

Remigijus
Jokubauskas

JURIDINIŲ ASMENŲ NEMOKUMO PROCESAS

JURIDINIŲ ASMENŲ NEMOKUMO PROCESAS

Remigijus Jokubauskas

JURIDINIŲ ASMENŲ NEMOKUMO PROCESAS

Monografija

Kraków 2021

Remigijus Jokubauskas
Mykolo Romerio universiteto Teisės mokykla,
Lietuva
✉ <https://orcid.org/0000-0003-4314-850X>
✉ remigijus@jokubauskas.org

© Copyright by Remigijus Jokubauskas, 2021

Recenzavo: doc. dr. Dalia Vasarienė
dr. Vilija Mikuckienė

Redaktorė: dr. Ilona Čiužauskaitė

Viršelio dizainas: Paweł Sepielak

ISBN 978-83-8138-635-7 (spausdinimas)

ISBN 978-83-8138-636-4 (PDF)

<https://doi.org/10.12797/9788381386364>

Dėl monografijos „Juridinių asmenų nemokumo procesas“ teikimo leidybai“, Mykolo Romerio universiteto Teisės mokyklos tarybos 2021 m. rugsėjo 20 d. nutarimu Nr. 1T-25 „Dėl Remigijaus Jokubausko monografijos rekomendavimo spausdinti“ bei Mokslinių-mokomųjų leidinių aprobavimo leidybai komisijos posėdžio 2021 m. spalio 4 d. nutarimu Nr. 10-343.

Visos knygos leidybos teisės saugomos. Ši knyga arba kuri nors jos dalis negali būti dauginama, taisoma arba kitu būdu platinama be leidėjo sutikimo.

LEIDYKLA KSIĘGARNIA AKADEMICKA

ul. św. Anny 6, 31-008 Kraków
tel.: 12 421-13-87; 12 431-27-43
e-mail: publishing@akademicka.pl

Interneto knygyneas: <https://akademicka.com.pl>

TURINYS

Santrumpos ir sutrumpinimai.....	9
Ižanga	11
I. NEMOKUMO PROCESO DALYVIAI.....	15
Skolininkas	15
Juridinio asmens valdymo organai.....	18
Juridinio asmens dalyviai	30
Buhalteris.....	33
Kreditoriai	34
Darbuotojai	39
Nemokumo administratorius.....	42
Kiti asmenys	53
II. NEMOKUMO PROCESO INICIJAVIMAS	55
Asmenys, turintys teisę inicijuoti nemokumo procesą.....	58
Asmenys, turintys pareigą inicijuoti nemokumo procesą.....	60
Juridinio asmens vadovo pareigos	60
Nemokumo proceso inicijavimo tvarka	63
Susitarimas dėl pagalbos	65
III. NEMOKUMO BYLOS IŠKĖLIMAS.....	73
Nutartis dėl pareiškimo teismui dėl nemokumo bylos iškėlimo	80
Restruktūrizavimo bylos iškėlimo pagrindai	86
Bankroto bylos iškėlimo pagrindai	92
Atsisakymas iškelti nemokumo bylą	97
Bankroto bylos kėlimas, kai juridinio asmens turto nepakanka bankroto proceso administravimo išlaidoms apmokėti	100
Nutartis dėl nemokumo bylos iškėlimo	106
IV. NEMOKUMO BYLOS IŠKĖLIMO PASEKMĖS	109
Prievolių vykdymas iškėlus nemokumo bylą	109
Einamieji mokėjimai	112

Nemokumo bylos iškėlimo poveikis ginčų nagrinėjimui	114
Nemokumo bylos iškėlimo poveikis priverstinio vykdymo procesui	117
Nemokumo ginčų nagrinėjimas.	119
V. KREDITORIŲ TEISIŲ IR PAREIGŲ ĮGYVENDINIMAS	125
Kreditorių teisė gauti informaciją	126
Kreditoriaus reikalavimo pateikimas ir tvirtinimas.	131
Kreditorių reikalavimų tikslinimas	139
Kolektyvinių kreditorių teisių įgyvendinimas	141
Kolektyvinių kreditorių teisių įgyvendinimo kontrolė	154
Piktnaudžiavimas kreditoriaus teisėmis	164
Kreditorių atsakomybė už neteisėtus veiksmus	167
VI. BANKROTO PROCESAS	171
Bankroto proceso vykdymas.	176
Prievolių vykdymas bankroto procese.	180
Darbo santykių reguliavimas	183
Ūkinė komercinė veikla.	184
Sandorių ginčijimas	186
VII. BANKROTO PROCESAS SUPAPRASTINTA TVARKA.	197
Bankroto proceso supaprastinta tvarka sąlygos	198
Bankroto proceso supaprastinta tvarka ypatumai	200
Bankroto proceso supaprastinta tvarka nutraukimas	200
VIII. BANKROTO PROCESAS NE TEISMO TVARKA	203
Bankroto proceso ne teismo tvarka vykdymo sąlygos.	204
Sprendimo vykdyti bankroto procesą ne teismo tvarka priėmimas	209
Kreditorių susirinkimo kompetencija	212
Teismo padėtis	214
IX. TYČINIS BANKROTAS	217
Tyčinio bankroto pagrindai	222
Atsakingų už tyčinį bankrotą asmenų nustatymas	233
X. BANKROTO PROCESO IŠLAIDOS.	239
Bankroto proceso administravimo išlaidos	240
Pradinės bankroto proceso administravimo išlaidos	243

Bankroto proceso administravimo išlaidų nustatymas	244
Bankroto proceso išlaidų apmokėjimas	246
Nemokumo administratoriaus atlyginimas	247
 XI. BANKROTO BYLOS NUTRAUKIMAS	249
Bankroto bylos nutraukimo pagrindai	249
Bankroto bylos nutraukimo pasekmės	258
 XII. JURIDINIO ASMENS LIKVIDAVIMAS DĖL BANKROTO.	259
Turto realizavimas bankroto procese	264
Turto pardavimas	266
Juridinio asmens pardavimas	269
Neribotos civilinės atsakomybės juridinio asmens dalyvių turto pardavimas	276
Greitai prarandančio vertę turto pardavimas	279
Turto pardavimas varžytynėse	279
Neparduoto turto nurašymas	282
 XIII. KREDITORIŲ REIKALAVIMŲ TENKINIMAS	283
 XIV. JURIDINIO ASMENS PABAIGA.	291
Galutinės ataskaitos tvirtinimas	291
Sprendimas dėl įmonės pabaigos	294
 XV. RESTRUKTŪRIZAVIMO PROCESAS	297
Restruktūrizavimo proceso tikslai	302
Restruktūrizavimo proceso vykdymas	306
Restruktūrizavimo planas	313
Restruktūrizavimo plano tvirtinimas	316
Restruktūrizavimo pabaiga	323
 Literatūros sąrašas	327
Summary	349
Asmenų indeksas	351

SANTRUMPOS IR SUTRUMPINIMAI

ANK – Lietuvos Respublikos administracinių nusižengimų kodeksas (TAR, 2015-07-10, Nr. 2015-11216)

BAĮ – Lietuvos Respublikos buhalterinės apskaitos įstatymas (Žin., 2001, Nr. 99-3515)

CK – Lietuvos Respublikos civilinis kodeksas (Žin., 2000, Nr. 74-2262; 200)

CPK – Lietuvos Respublikos civilinio proceso kodeksas (Žin., 2002, Nr. 36-1340)

DK – Lietuvos Respublikos darbo kodeksas (TAR, 2016-09-19, Nr. 2016-23709)

ES – Europos Sąjunga

FABĮ – Lietuvos Respublikos fizinių asmenų bankroto įstatymas (Žin., 2012, Nr. 57-2823)

Garantijų darbuotojams jų darbdaviui tapus nemokiam ir ilgalaikio darbo išmokų įstatymas – Lietuvos Respublikos garantijų darbuotojams jų darbdaviui tapus nemokiam ir ilgalaikio darbo išmokų įstatymas (TAR, 2016-09-19, Nr. 2016-23708)

ĮBĮ – Lietuvos Respublikos įmonių bankroto įstatymas (Žin., 2001, Nr. 31-1010; 200)

ĮĮ – Lietuvos Respublikos individualių įmonių įstatymas (Žin., 2003, Nr. 112-4991).

ĮRĮ – Lietuvos Respublikos įmonių restruktūrizavimo įstatymas (Žin., 2001, Nr. 31-1012; 2010, Nr. 86-4529)

JANĮ – Lietuvos Respublikos juridinių asmenų nemokumo įstatymas (TAR, 2019-06-27, Nr. 2019-10324)

JAR – Juridinių asmenų registras

KAĮ – Lietuvos Respublikos komercinio arbitražo įstatymas (Žin., 1996, Nr. 39-961; 2012, Nr. 76-3932)

KUĮ – Lietuvos Respublikos kredito unių įstatymas (Žin., 1995, Nr. 26-578; 2000, Nr. 45-1289; 2008, Nr. 76-3003; TAR, 2016-07-13, Nr. 2016-20320)

LApT – Lietuvos apeliacinis teismas

LAT, kasacinis teismas – Lietuvos Aukščiausiasis Teismas

MAĮ – Lietuvos Respublikos mokesčių administravimo įstatymas (Žin., 2004, Nr. 63-2243)

MMA – minimali mėnesinė alga

Nemokumo bylų reglamentas – 2015 m. gegužės 20 d. Europos Parlamento ir Tarybos reglamentas (ES) 2015/848 dėl nemokumo bylų OJ L 141

Restruktūrizavimo ir nemokumo direktyva – 2019 m. birželio 20 d. Europos Parlamento ir Tarybos direktyva (ES) 2019/1023 dėl prevencinio restruktūrizavimo sistemų, skolų panaikinimo ir draudimo verstis veikla ir priemonių restruktūrizavimo, nemokumo ir skolų panaikinimo procedūrų veiksmingumui didinti, kuria iš dalies

keičiama Direktyva (ES) 2017/1132 OJ L 172.

UNCITRAL įstatyminės nemokumo teisės taisyklės – UNCITRAL Legislative Guide on Insolvency Law (2004)

UNCITRAL įstatyminės taisyklės dėl vadovų pareigų artėjant nemokumui – UNCITRAL Legislative Guide on Insolvency Law Uncitral United Nations Commission On International Trade Law Part four: Directors' obligations in the period approaching insolvency (2013)

Tarnyba – Audito, apskaitos, turto vertinimo ir nemokumo valdymo tarnyba prie Lietuvos Respublikos finansų ministerijos

TVVPĮ – Lietuvos Respublikos turto ir verslo vertinimo pagrindų įstatymas (Žin., 1999, Nr. 52-1672; 2011, Nr. 86-4139)

VMI – Valstybinė mokesčių inspekcija prie Lietuvos Respublikos finansų ministerijos

ĮŽANGA

Juridinių asmenų nemokumo teisė yra kompleksinė teisės šaka, reglamentuojanti su mokumo problemomis susiduriančių įmonių mokumo problemų sprendimą. Lietuvoje naujausia nemokumo teisės reforma atlikta 2019 m. priėmus JANĮ, kuris reformavo juridinių asmenų nemokumo (restruktūrizavimo ir bankroto) procesą ir pakeitė ĮBĮ ir ĮRĮ. Šia nemokumo teisės reforma įstatymų leidėjas panaikino abu esminius nemokumo procesą reglamentuojančius įstatymus ir nustatė vieną bendrą nemokumo procesą, kuris apima bankroto ir restruktūrizavimo procesus. Pagal Lietuvoje įtvirtintą nemokumo teisinį reglamentavimą, pripažįstami teisminiai nemokumo ginčų sprendimo būdai, nes ir restruktūrizavimo, ir bankroto (išskyrus įmonės bankrotą ne teismo tvarka) bylos nagrinėjamos teisme civilinio proceso tvarka. Be to, naujausi teismų praktikos pavyzdžiai rodo, kad nemokumo ginčiuose teismas turi užtikrinti proceso operatyvumą ir efektyvumą bei esant išimtinėms aplinkybėms turi teisę įsiterpti į kreditorių kompetencijai priskirtų klausimų sprendimą. Taip pripažįstama, kad kaip tik teismas atlieka nemokumo proceso teisėtumo kontrolę ir esant poreikiui imasi veiksmų, reikalingų šio proceso veiksmingumui užtikrinti.

Analizuojant Lietuvos nemokumo proceso vykdymo problemas, matyti, kad pastaraisiais metais įprastai juridinių asmenų mokumo problemos sprendžiamos bankroto procese, o restruktūrizavimas kaip įmonių mokumo problemų sprendimo būdas taikomas retai.¹ Tai rodo, kad kol kas Lietuvos nemokumo teisėje vyraujantis mokumo problemų sprendimo būdas yra bankrotas. Tačiau dar daugiau problemų dėl šio proceso veiksmingumo užtikrinimo kelia mažas sėkmingų restruktūrizavimo bylų skaičius. Todėl sprendžiant dėl nemokumo teisės tobulinimo, daugiau dėmesio turi būti skiriama veiksmingo restruktūrizavimo proceso užtikrinimo analizei.

¹ Tarnybos 2021 m. birželio 1 d. Juridinių asmenų bankroto ir restruktūrizavimo bei fizinių asmenų bankroto procesų 2021 m. sausio–kovo mėn. apžvalga Nr. (6.13)D4-1323, [on-line:] https://avnt.lrv.lt/uploads/avnt/documents/files/2021-0430_Nemokumo%20APZVALGA_2021%20m_%20I%20ketv.pdf. – 6 X 2021.

Šio darbo tikslas yra sistemiškai įvertinti juridinių asmenų nemokumo procesą reglamentuojančias JANĮ ir kitų teisės aktų nuostatas bei teismų praktiką. Iš JANĮ parengiamųjų darbų galima spręsti, kad šio įstatymo pagrindinis siekis yra veiksmingo nemokumo proceso tikslas.² Tačiau nei JANĮ parengiamuosiuose dokumentuose, nei pačiame įstatyme veiksmingo nemokumo proceso samprata nėra pateikta. Manytina, kad veiksmingo nemokumo proceso sąvoka gali būti atskleidžiama per atskirų nemokumo proceso institutų analizę, vertinant jų operatyvumą, ekonomiškumą, nemokumo proceso dalyvių interesų suderinamumo pusiausvyrą. Toks veiksmingumo nemokumo proceso vertinimas ir analizė atliekami šiame darbe.

Darbas nėra skirtas visų klausimų, susijusių su juridinių asmenų nemokumo procesu, analizei. Pagrindinis tikslas yra sistemiškai pateikti ir išanalizuoti po JANĮ priėmimo pradėtą formuoti teismų praktiką, kuri yra esminis teisės aiškinimo ir taikymo šaltinis nemokumo procese. Manytina, kad tam tikrose srityse teismų praktika jau yra gana stabili ir nuosekliai formuojama (pavyzdžiui, dėl gyvybingumo ir nemokumo vertinimo, nemokumo proceso iškėlimo tvarkos, kreditorių reikalavimų tvirtinimo ir kt.). Tačiau dėl įvairių JANĮ nuostatų taikymo teismų praktika dar nėra suformuota. Taip pat vertinama, kokia ankstesnė teismų praktika taikant ĮBĮ ir ĮRĮ nuostatas lieka aktuali ir turėtų būti tęsiama taikant JANĮ. Manytina, kad atsižvelgiant į teisinio tikrumo, aiškumo principus, aiškinant ir taikant JANĮ nuostatas aktuali lieka ir ĮBĮ bei ĮRĮ taikymo praktika.³ Tačiau taikant ankstesnę teismų praktiką reikia atsižvelgti į JANĮ pakeitimus ir šio įstatymo tikslus, todėl ji turėtų būti taikoma tiek, kiek yra suderinama su pasikeitusiu nemokumo proceso teisiniu reglamentavimu.

Taip pat dėmesys skiriamas Restruktūrizavimo ir nemokumo direktyvos taikymo ir jos perkėlimo į Lietuvos nemokumo teisę problemoms. Restruktūrizavimo ir nemokumo direktyva yra pirmasis bandymas Europos Sąjungos teisėje įtvirtinti prevencinio restruktūrizavimo mechanizmą ir suderinti tam tikrus restruktūrizavimo proceso elementus (atskirų vykdymo užtikrinimo priemonių sustabdymą, reikalavimus restruktūrizavimo planui ir jo tvirtinimo tvarką, esminių sutarčių vykdymą, tarpinį ir naują finansavimą, juridinio asmens vadovų pareigas kilus nemokumo

² 2018 m. spalio 23 d. Lietuvos Respublikos juridinių asmenų nemokumo įstatymo projekto aiškinamasis raštas Nr. XIIIIP-2777.

³ Egidija Tamošiūnienė, Vigintas Višinskis, Mykolas Kirkutis, Remigijus Jokubauskas, „Juridinių asmenų nemokumo proceso veiksmingumo užtikrinimas“, *Teisė* 116 (2020).

tikimybei). Atsižvelgiant į Restruktūrizavimo ir nemokumo direktyvos tikslus, joje nustatytus restruktūrizavimo proceso elementus, galima teigti, kad pagrindinis siekiamas tikslas yra išsaugoti gyvybingą su mokumo problemomis susijusį juridinį asmenį. Todėl vertinamos Restruktūrizavimo ir nemokumo direktyvos nuostatos ir jų perkėlimo į Lietuvos nemokumo teisę problemos.

I. NEMOKUMO PROCESO DALYVIAI

Civiliniame procese dalyvaujantys asmenys yra aiškiai nurodyti įstatyme (CPK 37 straipsnis). Tačiau JANĮ nemokumo proceso dalyvių sąvokos nepateikia ir nenustato požymių, leidžiančių spręsti, kokie asmenys laikytini nemokumo proceso dalyviais. Kai kurie asmenys šiame procese visada dalyvauja, pavyzdžiui, skolininkas, kreditoriai, nemokumo administratorius bankroto procese. Tačiau nemokumo procesas yra tęstinis, kompleksinis ir jame gali dalyvauti juridinio asmens vadovas, savininkai, vyriausiasis buhalteris, juridinio asmens laiduotojai, garantai ir kiti asmenys. Kai kurių asmenų dalyvavimas nemokumo procese gali priklausyti nuo konkretaus proceso, pavyzdžiui, nemokumo administratorius visada turi dalyvauti bankroto procese (JANĮ 34 straipsnio 1 dalis), tačiau jo dalyvavimas restruktūrizavimo procese ne visada būtinas (JANĮ 35 straipsnis). Nemokumo teisėje siekiama užtikrinti vienodą kreditorių teisių apsaugą ir skolininko turto maksimalų didinimą, tačiau kitų suinteresuotų asmenų, pavyzdžiui, juridinio asmens dalyvių, darbuotojų, dalyvavimas nemokumo procese taip pat yra reikšmingas.⁴ Ypač svarbus juridinio asmens dalyvių ir darbuotojų dalyvavimas restruktūrizavimo procese, kurio tikslas yra išsaugoti gyvybingą, ūkinę komercinę veiklą tęsiančią įmonę.

Skolininkas

Skolininkas yra būtinas nemokumo proceso dalyvis, nes kaip tik dėl jo mokumo problemų pradedamas ir vykdomas šis procesas. Skolininkas suprantamas kaip asmuo, kuris turi neįvykdytų skolinių įsipareigojimų kreditoriams, turtą, kuris yra naudojamas kreditorių reikalavimams patenkinti, bei turi teises ir pareigas šiame procese.⁵ Skolininkas, skirtingai nei kreditorius, nemokumo procesą reglamentuojančiuose teisės aktuose

⁴ Gert-Jan Boon, "Harmonising European Insolvency Law: The Emerging Role of Stakeholders", *International Insolvency Review* 27 (2) (2018).

⁵ Reinhard Bork, *Corporate Insolvency Law*, Intersentia, Antwerp, 2020, p. 21.

įprastai nėra apibrėžiamas. Kai kuriuose tarptautiniuose dokumentuose skolininkas apibrėžiamas tik kaip juridinis asmuo, dalyvaujantis nemokumo procese.⁶ Todėl iš esmės vienintelis reikalavimas skolininkui yra turėti teisnumą ir veiksnumą, kurį įmonė įgyja tada, kai ji įregistruojama JAR (CK 2.63 straipsnis, 2.74 straipsnis). JANĮ reglamentuoja tik juridinių, o ne fizinių asmenų nemokumo procesą, kuris reglamentuojamas FABĮ bei Restruktūrizavimo ir nemokumo direktyvoje.

Tačiau JANĮ nereglamentuoja tam tikrų kategorijų juridinių asmenų nemokumo proceso. Šis įstatymas netaikomas biudžetinėms įstaigoms, politinėms partijoms, profesinėms sąjungoms, religinėms bendruomenėms ir bendrijoms (JANĮ 1 straipsnio 3 dalis). Taip pat JANĮ nuostatos, reguliuojančios juridinių asmenų restruktūrizavimo procesą, netaikomos kredito įstaigoms, mokėjimo įstaigoms, elektroninių pinigų įstaigoms, draudimo ir perdraudimo įmonėms, valdymo įmonėms, investicinėms bendrovėms, centriniam vertybinių popierių depozitoriumui, vertybinių popierių viešosios apyvartos tarpininkams ir kitiems Lietuvos Respublikos finansinio tvarumo įstatymo 1 straipsnio 2 dalyje nurodytiems subjektams (JANĮ 1 straipsnio 4 dalis). Taigi JANĮ nustatyta, kokių juridinių asmenų nemokumo procesus reglamentuoja ne JANĮ, o specialūs teisės aktai. JANĮ ir specialių nemokumo procesą reglamentuojančių teisės aktų santykis nagrinėtas teismų praktikoje. Pavyzdžiui, byloje, kurioje spręsta dėl JANĮ ir KUĮ santykio vykdant bankrutavusios įmonės turto realizavimo procedūras, kasacinis teismas pripažino, kad pagal JANĮ ir KUĮ įtvirtintą teisinį reglamentavimą kredito unijų, kaip juridinių asmenų, bankroto procesams prioritetiškai taikomos KUĮ nuostatos, tačiau nei JANĮ, nei KUĮ nėra įtvirtinta nuostatų, kurios galėtų būti vertinamos kaip nustatančios kredito unijų pajinių įnašų, kaip bankrutuojančių kitų juridinių asmenų turto, teisinio režimo išimtis jų bankroto procese. Todėl JANĮ nuostatos dėl nemokių juridinių asmenų turto realizavimo turi būti taikomos, be kita ko, to juridinio asmens turimoms turtinėms teisėms į kredito unijos pajinį įnašą.⁷ Atitinkamai juridinių asmenų veiklą reguliuojančiuose įstatymuose gali būti nustatyti juridinių asmenų restruktūrizavimo proceso ir bankroto proceso ypatumai (JANĮ 1 straipsnio 5 dalis). Be to, JANĮ taikomas tiek, kiek jis neprieštarauja Lietuvos Respublikos finansinio užtikrinimo susitarimų įstatymui, Lietuvos Respublikos atsiskaitymų baigtinumo mokėjimo ir vertybinių popierių atsiskaitymo sistemose įstatymui, Lietuvos

⁶ European Law Institute, *Rescue of Business in Insolvency Law*, 2017, p. 49.

⁷ Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2021 m. gegužės 12 d. nutartis civilinėje byloje Nr. e3K-3-112-469/2021.

Respublikos finansinių priemonių rinkų įstatymui, Lietuvos Respublikos mokėjimo įstaigų įstatymui ir Lietuvos Respublikos elektroninių pinigų ir elektroninių pinigų įstaigų įstatymui (JANĮ 1 straipsnio 6 dalis). Šių teisės aktų nuostatos laikytinos specialiomis JANĮ atžvilgiu.

Analizuojant skolininko padėtį nemokumo procese, galima teigti, kad nemokumo procesą reglamentuojantys aktai neatskiria skolininko (įmonės) pagal dydį (maža, vidutinė, didelė įmonė). Tai reiškia, kad JANĮ yra taikomas visoms įmonėms, nepriklausomai nuo jų dydžio, turimo turto, pelno. Tačiau dėl įmonių dydžio, turimo turto, darbuotojų skaičiaus jų galimybės efektyviai dalyvauti nemokumo procese skiriasi. Tai ypač reikšminga sprendžiant dėl įmonių restruktūrizavimo, kuriuo siekiama išsaugoti gyvybingą įmonę. Nemokumo teisėje yra atlikta tyrimų, skirtų mažų įmonių nemokumo proceso analizei jų nemokumo proceso veiksmingumui užtikrinti.⁸ Poreikis atsižvelgti į atskirų įmonių pagal jų dydį problemas nemokumo procese pripažįstamas ES teisėje. Pavyzdžiui, Restruktūrizavimo ir nemokumo direktyvos preambulės 17 punkte nustatyta, kad nuoseklesnis požiūris Sąjungos lygmeniu turėtų būti naudingas įmonėms, pirmiausia mažoms ir vidutinėms įmonėms (MVĮ), kurios sudaro 99 proc. visų įmonių Sąjungoje. MVĮ atveju labiau tikėtina, kad jos bus likviduojamos, o ne restruktūrizuojamos ir kad joms reikės prisiimti neproporcingai didesnes išlaidas, palyginti su didesnių įmonių patiriamomis išlaidomis. MVĮ, ypač patiriančios finansinių sunkumų, dažnai neturi reikiamų išteklių, kad prisiimtų dideles restruktūrizavimo išlaidas ir pasinaudotų veiksmingesnėmis restruktūrizavimo procedūromis, taikomomis tik kai kuriose valstybėse narėse. Taip pat poreikis nustatyti supaprastintas nemokumo proceso taisykles mažoms įmonėms yra pripažįstamas ir tarptautinėje praktikoje. Pripažįstama, kad įprastas nemokumo procesas gali būti nepriimtinas mažoms įmonėms, nes toks procesas įprastai yra brangus, kompleksinis, ilgai trunkantis.⁹ Lietuvoje apie 94 proc. visų bankroto procesų sudaro mažų įmonių bankrotas.¹⁰

⁸ Wolfgang Bergthaler, Kenneth Kang, Yan Liu, Dermot Monaghan, Tackling Small and Medium Sized Enterprise Problem Loans in Europe 6 (IMF Staff Discussion Note, March 2015); Ronald Davis *et al.*, *Micro, Small, and Medium Enterprise Insolvency*, Oxford University Press, Oxford 2018; Salvija Mulevičienė, "Evaluation of the Effectiveness of Insolvency Frameworks: Does The Small Business Perspective Matter?," *Entrepreneurship and Sustainability Issues* 8 (2), 2020.

⁹ UNCITRAL A/CN.9/WG.V/WP.172 Draft text on a simplified insolvency regime.

¹⁰ Tarnybos apžvalga „Administravimo išlaidų analizė“, [on-line:] <http://www.avnt.lt/assets/Nemokumas/Duomenys-ir-analiz/Administravimo-ilaidos2019.pdf> – 04 III 2021

Todėl svarstyтина, ar, sprendžiant dėl JANĮ tobulinimo, nebūtų tikslinga nustatyti tam tikrus teisinio reglamentavimo pakeitimus, skirtus operatyvesniam ir ekonomiškesniam mažų įmonių nemokumo procesui užtikrinti.

Juridinio asmens valdymo organai

Juridinių asmenų nemokumo procese skolininkas yra pats juridinis asmuo, jo valdymo organai nėra skolininkai. Tačiau juridinio asmens valdymo organai nemokumo procese turi teises ir pareigas, todėl jie taip pat laikytini nemokumo proceso dalyviais. Nemokumo procese juridinio asmens valdymo organų padėtis skiriasi priklausomai nuo to, koks procesas (bankroto ar restruktūrizavimo) yra vykdomas. Bankroto procese skolininkui atstovauja nebe įmonės vadovas, o nemokumo administratorius (JANĮ 66 straipsnio 1 dalies 1 punktas). Tačiau restruktūrizavimo procese skolininko valdymo organai išlaiko visą kompetenciją, t. y. toliau valdo įmonę (JANĮ 102 straipsnio 1 dalis). Skolininkas nemokumo procese įprastai turi pareigą bendradarbiauti su nemokumo administratoriumi ir teismu, laiku pateikti prašomą informaciją bankroto procese, perduoti įmonės turtą. Atitinkamai skolininkui turi būti suteikiama teisė gauti informaciją apie procesą, dalyvauti jame.¹¹ Taigi, juridinio asmens valdymo organų teisės ir pareigos nemokumo procese priklauso nuo to, vykdomas bankroto ar restruktūrizavimo procesas.

Tam tikros bendrosios pareigos juridinio asmens valdymo organams taikomos pačioje nemokumo proceso pradžioje. Pirmiausia juridinio asmens valdymo organai turi pareigą, kol dar nepradėtas nemokumo procesas, atlikti tam tikrus veiksmus (susilaikyti nuo jų), kurie yra reikšmingi tolesnio nemokumo proceso veiksmingumui, kitų šio proceso dalyvių teisių apsaugai. Tokios pareigos nustatytos JANĮ 6 straipsnyje bei Restruktūrizavimo ir nemokumo direktyvoje, kurios 19 straipsnyje nustatyta, kad valstybės narės užtikrina, kad iškilus nemokumo tikimybei direktoriai deramą dėmesį skirtų bent jau šiems aspektams: a) kreditorių, dalininkų ir kitų suinteresuotų subjektų interesams; b) poreikiui imtis veiksmų, kad būtų išvengta nemokumo, ir c) poreikiui vengti tyčia arba dėl didelio neatsargumo sukelti pavojų įmonės gyvybingumui. Todėl net nepradėjus formalaus nemokumo proceso teisme, skolininko valdymo organų veikla turi būti suderinama su minėtais reikalavimais. Esminis šių reikalavimų tikslas yra nustatyti pagrindines įmonės valdymo organų

¹¹ UNCITRAL įstatyminės nemokumo teisės taisyklės, p. 161.

pareigas įmonei susidūrus su mokumo problemomis, t. y. aktyviai ieškoti būdų spręsti mokumo problemas bei neatlikti veiksmų, kurie darytų neigiamą poveikį juridinio asmens gyvybingumui.

Viena esminių juridinio asmens valdymo organų pareigų nemokumo procese yra bendradarbiavimas su teismu ir nemokumo administratoriumi. Šios pareigos vykdymas svarbus veiksmingo nemokumo procesui užtikrinti, nes operatyvus su įmonės ūkine komercine veikla, sandoriais susijusios informacijos teikimas yra reikšmingas atliekant, visų pirma, bankroto proceso administravimo veiksmus. JANĮ 20 straipsnio 1 dalyje nustatyta, kokius veiksmus turi atlikti juridinio asmens valdymo organai, vyriausiasis buhalteris, kurie reikšmingi sprendžiant dėl nemokumo bylos iškėlimo. JANĮ 57 straipsnio 1 dalyje nustatyta, kad, iškėlus bankroto bylą, įgaliojimų netekę juridinio asmens valdymo organai, o kai bankroto byla iškelta ūkinei bendrijai, – jos tikrieji nariai, kurie vykdo CK 2.67 straipsnyje ir 2.82 straipsnio 3 dalyje nustatytas valdymo organų pareigas, per teismo nustatytą terminą privalo perduoti paskirtam nemokumo administratoriui: 1) juridinio asmens valdomą ir naudojamą turtą pagal nutarties iškelti bankroto bylą įsiteisėjimo dienos duomenis; 2) visus juridinio asmens dokumentus, buhalterinės apskaitos registrus ir kitą juridinio asmens informaciją, susijusią su jo veikla. Papildomi reikalavimai nustatyti neribotos civilinės atsakomybės savininkui, ūkinės bendrijos tikriesiems nariams. Jeigu bankroto byla iškelta neribotos civilinės atsakomybės juridiniam asmeniui, jo savininkas, ūkinės bendrijos tikrieji nariai per teismo nustatytą terminą privalo pateikti paskirtam nemokumo administratoriui viso savo turimo turto, įskaitant ir turtą, kuris yra bendroji jungtinė nuosavybė, sąrašą (JANĮ 57 straipsnio 2 dalis). Ši pareiga nustatyta dėl neribotos civilinės atsakomybės juridinio asmens ir jo savininko turto bendrumo (CK 2.50 straipsnio 4 dalis). Įstatyme nustatyta sankcija už pareigos perduoti turtą ir (ar) informaciją nevykdymą. JANĮ 57 straipsnio 3 dalyje nustatyta, kad jeigu šio straipsnio 1 ir 2 dalyse nurodyti asmenys per teismo nustatytą terminą neperduoda nemokumo administratoriui nurodyto turto ir (ar) informacijos, teismas gali jiems skirti iki vienos MMA dydžio baudą už kiekvieną pareigos nevykdymo dieną.

Restruktūrizavimo procese juridinio asmens valdymo organai nepraranda teisės valdyti įmonę (JANĮ 102 straipsnio 1 dalis). Pripažįstama, kad šio proceso metu juridinio asmens valdymo organai turi elgtis sąžiningai. Juridinio asmens valdymo organai restruktūrizavimo proceso metu turi užtikrinti paveiktų kreditorių interesus, nes kaip tik dėl kreditorių suteikiamos pagalbos juridinis asmuo gali tęsti veiklą ir įstatymas suteikia tokiai įmonei apsaugą. Tolesnis vadovo dalyvavimas restruktūrizavimo

procese siejamas su jo verslo, įmonės žiniomis, kurios gali būti reikšmingos vykdant kasdienę veiklą, ją tęsiant, pagalba nemokumo administratoriui. Kita vertus, pripažįstama, kad tolesnis juridinio asmens vadovo dalyvavimas valdant įmonę gali mažinti kreditorių pasitikėjimą.¹² Restruktūrizavimo procese juridinio asmens valdymo organai turi tam tikras pareigas. Visų pirma, juridinio asmens vadovas atsako už restruktūrizavimo plano parengimą (JANĮ 104 straipsnio 1 dalis), restruktūrizavimo plano įgyvendinimą (JANĮ 102 straipsnio 2 dalis), esant poreikiui, turi kreiptis į teismą dėl restruktūrizavimo plano įgyvendinimo trukmės pratęsimo (JANĮ 105 straipsnio 3 dalis), pateikti teismui restruktūrizavimo planą (JANĮ 110 straipsnis). Taigi, restruktūrizavimo procese juridinio asmens vadovas privalo veikti aktyviai, kai rengiamas restruktūrizavimo planas ir teikiamas teismui, ir atsako už jo įgyvendinimą.

Analizuojant juridinio asmens valdymo organų padėtį nemokumo procese, reikia aptarti ir JANĮ 13 straipsnyje reglamentuojamą **juridinio asmens vadovo atsakomybę**. Šio straipsnio pirmoje dalyje reglamentuojama juridinio asmens vadovo už JANĮ nustatytų pareigų pažeidimą, o antroje dalyje reglamentuojama poveikio priemonė – teisės eiti juridinio asmens vadovo pareigas apribojimo pagrindai ir taikymo tvarka. Tai yra juridinio asmens valdymo organams taikomos sankcijos dėl netinkamo įmonės valdymo.

Juridinio asmens vadovas privalo atlyginti žalą, kuri atsirado dėl šiaame įstatyme nustatytų pareigų nevykdymo ar netinkamo vykdymo (JANĮ 13 straipsnio 1 dalis). Analizuojant šios juridinio asmens vadovo atsakomybės turinį, kyla klausimas, kodėl ji yra nustatyta JANĮ nemokumo proceso inicijavimą reglamentuojančiame skirsnyje. Šios teisės normos dispozicija („šiaame įstatyme nustatytų pareigų nevykdymo ar netinkamo vykdymo“) leidžia teigti, kad ji yra siejama su bet kokių JANĮ nustatytų pareigų pažeidimu. Tačiau JANĮ yra aiškiai nurodomos sankcijos už juridinio asmens vadovo pareigų pažeidimą (pavyzdžiui, JANĮ 57 straipsnio 3 dalis). Taip pat kyla klausimas, ar minėta norma turėtų būti taikoma dėl kitų JANĮ nustatytų juridinio asmens vadovo pareigų pažeidimo. Pavyzdžiui, abejotina, ar, juridiniam asmeniui netinkamai vykdant restruktūrizavimo planą, juridinio asmens vadovas turėtų atlyginti žalą, nors jis ir atsakingas už restruktūrizavimo plano įgyvendinimą. Atsižvelgiant į sisteminių JANĮ aiškinimą, manytina, kad JANĮ 13 straipsnio 1 dalyje nurodyta žala yra siejama būtent su netinkamų juridinio asmens vadovo pareigų nemokumo proceso inicijavimo stadijoje vykdymu. Pirmiausia

¹² UNCITRAL įstatyminės nemokumo teisės taisyklės, p. 162–163.

tokia teisinė atsakomybė ir pareiga atlyginti žalą yra susijusi su JANĮ 6 straipsnyje nustatytą juridinio asmens vadovo netinkamų pareigų vykdymu. Todėl galima teigti, kad JANĮ 13 straipsnio 1 dalyje nustatyta atsakomybė iš esmės atitinka į ĮBĮ 8 straipsnio 4 dalyje nustatytą juridinio asmens vadovo atsakomybę dėl nepateikimo teismui pareiškimo dėl bankroto bylos iškėlimo ar pavėlavimo jį pateikti.¹³ Sprendžiant, ar konkrečiu atveju juridinio asmens vadovas pažeidė pareigą inicijuoti nemokumo procesą, turi būti vertinamos aplinkybės, susijusios su vadovo elgesiu iki pradedant nemokumo procesą. Įvairių valstybių teisėje šis klausimas sprendžiamas skirtingai. Pripažįstama, kad nemokumo teisėje turi būti konkrečiai reglamentuojama, kada kreditoriai patyrė žalą dėl netinkamo vadovo pareigų vykdymo. Atitinkamai turėtų būti reglamentuojama, kokios yra tokios atsakomybės sąlygos, šalis, turinti pareigą šias sąlygas įrodyti, ir konkrečios gynybos priemonės. Tokios gynybos priemonės turėtų apimti argumentus, jog vadovas ėmėsi visų reikalingų veiksmų, kad išvengtų nemokumo ar sumažintų neigiamas jo pasekmes.¹⁴ Įmonės valdymo organų atsakomybė dėl pareigos tinkamai, laiku reaguoti į įmonės nemokumo problemas pripažįstama užsienio šalių teisėje. Pavyzdžiui, JAV teismų praktikoje pripažįstama, kad valdymo organai turi atsakyti už įmonės „nemokumo gilinimą“ (angl. *deepening insolvency*). Tai yra situacija, kai įmonė patiria žalą, nes įmonės valdymo organai slepia nemokumą ir tęsia įmonės veiklą, prisiima naujus įsipareigojimus, kurie didina jos skolas. Neteisėtais veiksmais tokiu atveju laikomas nepagrįstas įmonės įsipareigojimų didinimas, o žala gali būti suprantama kaip turto iššvaistymas ar įmonės skolų padidėjimas, kai pateikiama neteisinga informacija apie įmonės mokumą.¹⁵

Analizuojant JANĮ 13 straipsnio 1 dalyje nustatytos teisinės atsakomybės prigimtį, kyla klausimas, kokio pobūdžio teisinė atsakomybė taikoma tokiu atveju? Atsižvelgiant į formuojamą teismų praktiką taikant ĮBĮ 8 straipsnio 4 dalį bei tarptautinėje praktikoje pripažįstamus vadovo atsakomybės nemokumo procese standartus, galima teigti, kad JANĮ 13 straipsnio 1 dalyje nustatyta atsakomybė pagal savo tikslus ir pobūdį yra

¹³ Įmonės vadovas ar kiti asmenys pagal kompetenciją privalo atlyginti žalą, kurią įmonė ir (ar) kreditoriai patyrė dėl to, kad įmonės vadovas ar kiti asmenys pagal kompetenciją, esant šio straipsnio 1 dalyje nurodytoms aplinkybėms, nepateikė teismui pareiškimo dėl bankroto bylos iškėlimo ar pavėlavo jį pateikti. Įmonės vadovas ar kiti asmenys pagal kompetenciją kreditoriams atsako solidariai.

¹⁴ UNCTIRAL Pavyzdinis įstatymas dėl nemokumo teisės: vadovo pareigos artėjant įmonės nemokumui (2013 m.).

¹⁵ J.B. Heaton, „Deepening Insolvency“, *The Journal of Corporation Law* 30 (2005).

deliktinė civilinė atsakomybė. Todėl sprendžiant dėl jos taikymo turi būti nustatytos visos civilinės atsakomybės sąlygos: neteisėti veiksmai (CK 6.246 straipsnis), kaltė dėl šių neteisėtų veiksmų padarymo ar neveikimo (CK 6.248 straipsnis), žala (CK 6.249 straipsnis) ir priežastinis ryšys tarp veiksmų ar neveikimo ir atsiradusios žalos (CK 6.247 straipsnis). Kad būtų konstatuotas vadovo veiksmų neteisėtumas, pirmiausia turi būti nustatytas vadovo (ar kitų subjektų, kuriems pagal įstatymą nustatyta ši pareiga) pareigos inicijuoti nemokumo bylą atsiradimo momentas.¹⁶ Taip pat teismų praktikoje pagrįstai šis deliktinės teisės pažeidimas atskiriamas nuo bendrųjų su įmonės valdymu susijusių pareigų pažeidimo:

*Kai įmonės vadovas nevykdo pareigos inicijuoti bankroto bylą, žala atsiranda (padidėja) ne dėl netinkamos vadovo veiklos įmonėje, bet dėl ĮBĮ nustatytos pareigos pažeidimo, todėl tai **specifinis deliktas**, kuris skiriasi nuo vadovo civilinės atsakomybės pagal CK 2.87 straipsnio 7 dalį, todėl sprendžiant dėl įmonės vadovo civilinės atsakomybės už pareigos inicijuoti bankroto bylą pažeidimą nėra teisinio pagrindo vadovautis teismų praktika dėl griežtesnės kaltės formos, kaip civilinės atsakomybės taikymo sąlygos, suformuota byloje, kuriose nebuvo aiškinama ir taikoma ĮBĮ 8 straipsnio 4 dalis.¹⁷*

Taip pat manytina, kad sprendžiant dėl juridinio asmens vadovo atsakomybės turėtų būti taikomas protingo, atidaus (lot. *bonus pater familias*) elgesio standartas. Minėta, kad tarptautinėje praktikoje pripažįstama, kad nemokumo teisė turėtų nustatyti tam tikras vadovo gynybos priemones tokiais atvejais. Vienas tokio teisinio reglamentavimo pavyzdžių yra Jungtinės Karalystės nemokumo įstatymas, kurio 214 straipsnyje yra reglamentuojama juridinio asmens vadovo atsakomybė už netinkamą pareigos inicijuoti nemokumo procesą vykdymą (angl. *wrongful trading*). Minėtame straipsnyje nustatyta, kad, sprendžiant dėl tokios vadovo atsakomybės, jo veiksmai turi būti vertinami pagal protingo atidaus asmens standartą, remiantis bendromis žiniomis, įgūdžiais, patirtimi, kurių tikimasi iš asmens, atliekančio turimas funkcijas, ir konkretaus vadovo bendrąsias žinias, įgūdžius ir patirtį. Diskutuotina, ar, siekiant užtikrinti tinkamą įmonės vadovų gynybą tokio pobūdžio byloje bei teisinį tikrumą, aiškumą, nėra tikslinga nustatyti tokias juridinio asmens vadovo gynybos priemones ir JANĮ. Prancūzijos nemokumo teisėje taip

¹⁶ Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2018 m. vasario 8 d. nutartis civilinėje byloje Nr. e3K-3-105-421/2018.

¹⁷ Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2014 m. spalio 27 d. nutartis civilinėje byloje Nr. 3K-3-453/2014.

pat reglamentuojama juridinio asmens valdymo organų atsakomybė dėl nemokumo proceso neinicijavimo laiku. Remiantis Prancūzijos komercinio kodekso L651-2 straipsniu, kai įmonės nemokumo procese nustatoma, kad įmonės įsipareigojimai viršija jos turtą, teismas gali, kai valdymo organai neteisėtai prisidėjo prie skolų didinimo (pranc. *en cas de faute de gestion ayant contribué à cette insuffisance d'actif*), nuspręsti, jog juridinio asmens skolos bus visiškai ar iš dalies atlyginamos *de jure* ar *de facto* vadovų, kurie prisidėjo prie neteisėto valdymo. Jei įmonei vadovavo keli vadovai, teismai gali nuspręsti dėl solidariosios ar dalinės atsakomybės. Taigi Prancūzijoje teismas gali nuspręsti, kad asmenys, kurie neteisėtais veiksmais prisidėjo prie įmonės skolinių įsipareigojimų didinimo, turi pareigą atlyginti patirtus nuostolius.

Pagal formuotą ĮBĮ 8 straipsnio 4 dalį taikymo praktiką, už pareigos inicijuoti bankroto procesą atsakingu buvo laikomas tik formalų įmonės vadovo statusą turintis asmuo (*de jure* vadovas), o ne faktinis (*de facto* vadovas) ar pagal vadovo suteiktą įgaliojimą veikiantis asmuo. Tokia taisyklė buvo grindžiama tuo, kad pareiga kreiptis į teismą dėl bankroto bylos iškėlimo buvo taikoma tik asmenims, turintiems formalų vadovo statusą.¹⁸ Atsižvelgiant į JANĮ nustatytą subjektą, turintį pareigą inicijuoti nemokumo procesą (juridinio asmens vadovas), manytina, kad tokios praktikos turėtų būti laikomasi ir taikant JANĮ 13 straipsnio 1 dalyje nustatytą atsakomybę. Tačiau diskutuotina, ar tais atvejais, kai, pavyzdžiui, juridinio asmens dalyviai aiškiai prisidėjo prie įmonės valdymo, jiems taip pat neturėtų kilti atsakomybė pagal minėtą straipsnį. Taip pat tais atvejais, kai įmonei esant nemokiai ją valdė keli vadovai, ieškovas, prašydamas taikyti civilinę atsakomybę, turi teisę pasirinkti, iš kurio asmens (asmenų) reikalauti atlyginti žalą. Todėl pagrįsta laikytina teismų praktika, kurioje pripažįstama, kad kai faktiškai nemokiai įmonei skirtingais laikotarpiais vadovavo skirtingi vadovai, kurie padarė žalos laiku neinicijavę bankroto bylos, tai ši žala nėra padaryta bendrais šių asmenų veiksmais, jie nelaikytini bendraskoliais, kiekvienas iš jų individualiai atsako už savo veiksmais padarytą žalą, jų atsakomybė turi būti atribota ir individualizuota, individualiai nustatant kiekvieno iš jų civilinės atsakomybės sąlygų visetą, dėl jos turi būti sprendžiama pagal faktines aplinkybes, žalos dydis dėl vėlavimo inicijuoti bankroto bylos iškėlimą turi būti skaičiuojamas kiekvieno iš jų vadovavimo laikotarpiui atskirai.¹⁹ Solidariosios atsakomybės taisy-

¹⁸ Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2017 m. birželio 1 d. nutartis civilinėje byloje Nr. e3K-3-265-611/2017.

¹⁹ Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2014 m. spalio 27 d. nutartis civilinėje byloje Nr. 3K-3-453/2014.

klė deliktinės atsakomybės atveju taikoma, kai nėra protingo pagrindo priskirti jos atskiras dalis konkrečiam atsakovui.²⁰

Sprendžiant dėl JANĮ 13 straipsnio 1 dalyje nustatytos civilinės atsakomybės taikymo, kyla klausimas, kaip suprantama šioje normoje nurodoma žala. ĮBĮ 8 straipsnio 4 dalyje nustatyta žala buvo siejama su įmonės ar jos kreditorių patirta žala. Atsižvelgiant į tarptautinėje praktikoje tokios juridinio asmens vadovo atsakomybės taikymo tikslus, manytina, kad žala bankroto proceso atveju turėtų būti suprantama kaip juridinio asmens ir (ar) jo kreditorių patirta žala dėl laiku neinicijuoto nemokumo proceso. Tai galėtų būti, pavyzdžiui, nuostoliai, kuriuos sudaro padidėję kreditorių reikalavimai nuo įmonės nemokumo momento atsiradimo iki nemokumo (bankroto) bylos iškėlimo teisme. Remiantis formuojama teismų praktika, atsakomybės už pavėluotą kreipimąsi dėl bankroto bylos iškėlimo atveju įmonei, taip pat kreditoriams padaryta žala laikytinas **bendras išaugęs įmonės skolų dydis**, kurio įmonė jos bankroto procese negali padengti kreditoriams, nors skola konkrečiam kreditoriui gali būti ne tik padidėjusi, bet ir sumažėjusi. Todėl tokiu atveju teismas turi nustatyti, kokio dydžio pradelsti įmonės finansiniai išpareigojimai buvo vadovui pažeidus pareigą kreiptis į teismą dėl bankroto bylos iškėlimo ir to paties vadovo įmonės valdymo laikotarpio pabaigoje. Nustačius šių dydžių skirtumą, galima konstatuoti, kokio dydžio nuostolius patyrė įmonė dėl jos vadovo neteisėtų veiksmų (neveikimo), t. y. kokio dydžio nuostolius su atsakovo neteisėtu neveikimu sieja teisiškai reikšmingas priežastinis ryšys.²¹ Svarstant atsakingo asmens civilinės atsakomybės klausimą, būtina nustatyti bendros išaugusios įmonės skolų sumos, kuri liks nepadengta, ir pareigos inicijuoti bankroto bylą pažeidimo priežastinį ryšį.²² Tačiau klausimų kelia reikalavimas nustatyti, kokia skolų suma liks nepadengta bankroto procese. Tai reiškia, kad kreditorių patirtą žalą galima būtų nustatyti tik pačioje šio proceso baigoje. Abejotina, ar tokiu atveju reiškiant ieškinį įmonės vadovui dėl žalos atlyginimo pačioje bankroto proceso pabaigoje nebus pernelyg užvilkinama šio proceso eiga. Be to, klausimų kelia ir teisės reikšti ieškinį įmonės vadovui dėl laiku neinicijuoto nemokumo proceso įgyvendinimas. Pagal JANĮ 44 straipsnio 10 punktą, kreditorių susirinkimas turi teisę spręsti kreipimosi į teismą

²⁰ Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2015 m. lapkričio 13 d. nutartis civilinėje byloje Nr. 3K-3-594-686/2015.

²¹ Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2018 m. vasario 8 d. nutartis civilinėje byloje Nr. e3K-3-105-421/2018.

²² Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2014 m. birželio 16 d. nutartis civilinėje byloje Nr. 3K-3-321/2014.

dėl kreditorių patirtos žalos, kuri atsirado dėl šiame įstatyme nustatytų juridinio asmens vadovo pareigų nevykdymo ar netinkamo vykdymo, atlyginimo klausimą. Tokia kolektyvinė kreditorių teisė nėra pakankamai aiški ir jos įgyvendinimo tvarkos pagrįstumas sukelia teisinį neapibrėžtumą, nes pats kreditorių susirinkimas, neturėdamas procesinio teisinio subjektiškumo, teisės kreiptis į teismą neturi (CPK 41 straipsnio 1 dalis). Manytina, kad atsižvelgiant į užsienio valstybių bei vyraujančią tarptautinę praktiką, teisę reikšti tokio pobūdžio ieškinį turėtų turėti nemokumo administratorius. Kol kas teismų praktika dėl JANĮ 13 straipsnio 1 dalies taikymo dar nėra suformuota. Šiame straipsnyje nustatytos juridinio asmens vadovo atsakomybės taikymo sąlygos, ypač žalos samprata, reikalauja išsamaus, atskiro tyrimo, kuris nėra šio darbo objektas. Tačiau toks tyrimas reikalingas siekiant nustatyti juridinio asmens vadovo atsakomybės nemokumo procese tikslus, paskirtį, taikymo taisykles ir galimas juridinio asmens vadovo gynybos priemones.

Antroji JANĮ 13 straipsnyje nustatyta juridinio asmens vadovui taikoma sankcija yra poveikio priemonė – **ribojimas eiti viešojo ir (ar) privataus juridinio asmens vadovo pareigas ar būti kolegialaus valdymo organo nariu nustatytą terminą**. Įmonių nemokumo teisėje pripažįstamas įmonės vadovo apribojimas (diskvalifikavimas) tam tikrą laikotarpį eiti juridinio asmens vadovo pareigas. Tokia sankcija įprastai laikoma priemone, skirta pašalinti iš įmonių valdymo tuos vadovus, kurie gali sukelti žalą toliau vadovaudami ir atlikdami vadovavimo funkcijas toje pačioje ar kitoje įmonėje. Pripažįstama, kad reikšmingomis aplinkybėmis sprendžiant dėl tokios sankcijos taikymo laikoma: fiduciarinių pareigų pažeidimas, netinkamas pinigų panaudojimas, netinkamos klaidinančios finansinės ar nefinansinės ataskaitos, nesugebėjimas tinkamai tvarkyti buhalterinės apskaitos. Tokia sankcija taikoma nustačius komercinį nesąžiningumą, didelį neatsargumą ar aiškią nekompetenciją (angl. *a lack of commercial probity, gross negligence or serious incompetence*).²³ Taip pat tokią poveikio priemonę yra siekiama apsaugoti visuomenę, išlaikyti aukštus įmonių standartus ir užkirsti kelią neteisėtam ar nesąžiningam elgesiui. Įvairių valstybių teisėje ši sankcija siejama ir su kreditorių bei rinkos apsauga. Nors daugelyje šalių diskvalifikavimas yra nustatytas neturint baudžiamojo tikslo, iš esmės tai laikoma bausme (angl. *punishment*). Tai gi draudimas įmonės vadovui eiti juridinio asmens vadovo pareigas yra griežta sankcija, taikoma nustačius aiškiai nepagrįstus, neteisėtus įmonės

²³ UNCTIRAL Pavyzdinis įstatymas dėl nemokumo teisės: vadovo pareigos artėjant įmonės nemokumui 2013 m.

vadovo veiksmus.²⁴ Pagal savo paskirtį (tikslą) juridinio asmens vadovo teisės eiti tam tikras pareigas apribojimas, kaip griežčiausia vadovui taikoma sankcija, negali būti taikoma tik dėl formalių priežasčių, ji turėtų būti taikoma išimtiniais atvejais, tik tada, jeigu nustatomas akivaizdus įmonės vadovo aplaidumas (nerūpestingumas) einant savo pareigas ar sąmoningas jų netinkamas vykdymas. Ar padaryti pažeidimai yra formaliūs, ar ne, nustatoma kvalifikuojant konkretaus ginčo faktines aplinkybes ir jų pagrindu kilusias materialines teises pasekmes.²⁵

Aiškinant minėtos poveikio priemonės tikslus, teismų praktikoje nurodoma, kad ja siekiama, pirma, išpėti įmonės vadovą, kad jis tinkamai vykdytų įstatyme jam nustatytas pareigas dėl bankroto bylos iškėlimo laiku ir bankroto proceso metu; antra, pašalinti iš verslo rinkos asmenis, kurie, vadovaudami verslo subjektams, nevykdo įstatymo nustatytų pareigų, nesilaiko sąžiningo verslo ir dėl to viešieji, privatūs juridiniai ir fiziniai asmenys patiria normalios verslo rizikos neatitinkančių turtinių praradimų, t. y. šia norma siekiama apsaugoti viešuosius ir privačius asmenis nuo nesąžiningų vadovų, nevykdančių imperatyviųjų įstatymo reikalavimų. Manytina, kad praktikoje pagrįstai nurodoma, kad ši poveikio priemonė yra ne teismo nuobauda, o specifinė bankroto bylą nagrinėjančio teismo civilinio proceso tvarka taikoma poveikio priemonė.²⁶

Teismas, spręsdamas tiek suinteresuotų asmenų pateiktą prašymą apriboti įmonės vadovui teises, tiek tai darydamas savo iniciatyva, turi nustatyti ir įvertinti visas faktines aplinkybes, susijusias su įmonės vadovo neveikimu ir tokio elgesio priežastimis, išsiaiškinti, ar byloje surinkti įrodymai ir nustatytos aplinkybės sudaro pagrindą taikyti įstatymo nustatytą apribojimą šiam asmeniui dirbti tam tikrą darbą. Minėta poveikio priemonė yra baudinio pobūdžio, todėl teisės pažeidimą padariusio vadovo kaltė nepreziumuojama, ji nustatoma tik išsamiai ištyrus reikšmingas aplinkybes.²⁷

Įstatymas nustato konkretaus laikotarpio ribas dėl draudimo juridinio asmens vadovui eiti vadovo pareigas ar būti kolegialaus organo nariu

²⁴ Jean Jacques du Plessis, Jeanne Nel de Koker (eds), *Disqualification of Company Directors A Comparative Analysis of the Law in the UK, Australia, South Africa, the US and Germany*, Routledge, Abingdon–New York 2017, p. 7–17.

²⁵ Lietuvos apeliacinio teismo 2015 m. gegužės 28 d. nutartis civilinėje byloje Nr. 2-1057-196/2015.

²⁶ Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2020 m. gegužės 27 d. nutartis civilinėje byloje Nr. e3K-3-166-823/2020.

²⁷ Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2016 m. gegužės 12 d. nutartis civilinėje byloje Nr. e3K-3-270-690/2016.

bei tokios atsakomybės taikymo pagrindus. Teismas turi teisę apriboti juridinio asmens vadovo teisę nuo 1 iki 5 metų eiti viešojo ir (ar) privataus juridinio asmens vadovo pareigas ar būti kolegialaus valdymo organo nariu, jeigu jis: 1) neinicijavo juridinio asmens nemokumo proceso, kai pagal šį įstatymą tą privalėjo padaryti; 2) veikimu ar neveikimu sukėlė tyčinį bankrotą; 3) įsiteisėjus teismo nutarčiai iškelti juridiniam asmeniui bankroto bylą neperdavė nemokumo administratoriui turto, dokumentų ir (ar) informacijos (JANĮ 13 straipsnio 2 dalis). Taigi, ši poveikio priemonė juridinio asmens vadovui taikoma esant bent vienai iš minėtoje normoje nustatytų aplinkybių. Tačiau manytina, kad šios sankcijos vertinimas neturi būti formalus, jos taikymas turi būti siejamas su veiksmingo nemokumo proceso tikslu. Pats šių sankcijų taikymas nemokumo proceso dalyviams nesuteikia naudos ir, remiantis formuojama teismų praktika, galima teigti, kad tai yra labiau baudžiamoji, o ne kompensacinio pobūdžio sankcija, taikoma dėl netinkamo įmonės valdymo ar pareigų nemokumo procese vykdymo. Pavyzdžiui, praktikoje pripažįstama, kad teismas, sprendamas dėl pareigos perduoti turtą ir / ar dokumentus, turi atsižvelgti į neperduoto turto ir / ar dokumentų reikšmę bankroto procesui (įmonės turto nustatymui, kreditorinių reikalavimų patenkinimui ir pan.) ir dėl šios pareigos nevykdymo kylančias pasekmes.²⁸ Todėl savaime JANĮ 13 straipsnio 2 dalyje nustatytų aplinkybių egzistavimas nėra pagrindas taikyti šiame straipsnyje nustatytą sankciją ir teismas, sprendamas dėl tokios sankcijos taikymo, turėtų neformaliai, nuosekliai nustatyti ir įvertinti visas faktines aplinkybes, susijusias su įmonės vadovo neveikimu ir tokio elgesio priežastimi. Teismas, nagrinėdamas prašymą įmonės vadovui taikyti minėtą poveikio priemonę, jame nurodytus argumentus ir pateiktus įrodymus, esant poreikiui, įpareigoja suinteresuotus asmenis pateikti papildomus įrodymus, renka juos savo iniciatyva, tačiau prašymo nagrinėjimo laikas negali būti nepagrįstai ir neproporcingai ilgas.²⁹ Ši poveikio priemonė gali būti taikoma tik išskirtiniais atvejais, kai nustatomas akivaizdus įmonės vadovo aplaidumas.³⁰

Įstatymas nustato asmenis, turinčius teisę teikti prašymą dėl JANĮ 13 straipsnio 3 dalyje nustatytos sankcijos taikymo. Sprendimą apriboti asmens teisę eiti viešojo ir (ar) privataus juridinio asmens vadovo pareigas

²⁸ Lietuvos apeliacinio teismo 2020 m. sausio 21 d. nutartis civilinėje byloje Nr. e2-314-407/2020.

²⁹ Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2016 m. spalio 13 d. nutartis civilinėje byloje Nr. e3K-3-415-219/2016.

³⁰ Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2016 m. kovo 16 d. nutartis civilinėje byloje Nr. e3K-3-152-219/2016.

ar būti kolegialaus valdymo organo nariu teismas priima savo iniciatyva, nemokumo administratoriaus, kreditorių susirinkimo arba kreditoriaus motyvuotu prašymu (JANĮ 13 straipsnio 3 dalis). Tačiau kyla klausimų, ar pagrįstai įstatyme nustatyta teisė teismui savo iniciatyva spręsti dėl minėtos procedūros pradėjimo ir teismo nešališkumo užtikrinimo tokiu atveju. Atsižvelgiant į ĮBĮ 10 straipsnio 14 dalies taikymo praktiką, manytina, kad prašymas taikyti JANĮ 13 straipsnio 3 dalyje nustatytą sankciją gali būti teikiamas bet kurioje nemokumo bylos nagrinėjimo stadijoje, įskaitant ir nemokumo bylos iškėlimą, t. y. kartu su pareiškimu iškelti įmonei nemokumo bylą. Teismas, nagrinėdamas tokį prašymą, įvertina jame nurodytus argumentus ir pateiktus įrodymus, esant poreikiui, įpareigoja suinteresuotus asmenis pateikti papildomus įrodymus, renka juos savo iniciatyva, tačiau prašymo nagrinėjimo laikas negali būti nepagrįstai ir neproporcingai ilgas.³¹ Be to, nėra aišku, kaip kreditorių susirinkimas galėtų priimti prašymą kreiptis į teismą, nes tokios kreditorių susirinkimo valios išraiškos formos įstatymas nenustato. Atitinkamai, nėra aišku, kodėl minėta teisė laikoma kolektyvine kreditorių teise, jei ji ir taip priklauso kiekvienam kreditoriui.

Taip pat remiantis formuojama praktika taikant ĮBĮ 10 straipsnio 14 dalį, manytina, kad nutartis, kuria atsisakyta taikyti JANĮ 13 straipsnio 2 dalyje nustatytą sankciją, kitaip nei nutartis, kuria tokia poveikio priemonė taikoma, nesukelia tiesioginių bylose dalyvaujančių asmenų materialinių teisių apribojimų, ir tokia nutartis nėra skundžiama atskiruoju skundu. Be to, nutartis, kuria yra atsisakoma taikyti JANĮ 13 straipsnio 2 dalyje nurodytą poveikio priemonę, neužkerta galimybės suinteresuotiems asmenims pakartotinai kreiptis į teismą dėl aptariamą poveikio priemonės taikymo, bankroto proceso metu paaiškėjus naujiems šios priemonės taikymo pagrindams.³² Toks galimybės skūsti teismo nutartį, kuria atsisakoma taikyti JANĮ 13 straipsnio 2 dalyje nustatytą poveikio priemonę, aiškinimas atitinka veiksmingo nemokumo proceso tikslą. Teismui nusprendus taikyti minėtą sankciją, ji turi būti tinkamai išviešinta. Teismas ne vėliau kaip kitą darbo dieną nuo nutarties apriboti asmens teisę eiti viešojo ir (ar) privataus juridinio asmens vadovo pareigas ar būti kolegialaus valdymo organo nariu įsiteisėjimo dienos pateikia JAR tvarkytojui asmens vardą, pavardę, asmens kodą, teismo nutarties įsiteisėjimo datą, laikotarpį, kuriuo asmuo neturi teisės eiti viešojo ir (ar) priva-

³¹ *Ibid.*

³² Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2020 m. gegužės 27 d. nutartis civilinėje byloje Nr. e3K-3-166-823/2020.

taus juridinio asmens vadovo pareigų ar būti kolegialaus valdymo organo nariu, ir šios nutarties kopiją (JANĮ 13 straipsnio 4 dalis).

Sankcijos dėl netinkamo juridinio asmens vadovo pareigų atlikimo nustatytos ir viešojoje (administracinėje teisėje) teisėje. Netinkamas įmonės vadovo pareigos inicijuoti nemokumo (bankroto) proceso vykdymas gali užtraukti **administracinę atsakomybę**. ANK 120 straipsnio 1 dalyje nustatyta, kad kreditorių teisių pažeidimas (kreditorių reikalavimų tenkinimo eilės ir tvarkos pažeidimas, pareiškimo dėl bankroto bylos iškėlimo nepateikimas ar pavėluotas pateikimas teismui, kreditorių susirinkimų nesušaukimas įstatymuose numatytais atvejais) užtraukia baudą juridinių asmenų vadovams ar kitiems atsakingiems asmenims nuo vieno tūkstančio keturių šimtų iki trijų tūkstančių eurų. Tai blanketinė teisės norma, kurios esminiai turinio elementai išdėstyti kituose teisės aktuose. Administracinis nusižengimas, nustatytas ANK 120 straipsnio 1 dalyje, yra trunkamojo pobūdžio.³³ Teismų praktikoje nurodoma, kad minėtas administracinis nusižengimas gali būti padaromas tyčia, t. y. kai asmuo, sąmoningai nesilaikydamas kreditorių reikalavimų tenkinimo eilės ir tvarkos, pažeidžia kreditorių teises.³⁴ Įmonės vadovui (ar kitiems atsakingiems asmenims) nekiltų atsakomybė pagal ANK 120 straipsnio 1 dalį už pavėluotą pareiškimo dėl bankroto bylos iškėlimo pateikimą teismui (ar jo nepateikimą), neužtenka konstatuoti, kad vadovas ėmėsi veiksmų įmonės mokumui atkurti. Priemonės, kurių imamasi tokiu atveju, turi rodyti realias vadovo pastangas ir galimybes atkurti įmonės mokumą. Tai reiškia, kad tokios priemonės turi atitikti esamą įmonės veiklos padėtį ir būti pakankamos bei efektyvios, kad būtų pasiektas konkretus rezultatas – realus įmonės finansinės padėties pagerėjimas.³⁵ Traukiant asmenį administracinę atsakomybę pagal ANK 120 straipsnio 1 dalį nepakanka nustatyti vien tik CK 6.930¹ straipsnio nuostatų nesilaikymo (pažeidimo) fakto, nes tam, kad asmuo būtų traukiamas administracinę atsakomybę, turi būti konstatuota jam inkriminuojamo administracinio nusižengimo sudėtis.³⁶ Remiantis ANK 590 straipsnio 4 dalimi, administracinių nusižengimų teisena dėl ANK 120 straipsnyje nurodyto

³³ Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2021 m. vasario 17 d. nutartis administracinio nusižengimo byloje Nr. 2AT-2-303/2021.

³⁴ Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2020 m. gruodžio 8 d. nutartis administracinio nusižengimo byloje Nr. 2AT-57-976/2020.

³⁵ Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2020 m. gruodžio 8 d. nutartis administracinio nusižengimo byloje Nr. 2AT-54-648/2020.

³⁶ Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2020 m. gruodžio 8 d. nutartis administracinio nusižengimo byloje Nr. 2AT-57-976/2020.

administracinio nusižengimo pradedama atitinkamai pagal akcininko, žemės ūkio bendrovės, kooperatinės bendrovės (kooperatyvo) nario ar kreditoriaus pareiškimą, kuriame turi būti išvardyti asmenys, traukiami administracinėn atsakomybėn už akcininkų, žemės ūkio bendrovių, kooperatinių bendrovių (kooperatyvų) narių ar kreditorių teisių pažeidimus. Šioje dalyje numatytais atvejais administracinio nusižengimo tyrimas neatliekamas, protokolas nesurašomas, o pareiškimas siunčiamas teismui bylai nagrinėti. Kai teismas yra sudarytas iš teismo rūmų, pareiškimas gali būti siunčiamas bet kuriems to teismo rūmams.

Juridinio asmens dalyviai

Juridinio asmens dalyviai taip pat dalyvauja nemokumo procese, tačiau jų statusas ir padėtis skiriasi nuo valdymo organų. Juridinio asmens dalyviai yra įmonės savininkai, turintys nuosavybės teisę į įmonę, kuri savaimė neišnyksta pradėjus nemokumo procesą. Juridinio asmens dalyvių, kaip ir valdymo organų, padėtis nemokumo procese skiriasi atsižvelgiant, koks procesas yra vykdomas (restruktūrizavimo ar bankroto).

Kai kurie nemokumo procesą reglamentuojantys aktai pateikia įmonės dalyvio sampratą. Pavyzdžiui, Nemokumo ir restruktūrizavimo direktyvos 2 straipsnio 1 dalies 3 punkte dalininkas apibrėžiamas kaip asmuo, turintis skolininko nuosavybės arba skolininko verslo dalį, įskaitant akcininką tiek, kiek tas asmuo nėra kreditorius. Lietuvos nemokumo teisėje juridinio asmens dalyvis (akcininkas, narys, dalininkas ir pan.) apibrėžiamas kaip asmuo, kuris turi nuosavybės teisę į juridinio asmens turtą, arba asmuo, kuris nors ir neišsaugo nuosavybės teisių į juridinio asmens turtą, bet įgyja prievolinių teisių ir (ar) pareigų, susijusių su juridiniu asmeniu (CK 2.45 straipsnis). Pagal anksčiau galiojusią ĮBĮ 2 straipsnio 9 dalį, įmonės savininku (savininkais) buvo laikomas įmonės dalyvis (dalyviai): akcininkas ar akcininkų grupė, kuriam (kuriems) priklausančios akcijos suteikia ne mažiau kaip 1/10 visų balsų, individualios įmonės savininkas, dalininkas (dalininkai), narys (nariai) ir valstybės, savivaldybės įmonės savininko teisės ir pareigas įgyvendinanti institucija. Taigi ĮBĮ vartota sąvoka „įmonės dalyvis“ skyrėsi nuo CK 2.45 straipsnyje nustatytos juridinio asmens dalyvio sąvokos. JANĮ juridinio asmens dalyvio sąvokos nepateikia, todėl, apibrėžiant šiuos asmenis, turėtų būti taikytinos CK teisės normos ir juridinių asmenų teisinę formą reguliuojančių specialiųjų įstatymų normos.

Juridinio asmens savininkų teisinis statusas restruktūrizavimo procese reglamentuojamas ES teisėje. Restruktūrizavimo ir nemokumo di-

rektyvos preambulės 57 punkte nustatyta, kad nors akcininkų arba kitų dalininkų teisėti interesai turėtų būti saugomi, valstybės narės turėtų užtikrinti, kad jie negalėtų nepagrįstai užkirsti kelio restruktūrizavimo planų, kurie leistų atkurti skolininko gyvybingumą, priėmimui. To tikslo valstybės narės turėtų galėti siekti skirtingomis priemonėmis, pavyzdžiui, nesuteikdamos dalininkams teisės balsuoti dėl restruktūrizavimo plano ir nenustatydamos, kad restruktūrizavimo planas turi būti priimamas su sąlyga, kad jam pritartų pinigų negaunantys dalininkai, t. y. dalininkai, kurie, atlikus įmonės vertinimą, pagal įprastą likvidavimo prioritetų eiliškumą negautų jokios išmokos ar kitos naudos. Direktyva suteikia teisę valstybėms narėms nuspręsti, kad savininkai neturi teisės balsuoti dėl restruktūrizavimo plano.³⁷ Tais atvejais, kai valstybės narės nustato, kad dalininkams Restruktūrizavimo ir nemokumo direktyvos 9–11 straipsniai netaikomi, jos kitomis priemonėmis užtikrina, kad tiems dalininkams būtų neleidžiama nepagrįstai užkirsti kelią ar sudaryti kliūtis restruktūrizavimo planui priimti ir patvirtinti.³⁸ Valstybės narės taip pat užtikrina, kad dalininkams būtų neleidžiama nepagrįstai užkirsti kelią ar sudaryti kliūtis restruktūrizavimo planui įgyvendinti.³⁹

Juridinio asmens dalyvių teisės ir pareigos nemokumo procese reglamentuojamos įstatyme. Dalyviai yra informuojami apie juridinio asmens nemokumą ir siūlymą spręsti juridinio asmens mokumo atkūrimo klausimą (JANĮ 6 straipsnio 1 dalies 1 punktas) bei teismo priimtą pareiškimą dėl nemokumo bylos iškėlimo (JANĮ 18 straipsnis). Juridinio asmens dalyviai turi pareigą pateikti teismui papildomus dokumentus, reikalingus juridinio asmens nemokumo bylai nagrinėti (JANĮ 20 straipsnio 1 dalies 1 punktas), teismo reikalavimu teikti rašytinius paaiškinimus, susijusius su juridinio asmens nemokumo byla (JANĮ 20 straipsnio 1 dalies 2 punktas). Taigi, juridinio asmens dalyviai turi būti informuojami apie juridinio asmens nemokumo proceso eigą ir, esant poreikiui, pateikti prašomą informaciją.

Juridinio asmens dalyviai bankroto procese gali suteikti juridiniam asmeniui reikiama pagalbą, siekiant išsaugoti įmonę. Įstatymas suteikia teisę juridinio asmens dalyviams bankroto proceso metu teikti pasiūlymą restruktūrizuoti juridinį asmenį arba sudaryti taikos sutartį kreditorių susirinkimui (JANĮ 79 straipsnio 1 dalis). Taikos sutarčiai turi pritarti juridinio asmens dalyviai atitinkamo juridinio asmens teisinę formą reglamentuojančio įstatymo nustatyta tvarka, o jeigu toks įstatymas šios tvarkos nenustato, – dalyvių susirinkime dalyvaujančių juridinio asmens

³⁷ Restruktūrizavimo ir nemokumo direktyvos 9 straipsnio 3 dalies a punktas.

³⁸ Restruktūrizavimo ir nemokumo direktyvos 12 straipsnio 1 dalis.

³⁹ Restruktūrizavimo ir nemokumo direktyvos 12 straipsnio 2 dalis.

dalyvių 2/3 balsų dauguma (JANĮ 80 straipsnio 4 dalis). Taigi, juridinio asmens dalyviams yra sudarytos galimybės atkurti juridinio asmens mokumą, visų pirma, suteikiant įmonei reikiamą finansinę paramą. Juridinio asmens dalyviai turi teisę gauti po bankroto proceso likusį nepaskirstytą juridinio asmens turtą. Juridinio asmens turtą, kuris liko patenkinus kreditorių reikalavimus ir apmokėjus bankroto proceso išlaidas, nemokumo administratorius perduoda juridinio asmens dalyviams vadovaudamasis konkretaus juridinio asmens teisinę formą reglamentuojančiu įstatymu (JANĮ 93 straipsnio 3 dalis).

Ekonominių juridinio asmens dalyvių suinteresuotumą bankroto procesu rodo ir konkurencijos teisės taisyklių bankrutuojančios įmonės atžvilgiu taikymas. Pavyzdžiui, Lietuvos vyriausiojo administracinio teismo praktikoje buvo spęstas klausimas, ar juridinio asmens dalyviai yra atsakingi už konkurencijos teisės taisyklių, reglamentuojančių įmonių koncentracijos įgyvendinimą, vykdymą, kai įmonei yra iškelta bankroto byla. Teismas nustatė, kad įstatymuose nenustatyta, jog, iškėlus bankroto bylą įmonei, šios įmonės akcininkai praranda nuosavybės teisę į akcijas, visas akcininkų turtines ir neturtines teises, ir nusprendė, kad kai įmonė, kuriai iškelta bankroto byla, vykdo veiklą, ji, kaip ūkio subjektas, neišnyksta iš rinkos, t. y. **neišnyksta „ekonomiškai“ konkurencijos teisės prasme**, o tai, kad akcininkų teisės bankroto procese yra apribotos, nesudaro pagrindo konstatuoti, jog akcininkas, išgijęs tokios įmonės kontrolinį paketą, neturi pranešti Konkurencijos tarybai apie koncentraciją.⁴⁰ Todėl juridinio asmens dalyviai, iškėlus įmonės bankroto bylą, nepraranda savo nuosavybės teisės į įmonę, bet ir turi vykdyti jiems viešojoje teisėje nustatytas pareigas, susijusias su įmonės valdymu.

Teismų praktikoje nurodoma, kad įmonės akcininkai nėra bankroto proceso dalyviai, tačiau ši bendroji taisyklė turi išimčių, kai savininko (akcininko, nario) teisės yra pakankamai veikiamos apribojimų, pritaikytų juridiniam asmeniui, jog gali būti pateisintas ir jų dalyvavimas bankroto procese. Todėl bankrutuojančios įmonės akcininkai atskirais atvejais gali dalyvauti bankroto byloje trečiųjų asmenų, nepareiškiančių savarankiškų reikalavimų, statusu. Sprendžiant akcininkų įtraukimo į bylą klausimą turi būti įvertintas jų faktinis bei teisinis suinteresuotumas (turimo intereso reikšmingumas, dalyvavimo bankroto byloje tikslingumas ir panašios aplinkybės) dalyvauti bankroto procedūroje. Akcininko (juridinio asmens dalyvio) teisinis suinteresuotumas priklauso nuo faktų, kurių pagrindu ir nustatoma, kiek bankrutuojančio juridinio asmens dalyvio in-

⁴⁰ Lietuvos vyriausiojo administracinio teismo 2020 m. sausio 16 d. nutartis administracinėje byloje Nr. eA-2443-520/2019.

teresas gali būti paveiktas bankroto procedūros.⁴¹ Aplinkybė, kad asmuo yra bankrutuojančios įmonės akcininkas savaime nepatvirtina faktinio bei teisinio suinteresuotumo bankroto bylos baigtimi.⁴²

Restruktūrizavimo procese juridinio asmens dalyviai atlieka svarbų vaidmenį, dalyvauja priimant sprendimus. Pagal bendrą taisyklę, restruktūrizavimo procesas negali būti pradedamas nesant juridinio asmens dalyvių pritarimo. JANĮ 106 straipsnio 1 dalyje nustatyta, kad restruktūrizavimo plano projektui turi pritarti juridinio asmens dalyviai. Pagal šio straipsnio 2 dalį, laikoma, kad juridinio asmens dalyviai pritarė restruktūrizavimo plano projektui, jeigu restruktūrizavimo plano projektui pritarta atitinkamo juridinio asmens teisinę formą reglamentuojančio įstatymo nustatyta sprendimų priėmimo tvarka, o jeigu toks įstatymas šios tvarkos nenustato, juridinių asmenų steigimo dokumentuose nustatyta tvarka – susirinkime dalyvaujančių juridinio asmens dalyvių daugiau kaip 1/2 balsų dauguma. Taigi, iš esmės be juridinio asmens dalyvių pritarimo restruktūrizavimo procesas negali būti vykdomas. Tačiau juridinio asmens dalyviams nepritarus restruktūrizavimo plano projektui, kreditorių siūlymu teismas gali patvirtinti restruktūrizavimo planą, jeigu tenkinamos visos sąlygos, nustatytos JANĮ 111¹ straipsnio 1 dalyje.

Buhalteris

Juridinio asmens buhalteris gali dalyvauti nemokumo procese. Vyriausiasis buhalteris suprantamas kaip tai apibrėžta BAĮ. JANĮ prie buhalterių priskiriamas ir buhalterinės apskaitos paslaugas teikiantis juridinis asmuo, jo įgaliotas darbuotojas arba buhalterinės apskaitos paslaugas savarankiškai teikiantis asmuo (JANĮ 2 straipsnio 22 dalis). JANĮ parengiamuosiuose dokumentuose nurodoma, kad tokiu reglamentavimu būtų geriau užtikrinamas bankroto bylos veiksmingumas (dokumentų perdavimas, kitų bankroto bylos iškėlimo klausimų nagrinėjimas) ir skaidrumas, skiriant nemokumo administratorių ar renkant kreditorių susirinkimo pirmininką.⁴³ BAĮ 2 straipsnio 23 dalyje nustatyta, kad vyriausiasis buhalteris (buhalteris) yra fizinis asmuo, tvarkantis ūkio subjekto buhalterinę apskaitą, arba struktūrinio buhalterinės apskaitos padalinio vado-

⁴¹ Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2020 m. birželio 3 d. nutartis civilinėje byloje Nr. 3K-3-175-1075/2020.

⁴² Lietuvos apeliacinio teismo 2021 m. balandžio 15 d. nutartis civilinėje byloje Nr. e2-527-450/2021.

⁴³ 2018 m. spalio 23 d. Lietuvos Respublikos juridinių asmenų nemokumo įstatymo projekto aiškinamasis raštas Nr. XIII P-2777.

vas. Nemokumo procese teismas gali įpareigoti buhalterį pateikti teismui papildomus dokumentus, reikalingus juridinio asmens nemokumo bylai nagrinėti (JANĮ 20 straipsnio 1 dalies 1 punktą), pateikti rašytinius paaiškinimus, susijusius su juridinio asmens nemokumo byla (JANĮ 20 straipsnio 1 dalies 2 punktą). Taigi, iš esmės juridinio asmens buhalteris turi pareigą bendradarbiauti su nemokumo administratoriumi ir teismu, kai reikia pateikti nemokumo bylai nagrinėti reikšmingus duomenis.

Kreditoriai

Skolininko kreditoriai yra nemokumo proceso dalyviai. Kreditoriai yra suinteresuoti kuo greičiau gauti kuo didesnę savo reikalavimo patenkinimą, todėl nemokumo procese turi būti užtikrinama kreditorių interesų apsauga. Iš esmės šie kreditorių tikslai sutampa bankroto ir restruktūrizavimo procese. Tačiau bankroto procese kreditoriai turi teisę pasirinkti, ar suteikti skolininkui pagalbą (kreditoriai turi teisę spręsti atsisakyti savo reikalavimų, sudaryti taikos sutartį ar patvirtinti restruktūrizavimo planą, kuris leistų nutraukti bankroto bylą ir pradėti restruktūrizavimo bylą), o restruktūrizavimo procesas iš esmės nėra galimas be restruktūrizavimo plano paveikiamų kreditorių pagalbos, jų aktyvių veiksmų ir suteikiamos pagalbos skolininkui. Kreditorių padėties įmonių nemokumo procese analizė yra glaudžiai susijusi su vienodos kreditorių padėties principu (lot. *pari passu*)⁴⁴, kuriuo siekiama užtikrinti vienodą kreditorių apsaugą⁴⁵. Nemokumo procese kreditorių lygiateisiškumo principas reiškia, kad panašaus pobūdžio reikalavimus turintiems kreditoriams suteikiamos lygios galimybės dalyvauti nemokumo procese, siekiant savo reikalavimų tenkinimo ir ginant kitas savo teises ir teisėtus interesus (JANĮ 3 straipsnio 2 punktą).

JANĮ nepateikia nei kreditoriaus sąvokos, nei pavyzdinio sąrašo, kurie asmenys laikytini kreditoriais. Tarptautiniuose aktuose kreditorius apibrėžiamas kaip fizinis ar juridinis asmuo, turintis reikalavimą skolininkui, kuris atsirado prieš nemokumo proceso pradžią ar vėliau.⁴⁶ Pavyzdžiui, Vokietijos įmonių nemokumo teisėje kreditoriumi laikomas asmuo, kuris turi reikalavimą skolininko turtui, kai pradedama nemokumo byla.⁴⁷ Teisės doktrinoje kreditoriumi laikomas asmuo, turintis rei-

⁴⁴ Vanessa Finch, *Corporate Insolvency Law: Perspective and Principles*, Cambridge University Press, Cambridge 2009, p. 599.

⁴⁵ Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2008 m. kovo 26 d. nutartis civilinėje byloje Nr. 3K-3-166/2008.

⁴⁶ UNCITRAL įstatyminės nemokumo teisės taisyklės, p. 4

⁴⁷ Vokietijos nemokumo įstatymo 38 straipsnis.

kalavimą skolininko atžvilgiu.⁴⁸ Taigi, finansinio reikalavimo turėjimas skolininkui yra pagrindinis, pirminis kreditoriaus požymis įmonių bankroto procese. Nemokumo teisėje išskiriamos keturios kreditorių grupės: a) paprasti kreditoriai, kurių reikalavimas nėra apsaugotas ir kurių reikalavimai tenkinami proporcingai (*pro rata*), b) apsaugoti kreditoriai, kurių reikalavimas tenkinamas iš įkeisto turto, c) privilegijuoti kreditoriai, kurių reikalavimas tenkinamas iš skolininko turto, nes jų reikalavimas atsirado po nemokumo proceso pradžios, ar jie yra specialiai saugomi, d) subordinuoti kreditoriai, kurių reikalavimai tenkinami patenkinus paprastų kreditorių reikalavimus.⁴⁹ JANĮ šios kreditorių grupės nėra atskirai reglamentuojamos, todėl visi kreditoriai, nesvarbu, kuriai grupei jie priklauso, turi kreditoriams suteikiamas teises ir atitinkamai pareigas. Šios kreditorių grupės nurodomos ir JANĮ 94 straipsnyje, reglamentuojančiame kreditorių reikalavimų tenkinimo eilę. Tačiau atsižvelgiant į naujo ir tarpinio finansavimo sandorių ypatumus, jų apsaugą (JANĮ 64 straipsnio 3 dalis) bei tokių kreditorių reikalavimų tenkinimo tvarką (JANĮ 94 straipsnio 2 dalies 1 punkto a papunktis), manytina, kad naują ar tarpinį finansavimą suteikę kreditoriai gali būti išskiriami į atskirą grupę.

Prievoliniuose teisiniuose santykiuose kreditoriumi laikomas asmuo, turintis reikalavimo teisę į skolininką atlikti tam tikrus veiksmus arba susilaikyti nuo veiksmų atlikimo (CK 6.1 straipsnis). Tačiau įmonių nemokumo procese kreditoriumi pripažįstamas asmuo, kurio reikalavimą skolininkui patvirtino teismas (bankroto proceso ne teismo tvarka metu – patvirtinus kreditorių susirinkimui). Todėl teisę pareikšti reikalavimus nemokumo procese turi tik tie asmenys, kuriuos su skolininku sieja prievoliniai (sutartiniai, deliktiniai ar atsiradę kitais pagrindais) teisiniai santykiai.⁵⁰ Aplinkybė, kad asmuo yra kreditorius JANĮ prasme, savaime nedaro kreditoriaus dalyvaujančiu byloje asmeniu.⁵¹ Asmenys, pagrįstai manantys, kad turi teisę reikalauti iš įmonės įvykdyti prievolės bei įsipareigojimus, yra potencialūs kreditoriai ir gali inicijuoti nemokumo procesą. Tokie kreditoriai dar įvardijami kaip spėjamo (numanomo) materialinio santykio dalyviai.⁵² Tad įmonių nemokumo procese sprendžiant

⁴⁸ Reinhard Bork, *op. cit.*, p. 27.

⁴⁹ *Ibid.*, p. 28.

⁵⁰ Lietuvos apeliacinio teismo 2014 m. vasario 25 d. nutartis civilinėje byloje Nr. 2-499/2014.

⁵¹ Lietuvos apeliacinio teismo 2021 m. balandžio 15 d. nutartis civilinėje byloje Nr. e2-527-450/2021.

⁵² Lietuvos apeliacinio teismo 2012 m. sausio 21 d. nutartis civilinėje byloje Nr. 2-133/2012.

dėl kreditorių statuso galima išskirti potencialius kreditorius, kurie turi reikalavimo teisę į skolininką, tačiau jų reikalavimo dar nepatvirtino teismas, ir kreditorius, kurių turimą reikalavimą patvirtino teismas. Kreditorius įgyja visas JANĮ numatytas kreditoriaus teises nuo to momento, kai įsiteisėjusia teismo nutartimi patvirtinamas jo finansinis reikalavimas.⁵³

Sistemiškai aiškinant JANĮ normas, reglamentuojančias kreditorių padėtį, kyla kreditoriaus statuso problemų. JANĮ 4 straipsnio 1 dalies 2 punktą nustato, kad nemokumo procesą inicijuoti turi teisę kreditorius, kuriam prievolės vykdymo terminas yra suėjęs. JANĮ 9 straipsnio 2 dalyje, reglamentuojančioje kreditoriaus teisės inicijuoti nemokumo procesą įgyvendinimą, nustatyta, kad juridinio asmens prievolė kreditoriui turi būti neįvykdyta ir neginčijama. Kyla klausimas, koks asmuo laikomas kreditoriumi JANĮ prasme? Minėti prievolės apibūdinimai (suėjęs vykdymo terminas, neįvykdyta, neginčijama) nėra vienas kitam prieštaraujantys. Todėl galima teigti, kad, pagal JANĮ, kreditoriumi laikomas skolininko kreditorius, kurio finansinis reikalavimas kyla iš prievolės, kurios vykdymo terminas suėjęs, ji nėra įvykdyta ir ginčijama. Nors įstatyme ir nėra nurodyta, neabejotina, kad kreditoriaus reikalavimas taip pat turi kilti iš neįvykdytos turtinės prievolės, kurios pagrindu atsiradęs finansinis reikalavimas ir būtų tvirtinimas bankroto procese. Tačiau kyla abejonių dėl prievolės ginčijamumo reikalavimo. Nemokumo procese teismas tvirtina tik kreditoriaus reikalavimus, kurie yra neginčijami (ar ginčas dėl jų jau išspręstas). O prievolės neginčijamumo reikalavimas, nustatytas dėl kreditoriaus teisės inicijuoti nemokumo procesą įgyvendinimo, yra perteklinis ir gali kelti nepagrįstų sunkumų ir kliūčių kreditoriui šia teise pasinaudoti. Priešingu atveju skolininkui užtektų tik ginčyti kreditoriaus reikalavimą (įstatymas net nereglementuoja, kaip toks ginčijimas turi būti atliekamas) ir asmuo nebektų kreditoriaus statuso, todėl neturėtų teisės inicijuoti nemokumo (bankroto) proceso. Manytina, kad toks įstatymo aiškinimas neatitiktų veiksmingo nemokumo proceso tikslo ir keltų teisinį neapibrėžtumą. Panaši taisyklė yra ir užsienio valstybių teisės aktuose. Pavyzdžiui, Vokietijos nemokumo įstatyme nustatyta, kad kreditoriaus prašymas dėl nemokumo bylos iškėlimo turi būti priimamas, jei jis turi teisėtą interesą dėl nemokumo proceso pradėjimo, pateikia savo reikalavimą ir priežastis, kodėl šis procesas turi būti pradėtas.⁵⁴ Tad kreditoriaus reikalavimo neginčijamumas turėtų būti suprantamas

⁵³ Lietuvos apeliacinio teismo 2019 m. sausio 14 d. nutartis civilinėje byloje Nr. 2-35-464/2019.

⁵⁴ Vokietijos nemokumo įstatymo 14 (1) straipsnis.

kaip atvejai, kai kreditoriaus reikalavimas skolininkui jau yra ginčijamas teisme (ar kitos institucijoje) dar iki bankroto proceso inicijavimo. Kitu atveju užtektų, kad skolininkas, formaliai ginčydamas kreditoriaus reikalavimą, kliudytų jam pradėti šį procesą.⁵⁵ Sistemiškai aiškinant JANĮ 2 straipsnio 7 dalį, 4 straipsnio 1 dalies 2 punktą, 9 straipsnio 2 dalį, galima teigti, kad kreditoriumi laikomas asmuo, manantis, kad skolininkas laiku nevykdė jo turtinės prievolės.

Praktikoje gali kilti klausimas, kokie dar asmenys gali būti potencialiais įmonės kreditoriais nemokumo procese ir kiek plačiai kreditoriaus sąvoka šiame procese gali būti aiškinama? Pavyzdžiui, ar kreditoriumi gali būti laikomas atstatydintas nemokumo administratorius, kuris tam tikrą laiką bankroto procese teikė administravimo paslaugas? Nemokumo administratoriaus atlyginimo klausimas yra reglamentuojamas specialiomis normomis (JANĮ 77 straipsnis), o jo patiriamos išlaidos atlyginamos anksčiau, nei tenkinami visų kreditorių reikalavimai.⁵⁶ Atsižvelgiant į tai, kad atstatydinto nemokumo administratoriaus reikalavimas atsirado jau po įmonės nemokumo bylos iškėlimo ir jo atlyginimo tvarka reglamentuojama specialiaame įstatyme nustatyta tvarka, jis nėra laikomas kreditoriumi šiame procese, t. y. neturi kreditoriams suteiktų teisių ir pareigų.

Sprendžiant dėl bankrutuojančios įmonės kreditorių sampratos, reikšminga atsižvelgti ir į juridinio asmens formos ypatumus. Pavyzdžiui, praktikoje klausimų kyla dėl neribotos civilinės atsakomybės savininkų kreditorių padėties bankroto procese. Neribotos civilinės atsakomybės juridinių asmenų ypatumas tas, kad tokio juridinio asmens turtas neatskirtas nuo savininko turto. Atitinkamai jeigu prievolėms įvykdyti neužtenka neribotos civilinės atsakomybės juridinio asmens turto, už jo prievolės atsako juridinio asmens dalyvis (CK 2.50 straipsnio 4 dalis). Teismų praktikoje suformuotos taisyklės, kad individualios įmonės savininko kreditoriai turi teisę reikšti savo reikalavimus individualios įmonės savininkui jo individualios įmonės bankroto procese, tačiau neturi teisės inicijuoti individualios įmonės bankroto bylos.⁵⁷ Individualios įmonės kreditoriai ir individualios įmonės savininko kreditoriai yra lygiaverčiai:

Siekiant įmonės kreditorių ir įmonės dalyvio kreditorių interesų pusiausvyros, reikia, kad bankrutuojančios individualios įmonės kredi-

⁵⁵ Egidija Tamošiūnienė, Vigintas Višinskis, Mykolas Kirkutis, Remigijus Jokubauskas, „Nemokumo proceso inicijavimo veiksmingumo problemos“, *Teisė* 117 (2020).

⁵⁶ Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2018 m. balandžio 8 d. nutartis civilinėje byloje 3K-3-423-687/2018.

⁵⁷ Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2017 m. gruodžio 15 d. nutartis civilinėje byloje Nr. e3K-3-484-219/2017.

toriai ir bankrutuojančios individualios įmonės dalyvio, kaip fizinio asmens, kreditoriai būtų traktuojami kaip lygiaverčiai. Todėl, individualiai įmonei iškėlus bankroto bylą, individualios įmonės dalyvio kreditoriai turėtų būti traukiami į bankroto bylos procedūras ir turėtų būti sudaroma viena bendra bankrutuojančios įmonės kreditorių ir jos dalyvio kreditorių eilė; tokiu būdu visiems kreditoriams būtų suteikiamos vienodos teisės ir taip būtų išlaikomas individualiosios įmonės, jos savininko ir jų kreditorių interesų pusiausvyros principas.⁵⁸

Sprendžiant dėl kreditoriaus statuso ir jo reikalavimo praktikoje, problemų kyla dėl papildomų akcininkų įnašų nuostoliams mažinti kvalifikavimo. Iš esmės tokie akcininko įnašai nelaikomi paskolos sutartimi ir bankroto atveju akcininkai, suteikę įnašą įmonei, nelaikomi kreditoriais. ABĮ 59 straipsnio 9 dalies 2 punktą nustato, kad jeigu šio straipsnio 9 dalyje nustatytų pervedamų sumų nuostoliams padengti nepakanka, akcininkai gali padengti nuostolius akcininkų įnašais – bendrovės nuosavas kapitalas turi būti atkurtas taip, kad jis nebūtų mažesnis kaip 1/2 įstatuose nurodyto įstatinio kapitalo dydžio. Teismų praktikoje pripažįstama, kad papildomi akcininkų įnašai yra akcininkų sprendimo pagrindu įmonei neatlygintinai perduodamos piniginės lėšos (pagalba), kai jai trūksta turto (taip pat ir piniginių lėšų), dėl ko įmonė patiria nuostolių. Šių lėšų įmonė neturi pareigos grąžinti akcininkams, o šie turi teisę papildomų įnašų pagrindu sumokėtas pinigines lėšas atgauti tik dividendų forma, kai įmonė dirba pelningai.⁵⁹ Todėl pripažįstama, kad bankrutuojanti įmonė neturi pareigos grąžinti akcininkui sumokėtų įnašų nuostoliams mažinti.⁶⁰

Vertinant kreditorių teisinę padėtį juridinių asmenų nemokumo procese, reikia atskirti juridinio asmens bankroto ir restruktūrizavimo procesuose dalyvaujančius kreditorius. Bankroto procese taikomas bylų akumuliacijos principas (lot. *vis attractiva concursus*), reiškiantis, kad visi skolininko kreditoriai savo reikalavimus, atsiradusius iki bankroto proceso pradžios, turi teisę reikšti bankroto bylą nagrinėjančiame teisme. Tačiau restruktūrizavimo procese nebūtinai turi dalyvauti visi skolininko kreditoriai. Restruktūrizavimo procese dalyvauja tik juridinio asmens restruktūrizavimo plano paveikiami kreditoriai. Pagal JANĮ 2 straipsnio 9 dalį, tokiu kreditoriumi laikomas kreditorius, kurio civilinės teisės ir

⁵⁸ Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2019 m. vasario 28 d. nutartis civilinėje byloje Nr. 3K-3-81-916/2019.

⁵⁹ Lietuvos apeliacinio teismo 2012 m. lapkričio 12 d. nutartis civilinėje byloje Nr. 2A-1287/2012.

⁶⁰ Lietuvos apeliacinio teismo 2016 m. rugpjūčio 30 d. nutartis civilinėje byloje Nr. e2-1739-823/2016.

(ar) pareigas dėl juridiniam asmeniui suteikiamos pagalbos finansiniams sunkumams įveikti tiesiogiai sukuria, pakeičia ar panaikina juridinio asmens restruktūrizavimo planas. Taigi, restruktūrizavimo procesas yra susijęs tik su tais kreditoriais, kurių reikalavimai juridiniam asmeniui yra modifikuojami restruktūrizavimo plane. Kiti juridinio asmens kreditoriai, kurių reikalavimai nėra modifikuojami, restruktūrizavimo procese nedalyvauja ir jų reikalavimai turi būti vykdomi įprasta tvarka.

Analizuojant kreditorių padėtį nemokumo procese, pažymėtina, kad įprastai teisinis reguliavimas ir kreditorių reikalavimų tenkinimas yra susijęs su kreditoriais, kurių reikalavimai kilo iki nemokumo proceso pradžios. Tačiau nemokumo procese skolininkui tęsiant veiklą, įmonė gali priiimti naujus išsipareigojimus. Asmenys, turintys reikalavimą bankrutuojančiai įmonei, kuris tenkintinas iš bankroto proceso administravimui skirtų lėšų, laikytini įmonės kreditoriais, kurie turi teisę į savo reikalavimo įgyvendinimą ir patenkinimą. Toks reikalavimas atsiranda jau pradėjus bankroto procesą. Todėl tokie kreditoriai turi būti skiriami nuo bankrutuojančios įmonės kreditorių, kurių reikalavimai atsirado iki bankroto proceso pradžios. Kaip tik dėl negalėjimo atsiskaityti su šiais kreditoriais pradedamas bankroto procesas ir šių kreditorių reikalavimai tenkinami specialia įstatyme nustatyta tvarka. Todėl kreditoriai, kurių reikalavimai kyla pradėjus bankroto procesą, laikytini „naujaisiais kreditoriais“⁶¹.

Darbuotojai

Juridinio asmens (darbdavio) nemokumo procesas gali reikšmingai paveikti jo darbuotojų interesus. Juridinio asmens darbuotojams sukeliamos pasekmės priklauso nuo to, vykdomas bankroto ar restruktūrizavimo procesas. Juridiniam asmeniui bankrutuojant įstatymo nustatyta tvarka nutraukiamos su darbuotojais sudarytos darbo sutartys, tačiau vykstant restruktūrizavimo procesui darbuotojai įprastai išlaiko darbo vietas (nors galimas darbuotojų atleidimas, siekiant optimizuoti įmonės veiklą) ir darbdavys privalo vykdyti visus išsipareigojimus, kylančius iš darbo teisinių santykių. Darbo teisinių santykių reglamentavimas juridinių asmenų nemokumo procese yra itin reikšmingas klausimas. Darbuotojų darbo vietų išlaikymas gali būti svarbus ne tik restruktūrizavimo, bet ir bankroto procese, kai yra galimybės parduoti juridinį asmenį.⁶² Išsami

⁶¹ Lietuvos apeliacinio teismo 2020 m. gruodžio 8 d. nutartis civilinėje byloje Nr. e2A-1320-407/2020.

⁶² UNCITRAL įstatyminės nemokumo teisės taisyklės, p. 255–275.

darbuotojų interesų apsaugos nemokumo procese analizė atlikta Europos teisės instituto studijoje.⁶³

Darbuotojų apsauga darbdaviui tapus nemokiam reglamentuojama ir ES teisėje. Direktyva dėl darbuotojų apsaugos jų darbdaviui tapus nemokiam⁶⁴ nustato, kad turi būti užtikrinama, jog darbuotojams bus sumokėtas darbo užmokestis, jei jų darbdavys tampa nemokus. Direktyva reikalauja, kad valstybės narės įsteigtų garantijų institucijas ir nustatytų procedūras, taikomas tais atvejais, kai tarpvalstybiniu mastu veiklą vykdančys darbdaviai tampa nemokūs.

ES teisėje taip pat skatinamas aktyvus juridinio asmens darbuotojų dalyvavimas restruktūrizavimo procese. Restruktūrizavimo ir nemokumo direktyvos preambulės 23 punkte nustatyta, kad, stengdamosi labiau remti darbuotojus ir jų atstovus, valstybės narės turėtų užtikrinti, kad darbuotojų atstovams būtų suteikta galimybė susipažinti su atitinkama naujausia informacija apie ankstyvojo perspėjimo priemonių prieinamumą, ir jie taip pat turėtų galėti remti darbuotojų atstovus vertinant skolininko ekonominę padėtį. Darbuotojų informavimas nustatytas direktyvos 3 straipsnio 3 dalyje, nustatančioje, kad valstybės narės užtikrina, kad skolininkai ir darbuotojų atstovai galėtų susipažinti su atitinkama naujausia informacija apie esamas ankstyvojo perspėjimo priemones, taip pat apie procedūras ir priemones, susijusias su restruktūrizavimu ir skolų panaikinimu. Be to, pagal direktyvos 3 straipsnio 5 dalį, valstybės narės gali darbuotojų atstovams teikti paramą, reikalingą skolininko ekonominei situacijai įvertinti. Direktyvos preambulės 60 punkte reglamentuojama, kad visais prevencinio restruktūrizavimo procedūrų etapais darbuotojams turėtų būti taikoma visa darbo teisėje numatyta apsauga, o 61 punkte nustatyta, jog darbuotojams ir jų atstovams turėtų būti suteikta informacijos apie siūlomą restruktūrizavimo planą tiek, kiek tai numatyta Sąjungos teisėje, kad jie galėtų nuodugniai įvertinti įvairius variantus. Be to, darbuotojai ir jų atstovai turėtų būti įtraukti tiek, kiek yra būtina, kad būtų įvykdyti Sąjungos teisėje nustatyti konsultavimosi reikalavimai. Darbuotojų interesų apsauga restruktūrizavimo metu detalizuojama direktyvos 13 straipsnio 1 dalyje. Remiantis direktyvos 13 straipsnio 2 dalimi, jeigu restruktūrizavimo planas apima priemones, dėl kurių keičiasi darbo organizavimas arba sutartiniai santykiai su darbuotojais, tos priemonės turi būti patvirtintos tų darbuotojų, jeigu toks

⁶³ European Law Institute, *Rescue of Business in Insolvency Law*, 2017, p. 180.

⁶⁴ 2008 m. spalio 22 d. Europos Parlamento ir Tarybos direktyva 2008/94/EB dėl darbuotojų apsaugos jų darbdaviui tapus nemokiam OJ L 283.

patvirtinimas tokiais atvejais numatytas pagal nacionalinę teisę arba kolektyvines sutartis.

Bankroto procese darbo teisiniai santykiai reglamentuojami JANĮ ir DK. JANĮ 62 straipsnio 1 dalyje nustatyta, kad, įsiteisėjus teismo nutarčiai iškelti bankroto bylą, darbo sutartys su juridinio asmens darbuotojais nutraukiamos DK nustatyta tvarka. Taigi iš esmės JANĮ darbuotojų darbo sutarčių nutraukimo iškėlus darbdavio bankroto bylą nereglamentuoja ir nukreipia į DK, kuriame nustatyta bankrutavusios įmonės darbuotojų atleidimo tvarka. DK 62 straipsnio 2 dalyje nustatyta, kad per tris darbo dienas arba DK 63 straipsnio 1 dalyje nurodyto grupės darbuotojų atleidimo atveju – ne vėliau kaip per septynias darbo dienas nuo teismo nutarties iškelti įmonei bankroto bylą įsiteisėjimo arba nuo kreditorių susirinkimo sprendimo vykdyti įmonės bankroto procesą ne teismo tvarka priėmimo dienos darbuotojai raštu išpėjami apie būsimą darbo sutarties nutraukimą ir penkioliktą darbo dieną nuo tokio išpėjimo įteikimo dienos su jais nutraukiamos darbo sutartys. Išpėjimas darbuotojui apie būsimą darbo sutarties nutraukimą, kai jo negalima įteikti darbo vietoje, laikomas įteiktu praėjus penkioms darbo dienoms nuo jo išsiuntimo registruotąja pašto siunta darbuotojo deklaruotos gyvenamosios vietos ar kitu darbuotojo nurodytu (darbdaviui žinomą) adresu dienos arba nuo perdavimo elektroninių ryšių priemonėmis (elektroniniu paštu, mobiliaisiais įrenginiais ir kita) dienos, jeigu, įteikus išpėjimą elektroninių ryšių priemonėmis, įmanoma nustatyti informacijos turinį, jos pateikėją, pateikimo faktą ir laiką, taip pat sudarytos protingos galimybės šią informaciją išsaugoti.

Pažymėtina, kad tais atvejais, kai atleidžiama grupė darbuotojų, turi būti laikomasi DK 63 straipsnyje nustatytos atleidimo tvarkos. Darbdavio pareiga laikytis grupės darbuotojų atleidimo tvarkos ir terminų, nustatyta DK 63 straipsnio 3 ir 4 dalyse, yra kilusi iš ES teisinio reglamentavimo. Darbuotojų informavimo ir konsultavimo procedūrą reglamentuoja Europos Parlamento ir Tarybos direktyva 2002/14/EB 2002 m. kovo 11 d. dėl bendros darbuotojų informavimo ir konsultavimosi su jais sistemos sukūrimo Europos bendrijoje.

Restruktūrizavimo procese darbo santykiai reglamentuojami DK ir JANĮ 102³ straipsnyje. Pagrindinės JANĮ nustatytos darbo santykių restruktūrizavimo procese taisyklės yra susijusios su tinkamu darbuotojų informavimu ir konsultavimusi dėl restruktūrizavimo proceso. Tačiau jei restruktūrizavimo metu planuojami darbo organizavimo struktūriniai pertvarkymai, jie vykdomi DK nustatyta tvarka (JANĮ 102³ straipsnio 5 dalis). Pažymėtina, kad restruktūrizavimo plane turi būti nurodyta informacijos teikimo ir konsultavimosi su darbuotojų atstovais DK nustatyta tvarka (JANĮ 104 straipsnio 2 dalies 17 punktą). Tinkamas įstatyme nu-

statytos tvarkos dėl darbuotojų informavimo ir konsultavimosi laikas yra reikšminga sąlyga restruktūrizavimo procesui vykdyti, nes teismas priima nutartį netvirtinti restruktūrizavimo plano, jeigu nebuvo įgyvendinti JANĮ 102³ straipsnyje nurodyti reikalavimai (JANĮ 111 straipsnio 3 dalies 1 punktą).

Nemokumo administratorius

Nemokumo administratorius yra nemokumo proceso dalyvis, atliekantis administravimo veiksmus. Nemokumo administratoriaus funkcijos nemokumo procese priklauso nuo to, koks procesas (bankroto ar restruktūrizavimo) yra vykdomas: bankroto procese nemokumo administratoriaus pareigos reglamentuojamos JANĮ 59 straipsnyje, funkcijos ir teisės reglamentuojamos JANĮ 66 straipsnyje, o restruktūrizavimo procese nemokumo administratoriaus funkcijos ir teisės reglamentuojamos JANĮ 103 straipsnyje. Nemokumo administratoriaus teisinis statusas, jam keliami reikalavimai ir atliekamos funkcijos turi būti aiškinamos sistemiskai su profesionalumo principu, reiškiančiu, kad nemokumo procesus administruojantys asmenys turi vykdyti savo pareigas profesionaliai, užtikrindami aukštą savo profesinių žinių ir sugebėjimų lygį ir elgdamiesi taip, kad užtikrintų nepriekaištingą profesijos atstovo reputaciją (JANĮ 3 straipsnio 5 punktą). UNCITRAL įstatyminėse nemokumo teisės taisyklėse administratorius apibrėžiamas kaip asmuo, kuris yra paskirtas administruoti nemokumo procesą ir turto realizavimą.⁶⁵ Kituose tarptautiniuose dokumentuose nemokumo administratorius apibrėžiamas kaip asmuo, atsakingas už juridinio asmens turtą (angl. *a bankrupt's property*).⁶⁶ Restruktūrizavimo ir nemokumo direktyvos 2 straipsnio 1 dalies 12 punkte nustatyta, kad nemokumo administratorius (restruktūrizavimo srities specialistas) suprantamas kaip bet koks asmuo ar įstaiga, teisminės arba administracinės institucijos paskirti vykdyti pirmiausia vieną ar kelias iš šių užduočių: a) padėti skolininkui ar kreditoriams parengti restruktūrizavimo planą arba dėl jo derėtis; b) prižiūrėti skolininko veiklą derybų dėl restruktūrizavimo plano laikotarpiu ir apie ją pranešti teisminei arba administracinei institucijai; c) derybų laikotarpiu perimti dalinę skolininko turto arba reikalų kontrolę.

Analizuojant nemokumo administratoriaus statusą juridinių asmenų nemokumo procese, reikia įvertinti su jo statusu susijusius ypatumus.

⁶⁵ UNCITRAL įstatyminės nemokumo teisės taisyklės, p. 5.

⁶⁶ European Law Institute, Rescue of Business in Insolvency Law, 2017, p. 56.

Kai kurių autorių nuomone, nemokumo administratorius, atlikdamas jam priskirtas funkcijas, nėra laikomas valstybės tarnautoju, nes jis yra privatus asmuo, paskirtas teismo, juridinio asmens kreditorių administruoti nemokumo procesą visų suinteresuotų asmenų naudai. Nemokumo administratoriaus atlyginimas mokamas ne iš valstybės biudžeto, o iš juridinio asmens turto ir yra reglamentuojamas ne viešosios, bet privatinės teisės.⁶⁷ Teismų praktikoje panašiai pripažinta, kad bankroto administratorius yra savarankiškas subjektas įmonės bankroto procese; bankroto administratorius (fizinis ar juridinis asmuo) yra verslu užsiimantis subjektas, savo rizika ir atsakomybe teikiantis administravimo paslaugas.⁶⁸ Tai leidžia teigti, kad nemokumo administratorius iš esmės yra paslaugos (nemokumo proceso administravimo) teikėjas. Tačiau nemokumo administratoriaus atliekamų veiksmų svarba, jo skyrimo tvarka (nemokumo administratorių skiria teismas nutartimi), veiklos priežiūra, taikomos civilinės atsakomybės standartas (profesinė civilinė atsakomybė) kelia abejonių, ar nemokumo administratorius yra tik paslaugos teikėjas. Manytina, kad nemokumo administratorius laikytinas valstybės kontroliuojama profesija, kuriai keliami aukšti profesiniai, kvalifikacijos, etikos standartai. Tačiau nemokumo administratoriaus statuso nemokumo procese analizė reikalauja atskiro, išsamaus vertinimo. Tačiau toks tyrimas, siekiant įvertinti veiksmingo nemokumo proceso užtikrinimo problemas, reikalingas, nes iki šiol nacionalinėje teisės doktrinoje nemokumo administratoriaus statusui, funkcijoms ir jo atsakomybės analizei dėmesio nėra skirta.

Nemokumo administratoriaus statusas, teisės ir pareigos restruktūrizavimo procese išsamiai reglamentuojamos ES teisėje. Restruktūrizavimo ir nemokumo direktyvos preambulės 31 punkte nustatyta, kad valstybės narės vis dėlto turėtų numatyti, kad restruktūrizavimo srities specialistas skiriamas privalomai siekiant padėti šalims derėtis dėl restruktūrizavimo plano ir jį parengti, jei teisminė arba administracinė institucija suteikia skolininkui bendrą atskirų vykdymo užtikrinimo priemonių sustabdymą su sąlyga, kad tokiu atveju specialistas reikalingas šalių interesams apsaugoti; restruktūrizavimo planą turi patvirtinti teisminė arba administracinė institucija prieštaraujančių kreditorių grupių nuomonės nepaisymo atveju; to prašo skolininkas arba to prašo kreditorių dauguma su sąlyga, kad specialistui skirtas išlaidas ir mokesčius padengia kreditoriai. Pagal

⁶⁷ Reinhard Bork, *op. cit.*, p. 44.

⁶⁸ Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2014 m. gruodžio 30 d. nutartis civilinėje Nr. 3K-3-605/2014.

bendrą taisyklę, restruktūrizavimo metu įmonės valdymo organai savo kompetencijos nepraranda ir nemokumo administratorius nebūtinai turi būti skiriamas. Tačiau kai būtina, teisminė arba administracinė institucija sprendimą dėl restruktūrizavimo srities specialisto paskyrimo priima kiekvienu atskiru atveju, išskyrus tam tikras aplinkybes, kai valstybės narės gali reikalauti kiekvienu atveju paskirti tokį specialistą privalomai.⁶⁹ Valstybės narės sudaro galimybes paskirti restruktūrizavimo srities specialistą, kuris padėtų skolininkui ir kreditoriams derėtis dėl plano ir jį rengti bent šiais atvejais: a) jei teisminė arba administracinė institucija nustato bendrą atskirų vykdymo užtikrinimo priemonių sustabdymą pagal 6 straipsnio 3 dalį ir jei teisminė arba administracinė institucija nusprendžia, kad toks specialistas yra būtinas šalių interesams apsaugoti; b) jei restruktūrizavimo planą teisminė arba administracinė institucija turi patvirtinti taikydama prieštaraujančių kreditorių grupių nuomonės nepaisymą, kaip nustatyta 11 straipsnyje; arba c) jei to prašo skolininkas arba kreditorių dauguma su sąlyga, kad pastaruoju atveju specialistui skirtas išlaidas padengia kreditoriai.⁷⁰

Nemokumo administratorių priežiūra ir darbo užmokestis reglamentuojami Restruktūrizavimo ir nemokumo direktyvos 27 straipsnio 1–4 dalyse: valstybės narės nustato reikalingus priežiūros ir reguliavimo mechanizmus, kad būtų užtikrinta veiksminga specialistų darbo priežiūra, siekiant užtikrinti, kad jų paslaugos būtų teikiamos veiksmingai ir kompetentingai, o susijusių šalių atžvilgiu – nešališkai ir nepriklausomai. Tie mechanizmai taip pat turi apimti netinkamai savo pareigas atliekančių specialistų atskaitomybei užtikrinti skirtas priemones; valstybės narės užtikrina, kad informacija apie specialistų priežiūrą vykdančias institucijas arba įstaigas būtų viešai prieinama; valstybės narės gali skatinti specialistų elgesio kodeksų rengimą ir jų laikymąsi; valstybės narės užtikrina, kad specialistų darbo užmokestį reglamentuotų taisyklės, kurios atitiktų veiksmingo procedūrų atlikimo tikslą. Valstybės narės užtikrina, kad būtų nustatytos atitinkamos procedūros, skirtos ginčams dėl darbo užmokesčio spręsti.

Nemokumo administratoriaus **paskyrimas ir atstatydinimas** reglamentuojamas JANĮ 34–40 straipsniuose. Nemokumo administratorius atlieka svarbų vaidmenį veiksmingai ir efektyviai vykdant nemokumo procesą, turėdamas tam tikrus įgaliojimus skolininkams ir jų turtui bei pareigą apsaugoti tą turtą ir jo vertę, taip pat kreditorių ir darbuotojų

⁶⁹ Restruktūrizavimo ir nemokumo direktyvos 5 straipsnio 2 dalis.

⁷⁰ Restruktūrizavimo ir nemokumo direktyvos 5 straipsnio 3 dalis.

interesus bei užtikrinti, kad įstatymai taikomi efektyviai ir nešališkai.⁷¹ Nemokumo administratorių įprastai skiria teismas. Nemokumo administratorių skyrimo procesas, tvarka, turėtų nustatyti siekio užtikrinti nešališką nemokumo bylų paskirstymą administratoriams ir užtikrinimo, kad nemokumo procesą administruotų labiausiai kvalifikuotas nemokumo administratorius, pusiausvyrą.⁷²

JANĮ 34 straipsnio 1 dalyje nustatyta, kad bankroto procesui administruoti **skiriamas** nemokumo administratorius. Nemokumo administratorių skiria teismas (JANĮ 34 straipsnio 2 dalis). Nemokumo administratorių teismas paskiria vadovaudamasis Nemokumo administratorių atrankos taisyklėmis ir naudodamasis atrankos programa (JANĮ 34 straipsnio 3 dalis). Todėl bankroto procese nemokumo administratoriaus dalyvavimas yra visada privalomas ir jį skiria teismas. Toks teisinis reglamentavimas pagrįstas, atsižvelgiant į nemokumo administratoriaus statusą nemokumo procese. Nemokumo administratorius turi būti ne suinteresuotas konkretaus kreditoriaus ar skolininko interesų apsauga, o veikti visų suinteresuotų asmenų nemokumo procese naudai.

JANĮ 34 straipsnio 4 dalis nustato, kad naudojantis atrankos programa nemokumo administratoriaus kandidatūra atrenkama pagal šiuos kriterijus: 1) juridinį asmenį, kuriam keliama nemokumo byla, apibūdinančius kriterijus: a) juridinio asmens turtą; b) juridinio asmens kreditorių skaičių; c) juridinio asmens kreditorių reikalavimų dydį; d) taikomą jurisdikciją (teritorinę ar tarptautinę); 2) nemokumo administratoriaus veiklą apibūdinančius kriterijus: a) darbo krūvį (įskaitant ir ne teismo tvarka vykdomus bankroto procesus); b) darbo patirtį (įskaitant ir ne teismo tvarka vykdomus bankroto procesus); c) galiojančias poveikio priemones; d) veiklos rezultatus. Taigi, įstatymas nustato kategorijas kriterijų, pagal kuriuos atrenkama nemokumo administratoriaus kandidatūra: juridinį asmenį, kuriam keliama nemokumo byla, apibūdinančius kriterijus ir nemokumo administratoriaus veiklą apibūdinančius kriterijus. Nemokumo administratorių atrankos taisyklėse⁷³ reglamentuojama nemokumo administratoriaus atrankos kriterijų reikšmės, nemokumo administratoriaus atranka, informavimas apie galimybę administruoti juridinio asmens bankroto procesą prisiimant bankroto proceso administravimo išlaidų riziką, sutikimo-deklaracijos pateikimas ir nemokumo administratoriaus skyrimas teismo tvarka vykdomam bankroto procesui

⁷¹ UNCITRAL įstatyminės nemokumo teisės taisyklės, p. 174.

⁷² *Ibid.*, p. 177.

⁷³ Patvirtintos Lietuvos Respublikos Vyriausybės 2019 m. rugsėjo 4 d. nutarimu Nr. 924 „Dėl Lietuvos Respublikos juridinių asmenų nemokumo įstatymo įgyvendinimo“.

administruoti, naudojantis Nemokumo administratorių atrankos programa. Teisė nemokumo administratoriui atlikti administravimo funkcijas yra teismo nutarties, kuria paskiriamas nemokumo administratorius, įsiteisėjimas (JANĮ 34 straipsnio 6 dalis). Teismas nutartimi iškelti bankroto bylą kartu paskiria ir nemokumo administratorių (JANĮ 34 straipsnio 7 dalis).

JANĮ 35 straipsnio 1 dalyje reglamentuojama, kad restruktūrizavimo procesui administruoti **gali būti skiriamas** nemokumo administratorius. Taigi, skirtingai nei bankroto procese, restruktūrizavimo procese nemokumo administratorius gali, bet neprivalo būti skiriamas. Kaip ir bankroto procese, nemokumo administratorių skiria teismas (JANĮ 35 straipsnio 2 dalis). Tačiau įstatymas nustato, kad tam tikrais atvejais nemokumo administratorius turi būti skiriamas restruktūrizavimo procese (JANĮ 35 straipsnio 2¹ dalis). Pagal JANĮ 35 straipsnio 3 dalį, teismui teikti prašymą skirti nemokumo administratorių ir pasiūlyti jo kandidatūrą iš įrašytų į Nemokumo administratorių sąrašą asmenų turi teisę: 1) juridinis asmuo; 2) kreditorių susirinkimas; 3) restruktūrizavimą inicijuojantis kreditorius, teikdamas pareiškimą teismui dėl restruktūrizavimo bylos iškėlimo. Teismui teikiamas prašymas paskirti nemokumo administratorių turi atitikti JANĮ 35 straipsnio 4 dalyje nustatytus reikalavimus. Kadangi restruktūrizavimo procese nemokumo administratorius gali būti skiriamas ir jo kandidatūrą siūlo JANĮ 35 straipsnio 3 dalyje nurodyti asmenys, teismas turi patikrinti, ar nėra JANĮ 37 straipsnyje nustatytų ribojimų. Jeigu tokius ribojimus teismas nustato, teismas nemokumo administratoriaus negali skirti ir turėtų pasiūlyti suinteresuotiems asmenims pateikti kitą nemokumo administratoriaus kandidatūrą. Teisė nemokumo administratoriui atlikti administravimo funkcijas yra teismo nutarties, kuria paskiriamas nemokumo administratorius, įsiteisėjimas (JANĮ 35 straipsnio 6 dalis).

Nemokumo procese nemokumo administratorius gali būti skiriamas administruoti nemokumo procesą tik esant jo sutikimui. Todėl nemokumo administratorius turi išreikšti valią būti paskirtas administruoti nemokumo procesą. Prieš savo valią nemokumo administratorius negali būti skiriamas administruoti nemokumo procesą. JANĮ 36 straipsnio 1 dalyje nustatyta, kad nemokumo administratorius gali būti paskirtas administruoti nemokumo procesą tik tuo atveju, kai yra pateiktas jo **sutikimas-deklaracija**. Pagal JANĮ 36 straipsnio 2 dalį, sutikime-deklaracijoje nemokumo administratorius patvirtina, kad: 1) sutinka būti paskirtas konkretaus juridinio asmens nemokumo administratoriumi; 2) nėra apribojimų, dėl kurių jis negali būti paskirtas nemokumo administratoriumi; 3) atitinka nepriekaištingos reputacijos reikalavimus; 4) yra apsidraudęs

profesinės civilinės atsakomybės privalomuoju draudimu. Taigi, sutikime-deklaracijoje turi būti aiškiai nurodoma ne tik nemokumo administratoriaus valia administruoti nemokumo procesą, bet ir kita reikšminga informacija, susijusi su sąlygomis jį skirti administratoriumi. Restruktūrizavimo byloje nemokumo administratoriaus sutikimas-deklaracija pateikiama kartu su prašymu paskirti nemokumo administratorių. Sutikime-deklaracijoje nurodoma ir atlygio suma, už kurią nemokumo administratorius sutinka administruoti juridinio asmens restruktūrizavimo procesą (JANĮ 36 straipsnio 3 dalis). Bankroto byloje nemokumo administratorius sutikimą-deklaraciją pateikia Nemokumo administratorių atrankos taisyklėse nustatyta tvarka (JANĮ 36 straipsnio 4 dalis).

Įstatymas nustato ribojimus, kada nemokumo administratorius negali būti skiriamas administruoti konkretaus nemokumo proceso. Pagal JANĮ 37 straipsnio 1 dalį, nemokumo administratorius **negali būti paskirtas** administruoti konkretaus juridinio asmens nemokumo proceso, jeigu jis per paskutinius 3 metus iki nemokumo bylos iškėlimo buvo to juridinio asmens: 1) nemokumo bylą nagrinėjančio teisėjo sutuoktinis, artimos giminystės, svainystės ar partnerystės ryšiais susijęs asmuo; 2) vadovo sutuoktinis, artimos giminystės, svainystės ar partnerystės ryšiais susijęs asmuo; 3) dalyvis, organų narys, vadovas, buhalteris ar darbuotojas; 4) patronuojamojo ar jį patronuojančiojo juridinio asmens dalyvis, organų narys, vadovas, buhalteris, darbuotojas. Be to, nemokumo administratorius negali būti paskirtas administruoti konkretaus juridinio asmens nemokumo proceso, jeigu jis pareiškimo dėl nemokumo bylos iškėlimo pateikimo teismui dieną buvo juridinio asmens kreditorius (JANĮ 37 straipsnio 2 dalis). Šie įstatyme nustatyti ribojimai yra siejami su galimo interesų konflikto išvengimu ir nemokumo administratoriaus nepriklausomumo užtikrinimu atliekant administravimo veiksmus. Nemokumo administratoriaus juridinio asmens dalyviams, organų nariams, vadovui, buhalteriiui, darbuotojams, atsakingiems už juridinio asmens nemokumo procesą administravimą, taikomi šiame straipsnyje nustatyti apribojimai (JANĮ 37 straipsnio 3 dalis).

Nemokumo administratoriui keliama **nešališkumo ir nepriklausomumo reikalavimai**. JANĮ 38 straipsnio 1 dalyje nustatyta, kad paskirtas nemokumo administratorius negali: 1) turėti teisinio suinteresuotumo bylos baigtimi; 2) pirkti juridinio asmens turto, atstovauti pirkėjui jį perkant. JANĮ 38 straipsnio 1 dalies 2 punkte nustatytas ribojimas ir paskirto nemokumo administratoriaus sutuoktiniui, artimos giminystės, svainystės ar partnerystės ryšiais su paskirtu nemokumo administratoriumi susijusiam asmeniui (JANĮ 38 straipsnio 2 dalis). Paskirto nemokumo administratoriaus juridinio asmens dalyviams, vadovui, organų nariams,

buhalteriui, darbuotojams taikomi šiame straipsnyje nustatyti apribojimai (JANĮ 38 straipsnio 3 dalis). Nemokumo administratoriui keliami aukšti reikalavimai nemokumo procese. Vienas esminių reikalavimų yra reikalavimas nemokumo administratoriui vengti interesų konfliktų situacijos. Pripažįstama, kad esminė asmens, siekiančio būtų nemokumo administratoriui, savybė yra gebėjimas užtikrinti nepriklausomumą nuo įvairių – ekonominių, šeiminių ir kitų – interesų. Siekiant šio tikslo, nemokumo teisėje gali būti nustatyta pareiga atskleisti egzistuojančius ar galimus interesų konfliktus, kurie taikomi asmeniui, siūlomam tapti nemokumo administratoriumi pradedant nemokumo procesą ar proceso metu siekiant skirti asmenį nemokumo administratoriumi. Interesų konfliktas gali kilti, pavyzdžiui, dėl įvairių ankstesnių ar esamų santykių su skolininku. Ankstesnis skolininko valdymas; ankstesni ar buvę verslo santykiai su skolininku; santykiai su skolininko kreditoriumi; išankstinis skolininko atstovo ar pareigūno darbas; išankstinis skolininko auditoriaus darbas; santykiai su skolininko konkurentu gali būti pakankami interesų konfliktui nustatyti.⁷⁴

Nemokumo administratorius gali būti **atstatydintinas** nemokumo proceso metu. Nemokumo administratoriaus atstatydinimo pagrindai reglamentuojami įstatyme. JANĮ 39 straipsnio 1 dalyje nustatyta, kad teismas atstatydina nemokumo byloje paskirtą nemokumo administratorių, kai yra bent viena iš šių aplinkybių:

- 1) jis netenka teisės administruoti nemokumo procesus;
- 2) jis negalėjo būti paskirtas konkretaus juridinio asmens nemokumo administratoriumi dėl JANĮ 37 ir (ar) 38 straipsniuose nurodytų aplinkybių arba šios aplinkybės atsirado arba paaiškėjo jau jį paskyrus nemokumo administratoriumi;
- 3) jis pateikia teismui prašymą dėl atsistatydinimo;
- 4) teismas panaikino nutartį naudodamasis atrankos programa atrinkto asmens neskirti nemokumo administratoriumi;
- 5) gautas kreditorių susirinkimo arba kreditoriaus (kreditorių), kurio (kurių) teismo patvirtinti reikalavimai vertine išraiška sudaro daugiau kaip 1/2 visų kreditorių teismo patvirtintų reikalavimų sumos, motyvuotas prašymas atstatydinti nemokumo administratorių ir patenkinus šį prašymą nebus pažeistas viešasis interesas.

Nemokumo administratoriaus atstatydinimo pagrindai gali būti skirstomi į subjektyvius, kurie kyla dėl nemokumo administratoriaus kaip teisinio santykio subjekto ypatumų, ir objektyvius, kurie

⁷⁴ UNCITRAL įstatyminės nemokumo teisės taisyklės, p. 176.

priklauso nuo objektyvių byloje paaiškėjusių aplinkybių. Taip pat nemokumo administratoriaus atstatydinimo pagrindai gali būti skirstomi pagal jų taikymo procedūras. Jeigu teismui teikiamas prašymas atstatyti nemokumo administratorių JANĮ 39 straipsnio 1 dalies 2 ar 5 punktuose nustatytais pagrindais, teismas turi suteikti galimybę nemokumo administratoriui pasisakyti dėl tokio prašymo. JANĮ 39 straipsnio 2 dalyje nustatyta, kad teismas ne vėliau kaip kitą darbo dieną nuo šio straipsnio 1 dalies 2 ir 5 punktuose nurodytos informacijos gavimo dienos praneša nemokumo administratoriui apie ketinimą jį atstatyti. Nemokumo administratorius per 5 darbo dienas nuo šio straipsnio 2 dalyje nurodyto pranešimo gavimo dienos turi teisę pateikti teismui paaiškinimus (JANĮ 39 straipsnio 3 dalis). Todėl tokiu atveju įstatymas suteikia teisę nemokumo administratoriui gintis ir paneigti prašyme nurodytas aplinkybes ir pagrindus. Kitais atvejais, kai teikiamas prašymas atstatyti nemokumo administratorių JANĮ 39 straipsnio 1 dalies 1, 3, 4 punktuose nustatytais pagrindais, įstatymas nereikalauja apie tokį pranešimą informuoti nemokumo administratoriaus.

Įstatyme nedetalizuojama, kokiais kriterijais remdamasis teismas turi vertinti nemokumo administratoriaus elgesį nemokumo procese. Spręsdamas nemokumo administratoriaus atstatydinimo pagrįstumo klausimą, teismas turi įvertinti visas šiam klausimui teisingai išspręsti reikšmingas aplinkybes, susijusias su įstatymo keliamais reikalavimais administratoriui, įtvirtintais draudimais tam tikrą asmenį skirti konkrečios įmonės administratoriumi, bankroto proceso eiga, jos operatyvumu, vykdomų procedūrų skaidrumu, atskirų veiksmų atlikimu, sprendimų priėmimu⁷⁵, taip pat aplinkybes, lėmusias kreditorių nepasitikėjimą, taip užtikrinant, kad administratorius būtų atstatyintas pagrįstai.⁷⁶ Taigi nemokumo administratorius nemokumo procese negali būti atstatydinamas nesant rimtų, konkrečių priežasčių. Taip užtikrinamas nepertraukiamas, nuoseklus nemokumo proceso administravimas.

Teismų praktikoje kyla klausimų dėl teisės kreiptis į teismą dėl nemokumo administratoriaus atstatydinimo. JANĮ 39 straipsnio 1 dalies 5 punkte nustatyta, kad teismas atstatyina nemokumo byloje paskirtą nemokumo administratorių, kai gautas kreditorių susirinkimo arba kreditoriaus (kreditorių), kurio (kurių) teismo patvirtinti reikalavimai vertine išraiška sudaro daugiau kaip pusę visų kreditorių teismo patvir-

⁷⁵ Lietuvos apeliacinio teismo 2018 m. sausio 18 d. nutartis civilinėje byloje Nr. e2-403-370/2018.

⁷⁶ Lietuvos apeliacinio teismo 2020 m. sausio 9 d. nutartis civilinėje byloje Nr. e2-267-450/2020.

tintų reikalavimų sumos, motyvuotas prašymas atstatydinti nemokumo administratorių ir patenkinus šį prašymą nebus pažeistas viešasis interesas. Vienoje byloje pirmosios instancijos teismas nustatė, kad kreditorius neturi teisės kreiptis į teismą dėl nemokumo administratorės atstatydinimo, nes jo finansinis reikalavimas nesiekia ½ visų patvirtintų kreditorių finansinių reikalavimų sumos. Apeliacinės instancijos teismas, išnagrinėjęs atskirąjį skundą, nurodė, kad pirmosios instancijos teismas pagrįstai atsisakė priimti apelianto prašymą dėl nemokumo administratorės atstatydinimo JANĮ 39 straipsnio 1 dalies 5 punkto pagrindu.⁷⁷ Kasacinio teismo praktikoje pripažįstama, kad nutartis, kuria atmetas prašymas atstatydinti nemokumo administratorių, negali būti apeliacijos objektas.⁷⁸

Praktikoje pasitaiko atvejų, kai atstatydyntas nemokumo administratorius kreipiasi į administracinį teismą, ginčydamas Tarnybos direktoriaus įsakymą dėl jo atleidimo iš pareigų ir prašo stabdyti tokio įsakymo galiojimą. Tokiu atveju laikomasi nuomonės, kad įsakymo, kuriuo remiantis sustabdyti nemokumo administratoriaus įgaliojimai, galiojimo sustabdymas nėra pagrindas teigti, kad nemokumo administratorius neprarado teisės administruoti nemokumo procesą:

Isiteisėjusi teismo nutartis paskirti nemokumo administratorių yra pagrindas paskirtam nemokumo administratoriui administruoti bankroto procesą (JANĮ 34 straipsnio 6 dalis), jis perima juridinio asmens valdymo organo teises ir pareigas (JANĮ 56 straipsnio 2 dalis) bei atstovauja juridiniam asmeniui teisme (JANĮ 66 straipsnio 1 dalies 10 punktas). Todėl tai, kad administracinėje byloje buvo taikytos minėtos laikinosios apsaugos priemonės, neapriboja naujai paskirto nemokumo administratoriaus teisių ir pareigų.⁷⁹

Sprendžiant dėl nemokumo administratoriaus teisinio statuso, suformuota praktika dėl prašymo pakeisti nemokumo administratoriaus duomenis. Praktikoje pagrįstai pripažįstama, kad atsižvelgiant į bankroto proceso teisinio reglamentavimo ypatumus, vien bankroto administratoriaus teisių ir pareigų perėmimo faktas nėra pakankamas vieną teisinio santykio šalį (bankroto administratorių) pakeisti kita. Teisių ir pareigų perėmimo pagrindu bankroto administratoriaus pakeitimas yra galimas be atskiros administratoriaus atrankos procedūros, tačiau kartu turi būti

⁷⁷ Lietuvos apeliacinio teismo 2020 m. rugsėjo 24 d. nutartis civilinėje byloje Nr. 2-1516-553/2020.

⁷⁸ Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2021 m. balandžio 21 d. nutartis civilinėje byloje Nr. 3K-3-99-313/2021.

⁷⁹ Lietuvos apeliacinio teismo 2020 m. lapkričio 12 d. nutartis civilinėje byloje Nr. 2-1704-241/2020.

užtikrinama, kad naujasis bankroto administratorius atitiktų teismo nutartimi paskirtam bankroto administratoriui keltus reikalavimus.⁸⁰

JANĮ 40 straipsnyje detalai reglamentuojamos teismo **nutarčių dėl nemokumo administratoriaus paskyrimo, neskyrimo ar atstatydinimo priėmimo, apskundimo taisyklės**. Šiame straipsnyje reglamentuojami įvairūs procesiniai klausimai, susiję su minėtų teismo nutarčių priėmimu, apskundimu ir vykdymu. Taip pat pažymėtina, kad įstatymas nustato sankcijas asmenis, trukdžiusiems nemokumo administratoriui administruoti nemokumo procesus. JANĮ 40 straipsnio 11 dalyje nurodyta, kad asmeniui, trukdžiusiam paskirtam nemokumo administratoriui vykdyti nemokumo proceso administravimą, teismas gali skirti iki 10 MMA dydžio baudą.

Nemokumo administratoriui padarius žalą nemokumo procese jam gali būti taikoma **civilinė atsakomybė**. Teismų praktikoje laikomasi nuomonės, kad nemokumo administratoriaus civilinė atsakomybė yra priskirtina profesinės civilinės atsakomybės kategorijai. Nemokumo administratoriui civilinė atsakomybė yra taikoma CK pagrindu, o nemokumo procesą reglamentuojantis aktas taikomas konkrečioms bankroto administratoriaus pareigoms išsiaiškinti ir pagrįsti bei jo veiksmų teisėtumui įvertinti.⁸¹ Remiantis JANĮ 43 straipsnio 5 punktu, kreditoriai, kurių reikalavimus patvirtino teismas, turi teisę reikalauti atlyginti žalą, patirtą dėl juridinio asmens valdymo organų ar nemokumo administratoriaus kaltės. Taip pat įstatymas nustato ir kolektyvinę kreditorių teisę reikalauti nemokumo administratorių atlyginti patirtą žalą. Pagal JANĮ 44 straipsnio 10 punktą, kreditorių susirinkimas turi teisę spręsti kreipimosi į teismą dėl kreditorių patirtos žalos, kuri atsirado dėl JANĮ nustatytų nemokumo administratoriaus pareigų nevykdymo ar netinkamo vykdymo, atlyginimo klausimą. Tačiau šios teisės įgyvendinimas kelia teisinį neapibrėžtumą, nes kreditorių susirinkimas, neturintis teisinio subjektiškumo, teisės kreiptis į teismą neturi.

Sprendžiant nemokumo administratoriaus civilinės atsakomybės klausimą, buvo nurodoma, kad bankroto administratoriui civilinė atsakomybė yra taikoma CK pagrindu, o ĮBĮ taikomas konkrečioms bankroto administratoriaus pareigoms išsiaiškinti ir pagrįsti bei jo veiksmų teisėtumui įvertinti.⁸² Manytina, kad tokia teismų praktika turi būti tęsiama ir taikant JANĮ. Nemokumo administratoriaus civilinei atsakomybei

⁸⁰ Lietuvos apeliacinio teismo 2021 m. sausio 28 d. nutartis civilinėje byloje Nr. e2-200-241/2021.

⁸¹ Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2016 m. gruodžio 29 d. nutartis civilinėje byloje Nr. 3K-3-576-687/2016.

⁸² Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2015 m. gruodžio 9 d. nutartis civilinėje byloje Nr. 3K-3-653-695/2015.

kilti būtina šių sąlygų visuma: neteisėti veiksmai (CK 6.246 straipsnis), priežastinis ryšys tarp neteisėtų veiksmų ir padarytos žalos (nuostolių) (CK 6.247 straipsnis), kaltė (6.248 straipsnis) ir žala (nuostoliai) (CK 6.249 straipsnis). Nesant bent vienos iš nurodytų civilinės atsakomybės sąlygų, civilinė atsakomybė negali būti taikoma. Nemokumo administratoriaus civilinė atsakomybė priskirtina profesinės civilinės atsakomybės kategorijai, sprendžiant klausimą dėl administratoriaus veiksmų teisėtumo (neteisėtumo), būtina atsižvelgti į jo profesinei veiklai keliamus standartus. Nemokumo administratorius yra savo srities profesionalas, kuriam teisės aktais nustatyti specialieji kvalifikaciniai reikalavimai, taikomi aukštesni veiklos bei atsakomybės standartai, jį saisto specialiosios etikos taisyklės ir bendrieji teisės principai. Dėl to nemokumo administratorius turi veikti itin sąžiningai, rūpestingai, atidžiai ir kvalifikuotai tam, kad nemokumo procedūra būtų maksimaliai naudinga kreditoriams ir bankrutuojančiai įmonei.⁸³ Nemokumo administratoriui civilinė atsakomybė kyla ne tik atlikus veiksmus, kurie prieštarauja teisės aktams, bet ir nevykdant ar netinkamai vykdant pareigas, kurių pagrindą sudaro teisės aktų nustatyti specialūs kvalifikaciniai reikalavimai, aukštesni veiklos bei atsakomybės standartai, specialiosios etikos taisyklės ir bendrieji teisės principai.⁸⁴

Sprendžiant dėl nemokumo administratoriaus civilinės atsakomybės taikymo, vienoje byloje kilo klausimas dėl nemokumo administratoriaus galimai padarytos žalos dėl netinkamo įmonės turto administravimo atlyginimo (daiktų nuvertėjimo). Byloje buvo nustatyta, kad bankroto administratorius perėmė bankrutuojančios įmonės turtą (du automobilius), juos laikė daugiau nei trejus metus ir per šį laikotarpį neorganizavo turto pardavimo, turtą intensyviai eksploatavo, taip mažindamas jo vertę. Kasacinis teismas pripažino, kad administratorius turi užtikrinti tinkamą turto administravimą ir jo pareigos negali pašalinti aplinkybė, jog ne vienas iš kreditorių teise inicijuoti turto realizavimo klausimo sprendimą tinkamai nepasinaudojo:

*<...> ta aplinkybė, jog tam tikrų klausimų sprendimas įstatymu pri-
skirtas išimtinai kreditorių susirinkimo kompetencijai, neatleidžia
bankroto administratoriaus nuo pareigos imtis visų reikiamų prie-
monių siekiant užtikrinti įmonės skolininkės interesus ir jos turto ap-
saugą, juolab kad, kaip jau minėta, bankroto administratorius yra
vienintelis įmonės skolininkės interesų atstovas bankroto procese,
o įmonės kreditoriai, siekiantys savo turtinių interesų patenkinimo,*

⁸³ Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2012 m. lapkričio 21 d. nutartis civilinėje byloje Nr. 3K-3-506/2012.

⁸⁴ Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2013 m. kovo 27 d. nutartis civilinėje byloje Nr. 3K-3-173/2013.

įmonei skolininkei ir jos interesams neatstovauja. Taigi, nors [BĮ] nuostatos nesuteikia teisės bankroto administratoriui savo nuožiūra spręsti dėl bankrutuojančios įmonės turto pardavimo kainos ir tvarkos, bankroto administratorius, vykdydamas jam tenkančią pareigą ginti visų kreditorių interesus ir kiek įmanoma išsaugoti skolininko turtą, privalo imtis atitinkamų veiksmų (organizuoti turto pardavimo klausimo svarstymą kreditorių susirinkime, prireikęs kreiptis į bankroto bylą nagrinėjantį teisumą dėl atitinkamų sprendimų priėmimo), jei jie yra būtini bankrutuojančios įmonės turto vertei išsaugoti.⁸⁵

Nemokumo administratoriaus **profesinės civilinės atsakomybės privalomasis draudimas** reglamentuojamas JANĮ 131 straipsnyje. Nemokumo administratoriaus profesinės civilinės atsakomybės privalomojo draudimo tvarkos aprašą tvirtina Vyriausybė (JANĮ 131 straipsnio 5 dalis). Nemokumo administratoriaus profesinės civilinės atsakomybės privalomojo draudimo tvarkos apraše reglamentuojamas nemokumo administratoriaus profesinės civilinės atsakomybės privalomojo draudimo objektas, draudžiamasis įvykis, nedraudžiamasis įvykis, draudimo suma ir draudimo įmoka, draudimo sutarties sudarymas ir terminas, draudimo rizikos pasikeitimas, draudėjo – draudimo sutartį sudariusio administratoriaus – pareigos įvykus draudžiamajam įvykiui, žalos dydžio nustatymas ir draudimo išmokos išmokėjimas, draudiko teisių ir pareigų pagal draudimo sutartį perleidimas, draudimo sutarties pakeitimas ir nutraukimas ir kitos draudimo sutarties sąlygos.⁸⁶ Civilinės atsakomybės draudimas, taip pat administratoriaus profesinės civilinės atsakomybės privalomasis draudimas priskirtini nuostolių draudimo sutarčiai. Šia sutartimi užtikrinamas tiek žalą patyrusio nukentėjusio asmens nuostolių atlyginimas, tiek ir draudėjo turtinių interesų apsauga, kai nustatoma administratoriaus kaip profesinės veiklos vykdytojo civilinė atsakomybė.⁸⁷

Kiti asmenys

Nemokumo procesas yra kompleksinis, tęstinis procesas. Atliekant įvairias procedūras nemokumo procese, jame dalyvauja ir kiti asmenys, kurie aiškiai nenurodyti JANĮ. Tokie asmenys iš esmės neturi suinteresuotumo

⁸⁵ Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2020 m. vasario 20 d. nutartis civilinėje byloje Nr. e3K-3-32-823/2020.

⁸⁶ Patvirtintas Lietuvos Respublikos Vyriausybės 2019 m. rugsėjo 4 d. nutarimu Nr. 924 „Dėl Lietuvos Respublikos juridinių asmenų nemokumo įstatymo įgyvendinimo“.

⁸⁷ Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2020 m. spalio 28 d. nutartis civilinėje byloje Nr. e3K-3-281-1075/2020.

nemokumo procese. Pavyzdžiui, įstatymas nustato reikalavimus asmenims, kurie disponuoja bankrutuojančio juridinio asmens turtu. JANĮ 58 straipsnio 1 dalis nustato, kad iškėlus bankroto bylą, asmenims, išsinuomojusiems, pasiskolinusiems, saugantiems arba kitais pagrindais naudojantiems ar valdantiems juridinio asmens turtą, draudžiama dėl šio turto sudaryti sandorius su trečiaisiais asmenimis. Šio straipsnio 2 dalyje nustatyta, kad sandoriai, sudaryti pažeidžiant šio straipsnio nuostatas, yra niekiniai ir negalioja. Tokios pareigos nustatymas skolininko turtu disponuojantiems asmenims yra reikšmingas siekiant apsaugoti juridinio asmens turtą ir neleisti jo išeikvoti, sunaudoti.

Taip pat nemokumo procese suinteresuotumą gali turėti ir kiti asmenys, pavyzdžiui, bankrutuojančios įmonės laiduotojai, garantai, kai priimami sprendimai yra susiję su jų teisėmis ir pareigomis.⁸⁸ Praktikoje pripažįstama, kad asmuo galėtų dalyvauti bankroto byloje trečiuoju asmeniu, būtina įrodyti pakankamą asmens teisinį suinteresuotumą bankroto bylos baigtimi, neapsiribojant vien teisinio (turtinio) reikalavimo bankroto byloje turėjimu. Į bankroto bylą trečiaisiais asmenimis, nepareiškiančiais savarankiškų reikalavimų, teismui konstatavus pakankamą teisinį suinteresuotumą, gali būti įtraukiami įmonės savininkai, akcininkai, laiduotojai ir kt.⁸⁹ Todėl galima teigti, kad nemokumo procese gali dalyvauti ir aiškiai JANĮ nenustatyti asmenys, jei jie įrodo pakankamą teisinį suinteresuotumą dėl konkrečių klausimų šiame procese nagrinėjimo, kai jie gali sukelti jiems teisinės pasekmės. Toks teisinis suinteresuotumas turėtų būti vertinamas individualiai ir jų teisių ir pareigų įgyvendinimas turėtų būti susijęs su konkrečiu nemokumo proceso sprendžiamu klausimu, pavyzdžiui, ginčijant kreditorių susirinkimo (komiteto) sprendimą, darančį įtaką jų teisėms ir pareigoms.

⁸⁸ Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2019 m. gruodžio 17 d. nutartis civilinėje byloje Nr. 3K-3-372-219/2019.

⁸⁹ Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2013 m. lapkričio 29 d. nutartis civilinėje byloje Nr. 3K-3-630/2013.

II. NEMOKUMO PROCESO INICIJAVIMAS

Nemokumo proceso inicijavimas yra pradinė nemokumo proceso stadija. Šios stadijos metu atliekami veiksmai, reikalingi nemokumo procesui pradėti. Nemokumo proceso inicijavimo stadija turi būti veiksminga ir jos metu svarbu operatyviai įvertinti juridinio asmens mokumo padėtį, išklausti suinteresuotus asmenis ir priimti sprendimą dėl tolesnės nemokumo proceso eigos. Tinkamas nemokumo proceso inicijavimo stadijos įgyvendinimas yra būtina sąlyga tolimesniam (formaliai) nemokumo ginčų nagrinėjimui teisme (JANĮ 16 straipsnio 1 dalies 1 punktas).⁹⁰

Nemokumo proceso veiksmingumas priklauso nuo to, ar jis yra pradamas laiku. Ankstyvas reagavimas į juridinio asmens mokumo problemas gali leisti išvengti bankroto proceso ir mokumo problemas spręsti restruktūrizavimo būdu ar sudaryti susitarimus dėl pagalbos su kreditoriais, leisiančiais atkurti įmonės mokumą. Priešingu atveju, delsiant laiku reaguoti į mokumo problemas, įmonės išsaugojimo galimybės tampa sudėtingos ir jai keliama bankroto byla. Veiksmingas nemokumo proceso tikslas gali būti pasiekiamas, kai į įmonės mokumo problemas reaguojama operatyviai, nedelsiant ir taip išsaugant įmonės turtą, jos verslo santykius ir visą ekonominę vertę. Įmonių mokumo problemos įprastai nėra netikėtas, neprognozuojamas dalykas. Tai neretai yra laipsniškas procesas, kuris susideda iš atskirų etapų, pavyzdžiui, strateginės krizės, kuri susijusi su neigiamas pokyčiais dėl įmonės konkurencijos, pelno ir likvidumo krizės, reiškiančios, kad įmonė nebegali laiku vykdyti įsipareigojimų ir nemokumo.⁹¹ Todėl atsižvelgiant į įmonės mokumo situaciją, turi būti operatyviai reaguojama į mokumo padėties kitimą, vykdomą ūkinę komercinę veiklą.

⁹⁰ Lietuvos apeliacinio teismo 2020 m. liepos 7 d. nutartis civilinėje byloje Nr. 2-1142-407/2020.

⁹¹ Frederick Drescher, *Insolvency Timing and Managerial Decision-Making* Springer, München 2013, p. 24.

Tačiau vien prievolės inicijuoti nemokumo procesą nustatymas įstatyme ar sankcijų įmonės valdymo organų taikymas dėl pavėluoto nemokumo proceso inicijavimo neleidžia užtikrinti, kad į įmonių nemokumo problemas bus reaguojama laiku, kuomet ankstyvesnėje stadijoje. Vienas bandymų skatinti prevencines restruktūrizavimo procedūras reglamentuojamas Restruktūrizavimo ir nemokumo direktyvoje, čia pabrėžiamas kuo ankstyvesnis reagavimas į įmonių mokumo problemas. Siekiant šių tikslų, minėtame akte nurodoma tam tikra valstybės pagalba, kuri turėtų skatinti įmones laiku reaguoti į mokumo problemas, nedelsti jų spręsti, taip sudarant galimybes išsaugoti gyvybingą verslą. Restruktūrizavimo ir nemokumo direktyvos 3 straipsnio 1 dalyje nustatyta, kad valstybės narės užtikrina, kad skolininkai galėtų naudotis viena arba keliomis aiškiomis ir skaidriomis ankstyvojo perspėjimo priemonėmis, kuriomis galima nustatyti aplinkybes, dėl kurių galėtų kilti nemokumo tikimybė, ir kurios galėtų jiems pranešti, kad reikia nedelsiant imtis veiksmų. Taikydamos pirmą pastraipą valstybės narės gali naudotis naujausiomis informacinėmis technologijomis pranešimams ir informacijai teikti. Šio straipsnio antroje dalyje reglamentuojama, kad ankstyvojo perspėjimo priemonės gali apimti: a) įspėjimo mechanizmus, kai skolininkas nėra įvykdęs tam tikrų rūšių mokėjimų; b) viešųjų arba privačiųjų organizacijų konsultavimo paslaugas; c) paskatas, nustatytas nacionalinėje teisėje, skirtas svarbios informacijos apie skolininką turinčioms trečiosioms šalims, kaip antai apskaitininkams, mokesčių ir socialinės apsaugos institucijoms, kad skolininko dėmesys būtų atkreiptas į neigiamą tendenciją. Taigi valstybė turi skatinti verslininkus naudotis restruktūrizavimo procesu, sudaryti galimybes kuo anksčiau reaguoti į juridinių asmenų mokumo problemas.

Remiantis Lietuvos Respublikos Vyriausybės 2019 m. rugsėjo 4 d. nutarimo Nr. 924 „Dėl Lietuvos Respublikos juridinių asmenų nemokumo įstatymo įgyvendinimo“ 5¹ punktu, siekiant užtikrinti ankstyvojo perspėjimo sistemos veikimą, pavesta: VMI iki 2021 m. liepos 16 d. sukurti finansinių sunkumų patiriančių verslo subjektų nustatymo ir informavimo informacinių technologijų priemonę; Lietuvos Respublikos ekonomikos ir inovacijų ministerijai organizuoti konsultacijų finansinių sunkumų patiriantiems smulkiojo ir vidutinio verslo subjektams, kaip jie apibrėžti Lietuvos Respublikos smulkiojo ir vidutinio verslo plėtros įstatyme, teikimą ir užtikrinti informacijos apie ankstyvojo perspėjimo sistemos veikimą skelbimą interneto svetainėje. Ankstyvojo perspėjimo sistemos dalyvių nustatymo ir informavimo aprašas⁹² nustato ankstyvojo perspėjimo

⁹² Patvirtintas Valstybinės mokesčių inspekcijos prie Lietuvos Respublikos finansų ministerijos viršininko 2021 m. liepos 14 d. įsakymu Nr. VA-45.

sistemos dalyvių nustatymo kriterijus ir atrinktų ūkio subjektų informavimo apie galimybę pasinaudoti ankstyvojo perspėjimo sistema tvarką. Remiantis šio aprašo 2.1 punktu, ankstyvojo perspėjimo sistema – prevencinio restruktūrizavimo sistema, kuria gali naudotis finansinių sunkumų patiriantys juridiniai asmenys, ištikus nemokumo tikimybės, siekdamai užkirsti kelią nemokumui ir užtikrinti juridinio asmens gyvybingumą. Ankstyvojo perspėjimo sistema taikoma smulkiojo ir vidutinio verslo subjektams, kurie apibrėžti Lietuvos Respublikos smulkiojo ir vidutinio verslo plėtros įstatyme (3 punktas). Ankstyvojo perspėjimo sistemos dalyviai yra nustatomi kartą per ketvirtį. Tie patys juridiniai asmenys nustatant Ankstyvojo perspėjimo sistemos dalyvius galės dalyvauti ne dažniau nei kartą per metus (5 punktas). VMI per 5 darbo dienas nuo VMI Ankstyvojo perspėjimo sistemos dalyvių nustatymo informuoja nustatytus Ankstyvojo perspėjimo sistemos dalyvius apie galimybę pasinaudoti šia sistema, išsiųsdama jiems pranešimą per Valstybinės mokesčių inspekcijos portalo e. VMI autorizuotų elektroninių paslaugų sritį (Mano VMI) (9 punktas). Taigi pagrindiniai Ankstyvojo perspėjimo sistemos tikslai yra smulkiojo ir vidutinio verslo subjektų informavimas apie mokumo problemas ir jų informavimas, kokių priemonių galima imtis, siekiant išvengti nemokumo.

Nemokumo proceso sąvoka apibrėžiama kaip juridinio asmens bankroto ar restruktūrizavimo procesas (JANĮ 2 straipsnio 23 dalis). Tačiau nemokumo proceso inicijavimo sąvoka įstatyme nėra apibrėžta. Ji turėtų būti suprantama kaip visuma veiksmų, kurie turi būti atliekami siekiant iškelti nemokumo (bankroto ar restruktūrizavimo) bylą (įskaitant bankroto procesą ne teismo tvarka). Nemokumo proceso inicijavimo stadija reglamentuojama JANĮ II dalies 1 skyriaus 1 skirsnyje (4–14 straipsniai). Taigi JANĮ nustatyta nemokumo proceso inicijavimo stadija taikoma tiek tais atvejais, kai siekiama kelti ir restruktūrizavimo, ir bankroto bylą. Tačiau kyla abejonių, ar visi šiame skirsnyje nustatyti straipsniai susiję su nemokumo proceso inicijavimu. Pavyzdžiui, JANĮ 11–12 straipsniuose reglamentuojamas bankroto procesas ne teismo tvarka, kuris yra alternatyva teisminiam bankroto procesui.

Nemokumo proceso inicijavimo stadijoje sudaromos galimybės skolininkui ir kreditoriui (kreditoriams) išspręsti nemokumo problemas ne iškeliant nemokumo bylos teisme, skatinama ieškoti skolininko finansinę būklę gerinančių sprendimų ne teismo tvarka. Šios stadijos tikslai yra suteikti galimybę skolininkui įvykdyti neįvykdytą, neginčijamą prievolę kreditoriui arba susitarti dėl neteisminio nemokumo problemų sprendimo, sudarant susitarimą dėl pagalbos, ar pradedant vykdyti bankroto procesą ne teismo tvarka bei informuoti visus įmonės kreditorius apie

bankrutuoti ar restruktūrizuoti siekiančio juridinio asmens finansinius sunkumus, skatinant kreditorius aktyviai įsitraukti į nemokumo procesą bei užtikrinti nemokumo proceso dalyvių lygiateisiškumą.⁹³ Toks išpėjimas apie ketinimą iškelti nemokumo bylą skirtas tam, kad ginčas būtų išspręstas nesikreipiant į teismą, todėl tokia informavimo procedūra laikytina išankstinio ginčo sprendimo ne teisme tvarka.⁹⁴

Asmenys, turintys teisę inicijuoti nemokumo procesą

Nemokumo procesą gali pradėti asmenys, kurių teisė (pareiga) inicijuoti nemokumo procesą yra nustatyta įstatyme. Asmenys, turintys teisę ir pareigą inicijuoti nemokumo procesą, reglamentuojami JANĮ 4–5 straipsniuose. Įstatyme nustatytas nemokumo procesą inicijuojančių asmenų sąrašas yra baigtinis ir negali būti aiškinamas plečiamai.

Įstatymas atskiria asmenis, turinčius teisę ir pareigą inicijuoti nemokumo procesą. Toks skirstymas siejamas su galimomis teisinėmis pasekmėmis, jei tokia teisė neįgyvendinama arba pareiga tinkamai nevykdoma. Teisės inicijuoti nemokumo procesą tinkamas nevykdymas gali sukelti neigiamas teisinės pasekmes (pavyzdžiui, laiku nesikreipus dėl nemokumo bylos iškėlimo didėja skolininko išipareigojimai kreditoriams). Tačiau neigiamos teisinės pasekmės gali kilti asmeniui, piktnaudžiaujančiam tokia teise (CPK 95 straipsnis). Ir priešingai, nevykdant pareigos inicijuoti nemokumo procesą, tokią pareigą turinčiam asmeniui gali būti taikoma civilinė atsakomybė (JANĮ 13 straipsnio 1 dalis).

Asmenys, turintys **teisę inicijuoti nemokumo procesą**, nustatyti JANĮ 4 straipsnio 1–2 dalyse. Šią teisę turi juridinio asmens vadovas ir kreditorius, kuriam prievolės vykdymo terminas yra suėjęs. Tačiau įmonės vadovas turi teisę inicijuoti nemokumo procesą esant juridinio asmens nemokumo tikimybei. Kai įmonė tampa nemoki, įmonės vadovui kyla pareiga inicijuoti įmonės nemokumo procesą (JANĮ 5 straipsnio 1 punktą). Juridinio asmens vadovo teisė inicijuoti nemokumo procesą nustatyta sudarant galimybes įmonei reaguoti į mokumo (gyvybingumo) situacijos kitimą įmonėje. Jeigu įmonė dar nėra nemoki, tačiau susiduria su finansiniais sunkumais, jai sudaromos galimybės naudotis JANĮ nustatytais procedūromis, leidžiančiomis atkurti jos mokumą (sudaryti susitarimą dėl pagalbos ar pradėti restruktūrizavimo procesą). Įprastai praktikoje

⁹³ Lietuvos apeliacinio teismo 2020 m. liepos 7 d. nutartis civilinėje byloje Nr. 2-1142-407/2020.

⁹⁴ Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2010 m. gegužės 27 d. nutartis civilinėje byloje Nr. 3K-3-249/2010.

nekykla problemų dėl juridinio asmens vadovo teisės inicijuoti nemokumo procesą įgyvendinimo. Tačiau problemų kyla dėl pareigos inicijuoti nemokumo procesą netinkamo vykdymo, kuris gali būti pagrindas juridinio asmens vadovui taikyti JANĮ 13 straipsnio 1 dalyje nustatytą sankciją.

Istatymas suteikia teisę skolininko **kreditoriui** inicijuoti nemokumo procesą. JANĮ nereglamentuoja, kokiais atvejais kreditorius turi teisę inicijuoti skolininko nemokumo procesą. Viena vertus, subjektinės kreditoriaus teisės inicijuoti skolininko nemokumo procesą reikalavimų nenustatymas leidžia teigti, kad kreditorius laisvai sprendžia, kada tokia teise naudotis. Nemokumo procese kreditorius, visų pirma, siekia patenkinti savo reikalavimą. Tačiau kreditoriaus siekis gauti savo reikalavimo patenkinimą inicijuojant nemokumo procesą turėtų būti laikomas kraštutine gynbos priemone, kai išnaudoti visi pažeistų teisių gynimo būdai ir jie nedavė jokio teigiamo efekto.⁹⁵ Todėl kreditorius turėtų siekti savo reikalavimą patenkinti kitais, mažiau skolininko veiklą varžančiais būdais (derėtis su skolininku, iškelti bylą dėl skolos priteisimo teisme ir kt.), o ne iškart inicijuoti nemokumo procesą neįvykdžius prievolės. Priešingu atveju nemokumo proceso inicijavimas galėtų būti taikomas kaip spaudimo priemonė skolininkui, o tai būtų priešinga sąžiningam teisės įgyvendinimui ir nesuderinama su veiksmingo nemokumo proceso tikslu. Kita vertus, būtent inicijavimo stadija leidžia skolininkui, gavus kreditoriaus pareiškimą, patenkinti reikalavimą per nustatytą terminą ar sudaryti susitarimą dėl pagalbos, kuris leistų išvengti formalaus nemokumo proceso inicijavimo ir suteiktų galimybę taikiai išspręsti kreditoriaus reikalavimo patenkinimo klausimą. Civilinės bylos iškėlimo stadijoje teismas kreditoriaus reikalavimo pagrįstumą vertina tik preliminariai, pirmiausia siekdamas nustatyti kreditoriaus ne reikalavimo dydį, o statusą. Jei kreditorius pateikia pakankamų savo reikalavimo pagrįstumo įrodymų, iš kurių teismas gali susidaryti nuomonę, kad yra labiau tikėtina, jog kreditorius reikalavimo teisę į skolininką turi, tokio kreditoriaus pareiškimas dėl nemokumo bylos skolininkui iškėlimo turi būti nagrinėjamas iš esmės.⁹⁶ Nepripažinti kreditoriaus statuso ir jo teisės prašyti skolininkui iškelti nemokumo bylą teismas turėtų tik tada, kai yra didelė tikimybė, jog atskaitomas nėra skolingas ieškovui.⁹⁷

⁹⁵ Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2010 m. gegužės 27 d. nutartis civilinėje byloje Nr. 3K-3-249/2010.

⁹⁶ Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2008 m. rugpjūčio 25 d. nutartis civilinėje byloje Nr. 3K-3-401/2008.

⁹⁷ Lietuvos apeliacinio teismo 2017 m. spalio 6 d. nutartis civilinėje byloje Nr. 2-1760-381/2017.

Sprendžiant dėl kreditoriaus teisės inicijuoti nemokumo bylą įgyvendinimo, tam tikri ypatumai kyla iš neribotos civilinės atsakomybės juridinių asmenų teisinės padėties specifikos. Neribotos civilinės atsakomybės juridinio asmens (individualios įmonės) nemokumo procesą turi teisę inicijuoti tik jo kreditoriai, o ne jo savininko kreditoriai. Individualios įmonės savininko, kaip fizinio asmens, kreditoriai įstoja į bankroto bylą (įskaitant procesą ne teismo tvarka) pareikšdami savo finansinius reikalavimus, tačiau inicijuoti individualios įmonės bankroto bylą gali tik šios įmonės, o ne jos savininko kreditoriai. Todėl individualios įmonės savininko kreditoriai nedalyvauja priimant sprendimą individualios įmonės bankroto procedūras vykdyti ne teismo tvarka ir, priešingai nei įmonės kreditoriai, neturi teisės balsuoti dėl bankroto proceso, kuris vyks ne teismo tvarka. Atitinkamai individualios įmonės savininko kreditoriai nėra informuojami apie ketinimą spręsti dėl individualios įmonės bankroto procedūrų vykdymo ne teismo tvarka.⁹⁸

Asmenys, turintys pareigą inicijuoti nemokumo procesą

Asmenys, turintys pareigą inicijuoti nemokumo procesą, nustatyti JANĮ 5 straipsnio 1–2 punktuose. Šią pareigą turi juridinio asmens vadovas, jeigu juridinis asmuo yra nemokus ir juridinio asmens likvidatorius, jeigu juridinio asmens likvidavimo metu paaiškėja, kad juridinis asmuo yra nemokus. JANĮ 5 straipsnio 1 punkte nustatyta juridinio asmens vadovo pareiga inicijuoti nemokumo procesą turi būti aiškinama sistemiskai su JANĮ 6 straipsniu. Juridinio asmens vadovo pareigos inicijuoti nemokumo procesą tinkamas ir laiku vykdymas yra svarbi veiksmingo nemokumo proceso sąlyga. Pavėluotas šios pareigos vykdymas gali lemti sumažėjusią įmonės turto aktyvų apimtį, mažesnes kreditorių galimybes patenkinti savo reikalavimus. Tokią pareigą turi ir juridinio asmens likvidatorius, jeigu juridinio asmens likvidavimo metu paaiškėja, kad juridinis asmuo yra nemokus.

Juridinio asmens vadovo pareigos

JANĮ 6 straipsnyje nustatytos įmonės vadovo pareigos skirstomos pagal įmonės mokumo problemas. Pirmoje šio straipsnio dalyje nustatyta, kad, esant juridinio asmens **nemokumo tikimybei**, juridinio asmens vadovas

⁹⁸ Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2017 m. gruodžio 15 d. nutartis civilinėje byloje Nr. e3K-3-484-219/2017.

turi: 1) nedelsdamas informuoti juridinio asmens dalyvius apie juridinio asmens nemokumo tikimybę ir siūlyti spręsti finansinių sunkumų klausimą; 2) imtis veiksmų kreditorių interesams apsaugoti; 3) vengti tyčinių ir (ar) didelio neatsargumo veiksmų, kuriais būtų keliamas pavojus juridinio asmens gyvybingumui. Antroje šio straipsnio dalyje nustatyta, kad juridiniam asmeniui **tapus nemokiam**, juridinio asmens vadovas privalo: 1) nedelsdamas informuoti juridinio asmens dalyvius apie juridinio asmens nemokumą ir siūlyti spręsti juridinio asmens mokumo atkūrimo klausimą; 2) nedelsdamas inicijuoti nemokumo procesą; 3) ne vėliau kaip per 5 darbo dienas nuo dienos, kai tapo žinoma ar turėjo būti žinoma, kad susitarimas dėl pagalbos finansiniams sunkumams įveikti yra nevykdomas arba netinkamai vykdomas, inicijuoti nemokumo procesą; 4) vykdyti šio straipsnio 1 dalies 2 ir 3 punktuose nurodytas pareigas. Taigi įstatymas juridinio asmens vadovo pareigas atskiria pagal juridinio asmens mokumo būklę. JANĮ 6 straipsnio 1 dalyje nustatytos pareigos siejamos su gresiančiu įmonės nemokumu, t. y. esant nemokumo tikimybei (JANĮ 2 straipsnio 7¹ dalis), o 6 straipsnio 2 dalyje nustatytos pareigos siejamos su įmonės nemokumu (JANĮ 2 straipsnio 7 dalis).

Juridinio asmens vadovo pareiga tinkamai ir laiku reaguoti į įmonės nemokumo problemas yra itin reikšminga. Pripažįstama, kad, gresiant įmonės nemokumui ar kai jis neišvengiamas, įmonės vadovo pareigų tikslas yra užtikrinti kreditorių ir kitų suinteresuotų asmenų teisėtų interesų apsaugą; užtikrinti, kad asmenys, atsakingi už įmonės valdymą, būtų informuoti apie jų vaidmenį ir pareigas tokiomis aplinkybėmis; užtikrinti atitinkamas gynybos priemones dėl tokių pareigų, kurios gali būti įgyvendinamos po nemokumo proceso pradėjimo, pažeidimų.⁹⁹ Todėl juridinio asmens vadovai privalo imtis visų reikiamų veiksmų, kad būtų išvengta nemokumo, ar, jei nemokumas neišvengiamas, sumažinti nemokumo sukeliamą neigiamą poveikį įmonei ir kreditoriams. UNCITRAL įstatyminės nemokumo teisės taisyklės dėl vadovų pareigų artėjant nemokumui atskiria dvi įmonės vadovų atliekamų veiksmų kategorijas: veiksmus, kurie iš esmės susiję su įmonės vidiniu valdymu, ir priemones, kurios susijusios su formalaus nemokumo proceso inicijavimu. **Pirmuoju** atveju įmonės vadovai skatinami atlikti tokius veiksmus: įvertinti esamą įmonės finansinę būklę ir užtikrinti, kad finansinės atskaitomybės duomenys būtų tvarkingai tvarkomi ir atnaujinami; žinoti apie įmonės finansinę būklę; organizuoti reguliarius valdybos posėdžius; diskutuoti su auditoriais;

⁹⁹ Egidija Tamošiūnienė, Vigintas Višinskis, Mykolas Kirkutis, Remigijus Jokubauskas, „Nemokumo proceso...

sušaukti akcininkų susirinkimą; keisti vadovavimo praktiką, atsižvelgiant į kreditorių ir kitų suinteresuotųjų šalių interesus; saugoti įmonės turtą, kad būtų maksimaliai padidinta jo vertė ir išvengta pagrindinio turto praradimo; ištirti įmonės gyvybingumą ir sumažinti išlaidas; nesudaryti sandorių, kurių gali būti vengiama, nebent tam yra tinkamas verslo pagrindimas; tęsti veiklą, jei tai tikslinga siekiant maksimaliai padidinti įmonės vertę; vesti derybas su kreditoriais arba pradėti kitas neoficialias procedūras, pavyzdžiui, savanoriškas derybas dėl restruktūrizavimo. **Antruoju** atveju įmonės vadovai turi pradėti ar reikalauti pradėti formalias reorganizavimo ar likvidavimo procedūras. Taigi juridinio asmens vadovo reagavimas į mokumo problemas siejamas su veiksmais, kurie leistų išvengti nemokumo ir (ar) sumažinti jo neigiamas pasekmes juridiniam asmeniui ir kreditoriams, bei veiksmais, susijusiais su formalių nemokumo sprendimo procedūrų inicijavimu.

Juridinio asmens vadovo pareigos įmonei susidūrus su mokumo problemomis reglamentuojamos ir ES teisėje. Kai skolininkas yra arti nemokumo ribos, taip pat svarbu apsaugoti teisėtus kreditorių interesus nuo valdymo sprendimų, galinčių turėti poveikį skolininko turto sudėčiai, ypač jei dėl tų sprendimų galėtų dar labiau sumažėti turto, kurį galima naudoti restruktūrizavimui arba padalyti kreditoriams, vertė. Todėl tokiomis aplinkybėmis reikia užtikrinti, kad direktoriai privalo vengti bet kokių tyčinių arba itin neatsargių veiksmų, kuriais gaunama asmeninės naudos suinteresuotųjų subjektų sąskaita, ir vengti sudaryti sandorius už mažesnę nei rinkos kainą arba nesiimti veiksmų, kuriais vienam ar keliems suinteresuotiesiems subjektams būtų suteiktas nepagrįstas privalumas.¹⁰⁰ Restruktūrizavimo ir nemokumo direktyvos 19 straipsnyje nustatyta, kad valstybės narės užtikrina, kad iškilus nemokumo tikimybei direktoriai deramą dėmesį skirtų bent jau šiems aspektams: a) kreditorių, dalininkų ir kitų suinteresuotųjų subjektų interesams; b) poreikiui imtis veiksmų, kad būtų išvengta nemokumo, ir c) poreikiui vengti tyčia arba dėl didelio neatsargumo sukelti pavojų įmonės gyvybingumui. Tai yra rūpestingumo, lojalumo pareigos, kurios riboja juridinio asmens vadovo diskreciją įmonei susidūrus su mokumo problemomis ir yra skirtos galimybei restruktūrizuoti įmonę sudaryti.¹⁰¹

Vienas JANĮ pakeitimų dėl nemokumo proceso inicijavimo stadijos yra skolininko kreditoriaus teisė inicijuoti įmonės restruktūrizavimo

¹⁰⁰ Restruktūrizavimo ir nemokumo direktyvos preambulės 71 punktas.

¹⁰¹ Sérgio Coimbra Henriques, "The Duties of Directors When There Is a Likelihood of Insolvency and the Proposal for a New Directive", *European Company Law Journal* 16 (2) (2019).

procesą. Tačiau tokia kreditoriaus teisė susieta su papildomais leistinumo reikalavimais – kreditoriaus reikalavimai juridiniam asmeniui turi būti pradelsti ir viršyti 10 Vyriausybės patvirtintų MMA. ĮRĮ teisės kreditoriams inicijuoti restruktūrizavimo procesą nenustatė. Šios JANĮ įtvirtintos kreditoriaus teisės pagrindas yra UNCITRAL įstatyminės nemokumo teisės taisyklės, kuriose nurodoma, kad, atsižvelgiant į vieną svarbiausių restruktūrizavimo tikslų – padidinti turto vertę ir dėl verslo struktūrinių pokyčių tęsiamos ūkinės komercinės veiklos padidinti kreditorių reikalavimų tenkinimo galimybes, yra pageidautina, kad teisė inicijuoti juridinio asmens restruktūrizavimą nebūtų suteikiama išimtinai tik pačiam juridiniam asmeniui. Teisės juridinio asmens kreditoriams suteikimas laikytinas pozityviu teisinio reguliavimo pakeitimu, nes taip skolininko kreditoriai skatinami aktyviau dalyvauti sprendžiant skolininko nemokumo problemas. Kreditorių naudojimas teise inicijuoti restruktūrizavimo procesą leidžia jau ankstyvoje įmonės finansinių sunkumų stadijoje spręsti nemokumo problemas ir taip prisidėti prie proceso veiksmingumo. Kita vertus, kyla klausimų, kaip praktiškai skolininko kreditorius galėtų vertinti skolininko finansinius sunkumus ir inicijuoti skolininko restruktūrizavimo bylą. Įstatymas jokių konkrečių šios teisės įgyvendinimo būdų nenustato, t. y. kokia tvarka kreditorius galėtų tokią informaciją gauti.¹⁰²

Nemokumo proceso inicijavimo tvarka

Įstatymas nemokumo proceso inicijavimo tvarką atskiria pagal subjektus, inicijuojančius šį procesą: JANĮ 8 straipsnis reglamentuoja nemokumo proceso inicijavimą, kai jį inicijuoja **pats juridinis asmuo**, o JANĮ 9 straipsnis – kai procesą inicijuoja **kreditorius**. Pagrindinė šiuose straipsniuose reglamentuojama nemokumo proceso inicijavimo idėja grindžiama juridinio asmens arba kreditoriaus pranešimu apie ketinimą kreiptis į teismą dėl nemokumo bylos iškėlimo, jeigu per pranešime nurodytą terminą nebus sudarytas susitarimas dėl pagalbos arba priimtas sprendimas bankroto procesą vykdyti ne teismo tvarka.

Nemokumo proceso inicijavimo stadijos tikslai gali būti pasiekiami tik tuo atveju, kai nemokumo proceso dalyviai bendradarbiauja. Juridinio asmens vadovas ar likvidatorius nemokumo procesą inicijuoja registruotu laišku, per antstolius ar pasiuntinių paslaugų teikėjus pateikdamas pranešimą kreditoriams jų gyvenamosios vietos ar buveinės adresu arba

¹⁰² 2018 m. spalio 23 d. Lietuvos Respublikos juridinių asmenų nemokumo įstatymo projekto aiškinamasis raštas Nr. XIII-P-2777.

pateikdamas pranešimą elektroninių ryšių priemonėmis, jeigu užtikrinamas perduodamos informacijos saugumas ir galima nustatyti asmens tapatybę (JANĮ 8 straipsnio 1 dalis). Jeigu nemokumo procesas inicijuojamas elektroninių ryšių priemonėmis, turi būti gautas patvirtinimas apie pranešimo gavimą. Pranešimas laikomas įteiktu praėjus 7 dienoms nuo jo išsiuntimo dienos, jeigu jis nebuvo pateiktas elektroninių ryšių priemonėmis. Analogiška nuostata įtvirtinta ir JANĮ 9 straipsnio 1 dalyje, reglamentuojančiame nemokumo proceso inicijavimo tvarką, kai jį inicijuoja kreditorius. Taigi pranešimas apie ketinimą inicijuoti nemokumo procesą gali būti siunčiamas: a) registruotu laišku; b) per antstolį; c) per pasiuntinių paslaugų teikėjus; d) elektroninių ryšių priemonėmis.¹⁰³

JANĮ 8 straipsnio 1 dalyje detalai nereglamentuojama pranešimo apie ketinimą inicijuoti nemokumo procesą įteikimo kreditoriams tvarka. Pirma, įstatymas nereglamentuoja, kur turi būti siunčiamas pranešimas kreditoriui, t. y. ar registruotos buveinės / gyvenamosios vietos adresu, ar faktiniu veiklos / darbovietės adresu, ar kitu juridiniam asmeniui ar likvidatoriui žinomą kreditoriaus adresu. Antra, reikalavimas gauti patvirtinimą apie pranešimo dėl ketinimo inicijuoti nemokumo procesą įteikimą JANĮ nustatytas tik tuomet, kai toks pranešimas įteikiamas elektroninių ryšių priemonėmis. Pranešimą įteikiant kitais įstatyme nustatytais būdais jis laikomas įteiktu praėjus 7 dienoms nuo išsiuntimo (įteikimo prezumpcija). Lyginamuoju aspektu vertinant kituose įstatymuose, pavyzdžiui, CPK, įtvirtintas taisykles, matyti, kad dokumentų įteikimo fikcija taikoma tik kaip šalutinė priemonė, kai dokumentų asmeniui realiai nepavyksta įteikti kitais įstatymuose nustatytais būdais.

Kreditorius, inicijuodamas nemokumo procesą, turi pateikti duomenis, pagrindžiančius jo reikalavimą¹⁰⁴, ir duomenis, patvirtinančius, kad prievolės įvykdymo terminas yra suėjęs, t. y. kreditoriaus reikalavimo teisė pradelsta. JANĮ nereikalaujama iš kreditoriaus būtinai pirmiausia įsiteisėjusiu teismo ar arbitražo sprendimu prisiteisti skolą iš nemokaus juridinio asmens ir tik tada kreiptis į teismą dėl bankroto bylos iškėlimo. Taip pat įstatyme nėra įpareigojimo prieš kreipiantis į teismą dėl bankroto bylos skolininkui iškėlimo būtinai inicijuoti civilinę bylą dėl skolos priteisimo. Tačiau jei kreditoriaus finansinio reikalavimo pagrįstumas (nepagrįstumas) nėra patvirtintas įsiteisėjusiu teismo (arbitražo), ikiteisminės ginčų sprendimo institucijos procesiniu sprendimu ir skolininkas ginčija kredi-

¹⁰³ Egidija Tamošiūnienė, Vigintas Višinskis, Mykolas Kirkutis, Remigijus Jokubauskas, „Nemokumo proceso...”

¹⁰⁴ Lietuvos apeliacinio teismo 2020 m. liepos 14 d. nutartis civilinėje byloje Nr. e2-1178-1120/2020.

toriaus reikalavimo teisę, tokio reikalavimo negalima laikyti neabejotinai pagrįstu ir jį įskaityti į skolininko pradelstų įsipareigojimų sudėtį.¹⁰⁵

Atitinkamai įstatyme reglamentuojama skolininko informavimo tvarka apie kreditoriaus ketinimą inicijuoti nemokumo procesą. JANĮ 9 straipsnyje reglamentuojamas nemokumo proceso inicijavimas, kai jį inicijuoja kreditorius. Atsižvelgiant į veiksmingo nemokumo proceso tikslą, pripažįstama, kad JANĮ 9 straipsnis turi būti taikomas ne formaliai, o paisant nemokumo proceso inicijavimo stadijos tikslą. Vien formali pranešimo dėl bankroto bylos iškėlimo atsakovui neatitiktis JANĮ nuostatoms, pavyzdžiui, pranešime nenurodžius, kad kreditorius kreipsis į teismą dėl bankroto proceso inicijavimo, jeigu nebus sudarytas susitarimas dėl pagalbos arba priimtas sprendimas bankroto procesą vykdyti ne teismo tvarka, nėra netinkamas JANĮ 9 straipsnio 2 dalyje nustatyto reikalavimo pranešimo turiniui įvykdymas.¹⁰⁶ Be to, griežtas JANĮ 9 straipsnio taikymas, sprendžiant pareiškimo dėl bankroto bylos iškėlimo priėmimo klausimą, nebūtų suderinamas su protingumo ir sąžiningumo, bankroto proceso efektyvumo ir operatyvumo principais.¹⁰⁷ Atitinkamai teismų praktikoje nurodoma, kad visų galimų alternatyvų (siūlymas įvykdyti neginčijamą prievolę, sudaryti susitarimą dėl pagalbos, priimti sprendimą bankroto procesą vykdyti ne teismo tvarka) pranešime nenurodymas negali būti traktuojamas kaip netinkamas kreditoriaus pranešimas apie jo ketinimą inicijuoti skolininkui bankroto bylą.¹⁰⁸ Tokia teismų praktika leidžia teigti, kad JANĮ 9 straipsnyje nustatyti reikalavimai dėl pranešimo skolininkui apie ketinimą kreiptis į teismą dėl nemokumo bylos iškėlimo turi būti aiškinami ne formaliai, o vertinami šio pranešimo tikslai ir skolininko galimybė suprasti kreditoriaus ketinimus ir reikalavimą.¹⁰⁹

Susitarimas dėl pagalbos

Susitarimas dėl pagalbos skolininkui yra naujas JANĮ reglamentuojamas nemokumo proceso elementas. JANĮ 10 straipsnyje nustatyta, kad susi-

¹⁰⁵ Lietuvos apeliacinio teismo 2020 m. rugsėjo 1 d. nutartis civilinėje byloje Nr. e2-1400-450/2020.

¹⁰⁶ Lietuvos apeliacinio teismo 2020 m. birželio 18 d. nutartis civilinėje byloje Nr. e2-1028-450/2020.

¹⁰⁷ Lietuvos apeliacinio teismo 2020 m. balandžio 8 d. nutartis civilinėje byloje Nr. e2-736-585/2020.

¹⁰⁸ Lietuvos apeliacinio teismo 2020 m. birželio 16 d. nutartis civilinėje byloje Nr. e2-999-781/2020.

¹⁰⁹ Egidija Tamošiūnienė, Vigintas Višinskis, Mykolas Kirkutis, Remigijus Jokubauskas, „Nemokumo proceso...

tarimą dėl pagalbos sudaro juridinis asmuo ir kreditoriai, kurių civilines teises ir (ar) pareigas dėl jų suteikiamos pagalbos juridiniam asmeniui finansiniams sunkumams įveikti tiesiogiai sukuria, pakeičia ar panaikina šis susitarimas. Sistemškai aiškinant JANĮ nuostatas, galima teigti, kad susitarimas dėl pagalbos yra skirtas skolininkui ir kreditoriams susitarti dėl skolininkui suteikiamos pagalbos, kuri leistų išvengti formalaus teismo nemokumo proceso inicijavimo. Susitarimo dėl pagalbos nemokumo procese problemos analizuotos teisės doktrinoje.¹¹⁰

JANĮ reglamentuojamas susitarimas dėl pagalbos atitinka užsienio valstybėse pripažįstamas ne teismines nemokumo procedūras, kurių tikslas – skolininko ir jo kreditorių (dalies) susitarimas, kuris, kreditoriams suteikiant pagalbą, leistų skolininkui išvengti nemokumo ar jį sušvelninti (angl. *workout*). Tokie susitarimai yra sutartinio pobūdžio ir teismas juos sudarant nedalyvauja¹¹¹, jie laikomi neformaliomis restruktūrizavimo procedūromis, kuriose visos pastangos dedamos į skolos modifikavimą, paremtą bendru skolininko ir jo kreditorių susitarimu (angl. *a consensual agreement*) taikant ne įstatyme nustatytą procedūrą. Kaip tik po šio proceso turi būti pradedamos formalios restruktūrizavimo procedūros, o tokia procedūra turėtų būti operatyvi ir ekonomiška. Tokių susitarimų sudaryme teismas įprastai nedalyvauja ir jo šalys (skolininkas ir kreditoriai) neturi pareigos jo sudaryti, todėl tokio susitarimo sėkmė (sudarymo galimybės) priklauso nuo to, ar šalys yra sąžiningos ir turi tikrą tikslą pasiekti taikų susitarimą.¹¹² Tokiu būdu skolininkui ir kreditoriams sudaromos galimybės susitarti dėl skolininko prievolių vykdymo modifikavimo, kreditorių suteikiamų privilegijų. Tačiau toks susitarimas yra skolininko ir kreditorių derybų rezultatas. Sėkmingos derybos ir tokio susitarimo sudarymas galimas esant susitarimo šalių pasitikėjimui ir suteikiamas terminas sukurti pasitikėjimą bei rasti sprendimą dėl prievolių modifikavimo, priimtino visoms šalims.¹¹³

Susitarimas dėl pagalbos gali būti sudaromas pradinėje nemokumo proceso stadijoje (tačiau tai nereiškia, kad kreditoriai negali suteikti pagalbos skolininkui vėlesnėse nemokumo proceso stadijose). Apie galimybę jį sudaryti turi būti nurodoma pranešime apie nemokumo proceso inicijavimą. Remiantis JANĮ 8 straipsnio 3 dalimi, 9 straipsnio 3 dalimi, tiek skolininkui, tiek kreditoriui inicijuojant nemokumo procesą, susitarimas

¹¹⁰ *Ibid.*

¹¹¹ European Law institute, *Rescue of Business in Insolvency Law*, 2017, p. 175.

¹¹² Sanford U. Mba, *New Financing for Distressed Businesses in the Context of Business Restructuring Law*, Springer, Cham 2019, p. 76.

¹¹³ European Law Institute, *Rescue of Business in Insolvency Law*, 2017, p. 180.

dėl pagalbos gali būti sudaromas per 15–30 dienų terminą nuo pranešimo apie ketinimą kreiptis į teismą dienos. Taigi, susitarimas dėl pagalbos yra siejamas tik su pradine nemokumo proceso stadija iki kreipimosi į teismą dėl nemokumo bylos iškėlimo. Vienas susitarimo dėl pagalbos tikslų kaip tik ir yra siekis išvengti nemokumo bylos iškėlimo teisme. Tačiau jei nemokumo procesas pradedamas, skolininkas ir kreditoriai gali susitarti sudarydami taikos sutartį, nuspręsti nemokumo problemas spręsti restruktūrizavimo būdu (bankroto procesas) ar tvirtindami restruktūrizavimo planą (restruktūrizavimo procesas). Pažymėtina, kad nors ikiteisminė nemokumo proceso inicijavimo tvarka privaloma, pasiekti susitarimą nėra privaloma. Todėl įstatymas tik suteikia galimybę, o ne pareigą taikiai spręsti ginčą.

Įstatyme nustatytas terminas, per kurį susitarimas dėl pagalbos gali būti sudarytas. Toks terminas yra gana trumpas. Gali kilti klausimas, ar vykstant šalių deryboms dėl susitarimo dėl pagalbos sudarymo šis terminas gali būti viršytas? Viena vertus, šalių susitarimas, leidžiantis išvengti formalaus nemokumo proceso teisme, yra pagrįstas ir šalims naudingas. Kita vertus, skolininkui susidūrus su nemokumo problemomis yra svarbu kuo greičiau į jas reaguoti, užtikrinti skolininko turto apsaugą, jo kreditorių interesus. Įstatymas išimčių dėl šio termino nenustato. Be to, neretai skolininkas su nemokumo problemomis susiduria palaipsniui, mokumo situacijai prastėjant tam tikrą laiką. JANĮ nustatytas susitarimas dėl pagalbos iš esmės yra sutartis dėl prievolių santykių modifikavimo, todėl skolininkas ir iki nemokumo proceso pradžios neturi laukti padėties supratėjimo ir bet kuriuo metu kreiptis į kreditorius dėl prievolių santykių modifikavimo. Todėl nemokumo proceso dalyviai turi laikytis JANĮ 8 straipsnio 3 dalyje ir 9 straipsnio 3 dalyje nustatytų terminų.

JANĮ 10 straipsnio 1 dalyje reglamentuojamas susitarimas dėl pagalbos turi būti sistemiškai aiškinamas su JANĮ 2 straipsnio 18 dalimi, reglamentuojančia, kad pagalba juridinio asmens finansiniams sunkumams įveikti yra kreditorių suteikiama pagalba juridiniam asmeniui, apimanti reikalavimo įvykdyti prievolę termino atidėjimą, reikalavimo įvykdyti prievolę ar jos dalį atsisakymą, prievolės pakeitimą kita prievole ir kt. Taip susitarimas dėl pagalbos suprantamas kaip skolininko ir jo kreditorių susitarimas dėl prievolių modifikavimo.

Esminis susitarimo dėl pagalbos tikslas yra padėti skolininkui išvengti formalaus nemokumo proceso ir sudaryti galimybes skolininkui ir kreditoriams susitarti, taip išvengiant skolininko nemokumo. Tačiau vertinant tokio instituto vietą nemokumo procese ir jo tikslus, kyla klausimų, kokia turėtų būti susitarimo dėl pagalbos forma. Ar apie tokį susitarimą turi būti informuojami visi kreditoriai? Ar susitarimui dėl pagalbos tai-

komos sutarčių teisės nuostatos ir ar susitarimo nesudarę kreditoriai turi teisę ginčyti tokį susitarimą (sutarties uždarmo principas)? Pavyzdžiui, ar skolininko kreditorius turi teisę ginčyti skolininko ir kito kreditoriaus sudarytą susitarimą dėl pagalbos? Siekiant užtikrinti teisinį tikrumą, aiškumą, susitarimas dėl pagalbos turėtų būti sudaromas raštu, nes tik tokiu būdu būtų galima nustatyti, kokios yra susitarimo sąlygos ir ar jos tinkamai vykdomos.¹¹⁴ Vertinant susitarimo dėl pagalbos turinį teisės doktrinoje pažymima, kad jo šalys tokiu būdu sutaria modifikuoti egzistuojančią prievolę ar ją pakeisti naujomis prievolėmis.¹¹⁵ Sudarant tokius susitarimus šalys yra laisvos susitarti dėl prievolės modifikavimo, tačiau tokie susitarimai privalomi tik jį sudariusioms šalims ir neprivalomi kitiems asmenims (skolininko kreditoriams), kaip yra atliekant teismines restruktūrizavimo procedūras.¹¹⁶ Tai reiškia, kad susitarimo dėl pagalbos objektas yra konkrečių skolininko ir kreditoriaus prievolių modifikavimas, kuris negali daryti įtakos kitiems asmenims, nesudarantiems susitarimo. Iš esmės iš tokio susitarimo prigimties kyla ir jo tikslingumo problema. Jei skolininkas ir kreditorius (dalis kreditorių) sudaro susitarimą dėl pagalbos, kuris keičia skolininko mokumą, kiti, jį sudarant nedalyvavę kreditoriai iš esmės naudojami kitų kreditorių sudarytu susitarimu ir tokio susitarimo nauda.¹¹⁷

Taip pat sudarant susitarimą dėl pagalbos turėtų būti užtikrintas kreditorių lygiateisiškumas (lot. *pari passu*) ir susitarimą dėl pagalbos jo šalys turi sąžiningai vykdyti, nepažeisdamos kitų nemokumo proceso dalyvių interesų. Pavyzdžiui, Austrijos teismų praktikoje pripažįstama, kad nevienoda kreditorių padėtis pagal susitarimą turi būti atskleista. Jei kreditoriai sudaro susitarimą suteikti pagalbą, nes ir kiti kreditoriai tai padarys, tačiau vienas ar keli kreditoriai slapta gauna reikalavimo patenkinimą, toks neteisėtas elgesys gali būti ginčijamas teisme.¹¹⁸ Taip pat susitarimo dėl pagalbos sudarymas neturėtų kliudyti kreditoriams įgyvendinti savo teisę kreiptis dėl nemokumo bylos iškėlimo. Pirma, tokio draudimo nenustato įstatymas ir teisę inicijuoti nemokumo proce-

¹¹⁴ Egidija Tamošiūnienė, Vigintas Višinskis, Mykolas Kirkutis, Remigijus Jokubauskas, „Nemokumo proceso...”

¹¹⁵ Irit Mevorach, Adrian Walters, “The Characterization of Pre-insolvency Proceedings in Private International Law”, *European Business Organization Law Review* 21 (2020).

¹¹⁶ Rodrigo Olivares-Caminal (ed.), *Expedited Corporate Debt Restructuring in the EU*, Oxford University Press, Oxford 2015, p. 41.

¹¹⁷ Irit Mevorach, Adrian Walters, *op. cit.*

¹¹⁸ Rodrigo Olivares-Caminal (ed.), *op. cit.*

są kreditorius įgyvendina savo nuožiūra. Antra, skolininko nemokumas sukelia reikšmingas teises pasekmes visiems skolininko kreditoriams. Trečia, susitarimas dėl pagalbos privalomas tik skolininkui ir jį sudariusiam konkrečiam kreditoriui (kreditoriams), todėl jo nesudarę skolininkai nėra pagal jį įsipareigoję.

JANĮ nėra reglamentuojamas susitarimo dėl pagalbos turinys, teisinės pasekmės. Veiksmingo nemokumo proceso užtikrinimo tikslas lemia, kad susitarimas dėl pagalbos turėtų numatyti tokias pagalbos priemones, kurios realiai leistų (sudaryti sąlygas) išvengti, ištaisyti finansinius sunkumus, kitaip tariant, atkurti mokumą. Jis turėtų leisti išvengti kreipimosi į teismą dėl nemokumo bylos, kurios pagrindas visuomet yra nemokumas, iškelimo, įmonės mokumo atkūrimas turėtų būti esminis susitarimo tikslas. Todėl tokia susitarime dėl pagalbos nurodytos priemonės turi būti realios ir pagrįstos, jos turėtų sudaryti sąlygas atkurti, išlaikyti skolininko mokumą. Atitinkamai sąžiningo civilinių teisių įgyvendinimo reikalavimas reikalauja, kad šalys, siekdamos sudaryti tokį susitarimą, šia teise turi naudotis sąžiningai ir ja nepiktnaudžiauti. Todėl jeigu skolininkas ir kreditorius sudaro (siekia sudaryti) susitarimą, kuris akivaizdžiai nepadės atkurti skolininko mokumo, toks susitarimas negali būti kliūtis iškelti juridinio asmens nemokumo bylą.

Teismų praktikoje yra pasitaikę atvejų, kai skolininko ir jo kreditorių sudaryti susitarimai dėl pagalbos iš esmės realios įtakos skolininko nemokumo atkūrimui neturi. Su nemokumo problemomis susidūrusios įmonės susitarimai su kreditoriais dėl pagalbos (skolų išdėstymo) turi būti aiškūs, konkretūs ir nustatyti **realią pagalbą įmonei**, taip leisdami atkurti jos mokumą. Teismas, vertindamas tokių susitarimų pagrįstumą, turi atsižvelgti į skolininko finansinę padėtį, turto pobūdį, skolų pokyčius. Skolininko ir jo kreditorių susitarimas dėl prievolių vykdymo termino atidėjimo trumpuoju laikotarpiu iš esmės laikytinas formaliu ir savaime (be kitų objektyvių ir realių papildomų priemonių) neatkuriančiu įmonės mokumo.¹¹⁹

Sudarant susitarimą dėl pagalbos ir jį vykdant teismas nedalyvauja, todėl kyla klausimas, kaip užtikrinti jo tinkamą vykdymą. Ar skolininkas, kreditorius, sudaręs tokį susitarimą, kiti kreditoriai turi teisę reikalauti tinkamai vykdyti susitarimą? Iš JANĮ 6 straipsnio 3 punkto matyti, kad iš esmės susitarimo dėl pagalbos vykdymo kontrolės priežiūra yra suteikta skolininko vadovui, kuris, sužinojęs, kad susitarimas dėl pagalbos nevyk-

¹¹⁹ Lietuvos apeliacinio teismo 2020 m. rugsėjo 15 d. nutartis civilinėje byloje Nr. e2-1478-407/2020.

domas ar vykdomas netinkamai, per 5 darbo dienas turi inicijuoti nemokumo procesą. Todėl galima teigti, kad įmonės vadovas, nustatęs, kad susitarimas dėl pagalbos yra vykdomas netinkamai (nevykdomas), turi pareigą inicijuoti nemokumo procesą ir kreiptis į teismą (JANĮ 16 straipsnio 1 dalies 2 punktas).

Tai, kad įstatymų leidėjas teikia pirmenybę skolininko mokumui atkurti pasitelkus susitarimą, galima spręsti ir iš JANĮ 10 straipsnio 2 dalyje numatytos teisės asmeniui, siekiančiam sudaryti susitarimą dėl pagalbos, kreiptis į teismą dėl laikinųjų apsaugos priemonių taikymo ir (ar) panaikinimo iki susitarimo dėl pagalbos sudarymo dienos. Nors tokios teisės suteikimas asmeniui, siekiančiam sudaryti susitarimą dėl pagalbos, turėtų būti aiškinamas juridinio asmens nemokumo proceso veiksmingumo siekiu, skatinant kreditorius padėti su nemokumo problemomis susidūrusiam juridiniam asmeniui, JANĮ parengiamuosiuose darbuose nėra paaiškinti tokių laikinųjų apsaugos priemonių taikymo ar panaikinimo pagrindai, sąlygos ir tikslai. JANĮ parengiamuosiuose darbuose tik nurodyta, kad, siekiant sudaryti susitarimą dėl pagalbos, numatoma įtvirtinti teisę kreiptis į teismą ir prašyti laikinųjų apsaugos priemonių taikymo ir (ar) panaikinimo, o tai sudarytų palankesnes sąlygas apsaugoti juridinio asmens turtą ir veiksmingiau spręsti finansinių sunkumų klausimą.¹²⁰ Todėl priemonių taikymo klausimai spręstini *mutatis mutandis* taikant CPK normas, reglamentuojančias laikinųjų apsaugos priemonių institutą. Laikinųjų apsaugos priemonių panaikinimo tvarka nustatyta CPK 149 straipsnio 1 dalyje. Teismo taikytos laikinosios apsaugos priemonės turi būti panaikinamos, jei dėl pasikeitusių aplinkybių išnyko šių priemonių taikymo pagrindas arba laikinųjų apsaugos priemonių taikymas nebeatitinka proporcingumo ar ekonomiškumo principų reikalavimų.¹²¹ Civiliniame procese laikinųjų apsaugos priemonių panaikinimas suprantamas siaurai ir galimas tik tais atvejais, kai jų taikymas nebeatitinka laikinųjų apsaugos priemonių taikymo tikslų. Todėl kyla klausimas, kokiais kriterijais remdamasis teismas galėtų panaikinti laikinąsias apsaugos priemones pagal JANĮ 11 straipsnio 2 dalį. Taip pat kokiose bylose pritaikytos laikinosios apsaugos priemonės gali būti panaikintos? Ar tai galima tik bylose, kuriose šalys yra skolininkas ir kreditorius, norintis suteikti pagalbą, ar tik kreditorius / skolininkas? Ar tokiu atveju teismas turi spręsti dėl pagalbos realumo, jos pobūdžio ir įtakos mokumui atkur-

¹²⁰ 2018 m. spalio 23 d. Lietuvos Respublikos juridinių asmenų nemokumo įstatymo projekto aiškinamasis raštas Nr. XIII-P-2777.

¹²¹ Lietuvos apeliacinio teismo 2020 m. birželio 18 d. nutartis civilinėje byloje Nr. e2-697-516/2020.

ti? Siauras CPK 149 straipsnio 1 dalies aiškinimas lemia, kad laikinųjų priemonių taikymas ar pritaikytų priemonių panaikinimas siekiant sudaryti susitarimą dėl pagalbos galėtų būti taikomas tik išimtiniais atvejais, kai teismo pritaikytos laikinosios apsaugos priemonės yra kliūtis pasiekti susitarimo tikslą – atkurti skolininko mokumą, modifikuojant jo ir kreditoriaus prievolę ar ją pakeičiant, ir negali daryti neigiamo poveikio kitų (susitarime nedalyvaujančių asmenų) subjektinėms teisėms ir teisėtiems interesams.¹²²

¹²² Egidija Tamošiūnienė, Vigintas Višinskis, Mykolas Kirkutis, Remigijus Jokubauskas, „Nemokumo proceso...

III. NEMOKUMO BYLOS IŠKĖLIMAS

Nemokumo bylos yra nagrinėjamos teisme. Nemokumo bylos iškėlimas yra įstatyme apibrėžta stadija, kurios pagrindinis tikslas yra nustatyti, ar juridinio asmens nemokumo byla gali būti keliama ir egzistuoja nemokumo bylos iškėlimo sąlygos. Nustačius, kad nemokumo byla gali būti keliama, vertinama, kokių būdu (bankroto ar restruktūrizavimo) juridinio asmens mokumo problemos turi būti sprendžiamos. Taigi nuo nemokumo bylos iškėlimo stadijoje priimtų sprendimų priklauso, kaip toliau bus sprendžiamos juridinių asmenų nemokumo problemos. Šios stadijos metu turi būti užtikrinamos skolininko ir kitų suinteresuotų asmenų teisės, visų pirma, teisė į teisingą teismą. Todėl suinteresuotiems asmenims turi būti sudarytos sąlygos pateikti savo poziciją, argumentus, juos pagrindžiančius duomenis. Tai ypač svarbu skolininkui ginantis nuo kreditoriaus reikalavimo iškelti bankroto bylą ar siekiančiam įrodyti restruktūrizavimo bylos iškėlimo pagrindų egzistavimą. Kad būtų pasiekti šie tikslai, teismas nemokumo bylos iškėlimo stadijoje yra aktyvus, kiek tai suderinama su pagrindiniais civilinio proceso principais (rungtyniškumu, šalių lygiateisiškumu) ir veiksmingo nemokumo proceso tikslu. Teismas, nagrinėdamas pareiškimą dėl nemokumo bylos iškėlimo, turi teisę, bet ne pareigą atlikti JANĮ 20 straipsnio 1 dalyje nustatytus veiksmus¹²³ ir šį klausimą spręsti ne formaliai, o atsižvelgdamas į nemokumo proceso tikslus.¹²⁴ Todėl byloje turi būti surinkti pakankamai duomenų, pagrindžiančių juridinio asmens mokumo būklę, gyvybingumo vertinimą ir kitas reikšmingas aplinkybes.

Juridinių asmenų nemokumo bylos keliamos **apygardų teismuose pagal juridinio asmens buveinės vietą** (JANĮ 15 straipsnio 1 dalis). Juridinio asmens buveinė yra nustatoma pagal JAR nurodytą juridinio asmens buveinės vietą. Juridinio asmens buveine laikoma ta vieta, kurioje

¹²³ Lietuvos apeliacinio teismo 2020 m. liepos 7 d. nutartis civilinėje byloje Nr. 2-1142-407/2020.

¹²⁴ Lietuvos apeliacinio teismo 2020 m. birželio 18 d. nutartis civilinėje byloje Nr. e2-1033-407/2020.

yra nuolatinis jo valdymo organas. Juridinio asmens buveinė apibūdinama nurodant patalpų, kurioje yra buveinė, adresą (CK 2.49 straipsnio 1 dalis).¹²⁵ Taigi juridinio asmens nemokumo bylos teismingumas priklauso nuo juridinio asmens buveinės vietos.

Nemokumo byla yra iškeliama (priimant pareiškimą dėl nemokumo bylos iškėlimo) ir nagrinėjama tos apygardos teisme, kurioje pareiškimo dėl nemokumo bylos iškėlimo priėmimo metu buvo registruota atsakovo (skolininko) buveinė. Tais atvejais, kai pareiškimas dėl nemokumo bylos iškėlimo pateikiamas vietovės, kurioje yra įmonės buveinė, apygardos teismui, tačiau iki šios bylos iškėlimo ir nagrinėjimo pasikeičia atsakovo buveinės vieta, su nemokumo bylos iškėlimu susiję procesiniai dokumentai turi būti perduodami teismui, turinčiam jurisdikciją toje vietovėje, kurioje yra įmonės, kuriai inicijuojamas bankroto bylos iškėlimas, buveinė.¹²⁶ Kita vertus, atsižvelgiant į teisinį tikrumą, proceso ekonomiškumą ir koncentraciją, jei po pareiškimo priėmimo nagrinėti teisme įmonės valdymo organų valia buvo pakeista įmonės buveinės vieta, nemokumo byla lieka teisinga tam teismui, kuris priėmė ieškovo pareiškimą.¹²⁷ Taigi, sprendžiant klausimą dėl nemokumo bylos iškėlimo, reikia vertinti, kokia yra juridinio asmens buveinė šio klausimo **nagrinėjimo teisme metu**. Jeigu pareiškimas dėl nemokumo bylos iškėlimo pateikiamas ne teismui, kuriam byla teisinga, teismas atsisako priimti pareiškimą kaip neteisingą remdamasis CPK 137 straipsnio 2 dalies 2 punktu. Pažymėtina, kad įstatyme nėra nustatyta teismo teisė perduoti prašymą dėl nemokumo bylos iškėlimo kitam teismui.¹²⁸

Vykdam tarptautines nemokumo proceso procedūras taikomas Nemokumo bylų reglamentas, kuris nustato pagrindinių ir teritorinių nemokumo bylų teismingumo taisykles. Pagrindinės nemokumo bylos keliamos juridinio asmens pagrindinių interesų vietos, o teritorinės nemokumo bylos – juridinio asmens įsisteigimo vietos, kaip šios sąvokos suprantamos pagal reglamentą, apygardų teismuose. Nemokumo bylų reglamento 3 straipsnio 1 dalyje nurodyta, kad jurisdikciją iškelti nemokumo bylą turi valstybės narės, kurios teritorijoje yra skolininko pagrin-

¹²⁵ Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2018 m. sausio 3 d. nutartis civilinėje byloje Nr. 3K-3-14-1075/2018.

¹²⁶ Lietuvos apeliacinio teismo 2013 m. liepos 11 d. nutartis civilinėje byloje Nr. 2-1785/2013.

¹²⁷ Lietuvos apeliacinio teismo 2015 m. lapkričio 5 d. nutartis civilinėje byloje Nr. 2-1944-330/2015.

¹²⁸ Lietuvos apeliacinio teismo 2014 m. balandžio 17 d. nutartis civilinėje byloje Nr. 2-661/2014.

dinių interesų vieta, teismai. Pagrindinių interesų vieta – tai vieta, kurioje skolininkas nuolat administruoja savo interesus ir kurią gali nustatyti trečiosios šalys. Įmonės arba juridinio asmens atveju preziumuojama, kad jo (jos) pagrindinių interesų vieta yra jo (jos) registruotos buveinės vieta, jei nėra įrodymų, kad yra priešingai. Ta prezumpcija taikoma tik tuo atveju, jei registruota buveinė nebuvo perkelta į kitą valstybę narę per tris mėnesius iki pareiškimo dėl nemokumo bylos iškėlimo pateikimo. Pagrindinės skolininko interesų vietos nustatymo problemos analizuotos teisės doktrinoje.¹²⁹

Nemokumo bylos yra nagrinėjamos CPK nustatyta **ginčo teisenos tvarka**, išskyrus JANĮ nustatytas išimtis (JANĮ 15 straipsnio 2 dalis). Taigi JANĮ yra taikomas kaip specialus teisės aktas visam nemokumo procesui, o tų procesinių klausimų, kurių šis įstatymas nereglamentuoja, reglamentuoja CPK.¹³⁰ JANĮ nuostatos yra specialios bendrųjų civilinio proceso normų atžvilgiu ir turi prioritetą jų konkurencijos atveju.¹³¹ Nemokumo bylų procesinių taisyklių ypatumus lemia nemokumo materialijų teisiinių santykių prigimtis ir jų specifika.¹³² JANĮ normos nereglamentuoja nemokumo bylų proceso teisenos, todėl jos keliamos ir nagrinėjamos pagal CPK nustatytas ieškinio teisenos normas.¹³³

JANĮ 15 straipsnio 3–6 dalyse nustatytos taisyklės, susijusios su kelių pateiktų pareiškimų dėl nemokumo bylos iškėlimo nagrinėjimu:

- jeigu teismas gauna kelis pareiškimus dėl bankroto ir (arba) dėl restruktūrizavimo bylos iškėlimo tam pačiam juridiniam asmeniui, jie privalo būti nagrinėjami kartu;
- jeigu pareiškimą dėl nemokumo bylos iškėlimo paskyrus nagrinėti konkrečiam teisėjui teismas gauna kitų asmenų pareiškimus dėl nemokumo bylos iškėlimo tam pačiam juridiniam asmeniui, visus šiuos pareiškimus nagrinėja teisėjas, kuriam paskirtas anksčiausiai teismo gautas pareiškimas;
- jeigu pateikiamas pareiškimas teismui dėl restruktūrizavimo bylos iškėlimo juridiniam asmeniui, kuriam iškelta bankroto byla, pa-

¹²⁹ Remigijus Jokubauskas, “The Concept of Center of Main Interests Under the EU Insolvency Law”, *European Journal of Public Matters* 2 (2018).

¹³⁰ Lietuvos apeliacinio teismo 2020 m. liepos 27 d. nutartis civilinėje byloje Nr. e2-1259-407/2020

¹³¹ Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2009 m. kovo 3 d. nutartis civilinėje byloje Nr. 3K-3-91/2009.

¹³² Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2010 m. spalio 25 d. nutartis civilinėje byloje Nr. 3K-3-405/2010.

¹³³ Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2019 m. gruodžio 17 d. nutartis civilinėje byloje Nr. 3K-3-372-219/2019.

reiškimas dėl restruktūrizavimo bylos iškėlimo paliekamas nenauginėtas;

- jeigu teismui pateikiamas pareiškimas dėl bankroto bylos iškėlimo juridiniam asmeniui, kuriam iškelta restruktūrizavimo byla, pareiškimas dėl bankroto bylos iškėlimo paliekamas nenauginėtas.

Sistemiškai aiškinant minėtas nuostatas, teismų praktikoje pagrįstai nurodoma, kad jei teismui pateikiami keli prašymai dėl nemokumo bylos iškėlimo, jie turi būti vertinami kartu, kompleksiskai. Taip sudaromos galimybės tinkamai įvertinti, kokių būdu (restruktūrizavimo ar bankroto) turi būti sprendžiamos mokumo problemos ir užtikrinamas veiksmingas nemokumo procesas. Toks pareiškimų dėl nemokumo bylos iškėlimo nagrinėjimas yra operatyvus, aiškus ir nuspėjamas nemokumo proceso dalyviams, nes teismas, įvertinęs prašymus dėl to paties juridinio asmens bankroto bylos ir restruktūrizavimo bylos iškėlimo, pateiktus duomenis ir šalių argumentus, gali nuspręsti, kokių būdu veiksmingiau būtų spręsti kilusias juridinio asmens nemokumo problemas.¹³⁴

Nemokumo procesas yra tęstinis, susidedantis iš atskirų stadijų. Nemokumo bylos iškėlimo stadija eina po nemokumo proceso inicijavimo stadijos. Siekiant teisinio tikrumo, aiškumo, įstatyme turi būti nustatyta, kada viena stadija baigiasi ir prasideda kita. Toks perėjimas iš vienos nemokumo proceso stadijos į kitą, turi būti aiškus ir konkretus. Įstatymas reglamentuoja, nuo kurio momento asmenys turi teisę kreiptis į teismą dėl nemokumo bylos iškėlimo. JANĮ 16 straipsnio 1 dalyje nustatyta, kad **teisė kreiptis į teismą dėl nemokumo bylos iškėlimo atsiranda nuo:**

- 1) termino, skirto prievolei įvykdyti, susitarimui dėl pagalbos sudaryti ar sprendimui bankroto procesą vykdyti ne teismo tvarka priimti, pabaigos;
- 2) kreditoriaus ar juridinio asmens pranešimo apie inicijuojamą nemokumo procesą įteikimo, jeigu anksčiau sudarytas susitarimas dėl pagalbos yra nevykdomas arba netinkamai vykdomas;
- 3) likvidatoriaus pranešimo apie inicijuojamą bankroto procesą kreditoriams įteikimo;
- 4) kreditoriaus pranešimo apie inicijuojamą bankroto procesą juridiniam asmeniui įteikimo, jeigu antstolis grąžino kreditoriumi vykdomuosius dokumentus, nes juridinis asmuo neturi turto ar pajamų, iš kurių gali būti tenkinami reikalavimai.

¹³⁴ Lietuvos apeliacinio teismo 2020 m. birželio 18 d. nutartis civilinėje byloje Nr. e2-1033-407/2020.

Pagal įprastą nemokumo proceso eigą, nemokumo proceso dalyviai turi laikytis nemokumo proceso inicijavimo stadijos reikalavimų ir tik tada kreiptis į teismą dėl nemokumo bylos iškėlimo. Tačiau tam tikrais atvejais įstatymas nekelia pareigos inicijuoti nemokumo procesą, bet suteikia teisę iš karto kreiptis dėl nemokumo bylos iškėlimo, nes nemokumo proceso inicijavimo stadijos taikymas tokiu atveju neatitiktų jos tikslų, nes nėra galimybės kitaip spręsti juridinio asmens nemokumo problemų. Teisė kreiptis į teismą dėl nemokumo bylos iškėlimo atsiranda priklausomai nuo konkrečių juridinių faktų (aplinkybių). Jei asmuo kreipiasi į teismą su prašymu pradėti nemokumo procesą, nesilaikydamas JANĮ 16 straipsnio 1 dalyje nustatyto termino, teismas tokį prašymą atsisako priimti. Todėl JANĮ 16 straipsnio 1 dalyje nustatytos prielaidos kreiptis į teismą dėl nemokumo bylos iškėlimo yra būtinos.

JANĮ 16 straipsnio 1 dalies 1 punktas yra siejamas su skolininko interesu per nustatytą terminą priimti sprendimą dėl nemokumo problemų sprendimo (įvykdyti prievolę skolininkui, sudaryti susitarimą dėl pagalbos ar priimti sprendimą bankroto procesą vykdyti ne teismo tvarka). Taip įstatymas suteikia galimybę skolininkui išvengti formalaus nemokumo proceso teisme pradėjimo. Tinkamai pasinaudojus šia išankstine stadija, t. y. nuo termino, skirto prievolei įvykdyti, susitarimui dėl pagalbos sudaryti ar sprendimui bankroto procesą vykdyti ne teismo tvarka priimti, pabaigos, atsiranda teisė kreiptis į teismą dėl nemokumo (bankroto ar restruktūrizavimo) bylos iškėlimo.¹³⁵ Taigi, esminė aplinkybė sprendžiant dėl juridinio asmens nemokumo proceso pradėjimo yra minėto pranešimo išsiuntimo diena.

JANĮ 16 straipsnio 1 dalies 2 punktas siejamas su skolininko ir kreditoriaus susitarimo dėl pagalbos yra nevykdymu arba netinkamu vykdymu. Susitarimas dėl pagalbos turi sudaryti galimybes atkurti skolininko mokumą, vykdyti ūkinę komercinę veiklą ir vykdyti prievolinius įsipareigojimus kreditoriams (JANĮ 10 straipsnis). Tačiau jeigu toks susitarimas nėra vykdomas ar vykdomas netinkamai, vien jo sudarymas neleidžia pasiekti šių tikslų, todėl skolininko nemokumo problemos turi būti sprendžiamos operatyviai pradedant nemokumo procesą teisme.

JANĮ 16 straipsnio 1 dalies 3 punktas siejamas su juridinio asmens nemokumo nustatymu vykdanč jo likvidavimo procedūras. Ši norma turi būti sistemiškai aiškinama su JANĮ 7 straipsniu, nustatančiu, kad juridiniam asmeniui tapus nemokiam, likvidatorius privalo atlikti šiuos veiks-

¹³⁵ Lietuvos apeliacinio teismo 2020 m. lapkričio 12 d. nutartis civilinėje byloje Nr. e2-1687-798/2020.

mus: 1) sustabdyti visus mokėjimus; 2) nedelsdamas inicijuoti juridinio asmens bankroto procesą pagal JANĮ 8 straipsnio nuostatas. Tokiu atveju nėra tikslo taikyti nemokumo proceso inicijavimo tvarkos ir kuo greičiau turi būti pradedamas formalus nemokumo procesas ir turi būti taikoma skolininko turto apsauga.

JANĮ 16 straipsnio 1 dalies 4 punktas siejamas juridinio asmens turto neturėjimu, kai jo atžvilgiu pradedamas priverstinio vykdymo procesas. Ši norma taikoma esant dviem sąlygoms: a) antstolis grąžina kreditoriui vykdomuosius dokumentus, b) juridinis asmuo neturi turto ar pajamų, iš kurių gali būti tenkinami reikalavimas. Šie reikalavimai negali būti aiškinami plečiamai. Teismų praktikoje aiškinant šią teisės normą pagrįstai pastebima, kad ji siejama su CPK normomis, reglamentuojančiomis vykdomojo dokumento grąžinimą skolininkui. Vykdomasis dokumentas, pagal kurį išieškojimas nebuvo vykdomas arba buvo nevisiškai įvykdytas, yra grąžinamas išieškotojui, jeigu skolininkas neturi turto ar pajamų, iš kurių gali būti išieškoma (CPK 631 straipsnio 1 dalies 2 punktas). Tokiu atveju antstolis surašo išieškavimo negalimumo aktą. Todėl vien antstolio patvarkymas dėl informacijos pateikimo, kuriame nurodyta, kad skolininkas neturi turto, nėra pagrindas taikyti JANĮ 16 straipsnio 1 dalies 4 punktą.¹³⁶

Teisė kreiptis į teismą iškelti nemokumo bylą turi būti įgyvendinama operatyviai, taip siekiant užtikrinti tiek skolininko, tiek jo kreditorių interesus. Todėl įstatymas nustato terminą, per kurį teisė kreiptis į teismą dėl nemokumo bylos iškėlimo turi būti įgyvendinta. JANĮ 16 straipsnio 2 dalyje nustatyta taisyklė, kad, praėjus 3 mėnesiams nuo šio straipsnio 1 dalyje nurodytos teisės atsiradimo dienos, nemokumo procesui inicijuoti taikomos JANĮ 8 ir 9 straipsnių nuostatos. JANĮ parengiamuosiuose darbuose nurodoma, kad 3 mėnesių terminas nustatytas siekiant teisinio tikrumo.¹³⁷ Išimčių dėl šio termino taikymo įstatymo parengiamuosiuose darbuose nėra. Teismų praktikoje pripažįstama, kad JANĮ 16 straipsnio 2 dalies norma yra privalomojo pobūdžio (imperatyvi) ir jos tikslas – užtikrinti teisinį tikrumą:

JANĮ 16 straipsnio 2 dalies nuostata yra imperatyvi. <...> praleidus JANĮ 16 straipsnio 2 dalyje įtvirtintą terminą, privalomos ginčo sprendimo ne teismo tvarka procedūros taikomos iš naujo, siekiant teisinio

¹³⁶ Lietuvos apeliacinio teismo 2020 m. spalio 1 d. nutartis civilinėje byloje Nr. e2-1457-241/2020.

¹³⁷ 2018 m. spalio 23 d. Lietuvos Respublikos juridinių asmenų nemokumo įstatymo projekto aiškinamasis raštas Nr. XIII-P-2777.

*tikrumo. Byloje nustačius, kad ieškovas dėl nemokumo (bankroto) bylos iškėlimo kreipėsi į teismą praleidęs 3 mėn. terminą bei pakartotinai nepasinaudojęs JANĮ nustatyta privaloma ginčo sprendimo ne teisme tvarka, jo pareiškimą dėl nemokumo (bankroto) bylos bendrovei iškėlimo pagrįstai atsisakyta priimti. <...> JANĮ 16 straipsnio 2 dalyje nustatytas 3 mėn. terminas yra skirtas užtikrinti greitą bei ekonomišką nemokumo bylų procesą, drausminti pareiškimus dėl nemokumo bylų teismui teikiančius asmenis, kad šie laiku ir tinkamai naudotųsi ikiteismine nemokumo bylų iškėlimo procedūra, siekiant nepažeisti juridinio asmens ir jo kreditorių teisių bei teisėtų interesų.*¹³⁸

Tačiau gali kilti klausimas, ar visuomet JANĮ 16 straipsnio 2 dalyje nustatytas trijų mėnesių terminas atitinka veiksmingo nemokumo proceso tikslą. Pavyzdžiui, gali susiklostyti situacija, kai iš esmės nemokumo proceso inicijavimo stadijos taikymas būtų formalus ir jos metu nebūtų galima išvengti formalaus nemokumo proceso inicijavimo teisme.¹³⁹ Nors teismų praktikoje pripažįstama, kad minėta teisės norma yra imperatyvi (praėjus trijų mėnesių terminui nemokumo proceso inicijavimo stadija turi būti pakartota), kyla abejonių, ar toks aiškinimas yra pagrįstas. Diskutuotina, ar atsižvelgiant į veiksmingo nemokumo proceso tikslą tokiu atveju prioritetas neturėtų būti suteikiamas kuo operatyvesniam nemokumo bylos iškėlimui, nes nemokumo proceso inicijavimo stadijos tikslai iš esmės negali būti pasiekiami.

Pareiškimo teismui dėl nemokumo bylos iškėlimo turinio ir formos bei prie jo pridedamų priedų reikalavimai reglamentuojami JANĮ 17 straipsnyje. Pareiškimas teismui taip pat turi atitikti bendruosius procesiniams dokumentams keliamus formos ir turinio reikalavimus, nustatytus CPK 111 straipsnyje. Pagal JANĮ 17 straipsnio 1 dalį, pareiškime teismui dėl nemokumo bylos iškėlimo nurodoma ši informacija: 1) prašoma iškelti nemokumo bylą (restruktūrizavimo ar bankroto); 2) priežastys, dėl kurių prašoma iškelti nemokumo bylą. Taigi, iš pareiškimo dėl nemokumo bylos iškėlimo privalo būti aišku, koku būdu siūloma spręsti juridinio asmens nemokumo problemas (restruktūrizavimo ar bankroto), bei argumentuojama, kodėl prašoma iškelti tokią bylą. Apie teismo priimtą pareiškimą dėl nemokumo bylos iškėlimo turi būti informuojami juridinio asmens dalyviai. Sprendžiant dėl JANĮ 17 straipsnio taikymo, nurodoma, kad prie pareiškimo dėl nemokumo bylos iškėlimo neturi būti pridedami visi pirminiai buhalterinės apskaitos dokumentai. JANĮ

¹³⁸ Lietuvos apeliacinio teismo 2020 m. spalio 22 d. nutartis civilinėje byloje Nr. e2-1566-381/2020.

¹³⁹ *Ibid.*

nenustatyta pareiga su pareiškimu dėl nemokumo (bankroto) bylos juridiniam asmeniui iškėlimo pateikti visus pirminius buhalterinės apskaitos dokumentus, nes nemokumo (bankroto) bylos iškėlimo stadijoje kreditorių finansinių reikalavimų pagrįstumas yra vertinamas tik preliminariai, o tokiam įvertinimui pakanka į bylą pateikti bendrovės finansinės atskaitomybės dokumentus, kreditorių ir skolininkų sąrašus bei kitus JANĮ 17 straipsnio 2 dalyje nurodytus duomenis.¹⁴⁰

JANĮ 18 straipsnis nustato, kad juridinio asmens vadovas ar likvidatorius ne vėliau kaip kitą darbo dieną nuo informacijos apie teismo priimtą pareiškimą dėl nemokumo bylos iškėlimo gavimo dienos apie tai informuoja juridinio asmens dalyvius. Toks juridinio asmens dalyvių informavimas reikšmingas, visų pirma, dėl informacijos suteikimo apie pradedamą formalų nemokumo procesą bei sudaromos galimybės atkurti juridinio asmens mokumą, patenkinti kreditoriaus, pateikusio pareiškimą dėl nemokumo bylos iškėlimo, reikalavimą.

Nutartis dėl pareiškimo teismui dėl nemokumo bylos iškėlimo

Teismas pareiškimo dėl nemokumo bylos iškėlimo klausimą išsprendžia nutartimi (JANĮ 19 straipsnio 1 dalis). Remiantis JANĮ 19 straipsnio 2 dalimi, pareiškimo teismui dėl nemokumo bylos iškėlimo galima atsisakyti tol, kol teismo nutartis dėl nemokumo bylos iškėlimo dar nepriimta. Teismas, sprenddamas pareiškimo dėl nemokumo bylos iškėlimo klausimą, gali priimti tris nutartis: a) atsisakyti priimti pareiškimą; b) nustatyti pareiškimo trūkumus; c) priimti pareiškimą. Minėta, kad teismas, sprenddamas nemokumo bylos iškėlimo klausimą, yra aktyvus, kiek tai suderinama su pagrindiniais civilinio proceso principais. Teismo aktyvumas lemia ne tik galimybę, esant reikalui, rinkti įrodymus, bet ir siekti užtikrinti veiksmingą nemokumo bylos iškėlimą. Teismas turi sudaryti galimybes veiksmingai pasinaudoti nemokumo procesu bei užtikrinti teisės į teisminę gynybą prieinamumą. Pavyzdžiui, teismas, nustatęs pareiškimo iškelti nemokumo bylą ir ar prie šio dokumento pridedamų priedų trūkumus, turi sudaryti galimybę asmenims juos pašalinti, o ne atsisakyti pradėti nemokumo procesą. Vienoje byloje pirmosios instancijos teismas, nagrinėdamas pareiškimą dėl restruktūrizavimo bylos iškėlimo, nutatė, kad prie pareiškimo pateikiamas įmonės restruktūrizavimo planas

¹⁴⁰ Lietuvos apeliacinio teismo 2020 m. lapkričio 19 d. nutartis civilinėje byloje Nr. e2-1742-553/2020.

neatitiko JANĮ 104 straipsnio 2 dalyje nustatytų reikalavimų, ir atsisakė iškelti restruktūrizavimo bylą. Apeliacinės instancijos teismas, išnagrinėjęs atskirąjį skundą dėl tokios nutarties, nurodė, kad byloje nenustatyta, jog pirmosios instancijos teismo nustatyti restruktūrizavimo plano trūkumai negalėtų būti pašalinti taikant procesinių dokumentų trūkumų šalinimo institutą, todėl tokiu atveju turėjo būti nustatytas terminas pateikto restruktūrizavimo plano trūkumams pašalinti. Tik trūkumų nepašalinus pateiktas pareiškimas dėl restruktūrizavimo bylos iškėlimo galėtų būti laikomas nepaduotu ir grąžinamas jį padavusiam asmeniui CPK 115 straipsnio 3 dalyje nustatyta tvarka.¹⁴¹ Be to, nemokumo byloje procesinių dokumentų trūkumų ištaisymas taip pat turi būti taikomas, atsižvelgiant į nemokumo proceso veiksmingą tikslą. Todėl nors CPK 115 straipsnio 2 dalyje nustatytas ne trumpesnis kaip 7 dienų terminas procesinių dokumentų trūkumams pašalinti, teismas, sprendamas dėl termino trūkumams pašalinti, privalo įvertinti nustatytus trūkumus ir nustatyti protingą terminą, per kurį asmuo realiai galėtų pašalinti trūkumus.

Nutarties dėl pareiškimo dėl nemokumo bylos iškėlimo priėmimas nereiškia, kad nemokumo byla bus iškelta. Tokios nutarties priėmimas yra pripažinimas, kad pareiškimas atitinka jam keliamus reikalavimus ir egzistuoja JANĮ 16 straipsnio 1 dalyje nustatytos nemokumo bylos iškėlimo sąlygos bei kad teismas gali spręsti klausimą, ar nemokumo byla turi būti keliama. Nuo šios nutarties priėmimo dienos prasideda terminas, per kurį turi būti priimta nutartis dėl nemokumo bylos iškėlimo (vienas mėnuo, nebent šis terminas pratęsiamas iki dviejų mėnesių) (JANĮ 25 straipsnio 1–2 dalys). Taip pat nutartis dėl pareiškimo dėl nemokumo bylos iškėlimo priėmimo sukelia kelias teisiškai reikšmingas pasekmes.

Pirma, juridinio asmens **kreditoriai laikomi turinčiais teisinį suinteresuotumą bylos baigtimi** ir turi teisę kreiptis į teismą su prašymu įtraukti juos į bylą trečiųjų asmenų, nepareiškiančių savarankiškų reikalavimų, teisėmis. Kartu su prašymu turi būti pateikti kreditoriaus reikalavimo teisę juridiniam asmeniui patvirtinantys įrodymai (JANĮ 19 straipsnio 4 dalis). Trečiojo asmens, nepareiškiančio savarankiškų reikalavimų, teisinė padėtis procese reglamentuota CPK 47 straipsnyje. Esminis trečiųjų asmenų skirtumas nuo bylos šalių (ieškovas ir atsakovas) tas, kad tretieji asmenys nėra ginčo, kurį ieškovas pateikia atsakovui, subjektai. Tretieji asmenys byloje dalyvauja, nes turi pagrįstą suinteresuotumą bylos baigtimi, t. y. bylos baigtis gali tiesiogiai arba netiesiogiai paveikti jų teises.

¹⁴¹ Lietuvos apeliacinio teismo 2020 m. liepos 27 d. nutartis civilinėje byloje Nr. e2-1259-407/2020.

Pagal CPK 46 ir 47 straipsnius, tretieji asmenys skirstomi į trečiuosius asmenis, pareiškiančius savarankiškus reikalavimus, ir trečiuosius asmenis, nepareiškiančius savarankiškų reikalavimų.¹⁴² Kreditorius su prašymu įtraukti jį į bylą trečiuoju asmeniu, nepareiškiančiu savarankiškų reikalavimų, JANĮ 19 straipsnio 4 dalyje nustatytu pagrindu gali kreiptis bet kuriuo metu po to, kai teisme yra priimtas pareiškimas dėl bankroto bylos įmonei iškėlimo, tačiau ne vėliau kaip iki nutarties dėl nemokumo bylos įmonei iškėlimo priėmimo. Atitinkamai klausimas dėl kreditorių įtraukimo į bylą trečiaisiais asmenimis, nepareiškiančiais savarankiškų reikalavimų, tokiu atveju teisme turi būti sprendžiamas iki nutarties dėl bankroto bylos iškėlimo priėmimo.¹⁴³

Antra, pradedama taikyti **juridinio asmens turto apsauga**. Įprastai nemokumo procese juridinio asmens turto disponavimui ir valdymui pasekmės sukelia nutarties iškelti nemokumo bylą įsiteisėjimas. Tačiau siekiant užtikrinti juridinio asmens turto apsaugą ir jo vientisumą, nuo nutarties dėl pareiškimo teismui dėl nemokumo bylos iškėlimo įstatyme nustatyta juridinio asmens turto apsauga. JANĮ 19 straipsnio 5 dalis nustato, kad jeigu dėl juridinio asmens buvo išduoti vykdomieji dokumentai arba nurodymai areštuoti, nurašyti lėšas arba nutraukti lėšų išmokėjimą iš juridinio asmens sąskaitos, juridinio asmens turtas pagal šiuos vykdomuosius dokumentus ir nurodymus gali būti areštuojamas, tačiau šio turto realizavimas ir (ar) išieškojimas sustabdomas, išskyrus JANĮ 30 straipsnio 3 dalyje nurodytą atvejį, kai teismas leido antstoliui baigti vykdyti turto pardavimą CPK nustatyta tvarka. Šios teisės normos tikslas yra galimos bankroto bylos procedūrų užtikrinimas¹⁴⁴ ir vykdymo veiksmų, susijusių su išieškojimu iš skolininko (įmonės, kuriai prašoma iškelti bankroto bylą) turto, sustabdymas, taip užtikrinant, kad visų skolininko, jeigu jam bus iškelta bankroto byla, kreditorių reikalavimai bus tenkinami įstatyme nustatyta tvarka.¹⁴⁵ JANĮ 19 straipsnio 5 dalis yra imperatyvaus pobūdžio.¹⁴⁶ Atlikti šiuos veiksmus antstolis turi laikydamasis

¹⁴² Lietuvos apeliacinio teismo 2017 m. spalio 5 d. nutartis civilinėje byloje Nr. 2-1622-381/2017.

¹⁴³ Lietuvos apeliacinio teismo 2020 m. kovo 5 d. nutartis civilinėje byloje Nr. e2-527-381/2020.

¹⁴⁴ Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2019 m. vasario 28 d. nutartis civilinėje byloje Nr. 3K-3-79-611/2019.

¹⁴⁵ Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2018 m. lapkričio 8 d. nutartis civilinėje byloje Nr. 3K-3-423-687/2018.

¹⁴⁶ Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2010 m. sausio 11 d. nutartis civilinėje byloje Nr. 3K-3-30/2010.

CPK nustatytos tvarkos, be kita ko, priimdamas atitinkamus CPK nustatytus patvarkymus (CPK 613 straipsnis).¹⁴⁷ Vykdomųjų bylų sustabdymas ir vykdomųjų dokumentų perdavimas nemokumo bylą iškėlusiam teismui yra šios bylos iškėlimo pasekmė, nes vienas iš nemokumo proceso tikslų – sustabdyti individualų vykdymą ir kreditorių konkurenciją dėl skolininko turto. Taip užtikrinamas kreditorių lygiateisiškumo principas ir kreditoriai, turintys teismo ar kitos institucijos išduotus vykdomuosius dokumentus, neįgyja pirmenybės, palyginti su tais kreditoriais, kurie neturi tokių vykdomųjų dokumentų.¹⁴⁸ Teisės aktuose nėra draudimo teismui sustabdyti antstolio atliekamą įkeisto turto pardavimą taikant laikinąsias apsaugos priemones, jeigu egzistuoja CPK nustatyti tokių priemonių taikymo pagrindai.¹⁴⁹ Pripažįstama, kad net ir tada, jei turto realizavimo ar išieškojimo procedūros (skolininko turto paieška, areštas, turto pardavimas iš varžytynių ir pan.) jau prasidėjusios, vykdymo veiksmai turi būti stabdomi bet kuriame skolininko turto realizavimo ar išieškojimo etape.¹⁵⁰ Jeigu turtas realizuotas varžytynėse antstoliui ar teismui pažeidžiant JANĮ 19 straipsnio 5 dalį, taikomas CK 1.80 straipsnyje nustatytas sandorių negaliojimo pagrindas ir teismas savo iniciatyva sprendžia klausimą dėl restitucijos taikymo.¹⁵¹

Pažymėtina, kad JANĮ 19 straipsnio 5 dalyje taip pat nustatyta išimtis dėl skolininko turto realizavimo galimybės. Teismas, esant JANĮ 30 straipsnio 3 dalyje nurodytoms aplinkybėms, gali suteikti leidimą antstoliui baigti vykdyti turto pardavimą CPK nustatyta tvarka. Minėtame straipsnyje nustatyta, kad jei antstolis iki bankroto bylos iškėlimo juridiniam asmeniui dienos yra paskelbęs apie juridinio asmens turto pardavimą, nemokumo bylą nagrinėjantis teismas gali leisti jam baigti vykdyti turto pardavimą CPK nustatyta tvarka ir gautą pinigų sumą, atskaičiavus sprendimo vykdymo išlaidas, pervesti į kreditorių sąskaitą. Taigi, esant minėtoms aplinkybėms, turto realizavimo sustabdymas būtų netikslingas ir ekonomiškai nenaudingas, nes jį pagal CPK taisykles atlieka antstolis.

¹⁴⁷ Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2018 m. gruodžio 20 d. nutartis civilinėje byloje Nr. 3K-3-495-248/2018.

¹⁴⁸ Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2018 m. lapkričio 8 d. nutartis civilinėje byloje Nr. 3K-3-423-687/2018.

¹⁴⁹ Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2016 m. kovo 2 d. nutartis civilinėje byloje Nr. 3K-3-127-687/2016.

¹⁵⁰ Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2011 m. balandžio 11 d. nutartis civilinėje byloje Nr. 3K-3-167/2011.

¹⁵¹ Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2008 m. lapkričio 17 d. nutartis civilinėje byloje Nr. 3K-3-565/2008.

Tačiau tokiu atveju už parduotą skolininko turtą gauta suma, atskaičiavus sprendimo vykdymo išlaidas, pervedama į kreditorių sąskaitą. Todėl priverstinio vykdymo proceso metu realizavus turtą tenkinami ne išieškotojo konkrečioje vykdymo byloje reikalavimai, o visų skolininko kreditorių reikalavimai nemokumo procese. Kita vertus, sprendžiant dėl JANĮ 19 straipsnio 5 dalies taikymo, reikia įvertinti, koks turtas, kokia kaina yra parduodamas ir ar jo pardavimas užtikrins veiksmingą nemokumo procesą. Šis tikslas pasiekiamas ne visuomet vien realizuojant turtą. Tam tikrais atvejais kaip tik gali būti tikslinga nerealizuoti turto, išsaugoti jo vientisumą, jei taip būtų sudarytos galimybės atkurti įmonės mokumą ar parduoti ją kaip turtinį vienetą.

Teismo aktyvumas nemokumo bylos iškėlimo stadijoje reglamentuojamas JANĮ 20 straipsnio 1 dalyje, kurioje nustatyta, kad teismas, priėmęs pareiškimą dėl nemokumo bylos iškėlimo, turi teisę: 1) įpareigoti kreditorius, juridinio asmens dalyvius, juridinio asmens valdymo organų narius, buhalterį, kitus atsakingus darbuotojus pateikti teismui papildomus dokumentus, reikalingus juridinio asmens nemokumo bylai nagrinėti; 2) kviesti į teismą kreditorius, juridinio asmens dalyvius, juridinio asmens valdymo organų narius, buhalterį, kitus atsakingus darbuotojus ir reikalauti iš jų rašytinių paaiškinimų, susijusių su juridinio asmens nemokumo byla. Remiantis JANĮ 20 straipsnio 2 dalimi, juridinio asmens vadovas ne vėliau kaip per 5 darbo dienas nuo pranešimo apie kreditoriaus pareiškimo dėl nemokumo bylos iškėlimo priėmimą gavimo dienos pateikia teismui JANĮ 17 straipsnio 2 dalies 3–7 punktuose nurodytą informaciją.

Iš esmės JANĮ 20 straipsnio 1 dalyje nustatytos teismo teisės reiškia, kad teismas, esant poreikiui, gali imtis aktyvių veiksmų, reikalingų tinkamai išspręsti pareiškimo dėl nemokumo bylos iškėlimo klausimą. Teismui, nagrinėjančiam tokį pareiškimą, gali kilti poreikis surinkti papildomus duomenis, kurie nėra nurodyti pareiškime, tačiau yra reikšmingi nemokumo bylai iškelti. Kiekvienoje konkrečioje situacijoje teismas turi spręsti dėl byloje esančių įrodymų pakankamumo ir patikimumo, įvertinti, ar nėra prieštaravimų tarp įrodymų, ar šalutiniai duomenys patvirtina pagrindinius, ar pakankami tiesioginiai duomenys, ar nuoseklūs šalutiniai įrodomieji faktai. Jei įrodymai neprieštarauja vieni kitiems ir jų visuma leidžia daryti pagrįstą išvadą, kad įrodinėjamos faktinės aplinkybės yra, byloje galima konstatuoti įrodymų pakankumą.¹⁵² Teismo aktyvumas tokiais atvejais yra susijęs su reikalavimu pateikti reikiamus

¹⁵² Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2013 m. lapkričio 4 d. nutartis civilinėje byloje Nr. 3K-3-539/2013.

duomenis ar juos rinkti savo iniciatyva.¹⁵³ Manytina, kad nemokumo procese „aktyvus teismo vaidmuo yra teisiškai ir ekonomiškai pagrįstas, siejamas pirmiausia su proceso operatyvumu, kreditorių ir kitų nemokumo proceso dalyvių interesų apsauga. Įprastai tokio teismo aktyvumo ribos siejamos su nemokumo proceso dalyvių (nemokumo administratoriaus, kreditorių susirinkimo) veiksmų kontrole, jų priimtų sprendimų teisėtumo ir pagrįstumo patikrinimu. Įstatymų leidėjas, pripažindamas aktyvų teismų vaidmenį JANĮ, šiame procese nenustatė aktyvumo ribų, jo suderinamumo su proceso rungtyniškumo, šalių lygiateisiškumo principais. Tai reiškia, kad teismas kiekvienu atveju turi vertinti savo aktyvumo nemokumo procese ribas ir jo suderinamumą su minėtais principais. Teismo aktyvumas jokių būdu negali pažeisti pamatinių civilinio proceso (rungtyniškumo, proporcingumo) principų“¹⁵⁴. Be to, galima teigti, kad „JANĮ 3 straipsnio 4 punkte pateiktas teismo veiksmų sąrašas turėtų būti suprantamas ne kaip baigtinis, o kaip pavyzdinis. Tai lemia kelios priežastys: pirma, įstatyme nenustatytas draudimas, kad galima atlikti tik minėtoje normoje nustatytus veiksmus, antra, nėra nuorodos, jog teismai neturėtų taikyti iki JANĮ priėmimo suformuotos praktikos dėl teismo aktyvių veiksmų, nenumatytų įstatyme, atlikimo“¹⁵⁵.

JANĮ nustato du formalius (teisminius) nemokumo problemų sprendimo būdus (restruktūrizavimą ir bankrotą). Atitinkamai įstatymas nustato šių nemokumo bylų iškėlimo pagrindus. Teisės doktrinoje pripažįstama, kad restruktūrizavimo bylos iškėlimą reglamentuojančios sąlygos turi atitikti šiuos kriterijus: a) sudaryti tinkamas sąlygas perspektyvioms, tačiau su laikiniais sunkumais susidūrusioms įmonėms pasinaudoti teisminėmis gaivinimo procedūromis, siekiant išlikti rinkoje; b) užtikrinti įmonių gaivinimo teisminių procedūrų pradžią laiku; c) jau pradinėje stadijoje, kiek tai įmanoma, užkirsti kelią galimam piktnaudžiavimui įmonių gaivinimo teisminėmis procedūromis.¹⁵⁶ Taigi, nemokumo bylos iškėlimo sąlygos turi ne tik sudaryti galimybes veiksmingai pasinaudoti įstatyme nustatytomis apsaugos priemonėmis bei užtikrinti įmonės veiklos tęstinumą. Tačiau nemokumo bylos iškėlimo sąlygos turi užkirsti kelią piktnaudžiavimui nemokumo procesu, kai nėra galimybės pasiekti

¹⁵³ Lietuvos apeliacinio teismo 2020 m. liepos 7 d. nutartis civilinėje byloje Nr. 2-1142-407/2020.

¹⁵⁴ Vigintas Višinskis, Remigijus Jokubauskas, „Teismo vaidmuo juridinių asmenų nemokumo procese“, *Jurisprudencija* 2019, no. 26 (2).

¹⁵⁵ *Ibid.*

¹⁵⁶ Sigitas Barakauskas, Įmonių gaivinimo teisminės procedūros: lyginamieji aspektai, Daktaro disertacija socialiniai mokslai, teisė (01 S), p. 112.

restruktūrizavimo proceso tikslus ir įmonė dėl nemokumo padėties turi būti likviduojama. Kuo anksčiau skolininkas gali nustatyti savo finansinius sunkumus ir imtis atitinkamų veiksmų, tuo didesnė tikimybė išvengti gresiančio nemokumo, o jei įmonės gyvybingumui padaryta nepataisoma žala – tvarkingiau ir veiksmingiau atlikti likvidavimo procesą.¹⁵⁷

Restruktūrizavimo bylos iškėlimo pagrindai

JANĮ 21 straipsnio 1 dalyje nustatyti **restruktūrizavimo bylos iškėlimo pagrindai**. Restruktūrizavimo byla keliama, jeigu tenkinamos visos šios sąlygos:

- 1) juridinis asmuo turi finansinių sunkumų;
- 2) juridinis asmuo yra gyvybingas;
- 3) juridinis asmuo nėra likviduojamas dėl bankroto.

Šių restruktūrizavimo bylos iškėlimo sąlygų nustatymas reikalauja išsamiai ištirti juridinio asmens veiklą, jo finansinę padėtį ir kitas reikšmingas aplinkybes, t. y. juridinio asmens finansinius sunkumus ir gyvybingumą. Restruktūrizavimo byla iškeliama, jei teismas nustato, kad egzistuoja visos restruktūrizavimo bylos iškėlimo materialaus ir procesinio pobūdžio sąlygos ir nėra nė vieno pagrindo atsisakyti iškelti restruktūrizavimo bylą.¹⁵⁸ Restruktūrizavimo bylos iškėlimo sąlygos yra įmonės ekonominės, finansinės ir verslo padėties vertinimas (finansiniai sunkumai ir gyvybingumas) bei procesinės (nėra įsiteisėjusi teismo nutartis likviduoti juridinį asmenį dėl bankroto). Taigi, pagal nustatytą restruktūrizavimo bylos iškėlimo modelį, restruktūrizavimo bylos iškėlimas priklauso nuo įmonės finansinių sunkumų bei gyvybingumo analizės. Be to, restruktūrizavimo bylos iškėlimas yra ribojamas laike, nes restruktūrizavimo byla gali būti keliama tik iki juridinio asmens likvidavimo procedūros pradžios (jei įmonė bankrutuoja).

Juridinio asmens **finansiniai sunkumai** yra padėtis, kai juridinis asmuo nemokus arba yra juridinio asmens nemokumo tikimybė (JANĮ 2 straipsnio 5 dalis). Taigi, finansinių sunkumų sąvoką įstatymų leidėjas iš esmės ir sieja su įmonės nemokumu (ar būsimu nemokumu per artimiausius tris mėnesius). Ši norma turi būti sistemiškai aiškinama su JANĮ 2 straipsnio 7¹ dalimi, nustatančia, kad juridinio asmens nemokumo tikimybė yra padėtis, kai realiai tikėtina, kad juridinis asmuo taps

¹⁵⁷ Restruktūrizavimo ir nemokumo direktyvos 22 punktas.

¹⁵⁸ Lietuvos apeliacinio teismo 2020 m. liepos 27 d. nutartis civilinėje byloje Nr. 2-1265-881/2020.

nemokus per artimiausius tris mėnesius. Taigi, pagal JANĮ nuostatas juridinio asmens restruktūrizavimo byla gali būti keliama įmonei esant nemokiai. Todėl iš esmės pagrindinė restruktūrizavimo bylos iškėlimo sąlyga, leidžianti atriboti įmonės restruktūrizavimo ir bankroto procesus, yra įmonės gyvybingumas. Nustačius, kad įmonė gyvybinga, yra pagrindas spręsti dėl jos galimo restruktūrizavimo. Priešingu atveju (kai nemoki įmonė nėra gyvybinga) sprendžiama dėl įmonės bankroto bylos iškėlimo.¹⁵⁹ Tačiau siejant restruktūrizavimo bylos iškėlimą tiek su įmonės finansiniais sunkumais, tiek su gyvybingumu, kyla klausimas, ar šie bylos iškėlimo pagrindai nėra vienas kitam prieštaraujantys, nes būtent gyvybingumo egzistavimas pagrindžia ir įmonės mokumą. Įmonės finansiniai sunkumai gali būti siejami ir su įmonės nemokumu. Toks teisinis reglamentavimas sukelia teisinį neapibrėžtumą, nes abejotina, kad įmonė tuo pačiu metu gali būti laikoma tiek gyvybinga, tiek nemokia. Manytina, kad įmonės finansiniai sunkumai kaip įmonės restruktūrizavimo bylos iškėlimo pagrindas, turėtų būti siejami būtent su įmonės nemokumo tikimybe bei jos gyvybingumu.

Įmonės finansinė padėtis, visų pirma, vertinama jos pagal finansinės atskaitomybės dokumentus. Tačiau vertinant įmonės finansinę padėtį, turėtų būti tęsiama jau anksčiau pradėta praktika, kad įmonės balansas nėra vienintelis dokumentas, reikšmingas sprendžiant apie įmonės finansinę padėtį. Todėl nors apie įmonės (ne)mokumą pirmiausia sprendžiama iš finansinės atskaitomybės dokumentų – balanso, pelno (nuostolių) ataskaitos, įmonės sudarytas balansas nėra vienintelis dokumentas, kurio pagrindu galima nustatyti jos mokumo būklę. Reali bendrovės turtinė padėtis nustatyti ir pagal kitus įrodymus, pagrindžiančius pradelstų įsipareigojimų kreditoriams dydį bei realią, o ne įrašytą balanse, bendrovės turimo turto vertę, t. y. į balansą įrašytas turtas turi realiai egzistuoti ir turi būti nustatyta tikroji jo vertė.¹⁶⁰ Finansinių sunkumų sąvoka taip pat siejama su juridinio asmens nemokumo tikimybe, kuria reiškia, kad yra realiai tikėtina, jog juridinis asmuo taps nemokus per artimiausius tris mėnesius. Tokia finansinių sunkumų samprata reiškia, kad juridinis asmuo dar nėra nemokus, tačiau dėl objektyvių priežasčių, nemokumo būseną gali būti pasiekta per artimiausius tris mėnesius. Tokiu būdu sudaromos galimybės juridiniams asmenims laiku, ankstyvoje mokumo problemų stadijoje, reaguoti į mokumo problemas, nelaukiant įmonės

¹⁵⁹ Lietuvos apeliacinio teismo 2020 m. liepos 7 d. nutartis civilinėje byloje Nr. 2-1142-407/2020.

¹⁶⁰ Lietuvos apeliacinio teismo 2020 m. spalio 13 d. nutartis civilinėje byloje Nr. e2-1547-553/2020.

faktinio nemokumo. Įstatymų leidėjo vartojamas sąvoka „realus tikėtinumas“ turėtų būti siejama su objektyviomis aplinkybėmis, kurios rodo, jog įmonės nemokumas per artimiausius tris mėnesius yra galimas. Tokios aplinkybės turėtų būti siejamos su įmonės ūkinės komercinės veiklos vykdymo perspektyvomis.

Juridinio asmens **gyvybingumas** yra esminė restruktūrizavimo bylos iškėlimo sąlyga. JANĮ 2 straipsnio 6 dalyje nustatyta, kad juridinio asmens gyvybingumas yra juridinio asmens būseną, kai juridinis asmuo vykdo ūkinę komercinę veiklą, leisiančią jam vykdyti savo prievolės ateityje. Juridinių asmenų gyvybingumo samprata yra atskleista teismų praktikoje¹⁶¹ ir teisės doktrinoje¹⁶². Taigi, įstatymas gyvybingumą sieja su įmonės ūkinės komercinės veiklos, leisiančios jam vykdyti savo prievolės ateityje, vykdymu. Analizuojant JANĮ nustatytas juridinių asmenų restruktūrizavimo bylos iškėlimo sąlygas, tikslinga įvertinti šio teisės akto parengiamuosius darbus, iš kurių matyti, kad įstatymų leidėjas siekė skatinti sėkmingus su nemokumo problemomis susidūrusių įmonių restruktūrizavimo procesus, taip sudarydamas galimybes įvykdyti kreditorių reikalavimus bei išvengti skolininko įmonės bankroto. JANĮ parengiamuosiuose dokumentuose nurodoma, kad „atsižvelgiant į tai, kad finansinių sunkumų sąvoka apima ir nemokumą, restruktūrizavimo byla galėtų būti keliama ir nemokiam juridiniam asmeniui, jei galima pagrįsti jo gyvybingumą. Gyvybingumą turėtų pagrįsti reikalavimas prie pareiškimo teismui iškelti restruktūrizavimo bylą pridėti restruktūrizavimo plano projektą (kai kreipiasi juridinis asmuo), kuris vėliau, kreditoriams pritarus, būtų teikiamas tvirtinti teismui. Teismas turėtų priimti nutartį atsisakyti iškelti restruktūrizavimo bylą ir iškelti bankroto bylą, jeigu padaro pagrįstą išvadą, kad juridinis asmuo yra nemokus ir yra bent viena įstatyme nustatytų aplinkybių (restruktūrizavimo plano priemonės nepadės išvengti bankroto, restruktūrizavimas negalimas dėl sąlygų neatitikimo, nebuvo įgyvendinti tam tikri procedūriniai reikalavimai ir pan.). Šiomis nuostatomis siekiama spręsti problemą dėl pavėluoto bankroto proceso inicijavimo ir mažinti nuostolius kreditoriams“¹⁶³. Taigi, remiantis JANĮ parengiamaisiais darbais, galima teigti, kad būtent gyvybingumas leidžia spręsti, koku būdu turi būti sprendžiamos juridinio asmens mokumo problemos.

¹⁶¹ Lietuvos apeliacinio teismo 2020 m. liepos 7 d. nutartis civilinėje byloje Nr. 2-1142-407/2020.

¹⁶² Remigijus Jokubauskas, „Gyvybingumo samprata ir vertinimas juridinių asmenų nemokumo procese“, *Jurisprudencija* 27 (2) (2021).

¹⁶³ 2018 m. spalio 23 d. Lietuvos Respublikos juridinių asmenų nemokumo įstatymo projekto aiškinamasis raštas Nr. XIII-P-2777.

Teismų praktikoje nurodoma, kad gyvybingumo samprata turi būti aiškinama, visų pirma, pagal restruktūrizavimo proceso tikslus. JANĮ tikslas yra sudaryti sąlygas veiksmingam juridinių asmenų nemokumo procesui, užtikrinant kreditorių ir juridinių asmenų interesų pusiausvyrą. Atitinkamai restruktūrizavimo proceso veiksmingumas priklauso nuo juridinio asmens gyvybingumo. Todėl teismas, taikydamas gyvybingumo sąlygą, turi įvertinti, ar juridinio asmens restruktūrizavimo procesas galės būti veiksmingas, užtikrins skolininko ir kreditorių interesų pusiausvyrą. Kitaip tariant, gyvybingumo sąlygos vertinimas yra susijęs su reikšmingų faktinių aplinkybių visumos vertinimu. Vertindamas gyvybingumo sąlygą, teismas turi vertinti reikšmingų faktinių aplinkybių visumą: a) kokios priežastys lėmė įmonė nemokumo problemas; b) kokią ūkinę komercinę veiklą vykdo juridinis asmuo ir kokios yra šios veiklos perspektyvos; c) kokios yra numatomos gauti pajamos (pelnas), ar jos leis ateityje įvykdyti skolinius įsipareigojimus kreditoriams, d) kiek darbuotojų dirba įmonėje (darbuotojų skaičiaus kaita) ir pan.¹⁶⁴ Manytina, kad įtvirtintas ekonominis įmonės gyvybingumo vertinimas reikalauja specialių žinių. Lingvistinis JANĮ nustatytos gyvybingumo sąvokos aiškinimas nėra pakankamas. JANĮ ir jo parengiamuosiuose darbuose nenurodant gyvybingumo vertinimo kriterijų, juos turi pasiūlyti teismų praktika. Manytina, kad „sprendžiant dėl gyvybingumo vertinimo, svarbu ne tik nustatyti esamą įmonės padėtį, jos galimybes vykdyti ūkinę komercinę veiklą restruktūrizavimo metu, bet ir įvertinti jos galimas tolesnes veiklos vykdymo perspektyvas konkuruoti rinkoje baigus restruktūrizavimo procesą“¹⁶⁵.

Jei įmonė ūkinės komercinės veiklos nevykdo ar numatoma vykdyti ūkinę komercinę veiklą akivaizdžiai neleis juridiniam asmeniui ateityje įvykdyti skolinių įsipareigojimų, tai kelia abejonių dėl įmonės gyvybingumo. Taip pat vertinant gyvybingumą, reikia atsižvelgti ir į esminių įmonės prievolių įsipareigojimų vykdymą. Juridinių asmenų restruktūrizavimo procesas negali paneigti juridinio asmens prievolių privalomumo.¹⁶⁶ Reikšminga aplinkybė, sprendžiant gyvybingumo klausimą, yra juridinio asmens mokestinių prievolių vykdymas. Sisteminis JANĮ restruktūrizavimo proceso nuostatų aiškinimas leidžia teigti, jog įstatymų leidėjas siekė užtikrinti, kad restruktūrizuojama įmonė tinkamai ir laiku vykdys mokesčius. Teismas netvirtina restruktūrizavimo pla-

¹⁶⁴ Lietuvos apeliacinio teismo 2020 m. liepos 7 d. nutartis civilinėje byloje Nr. 2-1142-407/2020.

¹⁶⁵ Remigijus Jokubauskas, „Gyvybingumo samprata...“

¹⁶⁶ Lietuvos apeliacinio teismo 2020 m. liepos 7 d. nutartis civilinėje byloje Nr. 2-1142-407/2020.

no, jeigu nuo teismo nutarties iškelti restruktūrizavimo bylą priėmimo dienos juridinis asmuo nemoka mokesčių (JANĮ 111 straipsnio 3 dalies 6 punktas), taip pat teismas nutraukia restruktūrizavimo bylą, jeigu juridinis asmuo nemoka visų ar dalies mokesčių (JANĮ 114 straipsnio 1 dalies 4 punktas). Šios įstatymo nuostatos reiškia, kad iš esmės juridinio asmens restruktūrizavimo procedūros negali būti vykdomas (ar jei jos pradėtos vykdyti – tęsiamos), jei juridinis asmuo nevykdo mokestinių prievolių (nemoka mokesčių). Todėl veiksmingas restruktūrizavimo procesas yra siejamas ir su tinkamu juridinio asmens mokestinių prievolių vykdymu.

Gyvybingumo sąlyga restruktūrizavimo procese yra siejama ir su įmonės mokestinių prievolių vykdymo vertinimu. Jei įmonė akivaizdžiai nevykdo (negali vykdyti) mokestinių prievolių dar pradinėje nemokumo (restruktūrizavimo) proceso stadijoje ir mokesčių administratorius nesuteikia pagalbos, kyla abejonų, ar įmonės restruktūrizavimas galėtų būti laikomas veiksmingu. Taigi, juridinio asmens gyvybingumui vertinti yra reikšminga nustatyti, kaip įmonė vykdo (bent iš dalies) mokestines prievolės ir finansinius įsipareigojimus darbuotojams (ar moka darbo užmokestį). Tinkamas įmonės prievolių darbuotojams vykdymas yra socialiai ir ekonomiškai reikšmingas įmonės gyvybingumo rodiklis, leidžiantis spręsti dėl įmonės veiklos vykdymo ir gebėjimo ją vykdyti restruktūrizavimo proceso metu. Gyvybingumui vertinti reikšminga aplinkybė laikoma ir tai, kaip laikotarpiu nuo pareiškimo iškelti juridinio asmens nemokumo bylą pateikimo teismui dienos iki sprendimo iškelti (atsisakyti iškelti) juridinio asmens nemokumo bylą priėmimo dienos įmonė vykdo minėtus įsipareigojimus. Tai pat teismas, sprenddamas dėl nemokumo bylos iškėlimo, įmonės finansinę būklę vertina bylos iškėlimo metu, o ne kokia ji būtų (kaip pasikeistų) esant vienoms ar kitoms aplinkybėms ateityje. Todėl įmonės ir jos kreditorių susitarimai dėl pagalbos įmonei turi sukelti teisines pasekmes, t. y. suteikti įmonei realią naudą, darančią įtaką įmonės mokumui ir gyvybingumui, nuo jų sudarymo, o nepriklausyti nuo ateityje galbūt įvyksiančių aplinkybių.¹⁶⁷ Apibendrintai galima teigti, kad „<...> įmonės gyvybingumą rodo šie požymiai: ūkinės komercinės veiklos nenutraukimas ir vykdymas, numatomas pajamų gavimas, darbuotojų skaičius, pagrindinių įsipareigojimų (mokestinių prievolių ir prievolių, kylančių iš darbo teisinių santykių) vykdymas, įmonės turimo turto pobūdis, prievolių vykdymas pateikus pareiškimą dėl restruktūrizavimo bylos iškėlimo. Atitinkamai gyvybingumą paneigia rimti nuolatiniai finansiniai sunkumai, kurių samprata nustatyta teismų praktikoje“¹⁶⁸.

¹⁶⁷ *Ibid.*

¹⁶⁸ Remigijus Jokubauskas, „Gyvybingumo samprata...”

Pažymėtina, kad gyvybingumo vertinimas yra siejamas ir su įmonės tolesnės ūkinės veiklos tęstinumu. Teismui ūkinės veiklos tęstinumą pagrindžiantys argumentai turi būti ne deklaratyvūs, o realūs, pateikiant teismui atitinkamas aplinkybes pagrindžiančius įrodymus. Be tik vien tai, kad įmonė trumpuoju laikotarpiu (kelis mėnesius) veikė pelningai, nepakanka išvada dėl bendrovės veiklos ilgesnėje perspektyvoje gerėjimo bei galimybių vykdyti prievolės kreditoriams.¹⁶⁹ Sistemiškai aiškinant restruktūrizavimo bylos iškėlimo sąlygas, galima teigti, kad esminis restruktūrizavimo bylos iškėlimo kriterijus yra juridinio asmens gyvybingumas, kurio nustatymas yra būtina restruktūrizavimo bylos iškėlimo sąlyga. Juridinio asmens gyvybingumas leidžia atskirti restruktūrizavimo ir bankroto procesus, įvertinti įmonės ūkinės komercinės veiklos vykdymo perspektyvas. Šioje srityje pradėta formuoti praktika rodo, kad gyvybingumo vertinimo kriterijai yra išsamesni, nei vien nustatyti JANĮ, kuris gyvybingumą sieja iš esmės su tinkamu prievolių vykdymu. Taigi, gyvybingumo vertinimas yra kompleksinis, sisteminis, visapusiškas juridinio asmens kaip rinkos dalyvio vertinimas.¹⁷⁰

JANĮ 24 straipsnyje nustatyta specifinė juridinio asmens restruktūrizavimo bylos iškėlimo procedūra, kai restruktūrizavimo bylos iškeliama **kartu patvirtinant restruktūrizavimo planą**. Šio restruktūrizavimo bylos iškėlimo ypatumas tai, kad teismas, iškeldamas restruktūrizavimo bylą, kartu patvirtina ir įmonės restruktūrizavimo planą. Tokiu atveju teismas ta pačia nutartimi iškelia restruktūrizavimo bylą ir patvirtina restruktūrizavimo planą (JANĮ 24 straipsnio 1 dalis). Jeigu teismas yra priėmęs sprendimą nutraukti restruktūrizavimo bylą ir nuo šio sprendimo įsiteisėjimo dienos praėjo mažiau kaip 5 metai, juridiniam asmeniui restruktūrizavimo byla gali būti iškelta tik kartu patvirtinant restruktūrizavimo planą (JANĮ 24 straipsnio 3 dalis). Todėl jeigu restruktūrizavimo byla yra keliama pagal JANĮ 24 straipsnio 3 dalį, restruktūrizavimo planas yra sudedamoji pareiškimo dėl restruktūrizavimo bylos iškėlimo dalis. Tokiu teisiniu reguliavimu įstatymų leidėjas siekia užkirsti kelią piktnaudžiauti restruktūrizavimo procesu, užtikrinti teisinį stabilumą ir tikrumą, proceso ekonomiškumą ir veiksmingumą.¹⁷¹

¹⁶⁹ Lietuvos apeliacinio teismo 2020 m. spalio 13 d. nutartis civilinėje byloje Nr. e2-1547-553/2020

¹⁷⁰ Remigijus Jokubauskas, „Gyvybingumo samprata...“

¹⁷¹ Lietuvos apeliacinio teismo 2020 m. liepos 27 d. nutartis civilinėje byloje Nr. e2-1259-407/2020.

Bankroto bylos iškėlimo pagrindai

JANĮ 21 straipsnio 2 dalyje nustatyta, kad bankroto byla keliama, jeigu juridinis asmuo yra nemokus ir jam nėra keliama restruktūrizavimo byla. Taigi, bankroto byla keliama esant dviem sąlygoms:

- 1) juridinis asmuo yra nemokus,
- 2) juridiniam asmeniui nėra keliama restruktūrizavimo byla.

Pagrindinė įmonės bankroto bylos iškėlimo sąlyga yra nemokumas. Kita sąlyga – pareiškimo dėl bankroto bylos iškėlimo nagrinėjimo metu nėra keliama restruktūrizavimo byla. Tokiu būdu įstatymas prioritetą teikia reabilitaciniam tikslui – juridiniam asmeniui išsaugoti. Pagal JANĮ 2 straipsnio 7 dalį, juridinio asmens nemokumas yra juridinio asmens būseną, kai juridinis asmuo laiku negali vykdyti turtinių prievolių arba juridinio asmens įsipareigojimai viršija jo turto vertę. Taigi, nemokumo būsenai konstatuoti pakanka vieno iš dviejų elementų: 1) negalėjimo laiku įvykdyti turtinių prievolių; 2) juridinio asmens įsipareigojimai viršija jo turto vertę. Tokia nemokumo samprata atitinka plačiai pripažįstamus du nemokumo kriterijus: likvidumo ir balanso testus. Likvidumo testas siejamas su skolininko negalėjimu įvykdyti prievolių, o balanso testas įprastai siejamas su įmonės turimo turto ir pradelstų įsipareigojimų santykio vertinimu. JANĮ parengiamuosiuose darbuose pripažįstama, kad „<...> tokios nemokumo sąvokos įtvirtinimas turėtų užtikrinti objektyvesnį ir aiškesnį skolininko finansinės padėties įvertinimą, o nuostatos, nustatančios teisės kreiptis dėl nemokumo bylos iškėlimo atsiradimą, užtikrintų, kad bankroto byla būtų keliama laiku. Be to, buvo siekiama iš esmės keisti nemokumo sampratą ir iš to kylančias pasekmes, kai nemokumas nebūtinai turi reikšti neišvengiamą bankrotą“¹⁷². Taip pat nurodoma, kad „<...> numatoma nemokumo sąvoka sudarytų prielaidas juridinio asmens bankroto bylą iškelti nedelsiant, kai dėl bankroto bylos iškėlimo kreipiasi juridinio asmens vadovas arba likvidatorius. Kreditoriaus teisė kreiptis dėl bankroto bylos iškėlimo atsirastų tik po tam tikrų numatytų aplinkybių, kas suponuoja, kad juridinio asmens prievolių įvykdymo terminai būtų pradelsti, o juridinio asmens pajėgumas vykdyti savo prievoles jau būtų abejotinas, todėl būtų sudarytos teisinės prielaidos, kad juridinio asmens bankroto byla neturėtų būti iškelta per anksti ar piktnaudžiaujant“¹⁷³. Taigi, remiantis JANĮ parengiamaisiais dokumentais, galima teigti, kad įstatyme nustatyta nemokumo sąvoka siejama su

¹⁷² 2018 m. spalio 23 d. Lietuvos Respublikos juridinių asmenų nemokumo įstatymo projekto aiškinamasis raštas Nr. XIIP-2777.

¹⁷³ *Ibid.*

skatinimu operatyviai reaguoti į įmonės mokumo problemas bei nedelsti inicijuoti nemokumo procesą.

JANĮ nustatyta nemokumo samprata iš esmės pakeitė iki tol galiojusį nemokumo apibrėžimą. ĮBĮ 2 straipsnio 8 dalis nustatė, kad įmonės nemokumas yra įmonės būseną, kai įmonė nevykdo įsipareigojimų (nemoka skolų, neatlieka iš anksto apmokėtų darbų ir kt.) ir pradelsti įmonės įsipareigojimai (skolos, neatlikti darbai ir kt.) viršija pusę į jos balansą įrašyto turto vertės. Taigi, visų pirma, taikant minėtą nemokumo normą, reikėjo ne tik nustatyti įmonės prievolių nevykdymą, bet ir įvertinti aiškiai apibrėžtą jos pradelstų įsipareigojimų ir į balansą įrašyto turto santykį. Akivaizdu, kad JANĮ nustatyta nemokumo samprata, palyginti su ĮBĮ, yra platesnė. Toks teisinio reguliavimo pokytis keičiant vieną esminių nemokumo teisės sąvokų, JANĮ parengiamuosiuose darbuose siejamas su siekiu skatinti juridinių asmenų valdymo organus nedelsti iškilus nemokumo problemoms ir operatyviau į jas reaguoti pradedant nemokumo procedūras.¹⁷⁴

Tačiau diskutuotina, ar JANĮ nustatyta nemokumo sąvoka nėra pernelyg plati (neapibrėžta). Visų pirma, reikia įvertinti, kad nemokumui nustatyti pakanka pritaikyti vien likvidumo ar turto balanso tesus. Antra, vertinant likvidumo (prievolių įsipareigojimų) testą pažymėtina, kad JANĮ nėra vartojama „**pradelstų** įsipareigojimų (prievolių) sąvoka“. Iš esmės nemokumo teisėje siekiama reaguoti į finansinius įsipareigojimus laiku nevykdančius asmenis. Vien tai, kad įmonė nevykdo (netinkamai vykdo) prievolių, neturi būti pagrindas nemokumo procesui inicijuoti, nes skolininko kontrahentai, visų pirma, turėtų rinktis kitus teisėtus prievolių teisių gynybės būdus (pavyzdžiui, kreiptis į teismą dėl prievolės nevykdymo ir pan.). Be to, įstatyme nėra nustatyta, kokią laikotarpį turėtų būti nevykdomos prievolės, kad įmonė būtų laikoma nemokia.

Sprendžiant dėl juridinio asmens bankroto bylos iškėlimo, reikšmingas juridinio asmens turimo turto ir pradelstų įsipareigojimų santykis. Įprastai įmonės turtas, jo sudėtis, vertė nustatoma pagal įmonės finansinės atskaitomybės dokumentus. Tačiau teismų praktikoje teisingai pažymima, kad vien finansinės apskaitos duomenys nėra pakankami minėto klausimo teisingam išnagrinėjimui. Nors įmonės (ne)mokumą pirmiausia rodo finansinės atskaitomybės dokumentai – balansas, pelno (nuostolio) ataskaita, įmonės sudarytas balansas nėra vienintelis dokumentas, kurio pagrindu galima nustatyti jos mokumo būklę. Reali bendrovės turtinė padėtis nustatytina ir pagal kitus įrodymus, pagrindžiančius pradelstų įsi-

¹⁷⁴ *Ibid.*

pareigojimų kreditoriams dydį bei realią, o ne įrašytą balanse, bendrovės turimo turto vertę, t. y. į balansą įrašytas turtas turi realiai egzistuoti ir turi būti nustatyta tikroji jo vertė.¹⁷⁵ Į įmonės balansą įrašyto turto vertė, apibūdinanti įmonės finansinę būklę, nustatoma vertinant ne įmonės balanse nurodytą turto vertę, o į įmonės balansą įrašyto turto realią vertę; įmonės balanso duomenimis apie įmonės turtą ir jo vertę galima remtis tik tuo atveju, kai nekyla abejonių dėl balanso duomenų patikimumo ir to, jog jame nurodyti duomenys atitinka realią atsakovo finansinę padėtį.¹⁷⁶

Aiškinat JANĮ nustatytą nemokumo sampratą ir tikslus, turėtų būti laikomasi formuojamos nuoseklios teismų praktikos, kad bankrotas yra kraštutinė nemokumo problemų sprendimo priemonė ir gali būti taikomas tik tuo atveju, kai nemokumo problemų neišsprendžiama kitu būdu, pavyzdžiui, restruktūrizuojant. Bankroto proceso tikslas yra nemokios įmonės likvidavimas ir jos kreditorių reikalavimų tenkinimas iš surinkto turto. Taip iš rinkos pašalinama nemoki įmonė. Iš esmės nuosekliai suformuotoje teismų praktikoje pripažįstama, kad Lietuvos teisės sistemoje kreditoriaus kreipimasis į teismą dėl bankroto bylos iškėlimo laikytinas *ultima ratio* gynybos priemone, kai išnaudoti visi pažeistų teisių gynimo būdai ir jie nedavė jokio teigiamo efekto.¹⁷⁷ Tokios praktikos turi būti laikomasi ir taikant JANĮ.

Nuosekliai formuojamoje teismų praktikoje pažymima, kad juridinio asmens nemokumas sietinas ir su kitais **rimtais finansiniais sunkumais**, kuriuos atspindi tokie požymiai: 1) juridinis asmuo nebevykdo įstatuose apibrėžtos veiklos arba vykdoma veikla ilguoju periodu kuria tik nuostolius ir nėra perspektyvų atkurti įprastos veiklos vykdymo ir stabilizuoti padėties; 2) juridinis asmuo sistemiškai nevykdo savo įsipareigojimų kreditoriams; 3) juridinis asmuo neturi turto, kuris būtų pakankamas kreditorių finansiniams reikalavimams patenkinti.¹⁷⁸ Atsižvelgiant į JANĮ nustatytos nemokumo sąvokos neapibrėžtumą, manytina, kad anksčiau suformuota teismų praktika tiksliai rodo bankroto proceso tikslus ir ja turėtų būti vadovaujamas nagrinėjant bankroto bylos iškėlimo klausimą. Tačiau teismų praktikoje pagrįstai nurodoma, kad, sprendžiant bankroto

¹⁷⁵ Lietuvos apeliacinio teismo 2020 m. spalio 13 d. nutartis civilinėje byloje Nr. e2-1547-553/2020.

¹⁷⁶ Lietuvos apeliacinio teismo 2017 m. liepos 5 d. nutartis civilinėje byloje Nr. e2-1262-798/2017.

¹⁷⁷ Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2010 m. gegužės 27 d. nutartis civilinėje byloje Nr. 3K-3-249/2010.

¹⁷⁸ Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2020 m. birželio 3 d. nutartis civilinėje byloje Nr. e3K-3-159-421/2020.

bylos iškėlimo klausimą, aplinkybė, kad restruktūrizavimas yra prioritetas mokumo problemų sprendimo būdas, tai nereiškia, kad bankroto byla neturi būti keliama aiškiai nemokiai įmonei:

Nors sprendžiant bankroto bylos iškėlimo klausimą prioritetas turėtų būti teikiamas reabilitaciniam tikslui, nes poreikis išsaugoti rinkoje veikiančią ir toliau pajėgią iš esmės savarankiškai funkcionuoti įmonę yra socialiai reikšmingesnis nei siekis likviduoti tokią įmonę, ši aplinkybė nereiškia, kad bankroto bylą gali būti atsisakoma kelti ūkio subjektui, kuris yra akivaizdžiai nemokus ir neturi realių galimybių atsiskaityti su kreditoriais.¹⁷⁹

Sprendžiant dėl bankroto bylos iškėlimo, pradėta formuoti praktika dėl Lietuvos Respublikos paskelbto karantino poveikio nemokumo (bankroto) bylos iškėlimo procesams. Praktikoje pripažinta, kad karantino laikotarpis yra sudėtinga situacija ne tik fiziniams, bet ir juridiniams asmenims bei visai šalies ekonomikos sistemai.¹⁸⁰ 2020 m. balandžio 25 d. įsigaliojo Lietuvos Respublikos naujojo koronaviruso (COVID-19) sukeltų pasekmių poveikio Lietuvos Respublikos juridinių asmenų nemokumo įstatymo taikymui įstatymas, kuris taikomas juridiniams asmenims, susidūrusiems su finansiniais sunkumais ir (ar) tapusiems nemokiems dėl naujojo koronaviruso (COVID-19) plitimo pasaulyje po 2020 m. kovo 16 d. karantino įvedimo. Šio įstatymo 2 straipsnio 2 dalyje numatyta, kad kreditoriui, inicijavusiam juridinio asmens nemokumo procesą, susitarimo dėl pagalbos finansiniams sunkumams įveikti sudarymo termino, nustatyto JANĮ 9 straipsnio 3 dalyje, skaičiavimas sustabdomas karantino laikotarpiu. Lietuvos Respublikos Vyriausybės 2020 m. kovo 14 d. nutarimu Nr. 207 „Dėl karantino Lietuvos Respublikos teritorijoje paskelbimo“ nuo 2020 m. kovo 16 d. įvestas karantinas dėl nepalankios epideminės COVID-19 (koronavirusinės infekcijos) situacijos. Praktikoje pripažinta, kad minėti teisės aktai iš esmės turi įtakos tik toms bankroto byloms, kuriose tiesiogiai juridiniai asmenys su finansiniais sunkumais susidūrė ir (ar) jie tapo nemokūs dėl naujojo koronaviruso (COVID-19) plitimo pasaulyje po 2020 m. kovo 16 d. karantino įvedimo.¹⁸¹ Todėl sprendžiant dėl minėtų aktų taikymo, svarbu atskirti, ar įmonės finansiniai sunkumai

¹⁷⁹ Lietuvos apeliacinio teismo 2021 m. balandžio 22 d. nutartis civilinėje byloje Nr. e2-558-781/2021.

¹⁸⁰ Lietuvos apeliacinio teismo 2020 m. birželio 9 d. sprendimas civilinėje byloje Nr. e2-1024-798/2020.

¹⁸¹ Lietuvos apeliacinio teismo 2020 m. lapkričio 12 d. nutartis civilinėje byloje Nr. e2-1687-798/2020.

(pavyzdžiui, prievolių kreditoriams nevykdymas) atsirado prieš minėtų aktų priėmimą ar po jo.¹⁸² Taip pat praktikoje pripažinta, kad, dėl pandemijos paskelbus ekstremaliąją situaciją Lietuvoje, dauguma įmonių susidūrė su finansiniais sunkumais, kurie, be abejonės, atsispindi to laikotarpio finansinės atskaitomybės dokumentuose. Nustačius, kad įmonė buvo paveikta paskelbtos ekstremaliosios situacijos, jos turtas turi būti nustatomas pagal ankstesnio laikotarpio turto balansą:

Atkreiptinas dėmesys, kad <...> yra įtraukta į labiausiai nuo pandemijos nukentėjusių verslų sąrašą, todėl apeliacinės instancijos teismas sutinka su atsakovės pozicija, kad vertinti <...> situaciją ir (ne)mokumą pagal 2020 m. balandžio 30 d. balanso duomenis būtų neteisinga ir netikslu, nes šio laikotarpio finansinė atskaitomybė kaip tik atspindi sunkumus dėl COVID-19 pandemijos, kai su bendrove nėra atsiskaityt skolinkininkai, be to, įvertinus atsakovės į rinką tiekiamų prekių sezoniškumą, sutiktina su atsakove, jog šiuo laikotarpiu praktiškai nevyksta prekyba durpėmis. Todėl pirmosios instancijos teismas pagrįstai vertino atsakovės pateiktus finansinės atskaitomybės dokumentus už 2019 metų laikotarpį.¹⁸³

Be to, aplinkybės, susijusios su ekstremaliosios situacijos paskelbimu Lietuvoje, yra svarbios ir sprendžiant dėl įmonės galimybės vykdyti skolinius įsipareigojimus bei vystyti komercinę veiklą:

Viešai žinoma, kad pasibaigus karantinui įmonės tik po truputį grįžta į normalias vėžes, įprastas darbo sąlygas. Atsakovės nurodytos aplinkybės dėl Dainių durpyno eksploatavimo patvirtina, kad įmonė tęsia veiklą, taip pat gauna pajamas (2019 m. balanso duomenimis, įmonės pardavimo pajamos siekė 942 556 Eur), tik tam tikri procesai yra užtrukę dėl vykdomos veiklos išskirtinumo. Todėl, <...> tokioje situacijoje bankroto bylos atsakovei iškėlimas neatitiktų nemokumo teisės reabilitacinio tikslo, prieštarautų įmonės darbuotojų bei pačios valstybės interesams, nes iš rinkos būtų pašalintas ūkinę komercinę veiklą vykdančias, darbo vietas sukūręs bei mokesčius valstybei mokantis ūkio subjektas.¹⁸⁴

Kita JANĮ 21 straipsnio 2 dalyje nustatyta bankroto bylos iškėlimo sąlyga dėl restruktūrizavimo bylos nekėlimo, turi būti nustatoma priimant nutartį dėl bankroto bylos iškėlimo. Šios sąlygos esmė yra užtikrinti res-

¹⁸² *Ibid.*

¹⁸³ Lietuvos apeliacinio teismo 2020 m. rugsėjo 8 d. nutartis civilinėje byloje Nr. e2-1415-450/2020.

¹⁸⁴ Lietuvos apeliacinio teismo 2020 m. rugsėjo 8 d. nutartis civilinėje byloje Nr. e2-1415-450/2020.

truktūrizavimo kaip prioritetinio įmonės mokumo problemų sprendimo būdo taikymą. Tais atvejais, kai teismui pateikiami pareiškimai dėl to paties juridinio asmens bankroto ir restruktūrizavimo bylos iškėlimo, teismas, visų pirma, turi spręsti, ar nėra pagrindų iškelti įmonės restruktūrizavimo bylą. Tik nustatęs aplinkybes, dėl kurių restruktūrizavimo byla negali būti iškeliama, teismas sprendžia dėl bankroto bylos iškėlimo. Tokiu būdu užtikrinamas restruktūrizavimo kaip prioritetinio nemokumo problemų sprendimo būdo taikymas, sudaromos galimybės esant įstatyme nustatytiems pagrindams įmonėms atkurti mokumą. Sprendžiant nemokumo bylos iškėlimo klausimus, turi būti taikoma nuosekliai formuojama teismų praktika, kad kreditoriaus kreipimasis į teismą dėl bankroto bylos iškėlimo laikytinas kraštutine gynybos priemone, kai išnaudoti visi pažeistų teisių gynimo būdai ir jie nedavė jokio teigiamo efekto, nes bankroto bylos iškėlimas susijęs su neigiamais teisiniais padariniais įmonei (skolininkei), t. y. apribojama jos veikla.¹⁸⁵ Taigi, sisteminis JANĮ normų aiškinimas ir teismų praktika leidžia teigti, kad restruktūrizavimas yra pagrindinis mokumo problemų sprendimo būdas ir tik nustačius, kad jis negalimas, turi būti vertinama, ar juridinio asmens nemokumo problemos turi būti sprendžiamas taikant bankroto procedūras.

Atsisakymas iškelti nemokumo bylą

JANĮ 22 straipsnio 1 dalyje nustatyta, kad teismas **atsisako iškelti restruktūrizavimo bylą**, jeigu yra bent viena iš šių aplinkybių: 1) juridinis asmuo neatitinka bent vienos iš JANĮ 21 straipsnio 1 dalyje nurodytų sąlygų; 2) restruktūrizavimo plano projektas, jeigu jis turėjo būti pateiktas, neatitinka JANĮ 104 straipsnio 2 dalyje nurodytų reikalavimų; 3) restruktūrizavimo plano projekte, jeigu jis turėjo būti pateiktas, numatytos priemonės akivaizdžiai nepadės juridiniam asmeniui įveikti finansinių sunkumų, išsaugoti gyvybingumo ir išvengti bankroto. Iš esmės šiame straipsnyje nustatyti atsisakymo iškelti restruktūrizavimo bylą pagrindai yra susiję su teisinėmis, ekonominėmis kliūtimis, dėl kurių restruktūrizavimo procesas negali būti pradedamas ar, jei būtų pradėtas, nebūtų pasiekti jo tikslai.

JANĮ 22 straipsnio 2 dalyje nustatyta, kad teismas priima nutartį **atsisakyti iškelti restruktūrizavimo bylą ir iškelti bankroto bylą**, jeigu padaro pagrįstą išvadą, kad juridinis asmuo yra nemokus ir yra bent viena

¹⁸⁵ Lietuvos apeliacinio teismo 2020 m. birželio 18 d. nutartis civilinėje byloje Nr. e2-1033-407/2020.

iš šio straipsnio 1 dalyje nurodytų aplinkybių. Tokiu būdu įstatymų leidėjas nustatė, kad teismas, nagrinėdamas pareiškimą dėl restruktūrizavimo bylos iškėlimo ir nustatęs, kad įmonė yra nemoki bei esant bent vienai JANĮ 22 straipsnio 1 dalyje nustatytų aplinkybių, turi iškelti bankroto bylą nesant atskiro prašymo dėl bankroto bylos iškėlimo. Manytina, kad šios normos tikslas yra užtikrinti operatyvų reagavimą į juridinio asmens nemokumo problemas. Tačiau toks teismo sprendimas iš esmės reiškia bylos nagrinėjimo ribų peržengimą, todėl jis negali būti siurprizinis ir teismas privalo informuoti šalis apie ketinimą peržengti bylos nagrinėjimo ribas ir sudaryti šalims galimybę pasisakyti ir teikti įrodymus dėl bankroto bylos iškėlimo sąlygų. Taip pat teismas, sprenddamas tokį klausimą, turi užtikrinti proceso rungtyniškumo principą bei kitas teisės į teisingą teismą garantijas.¹⁸⁶

JANĮ 22 straipsnio 3 dalyje nustatyta, kad teismas **atsisako iškelti bankroto bylą**, jeigu yra bent viena iš šių aplinkybių: 1) juridinis asmuo iki teismo nutarties iškelti bankroto bylą priėmimo patenkina kreditoriaus, kuris kreipėsi į teismą dėl bankroto bylos iškėlimo, reikalavimus; 2) juridinis asmuo nėra nemokus. Viena iš aplinkybių, kuriai esant teismas atsisako iškelti bankroto bylą, yra skolininko atsiskaitymas su kreditoriumi, kuris pateikė pareiškimą dėl bankroto bylos iškėlimo. Teismų praktikoje pripažįstama, kad lingvistiškai aiškinant JANĮ 22 straipsnio 3 dalies 1 punktą matyti, kad teismas atsisako kelti bankroto bylą, jeigu kreditoriaus reikalavimą skolininkas patenkina iki nutarties iškelti bankroto bylą priėmimo. Toks teisinis reguliavimas yra pagrįstas, nes sudaro galimybę skolininkui gera valia įvykdyti kreditoriaus reikalavimą, kol dar nėra išspręstas klausimas dėl įmonės nemokumo ir kitų bankroto bylai iškelti reikšmingų aplinkybių. Tačiau praktikoje gali susiklostyti situacija, kai, apskundus pirmosios instancijos teismo nutartį dėl bankroto bylos iškėlimo apeliacinės instancijos teismui, skolininkas patenkina pareiškimą pateikuso kreditoriaus reikalavimą arba šis kreditorius atsisako reikalavimo. Tokia situacija JANĮ nėra reglamentuojama ir ji iš esmės skiriasi nuo JANĮ 22 straipsnio 3 dalies 1 punkte nustatytos taisyklės, nes tokiu atveju pirmosios instancijos teismas jau yra įvertinęs juridinio asmens nemokumą. Sprendžiant šį klausimą teismų praktikoje nurodoma, kad atsisakymas kelti bankroto bylą patenkinus kreditoriaus reikalavimą arba šiam jo atsisakius po pirmosios instancijos teismo nutarties iškelti ban-

¹⁸⁶ Lietuvos apeliacinio teismo 2020 m. liepos 7 d. nutartis civilinėje byloje Nr. 2-1142-407/2020.

kroto bylą priėmimo galimas tik tada, jei reikalavimo patenkinimas ar atsisakymas reikšmingai keičia įmonės nemokumo vertinimą:

<...> kreditoriaus reikalavimo įvykdymas ar jo atsisakymas iki pirmosios instancijos teismo nutarties dėl bankroto bylos iškėlimo priėmimo yra savarankiškas pagrindas atsisakyti kelti įmonei bankroto bylą. Tačiau reikalavimo patenkinimas ar jo atsisakymas po pirmosios instancijos teismo nutarties dėl bankroto bylos iškėlimo priėmimo gali būti pagrindas atsisakyti kelti juridiniam asmeniui bankroto bylą tik, jeigu reikalavimo patenkinimas po nutarties iškelti bankroto bylą priėmimo iš esmės keičia įmonės finansinės būklės vertinimą, t. y. įmonė patenkina jos mokumo vertinimui reikšmingą reikalavimą. Tai reiškia, kad kreditoriaus reikalavimo patenkinimas ar jo atsisakymas po pirmosios instancijos teismo nutarties dėl bankroto bylos priėmimo savaime nesudaro pagrindo apeliacinės instancijos teismui naikinti skundžiamą pirmosios instancijos teismo nutartį ir bylą nutraukti ar atsisakyti kelti bankroto bylą. Kiekvienu atveju privalu įvertinti, ar toks kreditoriaus reikalavimo įvykdymas ar reikalavimo atsisakymas klausimo dėl bankroto bylos iškėlimo nagrinėjimo apeliacinės instancijos teisme metu iš esmės keičia įmonės nemokumo vertinimą ar net padeda atkurti įmonės mokumą.¹⁸⁷

Kitoje byloje sprendžiant atsisakymo dėl pareiškimo dėl bankroto bylos iškėlimo nagrinėjimo klausimą, buvo nurodyta, kad teisė atsisakyti pareiškimo iškelti atsakovui bankroto bylą apeliacinės instancijos nėra absoliuti ir viena iš aplinkybių, kurią nustatęs teismas pareiškimo iškelti atsakovui bankroto bylą atsisakymą gali pripažinti prieštaraujančiu viešajam interesui, yra akivaizdi atsakovo nemokumo būklė. Todėl pareiškimo iškelti bankroto bylą atsisakymas negali būti tvirtinamas, kai nėra abejočių, kad atsakovo finansinė padėtis leidžia pagrįstai spręsti, jog įmonė yra nemoki.¹⁸⁸ Tokia teismų praktika atitinka veiksmingo nemokumo proceso tikslą. Šiuo atveju plečiamasis įstatymo aiškinimas yra ekonomiškai pagrįstas, nes, patenkinus kreditoriaus reikalavimą ir taip atkūrus įmonės mokumą, bankroto proceso vykdymas būtų netikslingas. Be to, tokioje proceso stadijoje dar nėra įsiteisėjusi nutartis dėl bankroto bylos iškėlimo ir nekyla atitinkamos pasekmės, susijusios su įmonės turto disponavimu ir valdymu. Taip pat juridinio asmens bankroto bylą teismas atsisako kelti, jei nustato, kad nėra esminio bankroto iškėlimo pagrindo – nemoku-

¹⁸⁷ Lietuvos apeliacinio teismo 2020 m. rugsėjo 24 d. nutartis civilinėje byloje Nr. e2-1515-407/2020.

¹⁸⁸ Lietuvos apeliacinio teismo 2020 m. gruodžio 22 d. nutartis civilinėje byloje Nr. e2-1876-381/2020.

mo arba kad yra iškelta juridinio asmens restruktūrizavimo byla. Tokiu būdu įstatymų leidėjas taip pat suteikia prioritetą restruktūrizavimui ir užtikrina, kad bankroto byla būtų keliama tik nustačius juridinio asmens nemokumą.

Bankroto bylos kėlimas, kai juridinio asmens turto nepakanka bankroto proceso administravimo išlaidoms apmokėti

Praktikoje taip pat gali susiklostyti situacija, kad juridinio asmens, kuriam siekiama iškelti bankroto bylą, **turto nepakanka bankroto proceso administravimo išlaidoms padengti**. Atvejus, kai nemokios įmonės turto nepakanka proceso administravimo išlaidoms, reglamentuoja įvairių valstybių nemokumo teisė. Pavyzdžiui, Vokietijos nemokumo įstatymo 26 straipsnio 1 dalis nustato, kad teismas netenkina prašymo pradėti nemokumo procesą, jei skolininko turto galbūt neužteks šio proceso išlaidoms atlyginti. Atitinkamai šio teisės akto 207 straipsnio 1 dalis reglamentuoja, kad jei pradėjus nemokumo procesą nustatoma, jog įmonė neturi pakankamai turto proceso išlaidoms atlyginti, nemokumo teismas tokį procesą nutraukia. Panašios taisyklės nustatytos ir Latvijos nemokumo įstatymo 168 straipsnyje, kuriame nurodoma, kad nemokumo proceso išlaidos tenkinamos iš įmonės turto, o jo nesant pakankamai, išlaidos gali būti apmokamos skolininko atstovo, administratoriaus, kreditorių, kreditorių grupės ar kitų fizinių ar juridinių asmenų lėšomis, jei šie asmenys raštu nurodo, kad išlaidas atlygins ir jei toks susitarimas atitinka kreditorių interesus. Lenkijos bankroto teisėje nustatyta dar griežtesnė taisyklė. Lenkijos bankroto įstatymo 13 straipsnio 1 dalyje reglamentuojama, kad teismas netenkina prašymo iškelti bankroto bylą, jei nemokaus skolininko turto nepakanka bankroto proceso išlaidoms ar pakanka tik šioms išlaidoms apmokėti.

Čekijos nemokumo įstatymas detalai reglamentuoja išankstinį bankroto proceso išlaidų apmokėjimą. Prieš sprendamas pareiškimo dėl bankroto priėmimo klausimą, teismas gali nurodyti pareiškimą pateikusiam asmeniui iš anksto apmokėti bankroto proceso išlaidas per nustatytą terminą, jei tai būtina proceso išlaidoms padengti ir procesas kitaip negali būti užtikrintas; ši taisyklė taikoma ir tada, kai akivaizdu, kad skolininkas neturi turto (Čekijos nemokumo įstatymo 108 straipsnio 2 dalis). Tačiau toks reikalavimas netaikomas, jei pareiškimą pateikia skolininko darbuotojas ar buvęs darbuotojas bei skolininkas, jei klausimas dėl bankroto bylos iškėlimo turi būti sprendžiamas operatyviai. Bankroto proceso

administravimo išlaidų sumą nustato teismas ir ji negali būti didesnė nei 50 000 Čekijos kronų. Jeigu pareiškimą teismui teikia keli asmenys, jie šią sumą moka kartu arba atskirai, o jei teismo nustatyta išlaidų suma per nustatytą laiką nesumokama, teismas atsisako pareiškimą nagrinėti.

Nurodyti užsienio valstybių teisinio reguliavimo pavyzdžiai leidžia daryti išvadą, kad juridinio asmens turto pakankamumas administravimo išlaidoms apmokėti yra iš esmės būtina bankroto proceso inicijavimo sąlyga. Nesant pakankamai turto bankroto procesas net negali būti pradedamas. Kita vertus, pavyzdžiui, minėtos Latvijos ir Čekijos nemokumo įstatymų nuostatos sudaro galimybę vykdyti net ir turto neturinčio juridinio asmens bankroto procesą, jeigu suinteresuotas asmuo apmoka administravimo išlaidas. Todėl vien tai, kad juridinis asmuo neturi turto bankroto proceso administravimo išlaidoms atlyginti, nereiškia, jog bankroto procesas visais atvejais negali prasidėti *per se*.

Iš JANĮ parengiamųjų darbų matyti, kad vienas įstatymo projekto tikslų buvo „beturčių įmonių“ bankroto proceso problemų sprendimas. Juose nurodoma, kad „<...> siekiant spręsti praktikoje susidariusią problemą, kai juridiniai asmenys neturi turto ar jo nepakanka teismo ir administravimo išlaidoms apmokėti, ir tokius bankroto procesus paprastai administruoja bankroto administratoriai savo lėšomis, o kreditoriai retai sutinka inicijuoti tokius procesus savo lėšomis, siūloma ne tik aiškiau įtvirtinti juridinio asmens nemokumo sąvoką, kreipimosi dėl bankroto bylos nuostatas, bet ir sistemiškai peržiūrėti teisinio reguliavimo nuostatas, kai bankroto procesas nėra inicijuojamas laiku, o juridinio asmens turto nebėra“¹⁸⁹. Taigi nustačius, kad įmonė turto neturi ar jo nepakanka teismo ir administravimo išlaidoms apmokėti, taikoma JANĮ 23 straipsnyje nustatyta bankroto bylos iškėlimo procedūra. Pagrindinis šios procedūros tikslas yra operatyvus turto neturinčio (turinčio jo itin mažai) juridinio asmens likvidavimas. Pagal JANĮ 23 straipsnio 1 dalį, kai juridinio asmens turto nepakanka bankroto proceso administravimo išlaidoms apmokėti, teismas kelia bankroto bylą tik tada, jeigu tenkinama viena iš šių sąlygų:

- 1) asmuo, pateikęs pareiškimą teismui dėl bankroto bylos iškėlimo, įmoka į teismo depozitinę sąskaitą teismo nustatytą sumą, reikalingą bankroto proceso administravimo išlaidoms apmokėti;
- 2) nemokumo administratorius sutinka priimti bankroto proceso administravimo išlaidų riziką – riziką, kad bankroto proceso

¹⁸⁹ 2018 m. spalio 23 d. Lietuvos Respublikos juridinių asmenų nemokumo įstatymo projekto aiškinamasis raštas Nr. XIII-P-2777.

metu nebus gauta lėšų juridinio asmens bankroto proceso administravimo išlaidoms pagal teismo patvirtintą sąmatą apmokėti arba jų bus gauta nepakankamai ir šios išlaidos bus apmokamos iš paskirto nemokumo administratoriaus lėšų.

JANĮ parengiamuosiuose darbuose, aiškinant šias nuostatas, nurodoma, kad „<...> tokiomis priemonėmis būtų veiksmingiau sureguliuotas neveikiančių juridinių asmenų pasitraukimo iš rinkos mechanizmas. Toks siūlomas reguliavimas labiau atitiktų bankroto proceso esmę. Visų pirma bankroto procesas yra procesas dėl kreditorių teisių ir teisėtų interesų, todėl, manoma, kad pirmiausia kreditoriai ir turėtų būti suinteresuoti kelti bankroto bylą bei apmokėti proceso išlaidas savo lėšomis. Liekanti galimybė kelti bankroto bylas, kai turtas iššvaistytas, padėtų išvengti nebaudžiamumo, nes sandoriai ir atitinkamų asmenų pareigų nevykdymo pasekmės neliktų neįvertintos“¹⁹⁰. Pažymėtina, kad jei nėra įmokama bankroto proceso administravimo išlaidoms apmokėti reikalinga suma ir nemokumo administratorius savo rizika neprisiima bankroto proceso administravimo išlaidų rizikos per nustatytą laikotarpį, teismas priima nutartį atsisakyti iškelti nemokaus juridinio asmens bankroto bylą ir pavesti inicijuoti juridinio asmens likvidavimą Juridinių asmenų registro tvarkytojo iniciatyva. Todėl tokiu atveju taikoma speciali juridinio asmens likvidavimo procedūra. Ši speciali procedūra yra nustatyta CK, kuris buvo pakeistas kartu su JANĮ priėmimu.¹⁹¹ Šio CK pakeitimo tikslas yra nustatyti galimybę inicijuoti juridinio asmens likvidavimą juridinių asmenų registro tvarkytojo iniciatyva, kai juridinio asmens bankroto byla neiškeliamą dėl to, kad juridinis asmuo neturi turto ar jo nepakanka bankroto administravimo išlaidoms apmokėti.¹⁹² Todėl šią juridinio asmens likvidavimo tvarką reglamentuojančios JANĮ ir CK normos turi būti aiškinamos sistemiškai.

Taigi, išimtytis, kai gali būti pradedamas pakankamai turto neturinčio juridinio asmens bankrotas, yra siejamos su išankstiniu išlaidų apmokėjimu, kurį atlieka asmuo, siekiantis pradėti bankroto procesą arba nemokumo administratorius sutikimu prisiimti bankroto proceso administravimo išlaidų riziką. Visų pirma, įstatymas nustato galimybę pareiškimą dėl bankroto bylos iškėlimo pateikusiam asmeniui sumokėti reikiamą

¹⁹⁰ 2018 m. spalio 23 d. Lietuvos Respublikos juridinių asmenų nemokumo įstatymo projekto aiškinamasis raštas Nr. XIII-P-2777.

¹⁹¹ Lietuvos Respublikos civilinio kodekso 2.70, 2.106, 6.410, 6.572 ir 6.765 straipsnių pakeitimo įstatymas (TAR, 2019-06-27, Nr. 2019-10325).

¹⁹² 2018 m. spalio 23 d. Lietuvos Respublikos juridinių asmenų nemokumo įstatymo projekto aiškinamasis raštas Nr. XIII-P-2777.

sumą į teismo depozitinę sąskaitą. Jeigu toks asmuo per nustatytą terminą reikiamos sumos nesumoka, teismas siūlo nemokumo administratoriams administruoti bankroto procesą prisiimant išlaidų patyrimo riziką. Jeigu tenkinama bent viena iš JANĮ 23 straipsnio 1 dalyje nustatytų sąlygų, teismas iškelia bankroto bylą ir atlieka kitus reikalingus veiksmus, t. y. atrenka ir paskiria nemokumo administratorių, nustato jo bazinį atlyginimą¹⁹³ ir atlieka kitus reikalingus veiksmus. Svarbu, kad, iškelus juridinio asmens bankroto bylą JANĮ 23 straipsnyje nustatyta tvarka, bankroto byla nagrinėjama supaprastinta tvarka, jeigu juridinis asmuo nevykdo ūkinės komercinės veiklos (JANĮ 23 straipsnio 7 dalis).

CK 2.70 straipsnio 1 dalies 7 punkte nustatyta, kad juridinių asmenų registro tvarkytojas turi teisę inicijuoti juridinio asmens likvidavimą, kai teismas priima nutartį atsisakyti iškelti nemokaus juridinio asmens bankroto bylą ir pavesti inicijuoti juridinio asmens likvidavimą juridinių asmenų registro tvarkytojo iniciatyva ir apie tai praneša juridinių asmenų registro tvarkytojui. CK 2.70 straipsnio 8 dalyje nustatyta, kad, juridinių asmenį likviduojant juridinių asmenų registro tvarkytojo iniciatyva, likvidatorius neskiriamas. Juridinių asmenų registro tvarkytojo iniciatyva likviduojamo juridinio asmens valdymo organai netenka įgaliojimų nuo šio straipsnio 7 dalyje nurodyto sprendimo priėmimo. Šiuo atveju juridinių asmenų registro tvarkytojas atlieka šiame straipsnyje ir juridinių asmenų registro nuostatuose nustatytus veiksmus, reikalingus juridiniam asmeniui, likviduojamam juridinių asmenų registro tvarkytojo iniciatyva, išregistruoti. Juridinio asmens likvidavimo JAR tvarkytojo iniciatyva laikytinas pozityviu teisinio reglamentavimo pokyčiu, kuris sudaro galimybes veiksmingai pašalinti iš rinkos turto neturinčius juridinius asmenis, tai sumažinant teismų darbo krūvį, kreditorių išlaidas.

Analizuojant veiksmingo turto neturinčių juridinių asmenų bankroto bylos iškėlimo reglamentavimą, kyla klausimų, kaip turi būti užtikrinamas veiksmingas nemokumo procesas.

Pirma, kyla klausimas, kokia tvarka turi būti atliekamas JANĮ 23 straipsnio 1 dalyje nustatytas vertinimas. Lingvistiškai aiškinant šią normą, galima teigti, kad teismas dar prieš priimdamas nutartį dėl bankroto bylos iškėlimo turi spręsti, ar skolininko turto užteks administravimo išlaidoms padengti. Tačiau ar tai reiškia, kad teismas bet kuriuo atveju turi visada spręsti šį klausimą *ex officio*? Ar vis dėlto būtinas pareiškimą padavusio

¹⁹³ Lietuvos Respublikos Vyriausybės 2019 m. rugsėjo 4 d. nutarimas Nr. 924 „Dėl Lietuvos Respublikos juridinių asmenų nemokumo įstatymo įgyvendinimo“, kuriuo patvirtinta Bazinio atlygio už bankroto proceso administravimą dydžių lentelė.

asmens reikalavimas dėl tokio vertinimo? Manytina, kad minėta norma turi būti aiškinama sistemiškai su JANĮ 22 straipsnio 3 dalies 4 punktu, nustatančiu, kad teismas atsisako iškelti bankroto bylą, jeigu pareiškimo iškelti bankroto bylą nagrinėjimo metu teismas nustato, kad juridinio asmens turto nepakanka bankroto proceso administravimo išlaidoms apmokėti, išskyrus JANĮ 23 straipsnio 1 dalyje nurodytą atvejį. Pakankamas skolininko turto egzistavimas yra būtina bankroto bylos iškėlimo sąlyga, kurią teismas turi įvertinti kiekvienu atveju. Tokiu būdu įstatymas iš esmės užkerta kelią pradėti turto neturinčios (jo turinčios nepakankamai) įmonės bankroto procesą ir prioritetą teikia ne kreditorių interesų apsaugai, o kuo operatyvesniam nemokių („beturčių“) juridinių asmenų likvidavimui supaprastinta tvarka.

Antra, diskutuotina, ar JANĮ 23 straipsnio 1 dalies 1 punkte nėra pernelyg susiaurinamas ratas asmenų, galinčių atlikti tokį mokėjimą. Manytina, kad tai galėtų padaryti ne tik pareiškimą dėl bankroto bylos iškėlimo pateikęs asmuo, bet ir kitas suinteresuotas asmuo, pavyzdžiui, kitas skolininko kreditorius, pats skolininkas (jo vadovas, savininkas). Minėta, kad, pavyzdžiui, Latvijos nemokumo teisėje tokią teisę turi bet kuris asmuo, jei tai nepažeidžia kreditorių interesų. Toks siūlymas atitinka tiek veiksmingo bankroto proceso tikslą, tiek kolektyvinį šio proceso pobūdį, nes jo pradėjimu ir vykdymu yra suinteresuoti ne tik pareiškimą pateikęs asmuo, bet ir kiti asmenys. Be to, svarstyтина galimybė, kad kai pareiškimą iškelti juridinio asmens bankroto bylą pareiškia keli asmenys, teismas galėtų spręsti, ar reikiamą sumą jie turi sumokėti kartu (solidariai) ar atskirai. Todėl teismas, nustatęs, kad juridinio asmens turto nepakaks administravimo išlaidoms padengti, apie pareiškimo nagrinėjimą turėtų informuoti visus žinomus įmonės kreditorius ir pasiūlyti įmokėti administravimo išlaidoms reikalingą sumą.

Be to, praktikoje gali susiklostyti atvejų, kad pareiškimą iškelti skolininko bankroto bylą pareiškia kreditorius, kuris sumoka reikiamą administravimo išlaidų sumą, o kiti suinteresuoti asmenys nėra išklausomi. Todėl siauras šios specialios bankroto bylos iškėlimo tvarkos aiškinimas gali būti nesuderinamas su skolininko kreditorių interesais, nors pati bankroto proceso paskirtis – patenkinti kuo daugiau skolininko kreditorių reikalavimų. Vienas šios problemos sprendimo būdų galėtų būti JANĮ 23 straipsnio 2 dalies pakeitimas, nurodant, kad teismas siūlymą įmokėti į teismo depozitinę sąskaitą teismo nustatytą sumą, reikalingą bankroto proceso administravimo išlaidoms apmokėti, turėtų siųsti ne tik pareiškimą pateikusiam asmeniui, bet ir kitiems suinteresuotiems asmenims, pavyzdžiui, kitiems kreditoriams, pačiam skolininkui, skolininko laiduotojams, garantams ir pan. Tokiu būdu būtų užtikrinama efektyvus turto

neturinčių juridinių asmenų pašalinimo iš rinkos ir bankroto proceso dalyvių interesų apsaugos pusiausvyrą.

Trečia, analizuojant šią specialią juridinio asmens bankroto bylos iškėlimo tvarką, vienas probleminių aspektų yra administravimo išlaidų ir juridinio asmens turto santykio vertinimas bankroto bylos iškėlimo stadijoje. Toks vertinimas sudėtingas, nes dažniausiai nemokumo bylos iškėlimo stadijoje nėra aiški juridinio asmens turto sudėtis, jo rinkos vertė, taip pat keblumų kelia ir bankroto proceso administravimo išlaidų preliminarus vertinimas. Teismas, sprendamas dėl juridinio asmens turto (jo pobūdžio, masės, rinkos vertės), turėtų įsitikinti, jog iš pagal pateiktų ir prieinamų duomenų nėra abejonių, kad juridinio asmens turto nepakanka bankroto proceso administravimo išlaidoms apmokėti. Siekdamas tai nustatyti, teismas turi naudotis JANĮ 20 straipsnio 1 dalyje nustatytoms teisėmis. Iš esmės tokį turto vertinimą teismas atlieka ir sprendamas pagrindinį bankroto bylos iškėlimo klausimą, ar įmonė yra nemoki.

Ketvirta, kyla klausimas dėl asmens, sumokėjusio reikalingą bankroto proceso administravimo išlaidoms apmokėti sumą, interesų apsaugos. Iš esmės, taikant JANĮ 23 straipsnio 1 dalies 1 punkte nustatytą juridinio asmens bankroto bylos iškėlimo pagrindą, asmuo, kuris sumoka į teismo depozitinę sąskaitą reikiamą sumą, suteikia naudą ir skolininko kreditoriams, nes tokiu būdu pradedamas bankroto procesas. Lingvistiškai aiškinant JANĮ 23 straipsnio 1 dalies 1 punkto normą, galima teigti, kad iš sumokėtos sumos tenkinamos bankroto proceso administravimo išlaidos. Tik patenkinus šias išlaidas galima spręsti dėl depozito grąžinimo jį sumokėjusiam asmeniui. Todėl būtų pagrįsta teigti, kad tokiu atveju bankroto procese turi būti atlygintos bankroto proceso administravimo išlaidos, tada grąžinama sumokėta į depozitinę teismo sąskaitą suma (jeigu tai galima padaryti) ir tik tada tenkinami kreditorių reikalavimai įstatymo nustatyta tvarka. Pažymėtina, kad JANĮ reglamentuoja į depozitinę teismo sąskaitą sumokėtos sumos grąžinimo klausimą nutraukus supaprastintą bankroto procesą. JANĮ 69 straipsnio 1 dalis nustato, kad teismas savo iniciatyva arba nemokumo administratoriaus motyvuotu prašymu gali priimti nutartį nutraukti bankroto proceso vykdymą supaprastinta tvarka, jeigu kreditorių sąskaitoje yra sukaupta reikšmingai didesnė lėšų suma, negu reikia mokėti šioms išmokoms: 1) teismo patvirtintoje bankroto proceso administravimo išlaidų sąmatoje nustatytoms išlaidoms apmokėti; 2) į teismo depozitinę sąskaitą įmokėtai pinigų sumai ją įmokėjusiam asmeniui grąžinti. Pagal šio straipsnio 3 dalį, nemokumo administratorius ne vėliau kaip per 5 darbo dienas nuo teismo nutarties nutraukti bankroto proceso vykdymą supaprastinta tvarka įsiteisėjimo dienos turi grąžinti į teismo depozitinę sąskaitą įmokėtą pinigų sumą ją

įmokėjusiam asmeniui. Tačiau ši procedūra taikoma tik tada, jeigu vykdomas bankroto procesas supaprastinta tvarka, o ne įprastas bankroto procesas.

Nutartis dėl nemokumo bylos iškėlimo

Teismas klausimą dėl nemokumo bylos iškėlimo sprendžia priimdamas nutartį, kurios turinys nustatytas JANĮ 26 straipsnyje. Šios nutarties priėmimo, apskundimo tvarka reglamentuojama JANĮ 25 straipsnyje. Remiantis JANĮ 25 straipsnio 1–2 dalimis, teismas priima nutartį dėl nemokumo bylos iškėlimo ne vėliau kaip per 30 dienų nuo pareiškimo dėl nemokumo bylos iškėlimo priėmimo dienos (išskyrus, kai šis terminas pratęsiamas dar 30 dienų). Taigi, JANĮ numato griežtus terminus, per kuriuos turi būti išspręstas klausimas dėl nemokumo bylos iškėlimo. Taip siekiama apsaugoti teises, užtikrinti kreditorių galimybes maksimaliai patenkinti jų reikalavimus ir / arba kuo greičiau išspręsti įmonės, kuriai siekiama iškelti bylą, žalingą teisinio netikrumo būseną.¹⁹⁴

Apygardos teismo nutartis dėl nemokumo bylos iškėlimo gali būti skundžiama Lietuvos apeliaciniam teismui. Pažymėtina, kad Lietuvos apeliacinis teismas, panaikinęs šią nutartį, negali priimti nutarties iškelti nemokumo bylą. Tiek pareiškimo priėmimo, tiek bankroto bylos iškėlimo nagrinėjimas yra pirmosios instancijos teismo kompetencija (JANĮ 19–20 straipsniai, 25 straipsnio 3 dalis).¹⁹⁵ Todėl Lietuvos apeliaciniam teismui konstatavus, kad pirmosios instancijos teismas netinkamai taikė proceso teisės normas, reglamentuojančias restruktūrizavimo bylos nutraukimą, skundžiama nutartis panaikinama ir klausimas grąžinamas pirmosios instancijos teismui nagrinėti iš naujo.¹⁹⁶ Nepaisant to, kad įstatyme nėra nustatyta draudimo skusti LAPT nutartį dėl nemokumo bylos iškėlimo kasacine tvarka, toks draudimas pripažintas kasacinio teismo praktikoje:

Nors JANĮ 25 straipsnyje, kitaip nei iki JANĮ priėmimo galiojusiose ĮBĮ ir ĮRĮ nuostatose, nėra expressis verbis įtvirtinta, kad Lietuvos apeliacinio teismo nutartis, priimta išnagrinėjus atskirąjį skundą dėl

¹⁹⁴ Lietuvos apeliacinio teismo 2020 m. lapkričio 12 d. nutartis civilinėje byloje Nr. e2-1699-585/2020.

¹⁹⁵ Lietuvos apeliacinio teismo 2020 m. gruodžio 3 d. nutartis civilinėje byloje Nr. e2-1799-241/2020.

¹⁹⁶ Lietuvos apeliacinio teismo 2020 m. balandžio 21 d. nutartis civilinėje byloje Nr. 2-758-585/2020.

pirmosios instancijos teismo nutarties dėl nemokumo bylos iškėlimo, yra galutinė ir neskundžiama, JANĮ travaux préparatoires (įstatymo rengimo medžiaga) analizė nesudaro pagrindo spręsti, kad įstatymų leidėjo valia priimant JANĮ buvo keisti iki JANĮ įsigaliojimo galiojusią tvarką ir leisti kasaciją dėl teismo nutarčių dėl nemokumo bylos iškėlimo. Tokia išvada darytina atsižvelgiant į tai, kad nors tokio pobūdžio teisinio reglamentavimo pokytis, atsižvelgiant į kasacijos draudimo šios kategorijos bylose galiojimo trukmę iki JANĮ priėmimo ir į tai, kad teisinis reglamentavimas, kuriuo iki JANĮ įsigaliojimo buvo grindžiami kasacijų dėl teismo nutarčių iškelti juridinio asmens nemokumo bylą ribojimai, priėmus JANĮ, išliko iš esmės nepakitęs, neabejotinai būtų esminis, JANĮ aiškinamajame rašte apie tokius įstatymu leidėjo ketinimus nėra užsimenama.¹⁹⁷

Įsiteisėjus teismo nutarčiai atsisakyti iškelti nemokumo bylą, išieškojimas ir turto realizavimas atnaujinami (JANĮ 25 straipsnio 4 dalis). Teismas nutartimi atsisakyti iškelti nemokumo bylą nusprendžia ir dėl taikytų laikinųjų apsaugos priemonių ir kitų teismo nurodymų (JANĮ 25 straipsnio 5 dalis).

Sprendžiant dėl teismo nutarties dėl nemokumo bylos iškėlimo apskundimo atskiruoju skundu, teismų praktikoje pripažįstama, kad tokiu atveju skundžiama turi būti šia nutartimi išspręsto klausimo esmė, o ne vien šalutiniai, kartu su šios nutarties priėmimu susiję klausimai. Teisė skųsti atskiruoju skundu pirmosios instancijos teismo nutartį dėl juridinio asmens nemokumo (restruktūrizavimo) bylos iškėlimo siejama su pirmosios instancijos teismo atliktu įstatyme nustatytų juridinio asmens nemokumo bylos iškėlimo sąlygų (JANĮ 21 straipsnis) ir aplinkybių, dėl kurių juridinio asmens nemokumo byla negali būti iškelta (JANĮ 22 straipsnis), bet ne šalutinių klausimų, sprendžiamų šia nutartimi (pavyzdžiui, einamųjų mokėjimų dydžio nustatymas), vertinimu. Atitinkamai tuo atveju, kai atskiruoju skundu skundžiamos juridinio asmens nemokumo bylos iškėlimo sąlygos ir (ar) aplinkybės, dėl kurių juridinio asmens nemokumo byla negali būti iškelta, skunde taip pat gali būti nurodomi argumentai ir reikalavimai dėl kitų šia teismo nutartimi išspręstų klausimų. Priešingas JANĮ 25 straipsnio 1 dalies aiškinimas reikštų, kad juridinio asmens nemokumo (restruktūrizavimo) bylos iškėlimo klausimas nepagrįstai užtruktų ir nemokumo procedūros nebūtų pradėdamos, nors pripažįstama, kad egzistuoja šios bylos iškėlimo prielaidos ir įmonė susidūrė su mokumo problemomis, jai turi būti teikiama kredito-

¹⁹⁷ Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2021 m. kovo 31 d. nutartis civilinėje byloje Nr. e3K-3-211-823/2021.

rių pagalba. Tai atitinkamai gali lemti, kad įmonės mokumo problemos nėra sprendžiamos laiku, juridinio asmens mokumo problemos didėja, sukuriamas teisinis neaiškumas ir netikrumas juridinio asmens kreditoriams.¹⁹⁸

Nutartimi iškelti bankroto bylą teismas privalo paskirti juridinio asmens ilgalaikio turto, prie trumpalaikio turto priskiriamo nekilnojamojo turto ar turtinių teisių areštą, galiojantį iki nutarties iškelti bankroto bylą įsiteisėjimo dienos (JANĮ 25 straipsnio 6 dalis). Atitinkamai, iškėlus juridinio asmens restruktūrizavimo ar bankroto bylą, juridinis asmuo įgyja restruktūrizuojamo ar bankrutuojančio juridinio asmens teisinį statusą.

¹⁹⁸ Lietuvos apeliacinio teismo 2021 m. sausio 21 d. nutartis civilinėje byloje Nr. e2-110-553/2021.

IV. NEMOKUMO BYLOS IŠKĖLIMO PASEKMĖS

Nemokumo bylos iškėlimas sukelia teises pasekmes skolininkui (juridiniam asmeniui). Nuo šio momento pasikeičia juridinio asmens valdymas, prievolių vykdymas bei ginčų nagrinėjimo tvarka. Taip iškėlus nemokumo bylą yra siekiama užtikrinti juridinio asmens turto apsaugą, neleisti jo iššvaistyti ar suteikti nepagrįstą prioritetą tam tikriems kreditoriams bei sudaryti galimybes išsaugoti juridinį asmenį, jo vykdomą ūkinę komercinę veiklą. Vienas esminių draudimų iškėlus juridinio asmens nemokumo bylą yra visų kreditorių reikalavimų vykdymo sustabdymas (angl. *stay*), kuris yra skirtas įmonės turtui išsaugoti ir teisingam kreditorių reikalavimų patenkinimui užtikrinti.¹⁹⁹ JANĮ normos, reglamentuojančios nemokumo bylos iškėlimo pasekmes (JANĮ 28–33 straipsniai), taikomos iškėlus tiek bankroto, tiek restruktūrizavimo bylą. Todėl bet kurios iš šių bylų iškėlimas (nutarties, kuria byla iškeliama, įsiteisėjimas) sukelia iš esmės vienodas teises pasekmes. Tačiau nemokumo bylos iškėlimo pasekmės skiriasi nuo pasekmių, kurios kyla įsiteisėjus nutarčiai iškelti nemokumo procesą.

Prievolių vykdymas iškėlus nemokumo bylą

Juridinio asmens nemokumo bylos pakeičia jo prievolių vykdymo tvarką. JANĮ 28 straipsnio 1 dalyje nustatyta, kad nuo teismo nutarties iškelti nemokumo bylą įsiteisėjimo dienos iki teismo nutarties patvirtinti restruktūrizavimo planą arba nutraukti nemokumo bylą įsiteisėjimo dienos **draudžiama**: 1) vykdyti juridinio asmens finansines prievoles, neįvykdytas iki teismo nutarties iškelti nemokumo bylą įsiteisėjimo dienos, įskaitant mokesčių, palūkanų ir netesybų mokėjimą; 2) išieškoti skolas iš juridinio asmens; 3) įskaityti reikalavimus, išskyrus priešpriešinius

¹⁹⁹ Oscar Couwenberg, Stephen J. Lubben, “Essential Corporate Bankruptcy Law”, *European Business Organization Law Review* 16 (2015).

vienarūšius reikalavimus, kurie tenkina abi šias sąlygas: atsirado iki teismo nutarties iškelti nemokumo bylą įsiteisėjimo dienos ir toks įskaitymas galimas pagal mokesčių įstatymuose nustatytas mokesčio permokos (skirtumo) įskaitymo nuostatas; 4) skaičiuoti netesybas ir palūkanas už juridinio asmens prievoles, atsiradusias iki teismo nutarties iškelti nemokumo bylą įsiteisėjimo dienos; 5) nustatyti priverstinę hipoteką, servitutą, uzufruktą; 6) įkeisti turtą, suteikti garantiją, laiduoti ar kitais būdais užtikrinti kitų asmenų prievolių įvykdymą; 7) parduoti ar kitaip perduoti restruktūrizuojamo juridinio asmens turtą, reikalingą jo gyvybingumui išsaugoti. Sistemiskai aiškinant šiuos draudimus, galima teigti, kad jais yra užtikrinamas kreditorių lygiateisiškumo principas bei saugomas juridinio asmens turtas. Šie draudimai yra griežtai riboti laike, nes jie taikomi tik nuo teismo nutarties iškelti nemokumo bylą įsiteisėjimo dienos iki nutarties patvirtinti restruktūrizavimo planą arba nutraukti nemokumo bylą įsiteisėjimo dienos. Todėl jų taikymas yra siejamas su nemokumo bylos nagrinėjimo iš esmės pradžia ir šio proceso pabaiga (restruktūrizavimo atveju – iki restruktūrizavimo plano patvirtinimo, nes nuo to momento minėtus klausimus reguliuoja restruktūrizavimo planas).

Įsiteisėjus nutarčiai iškelti nemokumo bylą yra sustabdomas juridinio asmens finansinių prievolių, kurios nebuvo įvykdytos iki nemokumo bylos iškėlimo, vykdymas ir tolesnis įmonės valdymas, prievolių vykdymas turi būti atliekamas jau pagal JANĮ nuostatas. Taip užtikrinama, kad įmonės skoliniai įsipareigojimai nedidės ir jos veiklą, sėkmės atveju, bus galima stabilizuoti ir atkurti mokumą (JANĮ 28 straipsnio 1 dalies 1–2 punktai). Atitinkamai, siekiant kreditorių lygiateisiškumo principo užtikrinimo, įstatyme nustatytas draudimas įskaityti reikalavimus, išskyrus išimtinis įstatymuose nustatytus atvejus (JANĮ 28 straipsnio 1 dalies 3 punktas). Prie minėtų tikslų prisideda ir draudimas skaičiuoti netesybas ir palūkanas už juridinio asmens prievoles, atsiradusias iki teismo nutarties iškelti nemokumo bylą įsiteisėjimo dienos (JANĮ 28 straipsnio 1 dalies 4 punktas). Draudimas vykdyti finansines prievoles yra reikšmingas, nes tokiu būdu nebedidinami juridinio asmens skoliniai įsipareigojimai ir užtikrinama vienoda kreditorių padėtis. Nutraukiant skaičiuoti procesines palūkanas įgyvendinamas ir kreditorių lygiateisiškumo principas (lot. *par conditio creditorum*), nes procesinį sprendimą dėl palūkanų skaičiavimo turintiems kreditoriams neteikiamas prioritetas prieš tokio sprendimo neturinčius kreditorius.²⁰⁰ Be to, iškėlus nemokumo bylą palūkanos ir ne-

²⁰⁰ Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2009 m. birželio 26 d. nutartis civilinėje byloje Nr. 3K-3-301/2009.

tesybos už prievoles, atsiradusias iki bankroto bylos iškelimo, nebeatlieka skatinamosios funkcijos, nes skolininkui draudžiama vykdyti visas finansines prievoles. Tokiu atveju nutraukiamas ir palūkanų, atliekančių atlyginimo už naudojimąsi pinigais funkciją (mokėjimo, pelno palūkanos), ir palūkanų, atliekančių nuostolių kompensavimo funkciją, t. y. skirtų turciniams kreditoriaus interesams apsaugoti, skaičiavimas.²⁰¹ Kiti minėtame straipsnyje nustatyti draudimai yra susiję su juridinio asmens turto apsauga, neleidžiant jo apsunkinti ir ribojant galimybes juo disponuoti (JANĮ 28 straipsnio 1 dalies 5–7 punktai). Tokia juridinio asmens turto apsauga yra reikalinga siekiant išsaugoti įmonės turtą, kuris vėliau bus naudojamas kreditorių reikalavimams tenkinti jį realizavus bankroto procese ar ūkinei komercinei veiklai tęsti restruktūrizavimo procese.

Tačiau JANĮ 28 straipsnio 1 dalyje draudimai gali būti netaikomi teismo sprendimu (JANĮ 28 straipsnio 2 dalis). Teismas gali leisti netaikyti visų ar dalies šio straipsnio 1 dalies nuostatų, jeigu tai palengvintų sprendimo dėl restruktūrizavimo plano priėmimą arba paaiškėjus, kad restruktūrizavimo plano projektui tvirtinti gali būti taikomos JANĮ 111¹ straipsnio nuostatos, ir dėl to kreipiasi juridinis asmuo, nemokumo administratorius arba įkaito turėtojas. Ši teismo nutartis vykdoma skubiai ir gali būti skundžiama, tačiau nutarties apskundimas jos vykdymo nestabdo. Sprendžiant klausimą, ar juridiniam asmeniui, kuriam iškelta restruktūrizavimo byla, gali būti leidžiama sudaryti tam tikrus sandorius ir (ar) disponuoti turtu, teismų praktikoje nurodoma, kad **tik išimtiniais atvejais**, kai yra akivaizdus sandorio pelningumas restruktūrizuojamai įmonei ir jį būtina sudaryti nedelsiant, teismas gali leisti restruktūrizuojamai įmonei, dar nesant patvirtintam restruktūrizavimo planui, sudaryti sandorius dėl jos ilgalaikio ir (ar) nekilnojamojo turto pardavimo, neatsižvelgiant į perdavimo, suvaržymo ir kt.²⁰² Teismas, spręsdamas dėl teisės juridiniam asmeniui disponuoti turtu suteikimo, privalo įvertinti turto realizavimo skubos tvarka būtinumą bei galimybes sudaryti restruktūrizavimo planą:

<...> pirmosios instancijos teismas, suteikdamas leidimą parduoti akcijas, nors ir neturėjo pareigos aiškintis ir reikalauti pateikti konkrečius duomenis, kokiame kreditoriui ir kokios sumos bus išmokėtos pardavus bendrovės turtą, kaip savo atskirajame skunde nurodo apeliante, tačiau privalėjo įvertinti būtinumą parduoti ginčo turtą sku-

²⁰¹ Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2015 m. lapkričio 13 d. nutartis civilinėje byloje Nr. 3K-7-467-611/2015.

²⁰² Lietuvos apeliacinio teismo 2020 m. rugpjūčio 25 d. nutartis civilinėje byloje Nr. 2-1352-450/2020.

bos tvarka iki teismo nutarties patvirtinti restruktūrizavimo planą arba nutraukti nemokumo bylą įsiteisėjimo dienos, nes, viena vertus, kaip buvo minėta, šuo laikotarpiu leidimas parduoti atitinkamą restruktūrizuojamos įmonės turtą gali būti suteikiamas tik išimtiniais atvejais. Kita vertus, sutiktina su apeliančios apeliaciniam skunde nurodytu argumentu, kad pirmosios instancijos teismas turėjo įvertinti, o atsakovė pagrįsti (CPK 12 straipsnis, 178 straipsnis), kaip leidimas parduoti restruktūrizuojamos įmonės atitinkamą turtą palengvintų sprendimo dėl restruktūrizavimo plano priėmimą (JANĮ 28 straipsnio 2 dalis), tačiau šiuo atveju teismas dėl to iš viso nepasisakė ir šių aplinkybių netyrė ir nevertino.²⁰³

Einamieji mokėjimai

Nemokumo bylos iškėlimas nereiškia, kad įmonė apskritai nevykdo jokių mokėjimų. Bankroto ar tuo labiau restruktūrizavimo proceso metu juridinis asmuo gali vykdyti ūkinę komercinę veiklą, sudaryti sandorius. Atitinkamai tokius įsipareigojimus juridinis asmuo turi vykdyti laiku. Todėl įstatyme nustatyta juridinio asmens **einamųjų mokėjimų** tvarka. JANĮ 28 straipsnio 3 dalyje reglamentuojama, kad iškėlus nemokumo bylą juridinis asmuo moka visus einamuosius mokėjimus. Taip pat šio straipsnio 4 dalyje įtvirtinta, kad einamieji mokėjimai gali būti išieškomi CPK, MAĮ ir Lietuvos Respublikos valstybinio socialinio draudimo įstatymo nustatyta tvarka. Remiantis MAĮ 94 straipsniu, Lietuvos Respublikos įstatymuose ir jų pagrindų priimtuose jų lydimuosiuose teisės aktuose, reglamentuojančiuose įmonių restruktūrizavimo ar bankroto procedūras, gali būti nustatomos specialios mokestinės prievolės vykdymo taisyklės, taip pat jos įvykdymo būdai bei pasibaigimo pagrindai. Tokiais atvejais šis įstatymas taikomas tiek, kiek atitinkamų klausimų nereglamentuoja minėti įstatymai.

Einamieji mokėjimai yra visi juridinio asmens ūkinei komercinei veiklai užtikrinti reikalingi mokėjimai, įskaitant mokesčius, administruojamus MAĮ nustatyta tvarka (JANĮ 2 straipsnio 2 dalis). Taigi, einamieji mokėjimai yra siejami su juridinio asmens ūkinės komercinės veiklos vykdymo metu reikalingais mokėjimais. Teismų praktikoje pripažįstama, kad einamieji mokėjimai yra juridinio asmens išlaidos, kurios yra būtinos siekiant vykdyti juridinio asmens restruktūrizavimo procesą. Nors įstatymas įpareigoja teismą nutartyje iškelti juridinio asmens nemokumo (res-

²⁰³ Lietuvos apeliacinio teismo 2020 m. rugpjūčio 25 d. nutartis civilinėje byloje Nr. 2-1352-450/2020.

truktūrizavimo) būtų nustatyti einamųjų mokėjimų dydį, įstatyme nėra nustatyta, kokiais kriterijais remdamasis teismas tai turi atlikti ir kokios reikšmingos aplinkybės turi būti įvertintos.²⁰⁴ Teismų praktikoje einamosiomis laikomos įmokos, užtikrinančios įmonės komercinę veiklą. Mokėjimai suprantami kaip visi įmonės mokėjimai, kurie kyla iš jos kreditorinių reikalavimų. Iš esmės pirmiausia tai yra mokėjimai, susiję su jos vykdoma komercine veikla. Galima išskirti šiuos esminius einamųjų įmokų požymius: 1) atsiranda po įmonės nemokumo bylos iškėlimo (pradedant nuo teismo nutarties iškelti nemokumo bylą įsiteisėjimo dienos) ir 2) ryšys su įmonės ūkinės komercinės veiklos vykdymo užtikrinimu.²⁰⁵

Einamieji mokėjimai turi būti atskiriami nuo „senųjų“ įmonės prievolių (skolų), atsiradusių iki nemokumo bylos iškėlimo. Juridinis asmuo nemokumo proceso metu privalo mokėti visus einamuosius mokėjimus, todėl galima situacija, kad jų nesumokėjus kita šalis inicijuoja ginčo nagrinėjimą ir pradeda vykdymo procesą. Nemokumo procesas nedaro įtakos išieškojimui iš juridinio asmens turto pagal skolas, susidariusias nesumokant einamųjų įmokų. Todėl po įmonės nemokumo bylos iškėlimo atsiradusi skola turi būti išieškoma bendra įstatymų nustatyta tvarka, ne-
laukiant, kol bus baigtas restruktūrizavimo procesas.²⁰⁶ JAI, kaip ir IRI, nėra reglamentuojama ginčų, kylančių iš įmonės prievolių, atsiradusių po įmonės restruktūrizavimo bylos iškėlimo, nagrinėjimo tvarka.²⁰⁷

Sprendžiant dėl einamųjų mokėjimų dydžio nustatymo, reikšmingomis aplinkybėmis laikytina vykdoma juridinio asmens ūkinė komercinė veikla, šios veiklos pobūdis ir perspektyvos, mokumo problemų priežastys. Teismas turi nustatyti tokią einamųjų mokėjimų sumą, kad juridinis asmuo galėtų veiksmingai atlikti restruktūrizavimo procedūras (visų pirma, tęsti ūkinę komercinę veiklą, vykdyti mokestines prievole), tačiau ji negali būti nepagrįstai didelė, nes tokiu atveju nukentėtų juridinio asmens kreditorių interesai. Tačiau einamųjų mokėjimų dydžio nustatymas turi būti vertinamas ir pagal juridinio asmens restruktūrizavimo proceso ypatumus. Juridinio asmens nemokumo (restruktūrizavimo) bylą nagrinėjančiam teismui šios bylos iškėlimo stadijoje gali būti sudėtinga nusta-

²⁰⁴ Lietuvos apeliacinio teismo 2021 m. sausio 21 d. nutartis civilinėje byloje Nr. e2-110-553/2021.

²⁰⁵ Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2018 m. sausio 11 d. nutartis civilinėje byloje Nr. 3K-3-110-421/2018

²⁰⁶ Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2018 m. sausio 11 d. nutartis civilinėje byloje Nr. 3K-3-110-421/2018.

²⁰⁷ Lietuvos apeliacinio teismo 2017 m. sausio 5 d. nutartis civilinėje byloje Nr. e2-23-516/2017.

tyti konkrečią einamųjų mokėjimų sumą, be to, ji gali kisti (pavyzdžiui, po nutarties įsiteisėjimo atsiranda būtinų išlaidų, reikalingų ūkinei komercinei veiklai vykdyti). Todėl gali kilti objektyvus poreikis peržiūrėti teismo nustatytą einamųjų mokėjimų dydį restruktūrizavimo proceso metu.²⁰⁸ Einamųjų mokėjimų mokėjimas ir išieškojimas bankroto procese yra atskirai reglamentuojamas. Vykdydamas ūkinę komercinę veiklą juridinis asmuo moka visus einamuosius mokėjimus (JANĮ 63 straipsnio 3 dalis). Einamieji mokėjimai mokami ir gali būti išieškomi tik iš ūkinės komercinės veiklos pajamų (JANĮ 63 straipsnio 4 dalis). Be to, įstatymas nustato, kad einamieji mokėjimai privalo būti sumokėti ir tik tada tenkinami kreditorių reikalavimai. Remiantis JANĮ 73 straipsnio 3 dalimi, komercinės sąskaitos lėšos pervedamos į kreditorių sąskaitą tik nutraukus ūkinę komercinę veiklą ir sumokėjus visus su ūkine komercine veikla susijusius einamuosius mokėjimus.

Taip pat iškėlus nemokumo bylą turi būti pateikiama juridinio asmens mokesčio deklaracija. Remiantis MAĮ 78 straipsniu, jeigu atitinkamo mokesčio įstatymas nenustato kitaip, mokesčių mokėtojas – juridinis asmuo privalo, pradėjęs jo bankroto ar restruktūrizavimo procedūrą, per 30 dienų mokesčių administratoriui pateikti atitinkamo mokesčio deklaraciją už laikotarpį nuo mokestinio laikotarpio pradžios iki minėtų procedūrų pradžios (šios deklaracijos pateikimas neatleidžia nuo prievolės pateikti mokesčio deklaraciją už visą mokestinį laikotarpį, jeigu jis pasibaigia iki minėtų procedūrų pabaigos) ir mokesčio deklaraciją už iki minėtų procedūrų pradžios pasibaigusį mokestinį laikotarpį, jeigu šios deklaracijos pateikimo terminas pagal atitinkamą mokesčio įstatymą dar nėra pasibaigęs. Be to, iškėlus bankroto bylą nutraukiama mokestinės paskolos sutartis (MAĮ 88 straipsnio 7 dalis).

Nemokumo bylos iškėlimo poveikis ginčų nagrinėjimui

Juridinio asmens nemokumo bylos iškėlimas daro įtaką bylą, kuriose jis dalyvauja, nagrinėjimui. JANĮ 29 straipsnyje reglamentuojami juridinio asmenims ginčai teisme ir arbitraže nemokumo proceso metu.

Nemokumo bylą iškėlusiam teismui perduodamos teismuose esančios civilinės bylos, kuriose nemokiam juridiniam asmeniui pareikšti turtiniai reikalavimai ar turtinius reikalavimus yra pareiškęs tas juridinis asmuo, kai šiose bylose dar nepriimta nutartis skirti nagrinėti bylą teismo

²⁰⁸ Lietuvos apeliacinio teismo 2021 m. sausio 21 d. nutartis civilinėje byloje Nr. e2-110-553/2021.

posėdyje (JANĮ 29 straipsnio 1 dalis). Teismų praktikoje nurodoma, kad ši teisės norma neturi būti aiškinama plečiamai, nes joje konkrečiai nurodoma, kad nemokumo bylą iškėlusiam teismui perduodamos teismuose esančios civilinės bylos, kai šiose bylose dar nepriimta nutartis skirti nagrinėti bylą teismo posėdyje. Tačiau šiame straipsnyje nėra užuominų dėl paties nemokaus asmens naujai reiškiamų kitiems asmenims reikalavimų teisingumo. Vadinas, tokiu atveju nemokaus asmens paduodamo ieškinio priėmimo klausimas turi būti sprendžiamas pagal bendrąsias CPK taisykles, o specialusis reglamentavimas, numatytas jau iškeltoms ir (ar) nagrinėjamoms byloms, kuriose nemokus asmuo yra pareiškęs turtinius reikalavimus kitiems asmenims, netaikytinas.²⁰⁹ Taigi JANĮ 29 straipsnio 1 dalyje nereglamentuojamas naujai pradedamų ginčų (pateikiamų ieškinų) teisingumas, ši norma yra skirta jau teismuose nagrinėjamų (iškeltų) bylų perdavimo taisyklėms nustatyti, t. y. nemokumo bylą iškėlusiam teismui perduodamos tik bylos, pradėtos iki nemokumo bylos iškėlimo įmonei.²¹⁰ Nauji ginčai, kuriuose reikalavimus reiškia bankrutavusi įmonė, nagrinėjami pagal bendrąsias teisingumo taisykles.²¹¹

JANĮ nereglamentuoja ginčų, nagrinėjamų arbitraže, ypatumų, kai juridiniam asmeniui iškeliama nemokomo byla. Įstatymas tik nustato, kad šiuos klausimus reglamentuoja KAI (JANĮ 29 straipsnio 3 dalis). Sistemškai vertinant KAI reglamentavimą, galima teigti, kad nemokumo bylos iškėlimas savaime nedaro įtakos skolininko sudarytiems arbitražiniams susitarimams. KAI 49 straipsnio 7 dalyje nustatyta, kad bankroto bylos iškėlimas arbitražinio susitarimo šaliai ar kitos bankroto procedūros arbitražinio susitarimo šaliai taikymas nedaro įtakos arbitražo procesui, arbitražinio susitarimo galiojimui ir taikymui, galimybei ginčą spręsti arbitraže ir arbitražo teismo kompetencijai spręsti ginčą, išskyrus KAI 8 ir 9 dalyse nurodytas išimtis. Įstatyme nustatytas draudimas įmonei, kuriai iškelta bankroto byla, sudaryti naują arbitražinį susitarimą. Taip pat turtiniai reikalavimai arbitražinio susitarimo šaliai, kuriai iškelta bankroto byla, nagrinėjami bankroto bylą iškėlusiam teisme, kai to prašo visos arbitražinio susitarimo šalys, kurioms bankroto byla neiškelta (KAI 49 straipsnio 8 dalis). Be to, reglamentuojamas bankrutuojančios įmonės

²⁰⁹ Lietuvos apeliacinio teismo 2020 m. balandžio 2 d. nutartis civilinėje byloje Nr. e2-377-330/2020.

²¹⁰ Lietuvos apeliacinio teismo 2020 m. spalio 1 d. nutartis civilinėje byloje Nr. e2-1170-302/2020.

²¹¹ Lietuvos apeliacinio teismo 2020 m. balandžio 7 d. nutartis civilinėje byloje Nr. e2-655-1120/2020; Lietuvos apeliacinio teismo 2020 m. rugsėjo 4 d. nutartis civilinėje byloje Nr. e2-1013-798/2020.

atstovavimas ir dalyvavimas arbitražo procese. KAĮ 49 straipsnio 9 dalyje nustatyta, kad jeigu turiniai reikalavimai arbitražinio susitarimo šaliai, kuriai iškelta bankroto byla, nagrinėjami arbitraže, arbitražo teismas turi suteikti protingą laiko tarpą bankroto administratoriui susipažinti su arbitražo byla ir pasirengti jai nagrinėti, o ieškovas turi pranešti bankroto bylą nagrinėjančiam teismui apie arbitraže nagrinėjamus reikalavimus ir pateikti juos pagrindžiančius paaiškinimus ir įrodymų aprašą. Arbitražo teismas sprendimu nustato šalių tarpusavio reikalavimų dydį. Priėmus arbitražo teismo sprendimą, bankroto bylą nagrinėjantis teismas patvirtina arbitražo teismo sprendimu nustatytus šalių tarpusavio reikalavimus. Bankroto bylą nagrinėjantis teismas gali netvirtinti arbitraže nagrinėjamų kreditoriaus reikalavimų tol, kol bus priimtas tų reikalavimų dydį patvirtinantis arbitražo teismo sprendimas, tačiau teismas patvirtina visus neginčijamus reikalavimus (neginčijamą jų dalį) ĮBĮ nustatyta tvarka.

Arbitražinės išlygos privalomumas bankrutuojančiai įmonei pripažįstamas ir teismų praktikoje. Kasacinio teismo praktikoje nurodoma, kad jei ieškinį dėl bankrutuojančios įmonės sudaryto sandorio nugynimo reiškia bankroto administratorius, jis privalo vadovautis bankrutuojančią įmonę ir konkrečią jos kreditorę saistančia arbitražine išlyga, dėl ginčo sprendimo kreiptis į arbitražą, nebent kita arbitražinio susitarimo šalis, kuriai nėra iškelta bankroto byla, prašytų nagrinėti ginčą teisme (KAĮ 49 straipsnio 8 dalis).²¹² Tačiau nors teisinis reglamentavimas nenustato, kad nemokumo bylos iškėlimas panaikina arbitražinio susitarimo galiojimą, kuris yra ginčo nagrinėjimo arbitraže pagrindas, teisės doktrinoje pažymima, kad nemokios įmonės bylinėjimasis arbitraže yra sunkiai suderinamas su nemokumo proceso veiksmingumo tikslu, skolininko kreditorių interesų apsauga.²¹³ Tokia pozicija grindžiama nemokumo kaip kolektyvinio proceso problematika ir kreditorių interesų apsaugos reikalavimu. Pirma, skirtingai nei teisminiame procese, arbitražo procese nemoki įmonė nėra atleidžiama nuo bylinėjimosi išlaidų, todėl didinamos jos bankroto proceso administravimo išlaidos. Antra, tais atvejais, kai kreditoriaus reikalavimas kildinamas iš sutarties, kurioje yra arbitražinis susitarimas, nemokumo administratorius ar kreditorius, ginčydamas tokį reikalavimą turi inicijuoti ginčą arbitraže, nors JANĮ nustato kreditoriaus teisę ginčyti kito kreditoriaus finansinį reikalavimą nemokumo bylą na-

²¹² Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2020 m. kovo 26 d. nutartis civilinėje byloje Nr. e3K-3-81-421/2020.

²¹³ Remigijus Jokubauskas, Mykolas Kirkutis, Egidija Tamošiūnienė, Vigintas Višinskis, *Ginčų nagrinėjimas komerciniame arbitraže*, Mykolo Romerio universiteto, Vilnius 2020.

grinėjančiame teisme. Nors šis klausimas buvo nagrinėjamas kasacinio teismo praktikoje, minėta problema liko neišspręsta, nes teismas pripažino ne tik arbitražinės išlygos privalomumą, bet ir kreditorių teisę ginčyti kito kreditorius reikalavimo bankroto bylą nagrinėjančiame teisme galiojimą. Tokiu būdu lieka neaiški teismų praktika, nurodanti, kad kai ginčas pagal vieno kreditoriaus reikalavimą dėl kito kreditoriaus reikalavimo pagrįstumo ir jo dydžio jau pradėtas bankroto bylą nagrinėjančiame teisme ir ginčo pagrindų nurodomas galbūt niekinis sandoris (kurio teisėtumą teismas turi patikrinti *ex officio*), arbitražo, kuriame vėliau pradėtas nagrinėti ginčas dėl to paties sandorio (ne)teisėtumo, padarytos išvados nėra privalomos bankroto bylą nagrinėjančiam teismui ir jo nesaisto, ir teismas turi teisę ir pareigą spręsti ginčą neperžengdamas pareikšto reikalavimo ribų ar, esant pagrindui, šias ribas peržengti.²¹⁴ Tokia praktika, visų pirma, kelia neaiškumų dėl arbitražo teismo sprendimo privalomumo. Remiantis KAI 41 straipsnio 4 dalimi, arbitražo teismo sprendimas yra vykdytinas dokumentas, vykdomas nuo jo įsiteisėjimo CPK nustatyta tvarka. Todėl lieka neaiškus santykis tarp arbitražo teismo sprendimo privalomumo ir kreditoriaus teisės ginčyti kito kreditoriaus reikalavimo nemokumo bylą nagrinėjančiame teisme įgyvendinimo. Atitinkamai kyla diskusija, ar šiuo metu galiojantis KAI reguliavimas yra suderintas su nemokumo proceso veiksmingumo tikslu.

Nemokumo bylos iškėlimo poveikis priverstinio vykdymo procesui

Nemokumo procesas yra kolektyvinis, todėl jo pradėjimas daro poreikį kreditorių individualių priverstinio vykdymo veiksmų atlikimui. Siekiant išsaugoti kuo daugiau skolininko turto, nemokumo teisėje įprastai pripažįstamas draudimas visiems skolininko kreditoriams atlikti priverstinio vykdymo veiksmus (išieškoti skolas iš skolininko) pradėjus nemokumo procesą.²¹⁵ Priverstinio vykdymo sustabdymas suprantamas kaip laikinas kreditoriaus teisės įgyvendinti reikalavimą priverstinai skolininko atžvilgiu sustabdymas, nustatytas teismo ar kitos institucijos²¹⁶, jis yra reikšmingas užtikrinant skolininko interesus ir išlaikant galimybę išsaugoti juridinio asmens gyvybingumą ir užtikrina teisinį tikrumą, aiškumą ir

²¹⁴ Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2017 m. balandžio 3 d. nutartis civilinėje byloje Nr. 3K-7-74-313/2017.

²¹⁵ Reinhard Bork, *op. cit.*, p. 21, 53–54.

²¹⁶ European Law Institute, *Rescue of Business in Insolvency Law*, 2017, p. 73.

stabilumą.²¹⁷ Tačiau pripažįstama, kad tai yra tik laikina priemonė, skirta veiksmingo nemokumo procesui užtikrinti, ir suinteresuoti asmenys turi teisę reikalauti jį panaikinti.²¹⁸

Skolininko nemokumo bylos iškėlimas yra privalomasis vykdomosios bylos iškėlimo pagrindas. CPK 626 straipsnio 1 dalis 3 punktas nustato, kad antstolis privalo sustabdyti vykdomąją bylą iškėlus skolininkui bankroto ar restruktūrizavimo bylą. Šiuo atveju vykdomasis dokumentas persiunčiamas bankroto ar restruktūrizavimo bylą iškėlusiam teismui. Atitinkamai CPK 632 straipsnio 1 dalies 6 punktas nustato, kad vykdomoji byla laikoma baigta persiuntus vykdomąjį dokumentą bankroto ar restruktūrizavimo bylą nagrinėjančiam teismui. Tačiau atsižvelgiant į tai, kad nemokumo procesas yra susijęs su kreditorių piniginių reikalavimų tenkinimu, nemokumo bylą nagrinėjančiam teismui turi būti perduodami piniginio pobūdžio vykdomieji dokumentai. Todėl atitinkamai piniginės išraiškos neturinčių reikalavimų vykdymo atveju reikalavimas sustabdyti vykdomąją bylą netaikomas.²¹⁹

Juridinio asmens, kurio nemokumo byla iškelta, **turtas gali būti areštuotas iki nemokumo bylos iškėlimo**, todėl šio turto klausimas turi būti išspręstas. JANĮ 30 straipsnio 1 dalyje nustatyta, kad juridinio asmens turto, kuris buvo areštuotas iki nemokumo bylos iškėlimo, klausimus sprendžia nemokumo bylą iškėlęs teismas. Šio straipsnio 2 dalyje reglamentuojama, kad antstolis ne vėliau kaip per 7 dienas nuo teismo nutarties iškelti nemokumo bylą įsiteisėjimo dienos perduoda nemokumo bylą nagrinėjančiam teismui iki nemokumo bylos iškėlimo juridinio asmens neparduoto turto arešto ir vykdomuosius dokumentus ir apie tai praneša turto saugotojui ir išieškotojui. Vykdomųjų dokumentų perdavimas nemokumo bylą nagrinėjančiam teismui yra skirtas kreditorių lygiateisiškumo apsaugai, nes vykdomųjų bylų sustabdymas ir vykdomųjų dokumentų perdavimas yra nemokumo bylos iškėlimo pasekmė, mat siekiama sustabdyti individualų vykdymą ir kreditorių konkurenciją dėl įmonės turto.²²⁰ Jei antstolis per JANĮ 30 straipsnio 2 dalyje nustatytą terminą nepateikia teismui turto arešto ir vykdomųjų dokumentų, teismas gali jam paskirti iki 10 MMA dydžio baudą (JANĮ 30 straipsnio 5 dalis).

Tačiau antstolis gali atlikti su areštuotu juridinio asmens turtu susiju-

²¹⁷ *Ibid.*, p. 222.

²¹⁸ *Ibid.*, p. 230.

²¹⁹ Lietuvos apeliacinio teismo 2019 m. balandžio 16 d. nutartis civilinėje byloje Nr. 2-660-553/2019.

²²⁰ Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2018 m. lapkričio 8 d. nutartis civilinėje byloje Nr. 3K-3-423-687/2018.

sius vykdymo veiksmus, esant teismo leidimui. Jeigu antstolis iki bankroto bylos iškėlimo juridiniam asmeniui dienos yra paskelbęs apie juridinio asmens turto pardavimą, nemokumo bylą nagrinėjantis teismas gali leisti jam baigti vykdyti turto pardavimą CPK nustatyta tvarka ir gautą pinigų sumą, išskaičiavus sprendimo vykdymo išlaidas, pervesti į kreditorių sąskaitą (JANĮ 30 straipsnio 3 dalis). Taigi, įstatymas nustato galimybę tęsti priverstinio vykdymo veiksmus tais atvejais, kai iki bankroto bylos iškėlimo dienos antstolis paskelbė apie turto pardavimą. Turto saugotojas iki turto arešto panaikinimo turi visas su šio turto apsauga susijusias teises ir pareigas (JANĮ 30 straipsnio 4 dalis). Pažymėtina, kad JANĮ 30 straipsnyje reglamentuojami turto areštas ir vykdomieji dokumentai nėra skirti tarptautinį elementą turintiems bankroto procesams reguliuoti.²²¹

Nemokumo ginčų nagrinėjimas

Nemokumo proceso metu kilusiems ginčams nagrinėti taikomos CPK nuostatos, išskyrus JANĮ nustatytas išimtis (JANĮ 15 straipsnio 2 dalis). JANĮ nustato ir tam tikras procesines taisykles dėl nemokumo ginčų nagrinėjimo. JANĮ 31 straipsnyje reglamentuojami ginčai nemokumo proceso metu. Šiame straipsnyje reglamentuojamos kai kurios procesinės nemokumo ginčų nagrinėjimo taisyklės. Viena esminių taisyklių, susijusių su nemokumo ginčų nagrinėjimu, yra jų trukmė. JANĮ parengiamuosiuose darbuose nurodomas siekis užtikrinti kuo operatyvesnį nemokumo ginčų nagrinėjimą.²²² Siekiant šio tikslo įstatyme nustatyti specialūs ginčų nagrinėjimo pirmosios ir apeliacinės instancijos teismuose terminai nemokumo proceso metu. Nemokumo ginčų nagrinėjimo ypatumai analizuoti teisės doktrinoje.²²³

JANĮ nustatytos nemokumo ginčų nagrinėjimo taisyklės, visų pirma, skirtos operatyviam kilusių ginčų nagrinėjimui užtikrinti. Įstatymas nustato nemokumo procese kylančių ginčų nagrinėjimo terminus. Remiantis JANĮ 31 straipsnio 3 dalimi, nagrinėjant ginčus dėl kitų nemokumo proceso dalyvių sprendimų ir (ar) veiksmų (neveikimo), pirmosios ins-

²²¹ Lietuvos apeliacinio teismo 2021 m. sausio 28 d. nutartis civilinėje byloje Nr. 2-61-330/2021.

²²² 2018 m. spalio 23 d. Lietuvos Respublikos juridinių asmenų nemokumo įstatymo projekto aiškinamasis raštas Nr. XIIIIP-2777.

²²³ Egidija Tamošiūnienė, Vigintas Višinskis, Mykolas Kirkutis, Remigijus Jokubauskas, „Juridinių asmenų...; Rimvydas Norkus, „Procesiniai bankroto bylą nagrinėjimo ypatumai“ *Jurisprudencija* 57 (49) (2004); Vilija Mikuckienė, „Civilinio proceso principų taikymo ribos bankroto byloje“, *Socialinių Mokslų Studijos* 1 (1) (2009).

tancijos teismo sprendimas ar nutartis turi būti priimti ne vėliau kaip per 60 dienų nuo ieškinio priėmimo teisme dienos. Lingvistiškai aiškinant minėtą normą „<...> susidaro įspūdis, kad nemokumo procese pareikšti ieškiniai, kuriais ginčijami kitų (ne teismo) proceso dalyvių sprendimai, veiksmai ar neveikimas, pirmosios instancijos teisme turi būti išnagrinėti per 60 dienų. Sistemaiškai vertinant JANĮ 13, 29 straipsnius, 64 straipsnio 1 dalies 1–2 punktus bei 71 straipsnį, galima daryti išvadą, kad nemokumo procese gali būti nagrinėjami ieškiniai, kuriuos nemoki bendrovė pareiškė savo skolininkams ar kontrahentams, taip pat nemokumo administratorius gali ginčyti įmonės sudarytus sandorius ar reikalauti žalos atlyginimo iš nemokaus juridinio asmens vadovų. Tačiau tokių ieškinių nagrinėjimas iš esmės yra atskiros bylos dalykas, o ne procesinio pobūdžio klausimų, kurie galėtų būti išspręsti per JANĮ 31 straipsnio 3 dalyje nustatytą terminą, sprendimas“²²⁴. Todėl reikalavimas nemokumo bylą nagrinėjančiam pirmosios instancijos teismui ieškinį išnagrinėti per 60 dienų praktiškai yra neįgyvendinamas, nes ieškinys ne tik turi būti įteikiamas atsakovui (o tai dėl vienokių ar kitokių priežasčių neretai įgyvendinama ne iš pirmo karto), nustatomas terminas atsiliepimui pareikšti, bet nagrinėjant tokį procesinį dokumentą turi būti griežtai išlaikomos visos ginčo teisenai būdingos stadijos (pasirengimas nagrinėti bylą, bylos nagrinėjimas iš esmės, baigiamosios kalbos, sprendimo priėmimas ir paskelbimas).²²⁵

Įprastai nemokumo procese kylančius klausimus ir ginčus nemokumo bylą nagrinėjantis teismas sprendžia nutartimi. Atskirieji skundai dėl nutarčių ir apeliaciniai skundai nemokumo procese Lietuvos apeliaciniaje teisme turi būti išnagrinėti ne vėliau kaip per 30 dienų nuo jų gavimo Lietuvos apeliaciniame teisme dienos (JANĮ 31 straipsnio 4 dalis). Įstatymas taip pat nustato atsiliepimų į atskiruosius skundus padavimo terminą – jie gali būti pateikti per 10 dienų nuo atskirojo skundo kopijos išsiuntimo dalyvaujantiems byloje asmenims dienos (JANĮ 31 straipsnio 5 dalis). Taigi įstatymas reglamentuoja, kad nemokumo procese teisminės kontrolės forma yra siejama su pirmosios instancijos teismo nutarties apskundimo atskiruoju skundu. Tokiam atskirųjų skundų nagrinėjimui taikomos bendrosios CPK taisyklės, išskyrus JANĮ nustatytas išimtis.

Vienas klausimų, susijusių su veiksmingu nemokumo ginčų nagrinėjimu, teismų praktikoje yra **žyminio mokesčio už atskiruosius skundus**

²²⁴ Egidija Tamošiūnienė, Vigintas Višinskis, Mykolas Kirkutis, Remigijus Jokubauskas, „Juridinių asmenų...

²²⁵ *Ibid.*

nemokumo procese mokėjimas. JANĮ nereglamentuoja su žyminio mokesčio mokėjimu susijusių klausimų. CPK 80 straipsnio 2 dalyje nustatyta, kad už atskiruosius skundus žyminis mokestis nemokamas, išskyrus atskiruosius skundus dėl nutarčių dėl laikinųjų apsaugos priemonių ir atskiruosius skundus bankroto ar restruktūrizavimo bylose. Už šioje dalyje nurodytus atskiruosius skundus mokamas penkiasdešimt eurų žyminis mokestis. Remiantis CPK 87 straipsnio 1 dalies 8 punktu, sumokėtas žyminis mokestis arba jo dalis suinteresuoto asmens pareiškimu grąžinami įsiteisėjus teismo nutarčiai tenkinti atskirąjį skundą bankroto ar restruktūrizavimo bylose.

Sprendžiant klausimą dėl žyminio mokesčio mokėjimo nemokumo procese, teismų praktika nėra vienoda. Teismų praktikoje taikant CPK 80 straipsnio 2 dalį buvo aiškiai pripažinta, kad įstatymų leidėjo tikslas buvo apmokestinti žyminiu mokesčiu bankroto ir restruktūrizavimo bylose paduodamus atskiruosius skundus nesiejant to su jį paduodančio asmens statusu, taip siekiant užtikrinti bankroto proceso dalyvių lygia-teisiškumą, nemokumo procesų veiksmingumą ir operatyvumą, sumažinant nepagrįstą instancinį bylinėjimąsi bankroto ir restruktūrizavimo procesuose bei taip paspartinant bankroto ir restruktūrizavimo bylų nagrinėjimą.²²⁶ Tačiau vėlesnėje teismų praktikoje nuspręsta, kad toks aiškinimas yra nepagrįstas ir atleidimo nuo žyminio mokesčio pagrindai, nustatyti CPK bei kituose įstatymuose, turi būti taikomi visiems apmokestinimo žyminiu mokesčiu objektams (procesiniams dokumentams), tarp jų ir dokumentams, kuriais reiškiami procesinio pobūdžio prašymai (prašymams dėl laikinųjų apsaugos priemonių, atskiriesiems skundams dėl nutarčių dėl laikinųjų apsaugos priemonių, atskiriesiems skundams bankroto ar restruktūrizavimo bylose).²²⁷

Manytina, kad labiau su veiksmingo nemokumo proceso tikslu yra suderinama teismų praktika, kurioje laikomasi nuomonės, kad visi atskirieji skundai nemokumo procese yra apmokestinami žyminiu mokesčiu ir įstatyme nustatytos išimties dėl atleidimo nuo žyminio mokesčio nėra taikomos. Pirma, minėtas žyminio mokesčio už atskiruosius skundus nemokumo procese teisinis reglamentavimas buvo priimtas kartu su JANĮ.²²⁸ Tai leidžia teigti, kad įstatymų leidėjas nustatė aiškį žyminio mokesčio už atskiruosius skundu nemokumo bylose mokėjimo tvarką –

²²⁶ Lietuvos apeliacinio teismo 2020 m. balandžio 23 d. nutartis civilinėje byloje Nr. 2-794-407/2020.

²²⁷ Lietuvos apeliacinio teismo 2020 m. lapkričio 3 d. nutartis civilinėje byloje Nr. e2-1206-790/2020.

²²⁸ CPK 2019 m. birželio 13 d. pakeitimo įstatymas Nr. XIII-2223.

už atskirąjį skundą nemokumo bylose mokamas penkiasdešimt eurų žyminis mokestis, kuris gražinamas, jei atskirasis skundas yra tenkinamas. Toks žyminio mokesčio aiškinimas užtikrina vieną esminių JANĮ tikslų – operatyvų nemokumo proceso nagrinėjimą, teisinį aiškumą ir konkretumą. Be to, kartu įstatymo pakeitimu buvo nustatyta, kad sumokėtas žyminis mokestis arba jo dalis suinteresuoto asmens pareiškimu gražinamas įsiteisėjus teismo nutarčiai tenkinti atskirąjį skundą bankroto ar restruktūrizavimo bylose (JANĮ 87 straipsnio 1 dalies 8 punktas).

Antra, atskirojo skundo apmokestinimas žyminiu mokesčiu yra bendrosios taisyklės, pagal kurią atskirieji skundai nėra apmokestinami žyminiu mokesčiu, išimtis. Įstatymų leidėjas aiškiai išskiria tik specifines ginčų grupes, kai žyminis mokestis už atskiruosius skundus mokamas (atskirieji skundai dėl nutarčių dėl laikinųjų apsaugos priemonių ir atskiruosius skundus bankroto ar restruktūrizavimo bylose). Toks reglamentavimas pagrįstas, nes atskiruoju skundu įprastai skundžiamas tik procesinio, o ne materialinio pobūdžio klausimas. Pažymėtina, kad CPK 83 straipsnio 1 dalyje nustatyti atleidimo nuo žyminio mokesčio pagrindai siejami su konkrečiais procesiniais dokumentais, kuriais reiškiami materialiniai reikalavimai teismui. Remiantis CPK 83 straipsnio 2 dalimi, šio straipsnio 1 dalyje nurodyti asmenys atleidžiami nuo žyminio mokesčio už ieškinius, priešieškinius, pareiškimus, apeliacinius ir kasacinius skundus, taip pat už prašymus dėl proceso atnaujinimo. Tai leidžia teigti, kad atskirasis skundas nėra priskiriamas prie procesinių dokumentų, kuriems gali būti taikomi atleidimo nuo žyminio mokesčio mokėjimo pagrindai.

Trečia, atskirųjų skundų nemokumo bylose apmokestinimas žyminiu mokesčiu yra susijęs su šio proceso operatyvumu ir ekonomiškumu. Nemokumo bylose pirmosios instancijos teismas priima daug atskirų procesinių sprendimų ir jų skundimas užtęsia nemokumo proceso eigą, didina šio proceso dalyvių išlaidas. Tačiau kaip tik toks atskirųjų skundų apmokestinimas leidžia išvengti (sumažinti) nepagrįstų atskirųjų skundų teikimą ir sudaro sąlygas veiksmingam nemokumo proceso vykdymui. Toks aiškinimas atitinka JANĮ parengiamuosiuose darbuose iškeltą operatyvaus nemokumo ginčų nagrinėjimo tikslą.

Ketvirta, reikalavimas mokėti žyminį mokestį už atskiruosius skundus nemokumo procese užtikrina ir kreditorių lygiateisiškumo principo įgyvendinimą, nes tokiu būdu visi kreditoriai, siekiantys atskiruoju skundu skųsti pirmosios instancijos teismo nutartį, turi vienodą procesinę pareigą sumokėti žyminį mokestį.

Penkta, žyminis mokestis yra mokesčių mokėtojai nustatyta piniginė prievolė valstybei, reglamentuojama viešosios teisės normų. MAĮ

6 straipsnyje nustatyta, kad apmokestinimo teisinio reglamentavimo ir taikymo pagrindiniai principai yra šie: mokesčių mokėtojų lygybės, teisingumo ir visuotinio privalomumo, apmokestinimo aiškumo, turinio viršenybės prieš formą. Manytina, kad kaip tik toks CPK 80 straipsnio 2 dalies aiškinimas, kad žyminį mokestį už atskiruosius skundus turi mokėti visi nemokumo procese dalyvaujantys asmenys, netaikant jokių atleidimo nuo jo mokėjimo lengvatų, atitinka pagrindinius apmokestinimo teisinio reglamentavimo ir taikymo principus bei užtikrina teisinį aiškumą. Atsižvelgiant į šiuos argumentus, manytina, kad nemokumo procese visi atskirieji skundai yra apmokestinami CPK 80 straipsnio 2 dalyje nustatytu žyminiu mokesčiu ir jam netaikomi CPK nustatyti atleidimo nuo žyminio mokesčio mokėjimo pagrindai.

Apie juridinio asmens nemokumo procesą turi būti informuojami visi suinteresuoti asmenys. JANĮ 32 straipsnis reglamentuoja kreditorių ir kitų asmenų informavimą apie juridinio asmens nemokumo procesą, o 33 straipsnis – informacijos apie juridinio asmens nemokumo procesą teikimą priežiūros institucijai.

V. KREDITORIŲ TEISIŲ IR PAREIGŲ ĮGYVENDINIMAS

Kreditoriai yra nemokumo proceso dalyviai. Operatyvus kreditorių reikalavimų patenkinimas kuo didesne apimtimi yra vienas esminių šio proceso tikslų. Šis nemokumo proceso tikslas siejamas su efektyvumo principu, reiškiančiu, kad nemokumo procese turi būti išlaikyta finansinių sunkumų turinčio juridinio asmens ir kreditorių interesų pusiausvyra, siekiant kuo didesnio kreditorių reikalavimų tenkinimo per pagrįstai trumpiausią laikotarpį (JANĮ 3 straipsnio 1 punktas). Kreditorių padėtis nemokumo procese taip pat siejama su kreditorių lygiateisiškumo (JANĮ 3 straipsnio 2 punktas) ir skaidrumo (JANĮ 3 straipsnio 3 punktas) principais. Taigi, iš esmės visi pagrindiniai JANĮ nustatyti nemokumo proceso principai susiję kaip tik su kreditorių teisėmis ir jų padėtimi šiame procese. Kreditorių teisės ir bendrosios jų įgyvendinimo taisyklės reglamentuojamos JANĮ II dalies 2 skyriuje, kuris taikomas tiek bankroto, tiek restruktūrizavimo procese. Todėl šiame skyriuje nustatytos kreditorių teisės ir jų įgyvendinimo tvarka yra bendros visam nemokumo procesui, išskyrus konkrečias kreditorių teises, reglamentuojamas atskiruose įstatymo skyriuose.²²⁹ Tačiau kreditoriai nemokumo procese turi ne tik teises, bet ir pareigas. Visų pirma, kreditoriai turi aktyviai dalyvauti nemokumo procese, laiku spręsti jų kompetencijai priskirtus klausimus ir susilaikyti nuo neteisėtų, teisei priešingų veiksmų. Šiame skyriuje aptariamos kreditorių teisės ir pareigos bei jų įgyvendinimo tvarka, taip pat kreditorių atsakomybė už neteisėtus veiksmus nemokumo procese.

Nemokumo procese kreditorių teisės gali būti skirstomos į individualias ir kolektyvines.²³⁰ Sistemiskai aiškinant kreditorių teises nemokumo procese, jos gali būti skirstomos į tris grupes, atsižvelgiant į jų atsiradimo momentą ir įgyvendinimo pobūdį:

²²⁹ Lietuvos apeliacinio teismo 2020 m. rugpjūčio 27 d. nutartis civilinėje byloje Nr. e2-803-464/2020.

²³⁰ Vilija Mikuckienė, „Kreditorių teisių įgyvendinimas bankroto procese“, *Jurisprudencija* 77 (69) (2005).

- individualios, atsiradusios iki bankroto proceso ir išlaikomos bankroto procese (pavyzdžiui, reikalavimai, užtikrinti finansinio užtikrinimo priemonėmis, hipoteka, įkeitimu);
- individualios, atsiradusios po bankroto proceso (JANĮ 43 straipsnis; teisė reikšti tiesioginę ieškinį ir kt.);
- kolektyvinės (JANĮ 44 straipsnis).²³¹

Pagrindinis šių kreditorių teisių skirtumas yra jų įgyvendinamo tvarka. Individualios kreditoriaus teisės įgyvendinamos atskirai, kiekvieno kreditoriaus pasirinkimu, nederinant šių teisių įgyvendinimo su kitais kreditoriais. Atitinkamai vienas kreditorius negali už kitą kreditorių įgyvendinti byloje dalyvaujančiam asmeniui priklausančių konkrečių procesinių teisių.²³² Kolektyvinės kreditorių teisės įgyvendinamos kreditoriams priimant bendrus sprendimus kreditorių susirinkime (komitete). Todėl kolektyvinės kreditorių teises įgyvendina ne pavieniai kreditoriai, o kreditoriai kaip visuma. Taip pat individualios kreditorių teisės įprastai susijusios su individualių kreditorių interesais, o kolektyvinės teisės skirtos visiems kreditoriams ir nemokumo proceso dalyviams reikšmingų sprendimų priėmimui užtikrinti. Todėl kolektyvinės kreditorių teisės neretai yra organizacinio pobūdžio, t. y. susijusios su nemokumo proceso organizavimu ir tvarka.

Kreditorių teisė gauti informaciją

Veiksmingas kreditorių teisių įgyvendinimas nemokumo procese galimas tik tada, kai kreditoriai žino savo teisėms įgyvendinti reikšmingą informaciją. Įmonių nemokumo teisėje pripažįstamas poreikis užtikrinti efektyvų kreditorių dalyvavimą šiame procese. Kreditoriai gali teikti patarimus ir pagalbą skolininkui, stebėti nemokumo administratoriaus veiksmus, ar nėra piktnaudžiaujama procesu, ir pan.²³³ Kreditorių galimybės dalyvauti įmonės bankroto procese ir jų teisių apimtis priklauso nuo pasirinkto nemokumo proceso modelio. Kreditorių funkcijoms tinkamai įgyvendinti itin svarbu užtikrinti tiesioginę ar netiesioginę (pavyzdžiui, per kreditorių komitetą) reikšmingos, aktualios ir tikslios informacijos teikimą. Konfidencialumo klausimas sprendžiant dėl tokios informacijos teikimo

²³¹ Remigijus Jokubauskas, Kolektyvinių kreditorių teisių įgyvendinimas įmonių bankroto procese, Daktaro disertacija socialiniai mokslai, teisė (01 S).

²³² Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2013 m. sausio 18 d. nutartis civilinėje byloje Nr. 3K-3-135/2013.

²³³ UNCITRAL įstatyminės nemokumo teisės taisyklės, p. 190.

teisinio reglamentavimo turėtų būtų aptartas.²³⁴ Kreditoriai nemokumo procese bet kuriuo metu gali prašyti skolininko ar nemokumo administratoriaus pateikti reikšmingą ir būtiną informaciją viso proceso metu.²³⁵ Vokietijos nemokumo įstatyme įtvirtinta kreditorių teisė gauti informaciją (vok. *Auskunftsrecht*). Kreditorių teisė gauti informaciją reglamentuojama įvairiuose šio įstatymo straipsniuose. Vokietijos nemokumo įstatymo 69 straipsnyje nustatyta, kad kreditorių komiteto nariai turi stebėti, kaip nemokumo procese savo pareigas atlieka bankroto administratorius. Jie gali pareikalauti informacijos apie verslo eigą, tikrinti verslo dokumentus, piniginius sandorius ir kitą informaciją. Remiantis Vokietijos nemokumo įstatymo 79 straipsniu, kreditorių susirinkimas turi teisę reikalauti, kad nemokumo administratorius pateiktų konkrečią informaciją ir ataskaitą apie proceso eigą ir įmonės valdymą. Tai reiškia, kad įstatymas suteikia teisę kreditorių susirinkimui prašyti nemokumo administratorių pateikti reikšmingą informaciją apie šio proceso eigą.²³⁶

Kreditorių teisė gauti informaciją nemokumo procese yra analizuota teisės doktrinoje.²³⁷ JANĮ skiriamos dvi kreditoriams teikiamos informacijos rūšys: informacija, skirta kreditoriaus teisėms įgyvendinti (JANĮ 43 straipsnio 1 dalies 4 punktas), ir informacija, skirta dokumentų patikrinimui atlikti (JANĮ 65 straipsnis). Šiuose straipsniuose nustatytos kreditorių teisės gauti informaciją skiriasi subjektu, tikslais, objektu ir įgyvendinimo tvarka.

Kreditorių teisėms įgyvendinti reikšmingos informacijos teikimas yra siejamas su kreditorių lygiateisiškumu ir proceso skaidrumo principais, kurie užtikrinta lygias visų kreditorių galimybes susipažinti su esmine nemokumo proceso informacija. Todėl kreditoriams turi būti sudaryta galimybė susipažinti su dokumentais ir tai leidžia susidaryti teisingą nuomonę apie įmonės būklę ir priimti sprendimus dėl tolesnio proceso eigos.²³⁸ Kreditoriams teikiamos informacijos sąvoka neturėtų būti aiškinama siaurai, t. y. ji neturėtų apimti tik procesinių sprendimų, kurie priimami teismo įmonės nemokumo byloje. Teisė gauti informaciją turėtų apimti ne tik tiesioginę informaciją, susijusią su nemokumo proceso eiga, bet ir kitą teisiškai reikšmingą informaciją, susijusią su nagrinėjama ne-

²³⁴ *Ibid.*, p. 193.

²³⁵ European Law Institute, *Rescue of Business in Insolvency Law*, 2017, p. 251.

²³⁶ Harald Hess, *Insolvenzrecht, Großkommentar in zwei Bänden*, C. F. Müller Verlag, Heidelberg 2013, p. 1640.

²³⁷ Remigijus Jokubauskas, „Kreditorių teisė gauti informaciją įmonių bankroto procese“, *Teisė* 113 (2019).

²³⁸ Lietuvos apeliacinio teismo 2019 m. vasario 21 d. nutartis civilinėje byloje Nr. 2-225-450/2019.

mokumo byla.²³⁹ Kilus ginčui, sprendžiama, ar konkreti informacija yra teisiškai reikšminga ir kreditorius turi pareigą prašomos informacijos teisinį reikšmingumą įrodyti. Pripažįstama, kad kreditorius turi teisę gauti tokią informaciją: įmonės administracijos darbuotojų nuostatus, iš kurių galima spręsti apie darbuotojams priskirtas funkcijas bei pareigas, kurias jie privalėjo vykdyti, kad remiantis šiais duomenimis galima spręsti apie tų pareigų tinkamą ar netinkamą vykdymą, atskirų darbuotojų veiksmus, galėjusius lemti bendrovės bankrotą²⁴⁰; pirminius ir suvestinius įmonės buhalterinės apskaitos dokumentus²⁴¹. Taigi, kreditoriams teikiama informacija siejama su duomenimis, kurie susiję su įmonės valdymu dar iki įmonės bankroto bylos iškėlimo ir leidžia pakankamai plačiai įvertinti jos ūkinę komercinę veiklą.²⁴²

Viena išimčių dėl informacijos pateikimo kreditoriams yra informacija, kuri laikoma komercine ar profesine paslaptimi.²⁴³ Komercinės paslapties samprata ir apsaugos standartai reglamentuojami ES²⁴⁴ ir nacionalinės²⁴⁵ teisės aktuose. Teisės aktai nenustato, kad komercinės paslapties apsauga išnyktų iškėlus įmonės nemokumo bylą, todėl ji turi būti saugoma ir nemokumo proceso metu. Kreditoriui gali būti pateikiama informacija, susijusi su komercine paslaptimi, tuo atveju, kai kreditorius pasirašo konfidencialios informacijos neatskleidimo pasižadėjimą. Pripažįstama, kad tokiu būdu kreditorių naudojimas jų gauta informacija yra ribotas, o kreditorių susirinkimo numatyta informacijos suteikimo tvarka leidžia kreditoriams gauti įmonės informaciją, siekiant ginti jų interesus, tačiau apriboja kreditorių galimybę gauti informaciją laisvai disponuoti, taip apsaugant įmonės interesus.²⁴⁶

²³⁹ Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2011 m. gruodžio 9 d. nutartis civilinėje byloje Nr. 3K-3-488/2011.

²⁴⁰ Lietuvos apeliacinio teismo 2012 m. liepos 26 d. nutartis civilinėje byloje Nr. 2-889/2012.

²⁴¹ Lietuvos apeliacinio teismo 2013 m. liepos 25 d. nutartis civilinėje byloje Nr. 2-1914/2013.

²⁴² Remigijus Jokubauskas, „Kreditorių teisė...“

²⁴³ Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2011 m. gruodžio 9 d. nutartis civilinėje byloje Nr. 3K-3-488/2011.

²⁴⁴ Europos Parlamento ir Tarybos 2016 m. birželio 8 d. direktyva (ES) 2016/943 dėl neatskleistos praktinės patirties ir verslo informacijos (komercinių paslapčių) apsaugos nuo neteisėto jų gavimo, naudojimo ir atskleidimo, Europos Sąjungos oficialus leidinys, L 157/1.

²⁴⁵ Lietuvos Respublikos komercinių paslapčių teisinės apsaugos įstatymas (TAR, 2018-05-08, Nr. 2018-07477); CK 1.116 straipsnis.

²⁴⁶ Lietuvos apeliacinio teismo 2015 m. sausio 12 d. nutartis civilinėje byloje Nr. 2-215-943/2015.

Kreditorių susirinkimas turi nustatyti informacijos kreditoriams teikimo tvarką, kuri turi būti suderinama su veiksmingo nemokumo proceso tikslu ir kreditorių lygiateisiškumo principu. Todėl informacijos teikimo kreditoriams tvarka turi būti aiški, konkreti, negali reikalauti neproporcingų išlaidų bei suteikti privilegijų atskiriems kreditoriams. Teismų praktikoje sistemiškai aiškinant JANĮ 43 straipsnio 4 punktą ir JANĮ 44 straipsnio 6 punktą, pripažįstama, kad šios teisės normos nediferencijuoja kreditorių pagal jų patvirtintų reikalavimų dalį bei nesuteikia tam tikriems kreditoriams daugiau teisių, susijusių su galimybe gauti juos dominančią informaciją iš nemokumo administratoriaus.²⁴⁷ Nemokumo administratorius turi laikytis kreditorių susirinkimo nustatytos informacijos teikimo tvarkos.²⁴⁸ Informacijos teikimo tvarka yra privaloma visiems kreditoriams, kurie prašo ją pateikti. Kreditorių susirinkimas gali diferencijuoti tam tikros informacijos teikimą. Pavyzdžiui, neturėtų būti laikoma neteisėta informacijos teikimo tvarka, kai vienas informacijos teikimo terminas nustatytas kreditorių susirinkimų, kreditorių komiteto posėdžių protokolams pateikti, o kitas terminas visai kitai informacijai pateikti.²⁴⁹ Tačiau teismų praktikoje pagrįstai pripažįstama, kad kreditorių lygiateisiškumo ir skaidrumo principus nemokumo procese pažeidžia informacijos teikimo tvarka, pagal kurią tam tikra kreditorių grupė turi teisę neatlygintinai gauti visų įmonės dokumentų patvirtintas kopijas ir bet kokią prašomą informaciją.²⁵⁰ Įkainių dydžiai už informacijos teikimą kreditoriams (dokumentams patikrinti skirtą darbo laiką ir dokumentų kopijų darymą) turi būti pagrįsto dydžio, t. y. atitikti nemokumo administratoriaus faktiškai patiriamas sąnaudas, kurios kiekvienu konkrečiu atveju įvertinamos pagal administratoriaus veiklos specifiką, darbuotojų skaičių, administruojamų įmonių skaičių ir pan.²⁵¹

JANĮ 65 straipsnyje nustatyta kreditorių teisė gauti informaciją siejama su **juridinio asmens dokumentų patikrinimu**. Pagal savo esmę ir prasmę tai yra instrumentas, skirtas aktyviam kreditoriui (jų grupei),

²⁴⁷ Lietuvos apeliacinio teismo 2021 m. balandžio 8 d. nutartis civilinėje byloje Nr. 2-469-781/2021.

²⁴⁸ Lietuvos apeliacinio teismo 2014 m. spalio 27 d. nutartis civilinėje byloje Nr. 2-1834/2014.

²⁴⁹ Lietuvos apeliacinio teismo 2013 m. vasario 14 d. nutartis civilinėje byloje Nr. 2-674/2013.

²⁵⁰ Lietuvos apeliacinio teismo 2021 m. gegužės 6 d. nutartis civilinėje byloje Nr. 2-632-407/2021.

²⁵¹ Lietuvos apeliacinio teismo 2020 m. gruodžio 17 d. nutartis civilinėje byloje Nr. e2-1860-241/2020.

siekiančiam ginčyti įmonės sudarytus sandorius ir įgyvendinti kitas įstatymo jam suteiktas teises.²⁵² Teisės susipažinti su įmonės turima viešai neprieinama informacija kreditoriams suteikimas atitinka vieną iš bankroto proceso tikslų – ginti kreditorių teises, siekiant kuo greičiau patenkinti jų pagrįstus reikalavimus bankroto byloje.²⁵³ Ši kreditoriaus teisė gauti informaciją, visų pirma, siejama su specifine jos suteikimo tvarka. Nors kiekvienas kreditorius šią teisę turi, jos įgyvendinimas priklauso nuo konkrečių sąlygų visumos. Pirma, kreditorius, siekiantis atlikti juridinio asmens dokumentų patikrinimą, turi pateikti motyvuotą prašymą teismui. Šiame prašyme kreditorius turi nurodyti, kad siekia patikrinti juridinio asmens dokumentus ir skųsti teismui juridinio asmens, kuriam iškelta bankroto byla, kreditorių susirinkimo, kreditorių komiteto sprendimus, ginčyti juridinio asmens sudarytus sandorius (*actio Pauliana*) ar kreiptis į teismą dėl bankroto pripažinimo tyčiniu. Antra, teismas, gavęs tokį prašymą, turi spręsti dėl jo tenkinimo, t. y. leidimo patikrinti juridinio asmens dokumentus. Suteikti teisę patikrinti juridinio asmens dokumentus iš esmės yra dalies nemokumo administratoriaus kompetencijos laikinas suteikimas kreditoriui, nes įprastai būtent nemokumo administratorius turi teisę (pareigą) tikrinti juridinio asmens dokumentus bei spręsti dėl sandorių ginčijimo, kreditorių susirinkimo (komiteto) sprendimų apskundimo bei bankroto pripažinimo tyčiniu. Todėl gali kilti klausimas, kokiais atvejais teismas turi suteikti teisę kreditoriui patikrinti juridinio asmens dokumentus? Ar tai turėtų būti atvejai, kai nemokumo administratorius šių veiksmų neatlieka ar galbūt atliekama netinkamai? Be to, kokius motyvus turėtų nurodyti teismui kreditorius, teikdamas prašymą patikrinti juridinio asmens dokumentus? Ar kreditorius turi nurodyti, kokius konkrečiai JANĮ 65 straipsnio 1 dalyje nustatytus veiksmus jis ketina atlikti? Manytina, kad teismas tokį kreditoriaus prašymą gali tenkinti, kai kreditorius pateikia duomenis, kad nemokumo administratorius minėtų veiksmų neatlieka ar juos atlieka netinkamai. Kreditoriaus prašymas leisti patikrinti įmonės dokumentus ir kitą informaciją yra procesinio, o ne materialinio pobūdžio ir neturi prejudicinės reikšmės. Taigi, jei teismas nutartimi jau yra pasisakęs dėl tokio turinio prašymo ir ši nutartis įsiteisėjusi, tai nesudaro kliūtis iš naujo tokį prašymą pateikti.²⁵⁴

²⁵² Lietuvos apeliacinio teismo 2018 m. kovo 8 d. nutartis civilinėje byloje Nr. 2-610-241/2018.

²⁵³ Lietuvos apeliacinio teismo 2020 m. gegužės 21 d. nutartis civilinėje byloje Nr. e2-901-798/2020.

²⁵⁴ Lietuvos apeliacinio teismo 2019 m. sausio 31 d. nutartis civilinėje byloje Nr. e2-195-330/2019.

Juridinio asmens dokumentų patikrinimas yra griežtai reglamentuotas laike. JANĮ 65 straipsnio 2 dalyje nustatyta, kad juridinio asmens dokumentų patikrinimas negali trukti ilgiau kaip 3 mėnesius nuo teismo nutarties leisti patikrinti juridinio asmens dokumentus įsiteisėjimo dienos. Įstatyme nėra nustatyta galimybė šį terminą pratęsti, todėl manytina, kad jis yra naikinamasis. Kreditoriaus teisės atlikti juridinio asmens dokumentų tyrimą įgyvendinimas priklauso nuo nemokumo administratoriaus bendradarbiavimo su kreditoriumi. Nuo teismo nutarties leisti patikrinti juridinio asmens dokumentus įsiteisėjimo dienos nemokumo administratorius privalo: 1) sudaryti sąlygas kreditoriui susipažinti su juridinio asmens dokumentais; 2) pateikti kreditoriui prašomų dokumentų kopijas (JANĮ 65 straipsnio 3 dalis). Juridinio asmens dokumentų patikrinimas gali lemti nemokumo administratoriaus patiriamas išlaidas, susijusias su kreditoriaus prašomos pateikti informacijos teikimu. Todėl už nemokumo administratoriaus patirtas išlaidas turi būti atlyginta. Remiantis JANĮ 65 straipsnio 4 dalimi, nemokumo administratorius už juridinio asmens dokumentams patikrinti skirtą darbo laiką ir dokumentų kopijų pateikimą gali pareikalauti iš juridinio asmens dokumentų patikrinimą atliekančių kreditorių pagrįsto dydžio atlyginimo. Taip pat papildomi reikalavimai nustatyti dėl kreditoriaus teisės gauti komercinę (gamybinę) paslaptį sudarančią informaciją. Komercinę (gamybinę) paslaptį sudarančią informaciją ir informaciją, kurią sudaro asmens duomenys, kreditorius turi teisę gauti tik pasirašęs pasižadėjimą ją išsaugoti (JANĮ 65 straipsnio 5 dalis).

Kreditoriaus reikalavimo pateikimas ir tvirtinimas

Skolininko kreditorius, siekdamas tapti nemokumo proceso dalyviu, turi pateikti reikalavimą, kuris turi būti patvirtinamas teismo (kreditorių susirinkimo, kai bankroto procesas vyksta ne teismo tvarka). Kreditoriaus reikalavimo teikimas ir tvirtinimas reglamentuojami JANĮ 41–42 straipsniuose. Įmonių nemokumo procese pasirinktas teisinio reguliavimo modelis grindžiamas bylų akumuliavimo principu (lot. *vis attractiva concursus*), kuris reiškia, kad skolininko kreditorių reikalavimų pagrįstumas yra svarstomas tik nemokumo bylą nagrinėjančiame teisme įmonės bankroto byloje.²⁵⁵ Taigi, nemokumo procese kreditoriai savo reikalavimus turi teisę įgyvendinti tik JANĮ nustatyta tvarka. Pavyzdžiui, Vokietijos nemokumo

²⁵⁵ Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2011 m. balandžio 8 d. nutartis civ. byloje Nr. 3K-3-160/2011.

įstatymo 87 straipsnyje nustatyta, kad kreditoriai savo reikalavimus gali įgyvendinti tik pagal nemokumo procesą reglamentuojančias nuostatas.

Pagal įstatyme nustatytą reguliavimą, pirminį kreditorių pareikštų reikalavimų patikrinimą atlieka nemokumo administratorius ir (arba) teikia teismui tvirtinti konkretų reikalavimą arba jį ginčija teisme. Nepriklausomai nuo nemokumo administratoriaus pozicijos dėl konkrečių reikalavimų, teismas tvirtina reikalavimą, jei iš byloje esančių duomenų galima daryti išvadą, jog jis yra pagrįstas įrodymais, kurių nepaneigia kiti įrodymai.²⁵⁶ Nė viename etape kreditorių reikalavimų pagrįstumą tikrinantys subjektai nėra įpareigoti gauti kitų kreditorių (ar suinteresuotų asmenų) nuomonę dėl teikiamų tvirtinti kreditorių finansinių reikalavimų.²⁵⁷

Kreditoriai savo reikalavimus privalo pateikti laiku. Kuo operatyvesnis kreditorių reikalavimų pateikimas ir tvirtinimas, tuo operatyviau gali vykti nemokumo procesas, tampa aiškūs visi jame dalyvaujantys asmenys. Atitinkamai kuo operatyviau patvirtinamas kreditoriaus reikalavimas, tuo greičiau jis įgyja ir kreditoriui suteikiamas teisės ir pareigos nemokumo procese. JANĮ 41 straipsnio 1 dalyje nustatyta, kad kreditoriai savo reikalavimus ir jų pagrindimo dokumentus per 30 dienų nuo teismo nutarties iškelti nemokumo bylą paskelbimo priežiūros institucijos interneto svetainėje dienos pateikia paskirtam nemokumo administratoriui, taip pat nurodo, kaip yra užtikrintas šių reikalavimų įvykdymas. Taigi, terminas pateikti finansinį reikalavimą prasideda nuo teismo nutarties iškelti nemokumo bylą paskelbimo priežiūros institucijos interneto svetainėje dienos. Kreditorius, pateikdamas nemokumo administratoriui savo reikalavimą, turi pateikti ir jį pagrindžiančius duomenis, reikalavimo užtikrinimo priemonės. Nemokumo administratorius patikrina kreditoriaus reikalavimo teisės pagrindimo dokumentus ir ne vėliau kaip per 30 dienų nuo reikalavimų pateikimo termino pabaigos perduoda kreditorių reikalavimus tvirtinti teismui ir prideda savo nuomonę dėl kreditorių reikalavimų pagrįstumo (JANĮ 41 straipsnio 2 dalis). Teismas nemokumo administratoriaus prašymu gali pratęsti JANĮ 41 straipsnio 2 dalyje nurodytą terminą, bet ne ilgesniam kaip 14 dienų laikotarpiui (JANĮ 41 straipsnio 3 dalis). Atsižvelgiant į veiksmingo nemokumo proceso tikslą, manytina, kad nemokumo administratorius, gavęs kreditoriaus reikalavimą ir nustatęs jo trūkumą, pavyzdžiui, nesant pateiktų jį pagrindžiančių duomenų ar negalint tiksliai nustatyti reikalavimo dydžio ar pagrįstumo, turėtų papra-

²⁵⁶ Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2014 m. balandžio 25 d. nutartis civilinėje byloje Nr. 3K-3-233/2014.

²⁵⁷ Lietuvos apeliacinio teismo 2021 m. kovo 16 d. nutartis civilinėje byloje Nr. e2-422-407/2021.

šyti kreditorių per protingą terminą patikslinti reikalavimą ar pateikti reikiamus duomenis. Tokiu atveju būtų užtikrinamas operatyvesnis teismo atliekamas kreditorių reikalavimų teisėtumo ir pagrįstumo nagrinėjimas. Pats nemokumo administratorius jokių sprendimų dėl kreditorių reikalavimų (ne)realumo, pagrįstumo ar jo nebuvimo nepriima, nes kreditorių reikalavimus tvirtina teismas. Todėl teismui nemokumo administratorius turi pateikti visus įmonei kreditorių pareikštus reikalavimus, nesvarbu, sutinka administratorius su jais ar ne.²⁵⁸ Nemokumo administratorius neturi nei teisės, nei pareigos vykdant bankroto procesą teismo tvarka derinti bankrutuojančios bendrovės kreditorinio reikalavimo pagrįstumo klausimus su kitais bankroto procese dalyvaujančiais kreditoriais.²⁵⁹

Terminas pateikti kreditoriui finansinį reikalavimą yra atnaujinamasis (CK 1.117 straipsnio 4 dalis). JANĮ 41 straipsnio 4 dalyje nustatyta, kad teismas turi teisę priimti iki nemokumo bylos iškėlimo atsiradusius kreditorių reikalavimus, pateiktus praleidus nustatytą terminą JANĮ 1, 2 ir 3 dalyse nustatyta tvarka, ir po nemokumo bylos iškėlimo atsiradusius kreditorių reikalavimus, pateiktus praleidus nustatytą terminą šio straipsnio 8 dalyje nustatyta tvarka, jeigu termino praleidimo priežastis pripažįsta svarbiomis. Tačiau kuo ilgesnis yra termino finansiniam reikalavimui pateikti praleidimo laikotarpis, tuo objektyvesnės priežastys, pateisinančios pažeidimą, turi egzistuoti, kad būtų pripažinta, jog finansinis reikalavimas gali būti priimtas tvirtinti.²⁶⁰ Sprendžiant dėl minėto praleidimo priežasčių vertinimo, taikytinas protingos ir apdairios elgsenos reikalavimas; sužinojimas apie procesinėms teisėms įgyvendinti reikšmingas aplinkybes yra įrodomasis faktas, kiekvienu atveju nustatytinas pagal procesines įrodymų vertinimo taisykles.²⁶¹ Pagal bendrąją įrodinėjimo taisyklę, būtent suinteresuoti asmenys turi įrodyti, kad buvo rūpestingi, domėjosi savo skolininko padėtimi (ypač atsižvelgiant į finansinio reikalavimo atsiradimo laiką) ir dėl objektyvių kliūčių negalėjo pateikti savo finansinio reikalavimo laiku.²⁶² Pavyzdžiui, byloje, kurioje buvo sprendžiama dėl praleisto buvusio įmonės vadovo reikalavimo tvirtinimo, nu-

²⁵⁸ Lietuvos apeliacinio teismo 2020 m. lapkričio 12 d. nutartis civilinėje byloje Nr. 2-1639-381/2020.

²⁵⁹ Lietuvos apeliacinio teismo 2021 m. gegužės 18 d. nutartis civilinėje byloje Nr. e2-646-798/2021.

²⁶⁰ Lietuvos apeliacinio teismo 2020 m. gruodžio 17 d. nutartis civilinėje byloje Nr. e2-1825-553/2020.

²⁶¹ Lietuvos apeliacinio teismo 2014 m. sausio 21 d. nutartis civilinėje byloje Nr. 2-143/2014.

²⁶² Lietuvos apeliacinio teismo 2020 m. gruodžio 17 d. nutartis civilinėje byloje Nr. e2-1825-553/2020.

statyta, kad tokios aplinkybės kaip asmens amžius, teisinio išsilavinimo neturėjimas nėra tos, kurios pagrindžia termino pareikšti reikalavimą praleidimą.²⁶³ Todėl svarbiomis priežastimis laikytinos objektyvios priežastys, dėl kurių kreditorius laiku negalėjo pareikšti reikalavimo.

Sprendžiant dėl kreditoriaus reikalavimo pareiškimo nemokumo procese, reikia įvertinti neribotos civilinės atsakomybės juridinių asmenų (jų savininkų), pavyzdžiui, individualios įmonės, kreditorių reikalavimų pareiškimo problemas. JANĮ nereglamentuota, kad reikalavimus individualios įmonės bankroto byloje gali pareikšti ne tik pačios individualios įmonės kreditoriai, bet ir individualios įmonės savininko kreditoriai. Tačiau teismų praktikoje pripažįstama, kad iškėlus individualios įmonės bankroto bylą visi kreditoriai savo finansinius reikalavimus turi pateikti nepriklausomai nuo to, su kuo – įmone ar jos savininku (savininkais) kaip privačiu fiziniu asmeniu (privačiais fiziniais asmenimis) – buvo sudarytas sandoris, iš kurio kyla kreditoriaus reikalavimas.²⁶⁴

Kreditoriaus reikalavimai gali būti patvirtinami baudžiamajame procese ar komerciniame arbitraže. Įstatymas nustato specialią tokių kreditorių finansinių reikalavimų teikimo tvarką. Kai kreditoriaus civiliniai ieškiniai nemokumo bylą nagrinėjančiam teismui perduodami vadovaujantis BPK arba KAI, laikoma, kad terminai šiems reikalavimams pateikti nepraleisti (JANĮ 41 straipsnio 5 dalis). Pažymėtina, kad kreditorius visas teises nemokumo procese įgyja tik nuo to momento, kai jo reikalavimą patvirtino teismas (ar kreditorių susirinkimas). Tačiau JANĮ 41 straipsnio 7 dalyje nustatyta išimtis, kai kreditoriui tam tikros teisės suteikiamos vien pateikus savo reikalavimą nemokumo administratoriui. Tokiu atveju savo reikalavimus pateikę kreditoriai, atvykę į nemokumo administratoriaus būveinę, turi teisę susipažinti su kitų kreditorių nemokumo administratoriui pateiktais reikalavimais. Remiantis JANĮ 41 straipsnio 8 dalimi, kreditoriai savo reikalavimus, atsiradusius po nemokumo bylos iškėlimo dėl nemokumo procedūrų vykdymo, gali pateikti paskirtam nemokumo administratoriui per 30 dienų nuo šių reikalavimų atsiradimo dienos šio straipsnio 1 dalyje nustatyta tvarka. Nemokumo administratorius patikrina kreditorių reikalavimo teisės pagrindimo dokumentus ir perduoda šiuos reikalavimus tvirtinti teismui šio straipsnio 2 dalyje nustatyta tvarka.

Kreditoriaus reikalavimą tvirtina teismas ir ši procedūra yra reglamentuojama JANĮ 42 straipsnyje. JANĮ numatytos kreditorių reikalavimų tvirtinimo principinės nuostatos, palyginti su anksčiau galiojusio ĮBĮ

²⁶³ Lietuvos apeliacinio teismo 2020 m. gruodžio 15 d. nutartis civilinėje byloje Nr. e2-1865-881/2020.

²⁶⁴ Lietuvos apeliacinio teismo 2020 m. gruodžio 17 d. nutartis civilinėje byloje Nr. e2-1825-553/2020.

nuostatomis, nepasikeitė, todėl tikslinga vadovautis šiuo klausimu suformuota teismų praktika.²⁶⁵ Kreditoriaus reikalavimo tvirtinimo klausimo nagrinėjimas (tais atvejais, kai jis nėra patvirtintas įsiteisėjusiu teismo sprendimu) yra iš esmės ginčo teisenos tvarka nagrinėjamas ieškinys:

<...> kreditoriaus reikalavimui nesant patvirtintam įsiteisėjusiu teismo sprendimu, bankroto byloje pareikštas kreditoriaus reikalavimas pagal savo teisinę prigimtį atitinka ieškinį, kuris, jei skolininkui nebūtų iškelta bankroto byla, būtų reiškiamas ir nagrinėjamas savarankiškoje civilinėje byloje. Tokio kreditoriaus reikalavimo tvirtinimo procedūra pagal savo teisinę prigimtį atitinka civilinės bylos nagrinėjimą, kurio metu siekiama išsiaiškinti, ar kreditorius turi reikalavimo teisę į bankrutuojančią įmonę, o teismo nutartis dėl kreditoriaus reikalavimo tvirtinimo atitinka teismo sprendimą, kuriuo iš esmės atsakoma į kreditoriaus materialųjį teisinį reikalavimą.²⁶⁶

Ginčas dėl konkretaus kreditoriaus finansinio reikalavimo pagrįstumo išlieka savarankišku teisiniu ginču, kuriam taikytini CPK įtvirtinti ieškinių tapatumo kriterijai ir jų sukeltos procesinės teisinės pasekmės, t. y. tapatų prašymą dėl kreditoriaus reikalavimo tvirtinimo (atsisakymo tvirtinti) teismas turi atsisakyti priimti, o tuo atveju, jei toks prašymas buvo teismo priimtas, – bylą dėl kreditoriaus reikalavimo tvirtinimo (atsisakymo tvirtinti) nutraukti (CPK 293 straipsnio 3 punktas).²⁶⁷

Kreditorių reikalavimus tvirtina teismas (JANĮ 42 straipsnio 1 dalis). Teismas kreditoriaus reikalavimą tvirtina tik tokiu atveju, jei iš byloje esančių duomenų galima prieiti išvadą, kad jis pagrįstas įrodymais.²⁶⁸ Vertindamas įrodymus, teismas turi įvertinti kiekvieno įrodymo įrodomąją reikšmę ir iš įrodymų visumos daryti išvadą, kad tam tikri faktai egzistavo arba neegzistavo, jog nėra esminių prieštaravimų, paneigiančių tokias išvadas.²⁶⁹ Neįrodyto reikalavimo patvirtinimas neatitiktų nemo-kumo proceso tikslų bei pažeistų kitų kreditorių, pagrindusių savo reikalavimus ir turinčių teisėtą interesą į savo reikalavimo patenkinimą kuo

²⁶⁵ Lietuvos apeliacinio teismo 2021 m. kovo 16 d. nutartis civilinėje byloje Nr. e2-421-241/2021.

²⁶⁶ Lietuvos apeliacinio teismo 2021 m. kovo 16 d. nutartis civilinėje byloje Nr. e2-421-241/2021.

²⁶⁷ Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2019 m. gruodžio 20 d. nutartis civilinėje byloje Nr. 3K-3-390-823/2019.

²⁶⁸ Lietuvos apeliacinio teismo 2014 m. gegužės 21 d. nutartis civilinėje byloje Nr. 2-647/2014.

²⁶⁹ Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2011 m. rugpjūčio 8 d. nutartis civilinėje byloje Nr. 3K-3-340/2011.

didesne apimtimi, teisėtus interesus.²⁷⁰ Reikalavimo teisės įgijimą patvirtinantis dokumentas savaime (arba vien tik jis) nepatvirtina reikalavimo pagrįstumo. Ar reikalavimas pagrįstas, teismas sprendžia įvertinęs tokio reikalavimo pagrindą – sandorius, ūkines operacijas, apskaitos, mokėjimo dokumentus, kitus esančius įrodymus, kuriais grindžiamas kreditoriaus būtent nurodyto dydžio reikalavimas į bankrutuojančią įmonę.²⁷¹

Kreditorių reikalavimų tvirtinimas priklauso nuo reikalavimų pobūdžio. Kai kreditoriaus reikalavimas yra patvirtintas įsiteisėjusiu teismo (arbitražo) ar kitos valstybės institucijos sprendimu, tokio reikalavimo nagrinėjimo procedūra nemokumo procese yra formali, iš naujo nebevertinant tokio reikalavimo pagrįstumo. Tačiau kai dėl kreditoriaus reikalavimo teisėtumo ir pagrįstumo toks sprendimas dar nėra priimtas, nemokumo bylą nagrinėjantis teismas turi išnagrinėti prašymą patvirtinti finansinį reikalavimą. Teismų praktikoje, atsižvelgiant į kreditoriaus reikalavimo pobūdį (jų apibrėžtumo lygį ir įgyvendinimo etapą), finansinių reikalavimų tvirtinimas išskiriamas į tris kategorijas:

- Pirma, tai kreditorių reikalavimai, kurių pagrįstumas jau patvirtintas įsiteisėjusiu teismo sprendimu arba įsigaliojusiu viešojo administravimo subjekto (mokesčių administravimo institucijos, socialinio draudimo institucijos ir kt.) administraciniu aktu. Tokiu atveju į bankroto bylą nagrinėjantį teismą perduodamas įsiteisėjęs teismo sprendimas arba įsigaliojęs viešojo administravimo subjekto administracinis aktas arba vykdomasis raštas, kurio pagrindu atliekamas išieškojimas iš skolininko.
- Antra, tai kreditorių reikalavimai, kurie pareikšti savarankiškose civilinėse bylose, kuriose teismų sprendimai nėra priimti iki skolininkui iškeliant bankroto bylą. Tokiu atveju į bankroto bylą nagrinėjantį teismą perduodama civilinė byla, kurioje skolininkui pareikšti turtinio pobūdžio reikalavimai.
- Trečia, tai nauji kreditorių reikalavimai, kurie nebuvo pareikšti iki nemokumo bylos iškėlimo skolininkui dienos. Tokiu atveju teismui perduodamas kreditoriaus reikalavimas bei jį patvirtinantys dokumentai, o teismas sprendžia, ar reikalavimas yra visiškai ar iš dalies pagrįstas, ir jį visiškai ar iš dalies patvirtina arba atsisako tvirtinti.²⁷²

²⁷⁰ Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2014 m. balandžio 25 d. nutartis civilinėje byloje Nr. 3K-3-233/2014.

²⁷¹ Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2012 m. gruodžio 28 d. nutartis civilinėje byloje Nr. 3K-3-630/2012.

²⁷² Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2021 m. balandžio 21 d. nutartis civilinėje byloje Nr. e3K-3-96-823/2021.

Ginčas dėl kreditorių reikalavimo pagrįstumo nemokumo bylą nagrinėjančiame teisme gali būti nagrinėjamas tik antrosios ir trečiosios grupės kreditorių reikalavimų atžvilgiu, t. y. dėl tų kreditorių reikalavimų, kurių pagrįstumas dar nėra patvirtintas įsiteisėjusiu teismo procesiniu sprendimu. Pakartotinis kreditorių reikalavimų, jau patvirtintų įsiteisėjusiu teismo sprendimu, pagrįstumo tikrinimas nėra ir negali būti atliekamas, nes tai pažeistų įsiteisėjusio teismo sprendimo visuotinio privalomumo principą ir paneigtų ankstesnio įsiteisėjusio teismo sprendimo *res judicata* galią. Tais atvejais, kai kreditoriaus finansinis reikalavimas patvirtintas įsiteisėjusiu teismo sprendimu, toks sprendimas privalomas ir kitiems kreditoriams. Teismų praktikoje pagrįstai pripažįstama, kad tokiu atveju teismo procesinio sprendimo privalomumą kitiems kreditoriams lemia šio sprendimo visuotinio privalomumo principas.²⁷³

Tais atvejais, kai pareikštas kreditoriaus reikalavimas nėra patvirtintas įsiteisėjusiu teismo (arbitražo) ar kitos valstybės institucijos sprendimu, finansinio reikalavimo tvirtinimo procedūra pagal savo teisinę prigimtį atitinka civilinės bylos nagrinėjimą, kurios metu siekiama išsiaiškinti, ar kreditorius turi reikalavimo teisę į bankrutuojančią įmonę, o priimta teismo nutartis dėl kreditoriaus reikalavimo patvirtinimo atitinka teismo sprendimą, kuriuo iš esmės atsakoma į kreditoriaus materialinę teisinį reikalavimą.²⁷⁴ Teismo nutartys, kuriomis tvirtinami kreditorių finansiniai reikalavimai, priylgsta teismo sprendimo galiai, todėl joms taikomos CPK 279 straipsnio 4 dalies nuostatos.²⁷⁵ Tačiau *res judicata* principo taikymas teismo nutartims, kuriomis išsprendžiama dėl kreditoriaus reikalavimo tvirtinimo nemokumo byloje, turi tam tikrų ypatumų. Viena vertus, tokia nutartimi konstatuojamas kreditoriaus reikalavimo (ne)pagrįstumas ir jis atitinkamai patvirtinamas arba ne, teismo nutartis yra privaloma ir vykdytina, kreditorius negali antrą kartą reikšti to paties reikalavimo. Kita vertus, nemokumo procese kreditoriaus reikalavimas gali būti tikslinamas, todėl tam tikrais atvejais reikalavimai gali būti tikslinami po to, kai jie patvirtinti teismo nutartimi ir ši nutartis įsiteisėja.²⁷⁶

Praktikoje kyla klausimų dėl kreditorių finansinių reikalavimų tvirtinimo ir teismo aktyvumo sprendžiant šį klausimą. Teismas, nagrinėdamas

²⁷³ *Ibid.*

²⁷⁴ Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2011 m. balandžio 8 d. nutartis civilinėje byloje Nr. 3K-3-160/2011.

²⁷⁵ Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2013 m. spalio 16 d. nutartis civilinėje byloje Nr. 3K-3-487/2013.

²⁷⁶ Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2015 m. gruodžio 10 d. nutartis civilinėje byloje Nr. 3K-3-657-248/2015.

kreditoriaus reikalavimo pagrįstumą ir teisėtumą, yra aktyvus, nes yra svarbu užtikrinti teisingo finansinio reikalavimo patvirtinimą. Jeigu teismas patvirtintų nepagrįstą kreditoriaus finansinį reikalavimą, taip būtų pažeidžiami kitų kreditorių interesai, nes kreditorius, kurio reikalavimas nepagrįstas, įgytų perdėtą pranašumą kitų skolininko (įmonės) kreditorių atžvilgiu tiek galimybės gauti reikalavimo patenkinimą.²⁷⁷ Tačiau teismo aktyvumas neturi pažeisti esminių civilinio proceso principų, pavyzdžiui, rungimosi, pagal kurį kiekviena šalis privalo įrodyti tas aplinkybes, kuriomis remiasi kaip savo reikalavimų ar atsikirtimų pagrindu, išskyrus tuos atvejus, kai šių aplinkybių nereikia įrodinėti pagal įstatymą.²⁷⁸

Kreditoriaus reikalavimo patvirtinimas reiškia, kad kitų kreditorių galimybės gauti savo reikalavimo patenkinimą sumažėja. Todėl teismo nutartis, kuria patvirtinamas kreditoriaus reikalavimas, sukelia teisines pasekmes visiems kreditoriams. Kreditoriai, kurių reikalavimas patvirtintas teismo nutartimi, turi teisę ginčyti kito kreditoriaus reikalavimą, kuris yra patvirtintas teismo nutartimi paduodant atskirąjį skundą dėl tokios nutarties peržiūrėjimo apeliacine tvarka.²⁷⁹ Tačiau esminę reikšmę pakartotiniam teismo patvirtinto kreditorinio reikalavimo tikrinimui turi objektyvios priežastys, dėl kurių pareiškėjui negalėjo būti žinomos aplinkybės, patvirtinančios aiškiai nepagrįsto reikalavimo buvimą.²⁸⁰ Kreditorius, ginčydamas kito kreditoriaus patvirtintą reikalavimą, turi pateikti argumentus, paneigiančius teismo nutarties dėl reikalavimo tvirtinimo pagrįstumą ir teisėtumą, pavyzdžiui, ginčyti, kad kreditorius, kurio reikalavimas patenkinamas, iš viso neturi reikalavimo teisės į skolininką ar reikalavimas yra mažesnės apimties. Teismų praktikoje pripažįstama, jog teismo nutartis, kuria patvirtintas kreditoriaus reikalavimas, gavus atskirąjį skundą, gali būti panaikinta (pakeista) to paties teismo nutartimi. Todėl teismas, gavęs kreditoriaus atskirąjį skundą dėl teismo nutarties, kuria be nagrinėjimo iš esmės teisme buvo patvirtinti kreditoriaus finansiniai reikalavimai, ir nustatęs, kad yra pagrindas sutikti su atskiruoju skundu, pats gali panaikinti skundžiamą nutartį ar jos dalį.²⁸¹

²⁷⁷ Lietuvos apeliacinio teismo 2020 m. gruodžio 15 d. nutartis civilinėje byloje Nr. e2-1886-798/2020.

²⁷⁸ Lietuvos apeliacinio teismo 2020 m. rugsėjo 8 d. nutartis civilinėje byloje Nr. e2-1407-241/2020.

²⁷⁹ Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2013 m. birželio 19 d. nutartis civilinėje byloje Nr. 3K-3-308/2013.

²⁸⁰ Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2014 m. balandžio 25 d. nutartis civilinėje byloje Nr. 3K-3-233/2014.

²⁸¹ Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2012 m. spalio 31 d. nutartis civilinėje byloje Nr. 3K-7-328/2012.

Kreditorius nemokumo procese turi teisę perleisti savo reikalavimą (CK 6.101 straipsnio 1 dalis). Įmonės bankroto būklė (bankrutuojančios įmonės statusas) nereiškia draudimo perleisti reikalavimo į šią įmonę CK 6.102 straipsnio 1 dalies prasme.²⁸² Teisę į nemokumo byloje patvirtintą kreditoriaus reikalavimą įgijęs asmuo bet kurioje proceso stadijoje, t. y. iki teismo sprendimo dėl įmonės likvidavimo įvykdymo, turi procesinę teisę kreiptis tiesiogiai į nemokumo bylą nagrinėjantį teismą dėl procesinių teisių perėmimo, turėdamas procesinę pareigą pagrįsti savo dalyvavimą procese (CPK 48 straipsnio 1 ir 3 dalys).²⁸³ Reikalavimo teisės perleidimas tvirtinamas teismo, atliekant kreditorių ir jų reikalavimų sąrašo patikslinimo procesinį veiksma. Nors teismas, spręsdamas dėl kreditoriaus reikalavimo ar jo dalies perleidimo kitam asmeniui tvirtinimo, nebeatlieka anksčiau skolininko bankroto byloje patvirtinto reikalavimo pagrįstumo materialiosios kontrolės, tačiau įvertina, ar reikalavimas (jo dalis) perleistas laikantis teisės aktų reikalavimų.²⁸⁴ Juridinio asmens nemokumo proceso metu kreditoriaus reikalavimus perleidus kitam kreditoriui ar asmeniui, šių reikalavimų tenkinimo eilė nesikeičia (JANĮ 94 straipsnio 5 dalis).

Kreditorių reikalavimų tikslinimas

Patvirtinti kreditorių reikalavimai nemokumo procese gali būti **tikslinami**. Reikalavimai gali būti tikslinami, kai atsiranda naujų aplinkybių, dėl kurių keičiasi reikalavimų dydis arba reikalavimas pasibaigia. Prie tokių aplinkybių priskirtini atvejai, kai kreditorius atsisako reikalavimų, perleidžia juos kitiems asmenims, kai su kreditoriumi atsiskaitoma iki likvidavimo procedūros pradžios, kai patvirtintą reikalavimą ginčija kiti turintys tokią teisę kreditoriai ir pan.²⁸⁵ Kreditorių finansinių reikalavimų tikslinimas yra galimas tik paaiškėjus naujoms aplinkybėms, dėl kurių reikalavimo patenkinimas nebelaikytinas teisėtu ir pagrįstu, kurios iki tol nebuvo žinomos ir dėl kurių teismas nėra pasisakęs įsiteisėjusia nu-

²⁸² Lietuvos apeliacinio teismo 2021 m. kovo 9 d. nutartis civilinėje byloje Nr. e2-395-553/2021.

²⁸³ Lietuvos apeliacinio teismo 2020 m. rugpjūčio 27 d. nutartis civilinėje byloje Nr. e2-1330-585/2020.

²⁸⁴ Lietuvos apeliacinio teismo 2020 m. liepos 28 d. nutartis civilinėje byloje Nr. 2-1173-553/2020.

²⁸⁵ Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2015 m. gruodžio 10 d. nutartis civilinėje byloje Nr. 3K-3-657-248/2015.

tartimi.²⁸⁶ Nemokumo bylą nagrinėjančiam teismui patvirtinus įmonės kreditorių sąrašą bei jų finansinių reikalavimų dydį, jis turi teisę patikslinti (sumažinti / padidinti) kreditoriaus finansinio reikalavimo dydį arba įtraukti / išbraukti kreditorių iš kreditorių sąrašo iki teismo nutarties dėl bankroto bylos nutraukimo ar sprendimo likviduoti įmonę priėmimo.²⁸⁷ Pažymėtina, kad JANĮ, skirtingai nei ĮBĮ, nereglamentuoja patvirtintų kreditorių reikalavimų tikslinimo procedūros. Tačiau pripažįstama, kad taikant JANĮ nuostatas kreditoriaus reikalavimas gali būti tikslinamas, nes priešingas įstatymo aiškinimas reikštų, kad bankroto procese nėra galima patikslinti patvirtintų kreditorių reikalavimų, kai kyla objektyvus poreikis tai padaryti. Taigi, kilus poreikiui tikslinti kreditorių reikalavimus pagal JANĮ, turėtų būti laikomasi šioje srityje formuotos nuoseklios ĮBĮ normos aiškinančios teismų praktikos.²⁸⁸

Prašymą patikslinti kreditoriaus reikalavimą įprastai turi pateikti kreditorius ar nemokumo administratorius. Tačiau teismų praktikoje pagrįstai pripažįstama, kad teismas, esant pakankamai duomenų, turi teisę savo iniciatyva patikslinti patvirtintą kreditoriaus reikalavimą. Todėl kreditorių reikalavimai gali būti tikslinami teismo iniciatyva, nemokumo administratoriaus arba kreditorių prašymu.²⁸⁹ Pavyzdžiui, kai priimamas teismo sprendimas, kuriuo pripažįstamas negaliojančiu sandoris, buvęs kreditoriaus reikalavimo pagrindu, toks teismo sprendimas sudaro pagrindą spręsti patvirtinto reikalavimo tikslinimo klausimą, taip pat kreditoriaus pašalinimo iš kreditorių sąrašų klausimą, kurį teismas turi teisę spręsti *ex officio*.²⁹⁰

Kreditorių reikalavimų tikslinimas reiškia naują reikalavimo tikrinimą ir kartu įsiteisėjusios nutarties peržiūrėjimą (nagrinėjimą iš naujo), todėl kreditorių reikalavimai turėtų būti tikslinami išimtiniais atvejais, kai nagrinėjant bylą nustatomas kreditorių reikalavimų dydžio pakitimas. Reikalavimų tikslinimo institutas taikomas tais atvejais, kai kreditorių reikalavimų tvirtinimo stadijoje tam tikrų aplinkybių nustatyti protingomis pastangomis neįmanoma ar kai jos pasikeičia po reikalavimo

²⁸⁶ Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2019 m. gruodžio 20 d. nutartis civilinėje byloje Nr. 3K-3-390-823/2019.

²⁸⁷ Lietuvos apeliacinio teismo 2020 m. rugsėjo 1 d. nutartis civilinėje byloje Nr. e2-1371-798/2020.

²⁸⁸ Lietuvos apeliacinio teismo 2021 m. sausio 12 d. nutartis civilinėje byloje Nr. e2-75-407/2021.

²⁸⁹ *Ibid.*

²⁹⁰ Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2014 m. gegužės 26 d. nutartis civilinėje byloje Nr. 3K-3-280/2014.

patvirtinimo.²⁹¹ Tačiau pripažįstama, kad prioritetas turi būti suteiktas būtent kreditoriaus reikalavimo pagrįstumo nustatymui jau jo pirmo pateikimo tvirtinti teismui metu, o ne reikalavimo tikslinimo institutui.²⁹² Kreditoriaus reikalavimų tikslinimas reiškia naują reikalavimo tikrinimą, įsiteisėjusios nutarties peržiūrėjimą (nagrinėjimą iš naujo), ekonomines ir laiko sąnaudas, todėl teismas turėtų siekti, kad kreditoriaus reikalavimo pagrįstumas ir dydis būtų nustatyti jo tvirtinimo stadijoje, o reikalavimų tikslinimo institutas taikomas tais atvejais, kai šioje stadijoje tam tikrų aplinkybių nustatyti protingomis pastangomis neįmanoma ar kai jos pasikeičia po reikalavimo patvirtinimo. Tai padėtų užtikrinti bankroto procedūrų sklandumą, kreditorių reikalavimų tenkinimo proporcijų stabilumą, išvengti atlikto reikalavimų tenkinimo koregavimo.²⁹³ Kreditorinio reikalavimo tikslinimas, kuris nagrinėjamas ginčo teiseną, yra tapatus ieškinio dėl priteisimo nagrinėjimui. Tokioje situacijoje kaip tik kreditoriui (ieškovui) leistomis įrodinėjimo priemonėmis tenka pareiga įrodyti ir pagrįsti savo reikalavimo dalyką – prašomos patikslinti skolos sumos pagrįstumą (CPK 12 straipsnis, 178 straipsnis).²⁹⁴

Kolektyvinių kreditorių teisių įgyvendinimas

Kreditoriai kolektyvines teises nemokumo procese įgyvendina balsuodami **kreditorių susirinkime** ar **komitete**. Kreditorių susirinkimas ir komitetas yra kreditorių savivaldos organai, kuriuose kreditoriai balsuodami priima nemokumo procesui reikšmingus sprendimus. Esminius su nemokios įmonės veikla susijusius klausimus sprendžia ne pavieniai kreditoriai, o jų visuma (kreditorių susirinkimas ar komitetas, jeigu toks yra sudaromas).²⁹⁵

Įstatymas išskiria asmenis, turinčius teisę dalyvauti ir balsuoti kreditorių susirinkime, ir asmenis, kurie turi teisę tik dalyvauti jame. Remiantis JANĮ 45 straipsnio 1 dalimi, kreditorių susirinkime turi teisę dalyvauti

²⁹¹ Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2011 m. balandžio 22 d. nutartis civilinėje byloje Nr. 3K-3-188/2011.

²⁹² Lietuvos apeliacinio teismo 2020 m. gegužės 19 d. nutartis civilinėje byloje Nr. e2-812-241/2020.

²⁹³ Lietuvos apeliacinio teismo 2012 m. balandžio 30 d. nutartis civilinėje byloje Nr. 2-956/2012.

²⁹⁴ Lietuvos apeliacinio teismo 2015 m. gruodžio 8 d. nutartis civilinėje byloje Nr. 2-2139-464/2015.

²⁹⁵ Lietuvos apeliacinio teismo 2020 m. spalio 14 d. nutartis civilinėje byloje Nr. e2-1579-450/2020.

ir balsuoti kreditorių susirinkimo dieną esantys juridinio asmens kreditoriai, kurių reikalavimus patvirtino teismas. Šio straipsnio antroje dalyje nustatyta, kad kreditorių susirinkime turi teisę dalyvauti be balsavimo teisės: 1) restruktūrizuojamo juridinio asmens valdymo organų nariai; 2) nemokumo byloje dalyvaujantys asmenys.

Praktikoje kyla klausimų dėl asmenų, turinčių teisę dalyvauti kreditorių susirinkimuose. JANĮ nėra nurodyta, kokie asmenys laikomo nemokumo byloje dalyvaujančiais asmenimis, ir praktikoje pasitaiko ginčų, kokie asmenys turi teisę dalyvauti kreditorių susirinkime. Pavyzdžiui, ar kreditorių susirinkime gali dalyvauti juridinio asmens valdymo organai, dalyviai, su įmonės turtu ar prievolių vykdymu susiję asmenys? Atsižvelgiant į veiksmingo nemokumo proceso tikslus, manytina, kad konkrečiai JANĮ nenustatyti asmenys išimtiniais atvejais turi teisę dalyvauti kreditorių susirinkime, kai jie įrodo pakankamą materialinę suinteresuotumą dėl jame sprendžiamų klausimų. Vienoje byloje asmuo savo suinteresuotumą bankroto byla iš esmės įrodinėjo tuo, kad jo nuosavybės teise priklausančiose patalpose, dėl kurių nuosavybės tarp šalių vyksta ginčas atskiroje civilinėje byloje, yra likęs bankrutuojančiam juridiniam asmeniui priklausantis turtas; kreditorių susirinkimuose neabejotinai bus sprendžiamas turto saugojimo klausimas ir pareiškėjos informavimas apie susirinkimą bei pozicija padėtų spręsti bankroto bylos klausimus, derinti esamos patalpų savininkės ir kreditorių interesus. LAPT nustatė, kad toks asmuo neturi pakankamo teisinio suinteresuotumo dalyvauti kreditorių susirinkime ir skūsti jo sprendimus.²⁹⁶

JANĮ 46 straipsnyje reglamentuojama kreditorių susirinkimo sušaukimo tvarka: asmenys, turintys teisę sušaukti kreditorių susirinkimą ar siūlyti jį sušaukti, šios teisės įgyvendinimo tvarka ir kreditorių sušaukimo terminas. Reikalauti sušaukti kreditorių susirinkimą turi teisę: 1) kreditorių susirinkimo pirmininkas; 2) kreditoriai, kurių reikalavimų suma vertine išraiška sudaro ne mažiau kaip 1/10 teismo patvirtintų visų kreditorių reikalavimų sumos; 3) restruktūrizuojamo juridinio asmens vadovas (JANĮ 46 straipsnio 1 dalis). Kreditorių susirinkimus šaukia ir juose dalyvauja nemokumo administratorius (JANĮ 46 straipsnio 2 dalis). Taigi, įstatymas nustato asmenis, turinčius reikalavimo teisę sušaukti kreditorių susirinkimą, ir asmenį, turintį teisę jį sušaukti (nemokumo administratorius). Asmenys, reikalaujantys sušaukti kreditorių susirinkimą, turi pateikti jį sušaukiančiam asmeniui: 1) prašymą, kuriame turi būti nurodyti

²⁹⁶ Lietuvos apeliacinio teismo 2020 m. rugpjūčio 20 d. nutartis civilinėje byloje Nr. e2-1296-450/2020.

kreditorių susirinkimo sušaukimo tikslai; 2) pasiūlymą dėl kreditorių susirinkimo darbotvarkės ir datos; 3) siūlomus darbotvarkės klausimų sprendimų projektus (JAN 46 straipsnio 4 dalis). Kreditorių susirinkimas turi būti šaukiamas, kai nemokumo procese turi būti priimami kolektyviniai kreditorių sprendimai, todėl teise reikalauti sušaukti kreditorių susirinkimą negalima piktnaudžiauti. Tačiau nepagrįstas nemokumo administratoriaus neveikimas nešaukiant kreditorių susirinkimo negali užkirsti kelio jį sušaukti. Todėl tais atvejais, kai nemokumo administratorius kreditorių susirinkimo nesusaukia šiame įstatyme nustatytais atvejais ir terminais, kreditorių susirinkimą šaukia kreditorių susirinkimo pirmininkas arba kreditorius (kreditoriai), kurio (kurių) teismo patvirtinti reikalavimai vertine išraiška sudaro daugiau kaip $\frac{1}{2}$ visų kreditorių teismo patvirtintų reikalavimų sumos (JANĮ 46 straipsnio 3 dalis). Siekiant užtikrinti operatyvią nemokumo proceso eigą, įstatymas nustato terminą, per kurį kreditorių susirinkimas turi būti sušaukiamas. Kreditorių susirinkimas turi įvykti ne vėliau kaip per 30 dienų nuo prašymo sušaukti kreditorių susirinkimą gavimo dienos, jeigu prašyme motyvuotai nesiūloma vėlesnė data (JANĮ 46 straipsnio 5 dalis).

JANĮ 47 straipsnyje reglamentuojamas pranešimas apie šaukiamą kreditorių susirinkimą. Sprendžiant dėl kreditorių informavimo apie kreditorių susirinkimą restruktūrizavimo proceso metu, taikomos bendrosios taisyklės.²⁹⁷ Kreditoriai turi turėti pakankamai laiko susipažinti su kreditorių susirinkime nagrinėjamais klausimais ir jiems pasiruošti. Apie šaukiamą kreditorių susirinkimą kreditorių susirinkime turintiems teisę dalyvauti asmenims turi būti pranešta likus ne mažiau kaip 14 dienų iki kreditorių susirinkimo dienos (JANĮ 47 straipsnio 1 dalis). Veiksmingas kreditorių dalyvavimas kreditorių susirinkime galimas tik kreditoriams esant informuotiems apie šaukiamą susirinkimą. Siekiant užtikrinti kreditorių informavimą apie kreditorių susirinkimą, įstatymas reglamentuoja, kokiais būdais kreditoriai turi būti informuojami, ir juos skiria pagal kreditorių susirinkimą (pirmasis ar vėlesnis):

- pranešimas apie šaukiamą pirmąjį kreditorių susirinkimą turi būti pateiktas pasirašytinai, registruotu laišku, per antstolius ar pasiuntinių paslaugų teikėjus arba elektroninių ryšių priemonėmis, jeigu užtikrinamas perduodamos informacijos saugumas ir galima nustatyti asmens tapatybę. Jeigu pranešimas apie šaukiamą pirmąjį kreditorių susirinkimą pateiktas elektroninių ryšių priemonė-

²⁹⁷ Lietuvos apeliacinio teismo 2020 m. liepos 7 d. nutartis civilinėje byloje Nr. e2-1014-553/2020.

mis, turi būti gautas patvirtinimas apie pranešimo gavimą (JANĮ 47 straipsnio 2 dalis);

- pranešimas apie šaukiamus kitus kreditorių susirinkimus skelbiamas informacinėje sistemoje (JANĮ 47 straipsnio 3 dalis).

Kreditorių susirinkime turintys teisę dalyvauti asmenys gali raštu pateikti prašymą nemokumo administratoriui pranešimą apie šaukiamą kreditorių susirinkimą gauti JANĮ 47 straipsnio 2 dalyje nustatytu būdu (JANĮ 47 straipsnio 4 dalis). Įstatyme taip pat reglamentuojamas pranešimo apie šaukiamą kreditorių susirinkimą turinys. Tokia informacija užtikrina veiksmingą kreditoriaus teisę dalyvauti ir balsuoti kreditorių susirinkimuose. Pranešime apie šaukiamą kreditorių susirinkimą turi būti nurodyta ši informacija: 1) juridinio asmens pavadinimas, buveinė ir kodas; 2) kreditorių susirinkimo data, laikas ir vieta; 3) kreditorių susirinkimo darbotvarkė, nurodant darbotvarkės klausimų iniciatorius, jeigu klausimo svarstymą inicijavo ne nemokumo administratorius; 4) siūlomi sprendimų projektai; 5) papildoma medžiaga, jeigu tokia yra pateikta, arba nuoroda į interneto svetainę, kur galima su ja susipažinti; 6) balsavimo elektroninėmis priemonėmis kreditorių susirinkime tvarkos aprašas arba nuoroda į interneto svetainę, kur galima su šiuo tvarkos aprašu susipažinti, jeigu kreditorių susirinkimas tokią tvarką nustatė; 7) balsavimo iš anksto dokumento forma (JANĮ 47 straipsnio 5 dalis). Teismų praktikoje pripažįstama, kad kreditoriai apie šaukiamą kreditorių susirinkimą turi būti informuojami tokiu būdu, kad jiems būtų suteiktos galimybės tinkamai pasiruošti susirinkimui. Todėl kreditoriai turi būti informuojami iš anksto ir jie turi žinoti apie sprendimų projektus:

*Pagal JANĮ 51 straipsnio 6 dalį kreditorių susirinkimas neturi teisės priimti sprendimų darbotvarkėje nenurodytais klausimais, išskyrus atvejus, kai kreditorių susirinkime dalyvauja visi kreditoriai ir nė vienas kreditorius tam neprieštarauja. Tokiu būdu užtikrinama, kad kreditoriai galėtų iš anksto tinkamai pasirengti kreditorių susirinkime nagrinėjamų klausimų svarstymui ir susirinkime nebūtų nagrinėjami klausimai, kurių svarstymui kreditoriai nebūtų pasiruošę. Šios taisyklės išimtis, kai kreditorių susirinkimas turi teisę priimti sprendimą dienotvarkėje nenustatytu klausimu, siejama su poreikiu užtikrinti operatyvų sprendimų priėmimą kreditorių susirinkime. Būtinos tokios išimties taikymo sąlygos – visų kreditorių dalyvavimas kreditorių susirinkime ir visų kreditorių sutarimas priimti sprendimą dėl dienotvarkėje nenurodyto klausimo. Šios tvarkos pažeidimas laikytinas procesiniu kreditorių susirinkimo pažeidimu.*²⁹⁸

²⁹⁸ Lietuvos apeliacinio teismo 2020 m. lapkričio 12 d. nutartis civilinėje byloje Nr. 2-1608-450/2020.

Kreditorių informavimas yra siejamas su kreditorių lygiateisiškumo principu. Todėl kiekvienas kreditorius turi turėti galimybę žinoti kreditorių susirinkimo datą, laiką ir vietą, kreditorių susirinkimo darbotvarkę bei nutarimų projektų turinį kad galėtų apsispręsti dėl dalyvavimo susirinkime ir balsavimo.²⁹⁹

Kreditorių susirinkimui vadovauja **kreditorių susirinkimo pirmininkas**. Įstatymas reglamentuoja kreditorių susirinkimo pirmininko išrinkimo tvarką ir jo kandidatūrai keliamus reikalavimus. Pirmajame kreditorių susirinkime turi būti išrinktas kreditorių susirinkimo pirmininkas (JANĮ 48 straipsnio 1 dalis). Kreditorių susirinkimo pirmininko kandidatūrai keliami keli reikalavimai. Kreditorių susirinkimo pirmininku gali būti išrinktas tik kreditorius (JANĮ 48 straipsnio 2 dalis). Be to, kreditorių susirinkimo pirmininku negali būti kreditorius, jeigu jis per paskutinius 3 metus iki nemokumo bylos iškėlimo buvo: 1) juridinio asmens, kuriam iškelta nemokumo byla, jį patronuojančiojo ar jo patronuojamojo juridinio asmens dalyvis, organų narys, vadovas, buhalteris, darbuotojas; 2) šios dalies 1 punkte nurodytų asmenų sutuoktinis, artimos giminystės, svainystės ar partnerystės ryšiais susijęs asmuo (JANĮ 48 straipsnio 3 dalis). Kreditorių susirinkimo pirmininkui keliamų reikalavimų tikslas yra užtikrinti, kad pirmininkas yra nepriklausomas nuo ankstesnio įmonės valdymo iki nemokumo proceso. Reikalavimai, nustatyti kreditorių susirinkimo pirmininkui, neturėtų būti aiškinami plečiamai. Pavyzdžiui, tokios aplinkybės kaip kreditoriaus ir bankrutuojančios įmonės darbo santykiai³⁰⁰, bankrutuojančios įmonės ir vieno iš kreditorių valdymo organų ir (ar) atstovų sąsajumas³⁰¹ ar sąsajos tarp buvusio bankrutuojančios įmonės vadovo ir akcininko bei vieno iš kreditoriaus buvusio vadovo ir akcininko³⁰² nereiškia, kad asmuo negali būti renkamas kreditorių susirinkimo pirmininku.

Kai pasiūlomas vienas kandidatas į kreditorių susirinkimo pirmininkus, jis laikomas išrinktu, jeigu už jį balsuoja kreditoriai, kurių teismo patvirtintų reikalavimų suma sudaro daugiau kaip pusę visų susirinkime dalyvaujančių kreditorių bendros teismo patvirtintų reikalavimų sumos

²⁹⁹ Lietuvos apeliacinio teismo 2019 m. sausio 31 d. nutartis civilinėje byloje Nr. 2-147-798/2019.

³⁰⁰ Lietuvos apeliacinio teismo 2016 m. birželio 23 d. nutartis civilinėje byloje Nr. 2-1223-241/2016.

³⁰¹ Lietuvos apeliacinio teismo 2016 m. gruodžio 1 d. nutartis civilinėje byloje Nr. e2-1941-330/2016.

³⁰² Lietuvos apeliacinio teismo 2019 m. sausio 10 d. nutartis civilinėje byloje Nr. e2-37-370/2019.

(JANĮ 48 straipsnio 4 dalis). Kai kreditorių susirinkimo pirmininkas renkamas iš kelių asmenų, išrinktu kreditorių susirinkimo pirmininku laikomas asmuo, už kurį balsavusių kreditorių teismo patvirtintų reikalavimų suma yra didžiausia (JANĮ 48 straipsnio 5 dalis). Kreditorių susirinkime pirmininko dalyvavimas yra būtinas. Tačiau gali pasitaikyti, kad išrinktas kreditorių susirinkimo pirmininkas susirinkime nedalyvauja. Tokiu atveju kreditorių susirinkimas išrenka asmenį pirmininkauti kreditorių susirinkimui (JANĮ 48 straipsnio 6 dalis).

Kreditoriaus susirinkimo pirmininkui įstatymas priskiria atlikti tam tikrus gana formalus pobūdžio veiksmus: sušaukti kreditorių susirinkimą (JANĮ 46 straipsnio 1 dalies 1 punktas); sušaukti kreditorių komiteto posėdžius (JANĮ 54 straipsnio 1 dalis); pasirašyti galutinę bankroto ataskaitą (JANĮ 99 straipsnio 4 dalis). Taigi, kreditorių susirinkimo pirmininkas neįgyja jokių teisių, kurios leistų vien dėl jo statuso nulemti kreditorių susirinkimo nutarimų turinį.³⁰³ Kreditorių susirinkimo pirmininkas atsako už tinkamą vadovavimą kreditorių susirinkimams ir kreditorių susirinkimo nutarimais jam priskirtų pavedimų tinkamą vykdymą.³⁰⁴ Veiksmų, kurie nėra tiesiogiai priskiriami kreditorių susirinkimo pirmininkui ar priskirti kitų nemokumo procese dalyvaujančių asmenų kompetencijai, jis neturėtų atlikti. Pavyzdžiui, negali būti laikomas pagrįstu ir kreditorių susirinkimo sprendimas nemokumo administratoriui taikos sutarties tekstą derinti su kreditorių susirinkimo pirmininku, kuriam tokio pobūdžio įgaliojimų įstatymas nesuteikia.³⁰⁵ Išrinktas kreditorių susirinkimo pirmininkas kreditorių susirinkimo sprendimu gali būti atstatydyntas ir paskirtas naujas pirmininkas.

Sprendžiant dėl kreditorių susirinkime priimtų sprendimų teisėtumo, turi būti nustatoma, ar kreditorių susirinkime dalyvavo kreditoriai, turintys tokią teisę. Todėl įstatymas detalčiai reglamentuoja kreditorių susirinkimo kvorumą. Kreditorių susirinkime dalyvaujantys kreditoriai registruojami kreditorių registravimo sąrašė (JANĮ 49 straipsnio 1 dalis). Įstatymas reglamentuoja kreditorių registravimo sąrašą. Kreditorių registravimo sąrašė turi būti nurodytas balsų skaičius (teismo patvirtintų reikalavimų dalis), kurį kiekvienam kreditoriui suteikia jo teismo patvirtinta reikalavimų suma (JANĮ 49 straipsnio 2 dalis). Kreditorių registravimo

³⁰³ Lietuvos apeliacinio teismo 2016 m. birželio 23 d. nutartis civilinėje byloje Nr. 2-1223-241/2016.

³⁰⁴ Lietuvos apeliacinio teismo 2011 m. sausio 30 d. nutartis civilinėje byloje Nr. 2-105/2012.

³⁰⁵ Lietuvos apeliacinio teismo 2013 m. rugsėjo 3 d. sprendimas civilinėje byloje Nr. 2-2014/2013.

sąrašą pasirašo nemokumo administratorius (JANĮ 49 straipsnio 3 dalis). Kreditorių kvorumas yra būtina sąlyga laikyti, kad kreditorių susirinkimas įvyko (JANĮ 49 straipsnio 4 dalis). Kreditorių susirinkimo kvorumas yra, jeigu kreditorių susirinkime dalyvauja kreditoriai, įskaitant iš anksto balsavusius kreditorius, kurių reikalavimų sumos vertinė išraiška yra didesnė kaip pusė visų kreditorių bendros teismo patvirtintų reikalavimų sumos (JANĮ 49 straipsnio 5 dalis).

Nustačius, kad kreditorių susirinkimo kvorumas yra, laikoma, kad jis yra viso kreditorių susirinkimo metu (JAN 49 straipsnio 6 dalis). Įstatyme reglamentuojama kreditorių susirinkimo, kuriame nebuvo kvorumo, pasekmės. Jeigu kreditorių susirinkimo kvorumo nėra, kreditorių susirinkimas laikomas neįvykusiu ir turi būti sušauktas pakartotinis kreditorių susirinkimas (JANĮ 49 straipsnio 7 dalis). Taigi, nesant kreditorių komiteto kvorumo, turi būti šaukiamas **pakartotinis** kreditorių susirinkimas. Pakartotinio kreditorių susirinkimo pagrindai ir sušaukimo tvarka reglamentuojama JANĮ 50 straipsnyje. Pakartotinis kreditorių susirinkimas negali būti šaukiamas, jei sprendimui priimti kreditorių balsų nepakako dėl to, kad per mažai susirinkime dalyvavusių kreditorių balsavo už pateiktą nutarimo projektą ar pasiūlymą dėl nutarimo (nors visų susirinkime dalyvavusių kreditorių bendros reikalavimų sumos konkrečiam nutarimui priimti būtų užtekę). Priešingas pakartotinio kreditorių susirinkimo sušaukimo tvarkos aiškinimas neatitiktų pakartotinio kreditorių susirinkimo teisinio instituto prasmės ir paskirties.³⁰⁶

Įstatyme reglamentuojami pakartotinio kreditorių susirinkimo sušaukimo ir informavimo apie jį terminai. Apie šaukiamą pakartotinį kreditorių susirinkimą pranešama likus ne mažiau kaip 7 dienoms iki kreditorių susirinkimo dienos (JANĮ 50 straipsnio 1 dalis). Pakartotinis kreditorių susirinkimas turi įvykti ne vėliau kaip per 14 dienų nuo neįvykusio kreditorių susirinkimo dienos (JANĮ 50 straipsnio 2 dalis). Taip pat reglamentuojama sprendimų priėmimo tvarka. Pakartotiniam kreditorių susirinkimui kvorumo reikalavimas netaikomas (JANĮ 50 straipsnio 3 dalis). Pakartotinis kreditorių susirinkimas turi teisę priimti sprendimus tik pagal neįvykusio kreditorių susirinkimo darbotvarkę (JANĮ 50 straipsnio 4 dalis). Ypač svarbus pakartotinio kreditorių susirinkime priimto sprendimo teisėtumo reikalavimas yra siejamas su sprendimais, kurie jame gali būti priimami. Pakartotinis kreditorių susirinkimas organizuojamas tik dėl to, kad kvorumo nebuvo pirminiame susirinkime, nes jame gali būti

³⁰⁶ Lietuvos apeliacinio teismo 2019 m. vasario 15 d. nutartis civilinėje byloje Nr. e2-83-241/2019.

balsuojama tik dėl klausimų, kuriais kreditoriai turėjo balsuoti pirminiajame susirinkime.

Kreditoriai savo poziciją kreditorių susirinkime (komitete) išreiškia balsuodami. Kreditoriaus balsavimas kreditorių susirinkime (komitete) nėra laikomas sandoriu, nes juo savaime nėra modifikuojamos teisės ir pareigos. Įstatyme reglamentuojama sprendimų priėmimo kreditorių susirinkime tvarka. Taigi kreditoriai turi teisę priimti sprendimus, kuriais sprendžiami jų kompetencijai priskirti klausimai. Tačiau tam tikrais atvejais įstatymas nustato, kad kreditorių susirinkimas priima prašymą (JANĮ 13 straipsnio 2 dalis, 39 straipsnio 1 dalies 5 punktas, 44 straipsnio 4 punktas). Tokia kreditorių susirinkimo valios išraiškos forma kelia teisinį neaiškumą ir neapibrėžtumą. Manytina, kad įstatyme nustačius tik galimybę kreditorių susirinkimui priimti sprendimą, kreditoriai savo kolektyvines teises įgyvendina būtent priimdami sprendimus. Todėl kreditorių susirinkimo teisė priimti prašymą vertintina kaip perteklinė. Kreditorių susirinkimo sprendimas laikomas priimtu, jeigu už jį balsavo kreditoriai, kurių reikalavimų sumos vertinė išraiška yra didesnė kaip pusė visų kreditorių susirinkime dalyvavusių kreditorių bendros teismo patvirtintų reikalavimų sumos, išskyrus šiame įstatyme nustatytus atvejus (JANĮ 51 straipsnio 1 dalis). Pažymėtina, kad kreditoriaus balsų skaičius priklauso nuo jo patvirtinto reikalavimo dydžio. Todėl jei kreditorių susirinkime kreditorius naudojasi didesniu balsų skaičiumi negu patvirtintas jo reikalavimas, tai laikytina procedūriniu pažeidimu:

<...> situacija, kai kreditorius naudojasi didesniu balsu skaičiumi, negu faktiškai turima jo nepatenkintų reikalavimų suma, pažeidžia įstatyme įtvirtintą kreditorių lygiateisiškumo principą, tokiu atveju nepagrįstai ribojama kitų kreditorių teisė spręsti su nemokumo procesu susijusius klausimus. Kaip matyti, skirtumas tarp banko pradinio patvirtinto ir likusio nepatenkinto reikalavimo ženklus, todėl kreditorių balsų proporcija skundžiamo susirinkimo metu būtų reikšmingai pasikeitusi. Esant tokioms aplinkybėms, kreditorių susirinkimas turėtų būti atidėtas iki įsiteisėjusia teismo nutartimi bus nustatytas tikslus (patikslintas) banko reikalavimas.³⁰⁷

Nors JANĮ nereglamentuojama, kad kreditorius turėtų nusišalinti (nebalsuoti) dėl sprendimų, kurių priėmimu jis yra suinteresuotas dėl interesų konflikto, teismų praktikoje nurodoma, kad interesų konflikto situacija galėtų būti pripažinta tik formaliu pažeidimu. Be to, pagal teismų

³⁰⁷ Lietuvos apeliacinio teismo 2020 m. gruodžio 10 d. nutartis civilinėje byloje Nr. 2-1811-241/2020.

praktiką interesų konfliktui konstatuoti būtina nustatyti aplinkybę, kad kreditorius, balsuodamas susirinkime, pirmiausia gina savo kaip skolininko interesus ir siekia išvengti skolos išieškojimo.³⁰⁸ Kreditorių susirinkime priimti sprendimai yra **privalomi** visiems kreditoriams nuo jų priėmimo dienos (JANĮ 51 straipsnio 2 dalis). Tačiau teismų praktikoje atskiriama, kad privalomai vykdytini yra tik tie kreditorių susirinkimo nutarimai, kurie priimami pagal kreditorių susirinkimui įstatymu priskirtą kompetenciją.³⁰⁹ Sprendžiant dėl kreditorių susirinkimo privalomumo, pažymėtina, kad jie privalomi ne tik kreditoriams, bet ir kitiems nemokumo proceso dalyviams, pavyzdžiui, nemokumo administratoriui. Todėl įstatymas nepagrįstai kreditorių susirinkimo sprendimų privalomumą sieja tik su juo privalomumu visiems kreditoriams.

Siekiant palengvinti kreditorių dalyvavimą ir balsavimą kreditorių susirinkime, įstatymas numato galimybę kreditoriams balsuoti kreditorių susirinkime iš anksto. Kreditoriai turi teisę dėl kiekvieno kreditorių susirinkimo darbotvarkėje įrašyto sprendimo projekto balsuoti iš anksto (JANĮ 51 straipsnio 3 dalis). Iš anksto balsuojama raštu arba, jeigu tokia galimybė sudaroma, elektroninių ryšių priemonėmis (JANĮ 52 straipsnio 1 dalis). Taip pat veiksmingą kreditorių dalyvavimą kreditorių susirinkime gali užtikrinti balsavimas elektroninių ryšių priemonėmis. Įstatymas nustato, kad kreditoriams gali būti sudaryta galimybė dalyvauti kreditorių susirinkime ir balsuoti elektroninių ryšių priemonėmis, jeigu užtikrinamas perduodamos informacijos saugumas ir galima nustatyti kreditoriaus tapatybę (JANĮ 51 straipsnio 5 dalis). Elektroninių duomenų ir įrodymų rinkimo ir naudojimo problemos analizuotos teisės doktrinoje.³¹⁰ Sprendžiant dėl balsavimo elektroninių ryšių priemonėmis, reikia įvertinti, kokios priemonės užtikrintų perduodamos informacijos saugumą, integralumą bei visų kreditorių vienodas galimybes balsuoti. Kreditorių susirinkime sprendimai priimama pagal iš anksto kreditorių žinomą dienotvarkę. Tačiau įstatyme nustatyta viena šios taisyklės išimtis.

³⁰⁸ Lietuvos apeliacinio teismo 2020 m. spalio 27 d. nutartis civilinėje byloje Nr. e2-1635-241/2020.

³⁰⁹ Lietuvos apeliacinio teismo 2020 m. spalio 15 d. nutartis civilinėje byloje Nr. e2-1586-381/2020.

³¹⁰ Remigijus Jokubauskas, Marek Świerczyński, "Impact of the Council of Europe Guidelines on Electronic Evidence in Civil and Administrative Law", *Global Journal of Comparative Law* 9 (1) (2020); Remigijus Jokubauskas, Marek Świerczyński, „Is revision of the council of Europe guidelines on electronic evidence already needed?“, *Utrecht Law Review* 16 (1) (2020); Marek Świerczyński, Remigijus Jokubauskas, "Electronic Evidence in Intellectual Property Disputes under the Council of Europe's Guidelines", *Masaryk University Journal of Law and Technology* 14 (2) (2020).

Kreditorių susirinkimas neturi teisės priimti sprendimų darbotvarkėje nenurodytais klausimais, išskyrus atvejus, kai kreditorių susirinkime dalyvauja visi kreditoriai ir nė vienas kreditorius tam neprieštarauja (JANĮ 51 straipsnio 6 dalis).

Kreditorių susirinkimo kompetencija įgyvendinama kreditoriams priimant sprendimus. Kreditorių susirinkime priimti sprendimai turi būti užfiksuojami, todėl įstatymas nustato, kad kreditorių susirinkimo sprendimai įrašomi kreditorių susirinkimo protokole (JANĮ 52 straipsnio 1 dalis). Kreditorių susirinkimo protokolą pasirašo kreditorių susirinkimui pirmininkavęs asmuo (JANĮ 52 straipsnio 2 dalis). Prie kreditorių susirinkimo protokolo turi būti pridėta: 1) kreditorių registravimo sąrašas; 2) įgaliojimai ir kiti dokumentai, kuriais patvirtinama asmenų teisė balsuoti; 3) iš anksto balsavusių kreditorių balsavimo dokumentai; 4) dokumentai, kuriais įrodoma, kad kreditoriai laiku buvo informuoti apie kreditorių susirinkimo sušaukimą (JANĮ 52 straipsnio 3 dalis). Bendruosius reikalavimus, protokolo turinį, pasirašymą ir jo papildymą juridinio asmens kolegialaus organo posėdžių (susirinkimų) protokolams nustato CK 2.90–2.92 straipsniai. Teismų praktikoje pripažįstama, kad bankroto procesą reglamentuojančiuose teisės aktuose nustatytas kreditorių susirinkimo protokolų turinys, jų detalumas ir išsamumas, tačiau pagal analogiją gali būti taikomos CK 2.90–2.91 straipsnių nuostatos.³¹¹ Aiškinant protokolui keliamus reikalavimus, pripažįstama, kad nežymūs procesiniai pažeidimai nėra pagrindas panaikinti priimtus nutarimus.³¹² Nemokumo administratorius parengia kreditorių susirinkimo protokolą ir jį su pridėtais dokumentais ne vėliau kaip per 3 darbo dienas nuo kreditorių susirinkimo dienos turi pateikti kreditorių susirinkimui pirmininkavusiam asmeniui pasirašyti (JANĮ 52 straipsnio 4 dalis). Kreditorių susirinkimui pirmininkavęs asmuo kreditorių susirinkimo protokolą pasirašo ne vėliau kaip per vieną darbo dieną nuo jo gavimo dienos (JANĮ 52 straipsnio 5 dalis). Jeigu kreditorių susirinkimui pirmininkavęs asmuo per šio straipsnio 5 dalyje nustatytą terminą kreditorių susirinkimo protokolo nepasirašo, jį pasirašo nemokumo administratorius (JANĮ 52 straipsnio 6 dalis).

Kolektyvinės kreditorių teisės gali būti įgyvendinamos ne tik kreditorių susirinkime, bet ir kreditorių komitete. Tarptautinėje praktikoje pripažįstama, kad kreditorių interesai gali būti geriausiai atstovaujami koordinuojant jų veiksmus sudarant bent vieną kreditorių komitetą. To-

³¹¹ Lietuvos apeliacinio teismo 2013 m. spalio 31 d. nutartis civilinėje byloje Nr. 2-2462/2013.

³¹² Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2014 m. vasario 17 d. nutartis civilinėje byloje Nr. 3K-7-49/2014.

kio komiteto sudarymas skirtas aktyvų kreditorių dalyvavimui nemokumo procese palengvinti ir proceso teisingumui ir integralumui užtikrinti (angl. *fairness and integrity*). Be to, toks komitetas turėtų prisidėti prie nemokumo administratoriaus ir skolininko veiklos stebėsenos³¹³ ir užtikrinti nemokumo proceso skaidrumą, efektyvumą ir operatyvumą.³¹⁴ Teisės doktrinoje pripažįstama, kad kreditorių komitetas yra nedidelis, veiksmingas sprendimų priėmimo organas, kurį sudaro nuo trijų iki dešimt narių, atstovaujančių visiems kreditoriams.³¹⁵ Įprastai kreditorių komiteto funkcijos yra priežiūra, pagalba ar bendravimas su nemokumo administratoriumi nemokumo procese.³¹⁶ Teismų praktikoje taip pat pripažįstama, kad kreditorių komitetas atlieka fakultatyviąją funkciją.³¹⁷ Todėl nors kreditorių komitetas sprendžia pagrindinius su bankroto procesu susijusius ir einamuosius klausimus, jis negali peržengti įstatymo jam nustatytų įgaliojimų ribų ar priimti sprendimų, kurie įmonei būtų nenaudingi arba iš esmės pažeistų atskirų kreditorių teises bei teisėtus lūkesčius.³¹⁸

Kreditorių komiteto sudarymas yra siejamas su nemokumo proceso veiksmingumo užtikrinimu. Sudarius kreditorių komitetą bankroto proceso administravimas tampa paprastesnis ir ekonomiškesnis. Tai ypač aktualu tais atvejais, kai bendrovė turi daug kreditorių.³¹⁹ Kreditorių komiteto sudarymas sudaro sąlygas paprastesniam, operatyvesniam sprendimų priėmimui bankroto procese. Kuo mažiau asmenų dalyvauja priimant sprendimus, tuo pagrįstai galima tikėtis, kad sprendimas buvo priimamas greičiau ir išvengta jo apskundimo.³²⁰

Įstatymas kreditorių susirinkimo teisės spręsti dėl kreditorių komiteto sudarymo iš esmės neriboja ir nesieja kreditorių komiteto sudarymo su įmonės dydžiu ar jos kreditorių skaičiumi.³²¹ Kita vertus, kai įmonės

³¹³ European Law Institute, *Rescue of Business in Insolvency Law*, 2017, p. 25.

³¹⁴ Lina Dzindzelėtaitė-Šaltė, „Kreditorių komitetas nemokumo procese“, *Teisė* 117 (2020).

³¹⁵ Reinhard Bork, *op. cit.*, p. 39.

³¹⁶ *Ibid.*, p. 40.

³¹⁷ Lietuvos apeliacinio teismo 2010 m. lapkričio 30 d. nutartis civilinėje byloje Nr. 2-1689/2010.

³¹⁸ Lietuvos apeliacinio teismo 2014 m. spalio 9 d. nutartis civilinėje byloje Nr. 2-1764/2014.

³¹⁹ Lietuvos apeliacinio teismo 2018 m. balandžio 26 d. nutartis civilinėje byloje Nr. 2-797-823/2018.

³²⁰ Lietuvos apeliacinio teismo 2013 m. vasario 7 d. nutartis civilinėje byloje Nr. 2-588/2013.

³²¹ Lietuvos apeliacinio teismo 2018 m. balandžio 26 d. nutartis civilinėje byloje Nr. 2-797-823/2018.

kreditorių yra daug, kreditorių komitetas padeda užtikrinti atskirų kreditorių, tarp jų ir bankrutuojančios įmonės darbuotojų, teisių tinkamą įgyvendinimą.³²² Pavyzdžiui, vienoje byloje nustatyta, kad daugiau nei septyniasdešimties kreditorių reikalavimų patvirtinimas bankroto procese gali lemti kreditorių komiteto sudarymo poreikį.³²³

Įstatyme reglamentuojamas kreditorių komiteto sudarymas ir sudėtis. Kreditorių susirinkimas gali sudaryti kreditorių komitetą ir nustatyti jo funkcijas (JANĮ 53 straipsnio 1 dalis). Įstatymas nustato privalomą minimalų kreditorių komiteto narių skaičių. Kreditorių komitetą turi sudaryti ne mažiau kaip 5 nariai (JANĮ 53 straipsnio 2 dalis). Tačiau specialūs įstatymai gali nustatyti, kokie konkretūs asmenys turi būti kreditorių komiteto nariais ir kiek turi būti komiteto narių. Pavyzdžiui, Kredito unijų įstatymo 75 straipsnio 6 dalis numato, kad kreditorių komitetas sudaromas iš ne daugiau kaip 15 narių. Vienas iš kreditorių komiteto narių turi būti valstybės įmonė „Indėlių ir investicijų draudimas“. Kreditorių susirinkimas laisva valia sprendžia dėl kreditorių komiteto sudėties. Kreditorių susirinkimas turi teisę atšaukti ir pakeisti kreditorių komiteto narius, t. y. juos perrinkti.³²⁴ Taip pat, nelikus vieno iš kreditorių komiteto narių, bankrutavusios įmonės kreditoriai turi arba išrinkti naują šio komiteto narį, pritardami jo kandidatūrai, arba kreditorių komitetui pateiktus klausimus spręsti bankrutavusios įmonės kreditorių susirinkime.³²⁵

Kreditorių komiteto nariais gali būti tik kreditoriai ir darbuotojų interesams atstovaujantis asmuo. Kreditorius į kreditorių komitetą gali siūlyti tik vieno nario kandidatūrą (JANĮ 53 straipsnio 3 dalis). Įstatyme nustatyti specialūs reikalavimai kreditorių komiteto nariams tam tikrais atvejais: restruktūrizuojant juridinį asmenį kreditorių komitete turi būti ne mažiau kaip po vieną kiekvienos kreditorių grupės atstovą (JANĮ 53 straipsnio 4 dalis); jeigu juridinis asmuo turi tenkinti darbuotojų reikalavimus, atlyginti žalą dėl nelaimingų atsitikimų darbe ar susirgimų profesine liga, kreditorių komitete turi būti darbuotojų interesams atstovaujantis asmuo (JANĮ 53 straipsnio 5 dalis). Kreditorių komitete taip pat turi būti pirmininkas. Tačiau išrinkus kreditorių susirinkimo pirmininką,

³²² Lietuvos apeliacinio teismo 2010 m. lapkričio 30 d. nutartis civilinėje byloje Nr. 2-1689/2010.

³²³ Lietuvos apeliacinio teismo 2018 m. balandžio 26 d. nutartis civilinėje byloje Nr. 2-797-823/2018.

³²⁴ Lietuvos apeliacinio teismo 2010 m. lapkričio 11 d. nutartis civilinėje byloje Nr. 2-1559/2010.

³²⁵ Lietuvos apeliacinio teismo 2013 m. vasario 14 d. nutartis civilinėje byloje Nr. 2-517/2013.

kreditorių komiteto pirmininkas nėra renkamas. Kreditorių susirinkimo pirmininkas yra ir kreditorių komiteto narys bei kreditorių komiteto pirmininkas (JANĮ 53 straipsnio 6 dalis). Taip pat įstatyme reglamentuojama kreditorių komiteto sprendimų priėmimo tvarka restruktūrizavimo procese. Restruktūrizuojant juridinį asmenį dėl kreditorių komiteto sudarymo ir jo funkcijų nustatymo balsuojama kreditorių grupėse. Sprendimas laikomas priimtu, jeigu už jį balsuoja kiekvienos grupės kreditoriai, kurių teismo patvirtintų reikalavimų suma sudaro daugiau kaip pusę kiekvienos grupės susirinkime dalyvavusių kreditorių teismo patvirtintų reikalavimų sumos (JANĮ 53 straipsnio 7 dalis).

Kreditorių komiteto sušaukimo ir jame priimamų sprendimų tvarka reglamentuojama įstatyme. Kreditorių komiteto posėdžius šaukia kreditorių komiteto pirmininkas arba nemokumo administratorius (JANĮ 54 straipsnio 1 dalis). Todėl kitiems nemokumo proceso dalyviams teisė sušaukti kreditorių komiteto susirinkimą nėra nustatyta. Kreditoriai turi būti informuojami prieš kreditorių komitetą, kad galėtų tinkamai pasirengti jame nagrinėjamiems klausimams, todėl pranešimas apie šaukiamą kreditorių komiteto posėdį skelbiamas informacinėje sistemoje likus ne mažiau kaip 14 dienų iki kreditorių komiteto posėdžio dienos (JANĮ 54 straipsnio 2 dalis).

Įstatyme nustatytas kreditorių komiteto kvorumas sprendimams priimti. Kreditorių komiteto posėdžiai yra teisėti, jeigu juose dalyvauja daugiau kaip 1/2 kreditorių komiteto narių (JANĮ 54 straipsnio 3 dalis). Vienas kreditorių komiteto narys turi vieną balsą (JANĮ 54 straipsnio 4 dalis). Kreditorių komiteto priimti sprendimai yra teisėti, jeigu už juos balsuoja daugiau kaip pusė kreditorių komiteto narių. Jeigu balsai pasiskirsto po lygiai, sprendžiamasis yra kreditorių komiteto pirmininko balsas (JANĮ 54 straipsnio 5 dalis). Iš esmės kreditorių komitete nustatytas kvorumo dydis ir balsavimo tvarka leidžia priimti sprendimus efektyviau nei kreditorių susirinkime, nes tokiu atveju kreditoriaus turimų balsų skaičius nepriklauso nuo jo patvirtinto reikalavimo dydžio.

Kreditorių komiteto sprendimai įrašomi kreditorių komiteto posėdžio protokole, kurį pasirašo kreditorių komiteto posėdžiui pirmininkavęs asmuo (JANĮ 54 straipsnio 6 dalis). Kreditorių komiteto posėdžiuose be balsavimo teisės gali dalyvauti nemokumo administratorius ir JANĮ 45 straipsnio 2 dalyje nurodyti asmenys (JANĮ 54 straipsnio 7 dalis). Kreditorių komiteto posėdžiui pirmininkaujantis asmuo kreditorių komiteto posėdžio protokolą ne vėliau kaip per 3 darbo dienas nuo kreditorių komiteto posėdžio dienos turi pateikti nemokumo administratoriui (JANĮ 54 straipsnio 8 dalis).

Teismų praktikoje suformuotas aukštas kreditorių komiteto narių elgesio standartas, pagal kurį kreditorių susirinkimo nariai turi būti atsakingi, atidūs ir atstovauti visų kreditorių interesams.³²⁶ Įstatyme nereglamentuojama kreditorių komiteto vidaus tvarka. Nustatyti tokią tvarką yra kreditorių pasirinkimas. Tokią tvarką gali nustatyti patys kreditoriai ir jos laikytis. Kreditorių komiteto darbo reglamentas suprantamas kaip lokalus teisės aktas, detaliau nei įstatyme apibrėžiantis kreditorių komiteto teises ir pareigas, komiteto posėdžių ir nutarimų priėmimo tvarką.³²⁷

Kreditorių komitetas, kaip ir kreditorių susirinkimas, pasižymi kreditorių autonomija priimant sprendimus. Tačiau kreditorių sprendimų priėmimo laisvė nereiškia absoliučios diskrecijos teisės, t. y. kreditorių komitete priimami sprendimai negali varžyti ar pažeisti kitų asmenų ir teisėtų interesų.³²⁸ Taip pat kreditorių komitetas negali varžyti asmens kompetencijai priskirtų veiksmų atlikimo. Pavyzdžiui, teismų praktikoje pripažinta, kad kreditorių komitetas, įgyvendinantis kreditorių teises, negali priimti teismo nemokumo administratoriui privalomų valdinių sprendimų, kurie ribotų administratoriui įstatymu priskirtų įgaliojimų vykdymą, taip pat teismine tvarka ginant įmonės bei pačių kreditorių teises bei teisėtus interesus, t. y. jie negali įpareigoti bendrovės bankroto administratorių atsisakyti ieškinio, skundo ar sudaryti taikos sutartį kitoje nagrinėjamoje civilinėse byloje.³²⁹

Kolektyvinių kreditorių teisių įgyvendinimo kontrolė

Siekiant užtikrinti teisėtą kreditorių kolektyvinių teisių įgyvendinimą, įstatyme nustatyta šių teisių įgyvendinimo teisminė kontrolė. Kolektyvinis bankroto proceso pobūdis ir kreditorių teisėms įgyvendinti taikomi standartai leidžia teigti, kad teismas, skirtingai nei įprastai civiliniame procese, yra aktyvus ir kontroliuoja bankroto proceso dalyvius (JANĮ 3 straipsnio 4 dalis). Iki priimant JANĮ formuotoje teismų praktikoje kontrolės sąvoka buvo vartojama ir buvo pripažinta, kad bankroto proce-

³²⁶ Lietuvos apeliacinio teismo 2013 m. spalio 31 d. nutartis civilinėje byloje Nr. 2-2462/2013.

³²⁷ Lietuvos apeliacinio teismo 2007 m. rugpjūčio 30 d. nutartis civilinėje byloje Nr. 2-527/2007.

³²⁸ Lietuvos apeliacinio teismo 2010 m. lapkričio 29 d. nutartis civilinėje byloje Nr. 2A-723/2010.

³²⁹ Lietuvos apeliacinio teismo 2019 m. gruodžio 5 d. nutartis civilinėje byloje Nr. 2-1691-781/2019.

so kontrolė yra pavesta teismui.³³⁰ Teismų praktikoje veiksmingos teismo kontrolės sąvoka buvo minima, kai buvo sprendžiami ginčai dėl administravimo išlaidų sąmatos dydžio³³¹ bei administravimo išlaidų sąmatos (administratoriaus atlyginimo dydžio)³³².

Sistemiškai aiškinant teismo padėtį nemokumo procese ir kolektyvinių kreditorių teisių įgyvendinimo ypatumus, teismo atliekamą kreditorių kontrolę šiame procese pagal jos pobūdį ir įgyvendinimo tvarką galima išskirti į **retrospektyvią** ir **perspektyvią**. Pirmoji kontrolės forma, nustatyta įstatyme, yra susijusi su kreditorių susirinkime (komitete) priimtų sprendimų teisėtumo vertinimu, kai teismui skundžiamas kreditorių susirinkime priimtas sprendimas. Tokiu atveju teismas vertina jau priimto kreditorių susirinkimo sprendimo teisėtumą. Šios teismo vykdomos kontrolės tikslas yra kreditorių susirinkime priimto sprendimo teisėtumo vertinimas, tačiau pats teismas į kreditorių kompetenciją priimti sprendimus atitinkamais klausimais nesikiša. Todėl jei kreditorių sprendimas panaikinamas, kreditoriai įprastai turi tą klausimą nagrinėti iš naujo. Tai gi prioritetas yra teikiamas kreditorių autonomijos principui, leidžiant kreditoriams priimti naują sprendimą konkrečiu klausimu. Antroji kontrolės forma, tiesiogiai nenustatyta įstatyme, yra susijusi su atvejais, kai kreditoriai tinkamai neįgyvendina kolektyvinių teisių (laiku nepriima jų kompetencijai priskirto sprendimo). Tokiu atveju teismas atlieka ne (tik) jau priimto kreditorių sprendimo kontrolę, bet sprendžia dėl kreditorių neveikimo (netinkamo elgesio) ir, nustatęs netinkamą kolektyvinių kreditorių teisių įgyvendinimą, priima sprendimą už juos. Tokiu būdu prioritetas yra teikiamas bankroto proceso veiksmingumui.³³³

JANĮ 55 straipsnyje reglamentuojamas kreditorių susirinkimo ar kreditorių komiteto sprendimų apskundimas ir panaikinimas. Kreditorių susirinkime (komitete) priimti sprendimai gali būti skundžiama tik per įstatyme nustatytą terminą. Taip užtikrinamas teisinis aiškumas, tikrumas, teisinių santykių stabilumas. Kreditorių susirinkimo ar kreditorių komiteto sprendimas gali būti skundžiamas nemokumo bylą nagrinėjančiam teismui per 14 dienų nuo dienos, kurią JANĮ 2 ir 3 dalyse nurodyti asmenys sužinojo arba turėjo sužinoti apie jo priėmimą (JANĮ 55 straips-

³³⁰ Lietuvos apeliacinio teismo 2017 m. birželio 19 d. nutartis civilinėje byloje Nr. 2-1039-370/2017.

³³¹ Lietuvos apeliacinio teismo 2019 m. vasario 22 d. nutartis civilinėje byloje Nr. 2-271-798/2019.

³³² Lietuvos apeliacinio teismo 2019 m. vasario 21 d. nutartis civilinėje byloje Nr. e2-219-781/2019.

³³³ Remigijus Jokubauskas, Kolektyvinių kreditorių...

nio 1 dalis). Sprendžiant dėl šio termino prigimties teismų praktikoje buvo laikomasi, kad šis terminas yra ieškinio terminas. Tačiau naujausioje teismų praktikoje pagrįstai pripažįstama, kad šis terminas laikytinas ne ieškinio senaties, o **procesiniu terminu**:

JANĮ 55 straipsnio 1 dalyje įtvirtintas ganėtinai trumpas 14 dienų terminas kreditorių susirinkimo nutarimams apskūsti iš esmės nėra skirtas užtikrinti civilinių teisinių santykių stabilumą ir apibrėžtumą, o juo siekiama veiksmingo ir greito ginčų nagrinėjimo. Priešingas aiškinimas, kad terminas kreditorių susirinkimo sprendimams apskūsti yra senaties terminas, reikštų, jog tokio termino taikymas priklausytų nuo bankroto byloje dalyvaujančių asmenų valios (CK 1.126 straipsnio 2 dalis), o tai ne tik neatitiktų nemokumo proceso veiksmingumo tikslo, bet ir iš esmės paneigtų teisėjo vadovavimo procesui principą. Minėtą terminą kvalifikuojant kaip senaties terminą, esant praleistam šiam terminui ir niekam iš bankroto byloje dalyvaujančių asmenų neprašant taikyti minėto termino, būtų apribotos teismo galimybės vertinti, ar skundas dėl kreditorių susirinkimo, pateiktas praleidus įstatyme nustatyta terminą, o tai gali prieštarauti nemokumo veiksmingumo tikslui, ypač tais atvejais, kad skundas būtų pateiktas praleidus įstatyme nustatytą terminą dėl priežasčių, nesudarančių pagrindo atnaujinti praleistą terminą.³³⁴

Sprendžiant dėl termino apskūsti kreditorių susirinkimo sprendimą taip pat kyla klausimas, ar tokią teisę turi kreditoriui, kai kreditorių susirinkimo sprendimas buvo priimtas iki jo reikalavimo patvirtinimo nemokumo procese. Kasacinio teismo praktikoje išaiškinta, kad šią teisę (kreiptis į teismą dėl kreditorių susirinkimo priimtų nutarimų panaikinimo) turi ir tie kreditoriai, kurių reikalavimai bankroto byloje patvirtinti jau priėmus atitinkamus nutarimus.³³⁵ Tačiau kyla abejonių, ar tokia teismų praktika atitinka veiksmingo bankroto proceso tikslą. Kreditorių susirinkimo sprendimai neretai daro įtaką visiems įmonės kreditoriams. Tačiau vien šis argumentas nenusveria bankroto kaip kolektyvinio proceso pobūdžio ir poreikio užtikrinti šio proceso operatyvumą. Pirma, kreditorių susirinkimo sprendimas jau galimai yra įvykdytas ir sukėlė teisinius padarinius. Tokiais atvejais, jeigu būtų iš naujo sprendžiama dėl sprendimo teisėtumo ir jis būtų panaikintas, kiltų grėsmė teisiniam tikrumui, aiškumui. Taip pat sprendimo atgręžtinis vykdymas galėtų lemti ir papildomas bankroto

³³⁴ Lietuvos apeliacinio teismo 2021 m. balandžio 1 d. nutartis civilinėje byloje Nr. e2-479-407/2021.

³³⁵ Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2013 m. spalio 4 d. nutartis civilinėje byloje Nr. 3K-3-468/2013.

proceso administravimo išlaidas. Antra, kreditorius visas įstatyme nustatytas teises įgyja tik nuo jo reikalavimo patvirtinimo. Todėl nėra pagrindo retrospektyviai suteikti teisę skusti kreditorių susirinkimo sprendimus. JANĮ nėra išimčių, kad kreditorius turėtų teisę ginčyti sprendimus, priimtus iki jam tampant bankroto proceso dalyviu. Trečia, kreditorių susirinkimo sprendimų teisėtumo kontrolę teisme gali inicijuoti jame dalyvavę kreditoriai, nemokumo administratorius. Taigi, kiti suinteresuoti bankroto proceso dalyviai priimtą sprendimą galėjo skusti teismui. Atsižvelgiant į tai, manytina, kad kreditorius neturi teisės skusti iki jo reikalavimo patvirtinimo priimtus kreditorių susirinkimo sprendimus.³³⁶

Teismui gali būti skundžiamas kreditorių susirinkime priimtas sprendimas. Įstatyme nėra apibrėžta kreditorių susirinkime priimto sprendimo sąvoka. Sistemiskai vertinant JANĮ nuostatas, reglamentuojančias kolektyvinių kreditorių teisių įgyvendinimą, galima teigti, kad kreditorių susirinkime priimtas sprendimas yra individualaus pobūdžio (privalomos ar neprivalomos galios) aktas, kuriuo kreditoriai įgyvendina kolektyvines teises bankroto procese. Iš esmės toks sprendimas yra kreditorių susirinkime dalyvaujančių asmenų suderintos valios išraiška, kurio forma yra kreditorių susirinkime priimtas sprendimas.³³⁷ Teisinius padarinius sukelia ne pats kreditorių susirinkimas, bet jame priimti sprendimai. Atitinkamai teisinius padarinius sukelia ne paties kreditorių susirinkimo sprendimo pripažinimas neteisėtu, o kreditorių susirinkime priimtų sprendimų pripažinimas negaliojančiais.³³⁸

Kreditorių susirinkime priimti sprendimai yra privalomi visiems kreditoriams nuo sprendimų priėmimo dienos. Tačiau teismų praktikoje pripažinta, kad kreditorių susirinkime gali būti priimami ir neprivalomos teisinės galios (rekomendacinio pobūdžio) sprendimai. Įstatyme nesant nustatytų kreditorių susirinkimo sprendimo privalomo ir neprivalomo (rekomendacinio) pobūdžio atskyrimo praktikoje dėl šio klausimo kyla ginčų. Manytina, kad kreditorių susirinkimo rekomendacinio pobūdžio sprendimų apskundimas iš esmės neturi socialinės ir ekonominės reikšmės, nes jais nėra nustatomos bankroto proceso dalyvių teisės ir pareigos. Todėl tais atvejais, kai teismas nustato, kad skundžiamas kreditorių susirinkimo sprendimas (jo dalis) yra neprivalomojo pobūdžio, teismas tokio skundo neturėtų nagrinėti iš esmės.³³⁹

³³⁶ Remigijus Jokubauskas, Kolektyvinių kreditorių...

³³⁷ *Ibid.*

³³⁸ Lietuvos apeliacinio teismo 2011 m. birželio 30 d. nutartis civilinėje byloje Nr. 2-1792/2011.

³³⁹ Remigijus Jokubauskas, Kolektyvinių kreditorių...

Nustatant asmenis, turinčius teisę skusti kreditorių susirinkimo sprendimus, nurodoma, kad JANĮ 55 straipsnio 2 dalyje išvardytiems asmenims įstatymas suteikia teisę ginčyti kreditorių susirinkime priimtus sprendimus be papildomo savo teisinio suinteresuotumo pagrindimo, tačiau kiti asmenys, kurių teisėms ir teisėtiems interesams gali turėti įtaką kreditorių susirinkime priimti sprendimai, savo teisę į teisminę gynybą bankroto byloje turi įgyvendinti laikydamiesi teismų praktikoje šiuo klausimu išplėtotų taisyklių, t. y. įrodydami savo teisinį suinteresuotumą.³⁴⁰ Atsižvelgiant į kreditorių susirinkimo sprendimų privalomumą ir svarbą, JANĮ 55 straipsnio 2 dalyje nustatytas baigtinis sąrašas asmenų, turinčių teisę skusti kreditorių susirinkimo sprendimus, kelia klausimų. Pavyzdžiui, įstatyme nėra reglamentuojamas klausimas, ar kreditorių susirinkimo sprendimus turi teisę skusti kiti nemokumo byloje dalyvaujantys asmenys? Ar tokią teisę turi bankrutuojančios įmonės savininkai (akcininkai)? Nors tokia teisė JANĮ 55 straipsnio 2 dalyje nenustatyta (tokią teisę turi tik restruktūrizuojamas juridinis asmuo), svarstytina, ar, atsižvelgiant į tokių asmenų teisinį statusą, teisinį interesą ir bankroto proceso pobūdį, jiems neturėtų būti suteikta teisė skusti kreditorių susirinkimo sprendimus. Be to, paminėtina, kad tokiems asmenims suteikiama teisė dalyvauti kreditorių susirinkime be balsavimo teisės.³⁴¹ Kai kurių asmenų teisinis suinteresuotumas preziumuojamas dėl jų pareigų ar teisinio statuso (įmonės vadovas, akcininkas, dalininkas), tačiau kiti suinteresuoti asmenys, kreipdamiesi į teismą, turi pagrįsti savo teisinį suinteresuotumą, t. y. aiškiai nurodyti, kokių būdu ginčijamu kreditorių susirinkimo sprendimu yra pažeidžiamos jų teisės ir teisėti interesai.³⁴² Įmonės akcininko teisinis suinteresuotumas priklauso nuo faktų, kuriais remiantis ir nustatoma, kiek bankrutuojančio juridinio asmens dalyvio interesas gali būti paveiktas bankroto procedūros. Taigi teisinio (kreditoriaus) reikalavimo turėjimas tokiam subjektui nėra būtina prielaida dalyvauti procese, o trečiojo asmens materialusis teisinis ryšys su byla gali būti pagrįstas ir kitomis aplinkybėmis nei teisinio (turtinio) reikalavimo turėjimas.³⁴³ Nemokumo bylos dalyviais gali būti tiek asmenys, pateikę ieškinį dėl nemokumo bylos iškėlimo, įmonės kreditoriai, akcininkai ir kiti suintere-

³⁴⁰ Lietuvos apeliacinio teismo 2021 m. vasario 2 d. nutartis civilinėje byloje Nr. e2-239-241/2021.

³⁴¹ Remigijus Jokubauskas, Kolektyvinių kreditorių...

³⁴² Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2010 m. gruodžio 13 d. nutartis civilinėje byloje Nr. 3K-3-508/2010.

³⁴³ Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2013 m. lapkričio 29 d. nutartis civilinėje byloje Nr. 3K-3-630/2013.

suoti bylos baigtimi asmenys, taip pat asmenys, savo turtu užtikrinę įmonės prievolių įvykdymą, tačiau tam jie turi įrodyti pakankamą ir glaudų savo materialųjį teisinį ryšį (turtinį suinteresuotumą) su bankroto byla.³⁴⁴ Manytina, kad vien aplinkybė, kad asmuo yra įmonės savininkas, nėra pagrindas jį įtraukti į nemokumo bylą trečiuoju asmeniu, nepareiškiančiu savarankiškų reikalavimų dėl ginčo dalyko, ir suteikti jam teisę skųsti kreditorių susirinkimo sprendimus. Asmuo, siekiantis dalyvauti nemokumo byloje, turi ne tik įrodyti aplinkybę, kad jis yra įmonės savininkas, bet ir pagrįsti savo teisinį suinteresuotumą šios bylos baigtimi.³⁴⁵ Bankrutuojančios įmonės savininkui nepateikus įrodymų, patvirtinančių, kaip tiesiogiai jo interesai gali būti paveikti bankroto procedūros, jis į bankroto procesą neįtraukiamas.³⁴⁶ Vienoje byloje kilo klausimas, ar pirmosios instancijos teismo nutartis, kuria atsisakyta priimti pareiškėjo skundą dėl kreditorių komiteto nutarimo dalies panaikinimo, yra pagrįsta.³⁴⁷ Byloje nustatyta, kad skundą padavė bankrutavusios įmonės akcininkas, kuriam priklauso 90 procentų įstatinį kapitalą sudarančių akcijų. Apeliacinės instancijos teismas nesutiko su pirmosios instancijos teismo sprendimu ir nusprendė, kad įstatymas neriboja įmonės savininko teisės skųsti kreditorių susirinkimo (kreditorių komiteto) nutarimus. Spręsdamas dėl įmonės savininko teisės paduoti tokį skundą, apeliacinės instancijos teismas pripažino, kad akcininko interesas paaiškinamas tuo, kad turtas, likęs atsiskaičius su kreditoriais, turi būti grąžintas bankrutavusios įmonės savininkui (savininkams). Atsižvelgdamas į tai, teismas pripažino, kad sprendžiant, kiek svarbus ginčijamas nutarimas pareiškėjui ir ar egzistuoja realus pareiškėjo suinteresuotumas nutarimu, gali būti nustatytos tik bylą išnagrinėjus iš esmės, o ne skundo priėmimo stadijoje.³⁴⁸

Taigi, teismų praktikoje bankrutuojančios įmonės savininko teisė skųsti kreditorių susirinkimo sprendimus siejama su jo teisiniu suinteresuotumu, kurį teismas turi įvertinti ne ieškinio priėmimo stadijoje, bet išnagrinėjęs bylą iš esmės. Toks suinteresuotumas pirmiausia siejamas su finansinio pobūdžio kreditorių susirinkimo sprendimais, galinčiais su-

³⁴⁴ Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2010 m. vasario 1 d. nutartis civilinėje byloje Nr. 3K-3-21/2010.

³⁴⁵ Lietuvos apeliacinio teismo 2014 m. rugsėjo 4 d. nutartis civilinėje byloje Nr. 2-1464/2014.

³⁴⁶ Lietuvos apeliacinio teismo 2018 m. rugsėjo 27 d. nutartis civilinėje byloje Nr. e2-1266-180/2018.

³⁴⁷ Lietuvos apeliacinio teismo 2014 m. liepos 3 d. nutartis civilinėje byloje Nr. 2-1219/2014.

³⁴⁸ *Ibid.*

kelti padarinius įmonės savininkams. Pirma, įmonės savininkai turi teisę gauti likviduojamos įmonės dalį, jei patenkinami visi kreditorių reikalavimai. Atsižvelgiant į bankroto proceso operatyvumą, teisinių santykių stabilumą, įmonės savininko teisė paduoti skundą dėl kreditorių susirinkimo sprendimo turėtų prasidėti nuo sužinojimo apie priimtą sprendimą. Šiai teisei įgyvendinti taikomas toks pats terminas kaip ir kreditoriams. Antra, JANĮ nustatyta galimybė pereiti iš bankroto į restruktūrizavimo procesą (taip pat įmonė gali patenkinti visų kreditorių reikalavimus, kreditoriai reikalavimų gali atsisakyti, gali būti sudaryta taikos sutartis) (JANĮ 78 straipsnio 1 dalis, 81 straipsnis). Tai reiškia, kad net ir bankroto proceso metu įmonės savininkai gali siekti nutraukti bankroto procesą ir atnaujinti įmonės veiklą išsprendus mokumo problemas (sprendžiant jas restruktūrizavimo būdu).

Atitinkamai tokią teisę turėtų turėti ir kiti asmenys, turintys teisinį suinteresuotumą bankroto procese, pavyzdžiui, bankrutuojančios įmonės laiduotojai, garantai, kai priimamas sprendimas yra susijęs su jų teisėmis ir pareigomis.³⁴⁹ Teismų praktikoje pripažįstama, kad asmuo galėtų dalyvauti bankroto byloje trečiuoju asmeniu, būtina įrodyti pakankamą asmens teisinį suinteresuotumą bankroto bylos baigtimi, neapsiribojant vien teisinio (turtinio) reikalavimo bankroto byloje turėjimu. Į bankroto bylą trečiaisiais asmenimis, nepareiškiančiais savarankiškų reikalavimų, teismui konstatavus pakankamą teisinį suinteresuotumą, gali būti įtraukiami įmonės savininkai, akcininkai, laiduotojai ir kt.³⁵⁰ Taigi, nemokumo byloje dalyvaujantys asmenys, kuriems kreditorių susirinkimo sprendimas sukelia teisinius padarinius, turi turėti galimybę ginti savo interesus tą sprendimą skųsdami teismui. Praktikoje neretai pasitaiko, kad kreditorių susirinkimas priima sprendimus, tiesiogiai susijusius su šių asmenų teisėmis ir pareigomis. Tačiau tokiems suinteresuotiems asmenims neturint teisės skusti kreditorių susirinkimo sprendimą, jie neturi kitokio būdo ginti savo subjektinių teisių. Baigus bankroto procedūras ir likvidavus juridinį asmenį, tokiems asmenims ginti savo subjektines teises gali būti iš esmės neįmanoma.

Taip pat gali kilti klausimas, ar teisę skusti kreditorių susirinkimo sprendimus turi viešąjį interesą ginantys asmenys, pavyzdžiui, prokuro-ras? Viešajam interesui civilinio proceso tvarka ginti yra būtinos dvi pirminės sąlygos: 1) ieškinys viešajam interesui ginti yra pareikštas subjekto,

³⁴⁹ Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2019 m. gruodžio 17 d. nutartis civilinėje byloje Nr. 3K-3-372-219/2019.

³⁵⁰ Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2010 m. vasario 1 d. nutartis civilinėje byloje Nr. 3K-3-21/2010.

kuriam įstatymų lygmeniu pripažįstama teisė teismine tvarka ginti viešąjį interesą; 2) subjektas, reiškiantis ieškinį viešajam interesui ginti, veikia pagal įstatyme apibrėžtą savo kompetenciją, t. y. įstatyme įtvirtinta tokio subjekto teisė ir pareiga teismine tvarka ginti viešąjį interesą. Jei nėra šių sąlygų, eliminuojama viešojo intereso gynimo civilinio proceso tvarka galimybė.³⁵¹ Tam tikros užuominos apie viešąjį interesą ginančių asmenų teisę skusti kreditorių susirinkimo sprendimus nurodytos teismų praktikoje.³⁵² Analizuojant prokuroro galimybę dalyvauti bankroto procese nurodoma, kad prokurorui nėra suteikta teisė teisme tiesiogiai inicijuoti bankroto administratoriaus tinkamumo eiti paskirtas pareigas vertinimo procedūros.³⁵³ Atsižvelgiant į teisės kreiptis į teismą dėl viešojo intereso gynimo išimtinumą, nemokumo administratoriaus dalyvavimą bankroto procese, teismo aktyvumą šiame procese, manytina, kad prokuroras teisės skusti kreditorių susirinkimo sprendimus neturi.

Įprastai nemokumo procesą reglamentuojančiose teisės aktuose yra nustatyti kreditorių susirinkimo (komiteto) priimtų sprendimų panaikinimo pagrindai. Vokietijos nemokumo teisėje iš esmės pripažįstama, kad pagrindinis kreditorių susirinkimo panaikinimo pagrindas yra sprendimo prieštaravimas bendriesiems kreditorių interesams. Tokios pozicijos laikomasi ir teisės doktrinoje.³⁵⁴ Toks pagrindas pripažįstamas ir kitose valstybėse. Pavyzdžiui, Latvijos nemokumo teisėje pripažįstamas vienintelis kreditorių susirinkimo panaikinimo pagrindas – kai sprendimas pažeidžia bendruosius kreditorių interesus.³⁵⁵ Estijos bankroto teisėje pripažįstama, kad sprendimas gali būti panaikintas, jei jis prieštarauja įstatymui ar buvo priimtas pažeidžiant įstatymą. Taip pat sprendimas gali būti panaikintas, jei jis pažeidžia bendruosius kreditorių interesus.³⁵⁶ Taigi vyraujantis kreditorių susirinkime priimtų sprendimų panaikinimo pagrindas yra jo prieštaravimas bendriesiems kreditorių interesams. Toks sprendimų panaikinimo pagrindas aiškiai rodo kolektyvinį nemokumo

³⁵¹ Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2019 m. rugsėjo 19 d. nutartis civilinėje byloje Nr. e3K-3-267-611/2019.

³⁵² Lietuvos apeliacinio teismo 2017 m. gruodžio 14 d. nutartis civilinėje byloje Nr. e2-1928-823/2017.

³⁵³ Lietuvos apeliacinio teismo 2017 m. rugsėjo 21 d. nutartis civilinėje byloje Nr. 2-1517-798/2017.

³⁵⁴ Harald Hess, *Insolvenzrecht: Großkommentar in zwei Bänden*, C. F. Müller Verlag, Heidelberg 2013, p. 1636; Philipp Grünewald, *Mehrheitsherrschaft und insolvenzrechtliche Vorauswirkung in der Unternehmenssanierung*, Mohr Siebeck, Tübingen 2015, *Schriften zum Unternehmens- und Kapitalmarktrecht*, 20, p. 204.

³⁵⁵ Latvijos nemokumo įstatymo 91 straipsnio 2 dalis.

³⁵⁶ Estijos bankroto įstatymo 83 straipsnio 1 dalis.

proceso pobūdį ir yra siejamas su plačia teismo kompetencija sprendžiant dėl kreditorių susirinkimo sprendimo teisėtumo ir individualios situacijos vertinimu.

JANĮ nustatyti kreditorių susirinkime priimto sprendimo panaikinimo pagrindai. JANĮ 55 straipsnio 4 dalyje nustatyta, kad teismas gali panaikinti kreditorių susirinkimo ar kreditorių komiteto sprendimą, jeigu jis:

- priimtas pažeidžiant šio įstatymo nuostatas ir šis pažeidimas galėjo turėti įtakos sprendimo turiniui,
- prieštarauja įstatymams arba pažeidžia prieš šį sprendimą balsavusių kreditorių arba kitų asmenų teises ir įstatymų saugomus interesus.

Pirmasis JANĮ 55 straipsnio 4 dalyje nustatytas kreditorių susirinkimo sprendimo panaikinimo pagrindas yra siejamas su procesiniu pažeidimu, padarytu priimant sprendimą. Tačiau remiantis iki JANĮ formuota teismų praktika, procesiniai įmonių bankroto procesą reglamentuojančių aktų pažeidimai laikomi sprendimo panaikinimo pagrindu tik tuo atveju, kai jie galėjo nulemti kreditorių susirinkimo nutarimo (sprendimo) turinį. Tai reiškia, kad ne bet kokie JANĮ pažeidimai gali būti pagrindas panaikinti kreditorių susirinkimo sprendimą. Tokie procedūriniai pažeidimai turi būti pakankamai svarbūs, o ne mažareikšmiai. Taip užtikrinamas ir teisinis stabilumas, teisinis tikrumas, nes kreditorių susirinkime įprastai priimami privalomojo pobūdžio sprendimai, kurie sukelia konkrečias teises ir pareigas, t. y. daro poveikį teisiniams santykiams (sukuria, pakeičia, panaikina). Taigi šis kreditorių susirinkimo sprendimo panaikinimo pagrindas siejamas su procesinių sprendimo priėmimo taisyklių pažeidimu, o ne su konkrečiais materialiniais padariniais (konkrečių teisės subjektų teisių pažeidimu).³⁵⁷ Pripažįstama, kad nagrinėjant skundus dėl kreditorių susirinkimo sprendimų (nutarimų) teisėtumo reikia patikrinti, ar buvo laikytasi JANĮ ir kreditorių susirinkimo nustatytos susirinkimo sušaukimo, kreditorių dalyvavimo, nustatytos susirinkimo darbotvarkės klausimų nagrinėjimo, balsavimo ir nutarimų priėmimo tvarkos, nes šie procedūrų veiksmai reikšmingi ir gali lemti neteisėtų sprendimų (nutarimų) priėmimą.³⁵⁸

Antrasis JANĮ 55 straipsnio 4 dalyje reglamentuojamas kreditorių susirinkimo sprendimo panaikinimo pagrindas yra materialusis, siejamas su teisės aktų (įstatymų) pažeidimu arba prieš šį sprendimą balsavusių

³⁵⁷ Remigijus Jokubauskas, Kolektyvinių kreditorių...

³⁵⁸ Lietuvos apeliacinio teismo 2020 m. spalio 14 d. nutartis civilinėje byloje Nr. e2-1579-450/2020.

kreditorių arba kitų asmenų teisių ir įstatymų saugomų interesų pažeidimu. Taigi šis sprendimo panaikinimo pagrindas siejamas su norminių teisės aktų ar kreditorių, balsavusių prieš sprendimo priėmimą, teisių ir teisėtų interesų pažeidimu. Tai reiškia, kad norint taikyti šį pagrindą, reikia nustatyti įstatymo arba kreditorių ar kitų suinteresuotų asmenų teisių pažeidimą. Tačiau atsižvelgiant į iki JANĮ priėmimo formuotą teismų praktiką, šis kreditorių susirinkimo sprendimų panaikinimo pagrindas taip pat neturėtų būti taikomas nustačius nežymius (formalius) teisės aktų ar kreditorių teisių pažeidimus, tokiu būtu siekiant užtikrinti teisių santykių stabilumą ir bankroto proceso operatyvumą.³⁵⁹

Veiksmingo bankroto proceso užtikrinimas lemia, kad kreditorių autonomija įgyvendinant kolektyvines teises nėra absoliuti ir turi būti suderinama su kolektyviniais nemokumo proceso dalyvių interesais. Teismų praktikoje pripažįstama, kad kreditorių autonomija nereiškia, kad kreditorių bendrai priimti sprendimai negali būti nugrinčijami ir jie turi atitikti įstatymų reikalavimus.³⁶⁰ Tokie kreditorių autonomijos bankroto procese ribojimai kyla iš nemokumo kaip kolektyvinio proceso pobūdžio. Netinkamas kreditorių kolektyvinių teisių įgyvendinimas siejamas su tais atvejais, kai kreditoriai nesugeba laiku, operatyviai įgyvendinti jiems priskirtų teisių ir toks teisei priešingas veikimas (neveikimas) vilkina bankroto proceso eigą, pavyzdžiui, kai kreditorių susirinkime priimami sprendimai aiškiai pažeidžia imperatyvias įstatymų normas, teisingumo, sąžiningumo ir protingumo principus ir dėl atskiru atveju susiklosčiusios situacijos (vieno kreditoriaus dominavimo, kelių kreditorių nesąžiningų susitarimų ir pan.) kitokie nutarimai susirinkime ir nebus priimti.³⁶¹ Todėl pagrįsta laikytina teismų praktika, kurioje pripažįstama, kad jei kreditoriai sąmoningai vilkina nemokumo procesą, teismas turi teisę įsiterpti į kreditorių kompetencijai priskirto klausimo sprendimą ir sprendimą priimti už juos:

<...> nustačius, jog kreditorių susirinkimas vengia įgyvendinti savo kompetenciją arba dėl kreditorių grupės intereso nulemiama situacija, kai priimamais sprendimais pažeidžiamas bankroto proceso operatyvumas, vilkinamas būtinųjų procedūrų atlikimas, teismas, siekdamas bankroto procedūrų efektyvumo, bankroto proceso operatyvumo, tam tikrais išskirtiniais atvejais gali įsiterpti į kreditorių

³⁵⁹ Remigijus Jokubauskas, Kolektyvinių kreditorių...

³⁶⁰ Lietuvos apeliacinio teismo 2019 m. spalio 23 d. nutartis civilinėje byloje Nr. 2-972-241/2019.

³⁶¹ Lietuvos apeliacinio teismo 2013 m. sausio 16 d. nutartis civilinėje byloje Nr. 2-222/2013.

*kompetencijai priklausančio klausimo sprendimą. Teismas, įvertinęs faktines aplinkybes, kreditorių, turinčių balsų daugumą, veiksmus (neveikimą), jų priimamų sprendimų įtaką operatyviam ir veiksmingam bankroto proceso užbaigimui, atsižvelgdamas į protingumo, teisingumo ir sąžiningumo principus, gali nustatyti turto pardavimo tvarką ir pradinę parduodamo turto kainą. Tam turi būti konstatuotas bankroto proceso vilkinimas ir kreditorių susirinkimo kompetencijos neįgyvendinimas.*³⁶²

Atsižvelgiant į kreditorių autonomijos principą, tokia teismo teisė turėtų būti laikoma išimtinė, kai kreditoriai akivaizdžiai nesugeba (nenori) tinkamai įgyvendinti savo kolektyvinių teisių. Įprastai tokia kontrolė atliekama bankroto procese, kuriame kreditorių kompetencijai priskirti esminiai su šio proceso eiga susiję sprendimai. Manytina, kad teismas šią kolektyvinių kreditorių teisių įgyvendinimo kontrolę turėtų vykdyti tik tuo atveju, kai kreditoriai pakartotinai, bent kelis kartus negali išspręsti jiems priskirtų klausimų ir toks neveikimas daro neigiamą poveikį bankroto proceso veiksmingumui. Be to, ji galėtų būti įprastai įgyvendinama teismui panaikinus konkretų skundžiamą sprendimą, t. y. nustačius, kad kreditorių susirinkime priimtas sprendimas yra neteisėtas. Siekdamas užtikrinti proceso rungtyniškumą, teismas, prieš nusprenddamas įsiterpti į kreditorių kompetencijai priskirto klausimo sprendimą, turėtų apie keitimą priimti tokį sprendimą informuoti kreditorius ir (ar) nemokumo administratorių bei paprašyti jų pateikti nuomonę.³⁶³

Piktnaudžiavimas kreditoriaus teisėmis

JANĮ reglamentuoja kreditorių teises ir jų įgyvendinimo tvarką. Tačiau įstatyme neregamentuojama, kaip kreditoriai turi teises įgyvendinti, nėra nustatyta šių teisių įgyvendinimo standartų. Civiliniai santykiai reglamentuojami vadovaujantis, be kita ko, neleistinumo piktnaudžiauti teisėmis principu (CK 1.2 straipsnio 2 dalis). Pagal bendrąją taisyklę, įgyvendindami savo teises bei vykdydami pareigas, asmenys turi laikytis įstatymų, gerbti bendro gyvenimo taisykles ir geros moralės principus bei veikti sąžiningai, laikytis protingumo ir teisingumo principų (CK 1.137 straipsnio 2 dalis). Draudžiama piktnaudžiauti savo teise, t. y. draudžiama įgyvendinti civilines teises tokiu būdu ir priemonėmis, kurios be teisinio pagrindo pažeistų ar varžytų kitų asmenų teises ar įstatymų

³⁶² Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2017 m. balandžio 19 d. nutartis civilinėje byloje Nr. e3K-3-196-313/2017.

³⁶³ Remigijus Jokubauskas, Kolektyvinių kreditorių...

saugomus interesus ar darytų žalos kitiems asmenims arba prieštarautų subjektinės teisės paskirčiai (CK 1.137 straipsnio 3 dalis). Asmuo, kuriam įstatymo suteikiamos tam tikros teisės, kartu privalo vykdyti ir įstatymo jam nustatytus įpareigojimus, kurių būtina laikytis, kad, įgyvendinant šias teises, nebūtų pažeidžiamos kitų asmenų teisės ir teisėti interesai. Ar asmuo laikosi šių reikalavimų, nustatoma analizuojant, ar jis elgiasi taip, kaip tokioje situacijoje elgtųsi rūpestingas, sąžiningas ir protingas žmogus.³⁶⁴ CK 1.137 straipsnio 3 dalyje nustatytas draudimas taikomas tais atvejais, kai specialiais atvejais draudimas nėra reglamentuotas kitaip.³⁶⁵ Manytina, kad šie bendrieji civilinių teisių įgyvendinimo standartai, turi būti taikomi ir sprendžiant dėl kreditoriaus kolektyvinių teisių įgyvendinimo ir draudimo piktnaudžiauti šiomis teisėmis nemokumo procese.

Piktnaudžiavimas kreditorių teisėmis gali būti pagrindas taikyti CPK 95 straipsnio 2 dalį (JANĮ 15 straipsnio 2 dalis), kurioje nustatyta, kad teismas, nustatęs šio straipsnio 1 dalyje numatytus piktnaudžiavimo atvejus, gali paskirti dalyvaujančiam byloje asmeniui iki penkių tūkstančių eurų baudą, iki 50 procentų iš šios baudos gali būti skiriama kitam dalyvaujančiam byloje asmeniui. Baudai dėl piktnaudžiavimo procesinėmis teisėmis paskirti pagal CPK 95 straipsnio 2 dalį būtinos šios sąlygos: šalies nesąžiningumas ir skundo nepagrįstumas jį pateikiant teismui arba sąmoningas veikimas prieš teisingą ir greitą bylos išnagrinėjimą ir išsprendimą.³⁶⁶ Atitinkamai teisėtas ir pagrįstas asmens naudojimasis procesinėmis teisėmis, jeigu nenustatytas tyčinis nesąžiningas elgesys, neturi būti pripažįstamas piktnaudžiavimu procesinėmis teisėmis. Pavyzdžiui, pripažįstama, kad vien aplinkybė, jog kreditorius apeliaciniame skunde kelia prašymą dėl įmonės tyčinio bankroto, nors jo neteikė pirmosios instancijos teismui, nėra piktnaudžiavimas procesinėmis teisėmis, jei nėra sąmoningo siekio užvilkti bankroto procesą ir įmonės likvidavimą.³⁶⁷

Kreditoriaus piktnaudžiavimas teisėmis nemokumo procese gali būti suprantamas kaip veikimas, priešingas veiksmingo nemokumo proceso tikslui, ir tokie veiksmai gali būti kvalifikuojami kaip piktnaudžiavimas bendrąja prasme. Todėl kreditoriaus veiksmai, dėl kurių užsitiesia nemo-

³⁶⁴ Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2018 m. sausio 3 d. nutartis civilinėje byloje Nr. 3K-3-15-916/2018.

³⁶⁵ Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2009 m. sausio 6 d. nutartis civilinėje byloje Nr. 3K-3-58/2009.

³⁶⁶ Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2014 m. vasario 24 d. nutartis civilinėje byloje Nr. 3K-3-145/2014.

³⁶⁷ Lietuvos apeliacinio teismo 2015 m. spalio 27 d. nutartis civilinėje byloje Nr. 2A-1127-236/2015.

kumo byla (procedūros), gali būti pripažįstami piktnaudžiavimu procesinėmis teisėmis CPK 95 straipsnio prasme ir pagrindu už piktnaudžiavimą (veikimą prieš teisingą ir greitą bylos išnagrinėjimą) skirti baudą.³⁶⁸ Tačiau vien ta aplinkybė, kad kreditorių susirinkimo nutarimas iš esmės priimtas vieno kreditoriaus balsų dauguma, pati savaime nelemia tokio nutarimo neteisėtumo ir šio kreditoriaus piktnaudžiavimo, jei šio kreditoriaus patvirtinto finansinio reikalavimo suma vertine išraiška sudaro daugiau kaip pusę visų kreditorių patvirtintų finansinių reikalavimų sumos.³⁶⁹

Teismų praktikoje pasitaiko atvejų, kai teismas, pripažinęs kreditoriaus piktnaudžiavimą teisėmis nemokumo procese, skiria baudą. Pavyzdžiui, vienoje byloje teismas kreditoriui, turinčiam 92,42 proc. teismo patvirtintų kreditorių finansinių reikalavimų sumos, skyrė 3000 eurų baudą už piktnaudžiavimą procesinėmis teisėmis. Teismas kreditoriaus piktnaudžiavimą siejo su veiksmis, kurie užtęsia bankroto procedūras. Piktnaudžiavimas nustatytas atsižvelgiant į šių aplinkybių visumą: kreditorius kelis kartus iš eilės, nenurodydamas motyvų, balsavo prieš kreditoriaus teikiamą svarstyti siūlymą padidinti administravimo išlaidų sąmatą; kreditorius nepagrindė atsisakymo tvirtinti administravimo išlaidų padidinimą, nepateikė alternatyvių pasiūlymų, neprašė bankroto administratoriaus pateikti papildomų duomenų, derėtis. Teismo vertinimu, tokie veiksmai reiškia piktnaudžiavimą kreditoriaus teisėmis ir vilkina bankroto procedūras, varžo administratoriaus veiksmus, nes šis yra priverstas būtinoms administravimo išlaidoms dengti savo rizika naudoti nepatvirtintas lėšas.³⁷⁰ Kitoje byloje teismas pripažino, kad kreditorius piktnaudžiauja kreditoriaus teisėmis, nes, būdamas didžiausiu bendrovės kreditoriumi ir turėdamas balsų daugumą (90 proc. balsų), priimant nutarimus dėl bendrovės likusio turto pardavimo, sistemingai balsuodamas prieš bendrovės turto pardavimo tvarką, trukdo kreditorių susirinkimui priimti nutarimus dėl turto pardavimo tvarkos, elgiasi priešingai bankrutavusios įmonės ir kitų kreditorių interesams³⁷¹. Tačiau šioje byloje teismas tik panaikino kreditorių susirinkime priimtus nutarimus ir sankcijos kreditoriui dėl piktnaudžiavimo teisėmis neskyrė.

³⁶⁸ Lietuvos apeliacinio teismo 2015 m. rugsėjo 10 d. nutartis civilinėje byloje Nr. 2-1247-180/2015.

³⁶⁹ Lietuvos apeliacinio teismo 2015 m. kovo 26 d. nutartis civilinėje byloje Nr. 2-638-464/2015.

³⁷⁰ Lietuvos apeliacinio teismo 2015 m. rugsėjo 10 d. nutartis civilinėje byloje Nr. 2-1247-180/2015.

³⁷¹ Lietuvos apeliacinio teismo 2016 m. gruodžio 22 d. nutartis civilinėje byloje Nr. 2-2087-241/2016.

Apibendrinant galima teigti, kad piktnaudžiavimas kolektyvinėmis kreditoriaus teisėmis siejamas su sąmoningu sistemišku, pasikartojančiu nemokumo proceso tikslams priešingu elgesiu, pažeidžiančiu šio proceso operatyvumą ir ekonomiškumą. Svarbi aplinkybė tokiais atvejais yra, kokią reikalavimo dydį turi kreditorius, piktnaudžiaujantis teisėmis (ar kreditorius yra dominuojantis, ar ne), nes nuo turimo balsų skaičiaus kreditorių susirinkime priklauso, kokią įtaką toks kreditorius gali daryti nemokumo proceso eigai. CPK 95 straipsnio 2 dalyje nustatytos sankcijos taikymas kreditoriams dėl piktnaudžiavimo kolektyvinėmis teisėmis yra ir viena priemonių užtikrinti JANĮ nustatytą veiksmingo nemokumo proceso tikslą.³⁷²

Kreditorių atsakomybė už neteisėtus veiksmus

JANĮ nereglamentuoja kreditorių atsakomybės už neteisėtais veiksmais sukeltą žalą nemokumo procese. Užsienio valstybių nemokumo teisėje kreditorių atsakomybė padarius žalą nemokumo procese reglamentuojame įstatyme. Pavyzdžiui, Vokietijos nemokumo įstatymo 71 straipsnyje reglamentuojama, kad kreditorių komiteto nariai yra atsakingi už sukeltą žalą kreditoriams, jei jie pažeidžia jiems įstatyme nustatytas pareigas (vok. *sie schuldhafte die Pflichten verletzen*). Kreditorių komiteto narių atsakomybė kyla ne skolininkui, o kreditoriams. Kreditoriaus atsakomybė gali kilti dėl tyčios ar neatsargumo. Kreditorių susirinkimas neturi teisės sumažinti kreditoriaus atsakomybės dydžio, masto.³⁷³ Kreditoriaus komiteto nario atsakomybės klausimui taikoma trejų metų senatis nuo sužinojimo apie pažeidimą ar nemokumo proceso pabaigos.³⁷⁴ Čekijos nemokumo įstatymo 60 straipsnio 1 dalis nustato, kad kreditorių komiteto nariai turi pareigą veikti atsakingai atlikdami savo pareigas ir yra atsakingi už žalą, padarytą dėl jų pareigų pažeidimo ar netinkamo atlikimo. Estijos nemokumo įstatymo 75 straipsnyje nustatyta, kad bankroto komiteto nariai, kurie sąmoningai sukėlę žalą skolininkui, kreditoriui, pažeisdami savo pareigas yra solidariai atsakingi už sukeltą žalą. Lenkijos bankroto įstatymo 212 straipsnio 1 dalis nustato, kad kreditorių komiteto narys atsako už žalą, atsiradusią dėl netinkamai vykdytų pareigų. Taigi, tokie užsienio valstybių teisinio reglamentavimo pavyzdžiai leidžia teigti, kad

³⁷² Remigijus Jokubauskas, Kolektyvinių kreditorių...

³⁷³ Harald Hess, *Insolvenzrecht: Großkommentar in drei Bänden*, C. F. Müller Verlag, Heidelberg 2007, p. 1408.

³⁷⁴ *Ibid.*, 1409.

kreditorių susirinkimo (komiteto) nariai gali būti atsakingi už savo neteisėtais veiksmais sukeltą žalą nemokumo procese.

Kol kas Lietuvos nemokumo teisėje kreditorių civilinės atsakomybės taikymo nemokumo procese klausimai iš esmės nenagrinėti. Tačiau remiantis keliais teismų praktikos pavyzdžiais, kai buvo siekiama kreditoriui taikyti civilinę atsakomybę dėl jo neteisėtų veiksmų nemokumo procese, galima svarstyti, kad sprendžiant dėl kreditoriaus atsakomybės už neteisėtais veiksmais nemokumo procese sukeltą žalą, tokios atsakomybės klausimas gali būti vertinamas pagal generalinio delikto nuostatas (CK 6.263 straipsnis), kurios nustato bendriausią civilinės (deliktinės) atsakomybės pagrindą. Pavyzdžiui, vienoje byloje nustatyta, kad kreditorių susirinkime dalyvavo 13 kreditorių, kurių bendra finansinių reikalavimų suma sudarė 95,20 proc. visos teismo patvirtintos kreditorių reikalavimų sumos. Susirinkime buvo nuspręsta nepatvirtinti kreditorių susirinkimo darbotvarkės („už“ susirinkimo darbotvarkę balsavo 41,59 proc. kreditorių, „prieš“ – 53,61 proc. kreditorių). Su pasiūlyta darbotvarke nesutiko kreditorius, kurio reikalavimas sudaro 52,3 proc., ir dar penki kreditoriai (iš jų keturi buvę įmonės darbuotojai), kurių reikalavimai sudaro itin mažą dalį (nuo 1,21 proc. iki 0,03 proc.) patvirtintų finansinių reikalavimų. Kreditoriai, balsuodami „prieš“, nepateikė jokių paaiškinimų, pastabų ar pasiūlymų, kurių pagrindu toks kreditorių balsavimas būtų pagrįstas ir teisėtas. Teismas pripažino, kad visiškai nepagrįstas ir nemotyvuotas kreditorių atsisakymas patvirtinti susirinkimo darbotvarkę, patiems nesiūlant jokių alternatyvų, neatsižvelgiant į imperatyvias ĮBĮ nuostatas, kurie klausimai, skirti kreditoriams, turi būti pirmiausia išsprendžiami kreditorių susirinkime, iš esmės kliudo ir bankroto bylos proceso eigai, todėl gali būti įvertintas kaip priešingas teisei elgesys (deliktas), jeigu juo būtų sukurta žalos bankrutuojančiai bendrovei ar kitiems jos kreditoriams ir jeigu tokios žalos atlyginimo būtų pareikalauta teisme.³⁷⁵ Panašiai nustatyta ir kitoje byloje, kurioje pripažinta, kad jeigu kreditorius, dalyvaudamas kreditorių susirinkimuose ir atitinkamai juose balsuodamas, piktnaudžiauja savo teise ir tokie kreditoriaus veiksmai sukelia žalą įmonei, jos kreditoriams, tokiam kreditoriui galėtų būti pagrindas taikyti civilinę atsakomybę, t. y. nemokumo administratorius ar kiti kreditoriai, kuriems padaryta žala, turi teisę reikšti ieškinį piktnaudžiaujančiam kreditoriui dėl nuostolių, padarytų neteisėtais veiksmais, atlyginimo.³⁷⁶

³⁷⁵ Lietuvos apeliacinio teismo 2015 m. kovo 26 d. nutartis civilinėje byloje Nr. 2-638-464/2015.

³⁷⁶ Lietuvos apeliacinio teismo 2018 m. vasario 1 d. nutartis civilinėje byloje Nr. 2-356-370/2018.

Taigi deliktinės civilinės atsakomybės taikymas kreditoriams dėl jų neteisėtų veiksmų kreditorių susirinkime (komitete) yra galimas. Manytina, kad kilus ginčui dėl kreditoriaus neteisėtų veiksmų ir galimos žalos atlyginimo, kreditoriaus veiksmų neteisėtumas turėtų būti siejamas su teisei priešingų veiksmų pakartotinumu, pavyzdžiui, kreditorius kelis kartus nepagrįstai balsuoja prieš sprendimo priėmimą, nepateikdamas kitų alternatyvų ir taip vilkindamas procesą. Kreditorių autonomijos principas kreditoriui leidžia pačiam nuspręsti, kaip jis nori įgyvendinti kolektyvines teises (balsuoti kreditorių susirinkime), tačiau jis negali reikšti, kad kolektyvines teises kreditorius gali įgyvendinti pažeisdamas bendruosius kreditorių interesus, proceso operatyvumą. Diskutuotina, ar atsižvelgiant į tokios deliktinės civilinės atsakomybės išimtinumą (tai, kad ji tiesiogiai nereglamentuojama nei CK, nei JANĮ) kreditoriaus deliktinės atsakomybės pagrindas turėtų būti tik sąmoningais, tyčiniaisiais veiksmais padaryta žala, bet ne žala, sukelta dėl neatsargumo.³⁷⁷

³⁷⁷ Remigijus Jokubauskas, Kolektyvinių kreditorių...

VI. BANKROTO PROCESAS

Bankrotas yra vienas iš juridinių asmenų nemokumo problemų sprendimo būdų, kurio tikslas – kuo operatyviau patenkinti kreditorių reikalavimus iš bankrutuojančios įmonės turto ir likviduoti nemokų juridinį asmenį.³⁷⁸ Juridinių asmenų bankroto procese įmonės valdymą perima nemokumo administratorius, modifikuojamas įmonės išipareigojimų kreditoriams vykdymas ir atliekamos bankroto procedūros, skirtos įmonės turto sukaupiti, realizuoti ir kreditorių reikalavimams patenkinti. Skirtingai nei restruktūrizavimo procese, bankroto procese siekiama ne išsaugoti įmonę, bet apsaugoti nemokios įmonės kreditorius ir kuo operatyviau ją likviduoti. Taigi, socialiniai, ekonominiai bankroto proceso tikslai skiriasi nuo restruktūrizavimo proceso tikslo.

JANĮ 2 straipsnio 4 dalyje bankroto procesas apibrėžiamas kaip visuma šio įstatymo nustatytų procedūrų, kuriomis teismo arba ne teismo tvarka siekiama likviduoti juridinį asmenį, tenkinant kreditorių reikalavimus juridinio asmens turtu. Vienų autorių nuomone, bankroto procesas turėtų būti suprantamas kaip „normų, reguliuojančių teismo, kitų bankroto procese dalyvaujančių asmenų (skolininko, kreditorių, administratoriaus) procesinius veiksmus, visuma, taikoma nemokiam skolininkui ir skirta proporcingai patenkinti kreditorių reikalavimams“³⁷⁹. Kitų autorių nuomone, nemokumo (bankroto procesas) yra suprantamas kaip įstatyminis procesas, kurio tikslas yra išspręsti bendro turto (angl. *common pool*) problemą rinkos ekonomikoje. Bankroto teisė sprendžia šią problemą apsaugodama bendrą turtą nuo jo vertę mažinančių individualių vykdymo veiksmų, jį realizuojant varžytynėse (aukcione), kurios leidžia parduoti turtą už realią rinkos kainą ir padalyti gautą turtą visiems kreditoriams pagal jų eiles.³⁸⁰ Taigi bankroto proceso samprata

³⁷⁸ Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2007 m. spalio 17 d. nutartis civilinėje byloje Nr. 3K-7-326/2007.

³⁷⁹ Vilija Mikuckienė, „Bankroto proceso samprata“, *Jurisprudencija* 7, 109 (2008).

³⁸⁰ Stephan Madaus, „Leaving the Shadows of US Bankruptcy Law: A Proposal to Divide the Realms of Insolvency and Restructuring Law“, *European Business Organization Law Review* 19 (3) (2018).

teisės doktrinoje siejama tiek su procesiniais šio proceso ypatumais, tiek ekonominiais tikslais. Tačiau abiem atvejais pripažįstama, kad bankroto procese vyraujantis tikslas yra patenkinti kreditorių reikalavimus.

Bankroto procese kreditoriai įprastai neturi teisės reikšti tiesioginių reikalavimų ir inicijuoti individualų vykdymo procesą dėl savo reikalavimo patenkinimo. Nuo bankroto bylos iškėlimo kreditoriai netenka teisės reikšti tiesioginių reikalavimų bankrutuojančiai įmonei, iki bankroto bylos iškėlimo nepatenkinti kreditorių reikalavimai gali būti tenkinami tik įstatyme nustatyta tvarka.³⁸¹ Todėl bankroto procesas gali būti suprantamas kaip **kolektyvinis vykdymo procesas**, kuriame dalyvauja visi skolininko kreditoriai. Visos bankroto įstatymo nuostatos nukreiptos į tikslą kuo operatyviau užbaigti bankroto procedūras, patenkinti kreditorių reikalavimus ir kiek įmanoma išsaugoti skolininko turtą.³⁸²

Analizuojant bankroto proceso tikslus, šio proceso ekonominę reikšmę ir veiksmingumo užtikrinimo problemas, visų pirma, kyla klausimas, kodėl toks kolektyvinis skolininko kreditorių reikalavimų tenkinimo būdas turi būti taikomas. Įprastai civiliniuose teisiniuose santykiuose teisiniu ar neteisiniu būdu kreditoriams įgyvendinant reikalavimo teisę į skolininko turtą, taikomas dispozityvumo principas, leidžiantis civilines teises ginti pasirenkant jų gynimo būdus (CK 1.138 straipsnis; CPK 13 straipsnis). Kilus ginčui dėl pasirinkto teisių gynybos būdo, CK 1.138 straipsnio 1 dalyje nustatytas teisinis reglamentavimas lemia bylą nagrinėjančio teismo pareigą įvertinti, ar ieškovo pasirinktas teisių gynybos būdas atitinka įstatyme įtvirtintą reglamentavimą, be kita ko, ar toks būdas gali būti taikomas konkrečaus teisių pažeidimo atveju, ar egzistuoja alternatyvūs teisių gynybos būdai, ar įstatyme neįtvirtintas konkrečaus teisių gynybos būdo taikymas.³⁸³ Tačiau kita situacija susiklosto įmonių bankroto procese, kai įmonė yra nemoki. Kolektyvinis bankroto proceso pobūdis apsunkina tikslą, kad šis procesas vyktų koncentruotai, operatyviai ir būtų užbaigtas per kuo trumpiausią terminą.³⁸⁴ Individualus atskiros kreditoriaus reikalavimo teisės į skolininką įgyvendinimas yra neigiamas kitiems kreditoriams, kai skolininkas yra nemokus. Todėl ban-

³⁸¹ Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2019 m. gruodžio 9 d. nutartis civilinėje byloje Nr. e3K-7-278-469/2019.

³⁸² Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2011 m. gegužės 6 d. nutartis civilinėje byloje Nr. 3K-3-234/2011.

³⁸³ Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2019 m. gruodžio 2 d. nutartis civilinėje byloje Nr. e3K-3-357-313/2019.

³⁸⁴ Lietuvos apeliacinio teismo 2017 m. gegužės 3 d. nutartis civilinėje byloje Nr. e2-880-157/2017.

kroto procese turi būti sudarytos sąlygoms visiems kreditoriams lygiomis galimybėmis jame dalyvauti. Bankroto procesą reglamentuojančios normos nukreiptos ne į pavienių, o visų kreditorių finansinių reikalavimų patenkinimą, todėl kreditoriai, siekdami patenkinti savo finansinius interesus ir dalyvaudami įmonės bankroto procese, turi vienytis.³⁸⁵ Įmonių bankroto procese siekiama užtikrinti interesų pusiausvyrą ir išvengti situacijų, kai nepagrįstai dominuoja atskiro asmens ar grupių interesai. Todėl teismų praktikoje pagrįstai pripažįstama, kad šiame procese negalima išskirti kreditorių individualių interesų.³⁸⁶

Kolektyvinį įmonių bankroto proceso pobūdį galima analizuoti ne tik vertinant jo teisinius ir ekonominius požymius. Tokia analizė galima darant prielaidą, kad bankroto procesas neegzistuoja iš viso. Svarstant tokį hipotetinį klausimą, reikia įvertinti, kaip atrodytų bankroto procesas, jei, skolininkui tapus nemokiam, įstatymas nenustatytų kolektyvinio reikalavimų tenkinimo mechanizmo, t. y. kolektyvinio kreditorių teisių įgyvendinimo. Tokį hipotetinį bankroto kaip kolektyvinio proceso vertinimą pasiūlė Thomas H. Jackson, kurio teigimu, įprastai skolininkui nevykdant prievolių, kreditorius naudojasi įvairiais teisinės gynybos būdais. Tai gali būti reikalavimo teisės pareiškimas, įskaitymas, susitarimas, kuriuo modifikuojami skoliniai įsipareigojimai, ir pan.³⁸⁷ Akivaizdu, kad jei skolininkas turėtų tik vieną kreditorių, toks kreditoriaus reikalavimo teisės įgyvendinimas nereikalautų jokios specialios procedūros.³⁸⁸ Tačiau kai skolininkas tampa nemokus (arba nemokumas tampa galimas artimoje ateityje) ir turi daugiau nei vieną kreditorių, susidaro situacija, kad realesnį reikalavimo patenkinimą (visišką ar iš dalies) gali gauti tas skolininko kreditorius, kuris pirmiau ir sėkmingiau įgyvendina savo reikalavimo teisę. Kiekvienas kreditorius tokiu atveju naudojasi visomis įstatyme nustatytais gynybos priemonėmis ir, suprantama, sieks kuo greičiau ir kuo didesne apimtimi savo reikalavimą patenkinti. Todėl vėliau reikalavimą įgyvendinančio (ar ne tokį efektyvų teisinės gynybos būdą pasirinkusio) kreditoriaus galimybės patenkinti savo reikalavimą yra mažesnės ir jo reikalavimas patenkinamas iš skolininko turto dalies,

³⁸⁵ Lietuvos apeliacinio teismo 2013 m. spalio 31 d. nutartis civilinėje byloje Nr. 2-2462/2013.

³⁸⁶ Lietuvos apeliacinio teismo 2015 m. rugsėjo 17 d. nutartis civilinėje byloje Nr. 2-1698-381/2015.

³⁸⁷ Thomas H. Jackson, *The Logic and Limits of Bankruptcy Law*, Harvard University Press, Cambridge, Mass. 1986.

³⁸⁸ Stanley D. Longhofer, Stephen R. Peters, "Protection for Whom? Creditor Conflict and Bankruptcy", *American Law and Economic Review* 6 (2) (1999).

kuri lieka pirmesniai kreditoriui įgyvendinus savo reikalavimo teisę. Kitaip tariant, kiekvieno vėlesnio kreditoriaus reikalavimo patenkinimo galimybė mažėja tokia apimtimi, kokia patenkinamas pirmesnio kreditoriaus reikalavimas. Įmonė, susidūrusi su nemokumo problemomis, įprastai neturi galimybės patenkinti visų kreditorių reikalavimų, todėl tai reikštų, kad patenkinus vien pirmojo kreditoriaus reikalavimą gali likti nepatenkinti kitų kreditorių reikalavimai. Nesant kolektyvinio kreditorių reikalavimo tenkinimo mechanizmo, kreditorių galimybės patenkinti savo reikalavimą iš esmės priklauso nuo to, kurie kreditoriai pirmiau ir operatyviau įgyvendins savo reikalavimo teisę į skolininką (jo turtą).³⁸⁹ Kai kurie autoriai šį procesą, kai kiekvienas kreditorius individualiai siekia įgyvendinti savo reikalavimo teisę ir galiausiai kiti kreditoriai to nebėgali padaryti dėl nepakankamo skolininko turto, vaizdingai apibūdina kaip „žvejojimą tuščiaame tvenkinyje“ (angl. *fishing the pond empty*).³⁹⁰ Tai reiškia, kad kreditoriai gali bandyti savo reikalavimo teisę įgyvendinti, tačiau reikalavimo patenkinimo (bent iš dalies) galimybė yra maža. Todėl ne veltui pripažįstama, kad nemokumo procesas yra „pragaištingos lenktynės dėl turto“ (angl. *destructive race for the assets*).³⁹¹ Teismų praktikoje pripažįstama, kad bankrutuojančios įmonės kreditorių reikalavimų tenkinimas yra vyraujantis, galutinis bankroto proceso tikslas, kurio siekiama bankroto procedūromis.³⁹² Tačiau nesant bankroto proceso, net ir pirmesni reikalavimą pateikęs kreditorius negalėtų būti tikras dėl jo reikalavimo patenkinimo, nes skolininkas gali nevaržomai (nors įstatyme ir numatytos kreditorių reikalavimų tenkinimo eilės) suteikti prioritetą kitiems kreditoriams.

Kolektyvinis bankroto proceso pobūdis aiškus ir atsižvelgiant į jo rezultata, nes juo siekiama patenkinti visų skolininko kreditorių reikalavimus, atsiradusius iki bankroto proceso, išviešinant nemokaus skolininko turimas skolas ir finansines galimybes joms padengti bei kartu sudarant sąlygas visiems kreditoriams patenkinti savo reikalavimus iš bankrutuojančios įmonės turto.³⁹³ Kai kurių autorių nuomone, bankroto procesas

³⁸⁹ Remigijus Jokubauskas, Kolektyvinių kreditorių...

³⁹⁰ Michael Schillig, „Corporate Insolvency Law for the 21st Century: State-Imposed or Market-Based?“, *Journal of Corporate Law Studies* 14 (1) (2017).

³⁹¹ Thomas H. Jackson, Robert E. Scott, „On the Nature of Bankruptcy: An Essay of Bankruptcy Sharing and the Creditor's Bargain“, *Virginia Law Review* 75 (1989).

³⁹² Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2014 m. vasario 7 d. nutartis civilinėje byloje Nr. 3K-3-16/2014.

³⁹³ Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2019 m. vasario 28 d. nutartis civilinėje byloje Nr. 3K-3-81-916/2019.

pasižymi dviem pagrindiniais tikslais. Pirma, taip siekiama užtikrinti koordinuotą skolininko kreditorių reikalavimų vertinimą ir patenkinimą. Įmonei susidūrus su mokumo problemomis įmonės valdymo organai gali siekti pasisavinti įmonės turtą ar suteikti nepagrįstą pirmenybę kai kuriems kreditoriams. Antra, bankroto procese yra siekiama užtikrinti maksimalią įmonės ir jos turto vertę.³⁹⁴ Siekis patenkinti kreditorių reikalavimus kuo didesne apimtimi yra pripažįstamas ir užsienio valstybių teisės aktuose. Pavyzdžiui, Lenkijos įmonių bankroto įstatymo 2 straipsnio 1 dalis nustato, kad bankroto procesas turi būti organizuojamas tokiu būdu, kad kuo didesne apimtimi būtų patenkinti kreditorių reikalavimai (lenk. *w jak najwyższym stopniu*). Čekijos nemokumo įstatymo 1(a) straipsnyje panašiai nustatyta, kad šis įstatymas taikomas skolininko bankroto ir gresiančio bankroto atvejais, išsprendžiant turtinius klausimus, kad būtų kuo didesne apimtimi proporcingai tenkinami kreditorių reikalavimai (ček. *nejvyššímu a zásadně poměrnému uspokojení dlužníkůvých věřitelů*). Vokietijos nemokumo įstatymo 1 straipsnyje nustatyta, kad nemokumo procesas yra skirtas kolektyviniam kreditorių reikalavimų tenkinimui (vok. *die Gläubiger eines Schuldners gemeinschaftlich zu befriedigen*) iš likviduojamos skolininko turto ir jo paskirstymo ar nemokumo plano sudarymui, kuriuo siekiama išsaugoti įmonę.

Paprastai juridinio asmens bankroto procesas užbaigiamas teismui priėmus sprendimą dėl įmonės pabaigos ir išregistravus bankrutavusią įmonę iš JAR. Tačiau bankroto proceso pabaiga likvidavus juridinį asmenį nėra vienintelis bankroto proceso pabaigos pagrindas.³⁹⁵ Net ir pradėjus bankroto procedūras, lieka galimybė bankroto bylą nutraukti, toliau nemokumo problemas spręsti restruktūrizavimo būdu ar sudaryti taikos sutartį. Be to, reikšminga teisinio reglamentavimo naujoje Lietuvos nemokumo teisėje laikytina ir galimybė bankroto proceso metu parduoti juridinį asmenį kaip atskirą turtinį vienetą ar esminę jo dalį, kuri iš esmės leidžia išvengti juridinio asmens likvidavimo ir jį perleisti naujam saviņinkui (JANĮ 87 straipsnis).

Bankroto bylos nagrinėjimas susideda iš kelių etapų – bankroto bylos iškėlimo, kreditorių reikalavimų pateikimo ir tvirtinimo, įmonės likvidavimo dėl bankroto ir sprendimo dėl įmonės pabaigos priėmimo.³⁹⁶

³⁹⁴ Maria Brouwer, “Reorganization in US and European Bankruptcy law”, *European Journal of Law and Economics* volume 22 (2006).

³⁹⁵ Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2021 m. balandžio 7 d. nutartis civilinėje byloje Nr. e3K-3-79-823/2021.

³⁹⁶ Lietuvos apeliacinio teismo 2020 m. birželio 9 d. nutartis civilinėje byloje Nr. e2A-921-450/2020.

Atitinkamai JANĮ bankroto procesą reglamentuojančios nuostatos yra suskirstytos pagal atskiras procedūras (etapus). JANĮ modifikavus bankroto ir restruktūrizavimo procesus, nemokumo bylos iškėlimo etapas reglamentuojamas vienodai dėl abiejų procesų. Todėl JANĮ bankroto procesą atskirai nuo restruktūrizavimo reglamentuoja nuo bankroto proceso vykdymo stadijos, t. y. kai pradedamos bankroto procedūros (JANĮ II dalies 3 skyrius).

Bankroto proceso vykdymas

Įsiteisėjus nutarčiai dėl įmonės bankroto bylos iškėlimo, pradedami bankroto proceso administravimo veiksmai. Vieni esminių bankroto procese atliekamų veiksmų yra įmonės turto valdymas (administravimas). Bankroto procese yra siekiama įmonės turto stabilizavimo ir atskyrimo, kurie yra vienas nuo kito priklausomi.³⁹⁷ Tokiu būdu užtikrinama, kad bankrutuojančio juridinio asmens turtas bus kaupiamas ir neperleidžiamas kitiems asmenims ir su jo valdymu susijusius sprendimus priims tokią teisę turintys asmenys (nemokumo administratorius ir kreditoriai). Tokie bankrutuojančios įmonės turto valdymo ypatumai reikalingi siekiant užtikrinti maksimalios naudos tikslą šiame procese.

Bankroto bylos iškėlimas, visų pirma, reiškia, kad juridinio asmens valdymo organai nuo teismo nutarties iškelti bankroto bylą įsiteisėjimo dienos netenka savo įgaliojimų. Juridinio asmens valdymo organo teisės ir pareigos bankroto proceso metu įgyvendina nemokumo administratorius (JANĮ 56 straipsnio 1–2 dalys). Todėl vienintelis bankrutuojančios (bankrutavusios) įmonės organas, galintis atstovauti tokiai įmonei teisme arba įgalioti jai atstovauti kitam asmeniui, yra nemokumo administratorius.³⁹⁸ Minėtos juridinio asmens valdymą bankroto procese reglamentuojančios teisės normos taikomos nepriklausomai nuo juridinio asmens teisinės formos. Pavyzdžiui, sprendžiant dėl bankrutuojančios įmonės savininko kompetencijos, vienoje byloje nustatyta, kad individualiai įmonei iškėlus bankroto bylą, šios įmonės savininkas netenka teisės veikti individualios įmonės vardu. Todėl atitinkamai bankrutuojančios individualios įmonės savininkas neturi teisės reikšti netiesioginio ieškinio (CK 6.68 straipsnis), nes priešingu atveju tai galėtų sukurti situaciją, kai bankrutuojančios įmonės savininkas, o ne nemokumo administratorius

³⁹⁷ Oscar Couwenberg, Stephen J. Lubben, *op. cit.*

³⁹⁸ Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2018 m. spalio 31 d. nutartis civilinėje byloje Nr. e3K-3-404-690/2018.

ir / ar kreditoriai perimtų faktinį bankrutuojančios įmonės valdymą, o tai prieštarautų bankroto proceso prigimčiai ir esmei.³⁹⁹ Bankrutuojančios individualios įmonės savininkas yra įmonės kreditorių skolininkas, todėl negalima tokia situacija, kai skolininkas išieško skolas bankrutuojančios įmonės naudai iš kitų skolininkų. Atitinkamai negalima procesinė situacija, kai įmonei atstovauja savininkas, nors jo kaip buvusio vadovo įgaliojimai pasibaigę iškelus įmonei bankroto bylą.⁴⁰⁰

Įsiteisėjusi nutartis iškelti bankroto bylą sukelia teises pasekmes įmonės valdymo organams. Šios pasekmės siejamos su įmonės valdymo organų pareigomis, kurių vykdymas yra reikšmingas užtikrinant sklandžią bankroto proceso eigą ir veiksmingą įmonės administravimą. JANĮ 57 straipsnio 1 dalyje nustatyta, kad iškelus bankroto bylą, įgaliojimų netekę juridinio asmens valdymo organai, o kai bankroto byla iškelta ūkinei bendrijai, – jos tikrieji nariai, kurie vykdo CK 2.67 straipsnyje ir 2.82 straipsnio 3 dalyje nustatytas valdymo organų pareigas, per teismo nustatytą terminą privalo perduoti paskirtam nemokumo administratoriui: 1) juridinio asmens valdomą ir naudojamą turtą pagal nutarties iškelti bankroto bylą įsiteisėjimo dienos duomenis; 2) visus juridinio asmens dokumentus, buhalterinės apskaitos registrus ir kitą juridinio asmens informaciją, susijusią su jo veikla. Jeigu bankroto byla iškeliamą neribotos civilinės atsakomybės juridiniam asmeniui, jo savininkas turi pateikti viso savo turimo turto, įskaitant ir turtą, kuris yra bendroji jungtinė nuosavybė, sąrašą (JANĮ 57 straipsnio 2 dalis).

Šios pareigos dėl juridinio asmens dokumentų ir turto perdavimo nemokumo administratoriui yra siejamos su įmonės turimo turto ir informacijos, susijusios su įmonės vykdyti veiklą, perdavimu. Ši informacija yra reikalinga nemokumo administratoriui siekiant tinkamai administruoti bankroto procesą: surinkti informaciją apie visą įmonės turimą turtą, skolinius įsipareigojimus, spręsti dėl kreipimosi į teismą dėl sandorių negaliojimo ar tyčinio bankroto. Remiantis JANĮ 57 straipsnio 3 dalimi, asmenims, pažeidusiems pareigą pateikti duomenis, teismas nustato sankciją – gali jiems skirti iki vienos MMA dydžio baudą už kiekvieną pareigos nevykdymo dieną. Teismų praktikoje, aiškinant minėtos sankcijos tikslus, nurodoma, kad jos pagrindinis tikslas yra drausminti nesąžiningus, neveiklius bankrutuojančios įmonės vadovus, ignoruojančius teismo sprendimų privalomumą, priversti juos kuo greičiau pateikti

³⁹⁹ Lietuvos apeliacinio teismo 2021 m. kovo 18 d. nutartis civilinėje byloje Nr. e2-147-330/2021.

⁴⁰⁰ Lietuvos apeliacinio teismo 2021 m. birželio 29 d. nutartis civilinėje byloje Nr. e2A-411-407/2021.

bankroto procedūras vykdančiam nemokumo administratoriui įmonės finansinius bei kitus svarbiausius su įmonės veikla susijusius dokumentus, kad būtų galima vykdyti bankroto procedūras; jeigu įmonės valdymo organai nepateikė teismo reikalaujamų dokumentų ar įmonės turto dėl objektyvių priežasčių, teismas turėtų panaikinti jiems paskirtą baudą, tačiau įrodinėjimo pareiga, kad egzistuoja pateisinama priežastis nepateikti nemokumo administratoriui teismo įsiteisėjusioje nutartyje nurodytų dokumentų, tenka valdymo organams.⁴⁰¹ JAI nereglementuoja baudos už minėtos pareigos nevykdymą skyrimo procedūros, todėl jos taikymo tvarka, apskundimui, turėtų būti taikomos bendrosios CPK įtvirtintos proceso teisės normos (CPK 107 straipsnis).

Praktikoje kyla ginčų dėl netinkamai vykdomos juridinio asmens valdymo organų pareigos perduoti dokumentus nemokumo administratoriui. Kilus tokiam ginčui, vertinama, ar egzistavo reikšmingos objektyvios aplinkybės, dėl kurių dokumentai galėjo būti pagrįstai neperduoti laiku. Teismų praktikoje pripažįstama, kad, pavyzdžiui, vien buvusio įmonės vadovo susirašinėjimas su nemokumo administratoriumi, nenurodant argumentų, priežasčių, kodėl dokumentų ir turto perdavimas nuolatos yra atidedamas, vertinamas kaip bankroto bylos vilkinimas.⁴⁰² Taip pat tokios aplinkybės kaip sveikatos sutrikimas nebūtinai reiškia, kad asmuo objektyviai negalėjo perduoti duomenų.⁴⁰³ Atitinkamai šios pareigos nevykdymo savaime nepateisina tai, kad asmuo galimai neturi priemonių dokumentus pristatyti nemokumo administratoriui, pavyzdžiui, neturi transporto priemonės.⁴⁰⁴ Todėl sprendžiant dėl minėtų juridinio asmens vadovui sankcijų taikymo turi būti vertinamos reikšmingos individualios ginčo aplinkybės (jų visuma). Netinkamas pareigos tvarkyti įmonės buhalterinę apskaitą, perduoti įmonės turtą ir dokumentus nemokumo administratoriui vykdymas gali būti pagrindams taikyti civilinę atsakomybę. Ieškinys dėl žalos, padarytos dėl netinkamo turto ir (ar) dokumentų perdavimo (neperdavimo) nemokumo administratoriui, gali būti reiškiamas ne tik paskutiniam vadovui, bet ir ankstesniems įmonės

⁴⁰¹ Lietuvos apeliacinio teismo 2021 m. kovo 16 d. nutartis civilinėje byloje Nr. 2-364-241/2021.

⁴⁰² Lietuvos apeliacinio teismo 2020 m. liepos 21 d. nutartis civilinėje byloje Nr. e2-1241-881/2020.

⁴⁰³ Lietuvos apeliacinio teismo 2020 m. lapkričio 5 d. nutartis civilinėje byloje Nr. e2-1692-781/2020.

⁴⁰⁴ Lietuvos apeliacinio teismo 2021 m. vasario 18 d. nutartis civilinėje byloje Nr. e2-279-553/2021.

vadovams.⁴⁰⁵ Tokiais atvejais galima ir solidarioji civilinė atsakomybė, jei prie neteisėtų veiksmų prisideda ir ankstesni įmonės vadovai.⁴⁰⁶

Vienas iš įstatyme nustatytų privalomų nemokumo administratoriaus veiksmų, įsiteisėjus nutarčiai iškelti juridinio asmens bankroto bylą – kreditorių sąskaitos atidarymas kredito įstaigoje (JANĮ 59 straipsnio 2 punktą). Kreditorių sąskaita yra juridinio asmens depozitinė sąskaita, kurioje kaupiamos lėšos skirtos kreditorių reikalavimams tenkinti, bankroto proceso administravimo išlaidoms ir kintamajai atlygio daliai už bankroto proceso administravimo rezultatus nemokumo administratoriui apmokėti (JANĮ 2 straipsnio 13 dalis). Vertinant nemokumo administratoriaus pareigą atidaryti kreditorių sąskaitą, nurodoma, kad įstatymas numato pareigą bankroto administratoriui ne tik atidaryti kredito įstaigoje kreditorių sąskaitą, bet ir kaupti joje lėšas bei atsiskaityti iš jos su kreditoriais. Bankroto procesą reglamentuojančiose teisės normose nėra numatyta bankroto administratoriui su bankroto procesu susijusias lėšas tvarkyti savo asmeninėje banko sąskaitoje.⁴⁰⁷

Bankroto procese siekiama sukaupti kuo daugiau bankrutuojančios įmonės turto. Todėl įstatyme nustatytos pareigos, susijusios su bankrutuojančios įmonės turto išsaugojimu, nustatomos ir tretiesiems asmenims, kurie turi (valdo) įmonės turtą. JANĮ 58 straipsnyje nustatytas draudimas asmenims, naudojančiams ar valdantiems juridinio asmens turtą, dėl šio turto sudaryti sandorius su trečiaisiais asmenimis. Jei turtas būtų perleistas, tokie sandoriai būtų laikomi niekiniais pagal CK 1.80 straipsnį.

Nemokumo administratoriaus pareigos iškėlus bankroto bylą reglamentuojamos JANĮ 59 straipsnyje. Šiame straipsnyje nurodytas nebaigtinis nemokumo administratoriaus pareigų sąrašas. Iš esmės visos minėtame straipsnyje nurodytos nemokumo administratoriaus pareigos yra skirtos veiksmingam bankroto procesui užtikrinti. Kyla klausimas, kokia tvarka, kaip nemokumo administratorius turi atlikti minėtas pareigas. Pagal šių pareigų vykdymo momentą, galima teigti, kad vienas pareigas nemokumo administratorius turi vykdyti iškart įsiteisėjus nutarčiai iškelti bankroto bylą, o kitas – vykstant bankroto procesui, paaiškėjus reikšmingoms aplinkybėms ar pagal įstatyme nustatytus terminus. Pavyzdžiui, įsiteisėjus teismo nutarčiai iškelti bankroto bylą nemokumo administratorius

⁴⁰⁵ Lietuvos apeliacinio teismo 2021 m. gegužės 13 d. nutartis civilinėje byloje Nr. e2A-327-516/2021.

⁴⁰⁶ Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2015 m. liepos 3 d. nutartis civilinėje byloje Nr. 3K-3-429-313/2015.

⁴⁰⁷ Lietuvos apeliacinio teismo 2020 m. liepos 21 d. nutartis civilinėje byloje Nr. 2-1201-798/2020.

nedelsdamas organizuoja juridinio asmens turto ir dokumentų perėmimą ir apsaugą ir kredito įstaigoje atidaro kreditorių sąskaitą (JANĮ 59 straipsniu 1–2 punktai). Operatyvus šių pareigų vykdymas yra skirtas bankrutuojančios įmonės ir jos kreditorių interesų apsaugai. Pareigą priimti sprendimą dėl juridinio asmens prievolių tolesnio vykdymo nemokumo administratorius turi įvykdyti per 30 dienų nuo teismo nutarties iškelti bankroto bylą įsiteisėjimo dienos (JANĮ 61 straipsnio 1 dalies 1 punktas). Pareiga spręsti dėl įmonės darbuotojų atleidimo vykdoma DK 62 straipsnyje nustatyta tvarka. Teisę (pareigą) kreiptis dėl įmonės sandorių pripažinimo negaliojančiais ar tyčinio bankroto nemokumo administratorius įgyvendina ne vėliau kaip per 6 mėnesius nuo dokumentų apie juridinio asmens sandorių sudarymą gavimo dienos (JANĮ 64 straipsnis). Nemokumo administratorius, vykdydamas minėtas pareigas, iš esmės atlieka įmonės veiklos teisėtumo kontrolę, patikrina bendrovės ir jos valdymo organų veiklą, įvertina asmenų, be kita ko, ir vadovo, atsakomybę už padarytas klaidas, reiškiant ieškinius dėl sandorių pripažinimo negaliojančiais, žalos atlyginimo, bankroto pripažinimo tyčiniu.⁴⁰⁸ Tai pat nemokumo administratorius turi pareigą surengti pirmąjį kreditorių susirinkimą ir pateikti kreditoriams reikalingą informaciją. Šios pareigos vykdymą reglamentuoja JANĮ 60 straipsnis. Įprastai pirmasis kreditorių susirinkimas turi būti sušauktas ne vėliau kaip per 45 dienas nuo teismo nutarties, kuria patvirtinta kreditorių reikalavimų suma tapo didesnė negu pusė teisimui pateiktų tvirtinti kreditorių reikalavimų sumos, įsiteisėjimo dienos, nebent nustatomos JANĮ 60 straipsnio 2 dalyje nustatytos aplinkybės.

Prievolių vykdymas bankroto procese

Bankroto bylos iškėlimas modifikuoja bankrutuojančios įmonės prievolių vykdymą. UNCITRAL įstatyminės nemokumo teisės taisyklėse nurodoma, kad, siekiant padidinti įmonės turto vertę ir sumažinti išipareigojimus, gali būti tikslinga pasinaudoti sutartimis, kurios yra įmonei yra naudingos, ir nutraukti sutartis, kurių vykdymas yra sudėtingas (nenaudingas) (angl. *burdensome*) ar kurių vykdymo išlaidos viršija iš jų gaunamą naudą.⁴⁰⁹ Sprendžiant dėl veiklos vykdymo reikia vertinti, ar konkrečias prievoles turi vykdyti tik skolininkas ar kreditorius, ar abi sutarties šalys.⁴¹⁰

⁴⁰⁸ Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2018 m. balandžio 6 d. nutartis civilinėje byloje Nr. e3K-3-132-421/2018.

⁴⁰⁹ UNCITRAL įstatyminės nemokumo teisės taisyklės, p. 120.

⁴¹⁰ UNCITRAL įstatyminės nemokumo teisės taisyklės, p. 132.

Bankrutuojančios įmonės prievolių vykdymo tvarkos tikslai nurodomi JANĮ parengiamuosiuose dokumentuose: „Siekiant nuosekliai sureguliuoti prievolių, kurių įvykdymo terminas dar nepasibaigė iškelus bankroto bylą, vykdymo klausimą, siūloma nustatyti, kad, įsiteisėjus teismo nutarčiai išskelti bankroto bylą, prievolės, kurių įvykdymo terminas dar nepasibaigė, pasibaigia, jeigu nemokumo administratorius per 30 dienų nuo teismo nutarties išskelti bankroto bylą įsiteisėjimo dienos nepraneša kitai prievolės šaliai, kad prievolę vykdys. Atsižvelgiant į CK 6.220 straipsnio nuostatas ir siekiant kitų verslo subjektų apsaugos, siūloma Projekte nustatyti, kad kita prievolės šalis galėtų sustabdyti savo prievolių vykdymą tol, kol gaus nemokumo administratoriaus pranešimą, kad juridinis asmuo prievolę vykdys. Įsiteisėjus teismo nutarčiai išskelti bankroto bylą, nemokumo administratorius spręstų dėl juridinio asmens sudarytų sandorių, kurių įvykdymo terminas dar nepasibaigė, tolesnio vykdymo, atsižvelgdamas į jų ekonominį naudingumą juridiniam asmeniui ir jo kreditoriams. Sandorio nuostolingumas ar ekonominis naudingumas turėtų būti vertinamas pagal konkretaus bankrutuojančio juridinio asmens situaciją.“⁴¹¹ Taigi iš JANĮ parengiamųjų darbų galima spręsti, kad buvo siekiama suteikti teisę nemokumo administratoriui nuspręsti per nustatytą terminą dėl iki bankroto bylos iškėlimo neįvykdytų prievolių vykdymo ekonominio naudingumo. Taip pat buvo siekiama ir bankrutuojančios įmonės kreditorių apsaugos, suteikiant teisę sustabdyti prievolės bankrutuojančiai įmonei vykdymą.

JANĮ 61 straipsnio 1 dalyje nustatyta, kad nuo teismo nutarties išskelti bankroto bylą įsiteisėjimo dienos laikoma, kad visų juridinio asmens prievolių įvykdymo terminai yra suėję, išskyrus atvejus, kai:

- 1) nemokumo administratorius, atsižvelgęs į prievolės ekonominį naudingumą juridiniam asmeniui ir jo kreditoriams, per 30 dienų nuo šios teismo nutarties įsiteisėjimo dienos praneša kitai prievolės šaliai, kad prievolę vykdys;
- 2) prievolės kyla iš tęsiamos ūkinės komercinės veiklos, kurią nemokumo administratorius, atsižvelgęs į jos tęsimo ekonominį naudingumą juridiniam asmeniui ir jo kreditoriams, nusprendžia vykdyti iki pirmojo kreditorių susirinkimo.

Taigi įstatymas suteikia nemokumo administratoriui teisę per nustatytą terminą nuspręsti, ar bankrutuojanti įmonė vykdys anksčiau sudarytas savo sutartis. Galima teigti, kad bankrutuojančios įmonės su-

⁴¹¹ 2018 m. spalio 23 d. Lietuvos Respublikos juridinių asmenų nemokumo įstatymo projekto aiškinamasis raštas Nr. XIII-P-2777.

darytų sutarčių galiojimas priklauso nuo nurodytos nemokumo administratoriaus teisės įgyvendinimo – pranešimo apie sprendimą šių sutarčių nevykdyti.⁴¹² Tokia nemokumo administratoriaus teisė vienašališkai nutraukti sutartis yra intervencija į šalių sutartinius santykius bei vieno svarbiausių sutarčių teisės principų – sutarties privalomumo (lot. *pacta sunt servanda*) ribojimą. Tačiau tokia išimtinė nemokumo administratoriaus teisė siejama su veiksmingo bankroto proceso tikslu, siekiu sukaupiti kuo daugiau bankrutuojančios įmonės turto. Be to, bankroto procesas įprastai yra keliamas įmonėms, kurios nevykdo ūkinės komercinės veiklos ir prisiimtų įsipareigojimų kreditoriams. Iškėlus bankroto bylą įmonei pradedamas taikyti specialus teisinis režimas, leidžiantis jai nevykdyti kai kurių anksčiau prisiimtų įsipareigojimų. Įstatyme nustatyta galimybė nevykdyti anksčiau sudarytos sutarties yra bendrosios taisyklės, pagal kurią visos sudarytos sutartys turi būti vykdomos tinkamai, išimtis. Atsižvelgiant į tai, kad bendrasis principas yra tinkamas sutarties vykdymas, kad kita sutarties šalis turi teisėtą lūkestį, jog įmonės iki bankroto bylos iškėlimo prisiimti įsipareigojimai bus vykdomi, todėl pasibaigia tik tos sutartys, apie kurių nevykdymą bankroto administratorius aiškiai ir nedviprasmiškai praneša suinteresuotiems asmenims.⁴¹³ Kita prievolės šalis gali sustabdyti savo prievolių vykdymą tol, kol gaus nemokumo administratoriaus pranešimą, kad juridinis asmuo prievolę vykdys (JANĮ 61 straipsnio 2 dalis). Tokiu būdu užtikrinama bankrutuojančio juridinio asmens kontrahentų apsauga.

Įstatymas nustato dvi išimtis, kai bankrutuojanti įmonė turi teisę vykdyti prisiimtus sutartinius įsipareigojimus. Pirma, nemokumo administratoriui suteikiama teisė (pareiga) per nustatytą terminą nuspręsti, ar konkreti prievolė bus vykdoma. Priimdamas tokį sprendimą nemokumo administratorius turėtų įvertinti prievolės ekonominį naudingumą bankrutuojančiai įmonei ir jos kreditoriams. Įstatymas ekonominio naudingumo sąvokos neapibrėžia. Manytina, kad šios išimties esmė yra galimybė tęsti tuos prievolinius įsipareigojimus, kurie yra ekonomiškai pagrįsti ir naudingi, pavyzdžiui, įmonė pagal prievolės gauna pajamas, turtą ir pan. Tokių prievolių tęstinumas turėtų būti siejamas su įmonės turto masės didinimu. Antra, įstatymas nustato, kad iki pirmojo kreditorių susirinkimo įmonė gali nuspręsti vykdyti prievolės, kylančias iš tęsiamos ūkinės komercinės veiklos, atsižvelgiant į jos tęsimo ekonominį naudingumą.

⁴¹² Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2012 m. lapkričio 16 d. nutartis civilinėje byloje Nr. 3K-3-495/2012.

⁴¹³ Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2011 m. birželio 8 d. nutartis civilinėje byloje Nr. 3K-3-261/2011.

mą juridiniam asmeniui ir jo kreditoriams. Tokios prievolės skiriasi nuo pirmiau nurodytų, nes jos siejamos su bankrutuojančios įmonės ūkinės komercinės veiklos tęsimu. Iškėlus įmonės bankroto bylą įmonė dar gali vykdyti ūkinę komercinę veiklą ir vien bankroto bylos iškėlimas savaime neturėtų reikšti, kad prievolės negali būti tęsiamos. Tačiau bet kuriuo atveju nemokumo administratorius, spręsdamas dėl tokių prievolių vykdymo, turėtų įvertinti jos ekonominę naudą juridiniam asmeniui ir kreditoriams. Atitinkamai jei prievolė yra ekonomiškai pagrįsta ir naudinga, jos vykdymas įmonei duoda pelno, ji turėtų būti vykdoma.

Darbo santykių reguliavimas

Bankroto bylos iškėlimas sukelia reikšmingas teises pasekmes ir jos darbo santykiams su darbuotojais. Bankroto procese įmonės ūkinė komercinė veikla nutraukiama ar vykdoma mažesne apimtimi iki ją likviduojant. Todėl atitinkamai bankrutuojanti įmonė atleidžia darbuotojus, kurių atliekamų darbo funkcijų nebereikia. JANĮ detalai nereglamentuoja šių klausimų, bet nukreipia į DK 58 straipsnį, kuriame išsamiai reglamentuojama darbuotojų atleidimo tvarka. Kai kurie darbuotojų apsaugos darbdaviui tapus nemokiam klausimai reglamentuojami 2008 m. spalio 22 d. Europos Parlamento ir Tarybos direktyvoje 2008/94/EB dėl darbuotojų apsaugos jų darbdaviui tapus nemokiam. Minimali darbuotojų apsauga darbdaviui tapus nemokiam reglamentuojama Garantijų darbuotojams jų darbdaviui tapus nemokiam ir ilgalaikio darbo išmokų įstatyme.

DK 62 straipsnio 1 dalyje nustatyta, kad įsiteisėjus teismo nutarčiai iškelti darbdaviui bankroto bylą ar kreditorių susirinkimui priėmus sprendimą vykdyti bankroto procesą ne teismo tvarka, nemokumo administratorius sudaro darbuotojų, su kuriais bus sudarytos terminuotos darbo sutartys dirbti darbovietėje bankroto proceso metu, sąrašą. Tokios terminuotos darbo sutartys negali trukti ilgiau kaip iki įmonės bankroto proceso pabaigos. Todėl nemokumo administratorius turi nuspręsti, su kuriais darbuotojais turi būti sudaromos terminuotos darbo sutartys, kai tokių darbuotojų atliekamos funkcijos yra reikalingos įmonei bankroto proceso metu.

Įstatymas reglamentuoja darbuotojų atleidimo tvarką. Remiantis DK 62 straipsnio 2 dalimi, per tris darbo dienas arba DK 63 straipsnio 1 dalyje nurodyto grupės darbuotojų atleidimo atveju – ne vėliau kaip per septynias darbo dienas nuo teismo nutarties iškelti įmonei bankroto bylą įsiteisėjimo arba nuo kreditorių susirinkimo sprendimo vykdyti įmonės bankroto procesą ne teismo tvarka priėmimo dienos darbuotojai raštu

įspėjami apie būsimą darbo sutarties nutraukimą ir penkioliktą darbo dieną nuo tokio įspėjimo įteikimo dienos su jais nutraukiamos darbo sutartys. Įspėjimas darbuotojui apie būsimą darbo sutarties nutraukimą, kai jo negalima įteikti darbo vietoje, laikomas įteiktu praėjus penkioms darbo dienoms nuo jo išsiuntimo registruotąja pašto siunta darbuotojo deklaruotos gyvenamosios vietos ar kitu darbuotojo nurodytu (darbdaviui žinomu) adresu dienos arba nuo perdavimo elektroninių ryšių priemonėmis (elektroniniu paštu, mobiliaisiais įrenginiais ir kita) dienos, jeigu, įteikus įspėjimą elektroninių ryšių priemonėmis, įmanoma nustatyti informacijos turinį, jos pateikėją, pateikimo faktą ir laiką, taip pat sudarytos protingos galimybės šią informaciją išsaugoti. Kai įmonės darbuotojai atleidžiami 62 straipsnio 2 dalyje nustatytu atveju, atleidžiamiesiems darbuotojams išmokama dviejų jų vidutinių darbo užmokesčių dydžio išeitinė išmoka, o jeigu jų darbo santykiai tęsiasi trumpiau negu vienus metus, – pusės jų vidutinio darbo užmokesčio dydžio išeitinė išmoka.

Ūkinė komercinė veikla

Juridinio asmens ūkinės komercinės veiklos vykdymas bankroto proceso metu yra iš dalies reguliuojamas JANĮ normų. Įstatymas nustato, kada veikla gali būti vykdoma, kaip turi būti priimamas sprendimas dėl jos vykdymo ir tam tikri jos vykdymo aspektai.

Iškėlus įmonės bankroto bylą, įprastai stabdoma jos ūkinė veikla, tačiau kai naudinga įmonei, ji gali būti tęsiama.⁴¹⁴ Vykdamt ūkinę komercinę veiklą yra sudaroma galimybė nemokiai įmonei sukurti naujas materialines vertybes ir atkurti skolininko mokumą bei pajėgumą vykdyti finansinius įsipareigojimus įmonės kreditoriams.⁴¹⁵ Be to, ūkinės komercinės veiklos vykdymas yra itin reikšmingas esant prielaidoms juridinių asmenų parduoti ar nutraukti bankroto bylą patvirtinant restruktūrizavimo planą.

Pagal įstatyme pasirinktą modelį, juridinis asmuo bankroto proceso metu turi teisę vykdyti ūkinę komercinę veiklą tik tuo atveju, jeigu tos veiklos rezultatas mažintų kreditorių reikalavimų sumą labiau negu tai ūkinei komercinei veiklai naudojamo turto pardavimas ar perdavimas šio įstatymo nustatyta tvarka (JANĮ 61 straipsnio 1 dalis). Panašiai

⁴¹⁴ Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2014 m. vasario 7 d. nutartis civilinėje byloje Nr. 3K-3-16/2014.

⁴¹⁵ Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2011 m. gruodžio 7 d. nutartis civilinėje byloje Nr. 3K-3-477/2011.

ĮBĮ 10 straipsnio 7 dalies 5 punkte buvo nustatyta, kad įsiteisėjus teismo nutarčiai iškelti bankroto bylą įmonė turi teisę vykdyti ūkinę komercinę veiklą, jeigu jos veiklos rezultatas mažina balanse rodomus nuostolius, ir iš šios veiklos gautas pajamas naudoti su šia veikla susijusioms išlaidoms. Tačiau teismų praktikoje nebuvo atskleista, kaip suprantama ši ūkinės komercinės veiklos tęsimas išlyga. Sprendžiant dėl juridinio asmens ūkinės komercinės veiklos tęsimas, reikia atlikti vertinimą, ar iš tokios veiklos gaunamos pajamos yra didesnės nei veiklai naudojamo turto realizavimas JANĮ nustatyta tvarka. Vien tai, kad įmonei pradėtas bankroto procesas, nereiškia, kad jos turima įranga nebeturi būti naudojama ir įmonės negali gaminti produkcijos, tiekti paslaugų ir pan. Tokiu atveju sprendimas tęsti įmonės veiklą gali būti pagrįstas.

Vien lingvistiškai aiškinant JANĮ 63 straipsnio 1 dalį gali kilti problemų, nes šios normos taikymas siejamas su hipotetiniu vertinimu, kokias pajamas įmonė galėtų gauti tęsdama savo ūkinę komercinę veiklą ir naudodama turtą. Konkreti bankroto procese realizuojamo turto kaina neretai gali būti sunkiai iš karto nustatoma, todėl minėta norma turėtų būti aiškinama atsižvelgiant į ekonominio naudingumo tikslą, t. y. ar įmonei ir jos kreditoriams naudingesnis yra ūkinės veiklos tęsimas negu jos nutraukimas ir kuo greitesnis turto realizavimas likvidavimo procese. Toks vertinimas yra ekonominio pobūdžio, priklausantis nuo konkretaus juridinio asmens padėties.

Atsižvelgiant į bankrutuojančios įmonės ypatumus, įstatymas teisę priimti sprendimą dėl ūkinės komercinės veiklos vykdymo suteikia kreditorių susirinkimui (JANĮ 63 straipsnio 2 dalis). Todėl bankrutuojančios įmonės ūkinės komercinės veiklos tęsimas yra kolektyvinė kreditorių teisė, kuri įgyvendinama kreditoriams balsuojant kreditorių susirinkime. Sprendimas tęsti bankrutuojančio juridinio asmens ūkinę komercinę veiklą turi būti pagrįstas tuo, jog nurodytos veiklos vykdymas šio asmens kreditoriams bus naudingesnis nei įprastinė kreditorių finansinių reikalavimų bankroto procese tenkinimo praktika – bendrovei priklausančio turto pardavimas ar perdavimas.⁴¹⁶ Nesant pozityvių prognozių dėl realaus grynojo pelno, tolesnis ūkinės komercinės veiklos tęsimas nesuderinamas su kreditorių ir pačios bankrutavusios bendrovės interesais, teisingumo, protingumo ir sąžiningumo principais.⁴¹⁷

⁴¹⁶ Lietuvos apeliacinio teismo 2020 m. lapkričio 12 d. nutartis civilinėje byloje Nr. e2-1712-553/2020.

⁴¹⁷ Lietuvos apeliacinio teismo 2021 m. kovo 18 d. nutartis civilinėje byloje Nr. e2-429-585/2021.

Sandorių ginčijimas

Juridinio asmens sandorių ginčijimas gali būti reikšmingas didinant įmonės turto masę bankroto procese. Pavyzdžiui, nuginčijus sandorius, kuriais neteisėtai perleistas įmonės turtas, jis gali būti grąžinamas įmonei ir vėliau realizuojamas tenkinant kreditorių reikalavimus. Kreditorių teises įstatymo nustatyta tvarka gina nemokumo administratorius, be kita ko, reikšdamas ieškinius dėl lėšų išieškojimo į bankrutuojančios įmonės turto masę.⁴¹⁸ Tokiu būdu nemokumo administratoriui suteikiama teisė pripažinti negaliojančiais sandorius ir, grąžinant sandoriu perduotą turtą, padidinti bankrutuojančios įmonės turtą bei padidinti kreditorių reikalavimų patenkinimo galimybes.⁴¹⁹ JANĮ sandorio samprata nėra pateikiama, todėl įstatyme naudojamas sandorio terminas turi būti suprantamas taip, kaip jis apibrėžėtas privatinėje teisėje. CK 1.63 straipsnio 1 dalyje nustatyta, kad sandoriais laikomi asmenų veiksmai, kuriais siekiama sukurti, pakeisti arba panaikinti civilines teises ir pareigas.

Bankrutuojančios įmonės sandorių ginčijimo reikšmė pripažįstama tarptautinėje praktikoje. Remiantis UNCITRAL įstatyminės nemokumo teisės taisyklėmis, teisė reikšti ieškinį dėl juridinio asmens sandorių pripažinimo negaliojančiais siejama su aplinkybėmis, kad įmonės atstovai dar iki iškeltiant nemokumo bylą, suprasdami nemokumo situaciją, gali siekti paslėpti turtą, jį neatlygintinai perleisti susijusiems ar kitiems asmenims ar atsiskaityti su konkrečiais kreditoriais. Tokia situacija taip gali skatinti kreditorius elgtis nesąžiningai. Todėl tokie sandoriai gali turėti neigiamą poveikį kitų kreditorių reikalavimų tenkinimo galimybėms bankroto procese. Pripažįstama, kad sąvoka „sandoris“ (angl. *transaction*) tokiu atveju turi būti suprantama plačiai, kaip apimanti įvairius teisinius veiksmus, kuriais perduodamas turtas ar prisiimami įsipareigojimai.⁴²⁰

Tačiau juridinio asmens sandorių pripažinimas negaliojančiais negali būti siejamas absoliučiai tik su bankroto proceso tikslais. Ūkio subjektai sudaro sandorius, kuriems taikomos bendrosios sutarčių teisės taisyklės. Nepagrįstas, teisiškai nemotyvuotas juridinio asmens sandorių ginčijimas gali sukelti neigiamų pasekmių įmonės kontrahentams. Todėl įmonės sandorių ginčijimo reguliavimas turi siekti socialinių tikslų, viena vertus, poreikio suteikti įgaliojimus kuo labiau didinti įmonės turto aktyvą visų kreditorių naudai ir, kita vertas, galimo neigiamo poveikio sutarčių nu-

⁴¹⁸ Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2019 m. gruodžio 9 d. nutartis civilinėje byloje Nr. e3K-7-278-469/2019.

⁴¹⁹ Reinhard Bork, *op. cit.*, p. 118.

⁴²⁰ UNCITRAL įstatyminės nemokumo teisės taisyklės, p. 135.

matomumui ir aiškumui pusiausvyros.⁴²¹ Taip pat teisės doktrinoje pripažįstama, kad asmenys, sudarantys sandorius, turi pagrįstą lūkestį, kad jie buvo įvykdyti ir nebus pripažinti negaliojančiais, todėl nemokumo teisė turi aiškiai nustatyti, kokie sandoriai gali būti ginčijami.⁴²²

Sprendžiant, ar tikslinga kreiptis į teismą dėl juridinio asmens sandorių pripažinimo negaliojančiais, tikslinga įvertinti šias aplinkybes: ar sandorio ginčijimas bus naudingas įmonės turtui; galimas sandorio ginčijimo sąnaudas; galimybę atgauti turto vertę; galimą turto susigrąžinimo vėlavimo sunkumus, susijusius su sandorių negaliojimo pagrindų įrodinėjimu.⁴²³ Sprendžiant dėl tokių sandorių neteisėtumo, vertinami objektyvūs ir subjektyvūs kriterijai. Objektyvus kriterijus siejamas su sandorių sudarymo momentu (įmonei tapus nemokiai) ar kitais kriterijais (pavyzdžiui, ar turtas perleistas už pagrįstą kainą, ar prievolė buvo vykdytina, ar egzistavo specialus ryšys tarp sandorio šalių). Subjektyvus kriterijus siejamas su individualiu kiekvienos situacijos vertinimu, pavyzdžiui, siekiu slėpti turtą nuo kreditorių ir ar sandoris buvo neteisingas kreditorių atžvilgiu.⁴²⁴ Tokio pobūdžio bylose, siekdama gintis nuo ieškinio pripažinti sandorį negaliojančiu, kita šalis turi teisę įrodinėti, kad sandoris buvo sudarytas pagal įprastą verslo praktiką (angl. *ordinary course of business*), kita šalis buvo sąžininga ir pan. Išlaidos, susijusios su sandorių pripažinimu negaliojančiu, turėtų būti laikomos administravimo išlaidomis.⁴²⁵

Kreipimasis į teismą dėl bankrutuojančios įmonės sandorių pripažinimo negaliojančiais yra kolektyvinė kreditorių kaip visumos gynybos priemonė. Tokio pobūdžio reikalavimas yra efektyvesnis siekiant padidinti įmonės turto aktyvą negu individualūs kreditorių ieškiniai dėl sandorių negaliojimo. Teisės doktrinoje pripažįstama, kad pagrindai pripažinti sandorį negaliojančiu nemokumo teisėje gali būti nepagrįstos naudos konkrečiam kreditoriui suteikimas, turto perleidimas už nepagrįstai mažą kainą, aiškiai neteisėti sandoriai, nenaudingi daugeliui skolininko kreditorių, ir kt.⁴²⁶

Bankroto procese juridinio asmens sandorių ginčijimas turi ypatumų, kurie susiję su bankroto procesu. Įstatymas nustato sandorių ginčijimo tvarką ir pagrindus. JANĮ 64 straipsnio 1 dalyje nustatyta, kad įsiteisėjęs teismo nutarčiai iškelti bankroto bylą, nemokumo administratorius ne

⁴²¹ *Ibid.*, p. 137.

⁴²² Reinhard Bork, *op. cit.*, p. 113.

⁴²³ UNCITRAL įstatyminės nemokumo teisės taisyklės, p. 137.

⁴²⁴ *Ibid.*, p. 138.

⁴²⁵ *Ibid.*, p. 154.

⁴²⁶ Reinhard Bork, *op. cit.*, p. 133.

vėliau kaip per 6 mėnesius nuo dokumentų apie juridinio asmens sandorių sudarymą gavimo dienos patikrina juridinio asmens sandorius, sudarytus per ne trumpesnę kaip 3 metų laikotarpį iki bankroto bylos iškėlimo dienos, ir kreipiasi į teismą: 1) dėl sandorių, priešingų juridinio asmens veiklos tikslams ir galėjusių turėti įtakos tam, kad juridinis asmuo negali atsiskaityti su kreditoriais, pripažinimo negaliojančiais, kurie CK 1.82 straipsnyje nustatytais pagrindais galėtų būti pripažinti negaliojančiais; 3) dėl juridinio asmens sudarytų sandorių, kurių jis sudaryti neprivalėjo, jeigu šie sandoriai pažeidžia kreditoriaus teises, o juridinis asmuo apie tai žinojo ar turėjo žinoti (*actio Pauliana*).

Taigi, įstatymas nustato terminą, per kurį nemokumo administratorius turi teisę (pareigą) kreiptis į teismą dėl juridinio asmens sandorių pripažinimo negaliojančiais. Šią teisę nemokumo administratorius turi įgyvendinti **per 6 mėnesius nuo dokumentų apie juridinio asmens sandorių sudarymą gavimo dienos**. Nemokumo administratoriaus atliekamas juridinio asmens sandorių patikrinimas yra apibrėžtas laike – nemokumo administratorius turi patikrinti asmens sandorius, sudarytus per ne trumpesnę kaip 3 metų laikotarpį iki bankroto bylos iškėlimo dienos. Taigi, įstatymas nustato tik minimalų terminą, už kurį nemokumo administratorius turi patikrinti įmonės sandorius, bet nenustato maksimalaus. Be to, nurodytą 6 mėnesių terminą nemokumo administratoriaus prašymu teismas gali pratęsti vieną kartą ne ilgesniam kaip 6 mėnesių laikotarpiui (JANĮ 64 straipsnio 2 dalis).

Teismų praktikoje pripažinta, kad įmonės bankroto atveju ginčyti sandorius yra bankrutuojančios įmonės administratoriaus teisė ir pareiga.⁴²⁷ Nemokumo administratorius turi pareigą patikrinti juridinio asmens sandorius, bet kiekvienu atveju sprendžia dėl teisės kreiptis į teismą dėl konkretaus sandorio ginčijimo tikslingumo. Bankroto procesą reguliuojantys teisės aktai nenumato išimčių, kai nemokumo administratorius galėtų būti atleidžiamas nuo pareigos patikrinti bankrutuojančios įmonės sandorius, sudarytus iki administruojamai įmonei iškeltant bankroto bylą.⁴²⁸ Nemokumo administratorius neturėtų kreiptis į teismą su ieškiniu dėl juridinio asmens sandorių negaliojimo nesant pakankamam pagrindui. Šią teisę (pareigą) nemokumo administratorius turėtų įgyvendinti esant pakankamai duomenų apie galimą sandorių neteisėtumą:

⁴²⁷ Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2020 m. birželio 10 d. nutartis civilinėje byloje Nr. e3K-3-172-687/2020.

⁴²⁸ Lietuvos apeliacinio teismo 2018 m. gegužės 16 d. nutartis civilinėje byloje Nr. 2-851-381/2018.

<...> bankroto administratorius privalo užtikrinti ir maksimalų bankroto procedūros naudingumą jos kreditoriams ir pačiai bankrutuojančiai bendrovei (įmonei). Todėl tik įvertinęs visus turimus duomenis administratorius gali nuspręsti, ar teisminių procesų pradėjimui jie yra pakankami, ar padės pasiekti atitinkamus tikslus ir ar jų nau-da nebus mažesnė nei jų kaštai, ar administruojama bendrovė nepa-tirs papildomų išlaidų, įgydama pareigą kompensuoti antrosios ginčo šalies bylinėjimosi kaštus, ir pan. Kitaip tariant, bylinėjimosi procesas negali būti savitiksliis veiksmas (bylinėjimasis vien dėl bylinėjimosi), nors, kaip matyti iš apelianto procesinių dokumentų turinio, būtent taip apeliantas ir interpretuoja bankroto administratoriaus veiksmus, tvirtindamas apie jų atlikimo privalomumą.⁴²⁹

Teisę kreiptis į teismą dėl bankrutuojančios įmonės sandorių pripa-žinimo negaliojančiais nemokumo administratorius turėtų įgyvendinti kuo anksčiau, surinkęs pakankamai duomenų apie tokio sandorio ne-teisėtumą. Teismų praktikoje pagrįstai nurodoma, kad bankrutuojančios įmonės sandorių tikrinimas atliekamas bankroto proceso pirmuosiuose etapuose, o ne bankroto procedūrų pabaigoje, kai paaiškėja, kad įmonės turto nėra ar jo nepakanka atsiskaityti su kreditoriais.⁴³⁰ Todėl bankroto proceso veiksmingumo tikslo neatitiktų nemokumo administratoriaus delsimas ginčyti bankrutuojančios įmonės sandorius. Sprendžiant dėl ieš-kinio senaties termino bankroto administratoriui kreipiantis dėl sandorių pripažinimo negaliojančiais pagal ĮBĮ nuostatas, buvo pripažįstama, kad senaties terminas pradedamas skaičiuoti, kai administratoriui yra perduo-dami tokiam sprendimui priimti reikalingi dokumentai ir duomenys.⁴³¹ Teismų praktikoje buvo nurodoma, kad nustatytas terminas dėl sandorių peržiūrėjimo nėra senaties terminas kreiptis į teismą su ieškiniu:

ĮBĮ 11 straipsnio 5 dalies 8 punkte nustatytas 6 mėnesių terminas taikytinas tik bankroto administratoriaus pareigai patikrinti įmonės sandorius per paskutinius trejus metus iki bankroto bylos iškėlimo, tačiau tai nėra ieškinio senaties terminas. ĮBĮ 11 straipsnio 3 dalies 8 punkto nuostata nekeičia ieškinio senaties termino eigos, jos pra-džios skaičiavimo taisyklės. Šis laikotarpis ne apibrėžia ieškinio sena-ties termino eigos pradžią, bet juo siekiama užtikrinti operatyvią ir sklandžią įmonės bankroto proceso eigą, sudaryti galimybę tinkamai

⁴²⁹ Lietuvos apeliacinio teismo 2020 m. spalio 29 d. nutartis civilinėje byloje Nr. e2A-647-464/2020.

⁴³⁰ Lietuvos apeliacinio teismo 2019 m. vasario 6 d. nutartis civilinėje byloje Nr. e2A-512-330/2019.

⁴³¹ Lietuvos apeliacinio teismo 2019 m. vasario 28 d. nutartis civilinėje byloje Nr. e2A-103-241/2019.

*vykdyti įstatymu administratoriui nustatytas funkcijas. Ieškinio senaties terminas išlieka priklausomas nuo teisės į ieškinį atsiradimo dienos, o ši atsiranda nuo tos dienos, kurią administratorius sužinojo apie įmonės sandorius.*⁴³²

Taip pat praktikoje nurodoma, kad terminas *actio Pauliana* ieškiniui pareikšti skaičiuojamas ne nuo nutarties iškelti bankroto bylą įsiteisėjimo dienos, o nuo dokumentų apie įmonės sandorių sudarymą gavimo dienos.⁴³³ Minėta, kad nemokumo administratorius turėtų operatyviai spręsti dėl bankrutuojančios įmonės sandorių ginčijimo. Suprantama, kad šia teise nemokumo administratorius gali tinkamai pasinaudoti tik gavęs visus reikalingus duomenis apie įmonės sudarytus sandorius ir su jų sudarymu susijusias aplinkybes. Tačiau gavęs šiuos duomenis, nemokumo administratorius turi operatyviai spręsti, kokius sandorius reikia ginčyti. Pažymėtina, kad sprendimą kreiptis į teismą dėl sandorių ginčijimo nemokumo administratorius priima atsižvelgdama į tokio teisinės gynybos būdo tikslingumą ir kreditorių poziciją šiuo klausimu neturi varžyti nemokumo administratoriaus pasirinkimo kreiptis į teismą ar ne.

JANĮ 64 straipsnio 1 dalies 1 ir 3 punktuose nustatyti sandorių negaliojimo pagrindai, kuriais remdamasis nemokumo administratorius gali kreiptis į teismą ginčydamas sandorius. Vien lingvistiškai aiškinant minėtas teisės normas, galima teigti, kad įstatymas nustato tik konkrečius sandorių negaliojimo pagrindus ir tai yra baigtinis sąrašas. Pažymėtina, kad anksčiau formuotoje praktikoje pripažįstama, kad administratorius, įgyvendindamas įstatyme numatytą pareigą ginti visų kreditorių interesus, prieš bankroto bylos iškėlimą sudarytus įmonės sandorius gali ginčyti visais CK nustatytais sandorių negaliojimo pagrindais.⁴³⁴ Atsižvelgiant į poreikį užtikrinti efektyvią juridinio asmens kreditorių interesų apsaugą, manytina, kad JANĮ nustatytas sąrašas sandorių negaliojimo pagrindų yra ne baigtinis, o pavyzdinis, t. y. jame nurodyti tik kai kurie sandorių negaliojimo pagrindai. Todėl sprendžiant dėl nemokumo administratoriaus teisės ginčyti juridinio asmens sandorius, nemokumo administratorius juos ginčyti turi teisę visais sandorių negaliojimo pagrindais.

Tačiau sprendžiant dėl nemokumo administratoriaus teisės reikšti ieškinius dėl sandorių negaliojimo, pripažįstama, kad ši teisė turi tam

⁴³² Lietuvos apeliacinio teismo 2017 m. spalio 23 d. nutartis civilinėje byloje Nr. e2-1660-381/2017.

⁴³³ Lietuvos apeliacinio teismo 2015 m. spalio 14 d. nutartis civilinėje byloje Nr. e2A-555-241/2015.

⁴³⁴ Lietuvos apeliacinio teismo 2017 m. spalio 24 d. nutartis civilinėje byloje Nr. 2A-606-186/2017.

tikrų ribojimų. Pavyzdžiui, praktikoje neretai kildavo klausimų, ar nemokumo administratorius turi teisę ginčyti bankrutuojančios įmonės iki bankroto bylos iškėlimo sudarytus sandorius, kurie pažeidė atsiskaitymo su kreditoriais eiliškumą, reglamentuojamą CK 6.930¹ straipsnyje. Kasacinis teismas, suvienodindamas teismų praktiką šioje srityje, pripažino, kad CK 6.930¹ straipsnis nereglamentuoja nemokios įmonės atsiskaitymų su kreditoriais tvarkos ir nėra skirtas bankrutuojančios įmonės ar jos kreditorių teisėms ginti, todėl įmonės bankroto administratorius neturi teisės reikšti ieškinio dėl lėšų priteisimo CK 6.930¹ straipsnio pagrindu.⁴³⁵ Toks teisės aiškinimas yra grindžiamas atsiskaitymo su kreditoriais eiliškumo taisyklės tikslais, kuri siejama su mokios įmonės sudarytais sandoriais bei finansinės drausmės užtikrinimu ir kreditorių apsauga:

<...> pirma, CK 6.930¹ straipsnyje nustatyta privaloma mokėjimų eiliškumo tvarka yra skirta įmonėms, patiriančioms laikinų finansinių sunkumų – neturinčioms pakankamai lėšų visiems pareikštiems reikalavimams patenkinti; šis reguliavimas, priešingai negu įtvirtintas ĮBĮ, nesiejamas su įmonės nemokumu ar situacija, kai yra pagrindas konstatuoti, kad įmonė ne tik šiuo metu negali, bet ir negalės ateityje atsiskaityti su kreditoriais (CK 6.930¹ straipsnio 3 dalis). Antra, CK 6.930¹ straipsnyje įtvirtintu reguliavimu siekiama užtikrinti finansinę drausmę ir apsaugoti pirmesnėje eilėje esančių kreditorių teisę lėšas gauti anksčiau už paskesnėje eilėje esančius kreditorius.⁴³⁶

Vienas dažniausiai taikomų bankrutuojančios įmonės sandorių negaliojimo pagrindų yra *actio Pauliana*. *Actio Pauliana* instituto taikymo ypatumai bankroto procese yra išsamiai nagrinėti teisės doktrinoje.⁴³⁷ Apibendrinant formuojamą teismų praktiką teisės doktrinoje nurodoma, kad šiuos sandorius galima skirstyti į dvi grupes:

- sandoriai, pažeidžiantys **skolininko turto vientisumą**, yra: 1) skolininkas sudarė sandorį; 2) sandoris pažeidė ieškovo, kaip skolininko kreditoriaus, turinio neabejotiną ir galiojančią reikalavimo teisę, interesus; 3) skolininkas neturėjo teisinės prievolės ginčijamo sandorio sudaryti; 4) sudarydamas ginčijamą sandorį skolininkas buvo faktiškai nemokus arba dėl ginčijamo sandorio sudarymo skolininkas tapo nemokus, arba dėl ginčijamo sandorio reali galimybė skolininkui atsiskaityti su kreditoriumi ir įvykdyti prie-

⁴³⁵ Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2019 m. gruodžio 9 d. nutartis civilinėje byloje Nr. e3K-7-278-469/2019.

⁴³⁶ *Ibid.*

⁴³⁷ Ilma Daubarienė, *Actio Pauliana* instituto taikymo komerciniuose sutartiniuose santykiuose probleminiai aspektai, Daktaro disertacija socialiniai mokslai, teisė (01 S).

volę sumažėjo ar jos nebeliko; 5) ginčijamo sandorio sudarymo momentu skolininkas buvo nesąžiningas, nes žinojo arba turėjo žinoti, kad tas sandoris pažeis jo kreditorių teises; 6) tuo atveju, jei ginčijamas sandoris buvo atlygintinis, skolininko kontrahentas irgi buvo nesąžiningas, nes žinojo arba turėjo žinoti, kad minėtas sandoris žalingas skolininkui ar jo kreditoriams;

- sandoriai, kuriais **suteikiama pirmenybė vienam iš skolininko kreditorių**: 1) skolininkas sudarė sandorį; 2) ginčijamas sandoris sudarytas skolininko įsiskolinimui, egzistavusiam iki minėto sandorio sudarymo, padengti ar užtikrinti; 3) sandoris sudarytas tuomet, kai skolininkas jau buvo faktiškai nemokus (šiuo atveju nėra reikalinga įrodinėti, kad skolininkas neturėjo teisinės prievolės to sandorio sudaryti); 4) ginčijamas sandoris pažeidė ieškovo, kaip skolininko kreditoriaus, turinčio neabejotiną ir galiojančią reikalavimo teisę, teises; 5) ginčijamo sandorio sudarymo momentu skolininkas buvo nesąžiningas, nes žinojo arba turėjo žinoti, kad tas sandoris pažeis jo kreditorių teises; 6) skolininko kontrahentas irgi buvo nesąžiningas, nes žinojo arba turėjo žinoti, kad minėtas sandoris žalingas kitiems skolininko kreditoriams.⁴³⁸

Pripažinti sandorį negaliojančiu *actio Pauliana* pagrindu bei taikyti teisinės pasekmės galima tik esant CK 6.66 straipsnyje nustatytų sąlygų visumai: 1) kreditorius turi turėti neabejotiną ir galiojančią reikalavimo teisę; 2) ginčijamas sandoris turi pažeisti kreditoriaus teises; 3) skolininkas neprivalėjo sudaryti ginčijamo sandorio; 4) skolininkas buvo nesąžiningas, nes žinojo ar turėjo žinoti, kad sudaromas sandoris pažeis kreditoriaus teises; 5) trečiasis asmuo, sudaręs su skolininku atlygintinį dvišalį sandorį, buvo nesąžiningas. Be šių sąlygų, taip pat skiriami du šio instituto taikymo ypatumai: 1) *actio Pauliana* atveju taikomas vienu metų ieškinio senaties terminas; 2) kreditoriaus reikalavimas nukreipiamas į perleistą pagal ginčijamą sandorį turtą (ar jo vertę) tiek, kiek būtina šiam reikalavimui patenkinti.⁴³⁹ Nenustačius bent vienos iš CK 6.66 straipsnyje nurodytų *actio Pauliana* sąlygų, šiuo pagrindu ieškiny s negali būti tenkinamas.⁴⁴⁰

Praktikoje pripažįstama, kad įmonės vadovas (ar kiti asmenys pagal kompetenciją) turi pareigą pateikti pareiškimą teismui dėl bankroto bylos iškėlimo, kai įmonė negali ir (arba) negalės atsiskaityti su kreditoriu-

⁴³⁸ *Ibid.*, p. 146.

⁴³⁹ Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2012 m. lapkričio 6 d. nutarimas civilinėje byloje Nr. 3K-P-311/2012.

⁴⁴⁰ Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2017 m. lapkričio 16 d. nutarties civilinėje byloje Nr. e3K-3-411-611/2017.

mi (kreditoriais) ne dėl laikino pobūdžio finansinių sunkumų, o dėl to, kad įmonė yra nemoki ar dėl kitų priežasčių nėra galimybių, kad ji bus pajėgi atsiskaityti su kreditoriais ir ateityje. Įmonei esant tokios būsenos, kai negali ir negalės atsiskaityti su kreditoriais, atsakingi asmenys privalo inicijuoti bankroto bylą, o atsiskaitymas su kreditoriais, išskyrus atvejus, kai įmonė tokius sandorius sudaryti privalėjo, negali būti vykdomas, kad būtų išvengta neteisėto pranašumo suteikimo vieniems kreditoriams sumažinant likusiųjų galimybes gauti reikalavimų patenkinimą. Pažeidus šias įstatymo nuostatas, nemokios įmonės sudarytas sandoris gali būti nugrinčytas CK 6.66 straipsnio pagrindu, o sumokėtos lėšos išreikalaus iš jas neteisėtai gavusio nesąžiningo kreditoriaus.⁴⁴¹ Naujausioje kasacinio teismo praktikoje taip pat suformuotos objektyvaus sąžiningumo elemento vertinimo taisyklės sprendžiant dėl *actio Pauliana* taikymo:

Vienpusiškas – prioritetiškai ginant tik bankrutuojančios įmonės kreditorių interesus – actio Pauliana instituto taikymas teismų praktikoje neatitiktų civilinių santykių principų (CK 1.2, 1.5 straipsniai) ir galėtų turėti neigiamų padarinių verslui, skatinti vengti komercinių ryšių su laikinų ekonominių sunkumų turinčiais ūkio subjektais. Vis dėlto tiek verslo praktika, tiek teismai negali ignoruoti šio teisės instituto tikslo ir turinio, be kita ko, CK 6.66 straipsnyje įtvirtintų nuostatų dėl sandorių pripažinimo pažeidžiančiais kreditorių teises pagrindų (nagrinėjamos bylos kontekste – pirmenybinių sandorių), ir nugrinčijimo sąlygų. Dėl to actio Pauliana negali būti paneigiami remiantis vien tuo argumentu, kad ginčijamo sandorio šalys veikė pagal verslo logiką – siekė savo turtinių interesų patenkinimo; CK įtvirtintas reglamentavimas suponuoja verslo subjektų pareigą tam tikromis aplinkybėmis atsakyti savo intereso patenkinimo, taip išvengiant sandorių nugrinčijimo actio Pauliana pagrindu teisinių padarinių.

Sprendamas dėl actio Pauliana pagrindu ginčijamo pirmenybinio sandorio šalių sąžiningumo, teismas turi vertinti ne tik tai, ar ginčijamas sandoris pažeidė kitų skolininko kreditorių interesus, bet ir tai, kioje verslo aplinkoje veikė šalys, ar faktinės aplinkybės nesuponavo būtinumo skolininkui sudaryti ginčijamą sandorį, kokius interesus patenkinti siekė sandorį sudaręs trečiasis asmuo, atsakymo sudaryti sandorį galimą poveikį jam, kaip verslo subjektui, bei jo paties kreditorių interesams; galimos situacijos, kai kreditoriaus interesus pažeidusio sandorio sudarymas būtų pateisinamas tuo pagrindu, kad jo nesudarymas lemtų analogiškas arba dar sunkesnes pasekmes trečiojo asmens ar jo kreditorių turtiniams interesams. Ginčijamo sandorio

⁴⁴¹ Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2019 m. gruodžio 9 d. nutartis civilinėje byloje Nr. e3K-7-278-469/2019.

*šalių sąžiningumas turi būti vertinamas iš sandorio sudarymo metu buvusių pozicijų, t. y. pagal tai, ką numatė ar galėjo numatyti šalys pagal sandorio sudarymo metu buvusias aplinkybes, o ne ex post – pagal bylos nagrinėjimo metu paaiškėjusias aplinkybes, be kita ko, skolininko bankroto situaciją. Be to, tokiu kaip nagrinėjamoje byloje atveju, kai sandorį kreditorių interesais ginčija įmonės bankroto administratorius, aktualu išsiaiškinti buvusių įmonės valdymo organų poziciją dėl sandorio sudarymo paskatų.*⁴⁴²

Remdamasis nurodytais objektyviojo sąžiningumo kriterijaus požymiais, kasacinis teismas išaiškino, kad objektyvusis sąžiningumo kriterijus *actio Pauliana* byloje sprendžiant dėl trečiojo asmens sąžiningumo turi būti taikomas iš sandorio sudarymo metu buvusių pozicijų, atsižvelgiant į nagrinėjamo sandorio pobūdį, tame verslo sektoriuje egzistavusią sąžiningą dalykinę praktiką bei ginčijamo sandorio sudarymo metu buvusias aplinkybes.⁴⁴³ Manytina, kad sprendžiant dėl objektyvaus sąžiningumo kriterijaus vertinimo reiškiant *actio Pauliana* ieškinį, reikia vertinti sandorio sudarymo metu vyravusią verslo praktiką konkrečioje srityje, konkretaus sandorio ekonominį naudingumą bei sandorio šalių poziciją jį sudarant. Tokiu būdu objektyviojo sąžiningumo kriterijus turi padėti atskirti sandorius, kurie jų sudarymo metu buvo ekonomiškai pagrįsti ir atitiko formuojamą verslo praktiką konkrečioje srityje, nuo sandorių, kurie buvo sudaryti priešingai tuo metu buvusiai verslo praktikai.

Įstatymas nustato ne tik sandorių negaliojimo pagrindus, bet ir sandorius, kurių pripažinimas negaliojančiais yra ribojamas. JANĮ 64 straipsnio 3 dalyje nustatyta, kad sandoriai, kuriais juridiniam asmeniui suteiktas naujas finansavimas ir (ar) tarpinis finansavimas, negali būti pripažinti negaliojančiais, išskyrus atvejus, kai jie buvo sudaryti pažeidžiant įstatymus arba apgaule. Įstatymas taip pat nustato, kad informaciją apie sandorių, sudarytų per ne trumpesnę kaip 3 metų laikotarpį iki bankroto bylos iškėlimo dienos, patikrinimo rezultatus nemokumo administratorius pateikia kreditorių susirinkimui (JANĮ 64 straipsnio 4 dalis). Tokiu būdu užtikrinama, kad kreditoriams yra pateikia reikšminga su bankroto proceso administravimu susijusi informacija.

Analizuojant bankrutuojančios įmonės sandorių ginčijimo ypatumus reikia įvertinti, kad teisę (pareigą) ginčyti sandorius turi ne tik nemokumo administratorius. Tokią teisę turi ir bankrutuojančios įmonės kreditorius (JANĮ 65 straipsnio 1 dalis). Praktikoje nurodoma, kad bankrutuojančios

⁴⁴² Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2020 m. balandžio 9 d. nutartis civilinėje byloje Nr. e3K-7-115-469/2020.

⁴⁴³ *Ibid.*

įmonės kreditorius turi teisę reikšti netiesioginį ieškinį (CK 6.68 straipsnis), pareikšdamas ieškinį skolininko (bankrutuojančios įmonės) vardu, jei pati bankrutuojanti įmonė (jos administratorius) savo teisės neįgyvendina. Tačiau ir tokiu atveju, patenkinus netiesioginį ieškinį, išreikslautas turtas būtų įskaitomas į skolininko turtą ir naudojamas visų skolininko kreditorių reikalavimams tenkinti (CK 6.68 straipsnio 5 dalis).⁴⁴⁴ Kreditoriaus teisė reikšti tiesioginį ieškinį yra nurodytų taisyklių išimtis, ji aiškinama ir taikoma itin siaurai – individualaus delikto atveju.⁴⁴⁵

⁴⁴⁴ Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2017 m. gegužės 4 d. nutartis civilinėje byloje Nr. 3K-3-211-469/2017.

⁴⁴⁵ Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2017 m. balandžio 24 d. nutartis civilinėje byloje Nr. 3K-7-115-915/2017.

VII. BANKROTO PROCESAS SUPAPRASTINTA TVARKA

Bankroto procesas supaprastinta tvarka yra specifinis bankroto procesas, kurio metu atliekamos tik likvidavimo procedūros ir nešaukiami kreditorių susirinkimai (jų kompetencijai priskirtus veiksmus atlieka teismas). Iš esmės bankroto procesas supaprastinta tvarka nustatytas siekiant išspręsti situacijas, kai bankrutuojanti įmonė neturi pakankamai turto bankroto proceso administravimo išlaidoms apmokėti. Bankroto procese visada patiriamos administravimo išlaidos (visų pirma, atlyginimas nemokumo administratoriui), tačiau, nesant skolininko turto, iš kurio jos galėtų būti atlyginamos, administravimo veiksmai negali būti atliekami. Priešingu atveju tai reikštų, kad nemokumo administratorius turėtų atlikti administravimo veiksmus negaudamas už tai atlyginimo. Prielaidos taikyti supaprastinto bankroto procesą gali paaiškėti tiek iki bankroto bylos iškėlimo, tiek bylos nagrinėjimo metu.⁴⁴⁶ Teismų praktikoje atskiriant įprastą ir supaprastintą bankroto procesus, nurodomi tokie skirtumai: įprasto bankroto proceso pagrindinis tikslas yra užtikrinti pačios bendrovės ir jos kreditorių teises bei turtinius interesus, užtikrinant galimybę kreditoriams dalyvauti šiame procese, tai yra priimti sprendimus esminiais klausimais, o supaprastinto bankroto atveju – teisėtai ir greitai likviduoti nemokų skolininką ir dėl tos priežasties (proceso operatyvumo, koncentruotumo, ekonomiškumo) apribojant kreditorių teises.⁴⁴⁷ Lietuvoje bankroto procesas supaprastinta tvarka vykdomas gana dažnai⁴⁴⁸.

⁴⁴⁶ Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2018 m. lapkričio 29 d. nutartis civilinėje byloje Nr. 3K-3-463-313/2018.

⁴⁴⁷ Lietuvos apeliacinio teismo 2018 m. gegužės 31 d. nutartis civilinėje byloje Nr. e2-950-241/2018.

⁴⁴⁸ Tarnybos 2021 m. birželio 1 d. Juridinių...

1 lentelė. Supaprastinti bankroto procesai

	2015	2016	2017	2018	2019	2020
Bankroto procesai	1986	2741	2979	2091	1608	789
Supaprastinta tvarka	675	1131	1252	988	521	183
Bankroto procesų supaprastinta tvarka dalis	41,7%	43,9%	39,7%	40,4%	26,7%	9,4%

Tačiau kreditorių reikalavimų patenkinimas vykdant bankroto procesą supaprastinta tvarka yra itin žemas. Remiantis Tarnybos 2018 m. parengta Supaprastintų bankroto procesų ataskaita, 2015–2018 m. supaprastintų bankroto procesų kreditorių reikalavimų tenkinimas tesiekia 1,1 proc., iš jų 92,4 proc. tenkinama Garantinio fondo lėšomis.⁴⁴⁹ Taigi, taikant supaprastinto bankroto procedūras kreditorių reikalavimų patenkinimas yra itin žemas ir tai atitinkamai lemia žemą šio proceso veiksmingumą.

Bankroto proceso supaprastinta tvarka sąlygos

JANĮ 67 straipsnio 1 dalyje nustatyti pagrindai, kuriems esant gali būti pradedamas bankroto procesas supaprastinta tvarka. Teismas gali priimti nutartį vykdyti bankroto procesą supaprastinta tvarka tik iki teismo nutarties likviduoti juridinį asmenį dėl bankroto įsiteisėjimo dienos ir tik tuo atveju, jeigu tenkinamos abi šios sąlygos:

- 1) juridinis asmuo nevykdo ūkinės komercinės veiklos;
- 2) juridinio asmens turto nepakanka bankroto proceso administravimo išlaidoms apmokėti.

Taigi, įstatymas nustato pagrindus, kuriems esant teismas sprendžia dėl bankroto proceso supaprastinta tvarka pradėjimo. Teismas nutartį vykdyti bankroto procesą supaprastinta tvarka gali priimti iki nutarties likviduoti juridinį asmenį dėl bankroto įsiteisėjimo dienos. Todėl po tokios nutarties įsiteisėjimo bankroto procesas supaprastinta tvarka negali būti vykdomas. Tokia taisyklė yra pagrįsta, nes bankroto proceso supaprastinta tvarka metu atliekamos tik likvidavimo procedūros, t. y. tokios, kurios atliekamos ir teismui nagrinėjant bankroto bylą įprasta tvarka.

⁴⁴⁹ Audito, apskaitos, turto vertinimo ir nemokumo valdymo tarnyba prie Lietuvos Respublikos finansų ministerijos apžvalga „Supaprastinti bankroto procesai“, [on-line:] http://www.avnt.lt/assets/Nemokumas/Duomenys-ir-analize_neaktualus/Supaprastinti-bankrotai2018-12-10TPAL2.pdf – 18 IV 2021.

Istatymas nustato dvi būtinas sąlygas, kurioms esant gali būti pradėdamas bankroto procesas supaprastinta tvarka.⁴⁵⁰ Šios sąlygos yra **ekonominės** (juridinis asmuo nevykdo ūkinės komercinės veiklos) ir **turtinės** (juridinis asmuo neturi turto, kurio pakaktų administravimo išlaidoms apmokėti). Nesant galimybės apmokėti administravimo išlaidų, nemokumo administratorius neturi suinteresuotumo administruoti tokią įmonę. Esminė sąlyga pradėti supaprastintą bankroto procesą yra fakto nustatymas, kad bankrutuojanti įmonė neturi turto ar jo nepakanka teismo ir administravimo išlaidoms apmokėti. Įmonės bankroto bylos nagrinėjimo metu pirmiausia tai turi nustatyti administratorius. Reikalavimas dėl ūkinės komercinės veiklos nevykdymo siejamas su tuo, kad nėra perspektyvų gauti pajamų, kurios būtų naudojamos bankroto proceso administravimo išlaidoms atlyginti.⁴⁵¹ Remiantis JANĮ 67 straipsnio 2 dalimi, teismas nutartį vykdyti bankroto procesą supaprastinta tvarka gali priimti: 1) savo iniciatyva bankroto bylos iškėlimo metu arba 2) nemokumo administratoriaus motyvuotu prašymu, gavęs kreditorių susirinkimo pritarimą, kai bankroto byla jau yra iškelta. Sprendžiant dėl bankroto proceso supaprastinta tvarka, kai juridinio asmens bankroto byla jau iškelta, kreditorių pritarimas yra būtinas:

<...> po bankroto bylos iškėlimo teismas gali priimti nutartį vykdyti bankroto procesą supaprastinta tvarka tik nemokumo administratoriaus prašymu, gavęs kreditorių susirinkimo pritarimą. Bylos duomenimis, pirmas bendrovės kreditorių susirinkimas sušauktas 2020 m. balandžio 14 d. Taigi, bendrovės nemokumo administratorės prašymas dėl bendrovei supaprastinto bankroto proceso taikymo teismui pateiktas 2020 m. kovo 10 d., t. y. dar nesant sušauktam pirmajam bendrovės kreditorių susirinkimui. Be to, minėtame kreditorių susirinkime klausimas dėl bendrovei supaprastinto bankroto proceso taikymo nebuvo svarstomas. Tokiu būdu pagrįstas atskirojo skundo argumentas, kad nemokumo administratoriaus prašymas taikyti bendrovei supaprastintą bankroto procesą, nesant bendrovės kreditorių susirinkimo pritarimo, negalėjo būti tenkinamas (JANĮ 67 straipsnio 2 dalies 2 punktas).⁴⁵²

⁴⁵⁰ Lietuvos apeliacinio teismo 2020 m. vasario 27 d. nutartis civilinėje byloje Nr. e2-554-407/2020.

⁴⁵¹ Lietuvos apeliacinio teismo 2018 m. birželio 5 d. nutartis civilinėje byloje Nr. e2-1054-330/2018.

⁴⁵² Lietuvos apeliacinio teismo 2020 m. liepos 23 d. nutartis civilinėje byloje Nr. e2-1202-553/2020.

Taigi, po bankroto bylos iškėlimo teismas gali priimti nutartį vykdyti bankroto procesą supaprastinta tvarka arba savo iniciatyva, arba nemokumo administratoriaus prašymu, gavęs kreditorių susirinkimo pritarimą.⁴⁵³

Bankroto proceso supaprastinta tvarka ypatumai

JANĮ 68 straipsnio 1–5 dalyse reglamentuojami bankroto proceso supaprastinta tvarka ypatumai:

- vykdam bankroto procesą supaprastinta tvarka atliekamas tik juridinio asmens likvidavimas;
- nuo teismo nutarties bankroto procesą vykdyti supaprastinta tvarka įsiteisėjimo dienos juridinis asmuo įgyja likviduojamo dėl bankroto juridinio asmens teisinį statusą;
- kreditorių susirinkimai nešaukiami, o kreditorių susirinkimo kompetencijai priskirtus klausimus sprendžia teismas;
- sudaromi tik juridinio asmens likvidavimo pradžios ir likvidavimo pabaigos finansinių ataskaitų rinkiniai;
- administravimo išlaidoms nustatyti *mutatis mutandis* taikomos JANĮ 75 straipsnio nuostatos.

Bankroto proceso supaprastinta tvarka ypatumai rodo, kad esminis šio proceso tikslas yra kuo operatyviau likviduoti juridinį asmenį.⁴⁵⁴ Šio specifinio proceso metu pripažįstama, kad nėra galimybės sudaryti taikos sutarties ar nemokumo problemas spręsti restruktūrizavimo būdu, nes įmonė nevykdo ūkinės komercinės veiklos ir neturi turto arba turi jo itin mažai. Todėl nėra tikslo ir šaukti kreditorių susirinkimus. JANĮ nenustato, kiek laiko gali trukti bankroto procesas supaprastinta tvarka. Kadangi šio proceso metu atliekamos likvidavimo procedūros, manytina, kad turėtų būti taikomos likvidavimo procedūrų terminus reglamentuojančios įstatymo nuostatos.

Bankroto proceso supaprastinta tvarka nutraukimas

Net ir pradėjus bankroto procesą supaprastinta tvarka ir atliekant likvidavimo procedūras, gali paaiškėti, kad įmonė turi turto arba ji gali jį gauti, kurio pakaktų administravimo išlaidoms apmokėti. Tokiu būdu, padidėjus įmonės turto aktyvui, yra galimybė nutraukti bankroto procesą su-

⁴⁵³ *Ibid.*

⁴⁵⁴ Lietuvos apeliacinio teismo 2017 m. liepos 13 d. nutartis civilinėje byloje Nr. e2-1319-330/2017.

paprastinta tvarka ir bankroto procedūras tęsti įprasta, JANĮ nustatyta tvarka. Įstatyme nustatyti pagrindai, kai bankroto procesas supaprastinta tvarka gali būti nutraukiamas. JANĮ parengiamuosiuose darbuose nurodoma, kad bankroto procesas supaprastinta tvarka gali būti nutraukiamas, kai šio proceso metu sukaupiama pakankamai turto, iš kurio gali būti atlyginamos bankroto proceso administravimo išlaidos: „teismas savo iniciatyva arba nemokumo administratoriaus motyvuotu prašymu galėtų priimti nutartį nutraukti bankroto proceso vykdymą supaprastinta tvarka, jei kreditorių sąskaitoje būtų sukaupta reikšmingai didesnė lėšų suma negu reikia mokėti teismo patvirtintoje bankroto administravimo išlaidų sąmatoje nustatytoms išlaidoms apmokėti arba į teismo depozitinę sąskaitą įmokėti pinigų sumai ją įmokėjusiam asmeniui grąžinti. Įsiteisėjus teismo nutarčiai nutraukti bankroto proceso vykdymą supaprastinta tvarka, bankroto procesas toliau turėtų būti vykdomas įprasta tvarka, kuri sudarytų prielaidas kreditoriams aktyviau dalyvauti nemokumo procese ir ginti savo teises.“⁴⁵⁵ Šie tikslai matomi JANĮ 69 straipsnio 1 dalyje, kurioje nustatyta, kad teismas savo iniciatyva arba nemokumo administratoriaus motyvuotu prašymu gali priimti nutartį nutraukti bankroto proceso vykdymą supaprastinta tvarka, jeigu kreditorių sąskaitoje yra sukaupta reikšmingai didesnė lėšų suma, negu reikia šioms išmokoms mokėti: 1) teismo patvirtintoje bankroto proceso administravimo išlaidų sąmatoje nustatytoms išlaidoms apmokėti; 2) į teismo depozitinę sąskaitą įmokėti pinigų sumai ją įmokėjusiam asmeniui grąžinti.

Reikšmingai didesnė lėšų suma laikoma suma, kuria vykdant bankroto procesą teismo tvarka būtų galima patenkinti ne mažiau kaip 10 procentų teismo patvirtintų kreditorių reikalavimų sumos (JANĮ 69 straipsnio 2 dalis). Taigi, net ir pradėjus bankroto procesą supaprastinta tvarka, įstatyme nustatytos sąlygos, kai gali būti nutraukiamas bankroto procesas supaprastinta tvarka. Teismo nutartis nutraukti bankroto proceso vykdymą supaprastinta tvarka sukelia reikšmingas teises pasekmes. Nemokumo administratorius ne vėliau kaip per 5 darbo dienas nuo teismo nutarties nutraukti bankroto proceso vykdymą supaprastinta tvarka įsiteisėjimo dienos turi grąžinti į teismo depozitinę sąskaitą įmokėtą pinigų sumą ją įmokėjusiam asmeniui (JANĮ 69 straipsnio 3 dalis). Be to, įsiteisėjus minėtai nutarčiai, bankroto procesas toliau vykdomas šiame įstatyme nustatyta tvarka. Juridinio asmens teisinis statusas nesikeičia (JANĮ 69 straipsnio 4 dalis).

⁴⁵⁵ 2018 m. spalio 23 d. Lietuvos Respublikos juridinių asmenų nemokumo įstatymo projekto aiškinamasis raštas Nr. XIII-P-2777.

VIII. BANKROTO PROCESAS NE TEISMO TVARKA

Bankroto procesas ne teismo tvarka yra specialus bankroto procesas, kuriame pagrindinius sprendimus priima kreditorių susirinkimas. Šiame bankroto procese kreditorių susirinkimas sprendžia jame kylančius klausimus, įskaitant ir tuos, kurios bankroto procesui vykstant teismine tvarka sprendžia teismas (išskyrus įstatyme nustatytas išimtis). Iš esmės šis bankroto procesas ne teismo tvarka yra grindžiamas skolininko ir kreditorių susitarimu, kaip ir kokia tvarka turėtų būti vykdomas bankroto procesas.⁴⁵⁶ Todėl toks bankroto procesas gali būti operatyvesnis, ekonomiškesnis nemokumo problemų sprendimo būdas, kurio metu galima išvengti papildomų teisminių ginčų. Bankroto proceso ne teismo tvarka problemos analizuotos teisės doktrinoje.⁴⁵⁷ Lietuvoje bankroto procesas ne teismo tvarka pastaruoju metu yra vis dažniau taikomas⁴⁵⁸.

2 lentelė. Bankroto procesai ne teismo tvarka

	2015	2016	2017	2018	2019	2020
Pradėti bankroto procesai	1986	2741	2977	2094	1609	789
Pradėti bankroto ne teismo tvarka procesai	103	179	239	149	187	159
Bankroto proceso ne teismo tvarka dalis	5,2%	6,5%	8%	7,1%	11,6%	20,2%

Taip pat bankroto proceso ne teismo tvarka taikymas išsiskiria pagal įmonės dydį. Pastebima, kad kuo įmonė didesnė, tuo dažniau bankroto procesai vykdomi ne teismo tvarka (mažų įmonių neteisminiai procesai

⁴⁵⁶ Remigijus Jokubauskas, Mykolas Kirkutis, Vigintas Višinskis, „Bankroto proceso ne teismo tvarka taikymo ir vykdymo problemos“, *Jurisprudencija* 27 (1) (2020).

⁴⁵⁷ *Ibid.*

⁴⁵⁸ Tarnybos 2021 m. birželio 1 d. Juridinių...

sudaro tik 6,5 proc., vidutinių įmonių – 20,8proc., didelių – 43,7proc.).⁴⁵⁹ Taigi, įprastai bankroto procesas ne teismo tvarka vykdomas dėl vidutinių ir didelių įmonių.

Bankroto proceso ne teismo tvarka vykdymo sąlygos

Bankroto procesas ne teismo tvarka gali būti vykdomas esant įstatyme nustatytoms sąlygoms. Suprantama, kad kaip ir įprastas bankroto procesas, bankroto procesas ne teismo tvarka gali būti pradedamas, kai įmonė yra nemoki, todėl nemokumo nustatymas yra šio proceso pagrindas. Taip pat bankroto procesas ne teismo tvarka gali būti vykdomas tik tinkamai atlikus juridinių asmenų nemokumo proceso inicijavimo veiksmus. Manytina, kad bankroto procesas ne teismo tvarka skatinamas įstatymų leidėjo kaip veiksmingas mokumo problemų sprendimo būdas, nes pranešime apie ketinimą inicijuoti nemokumo procesą teisme turi būti nurodoma galimybė priimti sprendimą bankroto procesą vykdyti ne teismo tvarka (JANĮ 8 straipsnio 2 dalis, 9 straipsnio 2 dalis).

Be bendrųjų nemokumo proceso inicijavimo reikalavimų, bankroto procesas ne teismo tvarka gali būti vykdomas tik esant tam tikroms įstatyme nustatytoms sąlygoms. Remiantis JANĮ 11 straipsnio 1 dalimi, bankroto procesas gali būti vykdomas ne teismo tvarka, jeigu sprendimo bankroto procesą vykdyti ne teismo tvarka priėmimo dieną yra tenkinamos šios sąlygos:

- 1) teismuose nėra iškelta bylų ar nevyksta išankstinis ginčų nagrinėjimas ne teismo tvarka, vadinasi, juridiniam asmeniui nėra pareikšta turtinių reikalavimų, tarp jų reikalavimų, susijusių su darbo santykiais;
- 2) į juridinio asmens turtą nėra nukreiptas išieškojimas pagal teismų ar kitų institucijų išduotus vykdomuosius dokumentus;
- 3) nėra atliekamas mokestinis tyrimas ar mokestinis patikrinimas Mokesčių administravimo įstatymo nustatyta tvarka.

Pagrindinis šių sąlygų tikslas yra užkirsti kelią piktnaudžiavimui bankroto procesu ne teismo tvarka ir užtikrinti, kad jo vykdymas nepažeistų skolininko kreditorių interesų. Pavyzdžiui, esant skolininko ir kreditoriaus ginčui, kiti skolininko kreditoriai negali pradėti bankroto proceso ne teismo tvarka, nes tokiu atveju būtų pažeisti kreditoriaus, kuris bylinėjasi su skolininku, interesai. Šių sąlygų egzistavimas užtikrina, kad visų skolininko kreditorių interesai yra ginami vienodai. Bankroto proceso ne

⁴⁵⁹ Tarnybos apžvalga...

teismo tvarka sąlygų aiškinimas turėtų būti siejamas ne su įmonės ūkinės veiklos laisve, o su valstybės pareiga kuo efektyviau ginti nemokios, t. y. nebegalinčios vykdyti ūkinės veiklos, įmonės kreditorių interesus. Įmonės nemokumo atveju valstybė siekia užtikrinti ūkinių santykių stabilumą ir patikimumą, kuo operatyviau apsaugoti įmonės kreditorių, taip pat ir jos darbuotojų, paties skolininko, valstybės institucijų interesus.⁴⁶⁰ Taigi, JANĮ 11 straipsnio 1 dalyje nurodytos sąlygos aiškinamos kaip valstybės intervencija į komercinius ūkio subjektų santykius kilus nemokumo problemoms.

Tačiau sprendžiant dėl JANĮ 11 straipsnio 1 dalyje nustatytų sąlygų taikymo, svarbu tai, kad jų egzistavimas nebūtinai užkerta kelią bankroto procesui ne teismo tvarka. JANĮ 11 straipsnio 2 dalyje nustatyta, kad jeigu nėra tenkinamos šio straipsnio 1 dalyje nurodytos sąlygos, bankroto procesas gali būti vykdomas ne teismo tvarka tik tuo atveju, jeigu mokesčių administratorius, ieškovas ir (ar) išieškotojas sutinka. Todėl įstatymų leidėjas, net ir esant vienai ar kelioms JANĮ 11 straipsnio 1 dalyje nustatytoms sąlygoms, leidžia vykdyti bankroto procesą ne teismo tvarka, jei suinteresuotas asmuo tam pritaria. Pavyzdžiui, vien aplinkybė, kad byla pagal skolininko kreditoriaus ieškinį skolininkui nagrinėjama teisme, neužkerta kelio šiam procesui, jei toks kreditorius aiškiai išreiškia savo sutikimą dėl bankroto proceso ne teismo tvarka vykdymo.

Turtiniai įmonės ir kreditorių ginčai. Bankrotas ne teismo tvarka yra įmonės bankroto „taikus“ vykdymas⁴⁶¹, kuris siejamas su tuo, kad įmonės veikla užbaigiama ir kreditorių reikalavimai patenkinami įmonės ir kreditorių kaip visumos susitarimu, išvengiant įmonės ir kreditorių ginčų. Todėl tai, kad nėra įmonės ir jos kreditorių ginčų, yra pagrindinė bankroto proceso ne teismo tvarka sąlyga. Apie bankroto procedūrų vykdymą ne teismo tvarka tikslinga kalbėti tada, kai bent jau bankroto bylos iškėlimo stadijoje nekyla ginčų, t. y. kai kreditoriai ir įmonės savininkai sutaria dėl galimybės bankroto procedūras atlikti patiems. Teisinių konfliktų egzistavimas, nepriklausomai nuo jų baigties, iš esmės nesuderinamas su bankroto procedūrų, vykdomų ne teismo tvarka, pobūdžiu ir tikslais, nes tarp įmonės savininkų ir kreditorių nėra reikiamo bendro sutarimo.⁴⁶² Todėl siekiama užtikrinti, kad įmonės bankroto procedūra

⁴⁶⁰ Lietuvos apeliacinio teismo 2012 m. gegužės 28 d. nutartis civilinėje byloje Nr. 2A-1707/2012.

⁴⁶¹ Vilija Mikuckienė, „Bankroto proceso...”

⁴⁶² Lietuvos apeliacinio teismo 2016 m. balandžio 7 d. nutartis civilinėje byloje Nr. 2-866-823/2016.

ne teismo tvarka būtų pradedama tik tada, kai tarp skolininko ir jo kreditorių nėra turtinių ginčų.⁴⁶³

Lingvistiškai aiškinant JANĮ 11 straipsnio 1 dalies 1 punktą, matyti, kad įstatymas turtinių ginčų nagrinėjimą sieja ne tik su teisminių, bet ir neteisminių ginčų nagrinėjimu. Todėl turtinių ginčų nagrinėjimas iki-teisminio ginčų nagrinėjimo institucijose, pavyzdžiui, darbo ginčų komisijoje, patenka į šios teisės normos taikymo sritį. Aiškinant šią sąlygą, taip pat kyla klausimas, ar į jo taikymo sritį patenka ir ginčų nagrinėjimas ne teisminėse institucijose, pavyzdžiui, komerciniame arbitraže. Teismų praktikoje pagrįstai nurodoma, kad JANĮ 11 straipsnio 1 dalies 1 punkto formuluotė „išankstinis ginčų nagrinėjimas ne teismo tvarka“ turi būti sistemiškai siejama su CPK 22 straipsnyje nustatytu reguliavimu, jog tam tikriems ginčams įstatymai nustato privalomą išankstinio ginčų sprendimo ne teisme tvarką (pavyzdžiui, CPK 412 straipsnis nustato privalomą išankstinio ginčų sprendimo ne teisme tvarką darbo bylų ginčams, CPK 423² straipsnis numato pareigą ginčus, kylančius iš viešųjų pirkimų, taip pat iš pradžių spręsti ne teismo tvarka ir kt.). Be to, toks aiškinimas grindžiamas ir kreditorių lygiateisiškumo principu, kuris šiuo atveju reiškia, kad ginčo inicijavimas naudojantis privaloma išankstine ginčų nagrinėjimo ne teismo tvarka, kuri imperatyviai numatyta įstatyme, yra tapatus ginčui, kurį kreditorius pareiškia teisme.⁴⁶⁴ Manytina, kad JANĮ 11 straipsnio 1 dalies 1 punkto tikslai siejami su tuo, kad nėra jokių skolininko ir kreditorių turtinių ginčų, todėl komercinio arbitražo teisme nagrinėjami ginčai taip pat turėtų patekti į šios sąlygos taikymo sritį. Tačiau kyla klausimas, koks turtinių ginčų pobūdis patenka į šios normos taikymo sritį. Teismų praktikoje pripažįstama, kad ginčas tarp įmonės ir kreditorių dėl netinkamo sutartinių prievolių vykdymo, teikiant pretenzijas, reiškia ginčus, todėl bankrotas ne teismo tvarka negalimas.⁴⁶⁵ Tačiau manytina, kad tokiu atveju reikia įsitikinti, kad ginčas tarp skolininko ir kreditoriaus iš tikrųjų vyksta ir kad tai būtų nesuderinama su bankroto proceso ne teismo tvarka tikslais. Taip pat diskutuotina, kad į šios teisės normos taikymo sritį patenka atvejai, kai byla tarp skolininko ir kreditoriaus išnagrinėta, tačiau galioja procese pritaikytos laikinosios

⁴⁶³ Lietuvos apeliacinio teismo 2020 m. kovo 4 d. nutartis civilinėje byloje Nr. 2-520-881/2020.

⁴⁶⁴ Lietuvos apeliacinio teismo 2021 m. kovo 4 d. nutartis civilinėje byloje Nr. e2-404-407/2021.

⁴⁶⁵ Lietuvos apeliacinio teismo 2020 m. kovo 4 d. nutartis civilinėje byloje Nr. 2-520-881/2020.

apsaugos priemonės, t. y. tarp šalių ginčo nebėra, bet, kol bus įvykdytas sprendimas, galioja laikinosios apsaugos priemonės.

JANĮ 11 straipsnio 1 dalies 1 punktą siejamas tik su turтинiais ginčais. Nei ĮBĮ, nei JANĮ neapibrėžia turтинio ginčo sąvokos. Teisės teorijoje ir teismų praktikoje sąvoka „turтинis ginčas“ aiškinamas kaip ginčas dėl turto arba ginčas, tiesiogiai susijęs su turtu, o neturтинiai ieškiniai aiškinami kaip ieškiniai, kuriuose turтинis interesas negali būti išreikštas pinigų suma.⁴⁶⁶ Teismų praktikoje neturтинiais ieškiniiais paprastai pripažintini ieškiniai dėl pripažinimo ir teisinių santykių modifikavimo, kurie pareikšti ne dėl turto ar neturi tiesioginio ryšio su kokiu nors konkrečiu turtu. Tuo atveju, jeigu ieškinyje ieškovas reiškia reikalavimą, kurio patenkinimo atveju jam tiesiogiai priteisiamas turtas (lėšos, akcijos, daiktas, kt.), toks ieškinytis kvalifikuotinas kaip turтинis.⁴⁶⁷ Taigi į JANĮ 11 straipsnio 1 dalies 1 punkto taikymo sritį patenka tik ginčai, kurie yra tiesiogiai susiję su turtu.

Nukreiptas išieškojimas į įmonės turtą. Šios sąlygos tikslas nėra atriboti (ar identifikuoti) konkretų skolų išieškojimo būdą (pagal teismo ar kitų institucijų išduotus vykdomuosius dokumentus, pagal išieškojimą vykdančią subjektą (antstolis ar kita institucija) ir pan.), bet užtikrinti, kad įmonės bankroto procesas ne teismo tvarka būtų pradedamas tik tada, kai tarp įmonės skolininkės ir jos kreditorių nėra kilusių turтинių ginčų.⁴⁶⁸ Taigi, ši sąlyga yra siejama su išieškojimo nukreipimu į juridinio asmens turtą. Todėl, pavyzdžiui, aplinkybė, kad kreditoriui priimtas naudingas įsiteisėjęs teismo sprendimas, nėra pagrindas šiai sąlygai taikyti.

Pagal CPK 646 straipsnio 1 dalį, vykdytinam sprendimui įsiteisėjus, išieškotojui pagal rašytinį pareiškimą pirmosios instancijos teismas išduoda vykdomąjį raštą. Vien aplinkybė, kad vienas iš kreditorių yra pradėjęs ir vykdo priverstinio išieškojimo procedūrą, rodo tai, kad gera valia nesusitarta dėl skolos mokėjimo.⁴⁶⁹ Todėl ši sąlyga aiškinama ne tik kaip draudžianti tiesiogiai vykdomą išieškojimą, bet ir kaip apimanti vykdomojo rašto išdavimo kreditoriui faktą, nes šis veiksmas pats savaime patvirtina esant galiojančiam ir nepasibaigusiam bendrovės turтинiam gin-

⁴⁶⁶ Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2012 m. gegužės 18 d. nutartis civilinėje byloje Nr. 3K-3-231/2012.

⁴⁶⁷ Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2011 m. gegužės 27 d. nutartis civilinėje byloje Nr. 3K-3-264/2011.

⁴⁶⁸ Lietuvos apeliacinio teismo 2019 m. lapkričio 14 d. nutartis civilinėje byloje Nr. e2-1495-781/2019.

⁴⁶⁹ Lietuvos apeliacinio teismo 2020 m. sausio 23 d. nutartis civilinėje byloje Nr. e2-285-553/2020.

čui, galinčiam suponuoti vykdymo proceso inicijavimą bei išieškojimą iš skolininko.⁴⁷⁰ Kitaip tariant, išieškojimo materialinis teisinis pagrindas neturi reikšmės, svarbus yra pats išieškojimo pagal vykdomąjį dokumentą faktas.⁴⁷¹

Tačiau abejotina, ar vien vykdomojo rašto išdavimas atitinka minėtos sąlygos tikslus. Priverstinio vykdymo veiksmai atliekami tik pateikus vykdomąjį dokumentą antstoliui vykdyti (CPK 650 straipsnis). Tačiau pats vykdomojo dokumento padavimo antstoliui vykdyti faktas nereiškia priverstinio vykdymo veiksmų atlikimo, nes pagal CPK 651 straipsnį antstolis turi vykdomąjį dokumentą priimti vykdyti. Todėl JANĮ 11 straipsnio 1 dalies 2 punktą turėtų būti taikomas tuo atveju, kai išieškotojas vykdomąjį dokumentą pateikė vykdyti antstoliui ir jis tokį dokumentą priėmė vykdyti. CPK nenustato baigtinio vykdomųjų dokumentų sąrašo (CPK 587 straipsnio 1 dalies 10 punktas). Todėl specialūs įstatymai gali nustatyti, kad konkretus sprendimas (dokumentas) yra laikomas vykdomuoju dokumentu. Pavyzdžiui, vienoje byloje nustatyta, kad mokesčių administratoriaus nurodymas nurašyti mokestinę nepriemoką iš įmonės yra vykdomasis dokumentas, kuris reiškia tarp įmonės skolininkės ir kreditorės mokesčių administratoriaus kilusį turtinį ginčą.⁴⁷² Į minėtos sąlygos taikymą patenka ir atvejai, kai kreditorių susirinkimo, kuriame buvo nuspręsta dėl bankroto procedūrų atsakovei vykdymo ne teismo tvarka, metu asmuo turėjo išduotą vykdomąjį dokumentą, pagal kurį išieškojimas nebuvo pradėtas ne dėl išieškotojo valios, o dėl to, kad vykdymo veiksmai buvo laikinai sustabdyti teismo.⁴⁷³

Atliekamas mokestinis tyrimas ar mokestinis patikrinimas. Šios sąlygos tikslas yra užtikrinti sklandų mokesčių administravimą ir garantuoti, kad bankroto procesas ne teismo tvarka būtų pradedamas tik tada, kai mokesčių administratorius neatlieka minėtų mokesčių administravimo veiksmų. Mokestinis patikrinimas yra mokesčių administratoriaus atliekamas mokesčių mokėtojo patikrinimas siekiant kontroliuoti, kaip mokesčių mokėtojas vykdo mokesčių įstatymų reikalavimus mokesčių apskaičiavimo, deklaravimo, sumokėjimo, o įstatymų numatytais atve-

⁴⁷⁰ Lietuvos apeliacinio teismo 2019 m. lapkričio 7 d. nutartis civilinėje byloje Nr. e2-1354-781/2019.

⁴⁷¹ Lietuvos apeliacinio teismo 2018 m. gruodžio 6 d. nutartis civilinėje byloje Nr. e2-1744-407/2018.

⁴⁷² Lietuvos apeliacinio teismo 2018 m. balandžio 12 d. nutartis civilinėje byloje Nr. e2-729-407/2018.

⁴⁷³ Lietuvos apeliacinio teismo 2018 m. vasario 22 d. nutartis civilinėje byloje Nr. 2-504-823/2018.

jais – ir kitose srityse (MAĮ 2 straipsnio 23 punktą). Mokestinis tyrimas apibrėžiamas kaip mokesčių administratoriaus atliekama mokesčių mokėtojo veiklos stebėseną, apimanti pateiktų mokesčių deklaracijų, muitinės deklaracijų, dokumentų ir kitos apie mokesčių mokėtoją turimos informacijos analizę, mokesčių mokėtojų vizitavimą, jų veiklos kontrolę, siekiant nustatyti ir pašalinti trūkumus bei prieštaravimus mokesčių apskaičiavimo, deklaravimo ir sumokėjimo srityje (MAĮ 2 straipsnio 24 punktą). Taigi, tiek mokestinis patikrinimas, tiek tyrimas siejamas su kompleksiniais mokesčių administratoriaus atliekamais veiksmais, siekiant įvertinti, kaip mokesčių mokėtojas vykdo iš mokestinių teisinių santykių kylančius įsipareigojimus. Šių procesų rezultatai susiję su mokestinių prievolių vykdymo tinkamumo vertinimu. Todėl jiems esant gali būti nustatyti mokesčių mokėtojo mokestinių prievolių netikslumai, kurie galėtų lemti ginčus ateityje.

Sprendimo vykdyti bankroto procesą ne teismo tvarka priėmimas

Sprendimas bankroto procesą vykdyti ne teismo tvarka laikomas priimtu, jeigu jam pritarė kreditoriai, kurių reikalavimų suma vertine išraiška sudaro ne mažiau kaip 3/4 (trys ketvirtadaliai) visų juridinio asmens turimų įsipareigojimų, įskaitant ir tuos, kurių mokėjimo terminai nepasibaigę, sumos, esančios sprendimo priėmimo dieną (JANĮ 11 straipsnio 3 dalis). Todėl dėl sprendimo dėl bankroto proceso ne teismo tvarka pradėjimo balsuoja visi bankrutuojančios įmonės kreditoriai, net ir tie, kurių mokėjimo terminai nėra pasibaigę. Analizuojant šią teisės normą, kyla keli klausimai, susiję su veiksmingo bankroto proceso tikslo užtikrinimu.

Visų pirma, praktikoje pasitaiko ginčų dėl netinkamo kreditorių informavimo apie balsavimą dėl sprendimo vykdymo įmonės bankroto procesą ne teismo tvarka. Tai gali būti ginčai dėl kreditoriaus sampratos, kai skolininkas laiko, kad konkretus asmuo nėra jo kreditorius, pavyzdžiui, dėl nesutikimo su jo reikalavimu ar netinkamo kreditorių informavimo apie kreditorių susirinkimą. Vienoje byloje, kurioje ginčas kilo dėl kreditoriaus neinformavimo apie kreditorių susirinkimą, nustatyta, kad apie susirinkimą nebuvo informuotas kreditorius, turintis 11,15 proc. visų kreditorių finansinių reikalavimų sumos. Sprendžiant dėl kreditoriaus statuso, teismas nustatė, kad nepripažinti kreditoriaus statuso ir jo teisės prašyti skolininkui iškelti bankroto bylą teismas turėtų tik tada, kai yra didelė tikimybė, jog atsakovas nėra skolingas ieškovui. Atmesdamas argumentus, kad minėto kreditoriaus neinformavimas apie kreditorių

susirinkimą nėra būtinas, teismas nurodė, kad pareiga informuoti visus kreditorius inicijuojant neteisminę bankroto procedūrą yra imperatyvi:

<....> realus informavimas apie ketinimą kreiptis dėl nemokumo bylos iškėlimo yra būtina veiksmingo nemokumo problemų sprendimo sąlyga, vėliau užtikrinanti tai, kad priimti sprendimai atitiks daugumos kreditorių valią, o kreditorių įtraukimas į nemokumo procesą ankstyvoje nemokumo proceso stadijoje gali ne tik padėti išvengti nemokumo, pavyzdžiui, priėmus sprendimą skolininkę įmonę restruktūrizuoti, bet ir, esant tam tikroms sąlygoms, paskatinti kreditorius ieškoti kitų finansinių problemų sprendimo būdų.⁴⁷⁴

Atitinkamai vėlesnėje teismų praktikoje pagrįstai nurodoma, kad tik tinkamas įstatyme nustatytos imperatyvios pareigos informuoti kreditorius apie ketinamą pradėti bankroto procesą ne teismo tvarka laikymasis gali užtikrinti tokios procedūros teisėtumą. Be to, būtent juridiniam asmeniui įstatyme įtvirtina imperatyvi pareiga informuoti visus kreditorius inicijuojant neteisminę bankroto procedūrą.⁴⁷⁵ Šio imperatyvaus reikalavimo dėl kreditorių tinkamo informavimo apie ketinimą inicijuoti bankroto procesą ne teismo tvarka vykdymas yra susijęs ir su veiksmingo nemokumo proceso vykdymo užtikrinimu. Tai reiškia, kad bankroto procesas ne teismo tvarka gali būti vykdomas tik tada, kai skolininko kreditoriai yra tinkamai informuoti apie balsavimą.

Taip pat klausimų kyla dėl JANĮ 11 straipsnio 3 dalyje nustatyto reikalaujamos kreditorių susirinkimo balsų daugumos skaičiavimo. Šioje teisės normoje nustatyta, kad sprendimas bankroto procesą vykdyti ne teismo tvarka laikomas priimtu, jeigu jam pritarė kreditoriai, kurių reikalavimų suma vertine išraiška sudaro ne mažiau kaip 3/4 visų juridinio asmens turimų išpareigojimų, įskaitant ir tuos, kurių mokėjimo terminai nepasibaigę, sumos, esančios sprendimo priėmimo dieną. Ši taisyklė atitinka bendrąją balsavimo kreditorių susirinkime taisyklę, nustatytą JANĮ 51 straipsnio 1 dalyje. Problemų dėl JANĮ 11 straipsnio 3 dalies normos taikymo gali kilti tais atvejais, kai tarp potencialaus kreditoriaus ir nemokios įmonės kyla nesutarimas dėl tokio kreditoriaus reikalavimo dydžio ir (ar) pagrįstumo, nors ginčas nėra inicijuotas teisme ar kitoje institucijoje. Tokiu atveju bankroto proceso ne teismo tvarka iškėlimo stadijoje negalima apibrėžti tokio kreditoriaus reikalavimo dydžio, nes

⁴⁷⁴ Lietuvos apeliacinio teismo 2021 m. kovo 4 d. nutartis civilinėje byloje Nr. e2-404-407/2021.

⁴⁷⁵ Lietuvos apeliacinio teismo 2021 m. balandžio 29 d. nutartis civilinėje byloje Nr. e2-578-450/2021.

pats reikalavimų tvirtinimas vyksta vėlesnėje tokio proceso stadijoje. Tokia problema galėtų būti sprendžiama balsavimą dėl bankroto ne teismo tvarka pradėjimo siejant ne su kreditoriaus finansinio reikalavimo dydžiu, o su pačiu kreditoriumi kaip asmeniu, kaip ir balsuojama kreditorių komitete, kuriame vienas kreditorių komiteto narys turi vieną balsą (JANĮ 54 straipsnio 4 dalis). Tokiu būdu būtų užtikrinamas didesnis teisinis aiškumas ir tikrumas.

Praktikoje kyla klausimas, ar juridinio asmens vadovas turi informuoti apie galimybę inicijuoti bankroto proceso ne teismo tvarka įmonės savininkus. Teismų praktikoje pabrėžiama pačios įmonės informavimo svarba ir bankroto procedūrų ne teismo tvarka inicijavimo atveju.⁴⁷⁶ Taigi, ne tik kreditoriams, bet ir įmonės savininkams turi būti pranešta apie siūlymą bankroto procedūras vykdyti ne teismo tvarka.⁴⁷⁷ Viena vertus, įmonės dalyvių informavimas gali būti siejamas su aplinkybe, kad jie galėtų pateikti papildomą reikšmingą informaciją apie įmonės kreditorius. Kita vertus, įmonės savininkai sprendimo dėl bankroto proceso ne teismo bankroto tvarka nepriima, nes tai yra išimtinė kreditorių kompetencija.⁴⁷⁸ Atitinkamai kyla klausimas, ar individualios įmonės savininko kreditorius turi teisę ginčyti kreditorių susirinkimo nutarimą vykdyti bankroto procedūrą ne teismo tvarka. Pripažįstama, kad įmonės savininko, kaip fizinio asmens, kreditoriai įtraukiami į bankroto bylą (įtraukiant ir procesą ne teismo tvarka), pareikšdami savo finansinius reikalavimus, tačiau inicijuoti individualios įmonės bankroto bylą gali tik šios įmonės, o ne jos savininko, kreditoriai. Tai, be kita ko, reiškia, kad individualios įmonės savininko kreditoriai nedalyvauja priimant sprendimą individualios įmonės bankroto procedūras vykdyti ne teismo tvarka, taigi, priešingai nei įmonės kreditoriai, neturi ir teisės balsuoti dėl bankroto proceso, kuris vyks ne teismo tvarka. Dėl šios priežasties individuali įmonė ar jos savininkas neturi pareigos pranešti savo kreditoriams apie ketinimą spręsti dėl individualios įmonės bankroto procedūrų vykdymo ne teismo tvarka.⁴⁷⁹ Taigi, individualios įmonės vadovas, siekdamas inicijuoti indi-

⁴⁷⁶ Lietuvos apeliacinio teismo 2015 m. kovo 26 d. nutartis civilinėje byloje Nr. e2-632-178/2015.

⁴⁷⁷ Lietuvos apeliacinio teismo 2017 m. vasario 2 d. nutartis civilinėje byloje Nr. e2-464-823/2017.

⁴⁷⁸ Remigijus Jokubauskas, Mykolas Kirkutis, Vigintas Višinskis, „Bankroto proceso ne teismo...“

⁴⁷⁹ Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2017 m. gruodžio 15 d. nutartis civilinėje byloje Nr. e3K-3-484-219/2017.

vidualios įmonės bankroto procesą ne teismo tvarka, turi informuoti tik įmonės, o ne savo kreditorius.⁴⁸⁰

Kreditorių susirinkimo kompetencija

Bankroto procesą vykdant ne teismo tvarka, teismo kompetencijai skirtus klausimus sprendžia kreditorių susirinkimas (JANĮ 12 straipsnio 1 dalis). Taigi, bankroto procese ne teismo tvarka visi klausimai pirmiausia turi būti sprendžiami kreditorių susirinkime.⁴⁸¹ Atitinkamai įstatyme įtvirtinta, kad, vykdant bankroto procesą ne teismo tvarka, nemokumo administratorių skiria kreditorių susirinkimas (JANĮ 12 straipsnio 2 dalis). Įstatyme nustatytos tik kelis išimtis, kai kreditorių susirinkimas neturi teisės spręsti tam tikrų bankroto proceso klausimų. Bankroto procesą vykdant ne teismo tvarka, *mutatis mutandis* taikomos JANĮ nuostatos, reguliuojančios bankroto procesą teismo tvarka, išskyrus nuostatas dėl nemokumo administratoriaus atrankos ir teismo skiriamų procesinių baudų (JANĮ 12 straipsnio 3 dalis).

Tačiau kreditorių kompetencijos reglamentavimas bankroto procesą vykdant ne teismo tvarka, kelia abejonių, ar jis yra suderintas su veiksmingo bankroto proceso tikslu. Viena vertus, kreditorių kompetencija bankroto proceso ne teismo tvarka metu yra teisiškai ir ekonomiškai motyvuota – kreditoriams kaip visumai leidžiama nuspręsti dėl šio proceso eigos ir tvarkos, taip leidžiant sumažinti bankroto proceso administravimo išlaidas ir valstybės išlaidas nemokumo procese. JANĮ nustatytos kreditorių susirinkimo kompetencijos išimtis lemia siaurą tokių išimčių aiškinimą. Kita vertus, bankroto procese priimami reikšmingi ekonominės ir teisines pasekmes sukeliantys sprendimai, todėl praktikoje neatitiktinai kyla problemų dėl kreditorių susirinkimo kompetencijos ribų šiame procese. Manytina, kad kreditorių susirinkimo kompetencija yra ribota sprendžiant bankroto proceso eigai reikšmingus klausimus ir į ją nepatenka klausimai, kuriuos išimtinai gali spręsti tik teismas kaip valstybės institucija, pavyzdžiui, dėl turto arešto taikymo ar panaikinimo.⁴⁸²

Taip pat kyla klausimas, ar kreditorių susirinkimas turi kompetenciją pripažinti įmonės bankrotą tyčiniu. Taikant ĮBĮ, teismų praktikoje

⁴⁸⁰ Lietuvos apeliacinio teismo 2018 m. sausio 4 d. nutartis civilinėje byloje Nr. e2-7-330/2018.

⁴⁸¹ Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2016 m. birželio 16 d. nutartis civilinėje byloje Nr. 3K-3-316-686/2016.

⁴⁸² Lietuvos apeliacinio teismo 2016 m. vasario 11 d. nutartis civilinėje byloje Nr. 2-183-464/2016.

buvo pripažinta, kad klausimas dėl įmonės privedimo prie bankroto tyčia pirmiausia nagrinėtinas kreditorių susirinkime, ir tik nesutikdami su kreditorių susirinkimo nutarimu dėl tyčinio bankroto pripažinimo ar atsisakymo bankrotą pripažinti tyčiniu, suinteresuoti asmenys turi teisę tokį kreditorių susirinkimo nutarimą skųsti teismui.⁴⁸³ Taigi, teismų praktikoje pripažinta, kad kreditorių susirinkimas turi teisę spręsti klausimą dėl bankroto pripažinimo tyčiniu. Tačiau kyla abejonių, ar tokia formuojama praktika yra pagrįsta. Pirma, tyčinis bankrotas sukelia materialines ir procesines teises pasekmes (informuojamas prokuroras dėl ikiteisminio tyrimo pradėjimo (JANĮ 71 straipsnio 4 dalis), taikomas specialus sandorių ginčijimo institutas (JANĮ 72 straipsnis), atsiranda galimybė reikšti tiesioginį ieškinį⁴⁸⁴ ir kt. Be to, tyčiniam bankrotui nustatyti neretai reikia išsamiai įvertinti įmonės iki bankroto proceso pradžios vykdytą komercinę veiklą, finansinės atskaitomybės prievolių vykdymą, sandorių teisėtumą ir kitų reikšmingų aplinkybių visumą. Tokių išsamų vertinimą gali atlikti tik teismas. Antra, skirtingai nei ĮBĮ, JANĮ nustato, kad teismas, pripažinęs bankrotą tyčiniu, ta pačia nutartimi nustato asmenį (asmenis), kurio (kurių) veikimas ar neveikimas sukėlė tyčinį bankrotą. Be to, teismų praktikoje yra suformuota reikšmingas pasekmes sukelianti priežastinio ryšio prezumpcija tyčinio bankroto bylose.⁴⁸⁵ Atsižvelgiant į tyčinio bankroto pasekmes ir reikalavimą iškart nustatyti kaltą asmenį, asmuo (-ys), kuris (kurie) galbūt atliko tyčinio bankroto veiksmus, turi turėti galimybę gintis ir turi būti užtikrinamas rungtyniškumo principas (CPK 12 straipsnis). Abejotina, kaip tokias gynybos galimybes galėtų užtikrinti kreditorių susirinkimas. Trečia, JANĮ 71 straipsnio 1 dalyje nustatyta, kad teismas gali pripažinti bankrotą tyčiniu savo iniciatyva kreditoriaus arba nemokumo administratoriaus prašymu. Taigi, įstatymas nenustato, kad sprendimą dėl tyčinio bankroto galėtų priimti kitas subjektas, o ne teismas. Atsižvelgiant į nurodytus argumentus, svarstytina, ar teismų praktika dėl kreditorių susirinkimo kompetencijos pripažinti įmonės bankrotą tyčiniu yra pagrįsta ir neturėtų būti keičiama. Atitinkamai tokiu atveju asmuo, siekiantis, kad bankrotas būtų pripažintas tyčiniu, turėtų teikti pareiškimą teismui. Taip pat manytina, kad kreditorių susirinkimas neturi kompetencijos teisės taikyti JANĮ 13 straips-

⁴⁸³ Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2016 m. birželio 16 d. nutartis civilinėje byloje Nr. 3K-3-316-686/2016.

⁴⁸⁴ Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2017 m. gegužės 4 d. nutartis civilinėje byloje Nr. 3K-3-211-469/2017.

⁴⁸⁵ Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2017 m. balandžio 24 d. nutartis civilinėje byloje Nr. e3K-7-115-915/2017.

nio 2 dalyje nustatyto juridinio asmens teisės vadovui eiti viešojo ir (ar) privataus juridinio asmens vadovo pareigas ar būti kolegialaus valdymo organo nariu ribojimo.⁴⁸⁶

Teismo padėtis

Sistemiškai aiškinant bankroto procesą ne teismo tvarka reglamentuojančias teisės normas, galima teigti, kad teismas tokiaime procese savo iniciatyva jokių veiksmų neatlieka ir tik patikrina skundžiamo kreditorių susirinkimo sprendimo teisėtumą. JAI nereglamentuoja atvejų, kai teismas turi teisę įsiterpti į kreditorių susirinkimui priskirtų klausimų sprendimą. Tačiau tokio bankroto proceso pobūdis bei ekonominė ir socialinė šio proceso svarba kelia klausimų dėl teismo aktyvumo šiame procese ribų ir jo kompetencijos. Iš esmės nesant teismo atliekamos bankroto procese dalyvių veiksmų priežiūros, gali pasitaikyti, kai kreditoriai piktnaudžiauja savo teisėmis, pažeidžia įstatyme nustatytą bankroto proceso tvarką.

Poreikį svarstyti dėl aktyvesnio teismo dalyvavimo šiame bankroto procese kelia kai kurie teismų praktikos pavyzdžiai, kuriuose nustatytas aiškus kreditorių susirinkimo piktnaudžiavimas kolektyvinėmis kreditorių teisėmis ir veiksmų nesuderinamumas su veiksmingo bankroto proceso tikslu. Tokia situacija nustatyta byloje, kurioje individualios įmonės bankroto procesas buvo vykdomas ne teismo tvarka.⁴⁸⁷ Byloje kilo ginčas dėl individualios įmonės kreditoriaus reikalavimo vertinimo ir tvirtinimo. Nustatyta, kad individualios įmonės savininko kreditorius pateikė savo reikalavimą, kurio tvirtinimo klausimas turėjo būti sprendžiamas kreditorių susirinkime. Kreditorių susirinkime pirmesniais klausimais buvo nuspręsta, atsiskaičius su vieninteliu bankrutuojančios įmonės kreditoriumi ir atlyginus bankroto administratoriui administravimo išlaidas, nutraukti bankroto procesą ne teismo tvarka. Tačiau kito klausimo, kuriuo turėjo būti sprendžiama dėl pateiktų kreditorių ir jų reikalavimų įtraukimo į sąrašą, nuspręsta nebesvarstyti, nes priėmus ankstesnius sprendimus šis klausimas nebetenka prasmės Taigi, šiuo atveju susiklostė teisiškai netoleruotina situacija, kai kreditorių susirinkimas nesprenė jo kompetencijai priskirto klausimo, kuris turi įtakos tolesnei bankroto proceso ne teismo tvarka eigai, vien dėl to, kad pagal kreditorių susirinki-

⁴⁸⁶ Remigijus Jokubauskas, Mykolas Kirkutis, Vigintas Višinskis, „Bankroto proceso ne teismo...“

⁴⁸⁷ Lietuvos apeliacinio teismo 2020 m. sausio 28 d. sprendimas civilinėje byloje Nr. e2-202-241/2020.

mo darbotvarkę jį nusprendė nagrinėti po to, kai bus išspręstas bankroto proceso ne teismo tvarka eigos klausimas (nuspręsta bankroto procesą ne teismo tvarka nutraukti). Neabejotina, kad tokia kreditorių susirinkimo sprendimų priėmimo darbo tvarka ir nutarimų priėmimo procesas pažeidžia esminius bankroto proceso principus ir kreditoriaus, pateikusio reikalavimą, teises bei teisėtus interesus.⁴⁸⁸

Kyla klausimas, kokius veiksmus tokiu atveju turi teisę atlikti teismas. Kreditorius, kurio reikalavimo tvirtinimo klausimas liko neišspręstas, prašė grąžinti šalis į prieš kreditorių susirinkimo nutarimų priėmimą buvusią padėtį ir įpareigoti bankroto administratorių, savininką ar kreditorių susirinkimą patvirtinti jo kreditorinį reikalavimą ir įtraukti į įmonės kreditorių sąrašą. Apeliacinės instancijos teismas pripažino, kad toks gynybos būdas nėra tinkamas ir teismas tokios kompetencijos neturi, nes bankroto procesas ne teismo tvarka yra pradedamas, vykdomas ir baigiamas bankrutuojančios įmonės kreditorių sutarimu ir teismas šiame procese nedalyvauja. Įstatymas nenustato teismo kompetencijos spręsti dėl šio proceso atnaujinimo, kai jis yra kreditorių nutraukiamas ir įpareigoti bankroto proceso dalyvius atlikti tam tikrus veiksmus.

Manytina, kad nors kreditorių susirinkimas ir sprendžia dėl bankroto proceso ne teismo tvarka pradėjimo ir užbaigimo, svarstyтина, ar teismas, esant viešojo intereso apsaugos poreikiui, neturėtų įsiterpti į kreditorių susirinkimui priskirtų klausimų sprendimą. Atitinkamai diskutuotina, ar įstatymų leidėjas neturėtų nustatyti ne retrospektyvų, o aktyvų kreditorių kontrolės mechanizmą, pavyzdžiui, kad kreditorių susirinkimo sprendimą dėl bankroto proceso ne teismo tvarka pabaigos ir likvidavimo turėtų patvirtinti teismas. Tokiu atveju nemokumo administratorius ar kreditorių susirinkimo pirmininkas turėtų kreiptis į teismą, kuris patvirtintų tokio sprendimo teisėtumą (įvertinti, ar toks sprendimas, visų pirma, nepažeidžia skolininko ir jo kreditorių interesų). Be to, tokiu atveju nebūtų suvaržomas ir kreditorių autonomijos principas, nes patys kreditoriai nuspręstų, kaip ir koku būdu užbaigti bankroto procesą, o teismas tik atliktų tokio sprendimo kontrolę. Taip būtų galima užtikrinti bent teisėtą bankroto proceso ne teismo tvarka užbaigimą ir išvengti ginčų ateityje.⁴⁸⁹

⁴⁸⁸ Remigijus Jokubauskas, Mykolas Kirkutis, Vigintas Višinskis, „Bankroto proceso ne teismo...“

⁴⁸⁹ *Ibid.*

IX. TYČINIS BANKROTAS

Įmonės bankrotas gali būti pripažįstamas tyčiniu esant tam tikrų teisiškai reikšmingų aplinkybių, rodančių, kad įmonė buvo sąmoningai blogai valdoma, visumai. Prieš analizuojant tyčinio bankroto pagrindų turinį, tikslingą įvertinti tyčinio bankroto tikslą ir jo sukeltas pasekmes. Vien lingvistiškai aiškinant tyčinį bankrotą reglamentuojančias JANĮ nuostatas, nėra aišku, kokių tikslų siekiama pripažįstant bankrotą tyčiniu. Įstatymo parengiamuosiuose dokumentuose taip pat nėra nurodyta jokių tyčinio bankroto reglamentavimo pakeitimo tikslų ir siekių.

Pagal Lietuvos nemokumo teisėje formuojamą tyčinio bankroto sampratą, tyčinis bankrotas leidžia nustatyti, kad įmonės bankroto buvo siekiama tyčia, t. y. kad bankrotą nulėmė ne verslo nesėkmė, o tyčiniai įmonės valdymo organų veiksmai, siekiant išvengti įsipareigojimų kreditoriams vykdymo.⁴⁹⁰ Taigi, tyčinio bankroto vertinimo tikslas yra nustatyti, ar įmonės bankrotas buvo sąmoningai blogas įmonės valdymas, ar verslo nesėkmė. Nustačius tyčinio bankroto tikslą, reikia įvertinti, kokių rezultatų (pasekmių) siekiama pripažįstant įmonės bankrotą tyčiniu. Tyčinio bankroto nustatymo pasekmės gali būti nustatomos sistemiškai aiškinant JANĮ nuostatas ir teismų praktiką šioje srityje. Manytina, kad, be bendrojo prevencinio tikslo skatinti įmonių valdymo organus tinkamai vadovauti įmonei, gali būti išskiriamos keturios tyčinio bankroto **pasekmės**:

a) teisės kreiptis į teismą dėl įmonės sandorių pripažinimo negaliojančiais JANĮ 71 straipsnyje nustatytais pagrindais ir tvarka suteikimas nemokumo administratoriui (JANĮ 73 straipsnis);

b) prokuroro informavimas dėl ikiteisminio tyrimo pradėjimo (JANĮ 71 straipsnio 4 dalis);

c) teisės taikyti JANĮ 13 straipsnio 2 dalyje nustatytas sankcijas suteikimas teismui;

⁴⁹⁰ Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2013 m. gruodžio 3 d. nutartis civilinėje byloje Nr. 3K-3-648/2013.

d) teisės reikšti tiesioginius ieškinius bendrovės vadovams ir (ar) dalyviams suteikimas kreditoriams.⁴⁹¹

Pirmosios trys bankroto pripažinimo tyčiniu pasekmės iš esmės yra formalios. Šie veiksmai gali būti atliekami bet kurioje bankroto proceso stadijoje. Jų tikslas yra suteikti teisę ginčyti įmonės sandorius ir taikyti viešojoje teisėje numatytas sankcijas įmonės vadovui dėl netinkamo įmonės valdymo ir jos bankroto sukėlimo. Šie tikslai rodo baudžiamąjį ir kompensacinį (panaikinus įmonės sandorius, taikant restituciją, didinamas įmonės turto aktyvas) tyčinio bankroto tikslus. Taip pat įmonės bankroto pripažinimas tyčiniu sukelia tam tikras mokestines teises pasekmes. Remiantis MAĮ 68 straipsnio 4 dalies 6 punktu, apskaičiuoti ar perskaičiuoti mokestį už ilgesnį negu šio straipsnio 1 dalyje numatytas terminas, bet ne daugiau kaip už einamuosius ir penkerius praėjusius kalendarinius metus, skaičiuojamus šio straipsnio 1 dalyje nustatyta tvarka, galima, kai mokestis apskaičiuojamas ar perskaičiuojamas teismui pripažinus mokesčio mokėtojo bankrotą tyčiniu.

Manytina, kad pagrindinė ekonominė (kompensacinė) nauda įmonės kreditoriams, pripažinus bankrotą tyčiniu, yra teisė reikšti tiesioginį ieškinį bendrovės vadovams ir (ar) dalyviams. Šis tyčinio bankroto tikslas ir yra pagrindinis, nes jis kreditoriams suteikia teisę atgauti savo reikalavimą. Kiti tyčinio bankroto padariniai yra šalutiniai, tiesiogiai nesusiję su įmonės bankroto proceso veiksmingumo užtikrinimu.⁴⁹² Taip pat vertinant kreditoriaus teisę reikšti tiesioginį ieškinį dėl žalos atlyginimo pripažinus įmonės bankrotą tyčiniu, pažymėtina, kad JANĮ, skirtingai nei ĮBĮ (20 straipsnio 7 dalis), tokios teisės kreditoriui įstatyme nenustatė. Tačiau tokia kreditoriaus teisė reikšti ieškinį po bankroto proceso pripažįstama teismų praktikoje. Manytina, kad net ir nesant JANĮ nustatytos kreditoriaus teisės reikšti tokį ieškinį, nuosekliai formuota teismų praktika turėtų būti taikoma, nes priešingu atveju įmonės bankroto pripažinimas tyčiniu prarastų kompensacinį tikslą. Tokio ieškinio norminis pagrindas galėtų būti generalinis deliktas, nustatytas CK 6.263 straipsnio 1 dalyje. Pripažinus bankrotą tyčiniu, įmonės kreditoriai teisę reikšti reikalavimą atsakingiems už tyčinį bankrotą asmenims turės tik esant dviem sąlygoms: pasibaigus bankroto procesui ir likus nepatenkintam jų reikalavimui bei inicijuojant naują civilinę bylą. Tokia civilinė byla taip pat pasižymi specifinėmis įrodinėjimo taisyklėmis:

⁴⁹¹ Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2017 m. balandžio 24 d. nutartis civilinėje byloje Nr. e3K-7-115-915/2017.

⁴⁹² Remigijus Jokubauskas, Vigintas Višinskis, „Tyčinio bankroto nustatymo procesinės problemos“, *Jurisprudencija* 27 (2) (2020).

<...> civilinės bylos dėl žalos, atsiradusios dėl tyčinio bankroto, atlyginimo procesui būdingas specifinis civilinės atsakomybės sąlygų, būtinų juridinio asmens vadovo atsakomybei atsirasti, įrodinėjimo procesas: dvi civilinės atsakomybės sąlygos – vadovo neteisėti veiksmai ir kaltė – laikytinos nustatytomis prejudicinių faktų forma, kitos dvi civilinės atsakomybės sąlygos – žala bei priežastinis neteisėtų veiksmų ir žalos ryšys – yra preziumuojamos. Juridinio asmens vadovas, pripažintas kaltu dėl tyčinio bankroto, gali gintis, siekdamas paneigti šias prezumpcijas, tačiau dar kartą akcentuotina, kad būtent jam ir tenka procesinė pareiga įrodinėti, kad jo veiksmai nėra žalos atsiradimo pagrindas.⁴⁹³

Teismų praktikoje pagrįstai pripažįstama, kad nutartimi pripažinti bankrotą tyčiniu nepasisakoma dėl bankroto bylos esmės, šia nutartimi nėra užbaigiamas bankroto procesas, ji nedaro įtakos bankroto proceso eigai, išskyrus administratoriaus įgyjamą teisę patikrinti įmonės sandorius, apimančius ilgesnį laikotarpį.⁴⁹⁴ Kitaip tariant, įstatymas su bankroto pripažinimu tyčiniu tiesiogiai jokių materialinių teisinių padarinių nesieja.⁴⁹⁵ Taigi, vien bankroto pripažinimas tyčiniu iš esmės nedaro įtakos kreditorių teisių (operatyvaus reikalavimo patenkinimo kuo didesne apimtimi) apsaugai ir nesukelia teisinių padarinių paties bankroto proceso eigai.

Manytina, kad teismo nutartis, kuria bankrotas pripažįstamas tyčiniu, primena sprendimo dėl ieškinio pagrindo (CPK 261 straipsnio 3 dalis) tikslus ir esmę dėl kreditoriui padarytos žalos atlyginimo (nepatenkinto bankroto procese finansinio reikalavimo ar jo dalies), nes sprendimas iš esmės priimamas tik kreditoriui savarankiškai inicijavus civilinę bylą po bankroto proceso. Teisė reikšti tiesioginį ieškinį nėra skirta kolektyvinei kreditorių interesų apsaugai, tai priemonė kreditoriui savarankiškai patenkinti savo reikalavimą. Kreditoriaus teisė reikšti reikalavimą dėl žalos atlyginimo pripažinus bankrotą tyčiniu susideda iš dviejų stadijų: a) bankrotas pripažįstamas tyčiniu ir nustatomas asmuo (asmenys), sukėlęs (sukėlę) tyčinį bankrotą; b) kreditorius naujoje civilinėje byloje įrodinėja tyčinį bankrotą sukėlusių asmenų jam padarytos žalos dydį ir priežastinį ryšį (nauja civilinė byla).⁴⁹⁶ Kita vertus, bankroto proceso

⁴⁹³ Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2018 m. lapkričio 23 d. nutartis civilinėje byloje Nr. 3K-3-456-378/2018.

⁴⁹⁴ Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2018 m. lapkričio 29 d. nutartis civilinėje byloje Nr. e3K-7-284-611/2018.

⁴⁹⁵ Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2017 m. liepos 21 d. nutartis civilinėje byloje Nr. e3K-3-324-915/2017.

⁴⁹⁶ Remigijus Jokubauskas, Vigintas Višinskis, „Tyčinio bankroto nustatymo...

metu kreditoriams suteikiama teisė reikšti tiesioginį ieškinį įmonės vadovams ir (ar) dalyviams, kai šie subjektai padaro tiesioginę žalą kreditoriui (CK 6.263 straipsnio pagrindu), jų neteisėti veiksmai nukreipti į konkretaus kreditoriaus teisių pažeidimą.⁴⁹⁷ Taigi kreditoriai teisę reikšti tiesioginį ieškinį bankrutavusios įmonės vadovams ir (ar) dalyviams dėl konkretios žalos atlyginimo turi nepriklausomai nuo bankroto pripažinimo tyčiniu. Atsižvelgiant į nurodytus argumentus, pritartina teismų praktikai, kurioje pripažįstama, kad tyčinis bankrotas yra **šalutinis** bankroto procese nagrinėjamas klausimas:

Įstatymas nei nemokumo administratoriui, nei kreditoriui nenustato pareigos kreiptis į teismą dėl bankroto pripažinimo tyčiniu. Tyčinis bankrotas yra šalutinis bankroto proceso klausimas, jo nagrinėjimas turėtų būti siejamas su visų kreditorių kolektyviniais interesais, o ne pavienio kreditoriaus siekiu gauti žalos atlyginimą iš bankrutavusio juridinio asmens vadovo. <...> Teisėjų kolegija taip pat pažymi, kad bankroto procesas privalo būti veiksmingas ir negali būti vilkinamas. Prašymo pripažinti bankrotą tyčiniu nagrinėjimas gali daryti įtaką šio proceso operatyvumui ir užtęsti bankroto procesą.⁴⁹⁸

Teismas gali pripažinti bankrotą tyčiniu savo iniciatyva, kreditoriaus arba nemokumo administratoriaus prašymu (JANĮ 71 straipsnio 1 dalis). Prašymas dėl bankroto pripažinimo tyčiniu gali būti sprendžiamas ne anksčiau, kai įsiteisėja teismo nutartis juridiniam asmeniui iškelti bankroto bylą.⁴⁹⁹ JANĮ 64 straipsnio 1 dalies 2 punkte nustatyta, kad, įsiteisėjus teismo nutarčiai iškelti bankroto bylą, nemokumo administratorius ne vėliau kaip per 6 mėnesius nuo dokumentų apie juridinio asmens sandorių sudarymą gavimo dienos patikrina juridinio asmens sandorius, sudarytus per ne trumpesnę kaip 3 metų laikotarpį iki bankroto bylos iškėlimo dienos, ir kreipiasi į teismą dėl bankroto pripažinimo tyčiniu, jeigu padaro prielaidą, kad yra tyčinio bankroto požymių. Taigi, įstatymas nustato terminą, per kurį nemokumo administratorius turėtų kreiptis dėl bankroto pripažinimo tyčiniu. Tačiau nustatytas šešių mėnesių terminas neturėtų būti suprantamas kaip naikinamasis, nes vykstant bankroto procesui, kai atliekamos bankroto administravimo procedūros, gali paaiškėti naujų aplinkybių, rodančių, kad įmonės bankrotas galėjo būti tyčinis.

⁴⁹⁷ Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2020 m. rugsėjo 29 d. nutartis civilinėje byloje Nr. e3K-3-232-701/2020.

⁴⁹⁸ Lietuvos apeliacinio teismo 2020 m. gruodžio 15 d. nutartis civilinėje byloje Nr. e2A-1315-241/2020.

⁴⁹⁹ Lietuvos apeliacinio teismo 2021 m. vasario 2 d. nutartis civilinėje byloje Nr. 2-237-241/2021.

Sprendžiant klausimą, iki kada turi būti pateikiamas pareiškimas dėl bankroto pripažinimo tyčiniu, pripažįstama, kad įmonės bankroto pripažinimą tyčiniu yra pagrindas inicijuoti tik iki tol, kol įsiteisėja teismo sprendimas dėl įmonės pabaigos. Kai bankroto procedūra vykdoma ne teismo tvarka, įmonės bankroto pripažinimą tyčiniu yra pagrindas inicijuoti, iki yra priimtas kreditorių susirinkimo nutarimas dėl įmonės pabaigos ir iki baigiasi šio kreditorių susirinkimo nutarimo apskundimo teismui terminas.⁵⁰⁰ Manytina, kad teismų praktika, kurioje pripažįstama, jog pareiškimas dėl bankroto pripažinimo tyčiniu gali būti pareikštas tik įsiteisėjus teismo nutarčiai juridiniam asmeniui iškelti bankroto bylą, yra pagrįsta, nes bankroto procedūros gali būti pradedamos tik iškėlus bankroto bylą. Tačiau abejonių kelia teismų praktikos dėl galutinio termino pareikšti pareiškimą dėl bankroto pripažinimo tyčiniu suderinamumas su veiksmingo bankroto proceso tikslu. Tyčinio bankroto vertinimas neretai užtrunka, jo metu atliekama išsami įmonės veiklos analizė. Tokio klausimo nagrinėjimas pačioje paskutinėje bankroto proceso stadijoje, kai atliktos visos kitos bankroto procedūros, gali vilkinti bankroto procesą. Todėl svarstyтина, ar pareiškimas dėl bankroto pripažinimo tyčiniu neturėtų būti reiškiamas anksčiau, nei pripažįstama teismų praktikoje, pavyzdžiui, iki nutarties dėl galutinės bankroto ataskaitos tvirtinimo priėmimo.

Taip pat nagrinėjant prašymą dėl įmonės bankroto pripažinimo tyčiniu, kyla klausimas, koks tokioje procedūroje yra teismo aktyvumas. Nors nemokumo procese pripažįstamas teisėjo vadovavimo šiam procesui principas (JANĮ 3 straipsnio 4 punktas), nemokumo bylos yra nagrinėjamos pagal CPK nuostatas. Atitinkamai, nagrinėjant prašymą pripažinti įmonės bankrotą tyčiniu, turi būti vadovaujama CPK principais. Todėl teismų praktikoje pagrįstai nurodoma, kad, pagal bendrąją taisyklę, asmuo, teikiantis prašymą pripažinti bankrotą tyčiniu, turi įrodyti tyčinio bankroto pagrindą (pagrindus) ir asmenį (asmenis), kurio (kurių) veikimas ar neveikimas sukėlė tyčinį bankrotą. Prašymą pateikęs asmuo įrodinėjimo naštos negali perkelti teismui, nes tokiu atveju būtų paneigiamas rungimosi principas.⁵⁰¹

⁵⁰⁰ Lietuvos apeliacinio teismo 2018 m. birželio 13 d. nutartis civilinėje byloje Nr. 2-970-381/2018.

⁵⁰¹ Lietuvos apeliacinio teismo 2021 m. birželio 17 d. nutartis civilinėje byloje Nr. e2-758-407/2021.

Tyčinio bankroto pagrindai

Įmonės bankrotas gali būti pripažįstamas tyčiniu esant tam tikrų teisiškai reikšmingų aplinkybių, rodančių, kad įmonė buvo sąmoningai blogai valdoma, visumai. Minėta, kad tyčinio bankroto nustatymo tikslas yra nustatyti, ar įmonės bankrotas buvo verslo nesėkmė ar sąmoningas blogas įmonės valdymas. Nei verslo nesėkmės, nei sąmoningai blogo įmonės valdymo sąvokos nėra apibrėžtos įstatyme ir tai kelia teisinį neapibrėžtumą. Teismų praktikoje sąmoningas įmonės privedimas prie bankroto siejamas su įmonei nenaudingų sandorių sudarymu, netinkamomis investicijomis:

*Tais atvejais, kai nustatomas tyčinis blogas įmonės valdymas, kuris gali atsiskleisti sąmoningai vykdoma neteisinga investicijų politika, ydinga įmonės veikla ir plėtra (investicijos į nerealius ar pasenusius projektus, neperspektyvių įmonių akcijų supirkimas, nepaklausių prekių gamyba ir pan.), blogu vadovavimu įmonės komercinei, ūkinei ir finansinei veiklai, netinkamu darbo, technologinių procesų organizavimu, žinomai nenaudingų įmonei sandorių sudarymu, neatlikimas tų ekonominių veiksmų ir finansinių operacijų, kurias būtina atlikti konkrečioje situacijoje, yra pagrindas įmonės bankrotą pripažinti tyčiniu.*⁵⁰²

Iš esmės nurodyti sąmoningo blogo įmonės valdymo veiksmai yra siejami su įmonės ekonominės vertės ir jos turto aktyvo mažinimu, kuris nulemia įmonės nemokumą bei atitinkamai negalėjimą vykdyti kreditorių reikalavimus. Vertinant tyčinio bankroto pagrindų taikymo praktiką, galima išskirti kelis šių pagrindų nustatyto aspektus. Visų pirma, pripažįstama, kad, siekiant pripažinti bankrotą tyčiniu, nebūtina nustatyti konkretaus veiksmo, sukėlusio įmonės bankrotą, tačiau turi būti vertinama aplinkybių visuma.⁵⁰³ Tokia praktika siejama su tuo, kad pavienių veiksmų, kurie formaliai yra tyčinio bankroto pagrindas, neužtenka norint pripažinti bankrotą tyčiniu ir teismas, nagrinėdamas prašymą pripažinti bankrotą tyčiniu, pagal prašymo suformuotas ribas turi atlikti išsamią su konkretaus pagrindo vertinimu susijusių aplinkybių analizę. Taip pat teismų praktikoje pripažinta, kad tarp tyčinio bankroto pagrindų ir įmonės nemokumo turi būti nustatytas **priežastinis ryšys**:

<...> jei nėra priežastinio ryšio tarp sąmoningo blogo įmonės valdymo ir įmonės nemokumo arba ryšio tarp sąmoningo blogo įmonės

⁵⁰² Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2014 m. gegužės 2 d. nutartis civilinėje byloje Nr. 3K-3-252/2014.

⁵⁰³ *Ibid.*

valdymo ir nemokios įmonės padėties esminio pabloginimo, atskirti tyčinio bankroto nustatymo požymiai (įtvirtinti kasacinio teismo praktikoje, o vėliau ir Įmonių bankroto įstatymo 20 straipsnio 2, 3 dalyse) gali būti įvertinti naudojant kitas teisės priemones (neteisėtų sandorių pripažinimą negaliojančiais, civilinę atsakomybę, baudžiamąją atsakomybę ir kt.), bet neturi lemti konstatavimo, kad įmonė priversta prie bankroto tyčia.⁵⁰⁴

Tokia teismų praktikoje suformuota tyčinio bankroto pagrindų ir įmonės nemokumo priežastinio ryšio teorija leidžia teigti, kad tyčinį bankrotą nulėmusiais laikomi tik tokie veiksmai, kurie yra įmonės nemokumo priežastis arba kuriais nemokios įmonės padėtis buvo iš esmės pabloginta. Kitaip tariant, tokie veiksmai turi arba lemti įmonės nemokumą, arba iš esmės pabloginti jos padėtį įmonei esant nemokiai. Pirmasis tokių veiksmų kriterijus siejamas su konkrečia faktine aplinkybe – įmonės nemokumo sukėlimu. Praktikoje gali susiklostyti, kad pavienis veiksmas, pavyzdžiui, sandorio sudarymas, gali lemti įmonės nemokumą, tačiau įprastai blogą įmonės valdymą rodo tokių neteisėtų veiksmų visuma, kurią ir turėtų nustatyti teismas. Antras tokių veiksmų kriterijus siejamas su esminiu nemokios įmonės padėties pabloginimu. Toks vertinimas gali kelti teisinį neapibrėžtumą, nes įstatyme „nemokios įmonės padėties esminio pabloginimo“ sąvoka nėra apibrėžta. Manytina, kad ji siejama su tais atvejais, kai įmonei esant nemokiai ji vis tiek tęsia veiklą, prisiima nenaudingus įsipareigojimus, eikvoja turtą ir pan. Tokie veiksmai laikytini neteisėtais, nes įmonei tapus nemokiai nėra vykdoma pareiga inicijuoti nemokumo (bankroto) proceso, bet toliau didinamos įmonės mokumo problemos ir mažinamas jos turto aktyvas.

Taip pat vertinant tyčinio bankroto požymius, manytina, kad vien formalus šių požymių nustatymas nereiškia, kad įmonės bankrotas laikytinas tyčiniu. Minėta, kad tyčinis bankrotas yra šalutinis bankroto procese sprendžiamas klausimas, kuris savaime bankroto procese iš esmės nėra skirtas pagrindiniam šio proceso tikslui – kuo operatyviau ir kuo didesne apimtimi tenkinti kreditorių reikalavimus – pasiekti. Todėl veiksmai, kurie yra tyčinio bankroto požymiai, gali būti pagrindas taikyti kitas kreditorių teisių gynbai veiksmingesnes priemones, pavyzdžiui, sandorių ginčijimą ir kt.

Pažymėtina, kad teismų praktikoje buvo pakeistas aiškinimas dėl tyčinio bankroto pagrindų nustatymo. Teismų praktikoje buvo laikomasi

⁵⁰⁴ Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2017 m. balandžio 24 d. nutartis civilinėje byloje Nr. e3K-7-115-915/2017.

pozicijos, kad tikslinga pasisakyti ir išnagrinėti visus tyčinio bankroto požymius pagal pateiktą prašymą, nepriklausomai nuo to, kad bendrovės bankrotas jau yra pripažintas tyčiniu įsiteisėjusia teismo nutartimi. Tačiau vėliau tokia praktika buvo pakeista ir nuspręsta, kad tuo atveju, kai bendrovės bankrotas pripažįstamas tyčiniu **bent vienu** iš ĮBĮ (JANĮ) nustatytų pagrindų, jau yra pasiekiami įstatyme nustatyti tyčinio bankroto tikslai ir nebėra teisinio pagrindo spręsti dėl kitų įstatyme nustatytų tyčinio bankroto pagrindų egzistavimo. Atsižvelgiant į tyčinio bankroto tikslus, pripažįstama, kad jeigu tyčinis bankrotas pripažintas vienu pagrindu, įmonės bankroto procese bankrotas pripažintas tyčiniu vienu ar keliais ĮBĮ (JANĮ) nustatytais pagrindais, nėra tikslo spręsti dėl kitų tyčinio bankroto pagrindų ar už tyčinį bankrotą atsakingų asmenų:

*Pripažinus bankrotą tyčiniu bet kuriuo JANĮ 70 straipsnyje (ĮBĮ 20 straipsnyje) nustatytu pagrindu, kyla JANĮ 71–72 straipsniuose (ĮBĮ 20 straipsnio 5–8 dalyse) nustatyti padariniai, o tyčinio bankroto padariniai nėra priklausomi nuo konkretaus pagrindo, kuriuo bankrotas pripažįstamas tyčiniu. Nei nagrinėjamam ginčui taikytiname ĮBĮ, nei šiuo metu galiojančiame JANĮ įmonės bankroto pripažinimas tyčiniu konkrečiu (tam tikru) pagrindu jokių savarankiškų ar papildomų teisių nesukuria. Todėl teisėjų kolegija sprendžia, kad pripažinus bankrotą tyčiniu bet kuriuo JANĮ 70 straipsnyje (ĮBĮ 20 straipsnyje) nustatytu pagrindu, naujas reikalavimas pripažinti bankrotą tyčiniu kitais pagrindais ar dėl kitų asmenų turi būti pripažįstamas tapačiu jau išnagrinėtam prašymui. Tuo atveju, kai įmonės bankroto procese bankrotas pripažintas tyčiniu vienu ar keliais ĮBĮ (JANĮ) nustatytais pagrindais, nėra tikslo spręsti dėl kitų tyčinio bankroto pagrindų ar už tyčinį bankrotą atsakingų asmenų (taikant JANĮ). Tačiau jei teismas nepripažino bankroto tyčiniu, suinteresuotas asmuo turi teisę kreiptis į teismą su prašymu pripažinti bankrotą tyčiniu kitais nei ankstesnėje byloje išnagrinėtais pagrindais ir prašyti pripažinti asmenis, atsakingus dėl tyčinio bankroto sukėlimo. Tokiu atveju prašymų tapatumas neturėtų būti nustatomas.*⁵⁰⁵

Todėl galima teigti, kad tyčiniam bankrotui nustatyti reikšmingas tik pats tyčinio bankroto nustatymo faktas nepriklausomai kokiu pagrindu. Jei teismas nustato tyčinį įmonės bankrotą, pakartotinai pareiškimai dėl bankroto pripažinimo tyčiniu neturėtų būti nagrinėjami ir turėtų būti laikomi tapačiais jau išnagrinėtam prašymui dėl bankroto pripažinimo tyčiniu: „<...> svarbu įvertinti, kad tyčinio bankroto sukeltos pasekmės

⁵⁰⁵ Lietuvos apeliacinio teismo 2020 m. gruodžio 15 d. nutartis civilinėje byloje Nr. e2-1867-407/2020.

nepriklauso nuo to, koku JANĮ nustatytu pagrindu (pagrindais) bankrotas pripažintas tyčiniu. Be to, leidimas pakartotinai kreiptis dėl tyčinio bankroto pripažinimo vien kitais pagrindais būtų neracionalus ir neekonominškas bei nesuderinamas su bankroto proceso veiksmingumo tikslu. Atsižvelgiant į tai, darytina išvada, kad tokiais atvejais įprastos ieškinių tapatumą reglamentuojančios taisyklės turėtų būti aiškinamos plečiamai. Kitu atveju, jei teismas nepripažino bankroto tyčiniu, suinteresuotas asmuo turi teisę kreiptis į teismą su prašymu pripažinti bankrotą tyčiniu kitais, nei ankstesnėje byloje išnagrinėtais, pagrindais ir prašyti pripažinti asmenis, atsakingus dėl tyčinio bankroto sukėlimo. Tokiu atveju prašymų tapatumas dėl jų pagrindo (ir galbūt šalių) neturėtų būti nustatomas.⁵⁰⁶

JANĮ 70 straipsnio 1 dalyje nustatyta, kad teismas pripažįsta bankrotą tyčiniu, jeigu nustato, kad juridinio asmens nemokumas kilo dėl sąmoningai blogo juridinio asmens valdymo (veikimu ir (ar) neveikimu) ir (ar) juridinio asmens vardu sudarytų sandorių, kai tapo žinoma ar turėjo būti žinoma, kad jų sudarymas pažeidžia kreditorių teises ir (arba) teisėtus interesus. Šio straipsnio antroje dalyje nustatyta, kad teismas, priimdamas nutartį dėl bankroto pripažinimo tyčiniu, be kita ko, gali atsižvelgti į šiuos požymius: 1) buvo sudaryti nuostolingi ar ekonomiškai nenaudingi juridiniam asmeniui sandoriai, įskaitant ir sandorius, susijusius su akcijų ar kito finansinio turto pirkimu, pardavimu ir (arba) perdavimu, ar priimti kiti nuostolingi ar ekonomiškai nenaudingi juridiniam asmeniui sprendimai; 2) turtas buvo parduotas mažesne negu rinkos kaina, turtas perleistas neatlygintinai, atsiskaitymas už turtą atidėtas juridiniam asmeniui ekonomiškai nenaudingam laikotarpiui ar su juridiniu asmeniu atsiskaityta veiklos nevykdančių juridinių asmenų ir (arba) juridinių asmenų, nepateikusių Juridinių asmenų registro tvarkytojui finansinių ataskaitų rinkinių, akcijomis; 3) kreditorių galimybės nukreipti išieškojimą į juridinio asmens skolininko turtą buvo apribotos arba panaikintos, nes juridinio asmens atsiskaitymai iki bankroto bylos iškėlimo buvo vykdomi pažeidžiant CK 6.930¹ straipsnyje nustatytą atsiskaitymų grynaisiais ir negrynaisiais pinigais eiliškumą; 4) juridinio asmens buhalterinė apskaita buvo tvarkoma apgaulingai ar aplaidžiai, Juridinių asmenų registro tvarkytojui nepateikti ar pateikti neteisingi finansinių ataskaitų rinkiniai ir (arba) mokesčių administratoriaus patikrinimo akte nustatytas mokesčių mokėjimo vengimas; 5) veikla ir (ar) turtas buvo perkelti į kitą juridinį asmenį, kai finansiniai įsipareigojimai ar jų dalis liko veiklą ir (ar) turtą perdavusiame juridiniame asmenyje.

⁵⁰⁶ Remigijus Jokubauskas, Vigtas Višinskis, „Tyčinio bankroto nustatymo...

Sistemiškai aiškinant JANĮ 70 straipsnio 1–2 dalies teisės normas, tyčinio bankroto tikslus, galima teigti, kad pagrindiniai tyčinio bankroto požymiai yra nustatyti 70 straipsnio 1 dalyje, o šio straipsnio antroje dalyje nustatyti tyčinio bankroto požymiai iš esmės yra pavyzdinis tyčinio bankroto aplinkybių sąrašas, kuris turi būti sistemškai aiškinamas su pirmoje dalyje nustatytais tyčinio bankroto požymiais. Todėl teismų praktikoje pagrįstai pripažįstama, kad vien JANĮ 70 straipsnio 2 dalyje numatytų požymių nustatymas nėra pakankamas tyčiniam bankrotui konstatuoti, jeigu nėra pagrindo manyti, kad juridinio asmens nemokumas kilo dėl sąmoningo blogo jo valdymo ir (ar) juridinio asmens vardu sudarytų sandorių, pažeidžiančių kreditorių teises ir (ar) teisėtus interesus, kai tapo žinoma ar turėjo būti žinoma, kad jų sudarymas pažeidžia kreditorių interesus.⁵⁰⁷ Vertinant JANĮ nustatytos tyčinio bankroto pagrindus, laikomasi nuomonės, kad jie iš esmės turi būti aiškinami pagal suformuotą praktiką aiškinant ĮBĮ nustatytus pagrindus bei taikant sąmoningo blogo įmonės valdymo kriterijų:

<...> tyčiniu bankrotas gali būti pripažintas nustačius, jog juridinio asmens nemokumas kilo dėl sąmoningai blogo jo valdymo ir (ar) juridinio asmens vardu sudarytų sandorių, kai tapo žinoma ar turėjo būti žinoma, kad jų sudarymas pažeidžia kreditorių teises ir (ar) teisėtus interesus. JANĮ 70 straipsnio 2 dalyje nustatyti požymiai taikytini tik esant bent vienai privalomai JANĮ 70 straipsnio 1 dalyje nustatytaiai sąlygai. Taigi vien JANĮ 70 straipsnio 2 dalyje numatytų požymių nustatymas nėra pakankamas tyčiniam bankrotui konstatuoti, jeigu nėra pagrindo manyti, kad juridinio asmens nemokumas kilo dėl sąmoningo blogo jo valdymo ir (ar) juridinio asmens vardu sudarytų sandorių, pažeidžiančių kreditorių teises ir (ar) teisėtus interesus, kai tapo žinoma ar turėjo būti žinoma, kad jų sudarymas pažeidžia kreditorių interesus <...>. Naujasis tyčinio bankroto instituto reglamentavimas iš esmės atitinka kasacinio teismo praktiką, suformuotą pagal anksčiau galiojusį ĮBĮ, kurioje pasakyta, jog ĮBĮ 20 straipsnio 2 ir 3 dalyse įtvirtinti tyčinio bankroto nustatymo kriterijai yra ne savarankiški, o taikomi tik kartu su ĮBĮ 2 straipsnio 12 dalyje pateikiama tyčinio bankroto apibrėžtimi.⁵⁰⁸

Sprendžiant dėl įmonės bankroto pripažinimo tyčiniu, bankroto bylą iškelusiam teismui būtina nustatyti, ar bankrutuojančios įmonės sudary-

⁵⁰⁷ Lietuvos apeliacinio teismo 2021 m. birželio 7 d. nutartis civilinėje byloje Nr. e2-695-1120/2021.

⁵⁰⁸ Lietuvos apeliacinio teismo 2020 m. gruodžio 3 d. nutartis civilinėje byloje Nr. e2-1775-553/2020.

tais sandoriais bei kitokia šios įmonės veikla buvo nuosekliai ir kryptingai siekiama įmonės nemokumo. Tais atvejais, kai įmonė yra faktiškai neliikvidi arba nemoki, turi būti patikrinama, ar tolesnė tokios įmonės veikla buvo nukreipta dar labiau pabloginti įmonės turtingą padėtį. Šie kriterijai ir kreditorių galimybių nukreipti išieškojimą į įmonės skolininkės turtą suvaržymas arba sąlygų išvengti išieškojimo sudarymas, taip pat sąmoningas išieškojimo pirmenybės atidavimas vėlesniems kreditoriams, žinant, kad ankstesnieji kreditoriai faktiškai neturės į ką nukreipti savo reikalavimų įmonei skolininkei neturint pakankamai turto, reiškia tyčinį bankrotą.⁵⁰⁹

Teismas, įvertinęs visas nustatytas faktines aplinkybes, privalo spręsti, ar byloje nustatytas vienas arba keli įstatyme nurodyti požymiai (požymių visuma) įrodo įmonės vadovo, kitų įmonės kompetentingų asmenų siekį privesti įmonę prie bankroto ir yra pakankami tyčiniam bankrotui konstatuoti, taip pat ar turinčių tyčinio bankroto požymių neteisėti veiksmai nėra mažareikšmiai, kad jų padarinius, nepripažįstant bankroto tyčiniu, galima būtų pašalinti kitais įstatymo nustatytais bankrutuojančios įmonės ir jos kreditorių interesų gynybos būdais.⁵¹⁰ Tai gali būti tokios aplinkybės, kurios yra susijusios su įmonės valdymo organų veiklos atitiktimi teisės aktų reikalavimams, sudarytų sandorių ekonominiu naudingumu ir jų įtaka įmonės mokumui, taip pat kitos aplinkybės, nulėmusios įmonės nemokumą, įmonės valdymo ir veiklos organizavimo reikalavimų kontekste. Tais atvejais, kai nustatomas tyčinis blogas įmonės valdymas, kuris gali atsiskleisti sąmoningai vykdoma neteisinga investicijų politika, ydiną įmonės veikla ir plėtra (investicijos į nerealius ar pasenusius projektus, neperspektyvių įmonių akcijų supirkimas, nepaklausių prekių gamyba ir pan.), blogu vadovavimu įmonės komercinei, ūkinei ir finansinei veiklai, netinkamu darbo, technologinių procesų organizavimu, akivaizdžiai ne-naudingų įmonei sandorių sudarymu, neatlikimas tų ekonominių veiks-
mų ir finansinių operacijų, kurias būtina atlikti konkrečioje situacijoje, yra pagrindas įmonės bankrotą pripažinti tyčiniu.⁵¹¹

JANĮ 70 straipsnio 2 dalyje nustatyti tyčinio bankroto požymiai, kuriais turėtų būti remiamasi siekiant pagrįsti tyčinį įmonės bankrotą. Asmuo, teikiantis prašymą pripažinti įmonės bankrotą tyčiniu, turi nuspręsti, kokių požymiu (-iais) remiantis bankrotas turėtų būti pripažintas tyčiniu.

⁵⁰⁹ Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2020 m. balandžio 22 d. nutartis civilinėje byloje Nr. 3K-3-79-219/2020.

⁵¹⁰ Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2019 m. kovo 5 d. nutartis civilinėje byloje Nr. e3K-3-102-219/2019.

⁵¹¹ Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2013 m. gruodžio 3 d. nutartis civilinėje byloje Nr. 3K-3-648/2013.

Sudaryti nuostolingi ar ekonomiškai nenaudingi juridiniai asmeniui sandoriai ar priimti sprendimai. JANĮ 70 straipsnio 2 dalies 1 punkte nustatytas tyčinio bankroto požymis yra siejamas su juridinio asmens ūkinės komercinės veiklos vertinimu. Versle ne visi sandoriai būna tik pelningi, dažniausiai egzistuoja tam tikra rizika, kad sandoris, vykdomas projektas gali būti nesėkmingas, tačiau tokiu atveju svarbu įvertinti atsakingo už įmonės veiklą subjekto veiksmus, t. y. kiek jis buvo lojalus bendrovės interesams, rūpestingas, kiek jo sprendimai buvo sąžiningi ir kvalifikuoti, ar buvo pasitelkiama kvalifikuotų specialistų pagalba ir pan.⁵¹²

Sprendžiant dėl įmonės bankroto pripažinimo tyčiniu, bankroto bylą iškėlusiam teismui būtina nustatyti, ar bankrutuojančios įmonės sudarytais sandoriais bei kitokia šios įmonės veikla buvo nuosekliai ir kryptingai siekiama įmonės nemokumo. Tais atvejais, kai įmonė yra faktiškai nelikvidi arba nemoki, turi būti patikrinama, ar tolesnė tokios įmonės veikla buvo nukreipta dar labiau pabloginti įmonės turtinę padėtį. Šie kriterijai ir kreditorių galimybių nukreipti išieškojimą į įmonės skolininkės turtą suvaržymas arba sąlygų išvengti išieškojimo sudarymas, taip pat sąmoningas išieškojimo pirmenybės atidavimas vėlesniems kreditoriams, žinant, kad ankstesnieji kreditoriai faktiškai neturės į ką nukreipti savo reikalavimų įmonei skolininkei neturint pakankamai turto, reiškia tyčinį bankrotą.⁵¹³ Taigi, tokie atvejai, kai dėl įmonės valdymo organų sprendimų yra nuostolingai perleidžiamas, sunaikinamas, sugadinamas ar iššvaistomas įmonės turtas, sudaromi sandoriai, kurių vykdymas reiškia nepagrįstai didelę finansinę naštą įmonei, atliekami veiksmai, kuriais siekiama sužlugdyti įmonę ir perkelti jos veiklą į kitą tų pačių ar susijusių asmenų naujai įsteigtą įmonę, atsiskaitoma tik su tam tikrais kreditoriais ir pan., gali būti vertinami kaip tyčinio įmonės bankroto požymiai.⁵¹⁴

Sprendžiant dėl šio tyčinio bankroto požymio taikymo, svarbu įvertinti, ar jie turėjo įtakos bendrovės turto apimčiai, nes paaiškėjus, jog jie reikšmingai blogino (sunkino) bendrovės turtinę padėtį, būtų galima konstatuoti jos pačios ir / arba jos kreditorių turtinių interesų pažeidimą.⁵¹⁵

⁵¹² Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2014 m. liepos 24 d. nutartis civilinėje byloje Nr. 3K-3-378/2014.

⁵¹³ Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2004 m. gruodžio 13 d. nutartis civilinėje byloje Nr. 3K-3-680/2004.

⁵¹⁴ Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2013 m. gruodžio 3 d. nutartis civilinėje byloje Nr. 3K-3-648/2013.

⁵¹⁵ Lietuvos apeliacinio teismo 2019 m. sausio 29 d. nutartis civilinėje byloje Nr. 2-61-330/2019.

Netinkamas juridinio asmens turto valdymas. JANĮ 70 straipsnio 2 dalies 2 punkte nustatytas tyčinio bankroto požymis yra siejamas su netinkamu įmonės turto valdymu, kuriuo daroma žala pačiai įmonei ir jos kreditoriams. Įmonės turto pardavimas mažesnėmis nei rinkos kainomis ar jo perleidimas neatlygintinai, atsiskaitymas už turtą atidėtas juridiniam asmeniui ekonomiškai nenaudingam laikotarpiui ar su juridiniu asmeniu atsiskaityta veiklos nevykdančių juridinių asmenų ir (arba) juridinių asmenų, nepateikusių JAR tvarkytojui finansinių ataskaitų rinkinių, akcijomis rodo, kad įmonės turtas buvo valdomas netinkamai, nesiekiant pelno. Tokie sandoriai neatitinka pelno siekiančio juridinio asmens veiklos tikslų. Vienas šio tyčinio bankroto pagrindų yra įmonės turto pardavimas mažesne nei rinkos kaina. Remiantis TVVPĮ 2 straipsnio 10 punktu, turto arba verslo rinkos vertė yra apskaičiuota pinigų suma, už kurią galėtų būti perduotas turtas arba verslas jo vertinimo dieną, sudarius tiesioginį komercinį norinčių perduoti turtą arba verslą ir norinčių jį įsigyti asmenų sandorį po šio turto arba verslo tinkamo pateikimo rinkai, kai abi sandorio šalys veikia dalykiškai, be prievartos ir nesaistomos kitų sandorių ir interesų. Sprendžiant dėl šio tyčinio pagrindo požymio, turi būti nustatoma, kad įmonės turtas buvo parduotas aiškiai mažesne negu rinkos kaina.⁵¹⁶ Pavyzdžiui, turto pardavimas už dvigubai mažesnę kainą nei daikto rinkos vertė gali būti pagrindas spręsti dėl šio tyčinio bankroto požymio.⁵¹⁷

Atsiskaitymų eiliškumo pažeidimas. JANĮ 70 straipsnio 2 dalies 3 punkte nustatytas tyčinio bankroto požymis yra siejamas su juridinio asmens atsiskaitymais, kurie buvo atlikti pažeidžiant CK 6.930¹ straipsnyje nustatytą atsiskaitymų eiliškumo tvarką. CK 6.930¹ straipsnio, reglamentuojančio atsiskaitymo grynaisiais ir negrynaisiais pinigais eiliškumą, 1 dalyje nustatyta, kad skolininkas (fizinis ar juridinis asmuo), kuris neturi pakankamai lėšų visiems pareikštiems reikalavimams patenkinti, privalo atsiskaitymus atlikti šioje normoje nurodyta eile. Pirmąja eile skolininkas privalo atsiskaityti pagal vykdomuosius dokumentus dėl žalos, padarytos dėl sveikatos sužalojimo ar gyvybės atėmimo, atlyginimo ir išlaikymo; antrąja eile – pagal vykdomuosius dokumentus dėl išmokų, atsirandančių iš darbo ir autorinių sutarčių; trečiąja eile – pagal mokėjimo dokumentus, nustatančius įmokas į biudžetą (valstybės, savivaldybės, Valstybinio socialinio draudimo fondo ir Privalomojo sveikatos

⁵¹⁶ Lietuvos apeliacinio teismo 2020 m. rugsėjo 22 d. nutartis civilinėje byloje Nr. e2-1517-407/2020.

⁵¹⁷ Lietuvos apeliacinio teismo 2020 m. liepos 30 d. nutartis civilinėje byloje Nr. 2-1194-381/2020.

draudimo fondo biudžetus) ir valstybės pinigų fondus; ketvirtąją eilę – pagal vykdomuosius dokumentus kitiems piniginiams reikalavimams patenkinti; penktąją eilę – pagal kitus mokėjimo dokumentus kalendorinio eiliškumo tvarka. Atsiskaitymai pagal tos pačios eilės reikalavimus atliekami mokėjimo dokumentų gavimo kalendorinio eiliškumo tvarka (CK 6.930¹ straipsnio 2 dalis).

Išieškojimo pirmenybės atidavimas vėlesniems kreditoriams, žinant, kad ankstesnieji kreditoriai faktiškai neturės į ką nukreipti savo reikalavimų įmonei skolininkei neturint pakankamai turto, reiškia sąmoningą blogą įmonės valdymą ir gali būti teisiniu pagrindu bankrotą pripažinti tyčiniu, tačiau tokiai teisinei išvadai padaryti turi būti nustatytas sąmoningai blogo įmonės valdymo ir įmonės nemokumo ryšys – jei nebūtų buvę sąmoningų į įmonės padėties bloginimą nukreiptų veiksmų, įmonė nebūtų tapusi nemoki. Atsiskaitymų eiliškumo pažeidimas nepripažįstamas tyčinio bankroto požymiu tais atvejais, kai tokiais veiksmais siekiama ne apriboti kreditorių galimybes nukreipti išieškojimą į įmonės turtą, o vertingų tikslų (pavyzdžiui, tęsti įmonės veiklą, atliekant einamuosius mokėjimus arba atsiskaitant su kreditoriais, nuo kurių priklauso tolesnė įmonės veikla). Teisiškai reikšmingu taip pat pripažįstamas atsiskaitymų eiliškumo pažeidimo mastas (ar suteikiant pirmenybę perleidžiama esminė įmonės turto dalis, taip nepaliekant galimybių atsiskaityti su ankstesniais kreditoriais). Sprendžiant dėl šio tyčinio bankroto požymio, turi būti ne tik pažeistas atsiskaitymo eiliškumas, bet ir apribotos kreditorių galimybės nukreipti išieškojimą į įmonės skolininkės turtą, išieškojimo pirmenybę sąmoningai teikiama tos pačios eilės kreditoriams ir taip padaryta žinant, kad kreditoriai faktiškai neturės į ką nukreipti išieškojimo.⁵¹⁸

Netinkamas buhalterinės apskaitos tvarkymas. JANĮ 70 straipsnio 2 dalies 4 punkte nustatytas tyčinio bankroto požymis yra siejamas su netinkamu juridinio asmens buhalterinės apskaitos tvarkymu. Buhalterinė apskaita yra ūkinių operacijų ir ūkinių įvykių, išreikštų pinigais, registravimo, grupavimo ir apibendrinimo sistema, skirta informacijai, reikalingai priimant ekonominius sprendimus, gauti ir (arba) finansinių ataskaitų rinkiniui sudaryti (BAĮ 2 straipsnio 4 dalis). Ji turi būti tvarkoma taip, kad apskaitos informacija būtų tinkama, objektyvi ir palyginama, pateikiama laiku, išsami ir naudinga vidaus ir išorės informacijos vartotojams (BAĮ 4 straipsnis). Taigi, pagal įstatyme nustatytus reikalavimus tvarkoma apskaita yra pagrindinis šaltinis, kuriuo remiantis galima

⁵¹⁸ Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2019 m. kovo 14 d. nutartis civilinėje byloje Nr. e3K-3-101-313/2019.

nustatyti įmonės ūkinės ir finansinės būklės rezultatus, turto sudėtį, identifikuoti su juo susijusias operacijas. Visos ūkinės operacijos ir ūkiniai įvykiai turi būti pagrįsti apskaitos dokumentais (BAĮ 2 straipsnio 1 dalis). Pagal BAĮ 9 straipsnį įmonėje privalo būti apskaitos politika; joje turi būti nurodomi apskaitos metodai ir taisyklės, kuriais vadovaujamosi registruojant ūkio subjekto turtą, nuosavą kapitalą, finansavimo sumas, išipareigojimus, pajamas, sąnaudas ir (ar) pinigų srautus. Nesant įmonėje apskaitos politikos, neįmanoma nustatyti, kokiais būdais, kokia metodika buvo tvarkoma įmonės apskaita.

Teismų praktikoje pripažįstama, kad kai nėra galimybės visiškai ar iš dalies nustatyti šių aplinkybių, tampa neįmanoma ar itin sudėtinga įvertinti įmonės nemokumo priežastis – ar šis nemokumas buvo sukeltas sąmoningais veiksmais, ar jau nemokios įmonės padėtis sąmoningai buvo dar esmingai pabloginta. Tokių veiksmų egzistavimui ir priežastiniam ryšiui su nemokumu nustatyti būtina tirti įmonės finansinius dokumentus, jos valdymo organų sprendimus, sudarytus sandorius ir pan., tačiau šių aplinkybių neįmanoma ištirti, kai trūksta atitinkamų duomenų, nes bankroto administratoriui nebuvo perduoti reikalingi įmonės apskaitos dokumentai arba buhalterinė apskaita buvo tvarkoma netinkamai.⁵¹⁹

Pažymėtina, kad vertinant šį tyčinio bankroto požymį, nustatytą ĮBĮ, teismų praktikoje buvo pripažįstama, kad ne bet kuris buhalterinės apskaitos tvarkymo taisyklių pažeidimas ir ne bet kuris buhalterinės apskaitos dokumentų neišsaugojimas lemia bankroto pripažinimą tyčiniu, o tik toks, dėl kurio negalima visiškai ar iš dalies nustatyti įmonės veiklos, jos turto, nuosavo kapitalo ar išipareigojimų dydžio ar struktūros. Toks negalėjimas turi būti susijęs su objektyviu neįmanomumu įvertinti įmonės nemokumo priežastį. Jei įmonės veiklą galima įvertinti remiantis kitais duomenimis (pavyzdys, pirminiais buhalterinės apskaitos dokumentais), be kita ko, ir netiesioginiais įrodymais, taip pat jei akivaizdu, kad įmonės nemokumo priežastys yra kitos nei tos, kurias galbūt patvirtintų trūkstami buhalterinės apskaitos dokumentai, nebelineka pagrindo pripažinti bankrotą tyčiniu remiantis šio pagrindu.⁵²⁰ Tačiau kyla klausimas, ar tokia teismų praktika gali būti taikoma aiškinant JANĮ 70 straipsnio 2 dalies 4 punkte nustatytą tyčinio bankroto požymį, nes, lingvistiškai aiškinant šią normą, galima teigti, kad įstatymų leidėjas šį tyčinio bankroto požymį sieja su apgaulingu ar aplaidžiu juridinio asmens buhalterinės apskaitos

⁵¹⁹ Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2018 m. gruodžio 20 d. nutartis civilinėje byloje Nr. e3K-3-510-915/2018.

⁵²⁰ *Ibid.*

buvo tvarkymu, finansinių ataskaitų rinkinių nepateikimu ar neteisingu pateikimu JAR ir (arba) mokesčių administratoriaus patikrinimo akte nustatyto mokesčių mokėjimo vengimu.

Analizuojant šį tyčinio bankroto požymį, kyla klausimas, ar šis požymis iš tikrųjų suderinamas su teismų praktikoje vyraujančia pozicija, kad visi tyčinio bankroto požymiai turi būti susiję su įmonės nemokumu ar nemokios įmonės esminiu padėties pabloginimu. Suprantama, kad netinkamas buhalterinės apskaitos tvarkymas yra susijęs su blogu įmonės valdymu (netinkamai vykdyta pareiga tvarkyti buhalterinę apskaitą), tačiau abejotina, ar šių pareigų nevykdymas savaime gali lemti įmonės nemokumą ar iš esmės pabloginti nemokios įmonės padėtį.

Veiklos perkėlimas į kitą įmonę. JANĮ 70 straipsnio 2 dalies 5 punkte nustatytas tyčinio bankroto požymis siejamas su neteisėtu juridinio asmens perkėlimu į kitą juridinį asmenį. Vienu iš tyčinio bankroto sukėlimo pagrindų gali būti veiklos perkėlimas į kitas įmones, kuriuo siekiama išvengti atsiskaityti su įmonės kreditoriais ar (ir) sužlugdyti įmonę.⁵²¹ Taip siekiama pelningą juridinio asmens veiklą, išipareigojimus perkelti į kitą juridinį asmenį, o skolas bei nenaudingus išipareigojimus palikti neperkeltus. Sprendžiant dėl šio tyčinio bankroto požymio nepakanka nustatyti vien tai, kad į kitą, veikiančią ar naujai įsteigtą, bendrovę perėjo dirbti bendrovės darbuotojai ir (arba) vadovai ir (arba) su jais susiję asmenys. Jam taikyti turi egzistuoti ir kita būtina sąlyga – kita bendrovė turi perimti bendrovės nebaigtas vykdyti sutartis ir (arba) reikalavimo teises.⁵²² Tačiau vien ta aplinkybė, kad dalis įmonės darbuotojų perėjo dirbti į kitą įmonę, neleidžia daryti išvados, kad bankrutavusios atsakovės turtas ir veikla buvo perkelti į kitą įmonę.⁵²³ Kai minėtas tyčinio bankroto požymis grindžiamas įmonės reorganizavimu, svarbi aplinkybė yra ne tai, ar įmonė buvo nemoki jau vykdant reorganizavimą, bet tai, kad kaip tik veiklos perkėlimas nulėmė jos nemokumo atsiradimą ir sudarė kliūtis atsiskaityti su įmonės kreditoriais.⁵²⁴ Todėl sprendžiant dėl šio tyčinio bankroto požymio taikymo, svarbu sistemiškai vertinti reikšmingų aplinkybių visumą.

⁵²¹ Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2016 m. lapkričio 14 d. nutartis civilinėje byloje Nr. 3K-3-466-690/2016.

⁵²² Lietuvos apeliacinio teismo 2020 m. vasario 6 d. nutartis civilinėje byloje Nr. e2-340-553/2020.

⁵²³ Lietuvos apeliacinio teismo 2020 m. sausio 28 d. nutartis civilinėje byloje Nr. 2-276-881/2020.

⁵²⁴ Lietuvos apeliacinio teismo 2021 m. kovo 23 d. nutartis civilinėje byloje Nr. 2-109-553/2021.

Atsakingų už tyčinį bankrotą asmenų nustatymas

Skirtingai nei ĮBĮ, JANĮ nustatyta, kad teismas nutartimi, kuria bankrotas pripažįstamas tyčiniu, turi nustatyti tyčinį bankrotą sukėlusius asmenis. Teismas, pripažinęs bankrotą tyčiniu, ta pačia nutartimi nustato asmenį (asmenis), kurio (kurių) veikimas ar neveikimas sukėlė tyčinį bankrotą (JANĮ 70 straipsnio 3 dalis). Aiškinant minėtą teisės normą, nurodoma, kad ji, nors ir turi procesinės teisės požymių, iš esmės yra materialioji. Tokią išvadą pagrindžia JANĮ 70 straipsnio 3 dalies taikymo tikslas – ja siekiama nustatyti už tyčinį bankrotą atsakingus asmenis, t. y. tokiems asmenims sukuriamos tam tikros teisės ir pareigos (atsiranda teisiniai padariniai). Todėl prašymo dėl įmonės bankroto pripažinimo tyčiniu nagrinėjimo klausimas susijęs su veiksmų, kurie yra tyčinio bankroto pagrindas (pareigų dėl tinkamo įmonės valdymo pažeidimo), atlikimo metu galiojusio teisinio reglamentavimo taikymu. Sprendžiant dėl tyčinio bankroto pagrindų ir jų nustatymo, turi būti taikomas jų atlikimo metu galiojęs teisinis reglamentavimas.⁵²⁵

Sprendžiant dėl asmenų procesinio teisinio statuso nagrinėjant pareiskimą dėl bankroto pripažinimo tyčiniu, manytina, kad labiausiai teisinį tikrumą, aiškumą ir teisės į teisingą teismą garantijas atitiktų aiškinimas, kad tokiu atveju prašymą pripažinti bankrotą tyčiniu padavęs asmuo būtų laikomas ieškovu, o juridinio asmens valdymo organai, kuriuos pareiškėjas (ieškovas) laiko atsakingais už tyčinio bankroto sukėlimą, būtų laikomi atsakovais.⁵²⁶ Sprendžiant dėl asmenų, atsakingų už tyčinį įmonės bankrotą, kyla klausimas, kurie asmenys tokiu atveju gali būti laikomi atsakingais už tyčinį bankrotą. Pavyzdžiui, ar atsakingais laikomi tik įmonės valdymo organai (*de jure* ar *de facto* vadovai), įmonės dalyviai? Minėta, kad tyčinis bankrotas (jo pagrindų) vertinimas yra susijęs su įmonės valdymo vertinimu. Tinkamas įmonės valdymas, visų pirma, yra įmonės valdymo organų pareiga. Juridiniai asmenys įgyja civilines teises, prisiima civilines pareigas ir jas įgyvendina per savo organus, kurie sudaromi ir veikia pagal įstatymus ir juridinių asmenų steigimo dokumentus (CK 2.81 straipsnio 1 dalis). Būtent juridinio asmens vadovas organizuoja kasdieninę bendrovės veiklą (ABĮ 37 straipsnio 8 dalis). Iš esmės tyčinio bankroto pagrindai yra susiję su netinkamu įmonės valdymu, nes sprendimus dėl įmonės sandorių sudarymo, turto valdymo, atsiskaitymo su kreditoriais, buhalterinės apskaitos tvarkymo priima ju-

⁵²⁵ Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2021 m. liepos 8 d. nutartis civilinėje byloje Nr. e3K-3-210-313/2021.

⁵²⁶ Remigijus Jokubauskas, Vigintas Višinskis, „Tyčinio bankroto...

ridinio asmens valdymo organai. Atitinkamai tiek tyčinio bankroto nagrinėjimo procedūra, tiek tyčinio bankroto nustatymo sukeltos pasekmės yra susijusios su įmonės valdymo organais. Pavyzdžiui, remiantis JANĮ 71 straipsnio 2 dalimi, teismas ne vėliau kaip kitą darbo dieną nuo nutarties dėl pareiškimo pripažinti bankrotą tyčiniu priėmimo dienos jos kopiją išsiunčia netekusiems įgaliojimų juridinio asmens valdymo organų nariams. Ši teisės norma leidžia teigti, kad prašymo dėl įmonės bankroto pripažinimo tyčiniu nagrinėjimo procedūroje, visų pirma, dalyvauja (turi teisinį suinteresuotumą) juridinio asmens valdymo organai. Pagal JANĮ 13 straipsnio 2 dalies 2 punktą, teismas turi teisę apriboti juridinio asmens vadovo teisę nuo 1 iki 5 metų eiti viešojo ir (ar) privataus juridinio asmens vadovo pareigas ar būti kolegialaus valdymo organo nariu, jeigu jis veikimu ar neveikimu sukėlė tyčinį bankrotą. Taigi, įmonės bankroto pripažinimas tyčiniu gali sukelti teises pasekmes juridinio asmens valdymo organams, kurių veiksmai sukėlė tyčinį bankrotą.

Sprendžiant dėl juridinio asmens valdymo organų, atsakingų už tyčinį įmonės bankrotą, kyla klausimas, ar atsakingu gali būti *de jure* ir *de facto* įmonės vadovas. Remiantis teismų praktika, civilinės atsakomybės prasme kaip vadovas gali būti vertinamas ne tik asmuo, kuris pagal įmonės dokumentus tuo metu ėjo įmonės vadovo pareigas (*de jure* vadovas), tačiau ir bet kuris kitas asmuo, jei nustatoma, kad įmonė veikė jo vadovaujama (*de facto* vadovas). Pripažinus, kad formaliai vadovu nepaskirtas asmuo sistemingai atliko funkcijas, kurias paprastai atlieka vadovas, jo atsakomybė už neteisėtus veiksmus įmonei padarytą žalą taikoma kaip *de jure* vadovui.⁵²⁷ Taigi, *de facto* vadovas yra asmuo, kuris nėra paskirtas direktoriumi, bet nuolatos atlieka užduotis ir priima strateginius verslo sprendimus, būdingus šiai pozicijai. Būtent esminių (strateginių) verslo sprendimų priėmimo kriterijus vadovą skiria nuo kitų darbuotojų bei akcininkų.⁵²⁸ Atsižvelgiant į įmonės *de facto* vadovo atliekamus veiksmus (faktinį įmonės valdymą) bei tyčinio bankroto pagrindus (įmonės valdymo vertinimas), manytina, kad įmonės *de facto* vadovas taip pat galėtų būti laikomas atsakingu už tyčinį bankrotą.

Taip pat kyla klausimas, ar už tyčinį bankrotą gali būti atsakingas juridinio asmens dalyvis. Juridinio asmens dalyvis, skirtingai nei įmonės valdymo organai, valdant įmonę nedalyvauja. Todėl būtų galima daryti išvadą, kad juridinio asmens dalyviai neatsako už tyčinį bankrotą. Ta-

⁵²⁷ Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2013 m. spalio 11 d. nutartis civilinėje byloje Nr. 3K-3-427/2013.

⁵²⁸ Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2017 m. liepos 21 d. nutartis civilinėje byloje Nr. e3K-3-324-915/2017.

čiau išimtis galėtų būti nustatyta dėl JANĮ 70 straipsnio 2 dalies 5 punkte nustatyto tyčinio bankroto požymio dėl juridinio asmens veiklos perkėlimo. Šis tyčinio bankroto požymis yra susijęs su įmonės reorganizavimu, o sprendimą dėl įmonės reorganizavimo priima juridinio asmens dalyviai (CK 2.96 straipsnio 3 dalis, ABĮ 62 straipsnio 1 dalis). Todėl tais atvejais, kai tyčinis bankrotas yra grindžiamas JANĮ 70 straipsnio 2 dalies 5 punkte nustatyto tyčinio bankroto požymiu, tikslinga spręsti, ar atsakingais asmenimis neturėtų būti traukiami ir dėl įmonės reorganizavimo balsavę juridinio asmens dalyviai. Kita vertus, toks tyčinio bankroto teisinis reglamentavimas kelia abejonių dėl įmonės savininkų atsakomybės už tyčinį bankrotą. Įprastai įmonės dalyviai valdant įmonę nedalyvauja, tačiau mažose įmonėse, kuriose yra keli įmonės dalyviai, realu, kad jie iš esmės dalyvauja valdant įmonę (žino apie įmonės valdymą) ir gali daryti įtaką su tuo susijusių sprendimų priėmimui. Todėl nustačius, kad įmonės dalyviai iš esmės dalyvavo valdant įmonę, manytina, kad tokiu atveju gali būti sprendžiama dėl jų įtraukimo į procesą, kuriame sprendžiama dėl įmonės bankroto pripažinimo tyčiniu.

Toliau sprendžiant dėl už tyčinį bankrotą atsakingų asmenų nustatymo, kyla klausimas, kas ir kokia tvarka turėtų nuspręsti, kokie asmenys laikytini sukėlusiais tyčinį bankrotą? Viena vertus, pareiškėjas (ieškovas) prašyme pripažinti bankrotą tyčiniu turėtų nurodyti atsakovais visus asmenis, kurių veikimas ar neveikimas, jo nuomone, sukėlė tyčinį bankrotą. Tačiau, remiantis JANĮ 71 straipsnio dalimi, teismas ne vėliau kaip kitą darbo dieną nuo nutarties dėl pareiškimo pripažinti bankrotą tyčiniu priėmimo dienos jos kopiją išsiunčia netekusiems įgaliojimų juridinio asmens valdymo organų nariams. Pagal bendrąją taisyklę, kaip tik ieškovas (pareiškėjas) turi nurodyti atsakovą byloje (CPK 111 straipsnio 1 dalies 2 punktas, 45 straipsnis). CPK 45 straipsnio 1 dalyje nustatyta ieškovo teisė pakeisti pradinį ieškovą arba atsakovą tinkamu ieškovu arba atsakovu. Visais atvejais šie proceso dalyviai gali būti pakeičiami tik esant ieškovo sutikimui, taigi, šia procesine priemone gali disponuoti tik ieškovas (CPK 45 straipsnio 2, 3 dalys). Toks proceso teisės normos aiškinimas atitinka formuojamą kasacinio teismo praktiką, kad bet kuriuo atveju netinkamos šalies pakeitimas gali įvykti tik sutinkant ieškovui. Teismo atliekama šalių procesinių veiksmų kontrolė pasireiškia tuo, kad teismas, nagrinėdamas bylą ir nustatęs, jog byloje atsakovu gali būti patrauktas kitas asmuo, turi išaiškinti ieškovui teises prašant tokį asmenį patrauk-

ti dalyvauti byloje atsakovu (CPK 43 straipsnis) ar jį pakeisti tinkamu atsakovu (CPK 45 straipsnis). Kitu atveju, ieškovui nesutinkant, kad atsakovas būtų pakeistas, teismas būtų nagrinėja iš esmės (CPK 45 straipsnio 3 dalis).⁵²⁹ Taigi ieškovas, teikiantis prašymą pripažinti bankrotą tyčiniu, turi nurodyti konkretų atsakovą(-us), atsižvelgdamas į ginčo dalyką (konkretų pagrindą pripažinti bankrotą tyčiniu). Manytina, kad proceso dispozityvumo principas leidžia ieškovui tokiu atveju pasirinkti konkretų asmenį (asmenis) atsakovu dėl konkretaus tyčinio bankroto pagrindo.

Neabejotina, kad iš teisės į teisingą teismą kylantys rungtyniškumo, šalių lygiateisiškumo principai reikalauja, jog jau proceso pradžioje būtų tiksliai ir aiškiai nustatyti dalyvaujantys byloje asmenys. Tačiau sprendžiant tyčinio bankroto klausimą bylos nagrinėjimo metu gali kilti poreikis įvertinti prašyme nenurodytas aplinkybes ir atitinkamai pasisakyti dėl prašyme nenurodytų asmenų teisių ir pareigų. Draudimas teismo sprendime pasisakyti dėl neįtrauktų dalyvauti byloje asmenų materialųjų teisių ir pareigų yra absoliutus sprendimo negaliojimo pagrindas (CPK 266, 329 straipsnio 2 dalies 2 punktas) ir teisės į teisingą teismą pažeidimas. Todėl manytina, kad teismas, nagrinėdamas prašymą pripažinti bankrotą tyčiniu, nustatęs, jog šio klausimo sprendimas yra susijęs su asmenimis, nenurodytais pareiškėjo (ieškovo) prašyme, juos privalo informuoti apie procesą ir siūlyti pareiškėjui (ieškovui) juos įtraukti į bylą. Ieškovui atsisakius pakeisti atsakovą tinkamu ar į procesą įtraukti kitą atsakovą, teismas turėtų nagrinėti prašymą tik ta apimtimi ir tik dėl to atsakovo, kuris procese dalyvauja, veiksmų.⁵³⁰

Taip pat kyla klausimas, koks yra dalyvaujančių byloje asmenų statusas, jei teismas siekia pripažinti bankrotą tyčiniu *ex officio*. Tokiu atveju tyrimas dėl bankroto pripažinimo tyčiniu atliekamas nesant prašymo tai padaryti. Praktikoje tokie atvejai yra sunkiai įsivaizduojami. Iš esmės tokiu atveju teismas turėtų informuoti juridinio asmens valdymo organus, taip pat bankrutuojančią įmonę apie ketinimą bankrotą pripažinti tyčiniu. Tokia procedūra savo esme artimesnė baudžiamajame procese atliekamam ikiteisminiam tyrimui, o ne civiliniam procesui, kuris, nesant suinteresuoto asmens pareiškimo, negali būti pradedamas (CPK 2, 5 straipsniai). Manytina, kad tokiu atveju, jei teismas nuspręstų savo iniciatyva nagrinėti klausimą dėl bankroto pripažinimo tyčiniu, galėtų būti sprendžiamas tik klausimas dėl tyčinio bankroto pagrindų, bet ne dėl as-

⁵²⁹ Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2014 m. sausio 8 d. nutartis civilinėje byloje Nr. 3K-3-120/2014.

⁵³⁰ Remigijus Jokubauskas, Vigintas Višinskis, „Tyčinio bankroto...

menų, kurie jį sukėlė, nustatymo. Tačiau tokios išimties šiuo metu JANĮ nenumato.⁵³¹ Bet sprendžiant dėl įmonės bankroto pripažinimo tyčiniu teismo iniciatyva, kyla klausimas dėl tokios teismo teisės tikslingumo ir suderinamumo su teisėjo vadovavimo procesui principu (JANĮ 3 straipsnio 4 punktas) bei teismo nešališkumu. Prašymą įmonės bankrotą pripažinti tyčiniu turi teisę reikšti kreditorius, nemokumo administratorius (JANĮ 71 straipsnio 1 dalis). Manytina, kad toks subjektų, turinčių teisę duoti tokį prašymą, ratas yra pakankamas, siekiant įgyvendinti juridinio asmens valdymo iki bankroto proceso teisėtumo patikrą.

⁵³¹ *Ibid.*

X. BANKROTO PROCESO IŠLAIDOS

Bankroto proceso išlaidos yra reikšminga bankroto proceso dalis. Nuo bankroto procese patiriamų išlaidų priklauso, kokia apimtimi bus tenkinami kreditorių reikalavimai. Teisės doktrinoje pripažįstama, kad vienas pagrindinių nemokumo proceso tikslų yra kuo didesnis įmonės turto vertės sukauptimas (angl. *maximize the net company value*), kuris gali būti pasiekiamas mažinant tiesiogines ir netiesiogines išlaidas. Tiesiogines išlaidas sudaro išlaidos, susijusios su nemokumo procedūra, pavyzdžiui, administratoriaus išlaidos ir bylinėjimosi išlaidos. Netiesioginės išlaidos yra susijusios su ekonominiais praradimais, kurie susiję su procesu, pavyzdžiui, reputacijos žala įmonei, siejama vien su aplinkybė, kad pradėtas nemokumo procesas ir kt.⁵³² Faktiškai patiriamų ir atlyginamų administravimo išlaidų duomenys nurodyti Tarnybos 2016–2019 m. parengtoje apžvalgoje⁵³³, iš kurios matyti, kad administravimo išlaidų dydžiai aiškiai skiriasi pagal įmonės pobūdį:

3 lentelė. Bankroto proceso išlaidos

	Mažos įmonės ⁵³⁴	Vidutinės įmonės ⁵³⁵	Didelės įmonės ⁵³⁶
Bankroto procesų dalis	93,5%	4,6%	1,8%
Vidutinė turto vertė	4,7 tūkst.	72,9 tūkst.	1008,9 tūkst.
Vidutiniai kreditorių reikalavimai	55,5 tūkst. Eur	294,9 tūkst. Eur	1524,3 tūkst. Eur
Minimalios bankroto administravimo išlaidos	0,7 tūkst.	3,9 tūkst.	6,6 tūkst.
Maksimalios bankroto administravimo išlaidos	13 tūkst.	27,9 tūkst.	63,9 tūkst.

⁵³² Horst Eidenmüller, „Comparative Corporate Insolvency Law“, *Oxford Legal Studies Research Paper* 30 (2017).

⁵³³ Tarnybos apžvalga...

⁵³⁴ Įmonė neturi turto arba turto vertė neviršija 30 tūkst. eurų, kreditorių reikalavimai neviršija 30 tūkst. eurų, kreditorių skaičius neviršija 40 kreditorių.

⁵³⁵ Įmonės turto vertė 30–300 tūkst. eurų, kreditorių reikalavimai yra 30–300 tūkst. eurų, kreditorių – nuo 41 iki 80.

⁵³⁶ Įmonės turto vertė viršija 300 tūkst. eurų, kreditorių reikalavimai viršija 300 tūkst. eurų, kreditorių yra daugiau nei 80.

JANĮ iš esmės reformavo bankroto proceso išlaidų reglamentavimą. Iš JANĮ parengiamųjų darbų galima spręsti, kad nauju reglamentavimu buvo siekiama nustatyti, kad bankroto proceso išlaidas sudaro bankroto proceso administravimo išlaidos, ūkinės komercinės veiklos išlaidos, kintamasis atlygis už bankroto proceso rezultatus.⁵³⁷ Šis bankroto proceso išlaidų reglamentavimo pakeitimas buvo patvirtintas. Pagal JANĮ 73 straipsnio 1 dalį, bankroto proceso išlaidas sudaro: 1) bankroto proceso administravimo išlaidos; 2) ūkinės komercinės veiklos išlaidos; 3) kintamasis atlygis už bankroto proceso administravimo rezultatus nemokumo administratoriui. Bankroto proceso administravimo išlaidų nustatymo, apmokėjimo problemos analizuotos teisės doktrinoje.⁵³⁸

Bankroto proceso administravimo išlaidos

UNCITRAL įstatyminėse nemokumo teisės taisyklėse nemokumo proceso administravimo išlaidos (angl. *administrative expenses*) suprantamos kaip reikalavimai, į kuriuos įeina proceso išlaidos, pavyzdžiui, nemokumo administratoriaus ir visų nemokumo administratoriaus įdarbintų specialistų atlyginimas, skolos, atsirandančios vykdam nemokumo administratoriaus funkcijas ir pareigas, išlaidos, kylančios iš tęsiamų sutartinių ar kitų teisinių įsipareigojimų, bei bylinėjimosi išlaidos. Tad minėtose taisyklėse administravimo išlaidos suprantamos kaip išlaidos, reikalingos nemokumo proceso procedūroms atlikti, susijusios su nemokumo administratoriaus atliekamomis funkcijomis administruojant bankroto procesą.

JANĮ 73 straipsnio 2 dalyje reglamentuojamas detalus bankroto proceso administravimo išlaidų sąrašas: 1) bazinis atlygis už bankroto proceso administravimą nemokumo administratoriui; 2) su darbo santykiais susijusios išmokos juridinio asmens darbuotojams (įskaitant mokesčius, apskaičiuojamus nuo susijusių su darbo santykiais išmokų), kurie dirba administruojant bankroto procesą, išskyrus darbuotojus, dalyvaujančius juridinio asmens ūkinėje komercinėje veikloje; 3) juridinio asmens buhalterinės apskaitos tvarkymo, finansinių ataskaitų audito, turto ar verslo vertinimo, teisės ir kitų ekspertų ar specialistų paslaugų atlikimo išlaidos; 4) turto, išskyrus ūkinėje komercinėje veikloje naudojamą turtą, išlaikymo, paieškos, išieškojimo, saugojimo, pardavimo, perdavimo išlaidos;

⁵³⁷ 2018 m. spalio 23 d. Lietuvos Respublikos juridinių asmenų nemokumo įstatymo projekto aiškinamasis raštas Nr. XIII-P-2777.

⁵³⁸ Egidija Tamošiūnienė, Vigintas Višinskis, Mykolas Kirkutis, Remigijus Jokubauskas, Bankroto proceso administravimo išlaidų nustatymo ir apmokėjimo problemos, *Teisė* 120 (2021).

5) turto likvidavimo, atliekų, užteršto dirvožemio ir grunto sutvarkymo išlaidos; 6) juridinio asmens ir (ar) jo turto dokumentų sutvarkymo ir saugotinių juridinio asmens dokumentų perdavimo archyvui išlaidos; 7) bylinėjimosi ir sprendimų vykdymo išlaidos; 8) restruktūrizavimo plano parengimo išlaidos; 9) pašto, ryšių, organizacinės išlaidos; 10) kitos išlaidos, reikalingos bankroto procesui administruoti.

Bankroto proceso administravimo išlaidos yra bankroto procedūrų vykdymo metu atsirandančios išlaidos, t. y. išlaidos, be kurių negali būti sėkmingai užbaigta bankroto procedūra, atliekamas administratoriaus darbas, funkcijos.⁵³⁹ Pagrindiniai bankroto proceso administravimo išlaidų kriterijai yra jų paskirtis, teisinė prigimtis, subjektai, kurių naudai tos išlaidos apmokamos, bei jų atsiradimo momentas.⁵⁴⁰ Teismų praktikoje šios išlaidos suprantamos kaip išlaidos, susijusios su bankroto procedūromis ir skirtos jų vykdymo išlaidoms apmokėti. Tokių išlaidų atsiranda norint surinkti ir apskaityti bankrutuojančios įmonės turtą, turtines teises, lėšas, tarp jų išreikalauti bankrutuojančios įmonės turtą iš trečiųjų asmenų neteisėto valdymo, išieškoti skolas iš įmonės skolininkų ir nuostolių, patirtų dėl neteisėtų kitų asmenų veiksmų, įskaitant išlaidų, patirtų dėl teisminių procesų, atlyginimą. Taip pat prie jų priskirtinos išlaidos, patirtos dėl turto saugojimo, vertinimo, pardavimo, kitos išlaidos. Be to, vienu iš šias išlaidas kvalifikuojančių požymių laikytina jų atitiktis bankroto proceso tikslams (nepertraukiamas, greitas ir sklandus bankroto procesas).⁵⁴¹

Aplinkybė, kad administravimo išlaidų sąmatą tvirtina kreditorių susirinkimas, savaime nereiškia, jog iš šios sąmatos negali būti dengiamos kitos sąmatoje nenurodytos išlaidos. Jeigu tam tikros išlaidos pagal savo teisinę prigimtį skirtos bankroto procedūroms atlikti, kreditorių interesams bankroto procedūrų metu ginti, įmonės veiklai (išskyrus ūkinę komercinę veiklą) užtikrinti, tai tokios išlaidos turi būti dengiamos iš administravimo išlaidų sąmatos. Taigi, jeigu įmonė patyrė išlaidų po bankroto bylos iškėlimo, svarstytina, ar jos neturėtų būti priskirtos prie administravimo išlaidų. Nustatant, ar išlaidos priskirtinos prie administravimo išlaidų, pirmiausia reikia atsižvelgti į tokių išlaidų paskirtį, teisinę prigimtį, subjektus, kurių naudai tos išlaidos apmokamos, taip pat jų

⁵³⁹ Lietuvos apeliacinio teismo 2020 m. rugsėjo 10 d. nutartis civilinėje byloje Nr. e2-917-236/2020.

⁵⁴⁰ Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2011 m. kovo 15 d. nutartis civilinėje byloje Nr. 3K-3-112/2011.

⁵⁴¹ Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2016 m. gegužės 12 d. nutartis civilinėje byloje Nr. 3K-3-273-219/2016.

atsiradimo laiką.⁵⁴² Bankroto proceso administravimo išlaidomis laikomos išlaidos, būtinos bankroto proceso administravimui:

Administravimo išlaidos – tai bankroto procedūrų vykdymo metu atsirandančios išlaidos, t. y. išlaidos, be kurių negali būti sėkmingai užbaigta bankroto procedūra, atliekamas administratoriaus darbas, funkcijos. Administravimo išlaidos yra JANĮ 73 straipsnio 2 dalyje išvardintos išlaidos, t. y. įstatymas nustato bankrutuojančios (bankrutavusios) įmonės išlaidų, kurios priskiriamos administravimo išlaidoms, sąrašą, kuris nėra baigtinis. JANĮ 73 straipsnio 2 dalies 7 punkte numatoma, kad bylinėjimosi išlaidos patenka į administravimo išlaidų sąrašą, nustatytą įstatymu. Tačiau kasacinio teismo praktikoje laikomasi nuostatos, kad į administravimo išlaidas įtraukiamos tik tokios išlaidos, kurios būtinos bankroto procedūroms tinkamai atlikti.⁵⁴³

Bankroto proceso administravimo išlaidos yra dinamiškos, jų poreikis, dydis vykdant bankroto procedūras gali kisti. Todėl nemokumo administratorius turi reaguoti į pakitusį šių išlaidų poreikį ir kreiptis į kreditorių susirinkimą dėl bankroto proceso administravimo išlaidų sąmatos keitimo.⁵⁴⁴ Bankroto proceso administravimo išlaidų tenkinimas tiesiogiai priklauso nuo įmonės turimo turto (lėšų), kurį kreditoriai gali skirti administravimo išlaidoms atlyginti. Vertinant bankroto administravimo išlaidų tenkinimą, gali būti išskiriamos kelios situacijos:

Pirma, bankrutuojanti įmonė turi pakankamai turto atlyginti bankroto proceso administravimo išlaidas ir jos neviršija patvirtintos bankroto proceso administravimo išlaidų sąmatos. Tokiu atveju šios išlaidos tiesiog atlyginamos iš bankroto proceso administravimui skirtų lėšų ir nereikalauja papildomų veiksmų.

Antra, bankrutuojanti įmonė turi pakankamai turto atlyginti bankroto proceso administravimo išlaidas, tačiau jos viršija nustatytą bankroto proceso administravimo išlaidų sąmatą. Tokiu atveju bankroto administratorius turi kreiptis į kreditorių susirinkimą, prašydamas padidinti bankroto proceso administravimo išlaidų sąmatą. Įstatymas nesuteikia teisės pačiam kreditoriui kreiptis į kreditorių susirinkimą, tai turi atlikti bankroto administratorius. Kreditorių susirinkimui nepritarus bankroto proceso administravimo išlaidų sąmatos keitimui, tokį ginčą sprendžia teismas.

⁵⁴² Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2019 m. spalio 10 d. nutartis civilinėje byloje Nr. e3K-3-294-611/2019.

⁵⁴³ Lietuvos apeliacinio teismo 2020 m. rugsėjo 10 d. nutartis civilinėje byloje Nr. e2-917-236/2020.

⁵⁴⁴ Lietuvos apeliacinio teismo 2020 m. gruodžio 8 d. nutartis civilinėje byloje Nr. e2A-1320-407/2020.

Trečia, bankrutuojanti įmonė neturi pakankamai turto atlyginti bankroto proceso administravimo išlaidų. Praktikoje gali susiklostyti situacija (kaip nagrinėjamoje byloje), kai, atliekant (atlikus) bankroto procedūras, įmonė nebeturi turto, iš kurio būtų galima atlyginti bankroto proceso administravimo išlaidas. Tokiu atveju kreditorius, nors ir turintis galiojantį reikalavimą skolininkui (bankrutuojančiai įmonei), jo nebegali įgyvendinti, kadangi bankroto administratoriui net ir kreipusis dėl bankroto proceso administravimo sąmatos keitimo (padidinimo) to nebūtų galima daryti, kadangi įmonė nebeturi pakankamai turto ar jo nebeturi iš viso. Tokiu atveju, kai bankrutuojanti įmonė neturi pakankamai turto bankroto proceso administravimo išlaidoms, įstatymas nustato specialią bankroto proceso tvarką – supaprastintą bankroto procesą. ĮBĮ 13¹ straipsnio 1 dalyje nustatyta, kad ĮBĮ 10 straipsnio 10 dalyje numatytais atvejais ir (ar) kai įmonės bankroto bylos nagrinėjimo metu administratorius nustato, kad įmonė neturi turto ar jo nepakanka teismo ir administravimo išlaidoms, teismas gali priimti nutartį taikyti įmonei supaprastintą bankroto procesą.⁵⁴⁵

Pradinės bankroto proceso administravimo išlaidos

Pradinės bankroto proceso administravimo išlaidos reglamentuojamos JANĮ 74 straipsnyje. Šių išlaidų ypatumas tas, kad, skirtingai nei įprastas administravimo išlaidas, jas patvirtinta ne kreditorių susirinkimas, bet teismas. Taip yra todėl, kad kreditorių susirinkimas bankroto procese dar nėra sušauktas, tačiau bankroto proceso administravimo procedūros jau pradedamos.

Paskirtas nemokumo administratorius privalo ne vėliau kaip per 20 dienų nuo nutarties iškelti bankroto bylą įsiteisėjimo dienos pateikti teismui tvirtinti pradinių bankroto proceso administravimo išlaidų, tai yra išlaidų, reikalingų bankroto procesui administruoti iki patvirtinant JANĮ 75 straipsnio 1 dalyje nurodytą bankroto proceso administravimo išlaidų sąmatą, sąmatą. Prie jos turi būti pridėti išlaidas pagrindžiantys skaičiavimai (JANĮ 74 straipsnio 1 dalis). Įstatymas taip pat nustato kriterijus, kuriais remdamasis teismas turi vertinti bankroto administratoriaus nurodomas išlaidas – pradinių bankroto proceso administravimo išlaidų sąmatą tvirtina teismas motyvuota nutartimi, įvertinęs išlaidų būtinumą ir pagrįstumą (JANĮ 74 straipsnio 2 dalis). Teismo nutartis dėl pradinių bankroto proceso administravimo išlaidų sąmatos tvirtinimo neskundžiama (JANĮ 74 straipsnio 3 dalis).

⁵⁴⁵ Lietuvos apeliacinio teismo 2020 m. gruodžio 8 d. nutartis civilinėje byloje Nr. e2A-1320-407/2020.

Taip pat įstatyme nemokumo administratoriui nustatyta teisė kreiptis į teismą dėl pradinių bankroto proceso administravimo išlaidų sąmatos pakeitimo. Kai atsiradus naujoms aplinkybėms būtina imtis skubių priemonių, siekiant apsaugoti juridinio asmens ir jo kreditorių interesus, nemokumo administratorius turi teisę kreiptis į teismą dėl pradinių bankroto proceso administravimo išlaidų sąmatos pakeitimo. Prie prašymo turi būti pridėti išlaidas pagrindžiantys skaičiavimai (JANĮ 74 straipsnio 4 dalis).

Bankroto proceso administravimo išlaidų nustatymas

Bankroto proceso administravimo išlaidų nustatymas reglamentuojamas JANĮ 75 straipsnyje. JANĮ parengiamuosiuose dokumentuose nurodoma, kad „bankroto proceso administravimo išlaidų tvirtinimo klausimą, kuris turėtų tiesioginės įtakos kreditorių reikalavimų tenkinimo apimčiai, turėtų spręsti kreditorių susirinkimas, išskyrus pradines bankroto proceso administravimo išlaidas, kurias tvirtintų teismas. Siūloma nustatyti, kad nemokumo administratorius privalėtų pirmajam kreditorių susirinkimui pateikti bankroto proceso administravimo išlaidų sąmatą, prie jos turėtų būti pridėti ją pagrindžiantys apskaičiavimai. Jei bankroto proceso metu kreditorių susirinkimas nepatvirtintų išlaidų sąmatos, nemokumo administratorius turėtų teisę kreiptis į teismą dėl sąmatos tvirtinimo. Siekiant užtikrinti veiksmingą bankroto procesą, projektu taip pat siūloma sureguliuoti klausimus, kai išlaidų sąmata nepakankama ir viršijama. Numatoma, kad kai išlaidų sąmatos tvirtinimo klausimą sprendžia teismas, teismo nutartis dėl bankroto proceso administravimo išlaidų sąmatos tvirtinimo yra neskundžiama, nekeičiant galiojančio teisinio reguliavimo, kuris užtikrina tolimesnę bankroto proceso eigą“⁵⁴⁶. Taigi, galima spręsti, kad nauju bankroto proceso administravimo išlaidų nustatymo reglamentavimu JANĮ buvo siekiama užtikrinti operatyvų šių išlaidų tvirtinimą, mažinant galimus kreditorių ir nemokumo administratoriaus ginčus.

Įstatymas griežtai reglamentuoja bankroto proceso administravimo išlaidų sąmatos pateikimo kreditorių susirinkimui tvarką. Paskirtas nemokumo administratorius privalo pirmajam kreditorių susirinkimui pateikti bankroto proceso administravimo išlaidų sąmatą, į kurią įtrauktos ir turėtos pradinės bankroto proceso administravimo išlaidos. Prie jos

⁵⁴⁶ 2018 m. spalio 23 d. Lietuvos Respublikos juridinių asmenų nemokumo įstatymo projekto aiškinamasis raštas Nr. XIII-P-2777.

turi būti pridėti išlaidas pagrindžiantys skaičiavimai (JANĮ 75 straipsnio 1 dalis). Bankroto proceso administravimo išlaidų sąmatą tvirtina ir keičia kreditorių susirinkimas, įvertinęs išlaidų būtinumą ir pagrįstumą (JANĮ 75 straipsnio 2 dalis).

Jeigu kreditorių susirinkimas nepatvirtina bankroto proceso administravimo išlaidų sąmatos, nemokumo administratorius turi teisę kreiptis į teismą dėl bankroto proceso administravimo išlaidų sąmatos tvirtinimo. Teismas, tvirtindamas bankroto proceso administravimo išlaidų sąmatą, įvertina išlaidų būtinumą ir pagrįstumą. Teismo nutartis dėl bankroto proceso administravimo išlaidų sąmatos tvirtinimo yra neskundžiama (JANĮ 75 straipsnio 3 dalis). Praktikoje pripažįstama, kad administratorius negali pagrįstai tikėtis gauti administravimo išlaidų padengimo didesne apimtimi, nei kreditorių patvirtinta sąmata. Administratorius, veikdamas įmonės ir kreditorių interesais, turi efektyviai naudoti išlaidas pagal jų paskirtį. Nesutinkantis su kreditorių susirinkimo ar jo įgalioto kreditorių komiteto patvirtinta administravimo išlaidų sąmata administratorius turi teisę ginčyti nutarimą, kuriuo patvirtinta tokia sąmata.⁵⁴⁷

Įstatyme griežtai reglamentuojama nemokumo administratoriaus pareiga neviršyti nustatytos bankroto proceso administravimo išlaidų sąmatos. Nemokumo administratorius neturi teisės viršyti patvirtintos bankroto proceso administravimo išlaidų sąmatos ir (ar) juridinio asmens vardu prisiimti šią sąmatą viršijančių išipareigojimų, išskyrus atvejus, kai dėl atsiradusių naujų aplinkybių būtina imtis skubių priemonių, siekiant apsaugoti juridinio asmens ir jo kreditorių interesus (JANĮ 75 straipsnio 4 dalis).

Esant poreikiui pakeisti bankroto proceso administravimo išlaidų sąmatą ir (ar) juridinio asmens vardu prisiimti šią sąmatą viršijančius išipareigojimus, įstatymas nustato, kokia tvarka sąmata gali būti keičiama. JANĮ 75 straipsnio 4 dalyje nurodytu atveju viršijęs bankroto proceso administravimo išlaidų sąmatą ir (ar) juridinio asmens vardu priėmęs šią sąmatą viršijančius išipareigojimus, nemokumo administratorius privalo sušaukti kreditorių susirinkimą. Kreditorių susirinkimas turi įvykti ne vėliau kaip per 20 dienų nuo bankroto proceso administravimo išlaidų sąmatos viršijimo ar šią sąmatą viršijusių išipareigojimų priėmimo dienos (JANĮ 75 straipsnio 5 dalis). Taip pat nemokumo administratorius privalo pateikti kreditorių susirinkimui argumentuotus paaiškinimus dėl bankroto proceso administravimo išlaidų sąmatos viršijimo ir (ar) juridi-

⁵⁴⁷ Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2009 m. rugsėjo 21 d. nutartis civilinėje byloje Nr. 3K-3-354/2009.

nio asmens vardu priimtų sąmatą viršijančių įsipareigojimų ir atitinkamai pakeistos bankroto proceso administravimo išlaidų sąmatos projektą (JANĮ 75 straipsnio 6 dalis). Jeigu kreditorių susirinkimas nepatvirtina pakeistos bankroto proceso administravimo išlaidų sąmatos, taikomos šio straipsnio 3 dalies nuostatos (JANĮ 75 straipsnio 7 dalis). Įstatyme taip pat reglamentuojamos teisinės pasekmės, jeigu kreditorių susirinkimas ar teismas pakeistos bankroto proceso administravimo išlaidų sąmatos nepatvirtina – tokiu atveju sąmatą viršijančios išlaidos ir (ar) juridinio asmens vardu priimti įsipareigojimai dengiami iš nemokumo administratoriaus lėšų (JANĮ 75 straipsnio 8 dalis).

Bankroto proceso išlaidų apmokėjimas

Bankroto proceso išlaidų apmokėjimas reglamentuojamas JANĮ 76 straipsnyje. Šio straipsnio pirmoje dalyje nustatyta, kad juridinis asmuo bankroto proceso metu turi šias sąskaitas: 1) kreditorių sąskaitą; 2) komercinę sąskaitą, jeigu juridinis asmuo bankroto proceso metu vykdo ūkinę komercinę veiklą. Taigi, įstatymas numato pareigą bankroto administratoriui ne tik atidaryti kredito įstaigoje kreditorių sąskaitą, bet ir kaupti joje lėšas bei atsiskaityti iš jos su kreditoriais. Bankroto procesą reglamentuojančiose teisės normose nėra numatyta bankroto administratoriui su bankroto procesu susijusias lėšas tvarkyti savo asmeninėje banko sąskaitoje, nes bankrutavusios įmonės lėšų tvarkymas yra griežtai reglamentuotas JANĮ.⁵⁴⁸ Pareigą įrodyti administravimo išlaidų dydį ir pagrįstumą turi nemokumo administratorius:

Administratorius turi pagrįsti prašomų administravimo išlaidų dydį, vėliau pateikti kreditorių susirinkimui patirtas išlaidas patvirtinančius ir finansinės atskaitomybės dokumentams keliamus reikalavimus atitinkančius dokumentus. Įrodinėjimo našta visais su administravimo išlaidomis susijusiais klausimais tenka administratoriui, siekiančiam tokių išlaidų atlyginimo. Administratorius privalo įrodyti, kad tam tikros jo patirtos išlaidos atitinka tam tikras kreditorių susirinkimo ar teismo patvirtintos administravimo išlaidų sąmatos eilutes, kad atitinkamos išlaidos iš tiesų yra patirtos ir kad jos buvo būtinos tinkamam bankrutuojančios įmonės administravimui užtikrinti.⁵⁴⁹

⁵⁴⁸ Lietuvos apeliacinio teismo 2020 m. liepos 21 d. nutartis civilinėje byloje Nr. 2-1201-798/2020.

⁵⁴⁹ Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2011 m. gegužės 6 d. nutartis civilinėje byloje Nr. 3K-3-234/2011.

Bankroto proceso administravimo išlaidos pasižymi tuo, kad jos atlyginamos pirmiau nei kreditorių reikalavimai. Įstatyme yra nustatytas aiškus bankroto proceso išlaidų atlyginimo prioritetas, nes kreditorių reikalavimai tenkinami iš juridinio asmens turto, kuris lieka padengus bankroto proceso išlaidas (JANĮ 93 straipsnio 1 dalis). Atitinkamai hipotekos kreditorius privalo mokėti proporcingą jo tenkinamo reikalavimo dydžiui administravimo išlaidų dalį; hipotekos kreditoriaus pirmenybės teisė gauti kreditoriaus reikalavimo patenkinimą iš įkeisto turto pardavimu gautų lėšų neatleidžia ir nepašalina jo pareigos proporcingai su kitais kreditoriais mokėti administravimo išlaidas.⁵⁵⁰

Nemokumo administratoriaus atlyginimas

Nemokumo administratorius privalo gauti teisingą atlygį už atliekamus administravimo veiksmus. Nemokumo administratoriaus atlyginimui skirta pinigų suma yra mokama iš įmonės lėšų, iš kurių taip pat tenkinami ir visų bankrutuojančios įmonės kreditorių reikalavimai, todėl pinigų sumos, skiriamos bankrutuojančios įmonės administravimo išlaidoms padengti, yra tiesiogiai susijusios su kreditorių teisėmis ir jų reikalavimo patenkinimo galimybėmis – kuo daugiau lėšų bus skirta įmonės administravimui, tuo mažiau jų liks kreditorių reikalavimams tenkinti.⁵⁵¹ Nemokumo administratoriaus atlygis reglamentuojamas JANĮ 77 straipsnyje.

JANĮ parengiamuosiuose darbuose nurodoma, kad, siekiant bankroto proceso veiksmingumo, teisingumo bei teisinio aiškumo, siūloma numatyti, kad atlygis už bankroto proceso administravimą būtų skaidomas į dvi dalis (pastovią – bazinę ir kintamąją):

- **Bazinis atlygis** už bankroto proceso administravimą yra atlygio nemokumo administratoriui dalis už visą bankroto proceso administravimo laikotarpį ir jo sumą nustato teismas vadovaudamasis Vyriausybės patvirtintais atlygio už bankroto proceso administravimą dydžiais, nustatytais atsižvelgiant į juridinį asmenį apibūdinančius kriterijus.
- **Kintamasis atlygis** už bankroto proceso administravimo rezultatus yra atlygio nemokumo administratoriui dalis, jo sumą apskaičiuotų nemokumo administratorius, bankroto proceso pajamų ir

⁵⁵⁰ Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2017 m. liepos 21 d. nutartis civilinėje byloje Nr. 3K-3-313-690/2017

⁵⁵¹ Lietuvos apeliacinio teismo 2017 m. rugpjūčio 24 d. nutartis civilinėje byloje Nr. 2-1457-241/2017.

bankroto proceso administravimo išlaidų skirtumą padauginęs iš Vyriausybės nustatyto procentinio dydžio, kuris būtų atvirkščiai proporcingas šio skirtumo dydžiui. Manoma, kad siūlomas skaičiavimas būtų pagrįstas, tinkamai subalansuotų kintamojo atlygio dydžius ir leistų išvengti nepagrįstai didelių bankroto proceso išlaidų.

- **Atlygis už ūkinės komercinės veiklos vykdymą** yra atlygio nemokumo administratoriui dalis, kuri mokama iš ūkinės komercinės veiklos pajamų ir kurio sumą nustato kreditorių susirinkimas.⁵⁵²

JANĮ parengiamuosiuose darbuose nurodoma, kad teisiniu reglamentavimu turėtų būti sudarytos prielaidos aiškiam ir teisingam nemokumo administratorių darbo apmokėjimui, kuris daugiausia priklausytų nuo nemokumo administratoriaus pastangų administruojant bankroto procesą, taip pat būtų sukurtos prielaidos nemokumo procedūrų administravimui stiprinti.⁵⁵³

Nemokumo administratoriaus atlygį sudaro bazinis atlygis už bankroto proceso administravimą, kintamasis atlygis už bankroto proceso administravimo rezultatus ir atlygis už ūkinės komercinės veiklos vykdymą, jeigu ji yra vykdoma (JANĮ 77 straipsnio 1 dalis). Nemokumo administratoriaus atlyginimas reglamentuojamas viešosios teisės normų. Lietuvos Respublikos Vyriausybės nutarimu patvirtinti bazinio ir kintamojo atlygio už bankroto proceso administravimą dydžiai.⁵⁵⁴ Pagal patvirtintą reguliavimą, bazinis nemokumo administratoriaus atlyginimas (jo koeficientai) priklauso nuo juridinių asmenų apibūdinančių kriterijų: turto pobūdžio (nekilnojamasis, kilnojamasis, gautinos sumas, nematerialusis, kitas turtas), kreditorių reikalavimų dydžio, kreditorių skaičiaus, taikomos jurisdikcijos (teritorinė, tarptautinė).

⁵⁵² 2018 m. spalio 23 d. Lietuvos Respublikos juridinių asmenų nemokumo įstatymo projekto aiškinamasis raštas Nr. XIIIIP-2777.

⁵⁵³ 2018 m. spalio 23 d. Lietuvos Respublikos juridinių asmenų nemokumo įstatymo projekto aiškinamasis raštas Nr. XIIIIP-2777.

⁵⁵⁴ Lietuvos Respublikos Vyriausybės 2019 m. rugsėjo 4 d. nutarimas Nr. 924 „Dėl Lietuvos Respublikos juridinių asmenų nemokumo įstatymo įgyvendinimo“.

XI. BANKROTO BYLOS NUTRAUKIMAS

Įstatymas reglamentuoja bankroto bylų nutraukimo pagrindus ir tvarką. Bankroto procese siekiama operatyviai likviduoti nemokų juridinį asmenį, tačiau įstatymas nustato atvejus, kai bankroto procesas neturi būti tęsiamas ir bankroto byla turi būti nutraukiama. Bankroto bylos nutraukimo pagrindai įtvirtinti JANĮ 78 straipsnyje ir detalizuojami kituose įstatymo straipsniuose. Bankroto bylos nutraukimas reiškia, kad bankroto procesas yra pabaigiamas ir įmonės nemokumo problemos išspręstos arba kreditorių suderinta valia sprendžiamos kitu būdu (restruktūrizavimas).

Bankroto bylos nutraukimo pagrindai

Remiantis JANĮ 78 straipsnio 1 dalimi, teismas priima nutartį **nutraukti bankroto bylą šiais pagrindais**: 1) visi kreditoriai atsisako savo reikalavimų; 2) juridinis asmuo atsiskaito su visais kreditoriais; 3) patvirtinama taikos sutartis; 4) iškeliama restruktūrizavimo byla. Nors visi šie pagrindai sukelia tokias pačias procesines pasekmes – nutraukiama bankroto byla, jų ekonominės pasekmės skiriasi. JANĮ 78 straipsnio 1–3 dalyse nustatyti pagrindai reiškia, kad juridinio asmens nemokumo problemos yra išspręstos ir juridinis asmuo gali tęsti veiklą, nes visi kreditoriai atsisako reikalavimų, juridinis asmuo patenkinta visų kreditorių reikalavimus ar skolininko prievolių vykdymas modifikuojamas pagal jo ir kreditorių sudarytą taikos sutartį. Tačiau JANĮ 78 straipsnio 4 dalyje nustatytas pagrindas siejamas su juridinio asmens nemokumo problemų sprendimu „pereinant“ iš bankroto į restruktūrizavimo procesą. Tokiu atveju juridinis asmuo toliau vykdo ūkinę komercinę veiklą, o jo kreditorių reikalavimai tenkinami pagal restruktūrizavimo planą. Įstatymas minėtus pagrindus atskiria pagal jų taikymą bankroto procese. JANĮ 78 straipsnio 1–3 dalyse nustatytais pagrindais bankroto byla gali būti nutraukta iki teismo sprendimo dėl juridinio asmens pabaigos įsiteisėjimo dienos (JANĮ 78 straipsnio 2 dalis).

Tačiau JANĮ 78 straipsnio 4 dalyje nustatytu pagrindu bankroto byla gali būti nutraukta iki teismo nutarties likviduoti juridinį asmenį dėl bankroto įsiteisėjimo dienos (JANĮ 78 straipsnio 3 dalis).

Visi kreditoriai atsisako savo reikalavimų. Šis bankroto bylos nutraukimo pagrindas yra siejamas su kreditorių pasirinkimu atsisakyti reikalavimų skolininkui. Skirtingai nei bankroto bylos nutraukimas, kai juridinis asmuo atsiskaito su visais kreditoriais, šiuo atveju nėra reikalaujama, kad skolininkas būtų atsiskaitęs su savo kreditoriais. Šis pagrindas kyla iš bendrosios prievoliniuose teisiniuose santykiuose galiojančios taisyklės, kad prievolė baigiasi kreditoriui atsisakius reikalavimo. Prievolė baigiasi, kai kreditorius atleidžia skolininką nuo jos įvykdymo arba pareiškia, kad prievolė neegzistuoja, jeigu atleidimas nuo prievolės įvykdymo nepažeidžia trečiųjų asmenų teisių į kreditoriaus turtą (CK 6.129 straipsnio 1 dalis).

Sprendžiant dėl šio bankroto bylos nutraukimo pagrindo taikymo, kyla klausimas, kokie duomenys, pagrindžiantys kreditorių reikalavimų atsisakymą, turėtų būti pateikiami teismui. Ar teismas turi analizuoti tokių atsisakymų teisėtumą? Įstatymas nenurodo, kokia forma ir tvarka kreditoriai turėtų atsisakyti savo reikalavimų. Manytina, kad tai kreditoriai galėtų padaryti kreditorių susirinkime balsuodami arba pateikti įrodymus apie savo reikalavimo atsisakymą. Kreditoriaus reikalavimo atsisakymas turi būti aiškus ir konkretus, jis neturi pažeisti trečiųjų asmenų teisių į kreditoriaus, atsisakančio savo reikalavimo, turtą. Teismų praktikoje pripažįstama, kad CK 6.129 straipsnis nenustato atleidimo nuo prievolės įvykdymo formos, todėl kreditoriaus valia gali būti išreikšta bet kokia forma, išskyrus atvejus, kai jos išraiškos formą nustato įstatymas arba sutartis. Bet kuriuo atveju atleidimas nuo prievolės įvykdymo turi būti išreikštas aiškiai ir nedviprasmiškai.⁵⁵⁵

Juridinis asmuo atsiskaito su visais kreditoriais. Bankroto procese gautų pajamų ir sukaupto turto gali pakakti visų įmonės kreditorių reikalavimams patenkinti ir bankroto proceso išlaidoms atlyginti. Tokiu atveju tęsti bankroto procesą nėra prasmės, nes pasiektas pagrindinis bankroto proceso tikslas – skolininko kreditorių reikalavimų patenkinimas. Tiek kreditorių, tiek ir bankrutuojančios (bankrutavusios) įmonės interesai bankroto procese sutampa – patenkinus kreditorių reikalavimus atkuriamas įmonės mokumas ir bankroto byla nutraukiama.⁵⁵⁶ Siekdami

⁵⁵⁵ Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2011 m. balandžio 26 d. nutartis civilinėje byloje Nr. 3K-3-197/2011.

⁵⁵⁶ Lietuvos apeliacinio teismo 2018 m. gegužės 24 d. nutartis civilinėje byloje Nr. e2A-280-370/2018.

šio tikslo turėtų aktyviai bendradarbiauti visi bankroto proceso dalyviai, įskaitant nemokios įmonės dalyvius (savininkus, akcininkus ir pan.), nes bankroto bylos užbaigimas šiuo pagrindu visiškai atkuria teisinę taiką, patenkinant visų kreditorių reikalavimus ir išsaugant įmonę rinkoje.⁵⁵⁷ Taigi, atsiskaičiusi su visais kreditoriais, t. y. nebeturinti finansinių įsipareigojimų, įmonė tampa moki, todėl bankroto procedūros jai nebegali būti vykdomos.⁵⁵⁸ Šiuo pagrindu byla gali būti nutraukiama bet kuriuo bankroto proceso metu, svarbiausia, kad būtų patenkinti visų kreditorių reikalavimai.⁵⁵⁹ Tokiu atveju prašymą dėl bankroto bylos nutraukimo turi teisę paduoti ir bendrovės bankroto byla suinteresuotas akcininkas.⁵⁶⁰

Taikant šį bankroto bylos nutraukimo pagrindą, kyla klausimas, ar bankroto byla gali būti nutraukiama, jei visus juridinio asmens kreditorių reikalavimus patenkina ne pats juridinis asmuo, bet kitas asmuo? Praktikoje pagrįstai pripažįstama, kad nėra svarbu, ar su kreditoriais atsiskaitė pati bankrutuojanti įmonė, ar jos naudai – trečiasis asmuo, jei atsiskaičius tokiu būdu pasibaigia visos bankrutuojančios įmonės prievolės kreditoriams.⁵⁶¹ Todėl aiškinant ĮBĮ 27 straipsnio 1 dalies nuostatą „bankrutuojanti įmonė atsiskaito su visais kreditoriais“ nurodoma, kad ji turi būti aiškinama kaip nurodanti ne prievolę įvykdžiusį subjektą, o teisinę situaciją, kurioje visos bankrutuojančios įmonės prievolės kreditoriams yra įvykdytos, t. y. bankrutuojanti įmonė yra atsiskaičiusi su visais kreditoriais.⁵⁶² Manytina, kad tokios teisės aiškinimo praktikos turėtų būti laikomasi ir taikant JANĮ nuostatas.

Taip pat taikant šį bankroto bylos nutraukimo pagrindą turi būti atsiskaitoma su visais juridinio asmens kreditoriais, bet ir nemokumo administratoriumi. Teismų praktikoje nurodoma, kad bankroto procesas pasižymi prioritetiniu administravimo išlaidų atlyginimu kreditorių reikalavimų tenkinimo atžvilgiu – kreditorių reikalavimai tenkinami tik po to, kai apmokamos įmonės bankroto administravimo išlaidos. Asmenys,

⁵⁵⁷ Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2018 m. balandžio 12 d. nutartis civilinėje byloje Nr. e3K-3-148-219/2018.

⁵⁵⁸ Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2020 m. gruodžio 9 d. nutartis civilinėje byloje Nr. e3K-3-333-823/2020.

⁵⁵⁹ Lietuvos apeliacinio teismo 2020 m. balandžio 14 d. nutartis civilinėje byloje Nr. 2-731-798/2020.

⁵⁶⁰ Lietuvos apeliacinio teismo 2019 m. birželio 18 d. nutartis civilinėje byloje Nr. e2-986-241/2019.

⁵⁶¹ Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2018 m. balandžio 12 d. nutartį civilinėje byloje Nr. e3K-3-148-219/2018.

⁵⁶² Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2020 m. gruodžio 9 d. nutartis civilinėje byloje Nr. e3K-3-333-823/2020.

turintys teisę gauti administravimo išlaidų atlyginimą iš bankrutuojančios įmonės, plačiąja prasme taip pat laikytini bankrutuojančios įmonės kreditoriais (CK 6.1 straipsnis), kurie, be kita ko, turi pirmumo teisę gauti savo reikalavimų patenkinimą kreditorių, kurių reikalavimai atsirado iki bankroto bylos iškėlimo, atžvilgiu. Todėl šis bankroto bylos nutraukimo pagrindas taikytinas tik tuo atveju, kai nustatomos dvi sąlygos: 1) yra visiškai atlygintos bankroto administravimo išlaidos, 2) atsiskaityta su visais kreditoriais, kurių reikalavimai atsirado iki bankroto bylos iškėlimo.⁵⁶³ Tokia formuojama teismų praktika yra pagrįsta, ji atitinka veiksmingo bankroto proceso tikslą, nes bankroto bylos nutraukimas, kai yra neatlygintų bankroto administravimo išlaidų, galėtų reikšti tolimesnius ginčus ir įmonės nemokumo problemos nebūtų visiškai išspręstos.

Patvirtinama taikos sutartis. Taikos sutarties sudarymo galimybė bankroto procese atsiranda, kai bankrutuojanti įmonė ir jos kreditoriai susitaria, kad naudingiau tęsti bendradarbiavimą ne bankroto procedūromis, o sudarant galimybę nemokiam juridiniam asmeniui toliau vykdyti ūkinę komercinę veiklą ir sukurti naujas materialines vertybes, atkurti skolininko mokumą bei pajėgumą vykdyti finansinius įsipareigojimus įmonės kreditoriams.⁵⁶⁴ Taikos sutartis bankroto procese laikoma daugiašaliu sandoriu. Pripažįstama, kad bankroto bylos nutraukimas taikos sutartimi yra socialiai ir ekonomiškai motyvuotas, nes „tiek įmonei skolininkei (ji lieka civilinės apyvartos subjektu, išsaugo darbo vietas ir pajamų šaltinį), tiek bankrutuojančios įmonės kreditoriams (atkūrus įmonės mokumą didėja skolų padengimo galimybė), tiek pagaliau ir valstybei bei valstybės mokesčius administruojančioms institucijoms (taip išsaugomas potencialus mokesčių mokėtojas)“⁵⁶⁵. Teisė baigti bankroto procesą taikos sutartimi yra procesinė bankroto proceso dalyvių (įmonės skolininkės (o kai įmonė yra neribotos civilinės atsakomybės – ir jos savininko) bei jos kreditorių) teisė, kuria įgyvendinamas dispozityvumo principas bankroto procese. Be to, praktikoje pagrįstai nurodoma, kad nemokumo administratorius nėra taikos sutarties, sudaromos tarp skolininko ir kreditorių, šalis:

<...> teisė baigti bankroto procesą taikos sutartimi pagal įstatymo nuostatas yra suteikta tik įmonei skolininkei (jos savininkui) ir jos kreditoriams. Nemokumo administratorius nėra taikos sutarties, su-

⁵⁶³ *Ibid.*

⁵⁶⁴ Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2018 m. liepos 18 d. nutartis civilinėje byloje Nr. e3K-3-296-684/2018.

⁵⁶⁵ Vilija Mikuckienė, „Taikos sutarties sudarymo galimybės bankroto procese“, *Jurisprudencija* 2007, no. 95 (5).

daromos bankroto procese, šalis ir taikos sutarties sudarymo procese veikia įmonės skolininkės vardu, neperžengdamas įstatymo bei kreditorių susirinkimo suteiktų įgaliojimų ribų <...> Kadangi tam tikros teisės įgyvendinimu gali būti pripažįstami tik šią teisę turinčio subjekto veiksmai (neveikimas), o teisė baigti bankroto procesą taikos sutartimi priklauso tik šios sutarties šalims, nemokumo administratoriaus veiksmai, kuriais įgyvendinama jam, kaip savarankiškam bankroto proceso subjektui, priskirta pareiga, negali būti pripažinti teisę baigti bankroto procesą taikos sutartimi įgyvendinančiais veiksmais.⁵⁶⁶

Pasiūlymą sudaryti taikos sutartį kreditorių susirinkimui gali pateikti šie asmenys: 1) paskirtas nemokumo administratorius; 2) kreditorius; 3) juridinio asmens dalyviai atitinkamo juridinio asmens teisinę formą reglamentuojančio įstatymo nustatyta tvarka, o jeigu toks įstatymas šios tvarkos nenustato, juridinių asmenų steigimo dokumentuose nustatyta tvarka – dalyvių susirinkime dalyvaujančių juridinio asmens dalyvių $\frac{2}{3}$ balsų dauguma (JANĮ 79 straipsnio 1 dalis). Pasiūlyme sudaryti taikos sutartį turi būti pateiktas pagrindimas, kad siūlomos priemonės leis juridiniam asmeniui įveikti finansinius sunkumus, išsaugoti gyvybingumą ir išvengti bankroto (JANĮ 79 straipsnio 3 dalis). Prie pasiūlymo sudaryti taikos sutartį turi būti pridėtas taikos sutarties projektas (JANĮ 79 straipsnio 4 dalis). Analizuojant pasiūlymo sudaryti taikos sutartį reglamentavimą, kyla abejonių dėl JANĮ 79 straipsnio 3 dalyje nustatyto reikalavimo tikslingumo. Manytina, kad šis reikalavimas yra skirtas tame pačiame straipsnyje reglamentuojamame pasiūlyme restruktūrizuoti juridinį asmenį, o ne sudaryti taikos sutartį. Taikos sutartimi kreditoriai gali nuspręsti suteikti nuolaidas skolininkui, modifikuoti savo reikalavimus. Tačiau taikos sutartis neturėtų būti sutapatinama su restruktūrizavimo planu, kurio reikalavimai ir vykdymas yra reglamentuojami įstatyme. Sutiktina, kad taikos sutartis turėtų sudaryti galimybes įmonei toliau tęsti veiklą, tačiau tokie reikalavimai jai sudaryti yra pertekliniai ir neatitinka taikos sutarties tikslų.

Taikos sutarties sudarymo tvarka bankroto procese reglamentuojama JANĮ 80 straipsnyje. Pažymėtina, kad JANĮ nebenustato draudimo svaryti ir teismui tvirtinti taikos sutartį net ir priėmus nutartį pripažinti įmonę likviduojama dėl bankroto.⁵⁶⁷ Analizuojant taikos sutarties sudarymo sąlygas, galima teigti, kad JANĮ nustatyta taikos sutarties sudarymo tvar-

⁵⁶⁶ Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2021 m. balandžio 7 d. nutartis civilinėje byloje Nr. e3K-3-79-823/2021.

⁵⁶⁷ Lietuvos apeliacinio teismo 2020 m. gruodžio 15 d. nutartis civilinėje byloje Nr. e2-1879-553/2020.

ka yra sudėtingesnė nei ĮBĮ. Taikos sutarties bankroto procese tvirtinimas susideda iš kelių etapų: 1) taikos sutarčiai turi pritarti juridinio asmens dalyviai atitinkamo juridinio asmens teisinę formą reglamentuojančio įstatymo nustatyta tvarka, o jeigu toks įstatymas šios tvarkos nenustato, – dalyvių susirinkime dalyvaujančių juridinio asmens dalyvių $\frac{2}{3}$ balsų dauguma (JANĮ 80 straipsnio 4 dalis); 2) kreditorių susirinkimui turi būti pateiktas pasiūlymas sudaryti taikos sutartį kartu su taikos sutarties projektu (JANĮ 79 straipsnis); 3) taikos sutartį turi pasirašyti visi kreditoriai ir nemokumo administratorius, gavęs juridinio asmens dalyvių pritarimą (JANĮ 80 straipsnio 3 dalis); 4) taikos sutartis turi būti patvirtinta teismo (JANĮ 80 straipsnio 5, 6 dalys).⁵⁶⁸ Taigi, taikos sutarčiai bankroto procese sudaryti reikalingas, visų pirma, daugumos juridinio asmens dalyvių bei juridinio asmens kreditorių pritarimas. Vertinant šiuos reikalavimus, nėra aišku, kodėl įstatymų leidėjas nustatė tokius aukštus reikalavimus taikos sutarčiai sudaryti. Įprastai civiliniame procese siekiama šalių sutaikymo, t. y. pačių šalių bendro konsensuso dėl kilusio ginčo sprendimo (CPK 2 straipsnis). Manytina, kad tokie patys tikslai turėtų būti keliami ir bankroto procese – kreditoriams ir skolininkui susitarus skolininkui sudaromos galimybės toliau tęsti ūkinę komercinę veiklą, o kreditoriai gauna savo reikalavimą pagal taikos sutarties nuostatas. Iš JANĮ parengiamųjų dokumentų nėra aišku, kodėl reikalavimai taikos sutarčiai sudaryti yra tokie aukšti.

Tinkamai pasirašytą taikos sutartį tvirtina teismas, o bankroto procesą vykdant ne teismo tvarka – notaras (JANĮ 80 straipsnio 1–2 dalys). Nutraukdamas bankroto bylą, teismas nutartyje remiasi ne tik JANĮ, bet ir CPK 293 straipsnio 5 punktu. JANĮ detalčiai reglamentuoja tik taikos sutarties sudarymo tvarką. Tačiau įstatymas nereglamentuoja taikos sutarties turinio, vykdymo ir kitų klausimų, pavyzdžiui, vykdymo termino. Manytina, kad siekiant teisinio aiškumo, įstatyme turėtų būti nustatytas protingas taikos sutarties vykdymo terminas.

Taikos sutarčiai taikomas sutarties laisvės principas. Tačiau tokia taikos sutartis sudaroma bankroto procese, todėl jos turinys taip pat negali prieštarauti imperatyvioms įstatymo nuostatoms, viešajai tvarkai, gerai moralei. Esminis reikalavimas yra teisingas kreditorių reikalavimų atlyginimas, kuris leistų tęsti juridiniam asmeniui veiklą. Taip pat taikos sutartyje negali būti pakeistos imperatyvios JANĮ normos, pavyzdžiui, nustatytas kreditorių reikalavimų tenkinimo eiliškumas.⁵⁶⁹ Taikos sutartyje

⁵⁶⁸ Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2021 m. balandžio 7 d. nutartis civilinėje byloje Nr. e3K-3-79-823/2021.

⁵⁶⁹ Vilija Mikuckienė, „Taikos sutarties ...“

privalo būti nustatyta ir bankroto proceso administravimo išlaidų apmokėjimo tvarka, nes JANĮ 83 straipsnio 2 dalis nustato, kad visos bankroto proceso išlaidos apmokamos ne vėliau kaip per 7 dienas nuo teismo sprendimo nutraukti bankroto bylą įsiteisėjimo dienos, jeigu taikos sutartyje nenumatyta kitaip. Taip užtikrinama, visų pirma, nemokumo administratoriaus interesų apsauga nutraukus bankroto bylą tokiu pagrindu.

Pradėjus bankroto procesą draudžiamos skolininko ir kreditoriaus įskaitymas, išskyrus konkrečiai įstatyme nustatytus atvejus. Tačiau teisės doktrinoje pagrįstai svarstoma, kad nors įstatymas nenustato, jog bankrutuojančios įmonės kreditorius galėtų savo reikalavimus perduoti šios įmonės skolininkui ir taip įskaityti tarpusavio reikalavimus, toks įskaitymas galėtų būti nustatytas taikos sutartyje. Ši pozicija grindžiama tuo, kad sprendimą dėl taikos sutarties tvirtinimo priima kreditorių susirinkimas, be to, įskaitymas būtų atliekamas ne bankroto proceso metu, o jam pasibaigus. Taikos sutartyje gali būti nustatyta ir finansinių reikalavimų iškeitimas į įmonės skolininkės akcijas, jeigu jis galimas pagal juridinio asmens teisinę formą. Tokiu būdu atsižvelgiant į kreditorinio reikalavimo apimtį, kreditoriui praleidžiama dalis įmonės skolininkės akcijų.⁵⁷⁰

Analizuojant taikos sutarties sudarymo bankroto procese galimybes, taip pat svarbu įvertinti teises pasekmes, kylančias iš netinkamo taikos sutarties vykdymo. Taikos sutarties patvirtinimas yra bankroto bylos nutraukimo pagrindas, todėl taikos sutarties vykdymo kontrolės neatlieka nei teismas, nei nemokumo administratorius. Tačiau kyla klausimas, kaip turi elgtis skolininkas, kreditoriai, jeigu taikos sutartis nevykdoma (nevykdoma tinkamai). Ar taikomos bendrosios priverstinio vykdymo nuostatos? Teismo patvirtinta taikos sutartis turi *res judicata* galią ir tampa vykdytinu dokumentu (CK 6.985 straipsnis, CPK 293 straipsnio 5 punktas, 584 straipsnio 1 dalies 4 punktas). Todėl jeigu nevykdomos taikos sutarties nuostatos, kita šalis turi teisę kreiptis dėl vykdomojo rašto išdavimo ir turi teisę pradėti priverstinį vykdymo procesą. Juridinio asmens kreditoriai, jam nevykdant taikos sutartyje numatytų įsipareigojimų, turi teisę kreiptis į teismą dėl bankroto bylos įmonei iškėlimo, jeigu yra visos bankroto bylos iškėlimo sąlygos. Tokia pozicija yra pagrįsta, nes, nutraukus juridinio asmens bankroto bylą, nauja bankroto byla gali būti keliama tik esant visoms sąlygoms. Atitinkamai tokiu atveju turi būti laikomasi ir privalomos ikiteisminės tvarkos, nes išimties dėl jos nesilaikymo, kai netinkamai vykdoma taikos sutartis, nėra nustatyta. Taip pat teisės doktrinoje pagrįstai siūloma, kad teismui patvirtinus taikos sutartį ir nutraukus

⁵⁷⁰ *Ibid.*

įmonės bankroto bylą, taikos sutarties pakeitimai ar nutraukimas nėra galimi.⁵⁷¹ Tokia pozicija atitinka teisinio aiškumo, tikrumo reikalavimus. Be to, tai pagrindžiama ir tuo, kad taikos sutarčiai pritarė visi juridinio asmens kreditoriai, ją patvirtino teismas (notaras).

Iškeliama restruktūrizavimo byla. Bankroto bylos nutraukimas iškėlus restruktūrizavimo bylą reiškia, kad juridinio asmens nemokumo problemos sprendžiamos ne bankroto, o restruktūrizavimo būdu. Vienas šio bankroto bylos nutraukimo ypatumų yra tas, kad teismas nutartimi, nutraukdamas bankroto bylą ir iškeldamas restruktūrizavimo bylą, privalo patvirtinti restruktūrizavimo planą (JANĮ 81 straipsnio 2 dalis). Taip užtikrinamas sklandus „perėjimas“ iš bankroto proceso į restruktūrizavimą. Toks teisinis reguliavimas yra teisiškai, ekonomiškai pagrįstas, nes sudaro galimybes skolininkui iki pat bankroto proceso pabaigos išsaugoti įmonę gavus kreditorių pagalbą. Iš JANĮ parengiamųjų dokumentų matyti, kad tokio reguliavimo tikslas yra siejamas su kreditorių galima pagalba ir įmonės mokumo atkūrimu bankroto proceso metu: „Atsižvelgiant į tai, kad kartais ir nedidelė kreditorių pagalba, verslo idėja arba pasikeitusi padėtis rinkoje gali iš esmės pakeisti situaciją, Projekte siūloma įteisinti galimybę išsaugoti verslą – nustatyti galimybę nutraukti bankroto bylą ir iškelti restruktūrizavimo bylą. Tokią galimybę siūloma nustatyti ir todėl, kad įmonės mokumas, iškėlus bankroto bylą, gali keistis ir dėl įmonės turtinių klausimų sprendimų teismuose, o galimybė atstatyti verslą skatina teigiamą visuomenės požiūrį į sunkumus patiriančius verslininkus, gerina investicinį klimatą. Galimybė bankrutuojančiam juridiniam asmeniui pasirengti restruktūrizavimui ir nutraukti bankroto bylą turėtų būti patraukli visiems bankroto proceso dalyviams.“⁵⁷²

Esant iškeltai bankroto bylai, skolininko kreditoriai skolininko restruktūrizavimo procedūrą inicijuoja ne kreipdamiesi į teismą dėl juridinio asmens restruktūrizavimo bylos iškėlimo atskiroje byloje, tačiau tokį siūlymą, būdami įtraukti skolininko kreditoriais bankroto byloje, teikia kreditorių susirinkimui, kuris sprendimu gali pritarti restruktūrizavimo plano projektui ir tuomet nemokumo administratorius kreiptųsi į teismą su prašymu iškelti restruktūrizavimo bylą ir nutraukti bankroto bylą (JANĮ 81 straipsnio 3 dalis). Taigi, nutarties dėl bankroto bylos iškėlimo skolininkui įsiteisėjimas iš esmės keičia kreditorių teisės kreiptis teismą dėl restruktūrizavimo bylos skolininkui iškėlimo realizavimo tvarką. Iš-

⁵⁷¹ *Ibid.*

⁵⁷² 2018 m. spalio 23 d. Lietuvos Respublikos juridinių asmenų nemokumo įstatymo projekto aiškinamasis raštas Nr. XIII-P-2777.

kėlus skolininkui bankroto bylą, įstatymas nenumato pavieniams kreditoriams teisės atskiru pareiškimu teismui kreiptis dėl restruktūrizavimo bylos skolininkui iškėlimo.⁵⁷³

Pasiūlymą sudaryti restruktūrizuoti juridinį asmenį kreditorių susirinkimui gali pateikti šie asmenys: 1) paskirtas nemokumo administratorius; 2) kreditorius; 3) juridinio asmens dalyviai atitinkamo juridinio asmens teisinę formą reglamentuojančio įstatymo nustatyta tvarka, o jeigu toks įstatymas šios tvarkos nenustato, juridinių asmenų steigimo dokumentuose nustatyta tvarka – dalyvių susirinkime dalyvaujančių juridinio asmens dalyvių 2/3 balsų dauguma (JANĮ 79 straipsnio 1 dalis). Pasiūlyme restruktūrizuoti juridinį asmenį turi būti pateiktas pagrindimas, kad siūlomos priemonės leis juridiniam asmeniui įveikti finansinius sunkumus, išsaugoti gyvybingumą ir išvengti bankroto (JANĮ 79 straipsnio 3 dalis). Prie pasiūlymo restruktūrizuoti juridinį asmenį turi būti pridėtas restruktūrizavimo plano projektas (JANĮ 79 straipsnio 4 dalis).

Bankroto bylos nutraukimas iškėlus restruktūrizavimo bylą reglamentuojamas JANĮ 80 straipsnyje. Sistemiškai aiškinant įstatymo nuostatas, galima teigti, kad šiuo pagrindu bankroto byla gali būti nutraukiama tokia tvarka: 1) juridinio asmens dalyvių susirinkimas ir kreditoriai priitaria restruktūrizavimo plano projektui, 2) nemokumo administratorius ne vėliau kaip per 5 darbo dienas nuo kreditorių susirinkimo sprendimo pritarti restruktūrizavimo plano projektui priėmimo dienos kreipiasi į teismą su prašymu iškelti restruktūrizavimo bylą ir nutraukti bankroto bylą; prie prašymo turi būti pridėtas restruktūrizavimo plano projektas, kuriam JANĮ nustatyta tvarka pritarė juridinio asmens dalyvių susirinkimas ir kreditoriai; 3) teismas priima nutartį iškelti restruktūrizavimo bylą ir nutraukti bankroto bylą kartu patvirtindamas ir restruktūrizavimo planą.

Nutraukus bankroto bylą ir pradėjus restruktūrizavimo bylą, atliekami restruktūrizavimo proceso veiksmai, t. y. vykdomas restruktūrizavimo planas. Tačiau įstatymas nustato kelis papildomus reikalavimus, kurių turi būti laikomasi restruktūrizavimo procese. Pirma, iškėlus restruktūrizavimo bylą, patvirtinti kreditorių reikalavimai bankroto byloje laikomi reikalavimais restruktūrizavimo byloje (JANĮ 81 straipsnio 5 dalis). Taip siekiama apsaugoti kreditorių interesus bei užtikrinti operatyvią restruktūrizavimo proceso eigą (nereikia iš naujo tvirtinti kreditorių reikalavimų). Antra, nutraukus bankroto bylą ir iškėlus restruktūrizavimo bylą,

⁵⁷³ Lietuvos apeliacinio teismo 2021 m. kovo 18 d. nutartis civilinėje byloje Nr. e2-415-1120/2021.

nemokumo administratoriaus dalyvavimas yra privalomas viso restruktūrizavimo proceso metu (JANĮ 81 straipsnio 6 dalis). Todėl skirtingai nei įprastame restruktūrizavimo procese, nemokumo administratorius privalo dalyvauti iki pat restruktūrizavimo proceso pabaigos. Įprastai tokiu administratoriumi turi būti nemokumo administratorius, dalyvavęs bankroto procese, nebent jis to nenorėtų atlikti. Tokiu atveju skiriamas naujas nemokumo administratorius (JANĮ 81 straipsnio 7–8 dalys).

Bankroto bylos nutraukimo pasekmės

Bankroto bylos nutraukimas sukelia tam tikras pasekmes. Visų pirma, tai reiškia, kad toliau nebeatliekami bankroto proceso administravimo veiksmai. Atitinkamai bankroto bylos nutraukimas reiškia, kad įmonės turtui ir jos prievolių įsipareigojimų vykdymui nebėra taikomos specialios taisyklės, skirtos įmonės turtui išsaugoti. JANĮ 82 straipsnio 1 dalyje nustatyta, kad nuo teismo nutarties nutraukti bankroto bylą įsiteisėjimo dienos palūkanų ir netesybų skaičiavimas, juridinio asmens prievolių įvykdymo terminai, taip pat išieškojimai atnaujinami. Taigi, nutraukus bankroto bylą, įmonės toliau vykdo privolinius įsipareigojimus, antstolis, vykdydamas šios įmonės atžvilgiu vykdomuosius dokumentus, gali atnaujinti vykdymo veiksmus. Atitinkamai nuo teismo nutarties nutraukti bankroto bylą įsiteisėjimo dienos juridinis asmuo netenka bankrutuojančio ar likviduojamo dėl bankroto juridinio asmens teisinio statuso (JANĮ 82 straipsnio 3 dalis).

Pagal JANĮ 82 straipsnio 2 dalį, visos bankroto proceso išlaidos apmokamos ne vėliau kaip per 7 dienas nuo teismo sprendimo nutraukti bankroto bylą įsiteisėjimo dienos, jeigu taikos sutartyje ar restruktūrizavimo plane nenumatyta kitaip. Nutartis, kuria yra išspręstas klausimas dėl kreditorių nutarimo patvirtinti administravimo išlaidų sąmatos patvirtinimo pagrįstumą, neskundžiama.⁵⁷⁴

⁵⁷⁴ Lietuvos apeliacinio teismo 2021 m. kovo 18 d. nutartis civilinėje byloje Nr. e2-436-798/2021.

XII. JURIDINIO ASMENS LIKVIDAVIMAS DĖL BANKROTO

Juridinis asmuo gali pasibaigti reorganizavimo arba likvidavimo būdu (CK 2.95 straipsnio 1 dalis). Juridinio asmens likvidavimas, kaip tokio asmens pasibaigimo būdas, reiškia, kad juridinio asmens veikla nutrūksta, o teisės ir pareigos nepereina kitiems juridiniams asmenims. Juridinis asmuo laikomas likviduotu nuo jo išregistravimo iš JAR (CK 2.95 straipsnio 3 dalis). Taigi, juridinio asmens išregistravimo iš JAR momentas sutampa su šio asmens prievolių, kurios nėra pasibaigusios kitais pagrindais, pabaiga, išskyrus įstatymo nustatytas išimtis.⁵⁷⁵ Likvidavimas suprantamas kaip skolininko turto pardavimas ir valdymas paskirstant jį kreditoriams pagal nemokumo teisėje nustatytą tvarką.⁵⁷⁶ Likvidavimas yra absoliuti juridinio asmens pabaiga, kai juridinis asmuo pasibaigia, o jo teisės ir pareigos nėra perimamos (išskyrus specialųjį CK 6.128 straipsnio 3 dalies taikymo atvejį) kitų subjektų.⁵⁷⁷ Taip pat prie tokių išimčių priskirtini, pavyzdžiui, CK 2.50 straipsnio 4 dalyje numatytas atvejis, kai už neribotos civilinės atsakomybės juridinių asmenų prievolės atsako jų dalyviai (t. y. tokio likviduoto juridinio asmens prievolės pereina jo dalyviams), arba CK 6.289 straipsnyje nustatyta išimtis.⁵⁷⁸ Taigi, įmonės likvidavimas įprastai reiškia įmonės pabaigą ir jos turėtų teisinių santykių pasibaigimą.

CK 2.106 straipsnio 2 dalyje nustatyta, kad vienas iš juridinių asmenų likvidavimo pagrindų yra teismo ar kreditorių susirinkimo sprendimas likviduoti juridinį asmenį dėl bankroto. Tad teismui ar kreditorių susirinkimui pripažinus įmonę bankrutavusia ir likviduojama dėl bankroto,

⁵⁷⁵ Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2012 m. spalio 31 d. nutartis civilinėje byloje Nr. 3K-3-457/2012.

⁵⁷⁶ UNCITRAL įstatyminės nemokumo teisės taisyklės, p. 5

⁵⁷⁷ Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2010 m. spalio 18 d. nutartis civilinėje byloje Nr. 3K-3-393/2010.

⁵⁷⁸ Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2012 m. spalio 31 d. nutartis civilinėje byloje Nr. 3K-3-457/2012.

prasideda galutinė bankroto bylos proceso stadija – likvidavimas, kurios metu likvidatorius atlieka veiksmus, susijusius su įmonės likvidavimu.⁵⁷⁹ Įmonės likvidavimas vykdant bankroto procedūras reiškia, kad galutinai išsprendžiamas bankrutavusios įmonės skolų klausimas ir fiksuojama, jog tolesnis skolų išieškojimas yra neįmanomas.⁵⁸⁰ Teisinė įmonės pripažinimo bankrutavusia ir likviduojama dėl bankroto koncepcija JANĮ iš esmės nepasikeitė nuo ĮBĮ nustatyto teisinio reglamentavimo, todėl, sprendžiant klausimą dėl bendrovės likvidavimo dėl bankroto teisėtumo ir pagrįstumo, yra pagrįsta atsižvelgti ir iki JANĮ įsigaliojimo šiuo klausimu suformuotą teismų praktiką.⁵⁸¹

Sprendimą pradėti juridinio asmens likvidavimo procedūras priima teismas. Jis priima nutartį likviduoti juridinį asmenį dėl bankroto praėjus 3 mėnesiams nuo teismo nutarties patvirtinti kreditorių reikalavimus įsiteisėjimo dienos, jeigu per tą laikotarpį nemokumo administratorius nesikreipė į teismą su prašymu nutraukti bankroto bylą ir iškelti restruktūrizavimo bylą arba patvirtinti taikos sutartį (JANĮ 83 straipsnio 1 dalis). Teismas turi teisę šio straipsnio pirmoje dalyje nurodytą terminą pratęsti vieną kartą ne ilgiau kaip 3 mėnesiams, jeigu dėl to su motyvuotu prašymu kreipėsi nemokumo administratorius arba kreditorių susirinkimas (JANĮ 83 straipsnio 2 dalis). Taigi teismas nutartį likviduoti juridinį asmenį dėl bankroto priima esant tokioms sąlygoms:

- nutartis dėl kreditorių ar dalies kreditorių reikalavimo patvirtinimo įsiteisėjo;
- nuo teismo nutarties patvirtinti kreditorių reikalavimus įsiteisėjimo dienos praėjo 3 mėnesiai;
- per šį laikotarpį nemokumo administratorius nesikreipė į teismą su prašymu nutraukti bankroto bylą ir iškelti restruktūrizavimo bylą arba patvirtinti taikos sutartį.

Taigi, net ir patvirtinus kreditorių reikalavimus bankroto procese, skolininkui suteikiama galimybė išvengti likvidavimo procedūros bei išsaugoti veiklą nutraukiant bankroto bylą. Į bankrutuojančios įmonės pripažinimo bankrutavusia ir jos likvidavimo stadiją įmonė pereina tada, kai per įstatyme nustatytus terminus kreditoriams ir įmonei nepavyko

⁵⁷⁹ Lietuvos apeliacinio teismo 2019 m. spalio 15 d. nutartis, civilinėje byloje Nr. e2-1162-241/2019.

⁵⁸⁰ Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2003 m. gruodžio 10 d. nutartis civilinėje byloje Nr. 3K-3-1186.

⁵⁸¹ Lietuvos apeliacinio teismo 2020 m. gegužės 7 d. nutartis civilinėje byloje Nr. e2-773-450/2020.

susitarti dėl verslo išsaugojimo ir taikos sutarties sudarymo.⁵⁸² Tokiu būdu prioritetas yra teikiamas kitiems nemokumo problemų sprendimo būdams (perėjimas į restruktūrizavimo procesą ar taikos sutarties sudarymas), taip sudarant galimybes išsaugoti nors ir bankrutuojantį juridinį asmenį. Kad būtų užtikrintas operatyvus bankroto procesas, teismas kreditorių susirinkimo motyvuotu prašymu gali priimti nutartį likviduoti juridinį asmenį dėl bankroto nepraėjus 3 mėnesiams nuo teismo nutarties patvirtinti kreditorių reikalavimus įsiteisėjimo dienos (JANĮ 83 straipsnio 3 dalis). Toks operatyvesnis likvidavimo procedūros taikymas pagrįstas tais atvejais, kai nėra pagrįstų perspektyvų nutraukti bankroto bylą ar atkurti įmonės mokumą restruktūrizavimo procese.

Įstatymas nustato reikalavimus teismo nutarties likviduoti juridinį asmenį turiniui. Teismas nutartyje likviduoti juridinį asmenį dėl bankroto nurodo kiekvieno kreditoriaus patvirtintų reikalavimų sumą, taip pat sandorius, kuriuos likviduojamas dėl bankroto juridinis asmuo gali sudaryti (JANĮ 83 straipsnio 4 dalis). Atitinkamai nuo teismo nutarties likviduoti juridinį asmenį dėl bankroto įsiteisėjimo dienos juridinis asmuo įgyja likviduojamo dėl bankroto juridinio asmens statusą (JANĮ 83 straipsnio 5 dalis).

Pradėjus juridinio asmens likvidavimo dėl bankroto procedūras siekiama kuo operatyvesnio juridinio asmens turto realizavimo ir su likvidavimu susijusių veiksmų užbaigimo. Juridinio asmens likvidatoriaus funkcijas atlieka nemokumo administratorius JANĮ nustatyta tvarka (JANĮ 84 straipsnio 1 dalis). Tačiau likvidavimas nereiškia, kad juridinis asmuo nebegali tęsti ūkinės komercinės veiklos, sudaryti sandorių. Likvidavimo proceso pobūdis lemia, jog tokiems sandoriams sudaryti keliama tam tikri reikalavimai. Su bankroto proceso veiksmingumu nebūtų suderinama, kad net ir likviduojant juridinį asmenį jis toliau tęstų veiklą, nes tokiu atveju likvidavimo procesas galėtų tęstis per ilgai, galbūt atsirastų naujų kreditorių reikalavimų. Pagal JANĮ 84 straipsnio 2 dalį, likviduojamas dėl bankroto juridinis asmuo gali sudaryti tik tuos sandorius, kurie: 1) yra susiję su juridinio asmens veiklos nutraukimu; 2) yra susiję su ūkinės komercinės veiklos tęsimu, jeigu yra priimtas kreditorių susirinkimo sprendimas dėl juridinio asmens pardavimo; 3) yra numatyti teismo nutartyje likviduoti juridinį asmenį dėl bankroto.

Likvidavimo procedūra turi būti operatyvi. Tačiau įmonės turto realizavimas dažniausiai yra tęstinis procesas, kuriame taikomi skirtingi

⁵⁸² Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2015 m. kovo 4 d. nutartis civilinėje byloje Nr. 3K-3-109-611/2015.

turto realizavimo būdai. Pernelyg ilgas turto realizavimo procesas ne tik mažina kreditorių galimybes gauti kuo didesnę kreditorinių reikalavimų patenkinimą, bet ir didina bankroto proceso išlaidas.⁵⁸³ Todėl įstatymas nustato konkretų likvidavimo terminą. Pagal JANĮ 85 straipsnio 3 dalį, juridinio asmens likvidavimas dėl bankroto **negali trukti ilgiau kaip vienus metus** nuo teismo nutarties likviduoti juridinį asmenį dėl bankroto įsiteisėjimo dienos. To paties straipsnio 4 dalyje nustatyta, kad teismas turi teisę nurodytą terminą pratęsti, jeigu dėl to su motyvuotu prašymu kreipėsi nemokumo administratorius arba kreditorių susirinkimas. Šis terminas užbaigti juridinio asmens likvidavimo dėl bankroto procedūrą yra maksimalus terminas, kuris paprastai taikytinas tuomet, kai bendrovės likvidavimo procese reikalinga parduoti nekilnojamąjį ar kitą registruotiną turtą, išieškoti debitorines skolas ir pan.⁵⁸⁴

Taigi, bankroto proceso metu turi būti siekiama kuo operatyviau vykdyti likvidavimo procedūras. Tačiau juridinio asmens turto pobūdis, jo realizavimo ypatumai gali lemti, kad per nustatytą terminą likvidavimo veiksmų nepavyksta atlikti. Todėl įstatymas nustato galimybę kreiptis į teismą su prašymu šį terminą pratęsti. Įstatyme nereglamentuojami prašymo pratęsti likvidavimo tęsimą nagrinėjimo tvarka ir pagrindai, todėl šio klausimo sprendimui taikytinos CPK normos. Remiantis CPK 77 straipsnio 1 dalimi, teismo paskirti ir nepasibaigę procesiniai terminai teismo gali būti pratęsiami rašytinio proceso tvarka. Pratęsdamas procesinį terminą, teismas priima rezoliuciją, o atsisakydamas patenkinti prašymą dėl procesinio termino pratęsimo, teismas dėl jo priima motyvuotą nutartį (CPK 77 straipsnio 3 dalis). Nei JANĮ, nei CPK nenumato galimybės skusti teismo rezoliuciją, kuria pratęstas terminas likvidavimo procedūroms atlikti. Tokia teismo rezoliucija neužkerta kelio tolesnei bankroto bylos eigai. Priešingai, likvidavimo procedūros termino pratęsimas ne tik neužkerta kelio tolesnei bankroto bylos eigai, bet ir pratęsia jos eigą. Todėl jei pirmosios instancijos teismas rezoliucija pratęsia likvidavimo terminą, toks teismo sprendimas neskundžiamas atskiruoju skundu.⁵⁸⁵

Pagrindai pratęsti likvidavimo terminą įstatyme nenustatyti. Remiantis formuojama teismų praktika, tik objektyvios ir reikšmingos priežas-

⁵⁸³ Lietuvos apeliacinis teismo 2017 m. vasario 23 d. nutartis civilinėje byloje Nr. 2-571-241/2017.

⁵⁸⁴ Lietuvos apeliacinio teismo 2021 m. vasario 4 d. nutartis civilinėje byloje Nr. e2-214-407/2021.

⁵⁸⁵ Lietuvos apeliacinio teismo 2020 m. liepos 21 d. nutartis civilinėje byloje Nr. e2-1160-781/2020.

tys laikomos tinkamu turto realizavimo termino pratęsimo pagrindu.⁵⁸⁶ Nors kiekvienu atveju turi būti siekiama įmonės likvidavimo procedūras užbaigti kuo greičiau, praktikoje pripažįstami pagrindai, kuriems esant likvidavimo terminas gali būti pratęsimas, pavyzdžiui, neperduodamas, neparduodamas įmonei priklausantis turtas bei iš esmės neužbaigiamos įmonės likvidavimo procedūros (neužbaigus bylinėjimosi kitose bylose ir pan.).⁵⁸⁷ Teismas kiekvienu atveju turėtų spręsti dėl tokių aplinkybių pagrįstumo ir pakankamumo likvidavimo terminui pratęsti bei suderinamumo su veiksmingo bankroto proceso tikslu. Nagrinėjant klausimą dėl įmonės veiklos pabaigos konstatavimo (iš esmės tas pats vertintina sprendžiant ir įmonės likvidavimo termino pratęsimo klausimą), esminę reikšmę turi pagrįstos prielaidos, ar egzistuoja galimybė didesne apimtimi patenkinti kreditorių finansinius reikalavimus.⁵⁸⁸

Turto realizavimo termino pratęsimas turėtų būti taikomas esant išimtinėms aplinkybėms. Šis terminas neturėtų būti pratęsimas vien dėl to, kad bankrutavusi įmonė dalyvauja kitose civilinėse bylose. Tokiu atveju teismas turi vertinti, kokią įtaką kitos civilinės bylos eiga turės bankrutavusios įmonės kreditoriniams reikalavimams patenkinti ir koks yra toje byloje pareikštų įmonės reikalavimų pagrįstumas ir jų patenkinimo galimybės.⁵⁸⁹ Atitinkamai minėtas terminas gali būti pratęsimas, jei bankrutavusios įmonės reikalavimas kitoje byloje yra patenkintas ir vyksta priverstinio vykdymo procedūros. Tačiau atsižvelgiant į bankroto proceso operatyvumo tikslą, tokiu atveju reikia įvertinti išieškojimo perspektyvas.⁵⁹⁰ Likvidavimo procedūros gali užtrukti dėl nesėkmingo turto realizavimo. Spręsdamas dėl termino pratęsimo, teismas turėtų įvertinti ir turtą, kurį užtruko realizuoti. Pavyzdžiui, vienoje byloje teismas nustatė, kad įmonės bankroto procesas trunka kelerius metus ir klausimas dėl nerealizuotų prekių (automobilių detalių) atsargų pardavimo buvo ne kartą svarstytas kreditorių susirinkimuose. Teismas atmetė prašymą pratęsti terminą, nes toks ilgas nesudėtingo turto realizavimas nėra su-

⁵⁸⁶ Remigijus Jokubauskas, „Turto administravimas ir realizavimas įmonių bankroto procese“, *Teisė* 112 (2019).

⁵⁸⁷ Lietuvos apeliacinio teismo 2017 m. kovo 30 d. nutartis civilinėje byloje Nr. e2-785-798/2017.

⁵⁸⁸ Lietuvos apeliacinio teismo 2021 m. gegužės 11 d. nutartis civilinėje byloje Nr. e2-631-450/2021.

⁵⁸⁹ Lietuvos apeliacinis teismo 2017 m. birželio 15 d. nutartis civilinėje byloje Nr. 2-1041-823/2017.

⁵⁹⁰ Lietuvos apeliacinis teismo 2015 m. rugsėjo 17 d. nutartis civilinėje byloje Nr. 2-1245-180/2015.

derinamas su bankroto proceso tikslais.⁵⁹¹ Todėl vien nesėkmingas, pakartotinis įmonės turto realizavimas nereiškia, kad likvidavimo terminas turi būti pratęsimas.

Turto realizavimas bankroto procese

Turto realizavimas bankroto procese yra reikšminga bankroto procedūra, nes nuo jos efektyvaus vykdymo priklauso sukaupto įmonės turto aktyvo masė, iš kurios apmokamos bankroto proceso administravimo išlaidos ir tenkinami kreditorių reikalavimai. Todėl bankroto procese turi būti siekiama, kad būtų sukaupta kuo daugiau turto. Turto administravimo ir realizavimo klausimai nagrinėti teisės doktrinoje.⁵⁹²

Analizuojant turto realizavimą bankroto procese, tikslinga, visų pirma, įvertinti turto sampratą ir jo požymius. JAI turto sąvoka nėra nustatyta. UNCITRAL įstatyminėse nemokumo teisės taisyklėse įmonės turtas (angl. *estate*) apibrėžiamas kaip visas turtas, valdomas įmonės nemokumo administratoriaus, kuriam taikoma nemokumo teisė. Įmonės turtas suprantamas plačiai, kaip apimantis visą turtą, esantį bylą nagrinėjančio teismo valstybės teritorijoje bei užsienio šalyse, materialų ir nematerialų turtą, įmonės turtines teises į trečiųjų asmenų valdomą turtą.⁵⁹³ Nors materialaus ir nematerialaus turto sąvokos, priklausomai nuo nacionalinio teisinio reguliavimo, gali skirtis, materialus turtas apima įmonės finansinėje ataskaitoje nurodytą turtą (pinigai, įrenginiai, inventorių, gamybos produktai, banko sąskaitos, nekilnojamasis turtas). Nematerialus turtas apima intelektinės nuosavybės objektus, vertybinius popierius, finansinius instrumentus, draudimo polius, sutartines teises, reikalavimo teises.⁵⁹⁴

Tačiau ne bet kuris įmonės valdomas turtas laikytinas turtu bankroto procese. Vienas esminių kriterijų yra turto valdymas nuosavybės teise, todėl turtas, kurio įmonė nevaldo nuosavybės teise, neturėtų būti priskiriamas tokiam turtui. Tai gali būti turtas, kurio tik valdymo ir naudojimo teisės yra perleistos (pavyzdžiui, turtas, valdomas pagal nuomos, panaudos, pasaugos sutartis, ar pan.).⁵⁹⁵ Tarptautinėje praktikoje įmonės turtas bankroto procese apibrėžiamas kaip skolininko turtas, įskaitant įkeistą turtą ir trečiųjų asmenų valdomą turtą; turtas, įgytas po nemokumo pro-

⁵⁹¹ Lietuvos apeliacinis teismo 2017 m. vasario 23 d. nutartis civilinėje byloje Nr. 2-571-241/2017.

⁵⁹² Remigijus Jokubauskas, „Turto administravimas...“

⁵⁹³ UNCITRAL įstatyminės nemokumo teisės taisyklės, p. 75–76.

⁵⁹⁴ *Ibid.*, p. 76.

⁵⁹⁵ *Ibid.*, p. 80.

ceso pradžios, ir turtas, gautas pagal ieškinius dėl sandorių panaikinimo (angl. *avoidance*) ir kitus ieškinius.⁵⁹⁶ Taigi, prie bankrutuojančios įmonės turto priskiriamas tiek turtas, įmonei priklausantis bankroto bylos iškėlimo metu, tiek įgytas šio proceso metu. Esminis įmonės turto kriterijus yra nuosavybės teisė, kuri suteikia galimybę nemokumo administratoriui ne tik jį naudoti, bet ir realizuoti. Sprendžiant, koks turtas gali būti realizuojamas bankroto procese, tikslinga įvertinti, koks turtas neatitinka tokių reikalavimų. Pripažįstama, kad turtu nemokumo procese nelaikomi nekomercinio pobūdžio turtas (angl. *not commercialised assets*), turtas, į kurį negalėtų būti nukreipiamas išieškojimas, neperduodamas turtas (angl. *non-transferable assets*).⁵⁹⁷ Kripto valiutų sampratos ir jų administravimo, realizavimo problemos nemokumo procese yra nagrinėtos teisės doktrinoje.⁵⁹⁸

Lietuvos civilinėje teisėje turtas yra civilinės teisės objektas (CK 1.97 straipsnio 1 dalis). Turtas siejamas su visomis turtinėmis vertybėmis, į kurias civilinės teisės subjektai įgyja teises ir (arba) dėl kurių šiems subjektams atsiranda pareigų.⁵⁹⁹ Turtu yra laikomi tie civilinių teisių (nuosavybės) objektai, kurie turi vienokią ar kitokią ekonominę ar objektyvią vertę ir civilinio apyvartumo savybę, t. y. tokį objektą jo savininkas turi galimybę perleisti kitam asmeniui.⁶⁰⁰ Taigi, turtas pasižymi dviem savybėmis: ekonomine (objektyvia) verte ir galimybe būti civilinės apyvartos objektu. Civilinės teisės objektas taip pat pasižymi pinigais išreikšta verte.⁶⁰¹ Panašiai turtas apibrėžiamas ir Turto ir verslo vertinimo pagrindų įstatyme, kurio 2 straipsnio 9 dalis nustato, kad turtas yra kaip materialios, nematerialios ir finansinės vertybės, kurios gali būti rinkos sandorių objektas. Teismų praktikoje bankrutuojančios įmonės turtu laikomas tik realus, egzistuojantis turtas⁶⁰², kuris yra suprantamas plačiai ir prireikus individualizuojant ir išskiriant atskiras turto rūšis.⁶⁰³

⁵⁹⁶ *Ibid.*, p. 82.

⁵⁹⁷ Reinhard Bork, *op. cit.*, p. 69–71.

⁵⁹⁸ INSOL International, *Cryptocurrency and its impact on insolvency and restructuring*, 2019.

⁵⁹⁹ Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2013 m. sausio 18 d. nutartis civilinėje byloje Nr. 3K-3-129/2013.

⁶⁰⁰ Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2016 m. vasario 22 d. nutartis civilinėje byloje Nr. 3K-3-103-378/2016.

⁶⁰¹ Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2013 m. spalio 21 d. nutartis civilinėje byloje Nr. 3K-3-501/2013.

⁶⁰² Lietuvos apeliacinis teismo 2017 m. gruodžio 6 d. nutartis civilinėje byloje Nr. e2-2077-381/2017.

⁶⁰³ Lietuvos apeliacinis teismo 2018 m. kovo 29 d. nutartis civilinėje byloje Nr. e2-682-823/2018.

Sistemiškai vertinant įmonių turtą reglamentuojančias nuostatas, darytina išvada, kad įmonės turtas bankroto procese suprantamas plačiai ir yra siejamas su jos nuosavybės teise valdomu materialiu ir nematerialiu turtu, kurį įmonė turi bankroto bylos iškėlimo metu bei įgyja vykstant šiam procesui. Juridinio asmens turtas bankroto procese realizuojamas įvairiais įstatyme numatytais būdais. Turto realizavimo procesas primena vykdymo procese atliekamą skolininko turto realizavimą, kai siekiama kuo operatyviau realizuoti turtą už didžiausią sumą.

Turto pardavimas

Juridinio asmens turto pardavimas yra pagrindinė turto realizavimo forma bankroto procese. Bankroto procese įmonės turtas turi būti parduodamas tokiu būdu, kuriuo užtikrinamas jo pardavimas už didžiausią kainą, ir įmonės kreditoriai yra informuojami apie pardavimą bei jį gali ginčyti teisme.⁶⁰⁴ Praktikoje problemų gali kilti dėl nesąžiningo suinteresuotų asmenų elgesio. Pavyzdžiui, įmonės turto pardavimas susijusiems asmenims gali kelti įtarimų dėl tokio pardavimo teisėtumo ir neteisėto susitarimo. Tačiau turto pardavimas su bankrutuojančia įmone susijusiam asmeniui nebūtinai lemia pardavimo neteisėtumą, jei užtikrinama tinkama priežiūra ir įvertinama, ar nebuvo susitarimo ar apgaulės.⁶⁰⁵ Pripažįstami įvairūs būdai, kaip galima užtikrinti efektyvų ir maksimaliai naudingą įmonės turto pardavimą: kreditorių ir būsimų pirkėjų informavimas siekiant, kad informacija sudomins suinteresuotus asmenis ir kreditoriams bus sudaryta galimybė reikšti savo nesutikimą ar pastabas; turtas įvertinamas neutralių, nepriklausomų specialistų (ypač parduodant nekilnojamąjį turtą ar specialų turtą); minimalios pardavimo kainos nustatymas aukciono atveju ir draudimas aukciono dalyviams sudaryti neteisėtus susitarimus.⁶⁰⁶ Jei bankroto procese įmonės turtas apima ir turtą, priklausančią tretiesiems asmenims, keliamas reikalavimas, kad toks turtas taip pat turi būti saugomas ir jo vertė neturi sumažėti.⁶⁰⁷

JANĮ 85 straipsnyje reglamentuojami juridinio asmens **turto pardavimo principai**: 1) rinkos kainos principas, reiškiantis, kad turto pardavimo kaina turi būti nustatoma pagal analogiško turto pardavimo rinkoje kainas; 2) didžiausios kainos principas, reiškiantis, kad turtą turi būti

⁶⁰⁴ UNCITRAL įstatyminės nemokumo teisės taisyklės, p. 105.

⁶⁰⁵ *Ibid.*, p. 106.

⁶⁰⁶ *Ibid.*, p. 107.

⁶⁰⁷ *Ibid.*, p. 110.

siekama parduoti už didžiausią galimą kainą; 3) turto apyvartos greičio principas, reiškiantis, kad turtas turi būti parduodamas taip, kad būtų užtikrintas kuo greitesnis jo grąžinimas į apyvartą ir vertės išsaugojimas. Iš JANĮ parengiamųjų darbų galima spręsti, kad šių turto realizavimo principų reglamentavimu įstatyme buvo siekiama užtikrinti teisinį aiškumą, kuris leistų padidinti juridinio asmens įplaukų iš turto pardavimo vertę ir didesne apimtimi tenkinti kreditorių reikalavimus.⁶⁰⁸ Vertinant šių turto pardavimo principų turinį, galima teigti, kad jie reglamentuoja turto kainos nustatymą ir reikalauja, kad turtas būtų parduodamas už didžiausią kainą kuo greičiau. Savaiame šie principai aiškių turto pardavimo taisyklių nenustato, tačiau jais turi būti vadovaujamasi parduodant turtą ir sprendžiant bankroto procese kylančius ginčus dėl turto pardavimo. Todėl kilus ginčui dėl turto pardavimo tvarkos ar kainos, visų pirma, turi būti remiamasi minėtais principais.

Juridinio asmens turtas gali būti parduodamas tik nuo teismo nutarties likviduoti juridinį asmenį dėl bankroto įsiteisėjimo dienos (JANĮ 86 straipsnio 1 dalis). Taigi, įstatymas nustato momentą, nuo kada gali būti parduodamas juridinio asmens turtas. Iš JANĮ parengiamųjų darbų matyti, kad ši taisyklė buvo nustatyta siekiant sudaryti prielaidas maksimaliai išsaugoti juridinį asmenį kaip veikiantį subjektą.⁶⁰⁹ Tokia taisyklė atitinka veiksmingo nemokumo proceso tikslą, nes sudaro galimybes, visų pirma, atkūrus įmonės mokumą, iš bankroto proceso pereiti į restruktūrizavimą ar nutraukti bankroto bylą kitais pagrindais bei parduoti įmonę kaip turtinį vienetą.

Visi esminiai klausimai, susiję su turto pardavimu, yra priskirti kreditorių autonomijai, kuri ribojama tik tais atvejais, kai turtas turi būti parduodamas iš varžytynių (JANĮ 86 straipsnio 2 dalis). Todėl įmonės turto realizavimo klausimas priskiriamas prie kolektyvinių kreditorių teisių. Atitinkamai įstatymas nustato, kad juridinio asmens turtas parduodamas tik kreditorių susirinkimui pritarus turto, išskyrus parduodamą iš varžytynių, pardavimui (JANĮ 86 straipsnio 5 dalis). Toks reguliavimas yra pagrįstas, nes patys kreditoriai turėtų stengtis kuo operatyviau ir brangiau parduoti turtą, iš kurio pardavimo gautos lėšos bus skirtos ir jų reikalavimams patenkinti.

Remiantis JANĮ 86 straipsnio 3–4 dalimis, nustatant parduodamo turto pradinę kainą dalyvauja ir nemokumo administratorius, kreditorių

⁶⁰⁸ 2018 m. spalio 23 d. Lietuvos Respublikos juridinių asmenų nemokumo įstatymo projekto aiškinamasis raštas Nr. XIIP-2777.

⁶⁰⁹ *Ibid.*

susirinkimui siūlydamas pradinę turto pardavimo kainą. Tačiau toks siūlymas vertinamas kaip rekomendacinis, nes galutinį sprendimą dėl kainos priima kreditorių susirinkimas. Kreditorių susirinkimas, atsižvelgdamas į nemokumo administratoriaus siūlymą, nustato pradinę turto pardavimo kainą. Be to, jei turtas parduodamas ne iš varžytynių, reikalingas kreditorių susirinkimo sprendimas.

Vienas esminių turto pardavimo varžytynėse klausimų yra **pradinės turto pardavimo kainos nustatymas**. Remiantis UNCITRAL įstatyminėmis nemokumo teisės taisyklėmis ir nuoseklia teismų praktika, įmonės turtas bankroto procese turi būti parduodamas kuo didesne kaina.⁶¹⁰ Toks tikslas aiškiai įvirtintas ir įstatyme (JANĮ 85 straipsnio 2 punktą). Šis reikalavimas siejamas su tikslu, kad pardavus turtą būtų galima kuo didesne apimtimi patenkinti kreditorių reikalavimus⁶¹¹ bei įgyvendinti akcininkų teisę gauti likviduojamos įmonės turto dalį, likusią po atsisakymo su įmonės kreditoriais⁶¹². Turto pardavimo kainos patvirtinimas yra įmonės kreditorių susirinkimo kompetencijai priskirtinas klausimas. Nustatant parduodamo turto kainą nėra būtina atlikti turto vertinimo TVVPĮ nustatyta tvarka. Turtas bankroto procese turi būti parduodamas kuo didesne kaina.⁶¹³ JANĮ pradinės parduodamo turto kainos nustatymo kriterijai nėra reglamentuojami. Manytina, kad kreditorių susirinkimas turto pradinę kainą turi nustatyti, atsižvelgdamas į jo realią rinkos kainą, įvertinant jo nusidėvėjimą. Sprendžiant dėl pradinės kainos nustatymo, reikia atsižvelgti į siekiamo parduoti turto specifiką, potencialius pirkėjus, rinkos svyravimus, taip pat turto pardavimo trukmės įtaką bankroto proceso eigai, administravimo išlaidų dydžiui ir kreditorių reikalavimų patenkinimui.⁶¹⁴

Kreditorių susirinkimas turto kainą nustato įvertindamas jį ekonominiu aspektu (atsižvelgiama į realią galimybę parduoti turtą, potencialią turto realizavimo trukmę).⁶¹⁵ Taip pat pripažįstama, kad įmonės kreditoriai

⁶¹⁰ Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2015 m. kovo 13 d. nutartis civilinėje byloje Nr. 3K-3-132-684/2015.

⁶¹¹ Lietuvos apeliacinis teismo 2018 m. balandžio 12 d. nutartis civilinėje byloje Nr. e2-730-381/2018.

⁶¹² Lietuvos apeliacinis teismo 2017 m. rugsėjo 29 d. nutartis civilinėje byloje Nr. 2-1562-381/2017.

⁶¹³ Lietuvos apeliacinio teismo 2021 m. balandžio 15 d. nutartis civilinėje byloje Nr. 2-541-450/2021.

⁶¹⁴ Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2017 m. lapkričio 13 d. nutartis civilinėje byloje Nr. 3K-3-356-915/2017.

⁶¹⁵ Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2017 m. gegužės 12 d. nutartis civilinėje byloje Nr. 3K-3-253-219/2017.

gali įpareigoti įmonės administratorių nustatyti rinkoje egzistuojančias realias panašaus turto kainas atliekant potencialių pirkėjų apklausą. Tokiu būdu kaina nustatoma pagal didžiausią potencialaus pirkėjo pasiūlytą kainą. Kainos nustatymas turi atitikti protingumo kriterijus, nes aiškiai per didelės pradinės turto pardavimo kainos nustatymas gali reikšti, kad varžytynės yra fiktyvios ir jomis nėra realiai siekiamas parduoti turtą.⁶¹⁶

Nors kompetencija spręsti dėl turto vertinimo tvarkos ir nustatyti konkrečią turto pradinę pardavimo kainą suteikta kreditorių susirinkimui⁶¹⁷, naujausioje teismų praktikoje pripažįstama, kad užsitęsę kreditorių ginčai dėl kainos nustatymo vilkina bankroto procesą. Todėl tokiais atvejais teismui suteikiama teisė spręsti dėl turto pardavimo kainos nustatymo.⁶¹⁸ Tokia teismo kompetencija yra siejama su aktyvia, perspektyvine kreditorių kolektyvinių teisių įgyvendinimo kontrole, kai kreditoriai nesugeba tinkamai įgyvendinti jiems priskirtų kolektyvinių teisių:

*Aktyvus teismo vaidmuo yra teisiškai ir ekonomiškai pagrįstas, siejamas pirmiausia su proceso operatyvumu, kreditorių ir kitų nemokumo proceso dalyvių interesų apsauga. Įprastai tokio teismo aktyvumo ribos siejamos su nemokumo proceso dalyvių (nemokumo administratoriaus, kreditorių susirinkimo) veiksmų kontrole, jų priimtų sprendimų teisėtumo ir pagrįstumo patikrinimu. Kita vertus, JANĮ pripažinus aktyvų teismų vaidmenį nemokumo (bankroto) procese, įstatymas nenustatė aktyvumo ribų, jo suderinamumo su proceso rungtyniškumo, šalių lygiateisiškumo principais. Tai reiškia, kad teismas kiekvienu atveju turi vertinti savo aktyvumo nemokumo (bankroto) procese ribas ir jo suderinamumą su minėtais principais. Teismo aktyvumas jokia būdu negali pažeisti pamatinių civilinio proceso (rungtyniškumo, proporcingumo) principų.*⁶¹⁹

Juridinio asmens pardavimas

Juridinio asmens pardavimas kaip turto pardavimo būdas, iki priimant JANĮ, Lietuvos nemokumo teisėje nebuvo įtvirtintas. Tačiau juridinio asmens kaip civilinės rinkos objekto pardavimas pripažįstamas civilinė-

⁶¹⁶ Lietuvos apeliacinis teismo 2016 m. rugsėjo 27 d. nutartis civilinėje byloje Nr. 2-1475-381/2016.

⁶¹⁷ Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2013 m. balandžio 26 d. nutartis civilinėje byloje Nr. 3K-3-246/2013.

⁶¹⁸ Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2017 m. balandžio 19 d. nutartis civilinėje byloje Nr. e3K-3-196-313/2017.

⁶¹⁹ Lietuvos apeliacinio teismo 2020 m. gruodžio 17 d. nutartis civilinėje byloje Nr. e2-1887-407/2020.

je teisėje. CK 6.402–6.410 straipsniuose reglamentuojamas įmonės pirkimas–pardavimas. Pagal įmonės pirkimo–pardavimo sutartį pardavėjas įsipareigoja perduoti pirkėjui nuosavybės teisę visą įmonę kaip turtinį kompleksą ar jos esminę dalį, išskyrus teises ir pareigas, kurių pardavėjas neturi teisės perduoti kitiems asmenims, o pirkėjas įsipareigoja tai priimti ir sumokėti kainą (CK 6.402 straipsnio 1 dalis). Įmonės pirkimo–pardavimo sutartimi įmonė perleidžiama kaip verslo sistema, turto kompleksas CK 6.402 straipsnio prasmė.⁶²⁰ Normos, reglamentuojančios įmonės pirkimą–pardavimą, bankroto proceso metu taikomos tiek, kiek juridinių asmenų nemokumą reglamentuojantis įstatymas nenustato kitaip (CK 6.410 straipsnio 2 dalis, JANĮ 87 straipsnio 5 dalis). Įmonės pardavimo bankroto procese tikslai ir problemos analizuotos teisės doktrinoje.⁶²¹

JANĮ reglamentuoja juridinio asmens pardavimo tvarką, pirkimo–pardavimo sutarties sudarymą, nuosavybės teisės į įmonę perėmimą. Tačiau įstatymas nereglamentuoja reikšmingų klausimų, susijusių su veiksmingu juridinio asmens pardavimu, pavyzdžiui, kainos nustatymo, sutarties objekto apibrėžimo, teismo kompetencija, nemokumo administratoriaus veiksmais siekiant surasti įmonės pirkėjus, įmonės savininkų teisėmis ir pareigomis šioje procedūroje. Analizuojant juridinio asmens pardavimą kaip turto pardavimą būdą, reikia įvertinti šio pardavimo objektą, tikslą ir esmę. Juridinio asmens turtas gali būti parduodamas atskirai (angl. *piecemeal liquidation*) ar kaip visas turtas (angl. *business as a going concern*). Pirmu atveju kiekvienas juridinio asmens turto vienetą parduodamas atskirai. Antruoju atveju parduodamas visas juridinis asmuo kaip kompleksas. UNCITRAL įstatyminėse nemokumo teisės taisyklėse nurodoma, kad juridinio asmens pardavimas (angl. *sale as a going concern*) yra viso ar esminės dalies verslo pardavimas ar perdavimas, o ne atskiro verslo turto pardavimas. Analogiška juridinio asmens pardavimo samprata nustatyta ir Europos teisės instituto apžvalgoje.⁶²²

Įmonės pardavimas kaip turto pardavimo būdas pripažįstamas įvairių šalių teisėje. Jungtinės Karalystės nemokumo teisėje nustatyta, kad nemokumo administratorius turi įgaliojimus parduoti ar kitaip disponuoti įmonės turtu viešame aukcione ar pagal susitarimą.⁶²³ Prancūzijos nemokumo teisėje nurodoma, kad įmonės pardavimo tikslas (pranc. *la cession*

⁶²⁰ Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2015 m. vasario 6 d. nutartis civilinėje byloje Nr. 3K-3-26-686/2015.

⁶²¹ Remigijus Jokubauskas, Vigintas Višinskis, Mykolas Kirkutis, „Įmonės pardavimo bankroto procese problemos“, *Jurisprudencija* 28 (1) (2021).

⁶²² European Law Institute, *Rescue of Business in Insolvency Law*, 2017, p. 72.

⁶²³ UK Parliament: Paragraph 2, Schedule 1, Insolvency Act 1986.

de l'entreprise) tikslas yra užtikrinti nepertraukiamą veiklos vykdymą ir darbo santykius. Taigi, įmonės pardavimas turi tris tikslus: a) užtikrinti nenutrūkstamą perkeliamą veiklą, b) išsaugoti darbo vietas, c) atsiskaityti su kreditoriais.⁶²⁴ Parduodama gali būti visa įmonė ar jos dalis. Jei parduodama įmonės dalis, pardavimas yra susijęs su visuma elementų, kurie sudaro atskirą veiklos sritį.⁶²⁵ Nustatyta, kad jei teismas pripažįsta, kad visiškas ar dalinis įmonės pardavimas yra galimas, jis nustato, kad įmonė turi tęsti veiklą (pranc. *la poursuite de l'activité*), ir numato terminą, per kurį turi būti pateikiamas pasiūlymas likvidatoriui ir administratoriui, jei jis paskirtas.⁶²⁶ Įstatymas nustato reikalavimus tokiems pasiūlymams.⁶²⁷ Pažymėtina, kad įstatymas nustato draudimą skolininkui, *de jure* ir *de facto* vadovams, jų artimiesiems ir kitiems susijusiems asmenims teikti pasiūlymą įsigyti įmonę.⁶²⁸ Teismui pateikus reikiamą informaciją apie pasiūlymą, jis informuoja suinteresuotus asmenis ir priima sprendimą dėl pasiūlymo, vertindamas, ar jis atitinka geriausias sąlygas darbuotojams, mokėjimą kreditoriams ir užtikrina geriausias sąlygas dėl jo vykdymo.⁶²⁹

Apibendrinant užsienio valstybių praktiką, pripažįstama, kad įmonės pardavimas reikalauja bent šių elementų: a) kainos kėlimo proceso (varžymosi) (angl. a *bidding proces*), b) skolų neperkėlimo naujam įmonės savininkui ir c) mechanizmo dėl sutartos pardavimo kainos vertinimo (teismo vertinimo). Juridinio asmens pardavimas varžo kreditorių interesus, nes atriboja juos nuo skolininko turto, o tada jų reikalavimams patenkinti lieka tik parduoto turto suma. Todėl siūlytina, kad įmonės pardavimo procedūrą prižiūrėtų nepriklausomas ekspertas ir būtų užtikrina rinkos kaina.⁶³⁰ Taigi, įmonės pardavimo reglamentavimas užsienio teisėje turi užtikrinti veiksmingą įmonės pardavimą, sudarant galimybes potencialiems pirkėjams varžytis dėl įmonės, taip užtikrinant įmonės pardavimą už kuo didesnę kainą. Todėl galima teigti, kad įmonės pardavimas bankroto procese neatitinka klasikinių bankroto proceso tikslų, nes „įmonės pardavimu nemokumo procese siekiama ne tik kreditorių reikalavimų patenkinimo, bet ir ekonominių ir socialinių tikslų (verslo, darbo vietų išsaugojimo, nepertraukiamo prievolių vykdymo užtikrinimo). Iš esmės taip yra siekiama sudaryti sąlygas pakeisti nemokios įmonės savininkus

⁶²⁴ European Law Institute, *Rescue of Business in Insolvency Law*, 2017, p. 287.

⁶²⁵ Prancūzijos komercinio kodekso L642-1.

⁶²⁶ Prancūzijos komercinio kodekso L642-2.

⁶²⁷ Prancūzijos komercinio kodekso L642-2 (II).

⁶²⁸ Prancūzijos komercinio kodekso L642-3.

⁶²⁹ Prancūzijos komercinio kodekso L642-5.

⁶³⁰ European Law Institute, *Rescue of Business in Insolvency Law*, 2017, p. 300.

naujais, kurie galėtų sėkmingai tęsti įmonės vykdytą veiklą, taip sudarant galimybes įmonei toliau naudotis jos turimais ištekliais (taip pat ir darbuotojais), ekonominėmis vertybėmis“.⁶³¹

Vertinant tarptautinėje praktikoje ir užsienio šalių teisėje nustatytas įmonės pardavimo nemokumo procese taisyklės, galima teigti, kad toks turto realizavimo būdas turi bent šiuos privalumus: pirma, išsaugojamas įmonės turtas, kuris gali būti naudojamas tęsiant įmonės vykdytą ūkinę komercinę veiklą, ir tai ypač reikšminga, jei įmonė turi gamybos priemonių, kurių negali paprastai, nepadarydama žalos atskirti (gamybos kompleksas); antra, turto kaip visumos pardavimas gali duoti didesnę grąžą nei pavienių, atskirų įmonės turto objektų pardavimas; trečia, toks turto pardavimas turėtų mažinti ir administravimo išlaidas, nes organizuojamas vienas turo pardavimas ir po tokio pardavimo iš karto tenkinami kreditorių reikalavimai; ketvirta, tokiu atveju išsaugojamos darbo vietos, nes įmonės pardavimas reiškia ir darbo teisinių santykių tęstinumą.⁶³²

Vertinant JANĮ parengiamuosius darbus, matyti, kad juridinio asmens pardavimas laikomas prioritetiniu turto realizavimo būdu bankroto procese ir taip siekiama sumažinti šio proceso trukmę: „Siekiant esminių pokyčių dėl bankroto procesų trukmės mažinimo, Projekte siūloma aiškiau sureguliuoti ir skatinti įmonės pardavimą. Nemokumo administratorius privalėtų pirmajam kreditorių susirinkimui pateikti nuomonę dėl juridinio asmens pardavimo galimybės, pateikdamas įmonės turto, turtinių bei neturtinių teisių sąrašą, pagrindimą, kad juridinio asmens pardavimo atveju nauda kreditoriams būtų didesnė nei juridinio asmens turtą parduodant atskirai, informaciją apie preliminarinius siūlymus pirkti įmonę, jei tokių yra. Juridinio asmens pirkimo–pardavimo sutartimi pirkėjui nuosavybės teise būtų perduodamas visas juridinis asmuo kaip turtinis kompleksas arba jo esminė dalis, išskyrus prievolės, atsiradusias iki juridinio asmens pardavimo, dėl kurių nevykdymo yra patvirtinti juridinio asmens kreditorių reikalavimai, ir teises ir pareigas, kurių pardavėjas neturi teisės perduoti kitiems asmenims pagal kitus įstatymus.“⁶³³

Pagal JANĮ nustatytą modelį, galima teigti, kad juridinio asmens pardavimo klausimas turėtų būti sprendžiamas kuo anksčiau bankroto procese. JANĮ 87 straipsnio 1 dalis reglamentuoja, kad nemokumo administratorius pirmajam kreditorių susirinkimui **privalo** pateikti nuomonę dėl juridinio asmens pardavimo. Toks reikalavimas yra ekonomiškai ir

⁶³¹ Remigijus Jokubauskas, Vigintas Višinskis, Mykolas Kirkutis, „Įmonės pardavimo...

⁶³² *Ibid.*

⁶³³ 2018 m. spalio 23 d. Lietuvos Respublikos juridinių asmenų nemokumo įstatymo projekto aiškinamasis raštas Nr. XIII-P-2777

teisiškai pagrįstas, nes juridinio asmens pardavimas iš esmės galimas tik tada, jei įmonės dar nėra visiškai nutraukusi ūkinės komercinės veiklos, joje dirba darbuotojų. Pripažįstama, kad, siekiant užtikrinti tokį turto pardavimo būdą, svarbu užtikrinti skolininko verslo tęstinumą, jei veikla vykdoma pradedant nemokumo procesą. Tai gali būti pasiekama užtikrinant nemokumo procesą pradėjimą laiku.⁶³⁴ Taigi, kreditoriai sprendimą dėl juridinio asmens pardavimo turėtų priimti kuo anksčiau procese. Tačiau prioritetinis juridinio asmens pardavimo klausimo sprendimas pagal galiojantį JANĮ reglamentavimą gali būti veiksmingai neįgyvendinamas, nes „<...> iš esmės pačioje įmonės bankroto proceso pradžioje nemokumo administratorius privalo nuspręsti dėl esminių ūkinės veiklos tęsimo perspektyvų – prievolių vykdymo ir darbo teisinių santykių – tęstinumo arba nutraukimo. Pagal galiojantį teisinį reglamentavimą nemokumo administratorius turi visų pirma spręsti dėl įmonės prievolių vykdymo ir darbo teisinių santykių ir tik paskui sudaromos galimybės kreditoriams susirinkime vertinti įmonės pardavimo galimybę bei perspektyvas. Tai reiškia, kad įmonės pardavimas nebetenka prasmės, nes, nutraukus sutartis su kontrahentais ir darbuotojais, įmonės galimybės tęsti ūkinę komercinę veiklą iš esmės baigiasi ir jos pardavimas tampa iš esmės neįmanomas. Nors iš JANĮ tikslų galima spręsti, kad įmonės pardavimas yra prioritetinis turto realizavimo būdas, šiuo metu galiojantis reguliavimas iš esmės užkerta kelią veiksmingam įmonės pardavimui. Siekiant užtikrinti veiksmingą įmonės pardavimą bankroto procese, turėtų būti sudaromos galimybės įmonę parduoti ir tik tada spręsti dėl jos sutarčių nutraukimo su kontrahentais ir darbuotojais, kadangi įmonės ūkinės komercinės veiklos tęsimas yra viena esminių jos pardavimo prielaidų“⁶³⁵. Todėl siekiant išvengti šios situacijos, kai manytina, kad JANĮ galėtų būti nustatytos kelios juridinio asmens pardavimo procedūros priklausomai nuo bankroto proceso stadijos, pavyzdžiui, parduodant įmonę, bankroto proceso pradžioje iki pirmojo kreditorių susirinkimo sprendimą dėl įmonės pardavimo priima teismas. Atitinkamai parduodant įmonę, pradėjus bankroto proceso procedūras ir sušaukus pirmąjį kreditorių susirinkimą, sprendimą dėl įmonės pardavimo priima kreditorių susirinkimas.⁶³⁶

Nemokumo administratorius turi kreditoriams pranešti juridinio asmens pardavimui reikšmingą informaciją. Pagal JANĮ 87 straipsnio 2 dalį, nemokumo administratorius kreditorių susirinkimui turi pateikti:

⁶³⁴ European Law Institute, *Rescue of Business in Insolvency Law*, 2017, p. 204.

⁶³⁵ Remigijus Jokubauskas, Vigintas Višinskis, Mykolas Kirkutis, „Įmonės pardavimo...“

⁶³⁶ *Ibid.*

1) juridinio asmens turto, turtinių ir neturtinių teisių sąrašą; 2) pagrindimą, kad parduodant juridinį asmenį nauda kreditoriams būtų didesnė negu juridinio asmens turtą parduodant atskirai; 3) informaciją apie preliminarinius siūlymus pirkti juridinį asmenį, jeigu tokių yra. Nemokumo administratorius turėtų bent preliminariai nurodyti, kokią sumą būtų planuojama gauti pardavus įmonę, kada kreditoriai galėtų vertinti, ar toks pardavimas atitinka jų lūkesčius. Pagal įstatyme nustatytą juridinio asmens pardavimo modelį, sprendimą dėl juridinio asmens pardavimo priima kreditorių susirinkimas (JANĮ 87 straipsnio 3 dalis). Tai reiškia, kad sprendimo dėl juridinio asmens pardavimo bankroto procese priėmimas yra viena iš kolektyvinių kreditorių teisių (JANĮ 44 straipsnio 11 punktą). JANĮ 87 straipsnio 4 dalyje nustatyta, kad jeigu į juridinio asmens turto sąrašą įtraukiamas įkeistas turtas, juridinis asmuo gali būti parduodamas tik gavus įkaito turėtojo, hipotekos kreditoriaus sutikimą. Taip siekiama apsaugoti įkaito turėtojo interesus, nes įkeitimas ir hipoteka yra daiktinės teisės „sekančios paskui daiktą“, todėl hipotekos ar įkeitimo kreditorius turi spręsti, ar gali būti pakeičiamas skolininkas.

Juridinio asmens pirkimo–pardavimų sutarties objektas nurodytas JANĮ 87 straipsnio 6 dalyje. Juridinio asmens pirkimo–pardavimo sutartimi pirkėjui nuosavybės teise perduodamas **visas juridinis asmuo kaip turtinis kompleksas arba jo esminė dalis**, išskyrus prievoles, atsiradusias iki juridinio asmens pardavimo, dėl kurių nevykdymo patvirtinti juridinio asmens kreditorių reikalavimai, ir teises bei pareigas, kurių pardavėjas neturi teisės perduoti kitiems asmenims pagal kitus įstatymus. Taigi, bankroto procese pagal juridinio asmens pirkimo–pardavimo sutartį pirkėjui perleidžiamos visos juridinio asmens teisės ir pareigos, išskyrus:

- prievolės, kuriomis yra patvirtinti juridinio asmens kreditorių reikalavimai;
- teises ir pareigas, kurių negalima perduoti kitiems asmenims pagal kitus įstatymus.

Tačiau įstatyme taip pat nustatyta išimtis dėl ribojimo perleisti prievoles, kuriomis yra patvirtinti juridinio asmens kreditorių reikalavimai. Pagal JANĮ 87 straipsnio 7 dalį, juridinio asmens pirkimo–pardavimo sutartyje gali būti numatyta, kad pirkėjui perduodamos prievolės, atsiradusios iki juridinio asmens pardavimo, dėl kurių nevykdymo patvirtinti juridinio asmens kreditorių reikalavimai, tik jeigu pirkėjas sutinka perimti šias prievoles, o kreditoriai, kurių tenkintinus reikalavimus perima pirkėjas, sutinka, kad šias prievoles už juridinį asmenį vykdytų arba dėl jų nevykdymo susidariusius reikalavimus tenkintų pirkėjas. Taigi, šiai išimčiai taikyti turi būti dvi sąlygos – pirkėjo ir kreditorių pritarimas.

Istatymas taip pat reglamentuoja nuosavybės teisės į įmonę perėjimo momentą. Nuosavybės teisė į juridinį asmenį pereina pirkėjui, kai pirkėjas sumoka visą sumą (JANĮ 87 straipsnio 8 dalis).

Nors JANĮ nustatytas juridinio asmens pardavimas kaip turto realizavimo forma vertintinas kaip pozityvus teisinio reguliavimo pokytis, analizuojant JANĮ nustatytą juridinio asmens pardavimo reguliavimą, manytina, kad šis reguliavimas turėtų būti tobulinamas.

Pirma, manytina, kad bankroto bylą nagrinėjantis teismas turi dalyvauti priimant sprendimą dėl juridinio asmens pardavimo. Nors tokį sprendimą priima kreditorių susirinkimas, atsižvelgiant į bankroto proceso tikslus, teismo aktyvumą šiame procese, teismui turėtų būti pateikiamos juridinio asmens pirkimo–pardavimo sąlygos. Įprastai kreditorių reikalavimai bus tenkinami tik iš parduoto turto gautų lėšų, todėl gali susidaryti situacija, kad procese yra dominuojantis kreditorius ir iš pardavimo gautų lėšų pakaks tik jo reikalavimui patenkinti. Kreditorių susirinkime toks sprendimas priimamas paprasta dauguma. Tokiu būdu kitų kreditorių interesai galimai būtų pažeidžiami. Nors toks kreditorių susirinkimo sprendimas būtų skundžiamas teismui, manytina, kad tikslinga iš anksto nustatyti sprendimo parduoti juridinį asmenį teisminę kontrolę.

Antra, svarstyтина, ar sprendžiant dėl juridinio asmens pardavimo, visų pirma, kainos nustatymo, neturėtų dalyvauti turto vertinimo ekspertas. Turto kaina tokia sandoryje yra esminis elementas, nuo jos priklauso, kaip bus tenkinami kreditorių reikalavimai. Tai reikšminga ypač tais atvejais, kai juridinis asmuo turi daug įvairaus turto, kurio vertei nustatyti reikalingos specialios žinios (pavyzdžiui, vertybiniai popieriai, autorių teisių objektai ir pan.). Suprantama, kad eksperto dalyvavimas juridinio asmens pardavimo procese reikalauja papildomų išlaidų, laiko, tačiau, įvertinus tokio sandorio esminę reikšmę viso bankroto proceso eigai, jo dalyvavimas galėtų būti pagrįstas. Vertinant tokio sandorio kainą, kai parduodamas juridinis asmuo, kaina turi būti suprantama kaip visa ekonominė įmonės ir su ja susijusių turtinių vertybių kaina. Teisės doktrinoje pripažįstama, kad įmonė yra turtinis vienetas, kuris apima ir darbuotojus, ir kitus elementus, sudarančius įmonės vertę.⁶³⁷

Trečia, svarstyтина, ar įstatyme neturėtų būti nustatyti ribojimai įsigyti juridinį asmenį konkrečioms, susijusiems asmenims. Minėta, kad kai kurių šalių teisėje (pavyzdžiui, Prancūzijoje) nustatytas sąrašas asmenų, kuriems draudžiama teikti siūlymą dėl įmonės įsigijimo. Toks reikalavimas yra pagrįstas, nes susiję asmenys gali būti suinteresuoti įsigyti įmonę

⁶³⁷ Oscar Couwenberg, Stephen J. Lubben, *op. cit.*

kuo mažesne kaina ir taip nebūtų gaunama rinkos vertė. Todėl siekiant teisinio aiškumo ir tikrumo, JANĮ turėtų būti nustatyta, kokiems asmenims draudžiama įsigyti juridinį asmenį.

Ketvirta, kyla procesinių klausimų, kaip turėtų tęstis bankroto procesas, jei būtų parduodama ne visa įmonė kaip turtinis kompleksas, o jos esminės dalis? Manytina, kad tokiu atveju bankroto procesas turi būti tęsiamas ir kuo operatyviau sprendžiama dėl neparduoto juridinio asmens turto realizavimo.⁶³⁸

Neribotos civilinės atsakomybės juridinio asmens dalyvių turto pardavimas

Neribotos civilinės atsakomybės juridinio asmens bankrotas turi ypatumų, nes kreditorių reikalavimai tenkinami ir iš tokio juridinio asmens dalyvių turto. Remiantis IIĮ 8 straipsnio 2 dalimi, individualios įmonės turtas yra individualios įmonės nuosavybės perduotas individualios įmonės savininkui asmeninės nuosavybės teise priklausęs turtas, taip pat turtas, įgytas individualios įmonės vardu. Neribotos civilinės atsakomybės juridinio asmens bankroto procesas (turto realizavimo procedūros) pasižymi tam tikrais ypatumais kaip tik dėl teisinio tokio pobūdžio asmenų statuso. CK 2.50 straipsnio 4 dalyje nustatyta, kad jeigu prievolės įvykdyti neužtenka neribotos civilinės atsakomybės juridinio asmens turto, už jo prievolės atsako juridinio asmens dalyvis, jeigu įstatymai nenustato kitaip. Už individualios įmonės, kaip neribotos civilinės atsakomybės juridinio asmens, prievolės, kai neužtenka individualios įmonės turto, atsako įmonės savininkas savo turtu. Taigi, individualios įmonės savininkas atsako už individualios įmonės kreditorių reikalavimus. Todėl jei individualios įmonės bankroto procese kreditorių reikalavimams patenkinti nepakanka individualios įmonės turto, jie tenkinami iš tokios įmonės savininko turto.

Įstatymas nereglamentuoja specialių bankroto proceso taisyklių, kai bankrutuojantis juridinis asmuo yra ribotos civilinės atsakomybės, tačiau reglamentuoja momentą, nuo kada gali būti parduodamas dalyvio turtas. JANĮ 88 straipsnio 1 dalis nustato, kad neribotos civilinės atsakomybės juridinio asmens dalyvių turtas gali būti parduodamas tik įsiteisėjus teismo nutarties išieškoti iš neribotos civilinės atsakomybės juridinio asmens dalyvių turto. Šio straipsnio 2 dalis nustato, kad nemokumo administratorius dalyvio turtą parduoda laikydamasis JANĮ nustatytų turto parda-

⁶³⁸ Remigijus Jokubauskas, Vigintas Višinskis, Mykolas Kirkutis, „Įmonės pardavimo...

vimo nuostatų. Aiškinant galimybę nukreipti išieškojimą į individualios įmonės savininko turtą, nurodoma, kad tokiu atveju privalo būti tinkamai įvykdyta pareiga informuoti suinteresuotus asmenis apie sprendimą nukreipti išieškojimą į individualios įmonės savininko turtą:

*<...> teismas sprendžia tik dėl sąlygų leisti nukreipti išieškojimą į individualios įmonės savininko turtą egzistavimo, t. y. aiškinasi, ar įmonės turto nepakanka prievolėms įvykdyti, vertina taikos sutarties nesudarymo aplinkybes. Šias sąlygas nustatęs bei atitinkamai įvertinęs, teismas leidžia arba neleidžia nukreipti išieškojimą į individualios įmonės savininko turtą. <...> įstatymas numato **imperatyvią sąlygą**, kuri turi būti įvykdyta tam, kad į įmonės savininko turtą apskritai galėtų būti nukreipiamas išieškojimas. Turi būti pateikti įrodymai, jog tokį siūlymą gavo abi potencialios taikos sutarties šalys – įmonės savininkas ir jos kreditoriai. Aplinkybė, ar ĮBĮ 28 straipsnio 2 dalyje (JANĮ 79 straipsnio 2 dalyje) numatyta pareiga buvo įgyvendinta, yra svarbi teismui sprendžiant dėl galimybės nukreipti išieškojimą į įmonės savininko turtą, todėl ji turi būti nustatyta ne formaliai, o įvertinus visus faktinius duomenis.⁶³⁹*

Tais atvejais, kai įmonė yra neribotos civilinės atsakomybės, jos savininkas (savininkai) per tuos pačius terminus privalo pateikti administratoriui viso jo (jų) turimo turto sąrašą, įskaitant ir turtą, kuris yra bendroji jungtinė nuosavybė. Individualios įmonės, kaip civilinių teisinių santykių subjekto, atsakomybės už prievolės specifiką lemia, jog bankroto byloje apskaitomas ir nukreipiamas kreditoriniams reikalavimams tenkinti ne tik individualios įmonės, bet ir jos savininkams (dalyviams) nuosavybės teise priklausantis turtas.⁶⁴⁰ Teismų praktikoje aiškinant individualios įmonės bankroto ypatumus, nurodoma, kad individualios įmonės kreditorių prievolėms vykdyti individualios įmonės bankroto procesas įtakos nedaro:

<...> fizinio asmens prievolė savaime dėl jo individualios įmonės bankroto nepasibaigia ir, teismui patvirtinus kreditoriaus reikalavimą individualios įmonės bankroto byloje, kai reikalavimas yra kilęs iš sandorio, sudaryto ne su įmone, o su įmonės savininku, kaip fiziniu asmeniu, bei negavus šio reikalavimo patenkinimo, įmonės savininko prievolės išlieka. Prievolės nepasibaigia ir tais atvejais, kai kreditorius turimą reikalavimą į skolininką (individualios įmonės savininką,

⁶³⁹ Lietuvos apeliacinio teismo 2021 m. sausio 28 d. nutartis civilinėje byloje Nr. e2-177-241/2021.

⁶⁴⁰ Lietuvos apeliacinio teismo 2011 m. rugsėjo 15 d. nutartis civilinėje byloje Nr. 2-2298/2011.

kaip fizinį asmenį) buvo pareiškęs individualios įmonės bankroto procedūrų metu, kurias atlikus paaiškėja, kad visa ar dalis kreditoriaus reikalavimo nepatenkinta likvidavus individualią įmonę, t. y. neužtekus turto kreditoriaus reikalavimui padengti. Likvidavus individualią įmonę dėl bankroto sprendžiant klausimą, ar prievolės yra pasibaigusios, esminę reikšmę turi prievolių šalių nustatymas – ar tai buvo šios įmonės iki jos likvidavimo, ar įmonės savininko, kaip fizinio asmens, prievolės.⁶⁴¹

Taigi, individualios įmonės pabaiga yra pagrindas pasibaigti įmonės prievolėms jos kreditoriams, tačiau nesudaro pagrindo pasibaigti įmonės savininkų asmeninėms prievolėms jų kreditoriams.⁶⁴² Pagal CK 6.128 straipsnio 3 dalį likvidavus individualią įmonę pasibaigia tos įmonės prievolės, tačiau šiuo pagrindu nepasibaigia neįvykdytos likviduotos individualios įmonės savininko prievolės. Dėl to, likus visiškai nepadengtam kreditoriaus reikalavimui likvidavus individualią įmonę, kreditoriui išlieka galimybė nukreipti reikalavimą į individualios įmonės savininką, jeigu kreditoriaus reikalavimo teisiniu pagrindu esantys prievoliniai santykiai atsirado tarp kreditoriaus ir individualios įmonės savininko kaip atskiro subjekto.⁶⁴³

JANĮ nustato, kad neribotos civilinės atsakomybės juridinio asmens dalyvių turtas gali būti parduodamas tik įsiteisėjus teismo nutarčiai išieškoti iš neribotos civilinės atsakomybės juridinio asmens dalyvių turto. Tačiau įstatymas nenustato, kokia tvarka tokia teismo nutartis turi būti priimama. Manytina, kad teismas turi priimti tokią nutartį, kai paaiškėja, kad nėra juridinio asmens turto ir likę nepatenkinti kreditorių reikalavimai ir (ar) administravimo išlaidos. Todėl apie ketinimą priimti tokią nutartį turėtų būti informuojami juridinio asmens dalyviai, nemokumo administratorius. Taip pat minėta, kad tokiais atvejais kreditorių reikalavimai gali būti nukreipiami į individualios įmonės dalyvio bendrosios jungtinės nuosavybės teise valdomą turtą. Todėl tokią nutartį teismas priima tik apie ketinimą tai padaryti pranešęs asmenims, kurie kartu su juridinio asmens dalyviu bendrąja nuosavybe valdo tokį turtą.

⁶⁴¹ Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2017 m. lapkričio 13 d. nutartis civilinėje byloje Nr. e3K-3-395-611/2017.

⁶⁴² Lietuvos apeliacinio teismo 2011 m. rugsėjo 15 d. nutartis civilinėje byloje Nr. 2-2298/2011.

⁶⁴³ Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2011 m. liepos 18 d. nutartis civilinėje byloje Nr. 3K-3-331/2011.

Greitai prarandančio vertę turto pardavimas

Įmonės turto realizavimas gali užtrukti. Tačiau tam tikras juridinio asmens turtas gali būti greitai gendantis, prarasti savo vertę. Todėl įstatyme nustatytos specialios greitai prarandančio vertę turto pardavimo taisyklės (JANĮ 89 straipsnis). Pagrindinis šio straipsnio tikslas yra užtikrinti greitą ir efektyvų greitai prarandančio vertę turto pardavimą. Tokiu atveju pirmumas yra skiriamas ne kreditorių autonomijai spręsti dėl parduodamo turto kainos ir tvarkos, o kuo greitesniam turto pardavimui dėl jo specifinio pobūdžio. JANĮ parengiamuosiuose darbuose nurodoma, kad, siekiant išvengti nuostolių dėl galimo greitai prarandančio vertę turto praradimo, siūloma detalizuoti įkeisto greitai prarandančio vertę turto kainos nustatymo (derinimo su įkaito turėtoju) procedūrą. Jei turto pardavimo kainos bendru administratoriaus ir įkaito turėtojo sutarimu suderinti nepavyktų, turtas turėtų būti parduodamas už įkaito turėtojo siūlomą pardavimo kainą.⁶⁴⁴

Turto pardavimas varžytynėse

Turto pardavimas varžytynėse yra vienas juridinio asmens turto likvidavimo būdų. JANĮ nustato, koks konkretus juridinio asmens turtas gali būti parduodamas tik varžytynėse. Turto pardavimas varžytynėse yra vienas efektyviausių turto pardavimo būdų įmonių bankroto procese, jis grindžiamas prielaida, kad pradinė parduodamo turto kaina gali pakilti varžantis varžytynių dalyviams, todėl pradinės parduodamo turto kainos nustatymas nereiškia, kad jis už tokią kainą bus parduotas.⁶⁴⁵ Įprastai varžytynės laikomos vienu veiksmingiausių turto realizavimo būdų, nes dalyviams viešai varžantis realu, kad skolininko turtas bus parduotas už labiausiai rinkos tendencijas atitinkančią kainą. Atitinkamai įvykusių varžytynių metu nustatyta turto pardavimo kaina atspindi realią to turto pardavimo rinkoje kainą.⁶⁴⁶ Kita vertus, turto pardavimas varžytynėse negarantuoja, kad turtas bus parduotas. Jei įmonės turtas nėra parduodamas dvejose varžytynėse, jis gali būti parduodamas tokia tvarka, kurią nustato

⁶⁴⁴ 2018 m. spalio 23 d. Lietuvos Respublikos juridinių asmenų nemokumo įstatymo projekto aiškinamasis raštas Nr. XIIIP-2777

⁶⁴⁵ Lietuvos apeliacinis teismo 2018 m. sausio 18 d. nutartis civilinėje byloje Nr. e2-263-798/2018.

⁶⁴⁶ Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2020 m. birželio 17 d. nutartis civilinėje byloje Nr. 3K-3-189-684/2020.

įmonės kreditorių susirinkimas (komitetas).⁶⁴⁷ Tokiu atveju pripažįstama, kad parduodamas turtas nesukelia pakankamo susidomėjimo.

Ne visas juridinio asmens turtas parduodamas varžytynėse. Įstatymas nustato konkrečius turto objektus, kurie parduodami varžytynėse. Pagal JANĮ 90 straipsnio 1 dalį, iš varžytynių **turi būti parduodamas** šis likviduojamo dėl bankroto juridinio asmens turtas:

- nekilnojamasis turtas;
- kitas turtas, kurio pradinė pardavimo kaina ne mažesnė už 10 MMA dydį.

Tačiau ši taisyklė nėra imperatyvi, nes, remiantis JANĮ 90 straipsnio 2 dalimi, kreditorių susirinkimas nemokumo administratoriaus motyvuotu prašymu gali priimti sprendimą šio straipsnio 1 dalyje nurodytą turtą leisti parduoti kitu negu iš varžytynių būdu, jeigu tokio pardavimo atveju numatoma nauda kreditoriams būtų didesnė negu turtą parduodant iš varžytynių. Kreditorių sprendimas parduoti turtą ne varžytynėse turi būti ekonomiškai pagrįstas. Priešingu atveju gali susiklostyti situacija, kai turtas parduodamas nesiekiant jį realizuoti didžiausia kaina. Tokiais atvejais kreditorių susirinkime turėtų būti įvertinta objektyvi tokio turto reali rinkos vertė ir sprendžiama dėl jo realizavimo kitu, ne varžytynių, būdu. Taip pat JANĮ 90 straipsnio 3 dalis suteikia teisę kreditoriai priimti sprendimą JANĮ 90 straipsnio 1 dalyje nenurodytą turtą taip pat parduoti iš varžytynių.

JANĮ 91 straipsnis reglamentuoja turto pardavimą iš varžytynių. Turto parduoti iš varžytynių *mutatis mutandis* (su atitinkamais pakeitimais) taikomos CPK turto pardavimą iš varžytynių reguliuojančios nuostatos tiek, kiek JANĮ nenustato kitaip (JANĮ 91 straipsnio 1 dalis). Varžytynių juridinių asmenų bankroto procese vykdymą reglamentuojama ne tik JANĮ, CPK, bet ir poįstatyminis teisės aktas. Lietuvos Respublikos Vyriausybės 2019 m. gruodžio 30 d. nutarimu Nr. 13 patvirtintas Turto pardavimo iš varžytynių vykdomo bankroto proceso metu tvarkos aprašas reglamentuoja turto, kuris vadovaujantis JANĮ ir Lietuvos Respublikos fizinių asmenų bankroto įstatymu parduodamas iš varžytynių, pardavimo iš varžytynių vykdymo tvarką. Taigi, varžytynių organizavimas juridinių asmenų nemokumo procese reglamentuojamas viešosios teisės normomis. Tokio reglamentavimo tikslas yra užtikrinti skaidrų, aiškų, konkretų turto realizavimą iš varžytynių bankroto procese ir minėtų teisės aktų

⁶⁴⁷ Lietuvos apeliacinis teismo 2016 m. rugsėjo 27 d. nutartis civilinėje byloje Nr. 2-1475-381/2016.

nuostatos, spendžiant dėl juridinio asmens turto realizavimo bankroto procese, turi būti aiškinamos sistemiskai.⁶⁴⁸

Analizuojant juridinio asmens turto pardavimo varžytynėse tvarką, pozityviu teisinio reguliavimo pokyčiu laikytina galimybė parduoti varžytynėse kelių susijusių juridinių asmenų turtą. Kelių likviduojamų dėl bankroto juridinių asmenų funkciškai susijęs turtas gali būti parduodamas iš varžytynių kartu, jeigu šių juridinių asmenų kreditorių susirinkimai tam pritarė ir nurodė nemokumo administratorių, kuris parduos turtą. Gauta lėšų suma ir turėtos turto pardavimo išlaidos juridiniams asmenims dalijamos proporcingai pagal nustatytas parduoto turto pradinės turto pardavimo kainas (JANĮ 91 straipsnio 3 dalis). Taigi, pagrindinė sąlyga tokio pobūdžio turtui parduoti – abiejų bankrutuojančių juridinių asmenų kreditorių susirinkimų pritarimai ir turto pardavimą organizuojančio nemokumo administratoriaus išrinkimas. Įstatymas neapibrėžia „funkciškai susijusio turto“ sampratos. Toks turtas turėtų būti suprantamas kaip turtas, sudarytas iš kelių objektų, kurie galėtų būti parduodami atskirai.

Varžytynės gali neįvykti. Įstatymas reglamentuoja, kaip tokiu atveju nustatoma turto kaina paskesnėse varžytynėse. Jeigu varžytynės neįvyksta, kiekvienose paskesnėse varžytynėse nemokumo administratorius pradinę turto pardavimo kainą mažina kreditorių susirinkimo nustatytu procentiniu dydžiu, išskyrus atvejus, kai varžytynės neįvyksta dėl to, kad pirkėjas per nustatytą terminą nesumoka visos turto pardavimo sumos. Tuo atveju paskesnėse varžytynėse pradinę turto pardavimo kainą nėra mažinama (JANĮ 91 straipsnio 5 dalis). Taip pat nustatyta speciali taisyklė dėl kilnojamąjo turto pardavimo. Kai iš varžytynių neparduoto JANĮ 90 straipsnio 1 dalies 2 punkte nurodyto turto pradinę pardavimo kainą tampa mažesnė už 10 MMA dydį, šis turtas parduodamas kreditorių susirinkimo nustatyta tvarka (JANĮ 91 straipsnio 6 dalis). Pagal JANĮ 91 straipsnio 7 dalį, varžytynių laimėtojo prašymu: 1) varžytynėse parduodamas turtas gali būti sutartine hipoteka ar įkeitimu įkeičiamas užtikrinant prievolės, skirtos turtui įsigyti, įvykdymą; 2) varžytynių laimėtojas gali perleisti finansinės nuomos (lizingo) davėjui teisę pirkti parduodamą turtą, jeigu finansinės nuomos (lizingo) davėjas įsigyja turtą, siekdamas jį perduoti varžytynių laimėtojui. JANĮ parengiamuosiuose darbuose aiškinant minėtą normą, nurodoma, kad siekiant parduoti įmo-

⁶⁴⁸ Lietuvos apeliacinio teismo 2021 m. balandžio 15 d. nutartis civilinėje byloje Nr. 2-541-450/2021.

nės turtą už didesnę kainą, siūloma palengvinti galimybę potencialiems pirkėjams įsigyti turtą skolintomis lėšomis.⁶⁴⁹

Neparduoto turto nurašymas

Praktikoje gali pasitaikyti, kad tam tikras juridinio asmens turtas lieka neparduotas. Neparduotas likviduojamos įmonės turtas nurašomas kreditorių susirinkimo sprendimu (JANĮ 92 straipsnio 1 dalis). Nurašytą kilnojamąjį turtą nemokumo administratorius ne vėliau kaip per 30 dienų nuo jo nurašymo dienos likviduoja laikydamasis turto likvidavimą reglamentuojančiuose teisės aktuose nustatytų reikalavimų (JANĮ 92 straipsnio 2 dalis). Taigi, nemokumo administratoriui kyla pareiga tinkamai likviduoti turtą, t. y. laikantis teisės aktuose nustatytos tvarkos. Įstatyme taip pat reglamentuojama speciali nurašyto nekilnojamojo turto perdavimo savivaldybei tvarka. Nurašytą nekilnojamąjį turtą tokios būklės, kokios jis yra jo nurašymo dieną, nemokumo administratorius ne vėliau kaip per 30 dienų nuo jo nurašymo dienos neatlygintinai nuosavybės teise perduoda savivaldybei, kurios teritorijoje yra šis nekilnojamasis turtas, o savivaldybė privalo jį perimti. Savivaldybės nuosavybės teisė į perduodamą turtą atsiranda nuo turto perdavimo–priėmimo akto pasirašymo (JANĮ 92 straipsnio 3 dalis).

⁶⁴⁹ 2018 m. spalio 23 d. Lietuvos Respublikos juridinių asmenų nemokumo įstatymo projekto aiškinamasis raštas Nr. XIII-P-2777.

XIII. KREDITORIŲ REIKALAVIMŲ TENKINIMAS

Tenkinti kreditorių reikalavimus yra viena pagrindinių nemokumo proceso procedūrų, kurios metu tenkinami skolininko kreditorių reikalavimai iš bankroto proceso metu sukaupto turto.⁶⁵⁰ Bankroto procese būtent bankrutuojančios įmonės kreditorių reikalavimų patenkinimas yra galutinis rezultatas, kurio siekiama bankroto procedūromis.⁶⁵¹ Kreditorių reikalavimai tenkinami laikantis įstatyme nustatytos kreditorių reikalavimų tenkinimo eilės.⁶⁵²

Veiksmingo bankroto proceso tikslas pasiekiamas užtikrinant kuo didesnę kreditorių reikalavimų patenkinimą. Tačiau tenka pripažinti, kad Lietuvoje kreditorių reikalavimų patenkinimas bankroto procese yra žemas. Iš esmės tik pirmosios eilės kreditoriai ir įkaito turėtojai gali tikėtis gauti bent dalį savo patvirtinto finansinio reikalavimo bankroto procese. Pavyzdžiui, remiantis Tarnybos duomenimis, 2018 m. kreditorių reikalavimų patenkinimas bankroto procese pagal grupes buvo toks: įkaito turėtojų – 20,1 proc., pirmosios eilės kreditorių – 54,2 proc., antrosios eilės kreditorių – 3,4 proc., trečiosios eilės kreditorių – 1,1 proc.⁶⁵³ Tai leidžia teigti, kad kreditorių reikalavimų tenkinimas bankroto procese yra žemas ir žemesnės eilės kreditorių reikalavimai tenkinami maža apimtimi. Žemas kreditorių reikalavimų tenkinimas pagrindžia ir pasyvų kreditorių elgesį bankroto procese, nes, nesitikėdami atgauti bent dalies savo reikalavimo, kreditoriai nėra suinteresuoti aktyviai dalyvauti šiame procese.

⁶⁵⁰ Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2019 m. vasario 28 d. nutartis civilinėje byloje Nr. 3K-3-79-611/2019.

⁶⁵¹ Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2015 m. kovo 4 d. nutartis civilinėje byloje Nr. 3K-3-109-611/2015.

⁶⁵² Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2020 m. gruodžio 9 d. nutartis civilinėje byloje Nr. e3K-3-333-823/2020.

⁶⁵³ Audito, apskaitos, turto vertinimo ir nemokumo valdymo tarnybos prie Lietuvos Respublikos finansų ministerijos 2019 m. vasario 14 d. apžvalga Nr. (6.13)D4-251.), [on-line:] <http://www.avnt.lt/assets/Nemokumas/Duomenys-ir-analiz/2018-mAPZ VALGA2019-02-01TP.pdf> – 5 IV 2020.

Todėl atsižvelgiant į pagrindinį bankroto proceso tikslą – kuo didesnę ir operatyvesnę kreditorių reikalavimų tenkinimą, veiksmingo nemokumo proceso analizė turi būti siejama ir su tikslu užtikrinti didesnę šio tikslo pasiekimą.

Įstatymas reglamentuoja, iš kokio turto tenkinami kreditorių reikalavimai. Kreditorių reikalavimai yra tenkinami iš juridinio asmens turto, kuris lieka padengus bankroto proceso išlaidas (JANĮ 93 straipsnio 1 dalis). Taigi, visų pirma, bankroto procese sukauptas juridinio asmens turtas yra skirtas bankroto proceso išlaidoms apmokėti.⁶⁵⁴ Tik patenkinus bankroto proceso išlaidas, gali būti tenkinami kreditorių reikalavimai. Tokiomis išlaidomis, visų pirma, laikytinos išlaidos, susijusios su nemokumo administratoriaus ar kitų asmenų, pasamdytų nemokumo administratoriaus, atlyginimu, išlaidos, susijusios su prievolių vykdymu (pavyzdžiui, darbo, nuomos teisiniai santykiai), bylinėjimosi ir kitos pagrįstos išlaidos.⁶⁵⁵ Pažymėtina, kad bankroto proceso išlaidų atlyginimo prioritetas siejamas ir su tuo, kad jų atlyginimo našta tenka visiems kreditoriams, nepriklausomai nuo jų statuso (privilegiuotas ar ne). Todėl, pavyzdžiui, hipotekos kreditoriaus pareiga visais atvejais – ir kai įkeistas turtas parduodamas, ir kai tas turtas neparduotas bei perduodamas įkaito turėtojų – dalyvauti atlyginant bankrutuojančios įmonės administravimo išlaidas.⁶⁵⁶ Tokia pareiga visiems kreditoriams, nepriklausomai nuo reikalavimų tenkinimo eilės, nustatyta ir pagal JANĮ 93 straipsnio 1 dalį.⁶⁵⁷

Remiantis JANĮ 93 straipsnio 2 dalimi, juridinio asmens turta, iš kurio tenkinami kreditorių reikalavimai, sudaro šis turtas:

- 1) juridiniam asmeniui nuosavybės teise priklausantis turtas nutarties iškelti bankroto bylą įsiteisėjimo dieną;
- 2) bankroto proceso metu iš juridinio asmens skolininkų išieškotas turtas;
- 3) kitas teisėtai bankroto proceso metu įgytas turtas.

Taigi, turtas, iš kurio tenkinami kreditorių reikalavimai bankroto procese, yra visas įmonės turimas turtas, kuris buvo iki bankroto proceso pradžios ir yra sukauptas atlikus bankroto administravimo procedūras. Taip pat praktikoje gali susiklostyti, kad bankroto procese sukaupto turto yra daugiau, nei reikia bankroto administravimo ir kreditorių rei-

⁶⁵⁴ JANĮ 73 straipsnio 1 dalis.

⁶⁵⁵ UNCITRAL įstatyminės nemokumo teisės taisyklės, p. 270.

⁶⁵⁶ Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2005 m. balandžio 27 d. nutartis civilinėje byloje Nr. 3K-3-282/2005.

⁶⁵⁷ Lietuvos apeliacinio teismo 2020 m. balandžio 21 d. nutartis civilinėje byloje Nr. 2-724-585/2020.

kalavimams patenkinti. Tokiu atveju turtą, kuris liko patenkinus kreditorių reikalavimus ir apmokėjus bankroto proceso išlaidas, nemokumo administratorius perduoda juridinio asmens dalyviams vadovaudamasis konkretaus juridinio asmens teisinę formą reglamentuojančiu įstatymu (JANĮ 93 straipsnio 3 dalis). Ši teisės norma nustato bendrą įmonės savininkų teisę gauti po bankroto proceso likusio turto, tačiau konkrečią šios teisės įgyvendinimo tvarką nustato kiti įstatymai.

Kreditorių reikalavimai tenkinami pagal įstatyme nustatytą tvarką. Įprastai pirmiausia atlyginami įkaito turėtojo reikalavimai. Toliau tenkinami kitų kreditorių reikalavimai, atsižvelgiant į nustatytą eilę (prioritetą). Tokie prioritetine eile tenkinami reikalavimai dažniausiai nustatomi siekiant socialinių tikslų (angl. *social considerations*).⁶⁵⁸ Kreditorių reikalavimų tenkinimo eilės tvarka yra valstybės ekonominės ir socialinės politikos dalykas. Tai lemia, kad kreditoriai, kurie yra aukštesnėje kreditorių reikalavimų tenkinimo eilėje, turi geresnes galimybes gauti bent dalį savo reikalavimo patenkinimo nei kreditoriai žemesnėje eilėje. Kreditorių reikalavimų eilę reglamentuojančios normos yra imperatyvios, jų keisti negalima.⁶⁵⁹ Todėl kreditorių reikalavimus tenkinti griežtai pagal nustatytas eiles privalo ne tik nemokumo administratorius. Jų pakeisti negali ir teismas.

Kreditorių reikalavimai tenkinami pagal JANĮ nustatytą eilės tvarką. Visų pirma, tenkinami įkaitų turėtojų reikalavimai. JANĮ 94 straipsnio 1 dalis nustato, kad įkaito turėtojo reikalavimai tenkinami pirmiausia iš įkeisto turto. Remiantis JANĮ 94 straipsnio 2 dalimi, visų kitų kreditorių reikalavimai tenkinami pagal nustatytas dvi eiles:

- 1) **pirmąja eile** tenkinami šių kreditorių reikalavimai:
 - a) kreditorių, suteikusių įkeitimu ir (ar) hipoteka neužtikrintą naują ir (ar) tarpinį finansavimą, reikalavimai, kilę juridiniam asmeniui negrąžinus paskolų sutartyse nustatytais terminais;
 - b) su darbo santykiais susiję darbuotojų reikalavimai;
 - c) reikalavimai dėl valstybinio socialinio draudimo, privalomojo sveikatos draudimo įmokų ir įmokų į Garantinį fondą ir Ilgalaikio darbo išmokų fondą;
 - d) reikalavimai dėl neįvykdytų prievolių iš nemokumo proceso metu vykdytos ūkinės komercinės veiklos;
- 2) **antrąja eile** tenkinami visi likusieji kreditorių reikalavimai.

⁶⁵⁸ UNCITRAL įstatyminės nemokumo teisės taisyklės, p. 270.

⁶⁵⁹ Lietuvos apeliacinio teismo 2017 m. gruodžio 21 d. sprendimas civilinėje byloje Nr. 2A-788-407/2017.

Vertinant JANĮ nustatytas kreditorių reikalavimų tenkinimo eiles, galima teigti, kad pirmiausia įstatymų leidėjas užtikrina kreditorių, kurių reikalavimas užtikrintas įkeitimu, interesus. Toks šių kreditorių privilegijavimas kyla iš daiktinės teisės taisyklių. Analizuojant žemesnes kreditorių reikalavimų tenkinimo eiles, matyti, kad prioritetas yra skiriamas kreditoriams, kurie suteikė įmonės veiklai reikalingas paskolas dėl neužtikrinto ir (ar) tarpinio finansavimo. Tokiu būdu saugomi specifiniai bankrutavusios įmonės kreditoriai, kurie suteikė specifinio pobūdžio paskolas. Žemesne eile tenkinami darbuotojų reikalavimai, kylantys iš darbo santykių. Šie reikalavimai, visų pirma, yra siejami su nesumokėtu darbuotojui darbo užmokesčiu. Tačiau tai gali būti ir kiti darbuotojo reikalavimai, kylantys iš darbo santykių, kurių iki bankroto proceso pradžios neįvykdė skolininkas. Kita žemesne eile tenkinami reikalavimai dėl valstybinio socialinio draudimo, privalomojo sveikatos draudimo įmokų ir įmokų į Garantinį fondą ir Ilgalaikio darbo išmokų fondą. Kita žemesne eile tenkinami reikalavimai dėl neįvykdytų prievolių iš bankroto metu vykdytos ūkinės komercinės veiklos. Šie reikalavimai yra specifiniai, nes jie atsiranda iš bankroto proceso metu vykdytų prievolių. Antra eile tenkinami visų kitų kreditorių reikalavimai, kurie nepatenka į aukštesnės eilės reikalavimus. Sprendžiant dėl kreditorių reikalavimų tenkinimo tvarkos, reikia įvertinti ir JANĮ parengiamuosius darbus, kuriuose nurodoma, kad „<...> tam tikrų kreditorių – valstybės institucijų (dėl mokesčių ir kitų įmokų į biudžetą, dėl paskolų, suteiktų iš valstybės vardu pasiskolintų lėšų, ir kt.) reikalavimų tenkinimo prioriteto tvarka atsisakymas prieš kitų kreditorių reikalavimų, kurie nėra užtikrinti įkeitimu ar hipoteka, tenkinimą sudarytų prielaidas tenkinti pastarųjų reikalavimus didesne apimtimi. Sudarytos prielaidos tenkinti kitų kreditorių reikalavimus didesne apimtimi turėtų turėti teigiamos įtakos skolinimo sąlygoms ir verslo plėtrai, o tuo pačiu ir viešiesiems finansams“⁶⁶⁰.

Bankroto procese kreditorių reikalavimai tenkinami tam tikra eiliškumo tvarka. Kreditorių reikalavimai pagal šiame straipsnyje nustatytą eiliškumą tenkinami **dviem etapais**. Pirmuoju etapu tenkinami kreditorių reikalavimai be priskaičiuotų palūkanų ir netesybų. Antruoju etapu tenkinama likusi kreditorių reikalavimų dalis (palūkanos ir netesybos) (JANĮ 94 straipsnio 3 dalis). Kiekvienu etapu kiekvienos paskesnės eilės kreditorių reikalavimai tenkinami po to, kai patenkinami atitinkamo etapo pirmesnės eilės kreditorių reikalavimai. Jeigu neužtenka lėšų visiems

⁶⁶⁰ 2018 m. spalio 23 d. Lietuvos Respublikos juridinių asmenų nemokumo įstatymo projekto aiškinamasis raštas Nr. XIII-P-2777.

vieno etapo vienos eilės reikalavimams patenkinti, šie reikalavimai tenkinami proporcingai pagal kiekvienam kreditoriui priklausančią sumą (JANĮ 94 straipsnio 4 dalis). Juridinio asmens nemokumo proceso metu kreditoriaus reikalavimus perleidus kitam kreditoriui ar asmeniui, šių reikalavimų tenkinimo eilė nesikeičia (JANĮ 94 straipsnio 5 dalis).

Analizuojant kreditorių reikalavimų tenkinimo eiles, kyla klausimų dėl individualios įmonės kreditorių reikalavimų tenkinimo. Individualios įmonės materialinės atsakomybės teisinis reglamentavimas turi ypatumų, išskiriančių ją iš kitų juridinių asmenų. Individuali įmonė yra neribotos civilinės atsakomybės juridinis asmuo. Jeigu prievolės įvykdyti neužtenka įmonės turto, už jos prievolės atsako įmonės savininkas. Individualiai įmonei iškėlus bankroto bylą, materialinės atsakomybės subjektas, be pačios įmonės, yra ir jos savininkas. Tačiau įmonės savininkas, kaip fizinis asmuo, taip pat yra materialinės atsakomybės subjektas pagal savo asmenines prievolės. Viena iš prievolių rūšių – tėvų pareiga išlaikyti vaikus (CK 3.192 straipsnis). Priverstinio vykdymo procese reikalavimas mokėti išlaikymą įmonės savininko vaikams tenkinamas pirmąja eile (CPK 754 straipsnio 2 dalis). JANĮ nesant jokių išimčių dėl individualios įmonės kreditorių reikalavimo tenkinimo eilės, susidaro situacija, kad individualios įmonės savininko vaiko išlaikymo prievolė tenkinama antrąja eile (kartu su visais likusiais kreditorių reikalavimais). Atsižvelgiant į išlaikymo vaikams prievolės socialinę reikšmę, pagrįsta laikytina teismų praktika, kurioje pripažįstama, kad toks eiliškumas akivaizdžiai prieštarauja bendriesiems teisingumo, protingumo ir sąžiningumo principams (CK 1.5 straipsnis) ir socialine prasme išlaikymo mokėjimas yra gerokai svarbesnis negu mokesčiai valstybei, darbo užmokestis ar apmokėjimas už žemės ūkio produkciją, todėl tokie finansiniai reikalavimai tvirtintini pirmąja eile.⁶⁶¹ Atitinkamai manytina, kad, vykstant individualios įmonės bankrotui, jos savininko prievolės, atsiradusios iš kitų pirmąja eile tenkinamų reikalavimų dėl žalos, padarytos suluošinimu ar kitokiu sveikatos sužalojimu, taip pat atsiradusią dėl maitintojo netekimo, turėtų būti tenkinami pirmąja eile. Todėl visiškai pagrįstai teisės doktrinoje nurodoma, kad „<...> jeigu bankroto byloje leidžiama dalyvauti bankrutuojančios įmonės savininko kreditoriams, turi būti pakeistas kreditorinių reikalavimų tenkinimo eiliškumas atsižvelgiant į tokių galimų kreditorių reikalavimų socialinę svarbą“⁶⁶². Todėl siekiant užtikrinti veiksmingą in-

⁶⁶¹ Lietuvos apeliacinio teismo 2006 m. kovo 23 d. nutartis civilinėje byloje Nr. 2-178/2006.

⁶⁶² Vigintas Višinskis, „Skolų išieškojimas iš bankrutuojančios individualios (personalinės) įmonės ir jos savininko“, *Jurisprudencija* 69 (61) (2005).

dividualios įmonės savininko kreditorių apsaugą (jų reikalavimų tenkinimo eiliškumą), JANĮ turėtų būti aiškiai nustatyti, kad minėti CPK 754 straipsnio 2 dalyje nustatyti pirmąja eile tenkinami individualios įmonės savininko kreditorių reikalavimai turi būti tenkinami pirmąja eile individualios įmonės bankroto procese.

Bankroto procese kreditorių reikalavimai tenkinami įstatyme nustatyta tvarka. Pagal bendrą taisyklę kreditorių reikalavimai patenkinami **ne vėliau kaip per 14 dienų** nuo galutinės bankroto ataskaitos patvirtinimo (JANĮ 95 straipsnio 1 dalis). Taigi, įstatyme nustatytas konkretus terminas, per kurį turi būti tenkinami kreditorių reikalavimai. Tačiau įstatyme nustatytos šios bendrosios taisyklės išimtys:

- įkaito turėtojo reikalavimai tenkinami iš įkeisto turto;
- darbuotojų su darbo santykiais susiję reikalavimai tenkinami Garantijų darbuotojams jų darbdaviui tapus nemokiam ir ilgalaikio darbo išmokų įstatymo nustatyta tvarka;
- darbuotojų reikalavimai atlyginti žalą dėl nelaimingų atsitikimų darbe ar susirgimų profesine liga tenkinami Lietuvos Respublikos žalos atlyginimo dėl nelaimingų atsitikimų darbe ar susirgimų profesine liga laikinojo įstatymo nustatyta tvarka;
- žemės ūkio veiklos subjektų reikalavimai tenkinami 2013 m. gruodžio 18 d. Komisijos reglamento (ES) Nr. 1408/2013 dėl Sutarties dėl Europos Sąjungos veikimo 107 ir 108 straipsnių taikymo *de minimis* pagalbai žemės ūkio sektoriuje (OL 2013 L 352, p. 9) ir Vyriausybės nustatyta tvarka.

JANĮ 95 straipsnio 5 dalyje nustatyta, kad šio straipsnio 2, 3 ir 4 dalyse nurodytų asmenų reikalavimai mažinami jiems sumokėtos sumos dydžiu, o dėl šios priežasties atsiradę Garantinio fondo administratoriaus ir (ar) valstybei atstovaujančių institucijų atgręžtiniai reikalavimai tenkinami antrąja eile.

Įstatyme taip pat reglamentuojamas kreditoriaus reikalavimo patenkinimas atlikus įskaitymą ir atvejai, kai įskaitytos sumos nepakanka kreditoriaus reikalavimui patenkinti. JANĮ 95 straipsnio 6 dalis nustato, kad JANĮ numatytais juridinio asmens ir kreditoriaus priešpriešinių viena-rūšių reikalavimų įskaitymo atvejais kreditoriaus reikalavimai mažinami įskaitytos sumos dydžiu kartu su priskaičiuotomis palūkanomis ir netesybomis. Jeigu įskaitomos sumos neužtenka visiems kreditoriaus reikalavimams tenkinti, pirmiausia tenkinama reikalavimo dalis be palūkanų ir netesybų.

Atsiskaitymai su kreditoriumi, kurio reikalavimai užtikrinti įkeiti-mu, reglamentuojami JANĮ 96-98 straipsniuose. Šios specialios taisyklės

nustatytos atsižvelgiant į specifinį tokių kreditorių reikalavimą, kuris yra užtikrintas įkeitimu. Remiantis JANĮ 96 straipsnio 1 dalimi, įkaito turėtojo reikalavimai tenkinami iš įkeisto turto. Šio straipsnio 2–3 dalyse nurodytos specialios taisyklės, kaip tenkinami įkaito turėtojo reikalavimai, priklausomai nuo to, kokia kaina realizuojamas įkeistas turtas:

- jeigu įkeistas turtas parduodamas ar perduodamas už didesnę kainą negu įkeitimu ir (arba) hipoteka užtikrintų reikalavimų ir iš to turto apmokama bankroto proceso administravimo išlaidų suma, šių lėšų likutis skiriamas kintamajam atlygiui už bankroto administravimo proceso rezultatus ir kitų kreditorių reikalavimams tenkinti;
- jeigu įkeistas turtas parduodamas ar perduodamas už mažesnę kainą negu įkeitimu ir (arba) hipoteka užtikrintų reikalavimų suma, likę įkaito turėtojo reikalavimai tenkinami vadovaujantis JANĮ 94 straipsnio nuostatomis.

Įkaito turėtojai suteikiama teisė perimti skolininkui įkeistą turtą. Taip pat įstatyme reglamentuojamas atsiskaitymas parduodant ir perduodant įkeistą turtą. Kreditorių finansinių reikalavimų tenkinimas yra viena esminių bankroto proceso procedūrų. Bankroto procesas nukreiptas į kuo didesnio juridinio asmens turto aktyvo sukaupimą (akumuliaciją) ir jo teisingą paskirstymą kreditoriams. Iš esmės kreditorių reikalavimų tenkinimas atskleidžia bankroto proceso skirtumą nuo individualaus kreditorių reikalavimo tvirtinimo, nes bankroto procese daugelio kreditorių reikalavimai tenkinami iš šiame procese sukaupto juridinio asmens turto, kuris paskirstomas pagal atitinkamas kreditorių eiles. Tikslus ir aiškus kreditorių eilių nustatymas įstatyme yra svarbus, nes nuo jo priklauso, kokie kreditoriai ir kokia tvarka gaus savo reikalavimą.

XIV. JURIDINIO ASMENS PABAIGA

Atlikus bankroto proceso administravimo veiksmus pradedama baigiamoji bankroto proceso stadija – juridinio asmens pabaiga. Šios stadijos tikslas yra kuo operatyviau atlikti visas procedūras, reikalingas bankroto procesui užbaigti ir bankrutavusiam juridiniam asmeniui išregistruoti iš JAR. Juridinio asmens pabaiga susideda iš dviejų viena po kitos einančių procedūrų: galutinės bankroto ataskaitos parengimo ir tvirtinimo bei sprendimo dėl juridinio asmens veiklos pabaigos priėmimo ir išregistravimo iš JAR. Šios stadijos eina viena po kitos ir sudaro juridinio asmens pabaigos procedūros visumą.

Galutinės ataskaitos tvirtinimas

Galutinės bankroto ataskaitos patvirtinimas yra reikšmingas bankroto procese, nes patvirtinta galutinė bankroto ataskaita yra pagrindas nemokumo administratoriui atsiskaityti su kreditoriais ir išsimokėti kintamąjį atlygį už bankroto proceso administravimą (JANĮ 99 straipsnio 7 dalis). Todėl bankroto procese kreditorių reikalavimai įprastai yra tenkinami tik patvirtinus galutinę bankroto ataskaitą. Be to, nuo jos patvirtinimo nemokumo administratorius turi teisę išsimokėti kintamąjį atlygį. Teismų praktikoje pripažįstama šios ataskaitos patvirtinimo reikšmė ir nurodoma, kad kai nėra patvirtinta galutinė bankroto ataskaita, dalies iš ūkinės komercinės veiklos lėšų paskirstymas atsiskaitant su kreditoriais neatitinka bankroto tikslų, bankrutuojančios įmonės bankroto proceso išlaidų apmokėjimo ir viso bankroto procese gauto turto (lėšų) paskirstymo kreditoriams taisyklių.⁶⁶³

JANĮ parengiamuosiuose dokumentuose nurodoma, kad galutinės ataskaitos reglamentavimas įstatyme ir jos sudarymo, tvirtinimo tvarka siejama su veiksmingo nemokumo proceso užtikrinimu: „Ji turėtų būti pateikta teismui ne vėliau kaip per 30 dienų nuo paskutinių įplaukų

⁶⁶³ Lietuvos apeliacinio teismo 2021 m. vasario 25 d. nutartis civilinėje byloje Nr. 2-326-450/2021.

į kreditorių sąskaitą dienos. Galutinėje bankroto ataskaitoje turi būti nurodyta bankroto proceso pajamų suma, visų bankroto administravimo išlaidų suma, kreditorių reikalavimams tenkinti skiriamos sumos pagal kreditorių reikalavimų tenkinimo eilę ir etapus ir kintamajam atlygiui už bankroto administravimą skiriama suma. Galutinę bankroto ataskaitą tvirtintų teismas, ir ji būtų pagrindas nemokumo administratoriui atsiskaityti su kreditoriais bei išsimokėti kintamąjį atlygį už bankroto administravimą. Šios nuostatos leistų užtikrinti spartesnę nemokumo administravimą, turto pardavimą ir kitų lėšų surinkimą, nes tik gavus visas lėšas, parengus galutinę bankroto ataskaitą ir ją patvirtinus teisme, atsirastų galimybė tenkinti kreditorių reikalavimus. Kreditoriai tokiu būdu turėtų būti suinteresuoti skatinti nemokumo proceso eigą, o nemokumo administratorius – spartesnėmis procedūromis dėl nuostatų, susijusių su kintamojo atlygio už bankroto administravimą išmokėjimu.⁶⁶⁴

Galutinėje bankroto ataskaitoje turi būti nurodytos šios sumos: 1) bankroto proceso pajamų suma; 2) visų bankroto proceso administravimo išlaidų suma; 3) kreditorių reikalavimams tenkinti skiriamos sumos pagal kreditorių reikalavimų tenkinimo eilę ir etapus; 4) kintamajam atlygiui už bankroto proceso administravimą skiriama suma (JANĮ 99 straipsnio 3 dalis). Taigi, iš galutinės ataskaitos turi būti aišku, kiek pajamų buvo gauta bankroto procese, kokios išlaidos patirtos, kokia apimtimi bus tenkinami kreditorių reikalavimai ir kokia suma skiriama kintamajam atlygiui už bankroto proceso administravimą. Galutinės bankroto ataskaitos rengimo ir tvirtinimo procedūroje dalyvauja nemokumo administratorius, kreditorių susirinkimo pirmininkas ir teismas. Nemokumo administratorius parengia galutinę bankroto ataskaitą ir ją teismui turi pateikti ne vėliau kaip per 30 dienų nuo paskutinių įplaukų į kreditorių sąskaitą dienos. Nemokumo administratorius ir kreditorių susirinkimo pirmininkas, gavęs kreditorių susirinkimo pritarimą, pasirašo galutinę bankroto ataskaitą, kurią teismas tvirtina ne vėliau kaip per 5 darbo dienas nuo kreditorių susirinkimo sprendimo apskundimo termino pabaigos, jeigu kreditorių susirinkimo sprendimas nebuvo apskųstas (JANĮ 99 straipsnio 2, 4, 5 dalys).

Tokia galutinės bankroto ataskaitos tvirtinimo procedūra yra siejama su kreditorių pritarimu bankroto proceso pabaigai ir teismo patvirtinimu, kad ataskaita atitinka keliamus reikalavimus. Galutinės bankroto ataskaitos tvirtinimas yra priskirtas prie kolektyvinių kreditorių teisių,

⁶⁶⁴ 2018 m. spalio 23 d. Lietuvos Respublikos juridinių asmenų nemokumo įstatymo projekto aiškinamasis raštas Nr. XIII-P-2777.

todėl kreditoriai savo nuomonę dėl šios ataskaitos turi pareikšti balsuodami kreditorių susirinkime. Atitinkamai kreditorius, nesutikdamas su galutinės bankroto ataskaitos tvirtinimu kreditorių susirinkime, turi teisę tokį sprendimą skusti teismui JANĮ 55 straipsnyje nustatyta tvarka. Todėl pagrįstas įstatymų leidėjo sprendimas nustatyti, kad teismo nutartis dėl galutinės bankroto ataskaitos tvirtinimo yra neskundžiama (JANĮ 99 straipsnio 6 dalis). Praktikoje aiškinant galimybę skusti kreditorių susirinkimo sprendimą, kuriuo patvirtinta galutinė bankroto ataskaita, nurodoma, kad kreditoriai savo poziciją dėl galutinės bankroto ataskaitos tvirtinimo turi pateikti balsuodami kreditorių susirinkime dėl galutinės bankroto ataskaitos ir (ar) teismui, sprendžiančiam klausimą dėl šios ataskaitos tvirtinimo:

<...> kreditoriai negali teisme atskiros procedūros tvarka ginčyti tarpinių galutinės bankroto ataskaitos tvirtinimo veiksmų, t. y. kreditorių susirinkimo sprendimų dėl pritarimo galutinei bankroto ataskaitai. <...> Savo nepritarimą galutinės bankroto ataskaitos projektui kreditoriai gali išreikšti balsuodami kreditorių susirinkime, o nesutikimo su kreditorių susirinkimo sprendimu pritarti galutinei bankroto ataskaitai argumentus kreditoriai gali pateikti galutinės bankroto ataskaitos tvirtinimo klausimą sprendžiančiam teismui per JANĮ 99 straipsnio 5 dalyje ir 55 straipsnio 1 dalyje numatytą terminą (14 dienų nuo sužinojimo arba turėjimo sužinoti apie kreditorių susirinkimo sprendimą nurodytu klausimu), tačiau ne vėliau kaip iki teismo posėdžio, kuriame bus nagrinėjamas galutinės bankroto ataskaitos tvirtinimo klausimas, pradžios.⁶⁶⁵

Taip pat praktikoje nurodoma, kad nemokumo administratorius, siekdamas galutinės bankroto ataskaitos patvirtinimo teisme, privalo šį klausimą sprendžiančiam teismui pateikti kreditorių susirinkimo, kuriame buvo nagrinėjamas aptariamas klausimas, protokolą, administratoriaus ir kreditorių susirinkimo pirmininko pasirašytą galutinę bankroto ataskaitą bei įrodymus, jog visiems įmonės kreditoriams buvo pranešta apie nagrinėtą klausimą ir priimtą sprendimą bei kitus aktualius šiam klausimui tinkamai išspręsti reikalingus dokumentus. Toks reikalavimas yra siejamas su aplinkybe, kad klausimas dėl galutinės bankroto ataskaitos tvirtinimo gali būti sprendžiamas tik pasibaigus kreditorių susirinkimo nutarimo, kuriuo pritarta galutinei bankroto ataskaitai, apskundimo terminui. Jeigu nėra galimybių nustatyti visų kreditorių informavimo apie kreditorių susirinkimo nutarimą pritarti galutinei bankroto ataskai-

⁶⁶⁵ Lietuvos apeliacinio teismo 2021 m. vasario 25 d. nutartis civilinėje byloje Nr. e2-313-381/2021.

tai momento, teismas turi pareikalauti iš nemokumo administratoriaus, kad šis pateiktų trūkstamus įrodymus.⁶⁶⁶

Siekiant užtikrinti veiksmingą nemokumo procesą, visi ginčai, susiję su galutinės bankroto ataskaitos tinkamumu ir pagrįstumu (įskaitant ir ginčus dėl kreditorių susirinkimo nutarimo, kuriuo pritarta galutinei bankroto ataskaitai), turi būti sprendžiami šios ataskaitos tvirtinimo teisme metu (CPK 7 straipsnis), o ne atskirai. JANĮ 99 straipsnio 5 dalyje reglamentuojamas 5 darbo dienų terminas patvirtinti galutinę bankroto ataskaitą, skaičiuojamas nuo kreditorių susirinkimo sprendimo apskundimo termino pabaigos, taikytinas tik tuomet, jei dėl kreditorių susirinkimo nutarimo pritarti galutinei bankroto ataskaitai nėra pateikiamas skundas.⁶⁶⁷

Sprendimas dėl įmonės pabaigos

Antrasis juridinio asmens pabaigos etapas yra sprendimo dėl įmonės pabaigos priėmimas ir juridinio asmens išregistravimas iš JAR. Tai yra paskutinis bankroto procese priimamas teismo procesinis dokumentas, kuriuo galutinai užbaigiamos bankroto procedūros. Pažymėtina, kad tai taip pat yra vienintelis atvejis, kai teismas nemokumo procese priima sprendimą, nes įprastai visus nemokumo procese kylančius klausimus teismas sprendžia nutartimi ar rezoliucija. Šiuo atveju sprendimas priimamas todėl, kad bankroto byla, kaip ir bet kuri civilinė byla, išnagrinėta iš esmės, baigiama priimant būtent teismo sprendimą. Sprendimą galutinai užbaigti bankroto procesą priima ne kreditoriai ar nemokumo administratorius, bet būtent teismas. Todėl teismas turėtų priimti sprendimą ne tik esant formaliems pagrindams jį priimti, bet ir įvertinti, ar bankroto procese yra atlikti visi reikalingi veiksmai, ar yra išspręsti visi klausimai ir atliktos visos procedūros. Bankrutavusi įmonė kaip juridinis asmuo nustoja egzistavęs, kai yra priimtas teismo sprendimas dėl įmonės pabaigos. Kol tokio sprendimo nėra, tol juridinis asmuo turi teisnumą.⁶⁶⁸ Nagrinėjančio įmonės bankroto bylą teismo sprendimas dėl įmonės pabaigos yra likvidacinių veiksmų, pradėtų pripažinus įmonę bankrutavusia, užbaigimas, o ne savarankiška procedūra.⁶⁶⁹

⁶⁶⁶ Lietuvos apeliacinio teismo 2021 m. kovo 19 d. nutartis civilinėje byloje Nr. 2-433-450/2021.

⁶⁶⁷ *Ibid.*

⁶⁶⁸ Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2009 m. lapkričio 9 d. nutartis civilinėje byloje Nr. 3K-3-485/2009.

⁶⁶⁹ Lietuvos apeliacinio teismo 2021 m. balandžio 29 d. nutartis civilinėje byloje Nr. 2A-670-798/2021.

Atsižvelgdamas į sprendimo dėl įmonės pabaigos svarbą ir reikšmę, teismas gali priimti sprendimą dėl įmonės pabaigos tik tuo atveju, kai nelieka abejonių, jog atlikti visi įstatyme numatyti būtinieji bankroto proceso darbai, tinkamai pabaigtos bankroto procedūros ir išnaudotos visos galimybės kuo daugiau patenkinti bankrutavusios įmonės kreditorių finansinius reikalavimus.⁶⁷⁰ Tokios aplinkybės turi būti aiškinamos tais atvejais, kai kreditorius ar kreditoriai teikia argumentus dėl to, jog bankroto procedūros atliktos ar užbaigtos netinkamai, jog administratorius (likvidatorius) neišnaudojo visų galimybių tenkinant kreditorių reikalavimus, jog priimti sprendimą dėl bankrutavusios įmonės pabaigos dar nėra pakankamo pagrindo.⁶⁷¹

Remiantis JANĮ 100 straipsnio 2–3 dalimis, nemokumo administratorius ne vėliau kaip per 30 dienų nuo galutinės bankroto ataskaitos patvirtinimo dienos kreipiasi į teismą su prašymu priimti sprendimą dėl juridinio asmens pabaigos. Prie šio prašymo pridedama: 1) įrodymai, kad atsiskaityta su kreditoriais pagal galutinėje bankroto ataskaitoje nurodytas sumas kreditorių reikalavimams tenkinti; 2) neparduoto turto nurašymo, likvidavimo arba perdavimo aktai; 3) institucijos, vykdančios aplinkos apsaugos valstybinę kontrolę, pažyma dėl atliekų, užteršto dirvožemio ir grunto sutvarkymo; 4) juridinio asmens likvidavimo pradžios ir pabaigos finansinių ataskaitų rinkiniai.

Vienas reikalavimų pateikiant prašymą priimti sprendimą dėl juridinio asmens pabaigos yra kompetentingos institucijos išduota pažyma dėl atliekų, užteršto dirvožemio ir grunto sutvarkymo. Šio reikalavimo tikslas yra užtikrinti, kad baigus bankroto procedūras nemokumo administratorius atliko visus su aplinkosaugos reikalavimų tenkinimu susijusius veiksmus. Praktikoje pripažįstama, kad nemokumo administratoriaus pareiga sutvarkyti bankrutuojančio juridinio asmens vykdytos veiklos metu atsiradusias atliekas, užterštą dirvožemį ir gruntą yra susijusi su viešuoju interesu (kaip ir visas bankroto procesas). Šios įstatyme įtvirtintos pareigos tinkamas įvykdymas yra viena iš būtinų sąlygų užbaigti juridinio asmens bankroto procesą.⁶⁷²

Pagal JANĮ 100 straipsnio 4 dalį, teismas priima sprendimą dėl juridinio asmens pabaigos ne vėliau kaip per 14 dienų nuo prašymo priimti

⁶⁷⁰ Lietuvos apeliacinio teismo 2013 m. spalio 28 d. nutartis civilinėje byloje Nr. 2A-2224/2013.

⁶⁷¹ Lietuvos apeliacinio teismo 2012 m. birželio 11 d. nutartis civilinėje byloje Nr. 2A-1851/2012.

⁶⁷² Lietuvos apeliacinio teismo 2021 m. vasario 9 d. nutartis civilinėje byloje Nr. e2-270-407/2021.

sprendimą dėl juridinio asmens pabaigos gavimo dienos, išskyrus Nemokumo bylų reglamento 48 straipsnio 2 dalyje nurodytą atvejį. JANI 101 straipsnis nustato, kad nemokumo administratorius ne vėliau kaip per 14 dienų nuo teismo sprendimo dėl juridinio asmens pabaigos įsistejimo dienos kreipiasi į JAR tvarkytoją jo veiklą reglamentuojančių teisės aktų nustatyta tvarka dėl juridinio asmens išregistravimo.

XV. RESTRUKTŪRIZAVIMO PROCESAS

Restruktūrizavimo proceso tikslas yra išsaugoti su mokumo problemomis susidūrusią įmonę. Vykdamas restruktūrizavimo procedūras siekiama išsaugoti gyvybingo juridinio asmens aktyvią ūkinę komercinę veiklą, sudaryti sąlygas jam konkuruoti rinkoje kreditoriams suteikiant pagalbą bei tęsti veiklą sėkmingai įgyvendinus restruktūrizavimo planą. Atitinkamai restruktūrizavimo procesas yra naudingas kreditoriams, nes jų reikalavimai tenkinami ne iš realizuoto skolininko turto, o iš jo veiklos gaunamų pajamų šio proceso metu.

Įstatyme restruktūrizavimo procesas apibrėžiamas kaip visuma JANĮ nustatytų procedūrų, kuriomis siekiama įveikti juridinio asmens finansinius sunkumus, išsaugoti jo gyvybingumą ir išvengti bankroto, gaunant kreditorių pagalbą finansiniams sunkumams įveikti, taikant ekonomines, technines, organizacines ir kitas priemones (JANĮ 2 straipsnio 10 dalis). Taikant šias priemones, siekiama ne tik spręsti esamas mokumo problemas, bet ir sudaryti sąlygas įmonei toliau tęsti ūkinę komercinę veiklą po restruktūrizavimo proceso. Restruktūrizavimo proceso tikslų siekiama taikant ekonomines, organizacines ir kitas priemones bei jas derinant su įmonės kreditorių pagalba. Restruktūrizavimo metu turi būti užtikrinama restruktūrizuojamos įmonės ir jos kreditorių interesų pusiausvyra.⁶⁷³ Tačiau tenka pripažinti, kad Lietuvoje restruktūrizavimas yra kol kas retai naudojamas mokumo problemų sprendimo būdas ir dauguma pastaraisiais metais pradėtų restruktūrizavimo procesų nėra baigiami sėkmingai.⁶⁷⁴

⁶⁷³ Lietuvos apeliacinio teismo 2016 m. lapkričio 24 d. nutartis civilinėje byloje Nr. 2-1922-370/2016.

⁶⁷⁴ Tarnybos 2021 m. birželio 1 d. Juridinių...

4 lentelė. Nemokumo procesai

	2015	2016	2017	2018	2019	2020
Pradėti bankroto procesai	1985	2741	2979	2091	1609	789
Pradėti restruktūrizavimo procesai	40	31	29	27	33	29
Sėkmingai baigtas restruktūrizavimo procesas	12	18	5	6	6	7

Restruktūrizavimas yra laikomas ekonomiškai ir socialiai vertingesniu mokumo problemų sprendimo būdu nei bankrotas, nes jis sudaro galimybes išsaugoti veikiančią įmonę, darbo vietas, mokesčių mokėtoją ir sutartinių santykių stabilumą. Su mokumo problemomis susidūrusių įmonių gelbėjimas turi svarbius socialinius tikslus, jis apima verslo ir darbo vietų išsaugojimą ilguoju laikotarpiu. Tai yra ekonomiškai ir socialiai reikšmingesnis tikslas nei parduoti įmonės turtą dalimis bankroto procese.⁶⁷⁵ Teismų praktikoje pripažįstamas aiškus restruktūrizavimo prioritetas ir šio proceso ekonominė reikšmė:

*Ūkinės veiklos plėtra ir stabilumas – viena iš sėkmingo valstybės ekonomikos funkcionavimo ir visuomenės materialinės gerovės prielaidų. Restruktūrizuojamoms įmonėms tęsiant ūkinę komercinę veiklą, užtikrinamas mokesčių, kurie sudaro pagrindinę valstybės biudžeto pajamų dalį, surinkimas, sudaromos sąlygos išsaugoti darbo vietas, apsaugoti įmonių ir jų kreditorių interesus. Todėl finansinius sunkumus patiriančių ir ūkinės komercinės veiklos nenutraukusių įmonių veiklos išsaugojimas, pasitelkiant įvairias ekonomines ir organizacines priemones bei pasinaudojant kreditorių pagalba, laikytinas viešąjį interesą atitinkančiu ir dėl to prioritetiniu restruktūrizavimo proceso tikslu.*⁶⁷⁶

Restruktūrizavimo procesas yra grindžiamas idėja, kad įmonė, suteikus jai tam tikrą pagalbą, sugebės savarankiškai sėkmingai tęsti ūkinę komercinę veiklą ir konkuruoti rinkoje po restruktūrizavimo proceso. Tačiau itin svarbu, kad viso restruktūrizavimo proceso metu restruktūrizuojama įmonė privalo vykdyti ūkinę komercinę veiklą, t. y. gauti pajamas ir mokėti einamąsias įmokas. Be to, restruktūrizavimo procese įmonė iš esmės turėtų vykdyti efektyvesnę ūkinę komercinę veiklą negu iki šio proceso pradžios, nes priešingu atveju būtų abejotina, ar ji suge-

⁶⁷⁵ Vanessa Finch, *op.cit.*, p. 246.

⁶⁷⁶ Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2019 m. birželio 26 d. nutartis civilinėje byloje Nr. 3K-3-175-403/2019.

bės atkurti mokumą ir pasiekti kitus restruktūrizavimo proceso tikslus.⁶⁷⁷ Lietuvos teisės doktrinoje taip pat analizuoti restruktūrizavimo kaip įmonių gelbėjimo proceso tikslai ir procedūros.⁶⁷⁸

Restruktūrizavimas kaip įmonių mokumo problemų sprendimo būdas atsirado vėliau nei bankroto procesas. Iš esmės XX a. antroje pusėje nemokumo teisėje buvo vis labiau pripažįstamas reabilitacinis nemokumo proceso tikslas, kuris siejamas su įmonės veiklos išsaugojimu, o ne nutraukimu. Restruktūrizavimo proceso plėtrai yra svarbi 1982 m. parengta Stephen Cork komiteto studija (angl. *Cork Review Committee Report on Insolvency Law and Practice*), kurioje aptarti esminiai įmonių ir nemokumo teisės klausimai: nemokumo teisės kodifikavimo poreikis, bendros nemokumo bylas nagrinėsiančios teismų sistemos sukūrimas, alternatyvų įmonės bankroto ir likvidavimo procedūroms nustatymas, griežtesni reikalavimai įmonių vadovams dėl jų nesąžiningo elgesio valdant įmonę. Šis darbas rodo modernios nemokumo teisės tikslus.⁶⁷⁹ Vienas esminių šio komiteto darbo pasiekimų yra nemokumo teisės sampratos ir tikslo pakeitimas. Iki tol bendrosios teisės sistemoje galiojusi nemokumo teisės sistema iš esmės buvo nukreipta į su mokumo problemomis susidūrusių įmonių likvidavimą, bet ne būdus, kaip būtų galima išsaugoti įmonę atkūrus jos mokumą. Tačiau buvo padaryta išvada, kad turi būti skatinama griežtesnė nesąžiningų įmonės vadovų kontrolė ir imamasi priemonių, siekiant atkurti įmonės mokumą. Taip pat buvo siekiama sukurti nemokumo sistemą, kuri palengvintų įmonių gelbėjimą (angl. *rescue*), užuot įmonę likvidavus.⁶⁸⁰

Reikšmingas žingsnis įmonių gelbėjimo kultūrai skatinti bendrosios teisės sistemoje yra JAV Bankroto kodeksas, priimtas 1978 m. Šio kodekso 11 skyrius reglamentuoja įmonės restruktūrizavimo procesą, pagrįstą „naujos pradžios“ (angl. „*fresh start*“) idėja, kuria siekiama suteikti galimybę verslui išspręsti problemas sutartiniu būdu (angl. *contractual solutions*).⁶⁸¹ Kitaip tariant, šiuo teisės aktu buvo siekiama skatinti derybą dėl su finansiniais sunkumais susidūrusių įmonių skolų, o ne jas likviduoti. Be to, tokia procedūra buvo siekiama užtikrinti skaidrų moku-

⁶⁷⁷ Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2013 m. gruodžio 4 d. nutartis civilinėje byloje Nr. 3K-3-628/2013.

⁶⁷⁸ Sigitas Barakauskas, *op. cit.*

⁶⁷⁹ Vanessa Finch, „The Measures of Insolvency Law“, *Oxford Journal of Legal Studies* 17 (2) (1997).

⁶⁸⁰ Vanesa Finch, *op. cit.*, p. 15–16.

⁶⁸¹ Stephen J. Lubben, *The Law of Failure: A Tour Through the Wilds of American Business Insolvency Law*, Cambridge University Press, Cambridge–New York 2018, p. 6–7.

mo problemų sprendimą, nes esminiai sprendimai šiame procese, pavyzdžiui, restruktūrizavimo plano tvirtinimas, atliekami tik teisme.⁶⁸² JAV Bankroto kodekso 11 skyriaus tikslas yra suteikti skolininkui teisinę apsaugą sudarant galimybę restruktūrizuotis ir užtikrinti kreditorių reikalavimų tenkinimą iš viso įmonės turto, užuot tenkinus ribotus reikalavimus likvidavimo procese.⁶⁸³ Pagrindiniai JAV restruktūrizavimo proceso požymiai yra tai, kad įmonės valdymo organai toliau vadovauja įmonei, teismo paskirtas administratorius iš esmės tik stebi restruktūrizavimo procesą ir nepakeičia valdymo organų, taikomas individualių kreditorių reikalavimų sustabdymas, restruktūrizavimo planas gali būti tvirtinamas teismo esant vienos iš kreditorių grupių nepritarimui (angl. *cram-down*), kreditorių, suteikusių naują finansavimą, reikalavimai tenkinami pirmiausia (angl. *super-priority*). Šios pagrindinės JAV restruktūrizavimo proceso idėjos perkeltos ir į Restruktūrizavimo ir nemokumo direktyvą.

JAV teisės doktrinoje restruktūrizavimo procesas pripažįstamas ekonomiškai ir socialiai pagrįstu, kai skolininko turto bendra suma yra didesnė nei ji išskirsčius ir pardavus, o ilguoju terminu skolininko galimybės yra geresnės nei trumpuoju terminu.⁶⁸⁴ JAV Bankroto kodekso 11 skyrius itin plačiai analizuojamas teisės doktrinoje ir jo pamatiniai principai tapo įvairių valstybių nemokumo teisės pagrindu. Vienas tokių pavyzdžių gali būti Vokietijos nemokumo teisėje pripažįstama nemokumo plano procedūra (vok. *Insolvenzplan*). Be to, Vokietijoje vienu esminių nemokumo proceso tikslų pabrėžiamas įmonės išsaugojimas.⁶⁸⁵ Toks tikslas pripažįstamas ir kitų šalių nemokumo procesą reglamentuojančiuose teisės aktuose. Pavyzdžiui, vienas Latvijos nemokumo įstatymo tikslų yra įmonės mokumo atkūrimas esant galimybėms.⁶⁸⁶

Prancūzijoje įmonių restruktūrizavimas siejamas su 1984 m. pradėtu taikyti *règlement amiable* procesu.⁶⁸⁷ Šiuo metu galiojančio Prancūzijos

⁶⁸² Jonathan C. Lipson, "The shadow bankruptcy system", *Boston University Law Review* 89 (2009).

⁶⁸³ Canadian Pacific Forest Products Ltd. v. J. D. Irving, Ltd. (In re Gibson Group, Inc.), 66 F.3d 1436 (1995). Angl. *The purpose of 11 U. S. C. §§ 1101–1174 ("Chapter 11") is to provide a debtor with legal protection in order to give it the opportunity to reorganize, and thereby to provide creditors with going-concern value rather than the possibility of a more meager satisfaction through liquidation.*

⁶⁸⁴ Thomas H. Jackson, Robert E. Scott, *op. cit.*

⁶⁸⁵ Vokietijos nemokumo įstatymo 1 straipsnis.

⁶⁸⁶ Latvijos nemokumo įstatymo 1 straipsnis.

⁶⁸⁷ Loi n° 84-148 du 1 mars 1984 relative à la prévention et au règlement amiable des difficultés des entreprises, [on-line:] <https://www.legifrance.gouv.fr/affichTexte.do?cidTexte=JORFTEXT000000501098&categorieLien=cid> – 8 X 2021.

komercinio kodekso L611-1–L611-16 straipsniuose reglamentuojami supaprastinti mokumo problemų sprendimo būdai (*mandat ad hoc* ir *conciliation*), kurie yra nukreipti į įmonės ir jos kreditorių susitarimo pasiekimą, kuris leistų įmonei tęsti ūkinę komercinę veiklą kreditoriams suteikus tam tikras privilegijas dėl prievolių tolesnio vykdymo. *Conciliation* taikomas, kai įmonė susiduria arba susidurs su finansiniais sunkumais. Pažymėtina, kad *conciliation* gali būti taikomas ir nemokiai įmonei, kai jos nemokumo būsena netrunka ilgiau nei 45 dienas. Šio proceso metu priimtą įmonės ir kreditorių sprendimą tvirtina teismas. *Conciliation* terminas yra griežtai apibrėžtas ir trunka keturis mėnesius (galimybė pratęsti šį terminą dar vienam mėnesiui). Formalios restruktūrizavimo procedūros, kuriose teismas yra aktyvus, nustatytos minėto įstatymo L620-1–L627-4 straipsnyje (pranc. *la sauvegarde*) ir L628-1–L628-10 straipsnyje (pranc. *la sauvegarde accélérée*).

Restruktūrizavimo proceso tobulinimo plėtra matoma ir kitose kontinentinės teisės sistemose. Pavyzdžiui, Lenkijoje 2015 m. priimtas restruktūrizavimo įstatymas (lenk. *prawo restrukturyzacyjne*) nustato keturis galimus įmonių restruktūrizavimo būdus. Pagal Lenkijoje galiojantį restruktūrizavimo modelį, gali būti taikomi šie restruktūrizavimo būdai: įmonės ir kreditorių susitarimas ne teismo tvarka (lenk. *postępowanie o zatwierdzenie układu*), kurį sudarant dalyvauja paskirtas trečiasis asmuo (lenk. *nadzorca układu*); pagreitinoto susitarimo, kuris galimas, jei skolininko skolos neviršija 15 proc. visų turimų įsipareigojimų, tvarka (lenk. *przyspieszone postępowanie układowe*). Pagal šią procedūrą, sustabdomas išieškojimas iš skolininko, joje gana aktyviai dalyvauja teismas, šaukiami kreditorių susirinkimai, skolininkas tęsia veiklą, jos priežiūrą atlieka teismo paskirtas administratorius; susitarimo procesas (lenk. *postępowanie układowe*), kuris vykdomas, kai skolininko skolos viršija 15 proc. visų turimų įsipareigojimų ir gali būti paskiriamas administratorius; sanavimo procesas (lenk. *postępowanie sanacyjne*), kurio metu restruktūrizuojamai įmonei suteikiama apsauga ir dažniausiai paskiriamas administratorius, kuris pakeičia valdymo organus (lenk. *zarządca*). Bendrai restruktūrizavimo procesą reglamentuojantis įstatymas nustato, kad restruktūrizavimo tikslas yra išvengti skolininko bankroto sudarant susitarimą su kreditoriais.⁶⁸⁸ Taigi restruktūrizavimas suprantamas kaip alternatyva bankroto procesui ir jam yra teikiamas prioritetas.

Analizuojant restruktūrizavimo teisės plėtrą, vienas esminių tarptautinių dokumentų šioje srityje laikytinos UNCITRAL įstatyminės ne-

⁶⁸⁸ Lenkijos restruktūrizavimo įstatymo 3 (1) straipsnis.

mokumo teisės taisyklės, kuriose išsamiai aptartos tarptautinės įmonių restruktūrizavimo teisės tendencijos. Jose restruktūrizavimo tikslas yra apibrėžiamas kaip kuo didesnis kreditoriams grąžintinų sumų užtikrinimas, kuris būtų naudingesnis nei skolininką likviduojant, ir verslo išsaugojimas išsaugant darbo vietas ir prekybą. Restruktūrizavimo planas gali būti suprantamas kaip restruktūrizavimo proceso visumos dalis (angl. *tailpiece*), kuri susijusi su dividendų išmokėjimu ir galutiniu visų reikalavimų išsprendimu bei verslo struktūra po restruktūrizavimo proceso. Taip pat jis gali būti suprantamas kaip iki proceso parengtas dokumentas, kuriame nustatyta, koku būdu skolininkas ir verslas turėtų veikti restruktūrizavimo metu, t. y. restruktūrizavimo planas iš esmės yra tolesnis įmonės verslo planas.⁶⁸⁹ Išsamų įmonių restruktūrizavimo proceso analizę atlikta 2017 m. Europos teisės instituto nemokumo teisės studijoje dėl verslo gelbėjimo nemokumo teisėje (angl. *Rescue of Business in Insolvency Law*), joje analizuojami įvairūs restruktūrizavimo proceso modeliai ir šio proceso veiksmingumo užtikrinimo problemos.

Įmonių restruktūrizavimo procesas ir šio proceso tikslai yra ne tik teisinė, bet ir ekonominė kategorija ir įmonių nemokumo teisė (restruktūrizavimo procesas) yra tik teisinės priemonės pasiekti šiuos tikslus. Vertinant restruktūrizavimą kaip ekonominę kategoriją ir įmonės pertvarkymą, išskiriami keli restruktūrizavimo etapai: finansinių problemų identifikavimas, situacijos analizė ir pirminių priemonių taikymas, restruktūrizavimo plano (konceptijos) sudarymas, vykdymas ir priežiūra. Taigi, visų pirma, įmonei susidūrus su mokumo problemomis, turi būti identifiukuoti finansiniai sunkumai, mokumo būklė. Tada turi būti vertinama, kokios priemonės gali būti taikomos atkuriant įmonės mokumą, kokios priemonės leis užtikrinti įmonės gyvybingumą trumpuoju laikotarpiu. Atitinkamai toliau turi būti sprendžiama dėl konkrečių restruktūrizavimo priemonių (restruktūrizavimo plano) ir joms pritarus jos įgyvendinamos ir atliekama jų stebėseną, siekiant užtikrinti tokių priemonių veiksmingumą.⁶⁹⁰ Taigi įmonės restruktūrizavimas yra kompleksinis, tęstinis procesas, susidedantis iš įvairių viena po kitos einančių stadijų.

Restruktūrizavimo proceso tikslai

Restruktūrizavimas yra kolektyvinis procesas, susijęs su įmonės kreditoriais, jos darbuotojais, dalininkais, kontrahентаis, vartotojais ir tam ti-

⁶⁸⁹ UNCITRAL įstatyminės nemokumo teisės taisyklės, p. 209.

⁶⁹⁰ Frederick Drescher, *op. cit.*, p. 29.

krais atvejais siejamas su visuomenės interesų apsauga.⁶⁹¹ Taip pat pripažįstamas tiek privačių asmenų, tiek valstybės institucijų interesų apsaugos restruktūrizavimo procese poreikis.⁶⁹² Restruktūrizuojamos įmonės interesai restruktūrizavimo procese negali būti iškeliami aukščiau nei įmonės kreditorių interesai.⁶⁹³

Restruktūrizavimo procese dalyvaujančių subjektų skirtingi interesai nereiškia, kad jie yra nesuderinami. Atvirkščiai, kaip tik restruktūrizuojamos įmonės ir jos kreditorių bendradarbiavimas restruktūrizavimo procese iš esmės yra viena esminių sąlygų restruktūrizavimo proceso sėkmei. Restruktūrizuojama įmonė ir jos kreditoriai, siekdami savo interesų apsaugos, turi veikti sąžiningai ir bendradarbiauti.⁶⁹⁴ Restruktūrizavimo tikslai yra pasiekiami kreditoriams suteikiant nuolaidas restruktūrizuojamai įmonei, visų pirma, susijusias su jos piniginių prievolių vykdymu (atidedami reikalavimų vykdymo terminai, atsisakoma reikalavimų (jų dalies), piniginė prievolė keičiama kita prievole ir pan.).⁶⁹⁵ Veiksmingas įmonės gelbėjimas taikant restruktūrizavimo procedūras įprastai yra galimas tik tada, kai jos atliekamos ankstyvoje mokumo problemų atsiradimo stadijoje ir reikiamos mokumo atkūrimo priemonės yra taikomos operatyviai.⁶⁹⁶ Įmonės restruktūrizavimas pagrįstai suprantamas kaip visuma veiksmų, leidžiančių pasiekti restruktūrizavimo proceso tikslus:

*Įmonės restruktūrizavimo procese gali būti pakeista ūkinės veiklos rūšis, modernizuojama gamyba, tobulinamas darbo organizavimas, parduodamas įmonės turtas ar jo dalis, priimamas kitų įmonių, jas jungiant ar skaidant, turtas, įgyvendinamos techninės, ekonominės bei organizacinės priemonės, skirtos įmonės mokumui atkurti, pakeičiami įmonės įsipareigojimų kreditoriams dydžiai bei vykdymo terminai.*⁶⁹⁷

Įmonės ūkinės komercinės veiklos išsaugojimas ir plėtra. Restruktūrizuojamos įmonės išsaugojimo tikslo svarba įmonei, jos darbuotojams

⁶⁹¹ Lietuvos apeliacinio teismo 2012 m. spalio 11 d. nutartis civilinėje byloje Nr. 2-1749/2012.

⁶⁹² Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2015 m. sausio 9 d. nutartis civilinėje byloje Nr. 3K-3-67/2015.

⁶⁹³ Lietuvos apeliacinio teismo 2017 m. liepos 20 d. nutartis civilinėje byloje Nr. 2-1188-330/2017.

⁶⁹⁴ Lietuvos apeliacinio teismo 2012 m. spalio 11 d. nutartis civilinėje byloje Nr. 2-1749/2012.

⁶⁹⁵ Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2018 m. balandžio 23 d. nutartis civilinėje byloje Nr. 3K-3-165-915/2018.

⁶⁹⁶ Vanessa Finch, *op. cit.*, p. 248.

⁶⁹⁷ Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2017 m. rugpjūčio 3 d. nutartis civilinėje byloje Nr. e3K-3-327-684/2017.

ir kreditoriams siejama su tuo, kad, sėkmingai įvykdžiusi restruktūrizavimo procedūras, įmonė toliau funkcionuos kaip verslo subjektas, bus išsaugotos darbo vietos, valstybė gaus pajamų mokesčių pavidalu, kreditoriai, ypač paskutinės eilės, restruktūrizavimo proceso metu turės didesnes galimybes gauti reikalavimų patenkinimą.⁶⁹⁸ Veiklos išsaugojimo tikslas yra pripažįstamas ir ES teisėje. Restruktūrizavimo ir nemokumo direktyvos preambulės 2 punkte nustatyta, kad restruktūrizavimas turėtų suteikti galimybę finansinių sunkumų patiriantiems skolininkams, pakeitus jų turto ir jų išipareigojimų arba bet kurios jų kapitalo dalies struktūros sudėtį, sąlygas ar struktūrą, be kita ko, pardavus turto ar dalį verslo, arba, kai tai numatyta pagal nacionalinę teisę, visą įmonę, taip pat įgyvendinus veiklos pokyčius, visiškai arba iš dalies tęsti veiklą.

Restruktūrizavimas yra nukreiptas ne tik į konkrečios įmonės, bet ir į rinkos, kurioje ji veikia, stabilumo išsaugojimą. Ypač toks stabilumas svarbus „siauroje“ rinkoje, kurioje neretai atskiros įmonės yra susijusios tarpusavio komerciniais, prekybiniais ryšiais. Restruktūrizavimas yra nukreiptas ir į ekonominių tikslų pasiekimą. Nuoseklesnę ir stabilesnę ūkinę plėtrą užtikrina rinkoje veikiančių įmonių stabilumas, todėl teismų praktikoje pagrįstai pripažįstama, kad ūkinės veiklos plėtra ir stabilumas yra viena iš sėkmingo valstybės ekonomikos funkcionavimo ir visuomenės materialinės gerovės prielaidų.⁶⁹⁹

Restruktūrizavimo procese siekiama įmonės kaip visumos (vieneto) išsaugojimo.⁷⁰⁰ Tikslas išsaugoti įmonės turto visumą restruktūrizavimo procese siejamas su keliais aspektais. Visų pirma, tai svarbu sprendžiant dėl finansinių sunkumų sprendimo priemonių, nurodytų restruktūrizavimo plane, realumo ir pagrįstumo. Taikomos mokumo atkūrimo priemonės neturėtų būti nukreiptos į įmonės turto nepagrįstą realizavimą. Jos turėtų būti nukreiptos į įmonės kaip formalaus vieneto išsaugojimą, taip sudarant galimybes sėkmingai tęsti ūkinę komercinę veiklą restruktūrizavimo procesą pabaigus.⁷⁰¹ Restruktūrizavimo proceso metu įmonei suteikiamos įvairios privilegijos, visų pirma, susijusios su kreditorių reikalavimų vykdymu ir skolų iš jos turto išieškojimu. Tokių privilegijų

⁶⁹⁸ Lietuvos apeliacinio teismo 2016 m. gruodžio 15 d. nutartis civilinėje byloje Nr. 2-2244-798/2016.

⁶⁹⁹ Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2015 m. lapkričio 12 d. nutartis civilinėje byloje Nr. 3K-7-426-701/2015.

⁷⁰⁰ Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2010 m. gegužės 28 d. nutartis civilinėje byloje Nr. 3K-3-263/2010.

⁷⁰¹ Lietuvos apeliacinio teismo 2014 m. balandžio 25 d. nutartis civilinėje byloje Nr. 2-479/2014.

tikslas yra suteikti galimybę stabilizuoti įmonės ūkinę komercinę veiklą ir išsaugoti visą turimą turtą naudojant įvairias priemones.⁷⁰² Restruktūrizavimo procese perskirstomi įmonės įsiskolinimai ir jų apmokėjimo terminai bei tvarka.⁷⁰³

Restruktūrizavimo procesas yra nukreiptas į ilgalaikį įmonės mokumo atkūrimą, suteikiant jai galimybę šiam procesui pasibaigus sėkmingai konkuruoti rinkoje. Jis neturi būti naudojamas kaip pavienių finansinių sunkumų sprendimo būdas ir nėra pagalba vykdyti skolinius įsipareigojimus. Šio proceso kolektyvinis pobūdis lemia, kad jis yra nukreiptas į kompleksinį įmonės mokumo problemų sprendimą, siekiant atkurti įmonės mokumą ir suteikti jai galimybę tęsti ūkinę komercinę veiklą restruktūrizavimo procesui pasibaigus. Įmonės veiklos nutrūkimas vos pasibaigus restruktūrizavimo procesui, reikštų, kad restruktūrizavimas neturi prasmės.⁷⁰⁴ Sėkmingas įmonės ūkinės komercinės veiklos tęsimas restruktūrizavimo procese turi būti realus ir pagrįstas. Restruktūrizavimo tikslų ir kreditorių interesų neatitinka restruktūrizavimo procesas, kurio metu restruktūrizuojama įmonė būtų nepajėgi atkurti savo mokumo, naudodamasi restruktūrizavimo proceso suteikiamomis privilegijomis bei kreditorių pagalba. Restruktūrizuojama neturėtų būti įmonė, kuri jau yra nutraukusi ūkinę komercinę veiklą arba jos tolesnės sėkmingos veiklos perspektyvos po restruktūrizavimo proceso neatrodo realios ir pagrįstos.

Kreditorių reikalavimų patenkinimas. Restruktūrizavimas yra nukreiptas į juridinio asmens skolų likvidavimą ir mokumo atkūrimą įmonei tęsiant ūkinę komercinę veiklą.⁷⁰⁵ Atitinkamai restruktūrizavimas negali būti suprantamas kaip procesas, kurio metu siekiama išvengti skolų, palūkanų ir delspinigių mokėjimo kreditoriams.⁷⁰⁶ Atvirkščiai, būtent restruktūrizavimo proceso metu taikomos priemonės turi leisti įmonei įvykdyti kreditorių reikalavimus ir toliau tęsti veiklą. Restruktūrizuojamos įmonės teisės neturi būti įgyvendinamos jos kreditorių sąskaita, t. y. tokios įmonės kreditorių teisės bei teisėti interesai negali būti igno-

⁷⁰² Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2015 m. sausio 9 d. nutartis civilinėje byloje Nr. 3K-3-67/2015.

⁷⁰³ Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2015 m. sausio 9 d. nutartis civilinėje byloje Nr. 3K-3-67/2015.

⁷⁰⁴ Lietuvos apeliacinio teismo 2016 m. gruodžio 15 d. nutartis civilinėje byloje Nr. 2-2244-798/2016.

⁷⁰⁵ Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2006 m. vasario 20 d. nutartis civilinėje byloje Nr. 3K-3-69/2006.

⁷⁰⁶ Lietuvos apeliacinio teismo 2016 m. gegužės 5 d. nutartis civilinėje byloje Nr. 2-955-241/2016.

ruojami⁷⁰⁷ ir rinkos dalyviams yra svarbu, kad būtų laikomasi *pacta sunt servanda* principo, užtikrinamas teismų sprendimų tinkamas ir laiku įvykdymas bei išlaikyta teisinių santykių *status quo* padėtis.⁷⁰⁸ Restruktūrizavimo proceso metu įmonės skolos yra mokamos atsižvelgiant į jos ir kreditorių pasiektą susitarimą ir laikantis JANĮ nustatytos kreditorių reikalavimų tenkinimo eilės ir tvarkos.

Bankroto išvengimas. Iš esmės šis tikslas yra tiesiogiai susijęs su tikslu išsaugoti įmonės ūkinę komercinę veiklą, nes kaip tik tokiu būdu įmonei gaunant pajamas, gali būti atkuriamas jos mokumas. Skolininko bankroto išvengimas kaip vienas restruktūrizavimo proceso tikslų nustatytas Lenkijos restruktūrizavimo įstatymo 3 straipsnio 1 dalyje. Tačiau restruktūrizavimo proceso metu įmonė gali būti nepajėgi atkurti mokumo. Tokiu atveju įmonės restruktūrizavimo byla gali būti nutraukta ir pradėtas bankroto procesas (JANĮ 114 straipsnio 1 dalies 3 punktas). Bankroto išvengimo tikslas parodo ir restruktūrizavimo proceso poreikį. Restruktūrizavimas yra skirtas ne pavieniams finansiniams sunkumams, su kuriais susiduria įmonė, vykdydama ūkinę komercinę veiklą, spręsti. Restruktūrizuojama gali būti įmonė, kuri, nesuteikus pagalbos, nesugebėtų išvengti bankroto. Todėl įmonės finansiniai sunkumai turi būti tokie realūs ir reikšmingi, kad įmonės bankrotas yra realus (neišvengiamas).

Restruktūrizavimo proceso vykdymas

Vienas esminių restruktūrizavimo proceso ypatumų yra juridinio asmens valdymo organų kompetencijos išlaikymas (angl. *debtor in possession*). Todėl skirtingai nei bankroto procese, šio proceso metu juridinio asmens valdymo organai nepraranda kompetencijos ir toliau vadovauja įmonei.⁷⁰⁹ Toks restruktūrizavimo proceso ypatumas grindžiamas keliais argumentais. Pirma, tai yra paskata juridinio asmens valdymo organams laiku reaguoti į mokumo problemas, taip išsaugant teisę valdyti įmonę. Antra, tokiu būdu išlaikomas kontrahentų, darbuotojų pasitikėjimas įmone, nes jai valdyti neskiriamas nemokumo administratorius ir mokumo problemos nėra lemiančios įmonės likvidavimą. Trečia, tai leidžia išlaikyti valdymo organų patirtį ir žinias įmonės valdymo srityje. Ketvirta, tai leidžia išvengti administravimo išlaidų (ar jų patirti mažiau nei

⁷⁰⁷ Lietuvos apeliacinio teismo 2010 m. vasario 11 d. nutartis civilinėje byloje Nr. 2-281/2010.

⁷⁰⁸ Paulius Miliauskas, „Susiję kreditoriai restruktūrizavimo procese“, *Justitia* 2 (74) (2010).

⁷⁰⁹ UNCITRAL įstatyminės nemokumo teisės taisyklės, p. 5.

bankroto procese). Penkta, restruktūrizavimo procesas yra grindžiamas siekiu atkurti gyvybingos įmonės ūkinę komercinę veiklą ir toliau po šio proceso sudaryti galimybes savarankiškai tęsti veiklą.⁷¹⁰

Juridinio asmens valdymo organų kompetencijos išlaikymas yra įtvirtintas įstatyme. Remiantis JANĮ 102 straipsnio 1 dalimi, juridinio asmens veiklai restruktūrizavimo proceso metu vadovauja, jo turtą valdo, naudoja ir juo disponuoja juridinio asmens vadovas arba kitas valdymo organo pareigas vykdančias asmuo, kai pagal atitinkamos teisinės formos juridinius asmenis reglamentuojančius teisės aktus juridinis asmuo neprivalo turėti vadovo, vadovaudamasis atitinkamo juridinio asmens teisinę formą reglamentuojančiu įstatymu. Taigi viso restruktūrizavimo proceso metu juridinio asmens valdymo organai išlaiko savo kompetenciją. Restruktūrizavimo proceso vykdymas yra atliekamas pagal patvirtintą restruktūrizavimo planą, už kurio įgyvendinimą atsako juridinio asmens vadovas (JANĮ 102 straipsnio 2 dalis). Tačiau nors juridinio asmens valdymo organai išlaiko savo kompetenciją, restruktūrizavimo procese gali būti skiriamas nemokumo administratorius. Nemokumo administratoriaus restruktūrizavimo proceso atliekamos funkcijos ir teisės nustatytos JANĮ 103 straipsnio 1–2 dalyse. Taip pat įstatyme nustatyti atvejai, kai restruktūrizavimo proceso nemokumo administratorius privalo būti skiriamas (JANĮ 35 straipsnio 2¹ dalis). Restruktūrizavimo procese nemokumo administratorius nepakeičia juridinio asmenų valdymo organų ir iš esmės atlieka pagalbines, patariamąsias funkcijas, susijusias su įmonės valdymu ir restruktūrizavimo proceso vykdymu. Todėl atitinkamai teismų praktikoje pagrįstai nurodoma, kad nemokumo administratorius restruktūrizuojamos įmonės vardu neturi teisės ginčyti tokios įmonės iki restruktūrizavimo bylos jai iškelimo sudarytus sandorius.⁷¹¹ Jeigu nemokumo administratorius nėra paskirtas, jo teises ir pareigas *mutatis mutandis* įgyvendina juridinio asmens vadovas arba kitas valdymo organo pareigas vykdančias asmuo, kai pagal atitinkamos teisinės formos juridinius asmenis reglamentuojančius teisės aktus juridinis asmuo neprivalo turėti vadovo, vadovaudamasis atitinkamo juridinio asmens teisinę formą reglamentuojančiu įstatymu (JANĮ 103 straipsnio 3 dalis).

Įgyvendinant Restruktūrizavimo ir nemokumo direktyvos nuostatas, restruktūrizavimo proceso vykdymo tvarkos reglamentavimas JANĮ papildytas trimis naujais restruktūrizavimo proceso vykdymo elementais:

⁷¹⁰ Reinhard Bork, *op. cit.*, p. 178.

⁷¹¹ Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2018 m. liepos 4 d. nutartis civilinėje byloje Nr. 3K-3-273-611/2018.

esminių sutarčių vykdymu (draudimu jas nutraukti), sandorių, kuriais suteikiamas naujas ir tarpinis finansavimas, apsauga, darbo santykių reglamentavimu restruktūrizavimo proceso metu. Šių restruktūrizavimo proceso elementų taikymo bei Direktyvos nuostatų perkėlimo į Lietuvos nemokumo teisę problematika analizuota teisės doktrinoje.⁷¹²

Restruktūrizavimo ir nemokumo direktyvoje nurodoma, kad, siekiant užtikrinti juridinio asmens veiklos tęstinumą ir nepertraukiamumą, pripažįstamas poreikis pradėjus restruktūrizavimo procesą riboti galimybę nutraukti pagrindines juridinio asmens ūkinei komercinei veiklai vykdyti reikalingas sutartis bei riboti galimybę nutraukti sutartį vien dėl restruktūrizavimo proceso pradėjimo (lot. *ipso facto* nutraukimo sąlyga). Sutarties nutraukimas vien dėl skolininko nemokumo, kai skolininkas tik derasi dėl restruktūrizavimo plano ar prašo atskirų vykdymo užtikrinimo priemonių sustabdymo, arba pasinaudojama dėl kito su sustabdymu susijusio veiksmo, sutarties nutraukimas anksčiau nustatyto termino gali turėti neigiamos įtakos skolininko verslui ir įmonės gelbėjimo sėkmei.⁷¹³

Atitinkamai pripažįstamas tikslas užtikrinti esminių skolininko sutarčių vykdymą.⁷¹⁴ Įgyvendinant minėtus skolininko sutartinių teisių santykių išsaugojimo tikslus, Restruktūrizavimo ir nemokumo direktyvos 7 straipsnio 4 dalyje nustatyta, kad valstybės narės numato taisykles, pagal kurias kreditoriams, kuriems taikomas sustabdymas, neleidžiama atsisakyti vykdyti esminių sutarčių, kurių vykdymo terminas dar nepasibaigė, arba jas nutraukti, anksčiau laiko užbaigti arba kitaip keisti skolininko nenaudai, skolų, kurios atsirado prieš sustabdymą tik dėl to, kad skolininkas jų nesumokėjo, atžvilgiu. Esminės sutartys, kurių vykdymo terminas dar nepasibaigė, turi būti suprantamos kaip sutartys, kurios yra būtinos, kad įmonė galėtų tęsti kasdieninę veiklą, įskaitant tiekimo sutartis, ir dėl kurių nutraukimo skolininkas nebegalėtų vykdyti veiklos.

Perkeliant nurodytas ES teisės nuostatas, JANĮ nustatytas **draudimas nutraukti kai kurias su skolininku sudarytas sutartis**. Juridinio asmens kreditoriai iki teismo nutarties patvirtinti restruktūrizavimo planą įsiteisėjimo dienos negali: 1) nutraukti esminių sutarčių arba keisti jų sąlygų juridinio asmens nenaudai; 2) nutraukti sutarčių, kurios nėra priskirtos esminėms sutartims, arba keisti jų sąlygų juridinio asmens nenaudai tik dėl to, kad teismas priėmė nutartį priimti pareiškimą dėl restruktūrizavi-

⁷¹² Audronė Balsiukienė, Mykolas Kirkutis, Vigintas Višinskis, „Veiksmingo restruktūrizavimo proceso užtikrinimas įgyvendinant restruktūrizavimo ir nemokumo direktyvą“, *Jurisprudencija* 27 (2) (2021).

⁷¹³ Restruktūrizavimo ir nemokumo direktyvos preambulės 40 punktas.

⁷¹⁴ Restruktūrizavimo ir nemokumo direktyvos preambulės 41 punktas.

mo bylos iškėlimo arba juridiniam asmeniui yra iškelta restruktūrizavimo byla (JANĮ 102¹ straipsnio 1 dalis). Šios nuostatos turi būti sistemiskai aiškinamos su JANĮ 2 straipsnio 2¹ dalimi, kuri nustato, kad esminė sutartis yra juridinio asmens ir kito subjekto sudaroma sutartis, kuri būtina juridinio asmens veiklos tęstinumui užtikrinti ir kurią nutraukus juridinis asmuo nebegalėtų vykdyti ūkinės komercinės veiklos. JANĮ 102¹ straipsnio 1 dalis taikoma sutartims, kurios sudarytos iki teismo nutarties iškelti restruktūrizavimo bylą įsiteisėjimo dienos ir jų įvykdymo terminai nėra suėję (JANĮ 102¹ straipsnio 2 dalis). Taip pat įstatyme nustatyta kreditoriaus teisė netaikyti draudimo nutraukti esminę sutartį. Kreditoriaus prašymu teismas gali leisti netaikyti JANĮ 102¹ straipsnio 1 dalies 1 punkto nuostatų, jeigu pateikiami įrodymai, kad vykdant esminę sutartį būtų nepagrįstai pažeidžiami kreditoriaus interesai (JANĮ 102¹ straipsnio 3 dalis). Taigi skolininko kreditorius gali įrodyti, kad draudimas nutraukti esminę sutartį gali būti netaikomas. Pagrindinis esminių sutarčių apsaugos tikslas yra įmonės gyvybingumo išlaikymas pradėjus restruktūrizavimo procesą. Kadangi šio proceso metu skolininkas turi tęsti ūkinę komercinę veiklą, jos tęstinumui užtikrinti reikšminga, kad įmonė gautų šiai veiklai reikalingas prekes ir paslaugas. Tačiau esminė sutartis turi atitikti dvi įstatyme nustatytas sąlygas: 1) ji yra būtina juridinio asmens veiklos tęstinumui užtikrinti; 2) ją nutraukus juridinis asmuo nebegalėtų vykdyti ūkinės komercinės veiklos. Taigi, esminėmis laikomos sutartys, kurių nutraukimas reikštų, kad iš esmės juridinio asmens ūkinės komercinės veiklos vykdymas tampa negalimas. Esminių sutarčių vykdymo ir nutraukimo klausimai analizuoti teisės doktrinoje.⁷¹⁵

Kitas naujas restruktūrizavimo proceso vykdymo elementas yra **sandorių, kuriais suteiktas tarpinis ar naujas finansavimas, apsauga**. Privatinėje teisėje tokio pobūdžio sandoriai nėra atskirai reglamentuojami. Jie yra išimtinai susiję su restruktūrizavimo proceso tikslais. Abiejų sandorių tikslas yra finansavimas, kuris skiriamas juridinio asmens gyvybingumui išsaugoti ar tinkamam restruktūrizavimo plano vykdymui užtikrinti. Tokio pobūdžio sandorių sudarymas ir jų apsauga yra siejama su restruktūrizavimo plano sėkme, kuri dažnai priklauso nuo to, ar skolininkui suteikiama finansinė parama, pirma, verslui vykdyti per derybas dėl restruktūrizavimo ir, antra, restruktūrizavimo planui įgyvendinti, kai jis patvirtinamas.⁷¹⁶ Tačiau teisės doktrinoje pažymima, kad restruktū-

⁷¹⁵ Remigijus Jokubauskas, Marek Świerczyński, Audronė Balsiukienė, "A Stay of Individual Enforcement Actions as a Basis for Effective Restructuring Proceedings", *International Comparative Jurisprudence* 7 (1) (2021).

⁷¹⁶ Restruktūrizavimo ir nemokumo direktyvos preambulės 66 punktas.

rizavimo procese taikant individualų priverstinių kreditorių teisių įgyvendinimo sustabdymą, tokių sandorių apsauga gali būti perteklinė, nes pati įmonė turėtų turėti pakankamai lėšų savo gyvybingumui išsaugoti ir restruktūrizavimo planui įgyvendinti.⁷¹⁷ Be to, vertinant Restruktūrizavimo ir nemokumo direktyvoje nustatytą šių sandorių apsaugos reguliavimą, pripažįstama, kad jis gali skatinti piktnaudžiauti tokia apsauga ir jų sudarymu gali būti nesiekama teisėtų restruktūrizavimo proceso tikslų. Todėl tokių sandorių teisėtumui užtikrinti visada turėtų būti atliekama išankstinė teismo kontrolė prieš sudarant tokius sandorius.⁷¹⁸

Restruktūrizavimo ir nemokumo direktyvoje reglamentuojama, kad sandoriai, kuriais suteikiamas tarpinis ir naujas finansavimas, turi būti saugomi. Remiantis Restruktūrizavimo ir nemokumo direktyvos 17 straipsnio 1 dalimi, valstybės narės užtikrina, kad būtų užtikrinama derama naujo finansavimo ir tarpinio finansavimo priemonių apsauga. Mažų mažiausiai bet kokių vėlesniu skolininko nemokumo atveju: a) naujo finansavimo ir tarpinio finansavimo priemonės negali būti paskelbiamos niekinėmis, nuginčijamomis ar nevykdytinomis ir b) tokių finansavimą teikiantiems subjektams negali būti taikomos civilinės, administracinės ar baudžiamosios sankcijos, motyvuojant tuo, kad toks finansavimas kenktų visiems kreditoriams, nebent yra kitų papildomų nacionalinėje teisėje nustatytų pagrindų.⁷¹⁹ Taip pat nustatytos dvi tokių sandorių apsaugos išimtys. Restruktūrizavimo ir nemokumo direktyvos 17 straipsnio 2–3 dalyse nustatyta, kad valstybės narės gali nustatyti, kad 17 straipsnio 1 dalis naujo finansavimo priemonėms taikoma tik tais atvejais, jei restruktūrizavimo planas yra patvirtintas teisminės arba administracinės institucijos, ir kad tarpinio finansavimo priemonėms ji taikoma tik tada, jeigu pastarosioms taikoma *ex ante* kontrolė, be to, valstybės narės gali nustatyti, kad 1 dalis netaikoma tarpinio finansavimo priemonėms, suteiktoms po to, kai skolininkas tapo nepajėgus sumokėti savo skolų suėjus jų grąžinimo terminui. Reglamentuojama ir kreditorių, suteikusių tarpinį ar naują finansavimą, interesų apsauga. Valstybės narės

⁷¹⁷ Rolof de Weijs, Meren Baltjes, “Opening the Door for the Opportunistic Use of Interim Financing: A Critical Assessment of the EU Draft Directive on Preventive Restructuring Frameworks”, *International Insolvency Review* 27 (2018); Audronė Balsiukienė, Remigijus Jokubauskas, “Problems of New and Interim Financing in Restructuring Proceedings”, *Socrates* 2 (20) (2021).

⁷¹⁸ Jennifer Payne, Janis Sarra, “Tripping the Light Fantastic: A Comparative Analysis of the European Commission Proposals for New and Interim Financing of Insolvent Businesses”, *Oxford Legal Studies Research Paper* 41 (2017).

⁷¹⁹ Restruktūrizavimo ir nemokumo direktyvos 17 straipsnio 1 dalis.

gali nustatyti, kad naujo arba tarpinio finansavimo priemonių teikėjams būtų suteikta teisė vykdant vėlesnes nemokumo procedūras gauti mokėjamą pirmiau nei kiti kreditoriai, kurių reikalavimai priešingu atveju turėtų pirmumą arba būtų lygiaverčiai.⁷²⁰ Tokiu būdu kreditoriai yra skatinami skolininkui suteikti tarpinį ar naują finansavimą.

Iš JANĮ pakeitimo įstatymo parengiamųjų darbų matyti, kad buvo pripažįstama, jog naujo ir tarpinio finansavimo, taip pat kitų su restruktūrizavimo procesu susijusių sandorių reglamentavimas ypač svarbus norint sudaryti sąlygas pasiekti restruktūrizavimo tikslus ir užtikrinti viso proceso veiksmingumą, nes atitinkama apsauga gali turėti lemiamą įtaką juridiniam asmeniui restruktūrizavimo proceso metu susidūrus su finansavimo stoka.⁷²¹ Įstatyme pateikiamos tarpinio ir naujo juridinio asmens finansavimo sąvokos. Tarpinis juridinio asmens finansavimas yra esamo ar naujo kreditoriaus papildomų lėšų, kurių pagrįstai ir nedelsiant reikia, kad juridinis asmuo galėtų tęsti veiklą ar išlikti gyvybingas arba kad iki restruktūrizavimo plano patvirtinimo nesumažėtų juridinio asmens vertė, teikimas juridiniam asmeniui (JANĮ 2 straipsnio 20 dalis). Naujas juridinio asmens finansavimas yra esamo ar naujo kreditoriaus papildomų lėšų, patvirtintų juridinio asmens restruktūrizavimo plane, teikimas juridiniam asmeniui kaip pagalba šio asmens finansiniams sunkumams įveikti (JANĮ 2 straipsnio 15 dalis). Analizuojant šiuos sandorius matyti, kad jų pagrindinis tikslas yra naujų lėšų skolininkui suteikimas. Pagrindinis šių sandorių skirtumas yra jų sudarymas laike. Tarpinis finansavimas skirtas laikotarpiui nuo restruktūrizavimo proceso pradžios iki restruktūrizavimo plano patvirtinimo, o naujas finansavimas numatomas restruktūrizavimo plane. Taigi, naujo finansavimo sandoriai įtraukiami į restruktūrizavimo planą ir dėl jų balsuoja juridinio asmens dalyviai ir kreditoriai. Vertinant šių sandorių reglamentavimą, matyti, kad jie yra siejami su papildomų lėšų skolininkui suteikimu. Tačiau įstatyme nėra apibrėžiama, kaip suprantamos tokios lėšos. ES teisėje pripažįstama, kad finansinė parama turėtų būti suprantama plačiąja prasme, kaip apimanti lėšų ar trečiosios šalies garantijas, taip pat atsargų, inventoriaus, žaliavų ir komunalinių paslaugų suteikimą, pavyzdžiui, suteikiant skolininkui il-

⁷²⁰ Restruktūrizavimo ir nemokumo direktyvos 17 straipsnio 3 dalis.

⁷²¹ Lietuvos Respublikos juridinių asmenų nemokumo įstatymo Nr. XIII-2221 1, 2, 4, 6, 9, 10, 15, 17, 26, 27, 28, 31, 32, 33, 35, 40, 41, 42, 43, 62, 63, 64, 77, 94, 95, 103, 104, 110, 111, 114, 130 straipsnių pakeitimo, įstatymo papildymo 102¹, 102², 102³, 111¹ straipsniais ir įstatymo priedo pakeitimo įstatymo ir lydinių įstatymų projektų aiškinamasis raštas.

gesnį grąžinimo laikotarpį.⁷²² Taigi, tarpiniu ar nauju finansavimu suteikiamos lėšos turėtų būti suprantamos plačiai.

Restruktūrizavimo ir nemokumo direktyvos nuostatos, reglamentuojančios naują ir tarpinį finansavimą, perkeltos į JANĮ. Sandoriai, kuriais juridiniam asmeniui suteiktas naujas finansavimas ir (ar) tarpinis finansavimas, negali būti pripažinti negaliojančiais, išskyrus atvejus, kai jie buvo sudaryti pažeidžiant įstatymus arba apgaule (JANĮ 102² straipsnio 1 dalis). Kreditoriui, suteikusiam naują finansavimą ir (ar) tarpinį finansavimą, negali būti taikoma civilinė, administracinė arba baudžiamoji atsakomybė, remiantis argumentu, kad toks finansavimas sukelia neigiamų pasekmių visų kreditorių interesams (JANĮ 102² straipsnio 2 dalis). Sandoriai, kurių sudarymas yra pagrįstas ir būtinas, kad būtų pritarta restruktūrizavimo planui ir (ar) teismo patvirtinto restruktūrizavimo plano įgyvendinimui, negali būti pripažinti negaliojančiais, remiantis argumentu, kad tokie sandoriai sukelia neigiamų pasekmių visų kreditorių interesams, išskyrus atvejus, kai jie buvo sudaryti pažeidžiant įstatymus arba apgaule (JANĮ 102² straipsnio 3 dalis). Šio straipsnio 3 dalyje nurodyti sandoriai yra susiję su restruktūrizavimo plano rengimo, konsultavimosi rengiant šį planą išlaidomis, juridinio asmens darbuotojų darbo užmokesčio mokėjimu ir kitais atsiskaitymais, būtinais vykdant įprastą juridinio asmens ūkinę komercinę veiklą (JANĮ 102² straipsnio 4 dalis). Pažymėtina, kad kreditorių, suteikusių naują ir tarpinį finansavimą, interesai apsaugomi tenkinant jų reikalavimą prioritetine tvarka. Remiantis JANĮ 94 straipsnio 2 dalies 1 punkto a papunkčiu, pirmąja eile tenkinami kreditorių, suteikusių įkeitimu ir (ar) hipoteka neužtikrintą naują ir (ar) tarpinį finansavimą, reikalavimai, kilę juridiniam asmeniui negrąžinus paskolų sutartyse nustatytais terminais.

Taip pat įstatyme reglamentuojami **darbo teisinių santykių ypatumai** restruktūrizavimo procese. Juridinio asmens vadovas, prieš kreipdamasis į teismą dėl restruktūrizavimo bylos iškėlimo, turi vykdyti DK nustatytą tvarka darbuotojų atstovų informavimą ir konsultavimąsi su jais. Kai restruktūrizavimo byla keliama kartu patvirtinant restruktūrizavimo planą, taikomos šio straipsnio 3 dalies nuostatos (JANĮ 102³ straipsnio 1 dalis). Tai reiškia, kad restruktūrizavimo procese aktyviai turi dalyvauti ir juridinio asmens darbuotojai, kad jiems turi būti suteikiama informacija apie restruktūrizavimo proceso eigą.

Pradėjus restruktūrizavimo procesą juridinio asmens darbuotojai turi būti informuojami apie pagrindinius šio proceso aspektus. Nemokumo

⁷²² Restruktūrizavimo ir nemokumo direktyvos preambulės 66 punktas.

administratorius ne vėliau kaip per 5 darbo dienas nuo teismo nutarties išskelti restruktūrizavimo bylą įsiteisėjimo dienos privalo informuoti darbuotojų atstovus apie restruktūrizavimo bylos iškėlimą, galimą poveikį darbo sąlygoms, restruktūrizavimo plano rengimą ir supažindinti juos su informacijos teikimo ir konsultavimosi tvarka rengiant ir įgyvendinant restruktūrizavimo planą DK nustatyta tvarka (JANĮ 102³ straipsnio 2 dalis).

Apie teismui teikiamą tvirtinti restruktūrizavimo planą, jame nurodytus struktūrinius juridinio asmens pokyčius ir darbo sąlygų pakeitimus darbuotojų atstovai informuojami ne vėliau kaip prieš 5 darbo dienas iki restruktūrizavimo plano pateikimo teismui dienos. Darbuotojų atstovų motyvuotu prašymu iki restruktūrizavimo plano pateikimo teismui dienos jiems turi būti sudaryta galimybė susipažinti su teismui teikiamu restruktūrizavimo planu (JANĮ 102³ straipsnio 3 dalis). Dokumentai, kuriais įrodoma, kad darbuotojų atstovai buvo informuoti apie rengiamą restruktūrizavimo planą ir su jais buvo konsultuojamasi darbo sąlygų klausimais, pateikiami teismui kartu su teikiamu tvirtinti restruktūrizavimo planu (JANĮ 102³ straipsnio 4 dalis). Jeigu restruktūrizavimo plane numatyti darbo organizavimo struktūriniai pertvarkymai, jie vykdomi DK nustatyta tvarka (JANĮ 102³ straipsnio 5 dalis). DK nustatytais atvejais ir (arba) kai juridiniame asmenyje darbuotojų atstovai neišrinkti, darbuotojai informuojami tiesiogiai ir (arba) kitais DK nurodytais būdais (JANĮ 102³ straipsnio 6 dalis).

Pažymėtina, kad restruktūrizavimo plane nurodoma informacijos teikimo ir konsultavimosi su darbuotojų atstovais DK nustatyta tvarka (JANĮ 104 straipsnio 2 dalies 17 punktą). Tinkamo darbuotojų informavimo ir konsultavimosi su jais reikalavimų vykdymo reikšmę rodo ir tai, kad teismas priima nutartį netvirtinti restruktūrizavimo plano, jei nebuvo įgyvendinti JANĮ 102³ straipsnyje nurodyti reikalavimai (JANĮ 111 straipsnio 3 dalies 1 punktą).

Restruktūrizavimo planas

Restruktūrizavimo planas yra esminis restruktūrizavimo proceso dokumentas. Restruktūrizavimo planas apibrėžiamas kaip planas, kuriuo skolininko verslo finansinė padėtis ir gyvybingumas gali būti atkuriami užtikrinant galimai didžiausią kreditorių reikalavimų patenkinimą ir tai būtų naudingiau nei likviduoti skolininką.⁷²³ Iš esmės restruktūrizavimo planas yra skolininko ir kreditorių bei kitų suinteresuotų asmenų susitari-

⁷²³ European Law Institute, *Rescue of Business in Insolvency Law*, 2017, p. 70–71.

mas ir jam priimti reikia kreditorių ir kitų suinteresuotų asmenų (pavyzdžiui, savininkų) balsų daugumos.⁷²⁴ Restruktūrizavimo plane turi būti nustatytos priemonės, leisiančios atkurti įmonės mokumą ir jai vykdyti ūkinę komercinę veiklą. Tokios priemonės gali būti skirstomos į tris kategorijas: finansinės priemonės (angl. *financial measures*); priemonės kuriomis siekiama atkurti mokumą, pakeisti įmonės kapitalo struktūrą; veiklos priemonės (angl. *operational measures*), kuriomis siekiama padidinti įvairių įmonės veiklos sričių efektyvumą. Tai yra su struktūriniais ir procesų pasikeitimais susijusios priemonės, kurios leistų sumažinti išlaidas ir padidinti pelną; strateginės priemonės (angl. *strategic measures*), kurios yra skirtos įmonės ūkinės komercinės veiklos pokyčiams, suteikiantiems konkurencinę naudą.⁷²⁵ Taigi, galima teigti, kad restruktūrizavimo planas yra pagrindinis dokumentas, kuris nustato restruktūrizuojamos įmonės tikslus ir patį procesą ir kurio įgyvendinimas laiku yra svarbus atkuriant įmonės veiklą ir gyvybingumą, todėl šio dokumento patikros procedūros negali būti išskaidytos taip, kad neatitiktų restruktūrizavimo proceso tikslų bei pagrindinių principų.⁷²⁶

Sprendžiant dėl restruktūrizavimo proceso pradėjimo, restruktūrizavimo plano tvirtinimo, vienas esminių JANĮ pakeitimų, palyginti su ĮRĮ, yra tas, kad pagal JANĮ restruktūrizavimo procese dalyvauja tik **restruktūrizavimo plano paveikiami kreditoriai**, kurie balsuoja grupėse. JANĮ 2 straipsnio 9 dalyje nustatyta, kad juridinio asmens restruktūrizavimo plano paveikiamas kreditorius yra kreditorius, kurio civilines teises ir (ar) pareigas dėl juridiniam asmeniui suteikiamos pagalbos finansiniams sunkumams įveikti tiesiogiai sukuria, pakeičia ar panaikina juridinio asmens restruktūrizavimo planas. Atitinkamai teismų praktikoje nurodoma, kad juridiniam asmeniui suteikiama pagalba finansiniams sunkumams įveikti neturėtų būti siejama išimtinai tik su kreditoriaus savanorišku sutikimu, patvirtinimu (žodiniu, rašytiniu) atitinkamai modifikuoti savo prievolę skolininkui ir (ar) kitaip padėti jam įveikti finansinius sunkumus.⁷²⁷ Kreditorius laikomas paveikiamu restruktūrizavimo plano, jei jo prievolė yra modifikuojama (pavyzdžiui, pratęsiamas mokėjimo terminas), kai tai pažymima restruktūrizavimo plane. Teismų praktikoje nurodoma, kad restruktūrizavimo plane numatomi atitinkami kreditorių finansinių rei-

⁷²⁴ Jonathan C. Lipson, *op. cit.*

⁷²⁵ Frederick Drescher, *op. cit.*, p. 30.

⁷²⁶ Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2015 m. sausio 9 d. nutartis civilinėje byloje Nr. 3K-3-67/2015.

⁷²⁷ Lietuvos apeliacinio teismo 2020 m. liepos 7 d. nutartis civilinėje byloje Nr. e2-1014-553/2020.

kalavimų tenkinimo terminai neabejotinai paveikia kreditorių teises, todėl tokie kreditoriai, nors ir nėra sudarę atskiro susitarimo su skolininku pratęsti prievolės jiems įvykdymo terminą, išdėstyti prievolės įvykdymą ar kitaip padėti skolininkui įveikti finansinius sunkumus, taip pat laikytini restruktūrizavimo plano paveikiamais kreditoriais.⁷²⁸

JANĮ 104 straipsnyje reglamentuojamas restruktūrizavimo planas. Už restruktūrizavimo plano parengimą atsako juridinio asmens vadovas (JANĮ 104 straipsnio 1 dalis). JANĮ 104 straipsnio 2 dalyje nustatyta, kokia informacija turi būti nurodyta restruktūrizavimo plane. Restruktūrizavimo procesą reglamentuojančios nuostatos turi būti taikomos ne formaliai, o racionaliai. Teismas, nustatęs, kad restruktūrizavimo planas neatitinka keliamų reikalavimų, neturėtų atsisakyti priimti dokumentų, bet nustatyti protingą terminą trūkumams pašalinti. Spręsdamas dėl termino trūkumams pašalinti, teismas privalo įvertinti nustatytus restruktūrizavimo plano trūkumus ir numatyti protingą terminą, per kurį asmuo realiai galėtų pašalinti teismo nustatytus trūkumus.⁷²⁹ Restruktūrizavimo plano rengimo pagalbinė medžiaga yra nurodyta poįstatyminiame teisės akte. Pagal JANĮ 104 straipsnio 3 dalį, restruktūrizavimo plano rengimo metodines rekomendacijas nustato priežiūros institucija. Audito, apskaitos, turto vertinimo ir nemokumo valdymo tarnybos prie Lietuvos Respublikos finansų ministerijos direktoriaus 2020 m. sausio 10 d. įsakymu Nr. V4-6 yra patvirtintos Juridinio asmens restruktūrizavimo plano rengimo metodinės rekomendacijos, į kurias taip pat turi būti atsižvelgiama rengiant restruktūrizavimo planą.

Restruktūrizavimas yra laikinas mokumo problemų sprendimo būdas, todėl restruktūrizavimo planas gali būti įgyvendinamas ne ilgiau nei nustatytas įstatyme terminas. Pagal bendrą taisyklę, restruktūrizavimo plano įgyvendinimo trukmė **negali būti ilgesnė kaip 4 metai** nuo teismo nutarties patvirtinti restruktūrizavimo planą priėmimo dienos (JANĮ 105 straipsnio 1 dalis). Atitinkamai restruktūrizavimo plane nurodytų kreditorių reikalavimų tenkinimo terminai negali būti ilgesni negu restruktūrizavimo plano įgyvendinimo terminas (JANĮ 105 straipsnio 2 dalis). Tačiau vykdant restruktūrizavimo planą, gali susiklostyti, kad per nustatytą terminą jis nėra iki galo įvykdomas. Tokiu atveju įstatymas nustato galimybę pratęsti restruktūrizavimo plano įgyvendinimo terminą. Nemokumo administratorius kreditorių susirinkimo sprendimu arba juridinio asmens vadovas

⁷²⁸ Lietuvos apeliacinio teismo 2020 m. lapkričio 5 d. nutartis civilinėje byloje Nr. e2-1683-553/2020.

⁷²⁹ Lietuvos apeliacinio teismo 2020 m. liepos 27 d. nutartis civilinėje byloje Nr. e2-1259-407/2020.

ne vėliau kaip likus pusei metų iki restruktūrizavimo plano įgyvendinimo pabaigos gali pateikti motyvuotą prašymą teismui dėl restruktūrizavimo plano įgyvendinimo trukmės pratęsimo (JANĮ 105 straipsnio 3 dalis). Teismas gali vieną kartą pratęsti restruktūrizavimo plano įgyvendinimo trukmę, bet ne ilgiau kaip vieniems metams (JANĮ 105 straipsnio 4 dalis). Pratęsus restruktūrizavimo plano įgyvendinimo trukmę, restruktūrizavimo planas turi būti keičiamas (JANĮ 105 straipsnio 5 dalis).

Restruktūrizavimo plano tvirtinimas

Restruktūrizavimo plano tvirtinimas yra visuma veiksmų, reikalingų restruktūrizavimo planui priimti. Pagal įstatyme nustatytą modelį, dėl restruktūrizavimo plano balsuoja juridinio asmens dalyviai ir restruktūrizavimo plano paveikiami kreditoriai. Taigi, nesant reikiamo juridinio asmens dalyvių ir kreditorių pritarimo, restruktūrizavimo planas negali būti priimamas, išskyrus JANĮ nustatytas išimtis.

Visų pirma, restruktūrizavimo plano projektui turi pritarti **juridinio asmens dalyviai** (JANĮ 106 straipsnio 1 dalis). Laikoma, kad juridinio asmens dalyviai pritarė restruktūrizavimo plano projektui, jeigu restruktūrizavimo plano projektui pritarta atitinkamo juridinio asmens teisinę formą reglamentuojančio įstatymo nustatyta sprendimų priėmimo tvarka, o jeigu toks įstatymas šios tvarkos nenustato, juridinių asmenų steigimo dokumentuose nustatyta tvarka – susirinkime dalyvaujančių juridinio asmens dalyvių daugiau kaip 1/2 balsų dauguma (JANĮ 106 straipsnio 2 dalis). ABĮ 20 straipsnio 1 dalies 24 punkte nustatyta, kad visuotinis akcininkų susirinkimas turi išimtinę teisę priimti sprendimus dėl bendrovės restruktūrizavimo JANĮ nustatytais atvejais. Remiantis ABĮ 28 straipsnio 1 dalies 16 punktu, visuotinis akcininkų susirinkimas kvalifikuota balsų dauguma, kuri negali būti mažesnė kaip 2/3 visų susirinkime dalyvaujančių akcininkų akcijų suteikiamų balsų, priima sprendimus dėl bendrovės restruktūrizavimo. Sistemškai aiškinant JANĮ ir ABĮ nuostatas, nurodoma, kad sprendimas dėl pritarimo restruktūrizavimo planui turi būti priimtas visuotinio akcininkų susirinkimo kvalifikuota balsų dauguma, kuri negali būti mažesnė kaip 2/3 visų susirinkime dalyvaujančių akcininkų akcijų suteikiamų balsų.⁷³⁰

Toliau restruktūrizavimo plano projektui turi pritarti **restruktūrizavimo plano paveikiami kreditoriai grupėse** (JANĮ 107 straipsnio 1 dalis).

⁷³⁰ Lietuvos apeliacinio teismo 2020 m. gruodžio 17 d. nutartis civilinėje byloje Nr. e2-1829-585/2020.

Laikoma, kad kreditoriai pritarė restruktūrizavimo plano projektui, jeigu kiekvienoje kreditorių grupėje restruktūrizavimo plano projektui pritarė restruktūrizavimo plano paveikiami kreditoriai, kurių reikalavimų suma vertine išraiška sudaro daugiau kaip 1/2 visų teismo patvirtintų šios grupės kreditorių reikalavimų sumos (JANĮ 107 straipsnio 2 dalis). Įstatyme išskiriamos dvi paveikiamų kreditorių grupės. Juridinio asmens kreditoriai vykstant restruktūrizavimo procesui skirstomi į šias grupes: 1) kreditorių, kurių reikalavimai užtikrinti įkeitimu ir (ar) hipoteka; 2) kitų kreditorių (JANĮ 108 straipsnio 1 dalis). Tomis pačiomis aplinkybėmis visi tos pačios grupės kreditoriai turi vienodas teises ir pareigas (JANĮ 108 straipsnio 1 dalis). Toks kreditorių išskyrimas į grupes yra pagrįstas, nes kreditoriai gali turėti skirtingus interesus dėl skolininko restruktūrizavimo ir jo ūkinės komercinės veiklos tęsimą galimybių. Pripažįstama, kad siekiant užtikrinti, kad iš esmės panašios teisės būtų vertinamos teisingai ir kad restruktūrizavimo planai galėtų būti priimami nepagrįstai nepažeidžiant paveiktų šalių teisių, paveiktos šalys turėtų būti vertinamos suskirsčius jas į atskiras grupes, kurios atitinka nacionalinėje teisėje nustatytus grupių sudarymo kriterijus. Grupės sudaromos – paveiktų šalių grupavimas siekiant priimti planą – taip, kad būtų atspindėtos šalių teisės ir jų reikalavimų bei interesų pirmumo eilė. Mažų mažiausiai užtikrinimo priemonę turintys ir jos neturintys kreditoriai visada turėtų būti vertinami atskirose grupėse.⁷³¹ Be to, ES teisėje nustatytos išimtys dėl mažų įmonių restruktūrizavimo planų tvirtinimo. Valstybės narės turėtų galėti numatyti, kad skolininkus, kurie yra MVĮ, dėl jų palyginti paprastos kapitalo struktūros būtų galima atleisti nuo pareigos sudaryti atskiras paveiktų šalių grupes. Tais atvejais, kai MVĮ pasirenka naudoti tik vieną balsavimo grupę ir ta grupė balsuoja prieš planą, laikantis bendrųjų šios direktyvos principų skolininkams turėtų būti galima pateikti kitą planą.⁷³² Tačiau tokios išlygos JANĮ nenustato.

Sprendžiant dėl kreditorių suteikiamos pagalbos restruktūrizavimo procese ir pritarimo restruktūrizavimo plano projektui, nurodoma, kad kreditorių materialinis teisinis suinteresuotumas atgauti skolą yra didžiausias, jų pritarimas restruktūrizavimo planui reiškia, jog jie numato įmonės sėkmingo restruktūrizavimo ir savo finansinių reikalavimų patenkinimo galimybę ir sutinka, kad dalies jų reikalavimai (ar jų dalis) bus tenkinami vėliau, restruktūrizavimo proceso metu ar ir jam pasibaigus.⁷³³

⁷³¹ Restruktūrizavimo ir nemokumo direktyvos preambulės 44 punktas.

⁷³² Restruktūrizavimo ir nemokumo direktyvos preambulės 45 punktas.

⁷³³ Lietuvos apeliacinio teismo 2020 m. rugpjūčio 20 d. nutartis civilinėje byloje Nr. 2-1289-450/2020.

Kadangi restruktūrizavimo plano projektui turi pritarti JANĮ nustatyta paveikiamų kreditorių dauguma, daugumos kreditorių pozicija yra reikšminga ir kitų kreditorių nepritarimas nėra svarbus. Kitaip tariant, jei skolininko kreditorių dauguma restruktūrizavimo plano projektui pritaria, daugumos kreditorių valia tokiu atveju privaloma mažumai, abejojančiai restruktūrizavimo plano realaus vykdymo galimybėmis.⁷³⁴ Todėl aplinkybė, kad kai kurie kreditoriai nepritaria juridinio asmens restruktūrizavimui, inicijuoja teisminius ginčus, nereiškia, kad restruktūrizavimo procesas negali vykti. Pavyzdžiui, teismų praktikoje laikoma, kad vien tai, jog kai kurie skolininko kreditoriai kreipėsi į teismą dėl skolų ar nuostolių iš atsakovės priteisimo, *a priori* (iš anksto) negali būti laikoma jų nepritarimu įmonės restruktūrizavimui, juo labiau nėra nustatyta, kad galimas šių kreditorių nepritarimas turėtų esminę reikšmę pagal JANĮ 107 straipsnio 2 dalį sprendžiant dėl pritarimo restruktūrizavimo plano projektui.⁷³⁵ JANĮ nereglamentuojama, kokia tvarka kreditoriai turi būti informuojami apie siūlomą priimti restruktūrizavimo plano projektą ir kokia tvarka jie turi balsuoti. Sistemiskai aiškinant JANĮ nuostatas, nurodoma, kad aplinkybė, ar plano paveikiami kreditoriai buvo informuoti tinkamai, turėtų kiekvienu atveju įvertinti teismas individualiai.⁷³⁶

Pagrindinis vaidmuo, vertinant restruktūrizavimo plano projekto ekonominį pagrįstumą, naudingumą bei tikslingumą, tenka įmonės kreditoriams.⁷³⁷ Todėl kaip tik jų pozicija yra itin svarbi, vertinant restruktūrizuojamos įmonės galimybes pasiekti restruktūrizavimo proceso tikslus, jo ekonominį pagrįstumą ir naudingumą kreditoriams.⁷³⁸ Restruktūrizuojamos įmonės kreditoriai turi pasirinkti: pritarti ar nepritarti restruktūrizavimo plano projektui. Kreditorių pritarimo dėl restruktūrizavimo plano projektui svarba susijusi su tuo, kad būtent įmonės kreditoriai sprendžia, kokia pagalba restruktūrizuojamai įmonei turi būti suteikiama. Be to, įmonės kreditorinių reikalavimų tenkinimo apimtis itin priklauso nuo restruktūrizavimo priemonių ir restruktūrizuojamos įmonės

⁷³⁴ Lietuvos apeliacinio teismo 2020 m. lapkričio 16 d. nutartis civilinėje byloje Nr. e2-1728-450/2020.

⁷³⁵ Lietuvos apeliacinio teismo 2020 m. rugpjūčio 6 d. nutartis civilinėje byloje Nr. e2-1282-881/2020.

⁷³⁶ Lietuvos apeliacinio teismo 2020 m. liepos 7 d. nutartis civilinėje byloje Nr. e2-1014-553/2020.

⁷³⁷ Lietuvos apeliacinio teismo 2013 m. gegužės 2 d. nutartis civilinėje byloje Nr. 2-1366/2013.

⁷³⁸ Lietuvos apeliacinio teismo 2015 m. gruodžio 1 d. nutartis civilinėje byloje Nr. 2-2067-157/2015.

galimybių jas įgyvendinti. Vien įmonės restruktūrizavimo bylos iškėlimas neeliminuoja rizikos, kad įmonės mokumo atkurti nepavyks, dėl to gali tiesiogiai nukentėti įmonės kreditorių interesai.⁷³⁹ Kreditorių daugumos pritarimas reiškia, kad pasirinktos restruktūrizavimo priemonės yra realios ir turėtų leisti pasiekti restruktūrizavimo proceso tikslus.

Restruktūrizavimo procesas yra teisminis, todėl restruktūrizavimo planą turi **patvirtinti teismas** (JANĮ 111 straipsnio 1 dalis). Teismui restruktūrizavimo planas turi būti teikiamas operatyviai, siekiant, kad jis būtų kuo greičiau patvirtintas teisme. Remiantis JANĮ 110 straipsnio 1 dalimi, nemokumo administratorius arba juridinio asmens vadovas restruktūrizavimo plano projektą, kuriam pritarta JANĮ 106, 107 arba 111 straipsniuose nustatyta tvarka, **ne vėliau kaip per 4 mėnesius** nuo nutarties iškelti restruktūrizavimo bylą įsiteisėjimo dienos turi pateikti teismui. JANĮ 110 straipsnio 2 dalyje nustatyta, kad teismas nemokumo administratoriaus arba juridinio asmens vadovo prašymu, jeigu tam priitaria kreditorių susirinkimas ir pagrindžiama akivaizdi pažanga svarstant restruktūrizavimo plano projektą, turi teisę pratęsti restruktūrizavimo plano projekto pateikimo teismui terminą. Teismas, sprendamas dėl tokio termino pratęsimo, turi įvertinti, ar tai reikalinga ir būtina. Šio termino pratęsimas galimas išimtiniais atvejais, atsižvelgiant į neišvengiamą būtinumą, nustačius, kad tokia priemonė yra būtina efektyviai ir veiksmingai užbaigti restruktūrizavimo planą. Sprendamas dėl restruktūrizavimo plano pratęsimo, teismas turi įsitikinti, kad plano vykdymo eiga patvirtina jo realumą, ir vertinti aplinkybes, susiklostančias po restruktūrizavimo plano patvirtinimo, jo vykdymo metu.⁷⁴⁰ Bendras restruktūrizavimo plano projekto pateikimo teismui terminas **negali viršyti 6 mėnesių** nuo nutarties iškelti restruktūrizavimo bylą įsiteisėjimo dienos (JANĮ 110 straipsnio 3 dalis).

Sprendamas dėl restruktūrizavimo plano tvirtinimo, teismas vertina, ar jis buvo priimtas pagal nustatytą tvarką, ar jo turinys atitinka visus teisės keliamus reikalavimus ir ar yra teisingas ir pagrįstas jam nepritarusių kreditorių atžvilgiu.⁷⁴¹ Teismas nutartį dėl restruktūrizavimo plano tvirtinimo priima per 14 dienų nuo restruktūrizavimo plano pateikimo teismui dienos (JANĮ 111 straipsnio 2 dalis).

⁷³⁹ Lietuvos apeliacinio teismo 2017 m. rugsėjo 28 d. nutartis civilinėje byloje Nr. 2-1519-330/2017.

⁷⁴⁰ Lietuvos apeliacinio teismo 2020 m. balandžio 21 d. nutartis civilinėje byloje Nr. 2-758-585/2020.

⁷⁴¹ European Law Institute, Rescue of Business in Insolvency Law, 2017, p. 317.

Įstatymas nenustato pozityvių reikalavimų, kuriuos turi įvertinti teismas, sprenddamas dėl restruktūrizavimo plano tvirtinimo. Remiantis JANĮ 111 straipsnio 3 dalimi, teismas priima nutartį **netvirtinti restruktūrizavimo plano**, jeigu yra bent viena iš šių aplinkybių:

- 1) nebuvo įgyvendinti JANĮ 102³, 104–107 ir 110 straipsniuose nurodyti reikalavimai;
- 2) dėl restruktūrizavimo plano projekte nustatytų priemonių šio plano projektui nepritarusių kreditorių reikalavimų tenkinimo apimtis būtų mažesnė negu bankroto atveju;
- 3) restruktūrizavimo plano projekte numatytos naujo finansavimo priemonės nėra būtinos restruktūrizavimo planui įgyvendinti ir nepagrįstai riboja restruktūrizavimo plano projektui nepritarusių kreditorių interesus;
- 4) restruktūrizavimo plano projekte numatytos priemonės akivaizdžiai nepadės juridiniam asmeniui įveikti finansinių sunkumų, išsaugoti gyvybingumo ir išvengti bankroto;
- 5) restruktūrizavimo plano projektas neatitinka valstybės pagalbos teikimo reikalavimų;
- 6) nuo teismo nutarties iškelti restruktūrizavimo bylą priėmimo dienos juridinis asmuo nemoka mokesčių.

Vertinant restruktūrizavimo plano netvirtinimo pagrindus, galima teigti, kad jie yra susiję su restruktūrizavimo plano parengimo tvarkos laikymusi, suinteresuotų asmenų interesų pusiausvyros užtikrinimu bei įmonės restruktūrizavimo galimybėmis. Pirma, restruktūrizavimo plano projektas turi būti parengtas laikantis įstatyme nustatytos tvarkos ir atitikti įstatyme nustatytus reikalavimus. Restruktūrizavimo plano projekto rengimas yra tęstinis, nuoseklus procesas, kurio metu veiksmai turi būti atliekami nuosekliai. Todėl JANĮ 102³, 104–107 ir 110 straipsniuose nurodyti reikalavimai sudaro restruktūrizavimo plano projekto rengimo visumą. Jų nesilaikymas reiškia, kad restruktūrizavimo plano projekto rengimo procedūra buvo neteisėta. Antra, restruktūrizavimo procese turi būti siekiama visų skolininko kreditorių interesų apsaugos. Atitinkamai ir kreditoriai, kurie nesutiko su restruktūrizavimo plano projektu, negali patirti neigiamų pasekmių vien todėl, kad mokumo problemos sprendžiamos restruktūrizavimo būdu. Todėl įstatyme nustatyta, kad dėl restruktūrizavimo plano projekte nustatytų priemonių šio plano projektui nepritarusių kreditorių reikalavimų tenkinimo apimtis būtų mažesnė negu bankroto atveju. Trečia, jei restruktūrizavimo plano projekte numatytos naujo finansavimo priemonės, jos turi būti pagrįstos ir negali pažeisti restruktūrizavimo plano projektui nepritarusių kreditorių interesų. Todėl tais atvejais, kai restruktūrizavimo plano projekte numatytos naujo

finansavimo priemonės, teismas gali atsisakyti tvirtinti restruktūrizavimo planą, jei numatytos jos nėra būtinos restruktūrizavimo planui įgyvendinti ir nepagrįstai riboja projektui nepritarusių kreditorių interesus. Tokiu atveju teismas turi vertinti, ar naujo finansavimo priemonės yra reikalingos restruktūrizavimo planui įgyvendinti, atsižvelgiant į jame nustatytas priemones, naujo finansavimo pobūdį bei jų poveikį planui nepritarusių kreditorių interesams. Ketvirta, restruktūrizavimo plano projekte numatytos priemonės turi leisti pasiekti restruktūrizavimo proceso tikslus. Teismas, vertindamas tokių priemonių atitiktį restruktūrizavimo proceso tikslams, turi įvertinti, ar jos padės pasiekti minėtus tikslus. Toks vertinimas yra kompleksinis ir sudėtingas, nes reali tokių priemonių nauda ir atitiktis restruktūrizavimo proceso tikslams paaiškės tik proceso metu. Todėl manytina, kad įstatymų leidėjas pagrįstai nustatė, kad restruktūrizavimo planas netvirtinamas tik tada, kai restruktūrizavimo plano projekte numatytos priemonės *akivaizdžiai* nepadės juridiniam asmeniui įveikti finansinių sunkumų, išsaugoti gyvybingumo ir išvengti bankroto. Tokių priemonių akivaizdi neatitiktis minėtiems reikalavimams reiškia, kad teismui neturėtų kilti abejonių, kad iš esmės siūlomų priemonių taikymas nebus pakankamas norint pasiekti restruktūrizavimo proceso tikslus. Penkta, tais atvejais, kai skolininkui teikiama valstybės pagalba, teismas turi įvertinti, ar jo suteikimo sąlygos, tvarka atitinka nustatytus reikalavimus. Valstybės pagalbos suteikimas restruktūrizuojamam juridiniam asmeniui reglamentuojamas JANĮ 109 straipsnyje. Šešta, restruktūrizavimo planas tvirtinamas tik nustačius, kad nuo teismo nutarties iškelti restruktūrizavimo bylą priėmimo dienos juridinis asmuo moka mokesčius. Priešingu atveju restruktūrizavimo planas nėra tvirtinamas, nes juridinis asmuo nevykdo (netinkamai vykdo) mokesťines prievoles. Tokiu restruktūrizavimo plano netvirtinimo pagrindu įstatymų leidėjas pabrėžia tinkamo mokesťinių prievolių vykdymo svarbą ir reikšmę.

Teismas ne vėliau kaip kitą darbo dieną nuo nutarties dėl restruktūrizavimo plano tvirtinimo priėmimo dienos šios nutarties kopiją išsiunčia šiems asmenims: 1) restruktūrizuojamam juridiniam asmeniui; 2) paskirtam nemokumo administratoriui; 3) kreditoriams (JANĮ 111 straipsnio 4 dalis). Teismo nutartis patvirtinti restruktūrizavimo planą gali būti skundžiama atskiruoju skundu, tačiau teismo nutarties patvirtinti restruktūrizavimo planą apskundimas restruktūrizavimo plano vykdymo nestabdo (JANĮ 111 straipsnio 5 dalis). Tokiu būdu užtikrinama, kad restruktūrizavimo procesas būtų operatyviai vykdomas, nepaisant nutarties, kuria restruktūrizavimo planas patvirtintas, apskundimo. Pažymėtina, kad teismas turi nagrinėti, ar restruktūrizavimo planas atitinka JANĮ 111 straipsnio 3 dalies 2 punkte arba 111¹ straipsnio 2 dalies 2 punkto b papunktyje

nurodytas sąlygas tik tuo atveju, jeigu restruktūrizavimo planui nepritaręs plano paveikiamas kreditorius šiuo pagrindu motyvuotai skundžia teismo nutartį patvirtinti restruktūrizavimo planą (JANĮ 111 straipsnio 6 dalis). JANĮ 111 straipsnio 3 dalies 2 punkte ir JANĮ 111¹ straipsnio 2 dalies 2 punkto b papunktyje nurodytoms aplinkybėms įvertinti gali būti pasitelkiamas teismo ekspertas (JANĮ 111 straipsnio 7 dalis).

Restruktūrizavimo planas gali būti tvirtinamas teismo ir tuo atveju, kai jam nepritaria juridinio asmens dalyviai ar kreditorių grupė. Tokia galimybė juridinių asmenų nemokumo procese nustatyta perkėlus Restruktūrizavimo ir nemokumo direktyvą. Visų pirma, įstatymas nustato galimybę patvirtinti restruktūrizavimo planą **esant juridinio asmens dalyvių nepritarimui**. Remiantis JANĮ 111¹ straipsnio 1 dalimi, juridinio asmens dalyviams nepritarus restruktūrizavimo plano projektui, juridinio asmens vadovo arba kreditorių siūlymu teismas gali patvirtinti restruktūrizavimo planą, jeigu tenkinamos visos šios sąlygos: 1) įgyvendinti JANĮ 104, 105 ir 110 straipsniuose nurodyti reikalavimai; 2) dėl restruktūrizavimo plano projekte nustatytų priemonių nepasikeistų šio plano projektui nepritarusių dalyvių nuosavybės teisių ir (arba) prievolių teisių ir (ar) pareigų, susijusių su juridiniu asmeniu, apimtis; 3) restruktūrizavimo plano projektui pritarė restruktūrizavimo plano paveikiami kreditoriai grupėse, jeigu kiekvienoje kreditorių grupėje restruktūrizavimo plano projektui pritarė restruktūrizavimo plano paveikiami kreditoriai, kurių reikalavimų suma vertine išraiška sudaro daugiau kaip 2/3 visų teismo patvirtintų šios grupės kreditorių reikalavimų sumos.

Atskirai įstatyme reglamentuojamas restruktūrizavimo plano tvirtinimas **esant kreditorių grupės nepritarimui**. Pagal JANĮ 111¹ straipsnio 2 dalį, kreditorių grupėse restruktūrizavimo plano paveikiamiems kreditoriams nepritarus restruktūrizavimo plano projektui, juridinio asmens vadovo arba kreditorių siūlymu, pritarus juridinio asmens vadovui, teismas gali patvirtinti restruktūrizavimo planą, jeigu tenkinamos visos šios sąlygos: 1) įgyvendinti JANĮ 104–106 ir 110 straipsniuose nurodyti reikalavimai; 2) restruktūrizavimo plano projektui pritarė: a) kreditorių, kurių reikalavimai užtikrinti įkeitimu ir (ar) hipoteka, grupė arba b) kitų kreditorių grupė, jei jos kreditorių jokie reikalavimai nebūtų patenkinami bankroto atveju, taip pat įvertinus ir kreditorių reikalavimų tenkinimo galimybių vertinę išraišką juridinio asmens pardavimo atveju; 3) restruktūrizavimo planu užtikrinama, kad jam nepritariančių restruktūrizavimo plano paveikiamų kreditorių grupės reikalavimai būtų tenkinami pagal JANĮ 94 straipsnyje nustatytą reikalavimų tenkinimo prioritetų eiliškumą; 4) nė viena restruktūrizavimo plano paveikiamų kreditorių grupė pagal restruktūrizavimo planą negautų didesnės sumos nei teismo patvir-

tintų kreditorių reikalavimų suma. Pagal šio straipsnio 2 dalies 2 punktą laikoma, kad restruktūrizavimo planui pritarta, jeigu jam pritarė grupės restruktūrizavimo plano paveikiami kreditoriai, kurių reikalavimų suma vertine išraiška sudaro daugiau kaip 1/2 visų teismo patvirtintų grupės kreditorių reikalavimų sumos (JANĮ 111¹ straipsnio 3 dalis).

Restruktūrizavimo proceso metu gali kilti poreikis pakeisti restruktūrizavimo planą. Remiantis JANĮ 112 straipsniu, restruktūrizavimo plano pakeitimai svarstomi ir tvirtinami tokia pačia tvarka kaip ir restruktūrizavimo planas. Pažymėtina, kad įstatyme nėra nustatyta šios taisyklės išimtis. Todėl pagrįstai laikytina teismų praktika, kurioje pripažįstama, kad kreditorių susirinkimas negali perduoti kreditorių komitetui savo kompetencijos tvirtinti restruktūrizavimo planą ir jo pakeitimus. Restruktūrizavimo plano modifikavimas gali reikšmingai paveikti restruktūrizuojamos įmonės kreditorių interesus. Atitinkamai tai reiškia, kad įmonių restruktūrizavimo procese kreditorių komitetas neturi kompetencijos pritarti restruktūrizavimo plano pakeitimams, nes tokią kompetenciją turi tik kreditorių susirinkimas.⁷⁴²

Kreditorių reikalavimai tenkinami restruktūrizavimo plane nustatyta tvarka ir terminais, remiantis JANĮ 94 straipsnyje nustatyta kreditorių reikalavimų tenkinimo eile ir etapais (JANĮ 113 straipsnio 1 dalis). Kreditorių, kuriems iki restruktūrizavimo bylos iškėlimo prievolių vykdymo terminai nebuvo suėję, reikalavimai tenkinami ne anksčiau kaip suėjęs šiems terminams (JANĮ 113 straipsnio 2 dalis). Jeigu restruktūrizavimo plane yra numatytas įkeisto turto pardavimas, laikoma, kad nuo jo pardavimo šio turto įkeitimu ar hipoteka užtikrintos prievolės vykdymo terminas yra suėjęs (JANĮ 113 straipsnio 3 dalis). JANĮ numatytais juridinio asmens ir kreditoriaus priešpriešinių vienasrūšių reikalavimų įskaitymo atvejais kreditoriaus reikalavimai mažinami įskaitytos sumos dydžiu kartu su priskaičiuotomis palūkanomis ir netesybomis. Jeigu įskaitomos sumos neužtenka visiems kreditoriaus reikalavimams tenkinti, pirmiausia tenkinama reikalavimo dalis be palūkanų ir netesybų (JANĮ 113 straipsnio 4 dalis).

Restruktūrizavimo pabaiga

Įstatyme nustatyti restruktūrizavimo bylos nutraukimo pagrindai. Sprendimą dėl restruktūrizavimo bylos nutraukimo priima teismas. Remiantis JANĮ 114 straipsnio 1 dalimi, **teismas nutraukia restruktūrizavimo bylą,**

⁷⁴² Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2018 m. balandžio 23 d. nutartis civilinėje byloje Nr. 3K-3-165-915/2018.

jeigu yra nors vienas iš šių pagrindų: 1) nustatytais terminais nepateikiamas restruktūrizavimo planas; 2) teismas nepatvirtina restruktūrizavimo plano; 3) nevykdomas arba netinkamai vykdomas restruktūrizavimo planas; 4) juridinis asmuo nemoka visų ar dalies mokesčių; 5) nepateikiama galutinė restruktūrizavimo ataskaita. Papildomas reikalavimas nustatytas nutraukiant restruktūrizavimo bylą JANĮ 114 straipsnio 1 dalies 3 ir 4 punktuose nustatytais pagrindais. Teismas nutraukia restruktūrizavimo bylą minėtose normose nurodytais pagrindais, jeigu šiuose punktuose nurodytos aplinkybės tęsiasi ne trumpiau kaip 3 mėnesius (JANĮ 114 straipsnio 2 dalis). Tokiu būdu įstatymų leidėjas pripažįsta restruktūrizavimo plano vykdymo svarbą bei prievolių, kylančių iš mokestinių teisinių santykių, vykdymą.

Vertinant restruktūrizavimo bylos nutraukimo pagrindus, galima teigti, kad jie yra susiję su netinkama restruktūrizavimo plano tvirtinimo procedūra bei jo vykdymu (JANĮ 114 straipsnio 1 dalies 1–3 punktai), netinkamu mokestinių prievolių vykdymu (JANĮ 114 straipsnio 1 dalies 4 punktas) ir restruktūrizavimo proceso tvarkos nesilaikymu (galutinės restruktūrizavimo ataskaitos nepateikimas) (JANĮ 114 straipsnio 1 dalies 5 punktas). Ypač reikšmingas restruktūrizavimo bylos nutraukimo pagrindas yra mokestinių prievolių nevykdymas (nemokėjimas visų ar dalies mokesčių), kuris rodo, kad vykdant restruktūrizavimo procesą juridinis asmuo privalo tinkamai vykdyti visus mokestinius įsipareigojimus.

Viena JANĮ nustatytų restruktūrizavimo proceso naujovių yra galimybė iš restruktūrizavimo proceso pereiti į bankroto procesą. Toks perėjimas, visų pirma, svarbus kreditorių interesams, nes nėra tęsiama neperspektyvi įmonės ūkinė komercinė veikla, naudojamas turtas. Teismas nutraukia restruktūrizavimo bylą ir ta pačia nutartimi iškelia bankroto bylą, jeigu padaro pagrįstą išvadą, kad juridinis asmuo nemokus ir yra bent vienas JANĮ 114 straipsnio 1 dalyje nustatytų pagrindų (JANĮ 114 straipsnio 3 dalis). Sprendžiant dėl šios normos taikymo pripažįstama, kad vien aplinkybė, jog juridinis asmuo vykdo veiklą, tačiau skoliniai įsipareigojimai nuolat didėja, yra pagrindas spręsti dėl įmonės nemokumo.⁷⁴³ Pranešimams apie restruktūrizavimo bylos nutraukimą *mutatis mutandis* taikomos JANĮ 27 straipsnio nuostatos (JANĮ 114 straipsnio 4 dalis). Aiškinant šį restruktūrizavimo bylos nutraukimo pagrindą, nurodoma, kad jis siejamas su netinkamu mokestinių prievolių vykdymu:

⁷⁴³ Lietuvos apeliacinio teismo 2020 m. rugsėjo 30 d. nutartis civilinėje byloje Nr. e2-1435-450/2020.

Įstatymų leidėjas siekė užtikrinti, kad restruktūrizuojama įmonė tinkamai, laiku vykdys mokestines prievoles. Teismas netvirtina restruktūrizavimo plano, jeigu nuo teismo nutarties iškelti restruktūrizavimo bylą priėmimo dienos juridinis asmuo nemoka mokesčių (JANĮ 111 straipsnio 3 dalies 6 punktą), taip pat teismas nutraukia restruktūrizavimo bylą, jeigu juridinis asmuo nemoka visų ar dalies mokesčių (JANĮ 114 straipsnio 1 dalies 4 punktą). Šios įstatymo nuostatos reiškia, kad iš esmės juridinio asmens restruktūrizavimo procedūros negali būti vykdomos (ar jei jos pradėtos vykdyti – tęsiamos), jei juridinis asmuo nevykdo mokestinių prievolių (nemoka mokesčių). Todėl veiksmingas restruktūrizavimo procesas yra siejamas ir su tinkamu juridinio asmens mokestinių prievolių vykdymu.⁷⁴⁴

Nutraukus restruktūrizavimo bylą, kyla įstatyme nustatytos teisinės pasekmės. Visų pirma, nuo teismo nutarties nutraukti restruktūrizavimo bylą įsiteisėjimo dienos visi restruktūrizavimo plane numatyti susitarimai dėl kreditorių pagalbos finansiniams sunkumams įveikti netenka galios, jeigu juridinis asmuo ir kreditoriai nesusitarė kitaip (JANĮ 115 straipsnio 1 dalis). Tai reiškia, kad įmonė turi vykdyti visus prisiimtus išsipareigojimus. Be to, įstatymas nustato, kad palūkanų ir netesybų skaičiavimas bei išieškojimai, išskyrus jau įvykdytas prievoles, atnaujinami nuo jų skaičiavimo sustabdymo pradžios (JANĮ 115 straipsnio 2 dalis). Tačiau šios teisės normos tikslingumas ir suderinamumas su veiksmingo nemokumo proceso tikslu kelia abejonių. Remiantis JANĮ 28 straipsnio 1 dalies 4 punktu, nuo teismo nutarties iškelti nemokumo bylą įsiteisėjimo dienos iki teismo nutarties patvirtinti restruktūrizavimo planą arba nutraukti nemokumo bylą įsiteisėjimo dienos draudžiama skaičiuoti netesybas ir palūkanas už juridinio asmens prievoles, atsiradusias iki teismo nutarties iškelti nemokumo bylą įsiteisėjimo dienos. Pagal JANĮ 115 straipsnio 2 dalį palūkanų ir netesybų skaičiavimo terminas turėtų būti atnaujinamas nuo jų sustabdymo pradžios, t. y. JANĮ 28 straipsnio 1 dalies 4 punkte nustatyto momento. Tačiau abejotina, kad termino atnaujinimas yra pagrįstas, nes restruktūrizuojamai įmonei suteikus restruktūrizavimo pradžioje reikalinga apsaugą, restruktūrizavimo bylą nutraukus, ji turėtų padengti proceso metu susidariusius išsipareigojimus. Atitinkamai nuo teismo nutarties nutraukti restruktūrizavimo bylą įsiteisėjimo dienos juridinis asmuo netenka restruktūrizuojamo juridinio asmens teisinio statuso (JANĮ 115 straipsnio 3 dalis).

⁷⁴⁴ Lietuvos apeliacinio teismo 2020 m. liepos 7 d. nutartis civilinėje byloje Nr. 2-1142-407/2020.

JANĮ 116 straipsnyje reglamentuojama **galutinė restruktūrizavimo ataskaita**. Remiantis JANĮ 117 straipsnio 1 dalimi, teismas priima sprendimą baigti restruktūrizavimo bylą, jeigu yra nors vienas iš šių pagrindų: 1) visi kreditoriai atsisako savo reikalavimų; 2) juridinis asmuo atsiskaito su visais kreditoriais; 3) patvirtinama galutinė restruktūrizavimo ataskaita. Nuo teismo sprendimo baigti restruktūrizavimo bylą įsiteisėjimo dienos juridinis asmuo netenka restruktūrizuojamo juridinio asmens teisinio statuso (JANĮ 117 straipsnio 2 dalis). Pranešimams apie restruktūrizavimo bylos pabaigą *mutatis mutandis* taikomos JANĮ 27 straipsnio nuostatos (JANĮ 117 straipsnio 3 dalis).

LITERATŪROS SĄRAŠAS

Norminiai teisės aktai

- 2008 m. spalio 22 d. Europos Parlamento ir Tarybos direktyva 2008/94/EB dėl darbuotojų apsaugos jų darbdaviui tapus nemokiam OJ L 283.
- 2015 m. gegužės 20 d. Europos Parlamento ir Tarybos reglamentas (ES) 2015/848 dėl nemokumo bylų OJ L 141.
- 2019 m. birželio 20 d. Europos Parlamento ir Tarybos direktyva (ES) 2019/1023 dėl prevencinio restruktūrizavimo sistemų, skolų panaikinimo ir draudimo verstis veikla ir priemonių restruktūrizavimo, nemokumo ir skolų panaikinimo procedūrų veiksmingumui didinti, kuria iš dalies keičiama Direktyva (ES) 2017/1132 OJ L 172.
- Europos Parlamento ir Tarybos 2016 m. birželio 8 d. direktyva (ES) 2016/943 dėl neatskleistos praktinės patirties ir verslo informacijos (komercinių paslapčių) apsaugos nuo neteisėto jų gavimo, naudojimo ir atskleidimo, Europos Sąjungos oficialus leidinys, L 157/1.
- Lietuvos Respublikos administracinių nusižengimų kodeksas (TAR, 2015-07-10, Nr. 2015-11216).
- Lietuvos Respublikos buhalterinės apskaitos įstatymas (Žin., 2001, Nr. 99-3515).
- Lietuvos Respublikos civilinio proceso kodeksas (Žin., 2002, Nr. 36-1340).
- Lietuvos Respublikos civilinis kodeksas (Žin., 2000, Nr. 74-2262; 200).
- Lietuvos Respublikos darbo kodeksas (TAR, 2016-09-19, Nr. 2016-23709).
- Lietuvos Respublikos garantijų darbuotojams jų darbdaviui tapus nemokiam ir ilgalaikio darbo išmokų įstatymas (TAR, 2016-09-19, Nr. 2016-23708).
- Lietuvos Respublikos individualių įmonių įstatymas (Žin., 2003, Nr. 112-4991).
- Lietuvos Respublikos įmonių bankroto įstatymas (Žin., 2001, Nr. 31-1010; 200).
- Lietuvos Respublikos įmonių restruktūrizavimo įstatymas (Žin., 2001, Nr. 31-1012; 2010, Nr. 86-4529).
- Lietuvos Respublikos juridinių asmenų nemokumo įstatymas (TAR, 2019-06-27, Nr. 2019-10324).
- Lietuvos Respublikos komercinio arbitražo įstatymas (Žin., 1996, Nr. 39-961; 2012, Nr. 76-3932).
- Lietuvos Respublikos komercinių paslapčių teisinės apsaugos įstatymas (TAR, 2018-05-08, Nr. 2018-07477).
- Lietuvos Respublikos turto ir verslo vertinimo pagrindų įstatymas (Žin., 1999, Nr. 52-1672; 2011, Nr. 86-4139).
- Lietuvos Respublikos Vyriausybės 2019 m. rugsėjo 4 d. nutarimas Nr. 924 „Dėl Lietuvos Respublikos juridinių asmenų nemokumo įstatymo įgyvendinimo“.
- Valstybinės mokesčių inspekcijos prie Lietuvos Respublikos finansų ministerijos viršininko 2021 m. liepos 14 d. įsakymas Nr. VA-45.

Lietuvos Aukščiausiojo Teismo praktika

- Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2005 m. balandžio 27 d. nutartis civilinėje byloje Nr. 3K-3-282/2005.
- Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2009 m. lapkričio 9 d. nutartis civilinėje byloje Nr. 3K-3-485/2009.
- Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2010 m. gegužės 27 d. nutartis civilinėje byloje Nr. 3K-3-249/2010.
- Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2010 m. gegužės 28 d. nutartis civilinėje byloje Nr. 3K-3-263/2010.
- Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2010 m. gruodžio 13 d. nutartis civilinėje byloje Nr. 3K-3-508/2010.
- Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2010 m. sausio 11 d. nutartis civilinėje byloje Nr. 3K-3-30/2010.
- Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2010 m. spalio 18 d. nutartis civilinėje byloje Nr. 3K-3-393/2010.
- Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2010 m. spalio 25 d. nutartis civilinėje byloje Nr. 3K-3-405/2010.
- Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2010 m. vasario 1 d. nutartis civilinėje byloje Nr. 3K-3-21/2010.
- Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2011 m. balandžio 11 d. nutartis civilinėje byloje Nr. 3K-3-167/2011.
- Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2011 m. balandžio 22 d. nutartis civilinėje byloje Nr. 3K-3-188/2011.
- Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2011 m. balandžio 26 d. nutartis civilinėje byloje Nr. 3K-3-197/2011.
- Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2011 m. balandžio 8 d. nutartis civilinėje byloje Nr. 3K-3-160/2011.
- Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2011 m. balandžio 8 d. nutartis civilinėje byloje Nr. 3K-3-160/2011.
- Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2011 m. birželio 8 d. nutartis civilinėje byloje Nr. 3K-3-261/2011.
- Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2011 m. gegužės 27 d. nutartis civilinėje byloje Nr. 3K-3-264/2011.
- Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2011 m. gegužės 6 d. nutartis civilinėje byloje Nr. 3K-3-234/2011.
- Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2011 m. gruodžio 7 d. nutartis civilinėje byloje Nr. 3K-3-477/2011.
- Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2011 m. gruodžio 9 d. nutartis civilinėje byloje Nr. 3K-3-488/2011.
- Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2011 m. kovo 15 d. nutartis civilinėje byloje Nr. 3K-3-112/2011.
- Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2011 m. liepos 18 d. nutartis civilinėje byloje Nr. 3K-3-331/2011.
- Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2011 m. rugpjūčio 8 d. nutartis civilinėje byloje Nr. 3K-3-340/2011.
- Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2012 m. gegužės 18 d. nutartis civilinėje byloje Nr. 3K-3-231/2012.

- Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2012 m. gruodžio 28 d. nutartis civilinėje byloje Nr. 3K-3-630/2012.
- Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2012 m. lapkričio 6 d. nutarimas civilinėje byloje Nr. 3K-P-311/2012.
- Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2012 m. lapkričio 16 d. nutartis civilinėje byloje Nr. 3K-3-495/2012.
- Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2012 m. lapkričio 21 d. nutartis civilinėje byloje Nr. 3K-3-506/2012.
- Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2012 m. spalio 31 d. nutartis civilinėje byloje Nr. 3K-7-328/2012.
- Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2012 m. spalio 31 d. nutartis civilinėje byloje Nr. 3K-3-457/2012.
- Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2013 m. balandžio 26 d. nutartis civilinėje byloje Nr. 3K-3-246/2013.
- Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2013 m. birželio 19 d. nutartis civilinėje byloje Nr. 3K-3-308/2013.
- Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2013 m. gruodžio 3 d. nutartis civilinėje byloje Nr. 3K-3-648/2013.
- Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2013 m. gruodžio 4 d. nutartis civilinėje byloje Nr. 3K-3-628/2013.
- Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2013 m. kovo 27 d. nutartis civilinėje byloje Nr. 3K-3-173/2013.
- Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2013 m. lapkričio 4 d. nutartis civilinėje byloje Nr. 3K-3-539/2013.
- Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2013 m. lapkričio 29 d. nutartis civilinėje byloje Nr. 3K-3-630/2013.
- Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2013 m. sausio 18 d. nutartis civilinėje byloje Nr. 3K-3-135/2013.
- Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2013 m. sausio 18 d. nutartis civilinėje byloje Nr. 3K-3-129/2013.
- Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2013 m. spalio 4 d. nutartis civilinėje byloje Nr. 3K-3-468/2013.
- Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2013 m. spalio 11 d. nutartis civilinėje byloje Nr. 3K-3-427/2013.
- Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2013 m. spalio 16 d. nutartis civilinėje byloje Nr. 3K-3-487/2013.
- Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2013 m. spalio 21 d. nutartis civilinėje byloje Nr. 3K-3-501/2013.
- Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2014 m. balandžio 25 d. nutartis civilinėje byloje Nr. 3K-3-233/2014.
- Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2014 m. birželio 16 d. nutartis civilinėje byloje Nr. 3K-3-321/2014.
- Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2014 m. gegužės 2 d. nutartis civilinėje byloje Nr. 3K-3-252/2014.
- Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2014 m. gegužės 26 d. nutartis civilinėje byloje Nr. 3K-3-280/2014.
- Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2014 m. gegužės 26 d. nutartis civilinėje byloje Nr. 3K-3-280/2014.

- Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2014 m. gruodžio 30 d. nutartis civilinėje Nr. 3K-3-605/2014.
- Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2014 m. liepos 24 d. nutartis civilinėje byloje Nr. 3K-3-378/2014.
- Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2014 m. liepos 24 d. nutartis civilinėje byloje Nr. 3K-3-378/201
- Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2014 m. sausio 8 d. nutartis civilinėje byloje Nr. 3K-3-120/2014.
- Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2014 m. spalio 27 d. nutartis civilinėje byloje Nr. 3K-3-453/2014.
- Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2014 m. vasario 17 d. nutartis civilinėje byloje Nr. 3K-7-49/2014.
- Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2014 m. vasario 24 d. nutartis civilinėje byloje Nr. 3K-3-145/2014
- Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2014 m. vasario 7 d. nutartis civilinėje byloje Nr. 3K-3-16/2014.
- Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2015 m. gruodžio 9 d. nutartis civilinėje byloje Nr. 3K-3-653-695/2015.
- Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2015 m. gruodžio 10 d. nutartis civilinėje byloje Nr. 3K-3-657-248/2015.
- Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2015 m. kovo 13 d. nutartis civilinėje byloje Nr. 3K-3-132-684/2015.
- Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2015 m. kovo 4 d. nutarti civilinėje byloje Nr. 3K-3-109-611/2015.
- Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2015 m. lapkričio 12 d. nutartis civilinėje byloje Nr. 3K-7-426-701/2015.
- Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2015 m. lapkričio 13 d. nutartis civilinėje byloje Nr. 3K-7-467-611/2015.
- Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2015 m. lapkričio 13 d. nutartis civilinėje byloje Nr. 3K-3-594-686/2015.
- Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2015 m. liepos 3 d. nutartis civilinėje byloje Nr. 3K-3-429-313/2015.
- Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2015 m. sausio 9 d. nutartis civilinėje byloje Nr. 3K-3-67/2015.
- Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2015 m. vasario 6 d. nutartis civilinėje byloje Nr. 3K-3-26-686/2015.
- Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2016 m. birželio 16 d. nutartis civilinėje byloje Nr. 3K-3-316-686/2016.
- Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2016 m. birželio 16 d. nutartis civilinėje byloje Nr. 3K-3-316-686/2016.
- Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2016 m. gegužės 12 d. nutartis civilinėje byloje Nr. e3K-3-270-690/2016.
- Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2016 m. gegužės 12 d. nutartis civilinėje byloje Nr. 3K-3-273-219/2016.
- Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2016 m. gruodžio 29 d. nutartis civilinėje byloje Nr. 3K-3-576-687/2016.
- Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2016 m. kovo 16 d. nutartis civilinėje byloje Nr. e3K-3-152-219/2016.

- Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2016 m. kovo 2 d. nutartis civilinėje byloje Nr. 3K-3-127-687/2016.
- Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2016 m. lapkričio 14 d. nutartis civilinėje byloje Nr. 3K-3-466-690/2016.
- Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2016 m. spalio 13 d. nutartis civilinėje byloje Nr. e3K-3-415-219/2016.
- Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2016 m. vasario 22 d. nutartis civilinėje byloje Nr. 3K-3-103-378/2016.
- Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2017 m. balandžio 19 d. nutartis civilinėje byloje Nr. e3K-3-196-313/2017.
- Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2017 m. balandžio 24 d. nutartis civilinėje byloje Nr. 3K-7-115-915/2017.
- Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2017 m. balandžio 3 d. nutartis civilinėje byloje Nr. 3K-7-74-313/2017.
- Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2017 m. birželio 1 d. nutartis civilinėje byloje Nr. e3K-3-265-611/2017.
- Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2017 m. gegužės 12 d. nutartis civilinėje byloje Nr. 3K-3-253-219/2017.
- Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2017 m. gegužės 4 d. nutartis civilinėje byloje Nr. 3K-3-211-469/2017.
- Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2017 m. gruodžio 15 d. nutartis civilinėje byloje Nr. e3K-3-484-219/2017.
- Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2017 m. lapkričio 13 d. nutartis civilinėje byloje Nr. 3K-3-356-915/2017.
- Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2017 m. lapkričio 13 d. nutartis civilinėje byloje Nr. e3K-3-395-611/2017.
- Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2017 m. lapkričio 16 d. nutarties civilinėje byloje Nr. e3K-3-411-611/2017.
- Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2017 m. liepos 21 d. nutartis civilinėje byloje Nr. 3K-3-313-690/2017.
- Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2017 m. liepos 21 d. nutartis civilinėje byloje Nr. e3K-3-324-915/2017.
- Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2017 m. rugpjūčio 3 d. nutartis civilinėje byloje Nr. e3K-3-327-684/2017.
- Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2018 m. balandžio 12 d. nutartį civilinėje byloje Nr. e3K-3-148-219/2018.
- Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2018 m. balandžio 12 d. nutartis civilinėje byloje Nr. e3K-3-148-219/2018.
- Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2018 m. balandžio 23 d. nutartis civilinėje byloje Nr. 3K-3-165-915/2018.
- Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2018 m. balandžio 6 d. nutartis civilinėje byloje Nr. e3K-3-132-421/2018.
- Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2018 m. balandžio 8 d. nutartis civilinėje byloje 3K-3-423-687/2018.
- Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2018 m. balandžio 23 d. nutartis civilinėje byloje Nr. 3K-3-165-915/2018.
- Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2018 m. gruodžio 20 d. nutartis civilinėje byloje Nr. 3K-3-495-248/2018.

- Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2018 m. gruodžio 20 d. nutartis civilinėje byloje Nr. e3K-3-510-915/2018.
- Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2018 m. lapkričio 23 d. nutartis civilinėje byloje Nr. 3K-3-456-378/2018.
- Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2018 m. lapkričio 29 d. nutartis civilinėje byloje Nr. e3K-7-284-611/2018
- Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2018 m. lapkričio 29 d. nutartis civilinėje byloje Nr. 3K-3-463-313/2018.
- Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2018 m. lapkričio 8 d. nutartis civilinėje byloje Nr. 3K-3-423-687/2018.
- Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2018 m. liepos 18 d. nutartis civilinėje byloje Nr. e3K-3-296-684/2018.
- Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2018 m. liepos 4 d. nutartis civilinėje byloje Nr. 3K-3-273-611/2018.
- Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2018 m. sausio 11 d. nutartis civilinėje byloje Nr. 3K-3-110-421/2018.
- Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2018 m. sausio 3 d. nutartis civilinėje byloje Nr. 3K-3-14-1075/2018.
- Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2018 m. sausio 3 d. nutartis civilinėje byloje Nr. 3K-3-15-916/2018.
- Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2018 m. spalio 31 d. nutartis civilinėje byloje Nr. e3K-3-404-690/2018.
- Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2018 m. vasario 8 d. nutartis civilinėje byloje Nr. e3K-3-105-421/2018.
- Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2019 m. birželio 26 d. nutartis civilinėje byloje Nr. 3K-3-175-403/2019.
- Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2019 m. gruodžio 2 d. nutartis civilinėje byloje Nr. e3K-3-357-313/2019.
- Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2019 m. gruodžio 17 d. nutartis civilinėje byloje Nr. 3K-3-372-219/2019.
- Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2019 m. gruodžio 20 d. nutartis civilinėje byloje Nr. 3K-3-390-823/2019.
- Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2019 m. gruodžio 9 d. nutartis civilinėje byloje Nr. e3K-7-278-469/2019.
- Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2019 m. kovo 14 d. nutartis civilinėje byloje Nr. e3K-3-101-313/2019.
- Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2019 m. kovo 5 d. nutartis civilinėje byloje Nr. e3K-3-102-219/2019.
- Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2019 m. rugsėjo 19 d. nutartis civilinėje byloje Nr. e3K-3-267-611/2019.
- Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2019 m. spalio 10 d. nutartis civilinėje byloje Nr. e3K-3-294-611/2019.
- Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2019 m. vasario 28 d. nutartis civilinėje byloje Nr. 3K-3-81-916/2019.
- Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2019 m. vasario 28 d. nutartis civilinėje byloje Nr. 3K-3-79-611/2019.
- Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2020 m. balandžio 9 d. nutartis civilinėje byloje Nr. e3K-7-115-469/2020.

- Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2020 m. birželio 10 d. nutartis civilinėje byloje Nr. e3K-3-172-687/2020.
- Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2020 m. birželio 17 d. nutartis civilinėje byloje Nr. 3K-3-189-684/2020.
- Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2020 m. birželio 3 d. nutartis civilinėje byloje Nr. 3K-3-175-1075/2020.
- Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2020 m. birželio 3 d. nutartis civilinėje byloje Nr. e3K-3-159-421/2020.
- Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2020 m. gegužės 27 d. nutartis civilinėje byloje Nr. e3K-3-166-823/2020.
- Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2020 m. gruodžio 8 d. nutartis administracinio nusižengimo byloje Nr. 2AT-54-648/2020.
- Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2020 m. gruodžio 8 d. nutartis administracinio nusižengimo byloje Nr. 2AT-57-976/2020.
- Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2020 m. gruodžio 9 d. nutartis civilinėje byloje Nr. e3K-3-333-823/2020.
- Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2020 m. kovo 26 d. nutartis civilinėje byloje Nr. e3K-3-81-421/2020.
- Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2020 m. rugsėjo 29 d. nutartis civilinėje byloje Nr. e3K-3-232-701/2020.
- Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2020 m. spalio 28 d. nutartis civilinėje byloje Nr. e3K-3-281-1075/2020.
- Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2020 m. vasario 20 d. nutartis civilinėje byloje Nr. e3K-3-32-823/2020.
- Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2021 m. balandžio 21 d. nutartis civilinėje byloje Nr. e3K-3-96-823/2021.
- Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2021 m. balandžio 21 d. nutartis civilinėje byloje Nr. 3K-3-99-313/2021.
- Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2021 m. balandžio 7 d. nutartis civilinėje byloje Nr. e3K-3-79-823/2021.
- Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2021 m. gegužės 12 d. nutartis civilinėje byloje Nr. e3K-3-112-469/2021.
- Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2021 m. kovo 31 d. nutartis civilinėje byloje Nr. e3K-3-211-823/2021.
- Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2021 m. liepos 8 d. nutartis civilinėje byloje Nr. e3K-3-210-313/2021.
- Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2021 m. vasario 17 d. nutartis administracinio nusižengimo byloje Nr. 2AT-2-303/2021.

Lietuvos vyriausiojo administracinio teismo praktika

- Lietuvos vyriausiojo administracinio teismo 2020 m. sausio 16 d. nutartis administracinėje byloje Nr. eA-2443-520/2019.

Lietuvos apeliacinio teismo praktika

- Lietuvos apeliacinio teismo 2006 m. kovo 23 d. nutartis civilinėje byloje Nr. 2-178/2006.
- Lietuvos apeliacinio teismo 2007 m. rugpjūčio 30 d. nutartis civilinėje byloje Nr. 2-527/2007.

- Lietuvos apeliacinio teismo 2010 m. lapkričio 11 d. nutartis civilinėje byloje Nr. 2-1559/2010.
- Lietuvos apeliacinio teismo 2010 m. lapkričio 29 d. nutartis civilinėje byloje Nr. 2A-723/2010.
- Lietuvos apeliacinio teismo 2010 m. lapkričio 30 d. nutartis civilinėje byloje Nr. 2-1689/2010.
- Lietuvos apeliacinio teismo 2010 m. vasario 11 d. nutartis civilinėje byloje Nr. 2-281/2010.
- Lietuvos apeliacinio teismo 2011 m. rugsėjo 15 d. nutartis civilinėje byloje Nr. 2-2298/2011
- Lietuvos apeliacinio teismo 2011 m. sausio 30 d. nutartis civilinėje byloje Nr. 2-105/2012.
- Lietuvos apeliacinio teismo 2012 m. balandžio 30 d. nutartis civilinėje byloje Nr. 2-956/2012.
- Lietuvos apeliacinio teismo 2012 m. birželio 11 d. nutartis civilinėje byloje Nr. 2A-1851/2012.
- Lietuvos apeliacinio teismo 2012 m. gegužės 28 d. nutartis civilinėje byloje Nr. 2A-1707/2012.
- Lietuvos apeliacinio teismo 2012 m. lapkričio 12 d. nutartis civilinėje byloje Nr. 2A-1287/2012.
- Lietuvos apeliacinio teismo 2012 m. liepos 26 d. nutartis civilinėje byloje Nr. 2-889/2012.
- Lietuvos apeliacinio teismo 2012 m. sausio 21 d. nutartis civilinėje byloje Nr. 2-133/2012.
- Lietuvos apeliacinio teismo 2012 m. spalio 11 d. nutartis civilinėje byloje Nr. 2-1749/2012.
- Lietuvos apeliacinio teismo 2013 m. gegužės 2 d. nutartis civilinėje byloje Nr. 2-1366/2013.
- Lietuvos apeliacinio teismo 2013 m. liepos 11 d. nutartis civilinėje byloje Nr. 2-1785/2013.
- Lietuvos apeliacinio teismo 2013 m. liepos 25 d. nutartis civilinėje byloje Nr. 2-1914/2013.
- Lietuvos apeliacinio teismo 2013 m. rugsėjo 3 d. sprendimas civilinėje byloje Nr. 2-2014/2013.
- Lietuvos apeliacinio teismo 2013 m. sausio 16 d. nutartis civilinėje byloje Nr. 2-222/2013.
- Lietuvos apeliacinio teismo 2013 m. spalio 28 d. nutartis civilinėje byloje Nr. 2A-2224/2013.
- Lietuvos apeliacinio teismo 2013 m. spalio 31 d. nutartis civilinėje byloje Nr. 2-2462/2013.
- Lietuvos apeliacinio teismo 2013 m. vasario 14 d. nutartis civilinėje byloje Nr. 2-674/2013.
- Lietuvos apeliacinio teismo 2013 m. vasario 14 d. nutartis civilinėje byloje Nr. 2-517/2013.
- Lietuvos apeliacinio teismo 2013 m. vasario 7 d. nutartis civilinėje byloje Nr. 2-588/2013.
- Lietuvos apeliacinio teismo 2014 m. balandžio 17 d. nutartis civilinėje byloje Nr. 2-661/2014.

- Lietuvos apeliacinio teismo 2014 m. balandžio 25 d. nutartis civilinėje byloje Nr. 2-479/2014.
- Lietuvos apeliacinio teismo 2014 m. gegužės 21 d. nutartis civilinėje byloje Nr. 2-647/2014.
- Lietuvos apeliacinio teismo 2014 m. liepos 3 d. nutartis civilinėje byloje Nr. 2-1219/2014.
- Lietuvos apeliacinio teismo 2014 m. rugsėjo 4 d. nutartis civilinėje byloje Nr. 2-1464/2014.
- Lietuvos apeliacinio teismo 2014 m. sausio 21 d. nutartis civilinėje byloje Nr. 2-143/2014.
- Lietuvos apeliacinio teismo 2014 m. spalio 27 d. nutartis civilinėje byloje Nr. 2-1834/2014.
- Lietuvos apeliacinio teismo 2014 m. spalio 9 d. nutartis civilinėje byloje Nr. 2-1764/2014.
- Lietuvos apeliacinio teismo 2014 m. vasario 25 d. nutartis civilinėje byloje Nr. 2-499/2014.
- Lietuvos apeliacinio teismo 2015 m. gegužės 28 d. nutartis civilinėje byloje Nr. 2-1057-196/2015.
- Lietuvos apeliacinio teismo 2015 m. gruodžio 1 d. nutartis civilinėje byloje Nr. 2-2067-157/2015.
- Lietuvos apeliacinio teismo 2015 m. gruodžio 8 d. nutartis civilinėje byloje Nr. 2-2139-464/2015.
- Lietuvos apeliacinio teismo 2015 m. kovo 26 d. nutartis civilinėje byloje Nr. 2-638-464/2015.
- Lietuvos apeliacinio teismo 2015 m. kovo 26 d. nutartis civilinėje byloje Nr. e2-632-178/2015.
- Lietuvos apeliacinio teismo 2015 m. lapkričio 5 d. nutartis civilinėje byloje Nr. 2-1944-330/2015.
- Lietuvos apeliacinio teismo 2015 m. rugsėjo 10 d. nutartis civilinėje byloje Nr. 2-1247-180/2015.
- Lietuvos apeliacinio teismo 2015 m. rugsėjo 17 d. nutartis civilinėje byloje Nr. 2-1245-180/2015.
- Lietuvos apeliacinio teismo 2015 m. rugsėjo 17 d. nutartis civilinėje byloje Nr. 2-1698-381/2015.
- Lietuvos apeliacinio teismo 2015 m. sausio 12 d. nutartis civilinėje byloje Nr. 2-215-943/2015.
- Lietuvos apeliacinio teismo 2015 m. spalio 14 d. nutartis civilinėje byloje Nr. e2A-555-241/2015.
- Lietuvos apeliacinio teismo 2015 m. spalio 27 d. nutartis civilinėje byloje Nr. 2A-1127-236/2015.
- Lietuvos apeliacinio teismo 2016 m. balandžio 7 d. nutartis civilinėje byloje Nr. 2-866-823/2016.
- Lietuvos apeliacinio teismo 2016 m. birželio 23 d. nutartis civilinėje byloje Nr. 2-1223-241/2016.
- Lietuvos apeliacinio teismo 2016 m. gegužės 5 d. nutartis civilinėje byloje Nr. 2-955-241/2016.
- Lietuvos apeliacinio teismo 2016 m. gruodžio 1 d. nutartis civilinėje byloje Nr. e2-1941-330/2016.

- Lietuvos apeliacinio teismo 2016 m. gruodžio 15 d. nutartis civilinėje byloje Nr. 2-2244-798/2016.
- Lietuvos apeliacinio teismo 2016 m. gruodžio 22 d. nutartis civilinėje byloje Nr. 2-2087-241/2016.
- Lietuvos apeliacinio teismo 2016 m. lapkričio 24 d. nutartis civilinėje byloje Nr. 2-1922-370/2016.
- Lietuvos apeliacinio teismo 2016 m. rugpjūčio 30 d. nutartis civilinėje byloje Nr. e2-1739-823/2016.
- Lietuvos apeliacinis teismo 2016 m. rugsėjo 27 d. nutartis civilinėje byloje Nr. 2-1475-381/2016.
- Lietuvos apeliacinio teismo 2016 m. vasario 11 d. nutartis civilinėje byloje Nr. 2-183-464/2016.
- Lietuvos apeliacinis teismo 2017 m. birželio 15 d. nutartis civilinėje byloje Nr. 2-1041-823/2017.
- Lietuvos apeliacinio teismo 2017 m. birželio 19 d. nutartis civilinėje byloje Nr. 2-1039-370/2017.
- Lietuvos apeliacinio teismo 2017 m. gegužės 3 d. nutartis civilinėje byloje Nr. e2-880-157/2017.
- Lietuvos apeliacinis teismo 2017 m. gruodžio 6 d. nutartis civilinėje byloje Nr. e2-2077-381/2017.
- Lietuvos apeliacinio teismo 2017 m. gruodžio 14 d. nutartis civilinėje byloje Nr. e2-1928-823/2017
- Lietuvos apeliacinio teismo 2017 m. gruodžio 21 d. sprendimas civilinėje byloje Nr. 2A-788-407/2017.
- Lietuvos apeliacinio teismo 2017 m. kovo 30 d. nutartis civilinėje byloje Nr. e2-785-798/2017.
- Lietuvos apeliacinio teismo 2017 m. liepos 13 d. nutartis civilinėje byloje Nr. e2-1319-330/2017.
- Lietuvos apeliacinio teismo 2017 m. liepos 20 d. nutartis civilinėje byloje Nr. 2-1188-330/2017.
- Lietuvos apeliacinio teismo 2017 m. liepos 5 d. nutartis civilinėje byloje Nr. e2-1262-798/2017.
- Lietuvos apeliacinio teismo 2017 m. rugpjūčio 24 d. nutartis civilinėje byloje Nr. 2-1457-241/2017.
- Lietuvos apeliacinio teismo 2017 m. rugsėjo 21 d. nutartis civilinėje byloje Nr. 2-1517-798/2017.
- Lietuvos apeliacinio teismo 2017 m. rugsėjo 28 d. nutartis civilinėje byloje Nr. 2-1519-330/2017.
- Lietuvos apeliacinio teismo 2017 m. rugsėjo 29 d. nutartis civilinėje byloje Nr. 2-1562-381/2017.
- Lietuvos apeliacinio teismo 2017 m. sausio 5 d. nutartis civilinėje byloje Nr. e2-23-516/2017.
- Lietuvos apeliacinio teismo 2017 m. spalio 23 d. nutartis civilinėje byloje Nr. e2-1660-381/2017.
- Lietuvos apeliacinio teismo 2017 m. spalio 24 d. nutartis civilinėje byloje Nr. 2A-606-186/2017.
- Lietuvos apeliacinio teismo 2017 m. spalio 5 d. nutartis civilinėje byloje Nr. 2-1622-381/2017.

- Lietuvos apeliacinio teismo 2017 m. spalio 6 d. nutartis civilinėje byloje Nr. 2-1760-381/2017.
- Lietuvos apeliacinio teismo 2017 m. vasario 2 d. nutartis civilinėje byloje Nr. e2-464-823/2017.
- Lietuvos apeliacinio teismo 2017 m. vasario 23 d. nutartis civilinėje byloje Nr. 2-571-241/2017.
- Lietuvos apeliacinio teismo 2018 m. balandžio 10 d. nutartis civilinėje byloje Nr. e2-819-381/2018.
- Lietuvos apeliacinio teismo 2018 m. balandžio 12 d. nutartis civilinėje byloje Nr. e2-729-407/2018.
- Lietuvos apeliacinio teismo 2018 m. balandžio 12 d. nutartis civilinėje byloje Nr. e2-730-381/2018.
- Lietuvos apeliacinio teismo 2018 m. balandžio 26 d. nutartis civilinėje byloje Nr. 2-797-823/2018.
- Lietuvos apeliacinio teismo 2018 m. birželio 13 d. nutartis civilinėje byloje Nr. 2-970-381/2018.
- Lietuvos apeliacinio teismo 2018 m. birželio 5 d. nutartis civilinėje byloje Nr. e2-1054-330/2018.
- Lietuvos apeliacinio teismo 2018 m. gegužės 16 d. nutartis civilinėje byloje Nr. 2-851-381/2018.
- Lietuvos apeliacinio teismo 2018 m. gegužės 24 d. nutartis civilinėje byloje Nr. e2A-280-370/2018.
- Lietuvos apeliacinio teismo 2018 m. gegužės 31 d. nutartis civilinėje byloje Nr. e2-950-241/2018.
- Lietuvos apeliacinio teismo 2018 m. gruodžio 6 d. nutartis civilinėje byloje Nr. e2-1744-407/2018.
- Lietuvos apeliacinio teismo 2018 m. kovo 8 d. nutartis civilinėje byloje Nr. 2-610-241/2018.
- Lietuvos apeliacinio teismo 2018 m. kovo 29 d. nutartis civilinėje byloje Nr. e2-682-823/2018.
- Lietuvos apeliacinio teismo 2018 m. rugsėjo 27 d. nutartis civilinėje byloje Nr. e2-1266-180/2018.
- Lietuvos apeliacinio teismo 2018 m. sausio 18 d. nutartis civilinėje byloje Nr. e2-263-798/2018.
- Lietuvos apeliacinio teismo 2018 m. sausio 18 d. nutartis civilinėje byloje Nr. e2-403-370/2018.
- Lietuvos apeliacinio teismo 2018 m. sausio 4 d. nutartis civilinėje byloje Nr. e2-7-330/2018.
- Lietuvos apeliacinio teismo 2018 m. vasario 1 d. nutartis civilinėje byloje Nr. 2-356-370/2018.
- Lietuvos apeliacinio teismo 2018 m. vasario 22 d. nutartis civilinėje byloje Nr. 2-504-823/2018.
- Lietuvos apeliacinio teismo 2019 m. balandžio 16 d. nutartis civilinėje byloje Nr. 2-660-553/2019.
- Lietuvos apeliacinio teismo 2019 m. birželio 18 d. nutartis civilinėje byloje Nr. e2-986-241/2019.
- Lietuvos apeliacinio teismo 2019 m. gruodžio 5 d. nutartis civilinėje byloje Nr. 2-1691-781/2019.

- Lietuvos apeliacinio teismo 2019 m. lapkričio 14 d. nutartis civilinėje byloje Nr. e2-1495-781/2019.
- Lietuvos apeliacinio teismo 2019 m. lapkričio 7 d. nutartis civilinėje byloje Nr. e2-1354-781/2019.
- Lietuvos apeliacinio teismo 2019 m. sausio 10 d. nutartis civilinėje byloje Nr. e2-37-370/2019.
- Lietuvos apeliacinio teismo 2019 m. sausio 14 d. nutartis civilinėje byloje Nr. 2-35-464/2019.
- Lietuvos apeliacinio teismo 2019 m. sausio 29 d. nutartis civilinėje byloje Nr. 2-61-330/2019.
- Lietuvos apeliacinio teismo 2019 m. sausio 31 d. nutartis civilinėje byloje Nr. 2-147-798/2019.
- Lietuvos apeliacinio teismo 2019 m. sausio 31 d. nutartis civilinėje byloje Nr. e2-195-330/2019
- Lietuvos apeliacinio teismo 2019 m. spalio 15 d. nutartis. civilinėje byloje Nr. e2-1162-241/2019.
- Lietuvos apeliacinio teismo 2019 m. vasario 15 d. nutartis civilinėje byloje Nr. e2-83-241/2019.
- Lietuvos apeliacinio teismo 2019 m. vasario 21 d. nutartis civilinėje byloje Nr. e2-219-781/2019
- Lietuvos apeliacinio teismo 2019 m. vasario 21 d. nutartis civilinėje byloje Nr. 2-225-450/2019.
- Lietuvos apeliacinio teismo 2019 m. vasario 22 d. nutartis civilinėje byloje Nr. 2-271-798/2019.
- Lietuvos apeliacinio teismo 2019 m. vasario 28 d. nutartis civilinėje byloje Nr. e2A-103-241/2019.
- Lietuvos apeliacinio teismo 2019 m. vasario 6 d. nutartis civilinėje byloje Nr. e2A-512-330/2019.
- Lietuvos apeliacinio teismo 2020 m. gegužės 7 d. nutartis civilinėje byloje Nr. e2-773-450/2020.
- Lietuvos apeliacinio teismo 2020 m. balandžio 2 d. nutartis civilinėje byloje Nr. e2-377-330/2020.
- Lietuvos apeliacinio teismo 2020 m. balandžio 7 d. nutartis civilinėje byloje Nr. e2-655-1120/2020
- Lietuvos apeliacinio teismo 2020 m. balandžio 8 d. nutartis civilinėje byloje Nr. e2-736-585/2020.
- Lietuvos apeliacinio teismo 2020 m. balandžio 14 d. nutartis civilinėje byloje Nr. 2-731-798/2020.
- Lietuvos apeliacinio teismo 2020 m. balandžio 21 d. nutartis civilinėje byloje Nr. 2-758-585/2020.
- Lietuvos apeliacinio teismo 2020 m. balandžio 23 d. nutartis civilinėje byloje Nr. 2-794-407/2020.
- Lietuvos apeliacinio teismo 2020 m. birželio 16 d. nutartis civilinėje byloje Nr. e2-999-781/2020.
- Lietuvos apeliacinio teismo 2020 m. birželio 16 d. nutartis civilinėje byloje Nr. e2-999-781/2020.
- Lietuvos apeliacinio teismo 2020 m. birželio 18 d. nutartis civilinėje byloje Nr. e2-1028-450/2020.

- Lietuvos apeliacinio teismo 2020 m. birželio 18 d. nutartis civilinėje byloje Nr. e2-697-516/2020.
- Lietuvos apeliacinio teismo 2020 m. birželio 18 d. nutartis civilinėje byloje Nr. e2-1033-407/2020.
- Lietuvos apeliacinio teismo 2020 m. birželio 9 d. nutartis civilinėje byloje Nr. e2A-921-450/2020.
- Lietuvos apeliacinio teismo 2020 m. birželio 9 d. sprendimas civilinėje byloje Nr. e2-1024-798/2020.
- Lietuvos apeliacinio teismo 2020 m. gegužės 7 d. nutartis civilinėje byloje Nr. e2-798-241/2020.
- Lietuvos apeliacinio teismo 2020 m. gegužės 19 d. nutartis civilinėje byloje Nr. e2-812-241/2020.
- Lietuvos apeliacinio teismo 2021 m. gegužės 13 d. nutartis civilinėje byloje Nr. e2A-327-516/2021.
- Lietuvos apeliacinio teismo 2020 m. gruodžio 10 d. nutartis civilinėje byloje Nr. 2-1811-241/2020.
- Lietuvos apeliacinio teismo 2020 m. gegužės 21 d. nutartis civilinėje byloje Nr. e2-901-798/2020.
- Lietuvos apeliacinio teismo 2020 m. gruodžio 15 d. nutartis civilinėje byloje Nr. e2-1865-881/2020.
- Lietuvos apeliacinio teismo 2020 m. gruodžio 15 d. nutartis civilinėje byloje Nr. e2-1886-798/2020.
- Lietuvos apeliacinio teismo 2020 m. gruodžio 15 d. nutartis civilinėje byloje Nr. e2A-1315-241/2020.
- Lietuvos apeliacinio teismo 2020 m. gruodžio 15 d. nutartis civilinėje byloje Nr. e2-1867-407/2020.
- Lietuvos apeliacinio teismo 2020 m. gruodžio 15 d. nutartis civilinėje byloje Nr. e2A-1315-241/2020.
- Lietuvos apeliacinio teismo 2020 m. gruodžio 15 d. nutartis civilinėje byloje Nr. e2-1879-553/2020.
- Lietuvos apeliacinio teismo 2020 m. gruodžio 17 d. nutartis civilinėje byloje Nr. e2-1860-241/2020.
- Lietuvos apeliacinio teismo 2020 m. gruodžio 17 d. nutartis civilinėje byloje Nr. e2-1887-407/2020.
- Lietuvos apeliacinio teismo 2020 m. gruodžio 17 d. nutartis civilinėje byloje Nr. e2-1829-585/2020.
- Lietuvos apeliacinio teismo 2020 m. gruodžio 22 d. nutartis civilinėje byloje Nr. e2-1876-381/2020.
- Lietuvos apeliacinio teismo 2020 m. gruodžio 3 d. nutartis civilinėje byloje Nr. e2-1799-241/2020.
- Lietuvos apeliacinio teismo 2020 m. gruodžio 3 d. nutartis civilinėje byloje Nr. e2-1775-553/2020.
- Lietuvos apeliacinio teismo 2020 m. gruodžio 8 d. nutartis civilinėje byloje Nr. e2A-1320-407/2020.
- Lietuvos apeliacinio teismo 2020 m. kovo 4 d. nutartis civilinėje byloje Nr. 2-520-881/2020.
- Lietuvos apeliacinio teismo 2020 m. kovo 5 d. nutartis civilinėje byloje Nr. e2-527-381/2020.

- Lietuvos apeliacinio teismo 2020 m. lapkričio 3 d. nutartis civilinėje byloje Nr. e2-1206-790/2020.
- Lietuvos apeliacinio teismo 2020 m. lapkričio 12 d. nutartis civilinėje byloje Nr. 2-1704-241/2020.
- Lietuvos apeliacinio teismo 2020 m. lapkričio 12 d. nutartis civilinėje byloje Nr. e2-1687-798/2020.
- Lietuvos apeliacinio teismo 2020 m. lapkričio 12 d. nutartis civilinėje byloje Nr. e2-1699-585/2020.
- Lietuvos apeliacinio teismo 2020 m. lapkričio 12 d. nutartis civilinėje byloje Nr. 2-1639-381/2020.
- Lietuvos apeliacinio teismo 2020 m. lapkričio 12 d. nutartis civilinėje byloje Nr. 2-1608-450/2020.
- Lietuvos apeliacinio teismo 2020 m. lapkričio 12 d. nutartis civilinėje byloje Nr. e2-1712-553/2020.
- Lietuvos apeliacinio teismo 2020 m. lapkričio 16 d. nutartis civilinėje byloje Nr. e2-1728-450/2020.
- Lietuvos apeliacinio teismo 2020 m. lapkričio 19 d. nutartis civilinėje byloje Nr. e2-1742-553/2020.
- Lietuvos apeliacinio teismo 2020 m. lapkričio 19 d. nutartis civilinėje byloje Nr. 2-1725-798/2020.
- Lietuvos apeliacinio teismo 2020 m. lapkričio 26 d. nutartis civilinėje byloje Nr. 2-1777-241/2020.
- Lietuvos apeliacinio teismo 2020 m. lapkričio 5 d. nutartis civilinėje byloje Nr. e2-1692-781/2020.
- Lietuvos apeliacinio teismo 2020 m. lapkričio 5 d. nutartis civilinėje byloje Nr. e2-1683-553/2020.
- Lietuvos apeliacinio teismo 2020 m. liepos 14 d. nutartis civilinėje byloje Nr. e2-1178-1120/2020.
- Lietuvos apeliacinio teismo 2020 m. liepos 21 d. nutartis civilinėje byloje Nr. e2-1241-881/2020.
- Lietuvos apeliacinio teismo 2020 m. liepos 21 d. nutartis civilinėje byloje Nr. 2-1201-798/2020.
- Lietuvos apeliacinio teismo 2020 m. liepos 21 d. nutartis civilinėje byloje Nr. e2-1160-781/2020.
- Lietuvos apeliacinio teismo 2020 m. liepos 23 d. nutartis civilinėje byloje Nr. e2-1202-553/2020.
- Lietuvos apeliacinio teismo 2020 m. liepos 27 d. nutartis civilinėje byloje Nr. e2-1259-407/2020.
- Lietuvos apeliacinio teismo 2020 m. liepos 27 d. nutartis civilinėje byloje Nr. 2-1265-881/2020.
- Lietuvos apeliacinio teismo 2020 m. liepos 27 d. nutartis civilinėje byloje Nr. e2-1259-407/2020.
- Lietuvos apeliacinio teismo 2020 m. liepos 28 d. nutartis civilinėje byloje Nr. 2-1173-553/2020.
- Lietuvos apeliacinio teismo 2020 m. liepos 30 d. nutartis civilinėje byloje Nr. 2-1194-381/2020.
- Lietuvos apeliacinio teismo 2020 m. liepos 7 d. nutartis civilinėje byloje Nr. 2-1142-407/2020.

- Lietuvos apeliacinio teismo 2020 m. liepos 7 d. nutartis civilinėje byloje Nr. e2-1014-553/2020.
- Lietuvos apeliacinio teismo 2020 m. rugpjūčio 20 d. nutartis civilinėje byloje Nr. e2-1296-450/2020.
- Lietuvos apeliacinio teismo 2020 m. rugpjūčio 20 d. nutartis civilinėje byloje Nr. 2-1289-450/2020.
- Lietuvos apeliacinio teismo 2020 m. rugpjūčio 25 d. nutartis civilinėje byloje Nr. 2-1352-450/2020.
- Lietuvos apeliacinio teismo 2020 m. rugpjūčio 27 d. nutartis civilinėje byloje Nr. e2-803-464/2020.
- Lietuvos apeliacinio teismo 2020 m. rugpjūčio 27 d. nutartis civilinėje byloje Nr. e2-1330-585/2020.
- Lietuvos apeliacinio teismo 2020 m. rugpjūčio 6 d. nutartis civilinėje byloje Nr. e2-1282-881/2020.
- Lietuvos apeliacinio teismo 2020 m. rugsėjo 1 d. nutartis civilinėje byloje Nr. e2-1022-450/2020.
- Lietuvos apeliacinio teismo 2020 m. rugsėjo 1 d. nutartis civilinėje byloje Nr. e2-1400-450/2020.
- Lietuvos apeliacinio teismo 2020 m. rugsėjo 1 d. nutartis civilinėje byloje Nr. e2-1371-798/2020.
- Lietuvos apeliacinio teismo 2020 m. rugsėjo 4 d. nutartis civilinėje byloje Nr. e2-1013-798/2020.
- Lietuvos apeliacinio teismo 2020 m. rugsėjo 10 d. nutartis civilinėje byloje Nr. e2-917-236/2020.
- Lietuvos apeliacinio teismo 2020 m. rugsėjo 15 d. nutartis civilinėje byloje Nr. e2-1478-407/2020.
- Lietuvos apeliacinio teismo 2020 m. rugsėjo 22 d. nutartis civilinėje byloje Nr. e2-1517-407/2020.
- Lietuvos apeliacinio teismo 2020 m. rugsėjo 24 d. nutartis civilinėje byloje Nr. 2-1516-553/2020.
- Lietuvos apeliacinio teismo 2020 m. rugsėjo 24 d. nutartis civilinėje byloje Nr. e2-1515-407/2020.
- Lietuvos apeliacinio teismo 2020 m. rugsėjo 30 d. nutartis civilinėje byloje Nr. e2-1435-450/2020.
- Lietuvos apeliacinio teismo 2020 m. rugsėjo 8 d. nutartis civilinėje byloje Nr. e2-1415-450/2020.
- Lietuvos apeliacinio teismo 2020 m. rugsėjo 8 d. nutartis civilinėje byloje Nr. e2-1407-241/2020.
- Lietuvos apeliacinio teismo 2020 m. sausio 21 d. nutartis civilinėje byloje Nr. e2-314-407/2020.
- Lietuvos apeliacinio teismo 2020 m. sausio 23 d. nutartis civilinėje byloje Nr. e2-285-553/2020.
- Lietuvos apeliacinio teismo 2020 m. sausio 28 d. nutartis civilinėje byloje Nr. 2-276-881/2020.
- Lietuvos apeliacinio teismo 2020 m. sausio 28 d. sprendimas civilinėje byloje Nr. e2-202-241/2020.
- Lietuvos apeliacinio teismo 2020 m. sausio 9 d. nutartis civilinėje byloje Nr. e2-267-450/2020.

- Lietuvos apeliacinio teismo 2020 m. spalio 1 d. nutartis civilinėje byloje Nr. e2-1457-241/2020.
- Lietuvos apeliacinio teismo 2020 m. spalio 1 d. nutartis civilinėje byloje Nr. e2-1170-302/2020.
- Lietuvos apeliacinio teismo 2020 m. spalio 13 d. nutartis civilinėje byloje Nr. e2-1547-553/2020.
- Lietuvos apeliacinio teismo 2020 m. spalio 14 d. nutartis civilinėje byloje Nr. e2-1579-450/2020.
- Lietuvos apeliacinio teismo 2020 m. spalio 15 d. nutartis civilinėje byloje Nr. e2-1586-381/2020.
- Lietuvos apeliacinio teismo 2020 m. spalio 22 d. nutartis civilinėje byloje Nr. e2-1566-381/2020.
- Lietuvos apeliacinio teismo 2020 m. spalio 27 d. nutartis civilinėje byloje Nr. e2-1635-241/2020.
- Lietuvos apeliacinio teismo 2020 m. spalio 29 d. nutartis civilinėje byloje Nr. e2A-647-464/2020.
- Lietuvos apeliacinio teismo 2020 m. spalio 29 d. nutartis civilinėje byloje Nr. e2-1623-241/2020.
- Lietuvos apeliacinio teismo 2020 m. vasario 12 d. nutartis civilinėje byloje Nr. 2A-609-241/2020
- Lietuvos apeliacinio teismo 2020 m. vasario 27 d. nutartis civilinėje byloje Nr. e2-554-407/2020.
- Lietuvos apeliacinio teismo 2020 m. vasario 6 d. nutartis civilinėje byloje Nr. e2-340-553/2020.
- Lietuvos apeliacinio teismo 2020 m. vasario 20 d. nutartis civilinėje byloje Nr. e2-431-881/2020.
- Lietuvos apeliacinio teismo 2021 m. gegužės 6 d. nutartis civilinėje byloje Nr. 2-632-407/2021.
- Lietuvos apeliacinio teismo 2021 m. gegužės 6 d. nutartis civilinėje byloje Nr. e2-636-1120/2021.
- Lietuvos apeliacinio teismo 2021 m. gegužės 18 d. nutartis civilinėje byloje Nr. e2-646-798/2021.
- Lietuvos apeliacinio teismo 2021 m. gegužės 11 d. nutartis civilinėje byloje Nr. e2-631-450/2021.
- Lietuvos apeliacinio teismo 2021 m. balandžio 1 d. nutartis civilinėje byloje Nr. e2-479-407/2021.
- Lietuvos apeliacinio teismo 2021 m. balandžio 15 d. nutartis civilinėje byloje Nr. e2-527-450/2021.
- Lietuvos apeliacinio teismo 2021 m. balandžio 15 d. nutartis civilinėje byloje Nr. 2-541-450/2021.
- Lietuvos apeliacinio teismo 2021 m. balandžio 22 d. nutartis civilinėje byloje Nr. e2-558-781/2021.
- Lietuvos apeliacinio teismo 2021 m. balandžio 29 d. nutartis civilinėje byloje Nr. e2-578-450/2021.
- Lietuvos apeliacinio teismo 2021 m. balandžio 29 d. nutartis civilinėje byloje Nr. 2A-670-798/2021.
- Lietuvos apeliacinio teismo 2021 m. balandžio 8 d. nutartis civilinėje byloje Nr. 2-469-781/2021.

- Lietuvos apeliacinio teismo 2021 m. birželio 7 d. nutartis civilinėje byloje Nr. e2-695-1120/2021.
- Lietuvos apeliacinio teismo 2021 m. birželio 17 d. nutartis civilinėje byloje Nr. e2-758-407/2021.
- Lietuvos apeliacinio teismo 2021 m. birželio 29 d. nutartis civilinėje byloje Nr. e2A-411-407/2021.
- Lietuvos apeliacinio teismo 2021 m. kovo 4 d. nutartis civilinėje byloje Nr. e2-404-407/2021.
- Lietuvos apeliacinio teismo 2021 m. kovo 9 d. nutartis civilinėje byloje Nr. e2-395-553/2021.
- Lietuvos apeliacinio teismo 2021 m. kovo 16 d. nutartis civilinėje byloje Nr. e2-422-407/2021.
- Lietuvos apeliacinio teismo 2021 m. kovo 16 d. nutartis civilinėje byloje Nr. e2-421-241/2021.
- Lietuvos apeliacinio teismo 2021 m. kovo 16 d. nutartis civilinėje byloje Nr. 2-364-241/2021.
- Lietuvos apeliacinio teismo 2021 m. kovo 18 d. nutartis civilinėje byloje Nr. e2-147-330/2021.
- Lietuvos apeliacinio teismo 2021 m. kovo 18 d. nutartis civilinėje byloje Nr. e2-429-585/2021.
- Lietuvos apeliacinio teismo 2021 m. kovo 18 d. nutartis civilinėje byloje Nr. e2-415-1120/2021.
- Lietuvos apeliacinio teismo 2021 m. kovo 18 d. nutartis civilinėje byloje Nr. e2-436-798/2021
- Lietuvos apeliacinio teismo 2021 m. kovo 19 d. nutartis civilinėje byloje Nr. 2-433-450/2021.
- Lietuvos apeliacinio teismo 2021 m. kovo 23 d. nutartis civilinėje byloje Nr. 2-109-553/2021.
- Lietuvos apeliacinio teismo 2021 m. sausio 12 d. nutartis civilinėje byloje Nr. e2-75-407/2021.
- Lietuvos apeliacinio teismo 2021 m. sausio 21 d. nutartis civilinėje byloje Nr. e2-110-553/2021.
- Lietuvos apeliacinio teismo 2021 m. sausio 28 d. nutartis civilinėje byloje Nr. e2-200-241/2021.
- Lietuvos apeliacinio teismo 2021 m. sausio 28 d. nutartis civilinėje byloje Nr. 2-61-330/2021.
- Lietuvos apeliacinio teismo 2021 m. sausio 28 d. nutartis civilinėje byloje Nr. e2-177-241/2021.
- Lietuvos apeliacinio teismo 2021 m. vasario 2 d. nutartis civilinėje byloje Nr. e2-239-241/2021.
- Lietuvos apeliacinio teismo 2021 m. vasario 2 d. nutartis civilinėje byloje Nr. 2-237-241/2021.
- Lietuvos apeliacinio teismo 2021 m. vasario 4 d. nutartis civilinėje byloje Nr. e2-214-407/2021.
- Lietuvos apeliacinio teismo 2021 m. vasario 9 d. nutartis civilinėje byloje Nr. e2-270-407/2021.
- Lietuvos apeliacinio teismo 2021 m. vasario 18 d. nutartis civilinėje byloje Nr. e2-279-553/2021.

- Lietuvos apeliacinio teismo 2021 m. vasario 23 d. nutartis civilinėje byloje Nr. e2-311-241/2021.
- Lietuvos apeliacinio teismo 2021 m. vasario 25 d. nutartis civilinėje byloje Nr. 2-326-450/2021.
- Lietuvos apeliacinio teismo 2021 m. vasario 25 d. nutartis civilinėje byloje Nr. e2-313-381/2021.

Teisės doktrina

- Balsiukienė Audronė, Jokubauskas Remigijus, "Problems of New and Interim Financing in Restructuring Proceedings", *Socrates* 2 (20) (2021), <https://doi.org/10.25143/socr.20.2021.2.127-135>.
- Balsiukienė Audronė, Kirkutis Mykolas, Višinskis Vigintas, „Veiksmingo restruktūrizavimo proceso užtikrinimas įgyvendinant restruktūrizavimo ir nemokumo direktyvą“, *Jurisprudencija* 28 (1) (2021), <https://doi.org/10.13165/jur-21-28-1-07>.
- Barakauskas Sigitas, Įmonių gaivinimo teisminės procedūros: lyginamieji aspektai, Daktaro disertacija socialiniai mokslai, teisė (01 S).
- Boon Gert-Jan, "Harmonising European Insolvency Law: The Emerging Role of Stakeholders", *International Insolvency Review* 7 (2) (2018), <https://doi.org/10.1002/iir.1303>.
- Bork Reinhard, *Corporate Insolvency Law: A Comparative Textbook*, Intersentia, Antwerp 2020.
- Brouwer Maria, "Reorganization in US and European Bankruptcy law", *European Journal of Law and Economics volume22* (2006), <https://doi.org/10.1007/s10657-006-8978-2>.
- Couwenberg Oscar, Lubben Stephen J., "Essential Corporate Bankruptcy Law", *European Business Organization Law Review* 16 (2015), <https://doi.org/10.1007/s40804-015-0006-y>.
- Daubarienė Ilma, Actio Pauliana instituto taikymo komerciniuose sutartiniuose santykiuose probleminiai aspektai, Daktaro disertacija socialiniai mokslai, teisė (01 S).
- Davis Ronald et al., *Micro, Small, and Medium Enterprise Insolvency: A Modular Approach*, Oxford University Press, Oxford 2018, <http://doi.org/10.1093/oso/9780198799931.001.0001>
- Drescher Frederick, *Insolvency Timing and Managerial Decision-Making*, Springer, München 2013, <https://doi.org/10.1007/978-3-658-02819-0>.
- Dzindzelėtaitė-Šaltė Lina, „Kreditorių komitetas nemokumo procese“, *Teisė* 17 (2020), <https://doi.org/10.15388/Teise.2020.117.7>.
- Eidenmüller Horst, "Comparative Corporate Insolvency Law", *Oxford Legal Studies Research Paper* 2017, no. 30, <https://doi.org/10.1093/oxfordhb/9780198743682.013.42>.
- Finch Vanessa, *Corporate Insolvency Law: Perspective and Principles*, Cambridge University Press, Cambridge 2009.
- Finch Vanessa, "The Measures of Insolvency Law", *Oxford Journal of Legal Studies* 17 (2) (1997), <https://doi.org/10.1093/ojls/17.2.227>.
- Grünwald Philipp, *Mehrheitsherrschaft und insolvenzrechtliche Vorauswirkung in der Unternehmenssanierung*, Mohr Siebeck, Tübingen 2015, *Schriften zum Unternehmens- und Kapitalmarktrecht*, 20.
- Heaton J.B., "Deepening Insolvency", *The Journal of Corporation Law* 30 (2005), <https://doi.org/10.2139/ssrn.622561>.

- Henriques Sérgio Coimbra, "The Duties of Directors When There Is a Likelihood of Insolvency and the Proposal for a New Directive", *European Company Law Journal* 2019, no. 16 (2).
- Hess Harald, *Insolvenzrecht: Großkommentar in drei Bänden*, Bd. 1-3, C. F. Müller Verlag, Heidelberg 2007.
- Hess Harald, *Insolvenzrecht: Großkommentar in zwei Bänden*, Bd. 1-2, C. F. Müller Verlag, Heidelberg 2013.
- Jackson Thomas H., Scott Robert E., "On the Nature of Bankruptcy: An Essay of Bankruptcy Sharing and the Creditor's Bargain", *Virginia Law Review* 75 (1989), <https://doi.org/10.2307/1073167>.
- Jackson Thomas H., *The Logic and Limits of Bankruptcy Law*, Harvard University Press, Cambridge, Mass. 1986.
- Jokubauskas Remigijus, „Gyvvybingumo samprata ir vertinimas juridinių asmenų nemokumo procese“, *Jurisprudencija* 27 (2) (2021), <https://doi.org/10.13165/JUR-20-27-2-16>.
- Jokubauskas Remigijus, Kolektyvinių kreditorių teisių įgyvendinimas įmonių bankroto procese, Daktaro disertacija socialiniai mokslai, teisė (01 S).
- Jokubauskas Remigijus, „Kreditorių teisė gauti informaciją įmonių bankroto procese“, *Teisė* 113 (2019), <https://doi.org/10.15388/Teise.2019.113.6>.
- Jokubauskas Remigijus, "The Concept of Center of Main Interests Under the EU Insolvency Law", *European Journal of Public Matters* 2 (2018).
- Jokubauskas Remigijus, „Turto administravimas ir realizavimas įmonių bankroto procese“, *Teisė* 112 (2019).
- Jokubauskas Remigijus, Świerczyński Marek, "Impact of the Council of Europe Guidelines on Electronic Evidence in Civil and Administrative Law", *Global Journal of Comparative Law* 9 (1) (2020), <https://doi.org/10.1163/2211906X-00901001>.
- Jokubauskas Remigijus, Świerczyński Marek, "Is revision of the council of Europe guidelines on electronic evidence already needed?", *Utrecht Law Review* 16 (1) (2020), <https://doi.org/10.36633/ulr.525>.
- Jokubauskas Remigijus, Świerczyński Marek, Balsiukienė Audronė, "A Stay of Individual Enforcement Actions as a Basis for Effective Restructuring Proceedings", *International Comparative Jurisprudence* 7 (1) (2021), <http://dx.doi.org/10.13165/jicj.2021.06.009>.
- Jokubauskas Remigijus, Kirkutis Mykolas, Tamošiūnienė Egidija, Višinskis Vigintas, *Ginčų nagrinėjimas komerciniame arbitraže*, Mykolo Romerio universiteto, Vilnius 2020.
- Jokubauskas Remigijus, Kirkutis Mykolas, Višinskis Vigintas, „Bankroto proceso ne teismo tvarka taikymo ir vykdymo problemos“, *Jurisprudencija* 27 (1) (2020), <https://doi.org/10.13165/JUR-20-27-1-09>.
- Jokubauskas Remigijus, Višinskis Vigintas, „Tyčinio bankroto nustatymo procesinės problemos“, *Jurisprudencija* 27 (2) 2020, <https://doi.org/10.13165/JUR-20-27-2-15>.
- Jokubauskas Remigijus, Višinskis Vigintas, Kirkutis Mykolas, „Įmonės pardavimo bankroto procese problemos“, *Jurisprudencija* 28 (1) (2021), <https://doi.org/10.13165/JUR-21-28-1-13>.
- Lipson Jonathan C., "The shadow bankruptcy system", *Boston University Law Review* 89(2009).
- Longhofer Stanley D., Peters Stephen R., "Protection for Whom? Creditor Conflict and Bankruptcy", *American Law and Economic Review* 6 (2) (1999), <https://doi.org/10.1093/aler/ahh002>.

- Lubben Stephen J., *The Law of Failure: A Tour Through the Wilds of American Business Insolvency Law*, Cambridge University Press, Cambridge–New York 2018.
- Madaus Stephan, “Leaving the Shadows of US Bankruptcy Law: A Proposal to Divide the Realms of Insolvency and Restructuring Law”, *European Business Organization Law Review* 19 (3) (2018), <https://doi.org/10.1007/s40804-018-0113-7>.
- Mba Sanford U., *New Financing for Distressed Businesses in the Context of Business Restructuring Law*, Springer, Cham 2019, doi.org/10.1007/978-3-030-19749-0.
- Mevorach Irit, Walters Adrian, “The Characterization of Pre-insolvency Proceedings in Private International Law”, *European Business Organization Law Review* 21 (2020), <https://doi.org/10.1007/s40804-020-00176-x>.
- Mikuckienė Vilija, „Bankroto proceso samprata“, *Jurisprudencija* 7 (109) (2008).
- Mikuckienė Vilija, „Civilinio proceso principų taikymo ribos bankroto byloje“, *Socialinių Mokslų Studijos* 1 (1) (2009).
- Mikuckienė Vilija, „Kreditorių teisių įgyvendinimas bankroto procese“, *Jurisprudencija* 77 (69) (2005).
- Mikuckienė Vilija, „Taikos sutarties sudarymo galimybės bankroto procese“, *Jurisprudencija* 95 (5) (2007).
- Miliauskas Paulius, „Susiję kreditoriai restruktūrizavimo procese“, *Justitia* 2 (74) (2010).
- Mulevičienė Salvija, “Evaluation of the Effectiveness of Insolvency Frameworks: Does the Small Business Perspective Matter?”, *Entrepreneurship and Sustainability Issues* 8 (2) (2020), [https://doi.org/10.9770/jesi.2020.8.2\(23\)](https://doi.org/10.9770/jesi.2020.8.2(23)).
- Norkus Rimvydas, „Procesiniai bankroto bylų nagrinėjimo ypatumai“, *Jurisprudencija* 57 (49) (2004).
- Olivares-Caminal Rodrigo (ed.), *Expedited Corporate Debt Restructuring in the EU*, Oxford University Press, Oxford 2015.
- Payne Jennifer, Sarra Janis, “Tripping the Light Fantastic: A Comparative Analysis of the European Commission Proposals for New and Interim Financing of Insolvent Businesses”, *Oxford Legal Studies Research Paper* 41 (2017), <http://dx.doi.org/10.2139/ssrn.2976446>.
- Plessis Jean Jacques du, Koker Jeanne Nel de (eds.), *Disqualification of Company Directors A Comparative Analysis of the Law in the UK, Australia, South Africa, the US and Germany*, Routledge, Abingdon—New York 2017.
- Schillig Michael, “Corporate Insolvency Law for the 21st Century: State-Imposed or Market-Based?”, *Journal of Corporate Law Studies* 14 (1) (2017), <https://doi.org/10.5235/14735970.14.1.1>.
- Świerczyński Marek, Jokubauskas Remigijus, “Electronic Evidence in Intellectual Property Disputes under the Council of Europe’s Guidelines”, *Masaryk University Journal of Law and Technology* 14 (2) (2020), <https://doi.org/10.5817/MUJLT2020-2-7>.
- Tamošiūnienė Egidija, Višinskis Vigintas, Kirkutis Mykolas, Jokubauskas Remigijus, „Juridinių asmenų nemokumo proceso veiksmingumo užtikrinimas“, *Teisė* 116 (2020), <https://doi.org/10.15388/Teise.2020.116.2>.
- Tamošiūnienė Egidija, Višinskis Vigintas, Kirkutis Mykolas, Jokubauskas Remigijus, „Nemokumo proceso inicijavimo veiksmingumo problemos“, *Teisė* 117 (2020), <https://doi.org/10.15388/Teise.2020.117.3>.
- Tamošiūnienė Egidija, Višinskis Vigintas, Kirkutis Mykolas, Jokubauskas Remigijus, Bankroto proceso administravimo išlaidų nustatymo ir apmokėjimo problemos, *Teisė* 120 (2021), <https://doi.org/10.15388/Teise.2021.120.2>.

- Višinskis Vigintas, „Skolų išieškojimas iš bankrutuojančios individualios (personalinės) įmonės ir jos savininko“, *Jurisprudencija* 69 (61) (2005).
- Višinskis Vigintas, Jokubauskas Remigijus, „Teismo vaidmuo juridinių asmenų nemokumo procese“, *Jurisprudencija* 26 (2) (2019), <https://doi.org/10.13165/JUR-19-26-2-11>.
- Weijs Rolfe de, Baltjes Meren, “Opening the Door for the Opportunistic Use of Interim Financing: A Critical Assessment of the EU Draft Directive on Preventive Restructuring Frameworks”, *International Insolvency Review* 27 (2018), <https://doi.org/10.2139/ssrn.3087961>.

Kiti šaltiniai

- 2018 m. spalio 23 d. Lietuvos Respublikos juridinių asmenų nemokumo įstatymo projekto aiškinamasis raštas Nr. XIII-P-2777.
- Bergthaler Wolfgang, Kenneth Kang, Yan Liu, Dermot Monaghan, Tackling Small and Medium Sized Enterprise Problem Loans in Europe 6, IMF Staff Discussion Note, March 2015.
- Canadian Pacific Forest Products Ltd. v. J.D. Irving, Ltd. (In re Gibson Group, Inc.), 66 F.3d 1436 (1995).
- European Law Institute, Rescue of Business in Insolvency Law, 2017.
- INSOL International, Cryptocurrency and its impact on insolvency and restructuring, 2019.
- Lietuvos Respublikos civilinio kodekso 2.70, 2.106, 6.410, 6.572 ir 6.765 straipsnių pakeitimo įstatymas, (TAR, 27 VI 2019, Nr. 2019-10325).
- Lietuvos Respublikos juridinių asmenų nemokumo įstatymo Nr. XIII-2221 1, 2, 4, 6, 9, 10, 15, 17, 26, 27, 28, 31, 32, 33, 35, 40, 41, 42, 43, 62, 63, 64, 77, 94, 95, 103, 104, 110, 111, 114, 130 straipsnių pakeitimo, įstatymo papildymo 102¹, 102², 102³, 111¹ straipsniais ir įstatymo priedo pakeitimo įstatymo ir lydimųjų įstatymų projektų aiškinamasis raštas.
- Loi n° 84-148 du 1 mars 1984 relative à la prévention et au règlement amiable des difficultés des entreprises, [on-line:] <https://www.legifrance.gouv.fr/affichTexte.do?cidTexte=JORFTEXT000000501098&categorieLien=cid-21-X-2021>.
- Tarnybos 2019 m. vasario 14 d. apžvalga Nr. (6.13)D4-251,
- Tarnybos 2021 m. birželio 1 d. Juridinių asmenų bankroto ir restruktūrizavimo bei fizinių asmenų bankroto procesų 2021 m. sausio–kovo mėn. apžvalga Nr. (6.13)D4-1323, [on-line:] https://avnt.lrv.lt/uploads/avnt/documents/files/2021-0430_Nemokumo%20APZVALGA_2021%20m_%20I%20ketv.pdf. –6 X 2021.
- Tarnybos apžvalga „Administravimo išlaidų analizė“, [on-line:] <http://www.avnt.lt/assets/Nemokumas/Duomenys-ir-analiz/Administravimo-ilaidos2019.pdf> –04 III 2021.
- UK Parliament: Paragraph 2, Schedule 1, Insolvency Act 1986.
- UNCITRAL A/CN.9/WG.V/WP.172 Draft text on a simplified insolvency regime.
- UNCITRAL įstatyminės nemokumo teisės taisyklės.

SUMMARY

This book focuses on the issues related to effectiveness of corporate insolvency proceedings. In Lithuania the latest reform of corporate insolvency proceedings was implemented in 2019 following the adoption of the Law on Insolvency of Enterprises (thereinafter – LIE) which reformed restructuring and bankruptcy proceedings and replaced the Law on Bankruptcy proceedings of Enterprises (thereinafter – LBE) and the Law on Restructuring of Enterprises (thereinafter – LRE). Therefore, the legislator repealed two laws governing insolvency proceedings and established single insolvency proceedings for bankruptcy and restructuring. According to the regulation of insolvency proceedings established in Lithuania, only judicial methods of resolving insolvency disputes are recognized, since both restructuring and bankruptcy (except for the out-of-court bankruptcy of a company) cases are heard in the court. Also, the recent case law of Lithuanian courts shows that in insolvency disputes the courts shall ensure, by available means, efficiency of the proceedings and, in exceptional circumstances, intervene in matters falling within the competence of creditors.

Corporate solvency problems have usually been solved in Lithuania by bankruptcy proceedings and restructuring as a way to solve the solvency problems is rarely applied. This shows that the dominant way of solving corporate solvency problems in Lithuania so far is bankruptcy. Therefore, when deciding on the improvements of insolvency law, more attention needs to be paid to the analysis of improvement of effective restructuring proceedings.

The aim of this work is to systematically evaluate the provisions of the LIE and other legal acts regulating corporate insolvency proceedings in order to assess whether the established legal regulation and the case law correspond to the goal of effective insolvency proceedings. A great attention is paid to the analysis of the national case law. However, it is not intended to analyse all the issues related to corporate insolvency proceedings. The main purpose of this work is to present and analyse the new case law which started after the adoption of the LIE and which is the essential source for the interpretation and application of the law in insolvency proceedings. In some areas, the case law of Lithuanian courts is already relatively stable and consistent (for example, on the assessment of viability and insolvency, the procedure for initiating insolvency proceedings, the approval of creditors' claims). However, a number of issues still lack consistent case law. Therefore, this work focuses mostly on the analysis of recent case law in the ap-

plication of LIE. It also assesses which previous case law on the application of the provisions of the LBE and the LRE remains relevant and should be continued in the application of the provisions of the LIE.

This book is divided into 15 chapters which cover the main aspects of corporate insolvency proceedings. The first four chapters deal with the participants of insolvency proceedings (a debtor, directors, shareholders, an insolvency administrator, employees, accountants, other involved persons) and the basis for commencement of these proceedings (insolvency, viability). The legal consequences of commencement of insolvency proceedings, such as a stay of individual enforcement actions, prohibition to satisfy previous financial claims and perform a set-off are assessed. Also, a thorough analysis of the basis of commencement of insolvency proceedings (bankruptcy and restructuring) is provided. Chapter five focuses on the exercise of creditors individual and collective rights in insolvency proceedings. It analyses the issues related to representation of creditors in creditors' meetings and creditors' committees as well as the questions related to abuse of collective creditors' rights, civil liability of creditors and court's control over the exercise of collective creditors' rights. Chapters six-fourteen focus on bankruptcy proceedings. The main aspects and problems of bankruptcy proceedings are discussed, such as continuation of business activities, termination of contracts, transactions avoidance, duties of the management of the company to cooperate with the insolvency administrator, simplified bankruptcy proceedings, out-of-court bankruptcy proceedings, fraudulent bankruptcy, expenses of bankruptcy proceedings, liquidation, satisfaction of creditor's claims. The last chapter of the book deals with restructuring proceedings. In this chapter the purpose and goals of restructuring of legal entities and the differences between bankruptcy and restructuring are discussed. This chapter focuses on the preparation and confirmation of a restructuring plan and continuation of business activities in restructuring proceedings. Also, the grounds for termination of restructuring proceedings are discussed.

This work also pays attention to the problems of application of the Restructuring and Insolvency Directive and its transposition into Lithuanian insolvency law. The Restructuring and Insolvency Directive is the first attempt to establish a preventive restructuring mechanism in European Union law and to harmonize certain elements of the restructuring process (suspension of individual enforcement measures, requirements and approval procedure of a restructuring plan, performance of essential contracts, interim and new financing, protection of employees). Some elements of the effective restructuring proceedings established in the Restructuring and Insolvency Directive have been transposed into Lithuanian insolvency law, such as, protection of executory contracts, interim and new financing, protection of employees and confirmation of a restructuring plan by the court. Thus, the author assesses how the Restructuring and Insolvency Directive is implemented in Lithuanian insolvency law.

Keywords: insolvency, insolvency proceedings, bankruptcy, restructuring, creditors

ASMENŲ INDEKSAS

- Balsiukienė Audronė 308-310
Baltjes Meren 310
Barakauskas Sigitas 85, 299
Bergthaler Wolfgang 17
Boon Gert-Jan 15
Bork Reinhard 15, 35, 43, 117, 151, 186-187, 265, 307
Brouwer Maria 175
Couwenberg Oscar 109, 176, 275
Daubarienė Ilma 191
Davis Ronald 17
Drescher Frederick 55, 302, 314
Dzindzelėtaitė-Šaltė Lina 151
Eidenmüller Horst 239
Finch Vanessa 34, 298-299, 303
Grünwald Philipp 161
Heaton J. B. 21
Henriques Sérgio Coimbra 62
Hess Harald 127, 161, 167
Jackson Thomas H. 173-174, 300
Jokubauskas Remigijus 12, 37, 61, 64-65, 68, 71, 75, 85, 88-91, 116, 119-120, 126-128, 149, 155, 157-158, 162-164, 167, 169, 174, 203, 211, 214-215, 218-219, 225, 233, 236, 240, 263-264, 270, 272-273, 276, 309-310
Kang Kenneth 17
Kirkutis Mykolas 12, 37, 61, 64-65, 68, 71, 116, 119-120, 203, 211, 214-215, 218, 240, 270, 272-273, 276, 308
Koker Jeanne Nel de 26
Lipson Jonathan C. 300, 314
Liu Yan 17
Longhofer Stanley D. 173
Lubben Stephen J. 109, 176, 275, 299
Madaus Stephan 171
Mba Sanford U. 66
Mevorach Irit 68
Mikuckienė Vilija 119, 125, 171, 205, 252, 254
Miliauskas Paulius 306
Monaghan Dermot 17
Mulevičienė Salvija 17
Norkus Rimvydas 119
Olivares-Caminal Rodrigo 68
Payne Jennifer 310
Peters Stephen R. 173
Plessis Jean Jacques du 26
Robert E. Scott 174
Sarra Janis 310
Schillig Michael 174
Scott Robert E. 174, 300
Świerczyński Marek 149, 309
Tamošiūnienė Egidija 12, 37, 61, 64-65, 68, 71, 116, 119-120, 240
Višinskis Vigintas 12, 37, 61, 64-65, 68, 71, 85, 116, 119-120, 203, 211, 214-215, 218-219, 225, 233, 236, 240, 270, 272-273, 276, 287, 308
Walters Adrian 68
Weijs Rolef de 310

This book analyses the problems associated with ensuring effective corporate insolvency proceedings, focusing mostly on the procedural aspects of insolvency proceedings and the study of problematic issues. Participants in these proceedings, their rights and obligations, and the role of the court are analysed alongside the peculiarities of restructuring proceedings and issues of ensuring the viability of companies.